סי' תכ"ו אבל בס"ח כ' דאם יכול לקיים תיכף אף שאינו נאה כ"כ יקיים תיכף (ועיין כנ"א סי' א') :

ב שלא יהיה המצוה בזויה עליו ויש בזה ג' תנאים. (א) שלא יעשנו בקלות ראש ובדרך בזוי וילפינן מדכתיב ושפך את דמו וכסהו בעפר וקבלו חז"ל דר"ל במה ששפך יכסה דהיינו כשם ששחט ביד כך יכסה ביד ולאו דוקא ביד אלא ע"י כלי שהרי גם השחיטה היתה ע"י כלי אלא לאפוקי שלא יכסה ברגל שהוא דרך בזיון (בשבת כ"ב ברש"י אבוהון דכולהו דם משמע שהוא דרשה גמורה מדאורייתא). (ב) שלא יהיה בזויה עליו מצד איכות עשיית המצוה ומכבד גופו יותר מן המצוה כגון שמתיירא שיתלכלך ידיו או גופו ע"י המצוה ולכן לובש בתי ידים על ידיו (כמו שנוהגים העוזרים על כה"ג דכריך ידיה בשילחי ועבד עבודה ועיין בא"ח סי' תרנ"א סעיף ז') (ג) וכן אסור ליהנות מן המצוה כ"ז מצותה ולכן אסור להשתמש בציצית כ"ז שהם קבועים בטלית (סי' כ"א) וכן אסור להסתפק מנוי סוכה (תרס"ז) ולאכול האתרוג או להריח בהדס של לולב (תרנ"ג) ולהשתמש בנר הנוכה ואפי' להדליק נר חול מנר של חנוכה אסור (תרע"ד). ואפילו מנר של בית הכנסת אסור מדינא אלא שנוהגין להקל דלב ב"ד מתנה עליהן (קנ"ד) וכ"ז הוא כדי שלא תהיה המצוה בזויה עליו :

ג אין עושין מצות חבילות שלא יעשה ב' מצות באחת שמא לא יוכל להזדרז בשתיהן (והוא מדרבנן כמש"כ תוספ' בהדיא סוטה ח' וכדמוכח שם דבין לר"מ ובין לר"י טעמא דכתיב אותם ול"ק מטעם אין עושין חבילות ואפי' לר"מ דדריש טעמא דקרא היינו שלא יהיה לבו גס ואם מותר להניח לפניו ב' דברים לעשות בהם ב' מצות כגון להביא ב' ילדים בבית א' למולן או ב' כוסות לברך עליהן בכמ"ז וז' ברכות עיין במ"א סס"י קמ"ז שכתב דלהרמב"ם מותר ולתוס' אסור) (ב) :

ד העוסק במצוה פטור מן המצוה דילפינן מדכתיב ובלכתך בדרך בלכת דידך חייב אבל דמצוה פטור דאל"כ לכתוב בשבת ובלכת. ודוקא שצריך לטרוח אחר האחרת כגון שלוחי מצוה בסוכות דפטורים מן הסוכה אפילו בלילה אע"פ שאינם הולכים בלילה מ"מ אם יצטרכו לטרוח אחר סוכה בלילה יתבטלו עי"ז משליחותם (תר"מ). וכן החופר קבר למת או המשמר המת אע"פ שאינו מתו אע"פ שנה מעט פטור מק"ש ותפלה. אבל אם ימצא סוכה עשויה במלון וא"צ לטרוח בלל חייב בסוכה וכן אם היו ב' המשמרים או ב' החופרים וסגי בא' אזי

זה

נשמת אדם

ויכול להחליף על יום אחר פשיט' שצריך ליתן כל אשר לו כדי שלא יעשה בשבת אפילו איסור דרבנן. ואפי' אם א"צ לעשות שום איסור אפילו איסור דרבנן. מ"מ כדי שיתפלל ויקרא ק"ש בשבת תדא דאין מעבירין על המצות. ועוד דשבת הוא תדיר ומקודש כמו שנבאר ואמנם אם משמר שלו הוא בע"ש ואז לא יוכל לקיים המצות. אם יש לו רשות להחליף על שבת שבשבת יעמוד על המשמר כדי לקיים היום המצוה והנה אם יוכל לקיים המצות למחר ואם ילך היום על המשמר לא יוכל לקיים המצות היום. רק שיצטרך לחלל שבת אם הוא באיסור דרבנן נ"ל דמחויב להחליף. וילך למשמר בשבת. וראיה ברורה בא"ח סי' רמ"ח שלדבר מצוה מותר להפליג בספינה ושיירא אע"פ שיודע שבודאי יחלל שבת כדאיתא שם סעיף ד' והוא מדברי ריב"ש ותשב"ץ ח"א ס' י"ז. ול"א שלא יעשה המצוה כדי שלא יחלל שבת אלא על כרחך כיון דמוטל עליו היום לעשות המצוה צריך לעשותה. ואם יצטרך למחר לחלל שבת האנוס הוא מפני פ"נ. אפילו במקום שיצטרך למחר לעשות איסור דאורייתא מבואר בריב"ש ותשב"ץ דמותר. אך המ"א בס"ק י"ד כתב בשם רדב"ז לאיסור. ועיין בא"ר שדוחה דבריו. ואם כן אף שבמלאכה דאורייתא צ"ע מ"מ באיסור דרבנן נ"ל דאין ספק דיותר טוב לקיים המצוה היום אף שיחלל למחר באיסור דרבנן. ואמנם אם הוא בענין שאף אם ילך למחר על המשמר לא יוכל לקיים המצוה. נ"ל אע"ג דקיי"ל אין מעבירין על המצות כבר כתבתי לעיל דבמקום שמצוה א' חמור מחבירו ל"ש זה והנה מוכח בזבחי' דף צ"א ע"א דאפילו ברכות היין של שבת נקרא מקודש. וכן תפלת מנחה של שבת נקרא מקודש ע"ש א"כ המצות שיעשה בשבת כגון ק"ש ושאר ברכות הם תדיר ומקודש והם עדיפים משל היום שאינו אלא תדיר בלבד. ונ"ל עוד דאע"ג שביום יכול לקיים ג"כ מצות תפילי' ובשבת א"א לקיים זה. מ"מ עדיף לבטל היום גם כן תפילין שהרי תפילין הם לאות. ושמירת שבת ג"כ נקרא אות ולכן פטור מתפילין. וא"כ כיון שא"צ לחלל שבת הוי כמניח תפילין ומקיים המצוה במקודש. ואע"ג דתפילין תדיר יותר משבת. מ"מ קיי"ל תדיר ומקודש שניהן שוין. ואם כן כיון שק"ש ותפלה הם תדיר ומקודש דוחין של היום כן נ"ל וצ"ע. ועוד נ"ל דאפי' תפלת ר"ח נקרא מקודש משל חול. וכדאיתא שם בגמרא בהדיא ואמנם מצאתי

בתשובת רדב"ז והביאו א"ר סס"י כ"ב תמוה שכשר נתן ל' רשות יום אחד להתפלל עם הצבור במנין. יתפלל אותו יום תיכף ולא יחמיץ המצוה להמתין על יום כפור או פורים ע"כ וצ"ע: (ג) בסוטה ח' ע"א כתבו תוס' דהא דאין עושין מצות חבילות אינו אלא מדרבנן. וכן מוכח התם דהא אפילו לר"מ דדריש טעמא דקרא משום שלבו גס וגם כן וק"ק משום דאין עושין חבילות. וע"כ צ"ל הא דפריך הש"ס והא אין עושין חבילות אע"ג דפליגי אקרא מ"מ לא הוי"ל להש"ס לומר איכא בינייהו מה שלא"כ אסור מדרבנן. והנה המ"א כתב דצ"ע על הרמב"ם שלא חילק בין כהן א' לב"כ כדמשני אביי שם ולדבריו צ"ע דבודאי בב' בני אדם אין שייך חבילות. ואם א"ל אביי לחדש אלא דה"ק דבודאי בב"כ ל"ש חבילות. וכן ברותחת לר"מ משקין ולר"י אפ"ה אין משקין מגזה"כ. ולכן נ"ל להרמב"ם לפרש כיון דהיא גזה"כ ל"ש בכהן א' או ב'. ו. מצורעין ועבדים שכתב סתם אין רוצעין ואין מטהרים כו' היינו נמי דזה פשיטא. כיון דטעמא רק משום חבילות ל"ש בב"א. וכמו שכ' הרמב"ם בסדי' בהלכות ברכות. עשרה שעושין מצוה כאחת אחד מברך. ולהמ"א לפירושו ברמב"ם יהיה אסור לשני ב"א לעשות מצוה א' ולהניח תפילין בבת אחת. אלא קושית הש"ס הוא אליבא דר"מ דדריש טעמא דקרא וקאמר דאליביה ברותחת משקין. ע"ז פריך וברותחת מי משקין והא אין עושין חבילות וצריך לחלק אליבא דר"מ בין כהן א' לב'. אבל ברמב"ם דפסק כר"י כמ"ש בהדיא בפ' ד' מהלכות סוטה משום דכתיב אותם. וא"כ אפי' בב' כהנים אין משקין. גם מש"כ המ"א דלא יביא כוס של ז' ברכות עד אחר ברכת המזון. לא משמע הכי מתוס' פ' ע"פ. ועיין בב"י בא"ע סי' ס"ב וכן משמע שם בגמ' דקאמר דל"א בכמ"ז וקידוש על כוס א'. דפריך ולימריניהו תרווייהו אהדא כסא. ומשני לפי שאין עושין מצות חבילות משמע אבל בהבאה אינו אסור. ולפ"ז אין כאן הוכחה שהרמב"ם יחלוק עם התוס' בפירוש הסוגיא אלא דלרמב"ם דוקא עשיית המצוה שניהם כא' אסו' אבל בהבאה מותר. ולפי זה מנהגינו שמוציאין ב' הספרים ביחד הוא כרמב"ם. וכן בבכמ"ז של נשואין. אלא דמנהגינו שאין אומרים ב' קדושו' על כוס א' ומה שהקשו תוס' שם בב' מצורעין כוונתם שהרי משני הגמרא כאן בכהן אחד. ר"ל דבזה שייך חבילות ופ"כ

זה משמר וחופר וזה קורא ואח"כ זה משמר וחופר וזה קורא (סי' ע"א) ולרמב"ם והגאונים אפי' אין צריך לטרוח אחר שתיהן פטור (סי' ל"ח מ"א ס"ק ט') ואינו פטור אלא העוסק במצוה כגון בשעה שמחזיר אבידה לבעליה או שמחזיר אחר אבדת חבירו שימצאנה אבל אם כבר מצא האבדה והניה בביתו אע"פ ששומר אותה ועושה מצוה מ"מ לא הוי עוסק במצוה (סי' ל"ח) :

ה הידור מצוה שנא' זה אלי ואנוהו (בסוכה ל"ה לולב הגזול משמע מרש"י דהוי דאורייתא וכ"מ בשבת קל"ג וכ"מ בחי' רא"מ על הסמ"ג הל' לולב ובתוס' שם משמע דאינו אלא למצוה לכתחלה) ולכן צריך בכל מצוה לעשותה בכל כחו שיהיה נאה מה שאפשר ואחז"ל הידור מצוה עד שליש במצוה י"א שאפי' קנה כבר אתרוג או שאר מצוה שראוי לצאת בו בצמצום ואח"כ מצא אחרת מצוה להוסיף עד שליש מלגיו בדמי ראשון ולהחליפו בזה ואם חבירו אינו רוצה להחליף רק דוקא למכור א"צ לקנות כיון שכבר קנה וי"א דאם כבר קנה א"צ להוסיף כלל רק כשיש לפניו ב' וא' ביוקר מחבירו שליש יקח ההידור ויוסיף והמוסיף יוסיפו לו בעוה"ב (תרנ"ו) ובכלל זה שיבחר המין המשובח ומעולה הראוי לאותה מצוה כדכתיב מבחר נדריך :

ו זריזין מקדימין למצוה דבר שמצותו ביום יקדים בבוקר לעשותו כדכתיב וישכם אברהם בבוקר וכן דבר שמצותו בלילה יקדים בתחלת הלילה ולכן ראוי להתפלל ערבית מיד ביציאת הכוכבים ואפי' אם ימתין אזי יעשה ברב עם מ"מ מוטב להיות מן הזריזין ומקדימין (כדאיתא להדיא בר"ה דף ל"ב ע"ב מ"מ הלל דבראשון כו') :

ז מצוה בו יותר מבשלוחו (נ"ע אם הוא יעשה המצוה לא יהיה מהודר כ"כ כגון הרוצה לכתוב לו ס"ת ואין מכתבו מהודר ואם ישכור סופר יהיה מהודר איזה עדיף ונ"ע בתשוב' מבי"ט סי' מ"ט) :

ח שיעשה כל המצוה ולא מקצתה כדכתיב כל המצוה וגו' תשמרון לעשות פירש"י בשם המדרש אם התחלת במצוה גמור אותה וארז"ל המתחיל במצוה ואינו גומרה קובר אשתו ובניו כדמצינו ביהודה שהתחיל בהצלת יוסף ולא גמרה ומ"מ אם נאנס ולא גמרה מעלה עליו הכתוב כאלו גמרה :

ט צריך שיכוין לצאת במצוה זו כדקיי"ל מצות צריכות כוונה. ודוקא מצוה דאורייתא אבל דרבנן יצא אפילו בלא כוונה (מ"א בסי' ס') ונ"ל דזה דוקא בקורא ק"ש בדרך לימודו (עיין פסחים ק"ב ע"ב וע"ש בתוס' ד"ה התם אתם וכן שכפאוהו לאכול מצה והוא היה סבור שהוא יום חול או שהיה תוקע לשיר וכיוצא בו אבל אם קורא ק"ש כדרך שאנו קורין בסדר התפלה וכן כשאוכל מצה או תקע ונטל לולב אע"פ שלא כיון לצאת יצא שהרי משום זה עושה כדי לצאת אעפ"י שאינו מכוין (עיין סי' ס"ו וסי' תרע"ה ועיין בתוס' סוכה מ"ב ד"ה אמר אביי ובטור בסי' ס' ובסי' תרנ"ח) ואפי' למאן דסביר' ליה מצות אין צריכות כוונה הנ"מ בסתם אבל אם כיון בפירוש שלא לצאת בו ודאי דאינו יוצא בע"ב (כ"כ תוספת בסוכה דף ל"ט וכ"כ הרא"ש והטור שיכוין שלא לצאת עד שיברך (והסמ"ג כתב אם לא נתכוין לצאת עד שיברך כו') והביאו המ"א סי' תרנ"א ס"ק י"ב והשיגו דהא י"א א"צ כוונה ובאמת כוונת הסמ"ג בלתי ס' כמו שכתוב תוס' והרא"ש אלא שהקולמוס פלט שלא בדקדוק) וי"א דאפי' למאן דסבירא ליה מצות אין צריכות כוונה דוקא בדבר שיש בו מעשה אבל בדבר שאין בו אלא אמירה לכ"ע צריכה כוונה (עיין בב"י סימן ס' ובסימן תקפ"ט ובפ"ח שם) :

י שלא יהיה מצוה הבאה בעבירה כגון שגזל ציצית או מצה או לולב או שאר מצות (עיין סי' י"א וסי' תרמ"ט) והוא מדאוריי' דכתיב אדם כי יקריב מכם להוציא את הגזול והרבה הזהירו להרחיק בדבר שלא יהיה שום גזל במצוה דאל"כ נעשה קטיגור (ועיין מש"כ בכ"א בכלל ג' סי' ז') :

יא כל מצוה שיוכל לעשות בחבורה יעשה בחבורה ולא ביחיד כדכתיב ברב עם הדרת מלך (כדאי' בפסחים ס"ד וביומא ע') ואחז"ל אינו דומה מרובים העושים מצוה למיעוט שעושים. ובמנחות ס"ב ע"א משמע דשלשה הוי רב עם :

יב שידקדק לעשות המצוה בכל פרטיה ודקדוקיה כדאמרינן שירי דם שיורי מצוה ומעלה עליו כאלו לא כיפר :

יג השמחה הגדולה במצוה ופי' האר"י ז"ל שזה שכתוב תחת אשר לא עבדת כו' בשמחה ובטוב לבב מרוב כל ר"ל שלא שמחת בעבודה יותר מאילו מצאת רוב כל תענוגי' ואבנים טובות ומרגליות ואמרינן אלא מתוך שמחה של מצוה :

יד שירוץ וירדוף אחר המצוה כדכתיב ונדעה נרדפה כו' וכתיב דרך מצותיך ארוץ. ואמרו מצוה לרוץ לבהכ"נ ולבהמ"ד וה"ה לכל המצות ויטריח הרבה במצוה ולפום צערא אגרא (ועיין כ"ז בס' חרדים) :

טו שיהיה ממתין ומצפה מתי תבוא לידו המצוה לקיימה דכתיב ושמרתם לעשותם ר"ל המתינו לעשותם כמו ואביו שמר את הדבר :

טז שלא יעשה מצוה בחנם אלא יקנה אותה בשכר שלם כמש"כ ויאמר דוד לארונה כו' ולא אעלה עולות לה' חנם ובזוהר מחמיר מאד בזה :

נשמת אדם

שיעשנה

א"כ ה"ס שמצורעין עכ"פ עושה כהן א'. וכן בעבדים ב"ד א' אסורים לרצוע ב' עבדים בין שהן של אדם א' או של ב' ב"א וזהו שמקשים דמרש"י משמע דוקא ב"ד א' ואדון א' משמע אבל ב"ד א' וב' בני אדם מותר וא"כ ה"ה כהן א' וב' מצורעין :

נ"ל

יז שיעשנה מאהבת ה' לא לשום פני' ולא לשום הנאה שבעולם וגם שלא יעשנה כאלו הוא חייב בדבר ורוצה לפטור ממנה והיא עליו כמשא אלא יעשנה מאהבה שאפילו לא היה מצווה בה היה משתוקק לעשותה לעשות נחת רוח להקב"ה שרצונו בזה:

יח שיעשנה מיראה ואפי' מצוה המושכלת כמו צדקה וכיבוד אב וגזל ועריות שהן דברים שהשכל מחייב לא יעשנה או יעזבנה מחמת שהשכל מחייב אלא יעשנה או יעזבנה עבור יראת ה' שהוא צוה ע"ז (כדאיתא אל יאמר אדם אי אפשי בחזיר אלא אפשי ואבי שבשמים גזר עלי):

יט חייב לקיים המצוה אפילו אם צריך לפזר ע"ז עישור נכסיו (א"ר בשם רי"ו) ועד חומש אבל יותר מחומש מנכסיו א"צ לפזר אפילו מצוה עוברת ודווקא במ"ע אבל זהירות לעבור על ל"ת חייב ליתן אפי' כל ממונו קודם שיעבור כמש"כ ובכל מאודך (סי' תרנ"ו) ואם צריך לעקור מביתו לילך לעיר אחרת לקיים המצוה צ"ע (ג):

כ כל מצוה שאין לה דורש ואין מי שיבקש אותה תדרשנה לפי שהיא כמת מצוה שהמצוה מקטרגת ואומרת כמה גרוע אנכי שנתעלמתי מכל וכל (ס"ח סימן ק"ס):

כא מעלין בקודש ולא מורידין דכתיב את מחתות החטאים וגו' ויקדשו ר"ל כיון שכבר נתקדשו אסור להורידן ולכן תשמישי קדושה נגנזין כגון מזוזה ותפילין ורצועותיהן ותיק שלהם וכ"ש כל תשמישי ס"ת אבל תשמישי מצוה לאחר שנגמר מצותן נזרקין כגון ציצית וסוכה וכיוצא בהן ומ"מ יש ליזהר שלא לעשות מהם תשמיש של גנאי ולכן טלית של מצוה שבלה לא יעשה בו תשמיש מגונה וטוב לגנזן או לשרפן ולכן אסור להניח באה"ק שאר ספרים וטלית ותפילין וכ"ש קופה של צדקה ופשיטא המעות שבתוכו ויריעות פסולים נוהגים להניח שם וצ"ל דלב ב"ד מתנה ע"ז ולא נקרא אה"ק אלא שעשוי כמין ארגז שלא נעשה אלא לכבוד התורה אבל שעשוי בחלל הכותל בין שהכותל של אבנים או של עץ י"א דלא מיקרי אה"ק וכ"ש אם הספרים מתקלקלים שם שלא ירד עליו קדושת אה"ק כלל ואם יש חור בבהכ"נ מותר להניח שם אה"ק שיסתום החור מפני טומאת מת אם אין מניחה שם לעולם דמ"ש אם מונח כאן או כאן ומה שנהגו הקושרי ספרים שחותכין מן הגליונים של ספרי' ראוי להזהיר שלא יחתכו יותר ממה שכבר חתכו בפעם א' דבזה י"ל דמתחל' לא נתקדש רק מה שצריך לספר משא"כ פעם ב' (ע' סי' קנ"ד וסי' שמ"ד במ"א ס"ק כ"ד) וגם לא יתלו על תכשיטי ס"ת אותן מטבעות שיש עליהם שם בן ד' שטבעו אותו לשם אחרים (ב"ח וט"ז שם ס"ק ט"ז):

כב קיי"ל בכל התורה דעשה דוחה ל"ת אבל אינו דוחה ל"ת ועשה אע"פ שגם זה הוא עשה ול"ת לא מהני (עיין בכ"מ דף ל' ברש"י ובר"ן שם) ודוקא במקום שאינו יכול לקיים שניהם אבל במקום שיכול לקיים שניהם אין העשה דוחה ל"ת ודוקא דבאותו רגע שעובר הל"ת מקיים העשה כגון מילה בצרעת וסדין בציצית שעקירת הל"ת וקיום העשה באין בפ"א אבל אם צריך לעקור הלאו קודם לזה אפי' רגע א' אינו דוחה ודוקא בענין שלא ידחה הלאו ולא יעשה האיסור אבל אם אעפ"כ צריך לדחות הלאו אעפ"י שאינו מקיים העשה עכשיו מ"מ דוחה (וכן מצאתי בהדיא בתי' רשב"א שבת ריש פ' ר"א דמילה שמתרץ בזה קושית תוס' שם ד"ה שלא בזמנו) ודוקא בעשה דוחה ל"ת בענין בעידנא אבל עשה חמור דוחה עשה הקל ממנו אע"ג דבעידנא דעקר הקל עדיין אינו מקיים החמור (פסחים נ"ט ע"א תוס' ד"ה אתי עשה ועיין מנחות מ' ע"א וביבמות ד' כ' ו' וכתוס' שם) אבל עשה דרבים שא' מוציא רבים לא בעינן בעידנא (סי' תכ"ו מ"א ס"ק כ'):

כג אסור להוסיף על איזה מצוה מן המצות שנאמר לא תוסיפו ודוקא שעושה בכוונה להוסיף כגון שיאמר שמה שאנו יושבין בסוכה בשמ"ע וכן מה שאנו אוכלים מצות בח' ש"פ אע"פ שכתוב בתורה רק ז' ימים יאמר שבאה כן הקבלה על פי תורה שבעל פה שהתורה צותה לישב בסוכה ולאכול מצה ח' ימים ויתכוין לישב בסוכה ולאכול מצה כדי לקיים מצות התורה וכן כשיניח ב' זוגות תפילין של רש"י ור"ת בבת אחת ויאמר ששניהם כשרים

נשמת אדם

(ג) נ"ל דא"צ לעקור מביתו לילך לעיר אחרת לקיים המצוה אפילו מצוה דאורייתא והוא עוברת כתקיעת שופר ולולב וראיה מהא דר"ה דף ל"ד וש"ע סימן תקצ"ה. הוי לפניו ב' עיירות באחת תוקעין ובאחת מברכין כו' ואי ס"ד שצריך לעקור ממקומו קשה הילך ימצא עיר שמברכין ולא תוקעין והלא צריכין לעקור ממקומן לילך לעיר שתוקעין אע"כ דא"צ לעקור ומיהו נ"ל דבמקום דאזיל ואתי ביומיה מחוייב לילך וכדאיתא בסוכה כ"ו ע"ב ועיין רש"י סימן תס"ג במ"א ול"ע ומ"מ במי שיש לו הפסד או בזיון נ"ל דודאי א"צ לעקור דירתו שהרי שמחה הוא ג"כ מ"ע מה"ת וקיי"ל הפסד בעלה משמחה. יעוד מטעם אחר נ"ל דא"צ לילך מביתו דהא קודם י"ט לא חל עליו כלל המצוה עד י"ט ואז א"א לו לילך יותר מתחום ואע"פ דקיי"ל שואלין ודורשין קודם שלשים יום לכל י"ט כמש"כ המ"א סי' תכ"ט וא"כ חל עליו חיוב המצוה כדמצינו בסימן תל"ו לענין בדיקת חמץ נראה לו לחלק דדוקא התם דהמצוה בידו לבדוק חייבוהו חכמים לקיים המצוה אבל הכא שאינו בידו רק שיחזיר אחרים אינו חייב אפילו מדרבנן וראיה מזבחים דף ק' דמה לקינן כאן קוד' חצות כאן לאחר חצות הרי לסדיא דאפי' בע"פ קודם חצות ל"א שכבר חל עליו חובת פסח ולא יחול עליו אנינות אע"כ דהמצוה אינו חל על האדם עד שיגיע זמנו הראוי לקיים וגם הם לענין בדיקת חמץ פרש"י דחכמים חייבוהו אבל לא מה"ת ואמנם בסוכה דף כ"ה ע"ב משמע שהוא מה"ת ועיין ברמב"ם פ"ב מהל' ת"ת דחייב לקבל פני רבו ברגל בי"ט אף על גב דלא אתי ביומיה דדוק' נר"א מחלק הס"ם ולא קיי"ל כוותיה וא"כ מוכח דלא מהני טעם זה דוממות לבטל הוס מצוה ולכן הדבר צ"ע

כשרים וכן המצוה מן התורה על פי תורה שבעל פה ה"ז עובר אבל אם יושב בסוכה ואוכל מצה ביום ח' משום ספיקא דיומא וכן כשיניח ב' זוגות תפילין של רש"י ור"ת אפי' בב"א מחמת ספק שמא זוג א' הם פסולים וכן כל כיוצא בזה אין כאן משום בל תוסיף ואם יניח ב' זוגות תפילין של רש"י ור"ת בבת אחת וכן כשיטול ב' לולבין כשרים בבת אחת ה"ז עובר אפי' אינו מתכוין להוסיף דקיי"ל לעבור בזמנו א"צ כוונה אבל שלא בזמנו צריך כוונה דוקא לעבור וכן כשמוסיף לעשות ה' ציצית או ה' חוטין או ה' פרשיות או ה' בתים בתפילין ה"ז עובר אבל מותר לעשות מצוה אחת אפי' ק' פעמים ביום דאע"ג דמה"ת כשהגביה ד' מינין שבלולב פעם א' ביום יצא מ"מ מותר ליטלן אפי' ק' פעמים ביום ובודאי אם יאמר שבאה הקבלה דמה"ת חייב בלולב כל היום ה"ז עובר וכן כל כיוצא בזה אבל רשות לב"ד לעשות סייג לתורה בכל דבר ואפי' לעקור מ"ע או ל"ת לפי שעה (יבמות צ') והעובר על דבריהם עובר בלאו דלא תסור כו' וכשם שאסור להוסיף על המצות כך אסור לגרוע כגון לעשות ג' ציצית וג' מינין בלולב (ועיין ברמב"ם פ"ב מהלכות ממרים ובסמ"ג לאוין שס"ד ובחינוך סימן תנ"ד ובא"ח סימן ל"ד ובמ"א ס"ק ג' ובר"ס דף כ"ח ובסנהדרין ע"ח ועירובין צ"ה ועיין במה שכתבתי בכ"א בהלכות סוכה בדין ד' מינין שבלולב. וי"א דאפילו לעבור בזמנו בעי כוונה למ"ד מצות צריכות כוונה עיין מ"א סימן תרכ"א ס"ק כ"ז וע"ש בא"ר שכתב בשם הרא"ש פ' לולב הגזול דליתא וכדעת הש"ע):

כד מצוה שיש לה ענף שכאשר ירצה לעשות מצוה זו צריך לעשות מקודם מצוה אחרת אע"פ שבדיעבד אינו מעכב אם יש שם אפשרות שיעשה הענף אסור לעשות המצוה עד שיעשה מקודם הענף אבל אם אין שום אפשרות לעשית מקודם הענף כיון שאינו מעכב מותר לעשות המצוה (גיטין כ"ח ע"ב תוס' ד"ה והא בעי סמיכה):

כה שומר מצוה לא ידע דבר רע ר"ל שמחויב כשירצה לעשות איזו מצוה לא יעשה אותה בחפזון ובפתאום רק שישמור וימתין (כמו ואביו שמר את הדבר) ויתיישב בדבר היטב איך יעשה וכ"כ בפסח כיון שהיו צריכין לאכול בחפזון משום חפזון דשכינה בא להזהיר וככה תאכלו אותו מתניכם חגורים כו' (מעשה מאמרות מאמר ח"ס ח"ג פ' י"א ע"ש) ונ"ל שזהו נ"כ מש"כ ושמרתם את המצות וזהו שיסדו לומר הנני מוכן ומזומן לקיים כו' ור"ל שכבר אני מוכן ומזומן וזהו הכון לקראת אלהיך ישראל ר"ל שתכין עצמך מקודם ולא בפתע פתאום וכבר בחנתי בנסיון שכאשר עשיתי מצוה בפתאום לא קיימתיה כראוי לכן צריך ליזהר בזה:

כלל סט דין קימה והידור בפני חכם ובפני זקן:

א ישתדל לקיים מ"ע לקום מפני כל חכם אפי' אינו זקן אלא יניק שאינו אפי' בן י"ג שנים אלא שהוא מופלג בחכמה משאר העם אע"ג שאינו מופלג מחכמים שבדור אלא כיון שמופלג בחכמה משאר העם והוא גדול ממנו וראוי ללמוד ממנו:

ב וכן מ"ע לקום מפני שיבה דהיינו בן ע' שנים אפי' הוא עם הארץ ובלבד שלא יהיה רשע וגם זקן נכרי מהדרין אותו ונותנים לו יד לסמכו:

ג מאימתי חייב לקום מפניהם משיגיעו לתוך ד' אמותיו דאז מוכח מילתא שמפניו הוא עומד אבל קודם ד"א אין היכר ואין כאן הידור ויקום כך עד שיעבור מכנגד פניו וי"א עד שיעבור ממנו ד"א:

ד וצריך לקום מלא קומתו ודוקא בסתם בני אדם או בשוין בחכמה אלא שהשני הוא זקן אבל חכם אפי' הוא ילד א"צ לעמוד מפני הזקן מלא קומתו אלא יקום מעט כדי להדרו כיון שהוא ילד חכם יותר מהזקן אין לו להתבזות לקום מפני הזקן:

ה וכן ב' חכמים וב' זקנים א"צ לקום א' מפני חבירו אלא יעשה לו הידור ואפי' הרב לתלמידו יעשה לו הידור קצת:

ו אסור להעצים עיניו ממנו קודם שיגיע לתוך ד"א כדי שלא יצטרך לקום מפניו כשיגיע לתוך ד"א ועל זה נאמר ויראת:

ז אין עומדין מפניהם לא בבהכ"ס ולא במרחץ ולא בחדר שכולן עומדין ערומים שאסור ליתן לו שלום (ע' ש"ך ס"ק ג') דכתיב תקום והדרת קימה שיש בה הידור אבל בבית אמצעי של מרחץ וכ"ש בבית החיצון חייב:

ח אין בעלי אומנות חייבים לעמוד בפני ת"ח בשעה שעוסק במלאכתו דמקשינן קימה להידור מה הידור אין בו חסרון כיס ה"נ קימה שאין בו חסרון כיס. ואם הוא עוסק במלאכת אחרים אסור להחמיר על עצמו לעמוד אבל בשעה שהוא עוסק בתורה חייב:

ט החכם מוזהר שלא יכוין לעבור בפני הצבור כדי שיעמדו מפניו ולהטריחם אם אפשר לו להקיף וזכות הוא לו:

י גדול הדור ומפורסם בדורו ומופלג בחכמה יותר משאר חכמי הדור דינו כאלו הוא רבו מובהק

מובהק וצריך לעמוד מפניו כמלא עיניו ואינו יושב עד שיתכסה מעיניו או עד שישב: (שאר דינים הנוהגים ברבו מובהק מבואר בי"ד סי' רמ"ג ולפי שאין שכיח בזמן הזה רבו מובהק לכן לא העתקתי):

סדר אמירת קרבן תודה לארבעה שצריכין להודות

דאוי ונכון שיפריש לצדקה העשיר לפי עשרו והדל כפי השגת ידו שהרי כשהיה בית המקדש קיים היה צריך להביא כבש או עז או עגל או פר או פרה וא"כ לא מסתבר שע"י הורבן בית מקדשנו ירויח שלא יהיה הוטא נשכר ולכן יפריש כפי השגת ידו כפי שווי א' מהבהמות הנזכרים ויחלק ללומדי תורה ויזהר שלא יאמר המעות הזה יהיה לתודה דא"כ אין להם תקנה בזמה"ז אלא יאמר הריני נותן זאת לצדקה ויה"ר שיהי' נחשב כאלו הקרבתי תודה וכך עשיתי בשנת תקס"ד שנעשה לי הנס מחמת שריפת הפולווער. ולפי שבזמה"ז אין לנו אלא שיח שפתותינו ולכן תקנתי אז סדר הקרבת התודה דהיינו תחלה אמרתי פ' תודה דפ' צו וזאת תורת זבח השלמים עד ואם נדר וגו' ובפרשת ויקרא ואם זבח השלמים עד כל חלב וגו' לא תאכלו ואח"כ נוסח זה. וכך היתה עבודת התודה מביא פר או פרה שהוא מבן ל' יום עד בן ג' שנים או כבש או עז מבן ל' יום עד בן י"ב חודש ואם נתעברה השנה נתעברה לו או איל מבן ל' יום עד בן כ"ד חודש נמצא יכול להביא פר או פרה עגל או עגלה או איל או רחל גדי או גדיה שעיר או שעירה. ואם הביא מיום ח' כשר (רמב"ם פ"א מה' מעה"ק וע"ש בכ"מ שכתב דבנדר ובנדבה מותר לכתחלה ביום ח') ומביא הבהמה לעזרה ומקדיש אותה שם וקודם שחיטה היה מביא עשרים עשרון סולת וחצי לוג שמן ועושה מעשרה עשרונים עשר חלות המץ וכיצד מחמצן מביא שאור כדי חימוץ ונותנן לתוך המדה וממלא המדה ומודד כל עשרון ועשרון בפ"ע במדה של עשרון שהיה במקדש ומן עשרה עשרונים הנשארים עושה ל' חלות של מצה כל חלות שוות עשר חלות מכל מין י' חלות מאפה תנור. וי' חלות רקיקים. וי' חלות מורבכות. כיצד היא המורבכת חולטה ברותחין ואופה אותה מעט ואח"כ קולה אותה ברביעית הלוג שמן על האלפס וביוצא בו בדרך שקולין הסופגנין וכיצד עושה החלות בולל הסולת בשמינית הלוג שמן ולש בפושרין ואופה. כיצד מעשה הרקיקין לש את הסולת בפושרין ומושחן בשמינית הלוג שמן אחר אפייתן. ולאחר שקרמו כולם פניהם בתנור סומך ב' ידיו על הקרבן ובכל כחו ובשעת סמיכה אומר עליו דברי שבח ונ"ל שהוא מזמור לתודה והסמיכה תהיה בעזרה דוקא בכל מקום בעזרה ואם חבורת אנשים הביאו קרבן א' בשותפות כלן סומכין עליו בזה אח"ז ולא כולם בב"א ותיכף לסמיכה שחיטה ולכתחלה שוחטין בסכין שהוא כלי שרת ושוחט ישראל או כהן וקבל הכהן הדם במזרק שהוא כלי שרת וצריך לקבל כל הדם כיצד הוא עושה אוחז הסימנים בידו ומוציאן עם הורידין לתוך המזרק ושוחט שני' או רוב ב' כדי שיקבל הדם כולו בכלי ומגביה הסכין למעלה כדי שלא ירד הדם ממנה אלא מן הצואר ודם שבסכין מקנחו בשפת המזרק ובדיעבד אפי' לא קבל רק כדי הזיה כשר וצריך העובד שתהיה מחשבתו לשם הזבח ולשם בעליו בשעת זביחה ובשעת קבלת הדם ובשעת הולכת הדם ובשעת זריקה ואח"כ הוליך הדם למזבח ולקח הכהן המזרק שבו הדם וזורק ממנו במזרק ב' זריקות על ב' זויות המזבח באלכסון מחצי המזבח ולמטה על קרן מזרחית צפונית ועל קרן מערבית דרומית ומכוין כשזורק הדם על הקרן שיהיה הדם מקיף על הזויות כמין גם כדי שיהיה ב' מתנות שהן ד' ושירי הדם היה שופך על יסוד דרומי ואח"כ מפשיט העור והעור הוא לבעלים כיצד הוא מפשיט נוקבו מתוך ארכובו ותולה ומפשיט ואם היה שור מפשיטו בלי תלויה ולאחר ההפשט מוציא האימורין החלב שעל הקרב ובכללו חלב שעל הקיבה וכל החלב שעל הקרב וב' כליות וחלב שעליהן עם החלב שעל הכסלים ויותרת הכבד ומעט מן הכבד עם היותרת ובכשבים מוסיף גם האליה תמימה עם החוליות מן השדרה עד מקום הכליות ונותנן במגים ומנתח את הבשר ומפריש החזה והיא כל הרואה את הקרקע למעלה עד הצואר. למטה עד הכרס. וחותך עמה ב' צלעות אילך ואילך ומפריש שוק הימין והיא ב' איברים מעורים זה בזה דהיינו עצם אמצעי ועצם העליון המחובר לגוף ונותן החלבים ע"י הבעלים וחזה ושוק למעלה וב' כליות ויותרת הכבד למעלה מהם וד' לחמים מן המ' חלות למעלה וכהן מניח ידו תחת ידי בעלים ומוליך ומביא מעלה ומוריד במזרחה של מזבח ואם היה קרבן בשותפות א' מניף ברשות כולן. ואחר שמניפן מולח האימורין ומקטירן על גבי המזבח והחזה והשוק וד' חלות נאכל לכהנים לאחר הקטרת האימורין ושאר הלחם עם שאר הבשר נאכל לבעלים (ואח"כ יאמר) או"א גלוי וידוע שבזמן שבהמ"ק היה קיים כשנעשה נס לאדם היה מביא תודתו ומקריב לפניך ועכשיו שחרב בה"מ יהר"מ שתהא אמירה זו חשוב ומרוצה לפניך

כאלו הקרבנו לפניך קרבן תודה כהלכתה כמו שנ' ונשלמה פרים כו' ויהי רצון מלפניך ה' אלהינו מלך רחמן שתשוב ותרחם כו':

הלכות שבת

כלל א דין הכנסת שבת מערב שבת (רמ"ס):

א שבת קודש הוא האות הגדול והברית שנתן הקב"ה לישראל. למען ידעו כי ששת ימים עשה ה' כל מה שברא בשמים ובארץ ושבת ביום השביעי והוא יסוד האמונה לידע שהעולם הוא מחודש וכיון שברא הכל הוא אדון על הכל ואנחנו עבדיו ומחויבים לעשות רצונו ולעבדו בכל גופינו ונשמתינו וממוננו כי הכל שלו והזהירה התורה על שמירת השבת י"ב פעמים ואז"ל כל המשמר את השבת כאלו מקיים כל התורה כולה וכל המחלל את השבת כאלו כפר בכל התורה כולה וציותה התורה לזכור בכל יום ויום את השבת כמו שכתוב זכור את יום השבת ור"ל להיות זוכר תמיד השבת כדי לקדשו ולענגו ולכן היה שמאי הזקן אומר על כל דבר נאה שקנה זו לשבת ואם מצא נאה הימנה אכל הראשונה והניח השניה וכן בכל יום אך הלל הזקן שהיה מדתו במדת בטחון וכדי לחזק בטחונו לא היה נוהג כן אלא שהיה בוטח שיזדמן לו נאה לכבוד שבת ועכ"פ מודה בשאר כל אדם ופשיטא בדבר שאינו שכיח לקנות כשיזדמן לו דבר שלא יהיה נפסד אזי יניח אותו לשבת וכן בשמונין מנין הימים יהיו מונים על שם השבת דהיינו יום ראשון בשבת ויום שני בשבת וכן כולם כי קדושת השבת הוא נמשך לכל יום כי הוא המרכז האמצעי שבל ימי השבוע יונקים ממנה יום א' ב' ג' נקראין אחר השבת שהם מקבלים קדושה משבת העבר ויום ד' ה' ו' נקראים קודם שבת כי הם מושפעים ומקבלים קדושה משבת הבאה ולכן ההולך במדבר או שנשבה בין הנכרים ואינו יודע מתי הוא שבת מונה ז' ימים מיום שנתן אל לבו ושכחו ומקדש השביעי בקידוש והבדלה ואם יש לו ממה שיתפרנס אסור לו לעשות מלאכה בכל בכל הימים עד שיכלה מה שיש לו ואז יעשה מלאכה בכל יום אפי' ביום שמקדש בו כדי פרנסתו מצומצמת מפני פקוח נפש שא"ם לא יעשה מלאכה ימות ואם יש לו לחם או שאר דברים הנאכל חי אסור לו לבשל אבל מותר לילך אפי' ביום שמקדש בו לפי שתחומין אינו אלא מדרבנן והתירו לו כדי למהר לצאת מהמדבר אבל שאר איסור דרבנן אסור. היה יודע מנין הימים שיצא בו כגון שיודע שהיום יום רביעי או יום חמישי ליציאתו אבל אינו יודע באיזו יום יצא מותר לעשות כל המלאכות ביום השמיני ליציאתו שביום כזה יצא מביתו דבודאי לא יצא בשבת וכן ביום ט"ו וביום כ"ב וכן לעולם (סי' שמ"ד) והטעם לפי שקדושת שבת מתפשטת בכל יום ולכן כל יום שישבות מ"מ יש בו מקצת קדושת שבת:

ב ולכן מצוה להשכים בבוקר בע"ש להכין צרכי שבת כדכתיב והיה ביום הששי והכינו משמע תיכף כשיהיה יום הששי יכינו ואם לא ימצא לקנו' כלום לאחר התפלה יקדים לקנות מקודם ובלבד שיקרא ק"ש קודם (עס"י רנ"א במ"א ודבריו צ"ע כיון שכ' דהוא מה"ת א"כ כיון שהוא עוברת נמה לא יבטל גם ק"ש שהרי לרכי שבת מקודם וקיי"ל תדור ומקודם שוין וכמו שכתבתי בכל' ברכות כלל ס"ח וגם מה שכתב שלא יפרוש מן כלבור מה ענין זה לזה ועכ"פ נ"ל דאם יש לו איזה דבר לאכול בשבת אסור לבטל תפלה וכ"ש ק"ש):

ג מצוה על כל אדם שיכין הוא בעצמו ג"כ שום דבר לצרכי שבת לכבודו אע"ג שיש לו משרתים כדמצינו בהרבה אמוראים ומהם ילמוד כל אדם ובפרט בימים הקצרים ומכ"ש כשרואה שכבר הוא סמוך לשבת שאז הוא מחוייב לעסוק בכל כחו וראיתי אנשי מעשה גדולי תורה שהיו מכבדין הבית בעצמם בימים הקצרים כדי שלא יתחלל שבת וזה חוב גמור על כל אדם דמ"ש דאין לו מי שיכין או שהשליח אין לו פנאי ולא יאמר לא אפגום כבודי כי זה הוא כבודו שמכבד השבת (סי' ר"ג):

ד המנהג בכל ישראל לאפות לחמים לכבוד שבת ומלבד הטעם כדי שתטול האשה חלה שבע"ש נברא אדה"ר שהיה חלתו של עולם עוד יש ט"א כדי לאכול פת ישראל ולכן הנוהגין לאכול פת פלטר של נכרי בחול מכל מקום יש ליזהר שבשבת יאכל דוקא פת של ישראל (רמ"ב):

ה ירבה בבשר ודגים ומטעמים כפי יכלתו וישחיז הסכין שזהו הכל מכבוד השבת וידמה בדעתו כאילו יבא אליו להתאכסן מלך ב"ו במה היה מכבד הבית ומציע המטות וכ"ש שבת מלכתא (סי' ר"ג):

ו העושה מלאכה בע"ש ממנחה ולמעלה אינו רואה סי' ברכה מאותו מלאכה וי"א דדוקא

מנחה קטנה ודוקא בדרך קבע אבל בדרך ארעי מותר ולצורך שבת מותר כל היום אפי' לתקן בגדי חבירו אם אינו נוטל שכר ומותר להסתפר כל היום אפי' בשכר דניכר לכל שהוא לצורך השבת ומותר לכתוב אפי' אגרת שלומים ומכ"ש ספרים דרך למודו אבל אסור לכתוב לחבירו בשכר וצריך להזהיר מאוד הבעלי מלאכות שבמה פעמים נמשך מלאכתם עד שתחשך (סי' רנ"א) :

ז מדינא אסור לילך בע"ש יותר מג' פרסאות ועכ"פ צריך כל אדם ליזהר מאוד שיכנס לאושפיזא בעוד יום גדול כדי שיוכלין להכין צרכי שבת בשבילו כי כמה מכשולים באים ע"ז שבעל אושפיזא או אפי' בביתו כשבא סמוך לשבת מוסיפין לבשל בשבילו ומחללין שבת ומכ"ש שבמה פעמים יכשל שיתאחר בדרך עד שחשכה ממש וכמה חילול שבת יש בהוצאה והכנסה ויציאה מחוץ לתחום ושביתת בהמתו ולכן כ"ז ישים האדם ללבו ולא יסיתנו היצר לומר עוד היום גדול והדרך טוב (סי' רמ"ט) :

ח מי שמרגיש בעצמו שאם לא יאכל בע"ש לא יחלוש בשביל זה מצוה שלא יאכל אפילו סעודה הרגיל בה בחול אבל מדינא מותר ומ"מ מצוה למנוע מלקבוע סעודה אפי' מה שרגיל בחול מט' שעות ולמעלה אבל סעודה שאינו רגיל בחול אפי' סעודת מצוה אסור לעשות בע"ש אם אפשר לעשות ביום אחר אבל מה שזמנה בע"ש כגון מילה בין בזמנה או שלא בזמנה ופדיון הבן בזמנו מותר ונ"ל אפי' שלא בזמנו (א) ומ"מ נכון להקדימו בבקר כדי שיוכל לאכול סעודת שבת לתיאבון (שם) :

ט אין להתענות בע"ש כדי שלא יכנס לשבת כשהוא מעונה אא"כ הוא אסטנים שאם יאכל ביום לא יהיה אוכל בלילה ולכן המקבל עליו להתענות תענית יחיד יתנה בפירוש בשעת קבלת תענית שלא ישלים ובדיעבד שלא התנה אעפ"כ אין צריך להמתין עד צה"כ אלא תיכף לאחר יציאתו מבהכ"נ יאכל ולענין (יאר צייט) אם חל (יאר צייט) הראשון בע"ש לא ישלים ואז לעולם כשיחול בע"ש א"צ להשלים אבל אם חל בחול והשלים אם כן כבר קיבל עליו להשלים אזי אפילו חל בע"ש צריך להשלים ואם הוא חלוש והתענית קשה עליו המיקל לא הפסיד אם אינו משלים (ט"ז) ונ"ל שיתיר נדרו ואז מותר לכ"ע (סי' רמ"ט) :

י מצוה לרחוץ כל גופו ויטבול ואם א"א לו עכ"פ ירחץ פניו ידיו ורגליו בחמין בע"ש ומצוה לחוף ראשו וליטול צפרניו בע"ש ויזהר לשרוף הצפרנים או לקברן והזורקן רשע ולא יקוץ צפרני ידיו ורגליו ביום אחד (סי' ר"ס) :

יא נ"ל דאע"ג דמצוה להתפלל לבתחלה מנחה בזמן מנחה קטנה אבל בע"ש לא מיבעי אם נכנס למרחץ די"א דאסור ליכנס לאחר חצות עד שיתפלל ואפילו אם אינו נכנס למרחץ ראוי להקדים להתפלל מנחה כדי שיהיה פנוי בעת קריאה לבהכ"נ שלא יצטרך לילך מביתו עד שיזרז את ב"ב שידליקו נרות בזמנם כי הנשים מתעצלים בכך ומתאחרים והרבה פעמים באים לידי חילול שבת ומכ"ש המשרתות ולכן ישגיח על זה לזרזם :

יב חייב אדם למשמש בבגדיו ערב שבת קודם חשיכה שמא תחוב בו מחט ובשקים התפורים בבגד שמא מונח בו דבר מוקצה או שאר דבר ויוצא בו לרה"ר :

כלל ב דין איזה מלאכה מותר להתחיל בע"ש :

א מותר להתחיל במלאכה בע"ש סמוך לחשיכה אע"פ שאינו יכול לגומרה מבעוד יום והיא נגמרת מאליה בשבת ודוקא בדבר דליכא למגזר בו שיבוא לידי מלאכה דאורייתא ולכן מותר ליתן צמר לצבוע ביורה סמוך לחשיכה אם היורה אינה על האש והיא טוח בטיט אבל אם היא על האש אסור שמא יחתה בגחלים ואפי' אינה על האש אם אינה טוח בטיט אסור שמא

נשמת אדם

(א) המ"א בסי' רמ"ט כתב בשם תוס' במ"ק ח' לחלק בין מילה שלא בזמנה ובין פדיון הבן ואזיל לשיטתו שכתב בסי' תקס"ח בשם התוס' דלא הוי סעודת מצוה. ול"ע שהרי גם בפה"ב כל שעתא ושעתא זמנו הוא וה"ה בחינוך מצוה של"ב וז"ל ואע"פ שאין למצוה זו זמן קבוע דבכל שעתא ושעתא אחר ל' יום זמנו הוא כו' וכ"כ בים"ש ב"ק פ"ז סי' ל"ז דסעודת פה"ב אפי' עבר זמנו מכל מקום כל יומא חיובא הוא ע"ש ומתוס' נ"ל דאין ראיה דהתו' כתבו אע"ג דאין מערבין שמחה בשמחה מ"מ סעודת ברית נמי מותר דאין בה שמחה משום צערא דינוקא אי נמי כיון שזמנה קבוע כו' ר"ל אפי' אם יהיה בה שמחה מותר אבל סעודת פה"ב צ"ע אם מותר וא"ל דזמנו קבוע תינח בזמנו שלא בזמנו היאך יהיה מותר ע"ש והוכחתם דבשלמא מילה אפילו שלא בזמנה ודאי מותר דאין בה שמחה ומש"כ תוס' אי נמי כיון שזמנה קבוע הוא כמו ועוד ר"ל דבמילה יש ב' טעמים להתיר וא"כ אפי' שלא בזמנה משום דאין בה שמחה אבל פה"ב שלא בזמנו כתבו תוס' דצ"ע דס"ל דיש בו שמחה דא"כ למה כתבו תוס' דדוקא בפה"ב הא גם מילה שלא בזמנה צ"ע אע"כ דבמילה בלא"ה מותר משום צערא ואין בה שמחה אבל פה"ב אפש' דאסו' דיש בו שמחה וא"כ אין שום טעם להתיר וכ"ז דוקא בחוה"מ דטעמא משום דאין מערבין שמחה בשמחה דהוי דאורייתא או עכ"פ אסמכוהו אקרא שפיר י"ל דאם יש בו שמחה אסור אבל בע"ש דחל עליו החיוב בכל רגע לפדותו וא"כ בודאי שצריך לפדות וכיון שכבר פדה מותר לעשות ג"כ הסעודה ומכ"ש לפי מה שכתב הש"ך בי"ד סי' ש"ה דפה"ב אין בו שמחה והראיה שאין מברכין שהשמחה במעונו וסעודת אירוסין יש בו שמחה והרי כתב המ"א דמותר לארוס בע"ש וכיון שכבר ארס מותר לעשות ג"כ סעודה וא"כ כ"ש פה"ב דמותר אפי' בחוה"מ כ"ש דמותר בע"ש וכן מנהג פשוט כאן בק"ק ווילנא שבע"פ כשיש

יגיס בה בכף והמגיס בקדרה אפילו אינה על האש חייב משום מבשל ואפי' כשהוא מבושל כל צרכו יהיה חייב משום צובע וכן כל כיוצא בזה (רנ"ב) :

ב הא דגזרינן שמא יחתה דוקא בדבר שהחתוי מועיל לה ולא יזיק אבל אם הוא דבר שהחתוי יזיק לה מותר אפי' אם היא אצל האש (סי' רנ"ד) :

ג אסרו חכמים לבשל בתחילה סמוך לחשיכה דבר שרוצה לאכול בשבת שמא יחתה בגחלים למהר בישולן (עיין סי' ר"ג מ"א ס"ק ד' וסי' רנ"ד ס"ק כ' וסי' רנ"ז ס"ק ג') ואפילו אין צריך לזה לשבת אסור דגזרינן שמא ימלך לאכלו בשבת ויחתה ומ"מ דבר שא"א לאכלו בלילה כגון בשר חי מותר ליתן סמוך להשיכה ממש ולכן אסור להדביק פת בתנור אלא א"כ יקרמו פניה דהיינו כל שפירס' ואין חוטין נמשכין ממנה וכן פשטידא או (פלאדן) כדי שיקרום פניה ויתבשל מה שבתוכה קודם שבת היינו קודם בין השמשות אע"ג שלא יקרום פניה קודם קבלת שבת וצ"ע (א) וכן כל דבר שאינו נאכל חי אלא ע"י הדחק כגון תפוחי יער ובצל וכיוצא בו אסור להניחו על האש אא"כ יש שהות קודם בה"ש שיתבשל בחצי בישולו דאז לא חיישי' עוד שיחתה בגחלים בשבת דבלא"ה יתבשל אבל דברים הנאכלין חיין כגון פירות וחלב וכיוצא בו לא חיישינן שיחתה וכל זה על האש או תנור שאינו טוח בטיט אבל בתנור שטוח בטיט כמו שאנו נוהגין מותר ליתן הכל דבזה לא חיישינן שמא יפתח הסתימה. ואם עבר ונתן בשוגג ואין לו מה יאכל מותר. ובפת אסור להוציא מן התנור יותר ממה שצריך לשבת. ומ"מ לא יוציא ברחת דמחזי כעובדין דחול אלא בסכין וכיוצא בו ואם במזיד בין בפת ובין שאר דברים אסור עד מוצאי שבת (סימן רנ"ד סעיף ח') ומזה תראה שעוברי דרכים שנותנין יורה עם דגים לבשל סמוך לחשיכה שצריכין ליזהר שעכ"פ יתבשל קודם חשיכה חצי בישול ואם לאו אסורין לאכול בשבת (שם) :

ד כשבא ליטול הקדרה בשבת מן האש אם הקדרה עומדת על גחלים הבוערים בענין שאין צריך להזיז הגחלים אם אין לו נכרי מותר הישראל ליטול אבל כשהגחלים מונחות סביב הקדרה ובשיטול הקדרה יזיז הגחלים ונמצא מבעיר התחתונות ומכבה העליונות אסור ע"י ישראל אבל על ידי נכרי מותר כיון שאין כוונת נכרי להבעיר ולכבות אע"ג דהוי פסיק רישיה מותר ע"י נכרי (רנ"ג) :

ה גם אסרו חז"ל להטמין אפילו בע"ש בדבר המוסיף הבל. ובשבת אסור להטמין אפילו בדבר שאינו מוסיף הבל והכל משום גזרה שמא ירתיח אך הטמנה שלנו בתנור אפי' אינו טוח בטיט שרי לכ"ע דלא נקרא הטמנה אלא כשנוגע הדבר שמטמין בו בגוף הקדירה מלמעל' ולמטה ובכל צדדיו אבל בתנור אינו נוגע בקדרה וגם מה שנוהגין להטמין (קאווע) בגומא שעל התנור ומכסין בבגדים מלמעלה דאף שאינו נכון לדעת במה פוסקים ומצריכין להניח על כל פנים דף על הקדירה ואח"כ לכסות בבגדים. אמנם יש להם על מה שיסמכו ולכן אין לאסור דס"ל דכיון דבכל שעה התנור מתקרר וגם ל"ש למיגזר שמא יטמין בו כולו כיון שאין ראוי להטמין בו. אבל אם נותן בגומא חול שהוא דבר המוסיף הבל אע"פ שאין מטמין כולו בתוכו רק ששולי הכלי עומד בחול ולמעלה מכוסה בבגדים על הקדרה אסור כיון דהחול מוסיף הבל גזרינן שמא יטמין כולו והמטמין בדבר המוסיף הבל אפי' בדיעבד אסור לרוב הפוסקים אם היה במזיד ואם היה בשוגג וכבר נתבשל כל צרכו אע"פ שהוא מצטמק ויפה לו מותר אבל אם לא היה נגמר כל בישולו אסור אפי' בשוגג אפי' לאחרים עד מוצאי שבת (סי' רנ"ז) וכל זה כשהטמין לצורך לילה אבל אם הטמין לצורך מחר בדיעבד יש להתיר ולסמוך על הפוסקי' דכל שהטמין לצורך מחר לא חיישינן שמא יחתה ומ"מ אם רגיל בכך אסור (סי' רנ"ז) :

ו אסור לכרוך בשבת קדרה עם מאכל חם בברים ובכסתות דהא בשבת אסור לכ"ע להטמין אפילו בדבר שאינו מוסיף הבל (ב) ודוקא כשהמאכל עדיין בקדרה שבישלה אבל אם פינן לקדרה אחרת מותר לכרוך וכן אם היה מוטמן כולו בבגדים מערב שבת מותר להחזירו או ליתנו בברים ובכסתות אפי' בב"ר (שם) :

נשמת אדם

פה"ב אפי' שלא בזמנו הבכורים אוכלין שם עפ"י הגר"א :

(ב) דברי המ"א בסי' רנ"ג ס"ק כ"ו צ"ע שכתב דאע"פ שלא יקרום קודם ברכו אלא עד שתחשך לא גזרינן שמא יחתה אחר ברכו כיון דלא הוי דאורייתא ובאמת זה אינו מבואר ברש"י ור"ן ומ"מ וצ"ע שהרי הר"ן וה"מ שהוא דעת המ"א בס"א מה' שביתת עשור וכמש"כ הבית יוסף בשמו בסי' רס"א דסבירא להו דתוספת שבת דאורייתא וא"כ איך כתב המ"א דאינו דאורייתא אלא יש לומר אע"ג דהוא דאורייתא מ"מ אינו אלא איסור עשה כמ"ש כל הפוסקים. וי"ל דס"ל כמש"כ רש"י במנחות ס"א דצריך הש"ס משום מצוה ליקום ולגזור ופרש"י כיון דאין בו לאו אבל תוס' בחמת הניחו בתימא דלמה לא נגזר משום מצוה שהרי אם יחתה עושה איסור דאורייתא. וה"ל דאפשר דכוונתו כיון דאינו אלא גז"ד ל"ג בתוספת שבת וכ"כ תוס' בכתובות מ"ז ד"ה דמסר לה בשבתות דבתוספת י"ט אף על גב דהוי דאורייתא מותר לקדש אשה ע"ש וצ"ע :

(ג) ואע"ג דטעם דהוי כמטמין להתחמם וזה שהיה כבר טמון בתנור וא"כ אינו אלא כמוסיף ומבואר בסי' רנ"ז דמותר להחליף ז"א שאלו היה הטמנה בתנור היה אסור וע"כ דס"ל דזה לא מיקרי הטמנה וא"כ צריך ליזהר בזה שלא לכנס כ"כ בברים ובכסתות דהוי תחלת הטמנה אבל אם היה מוטמן בע"ש

ז יש שפותחין התנור בלילה וזה איסור גמור דשמא יש קדרות שלא נתבשלו עדיין כל צרכן וע"י שסותמו אח"ז גורם בישול לכן אסור אפילו להוסיף בגדים על התנור כי ע"ז גורם חימום ובישול ואפילו ע"י נכרי אסור לסתמו. ואם סתמו ישראל או הוסיף בגדים אפי' בדיעבד אסור המאכל ואם נכרי סתמו אפשר דיש להתיר בדיעבד המאכל כיון שבלא"ה היה מתבשל. מלבד שיש עוד איסור מכבה ומבעיר כשיש אש בתנור כדלקמן במלאכת מבעיר (סוף סי' רנ"ט). וכן צריכין ליזהר כשמעמידין (נקאחלע) של תנור בית החורף (קאווע) או שארי דברים אעפ"י שכבר הוא מבושל וכ"ש אם עדיין לא נתבשל וסותמין (סקאחלע) צריך ליזהר שאם נפתח משחשכה שלא יכתום בשבת כ"ז שאינו חם כל צרכו ובדברים חיין עד שיהיה מבושל. דידוע דע"י הסתימה הוא נתבשל:

ח אסור להטמין כלי עם משקין צונן בכלי שיש בו חמין אע"ג דאינן חמין כ"כ שיהיה שייך בישול אם מטמין כולו בתוכו הוי הטמנה ואסור (ט"ז רנ"א) וכ"ש דאסור להניח בתוכו כשהוא חם כ"כ שיכולין הצונן להתבשל ואז אסור אפילו אינו מטמין כולו בתוכו:

ט שאר דינים שבש"ע שבסימן רנ"ג עד סימן ר"ס מבואר לקמן בכלל כ' במלאכת אופה:

כלל ג באיזה ענין מותר ליתן מלאכה לנכרי בע"ש (סי' רמ"ד רמ"ס רמ"ו רנ"ב):

א אסרו חכמים להניח לנכרי לעשות מלאכת ישראל בשבת וסמכו זה על פסוק כל מלאכה לא יעשה בהם משמע אפי' על ידי נכרי ודוקא למסור לו המלאכה בשבת או עפ"י אופנים שנבאר אבל ליתן לו מע"ש מותר ולכן פוסק אדם עם הנכרי על המלאכה בע"ש אפילו סמוך לקבלת שבת ואעפ"י שהנכרי עושה המלאכה בשבת ודוקא עפ"י אופנים אלו (א) שלא יעשה בבית ישראל שעכ"פ יוציא הכלים מבית ישראל קודם השבת (ב) שיפסוק לו שכר וזה נקרא קצץ (ג) שלא יהיה שכיר יום אלא בקבלנות (ד) שלא ייחד לו המלאכה בשבת ואפילו לומר לו ראה שאני צריך למלאכה זו ת"כף אחר שבת דהוי כמייחד מלאכתו לשבת (ה) שיהיה דוקא מלאכת תלוש ולא יהיה לצורך מחובר כלל וכ"ש מלאכת מחובר עצמו (ו) שלא יהיה מפורסם שמלאכה זה הוא של ישראל זה (וכ"ל שכל שידוע לג' ב"א נקרא מפורסמים שבועות כ"ב ע"ב רש"י ד"ס וכולא שניכר) אם הנכרי עושה המלאכה במקום מפורסם (ז) שלא ירויח הישראל במה שעושה הנכרי המלאכה בשבת (ח) שלא יהיה הנכרי מושכר לו לשנה לעשות לו תמיד מלאכה ונבאר כל פרט ופרט באריכות:

ב (פן א') שיוציא קודם השבת מביתו של ישראל אע"ג שפסק עמו כבר שאם יצא בשבת עם הכלים מחזי כנותן לו בשבת ושכרו בשבת ולכן אפילו הניח הכלים בבית מיוחד שבביתו וייחד המקום לנכרי אפ"ה אסור (עיין בסי' רנ"ב במ"א ס"ק ד' דבשלה"ג יש לפקפק בייחד לו מקום אבל הכא כ"ל דלכ"ע אסור וגרע ממכירם שמתמיר רמ"א שם ע"ש) ולכן מי ששכר נכרי להוליך סחורתו צריך להוציאו מביתו קודם שבת אבל אסור להניחו ליקח מביתו בשבת (סי' ש"ו):

ג (פן ב') קצץ ר"ל שיאמר לו שיתן לו שכר כראוי או שהדבר ידוע שלעולם נותנין שכר על מלאכה זו (א) אעפ"י שלא קצץ עמו כמה שכר יתן לו דכיון שהנכרי יודע בודאי שיתנו לו שכרו וא"כ כשעושה המלאכה בשבת בשביל עצמו עושה כדי למהר להשלים מלאכתו

נשמת אדם

בע"ש מותר אפילו להוסיף או להחליף בשבת:

(א) **כתב** הב"ח בסי' רנ"ב אהא דכתב הטור שם אין נותנין עורות לעבדן אא"כ קצץ לו בדמים. וז"ל אבל הס"ת ומרדכי ס"ל דלא בעינן קצץ אלא באגרת שניכר שכתב ישראל הוא ויסברו בשבת נתנו. אבל בנתינת בגדים בקבלנות לאחוד שאני דכיון דיודע הא"י שישלם לו הישראל לבסוף שרי עכ"ל. והנה אף שיש לעשות סמוכין לדבריו מדברי הטור דבסי' רמ"ז גבי אגרת כתב. אא"כ קצץ לו דמים ידועים ובסי' רנ"ב כתב אא"כ קצץ לו דמים. משמע לכאורה כדברי הב"ח. אבל ז"א שהרי הטור כתב ברמזים בפ"ק גם בעורות לעבדן אא"כ קצץ בדמים ידועים. וא"כ צ"ל באמת דהטור ס"ל דמה שאמר בגמרא קצץ ר"ל קצץ בדמים ידועים. אבל לפי מה שכתב הב"י בשם הרשב"א רמ"ז דקצץ ל"ד אלא כיון שהתנה עמו ליתן שכרו אע"פ שלא פירש כמה יתן דינו כקצץ. וכ"כ בהדיא בסמ"ג וז"ל. אין משלחין אגרת כו' לפי שניכר שכתב ישראל הוא ויסברו שבשבת נתן לו אבל אם קצץ ליתן לו מעות בכך מותר עכ"ל וכ"כ בש"ע בסי' רמ"ז. וכיון דדין קצץ בעורות כו' נלמד מדין אגרת וכ"כ כל הפוסקים. וא"כ כ"ש דזה מקרי קצץ. בעורות וכיוצא בו. וכ"מ מרמב"ם פ"ו שכתב בהלכה י"ב אא"כ קצץ. וכ"כ בהל' ג' באגרת. וכתב המ"מ שנלמד מדין אגרת. ואיך נימא דקצץ שכתב יתפרש לב' ענינים. אע"כ דבכל אחד. ומש"כ דכן משמע בסה"ת ובמרדכי. המעיין שם לא משמע מידי. וז"ל הגמ"ר ול"ע אם בעי קציצה בכלי לכותים ועור לעבדן. אבל בתוס' מצאתי דכלי לכותים מסתמא הייתה קציצה שאינו עושה בחנם עכ"ל. וכוונתו פשוט כיון דידוע דאינו עושה בחנם א"כ ממילא הוי כקצץ. דדוקא אם א"י מסופק אם יתנו לו שכר זה נקרא לא קצץ. ולא כב"י שכתב ריש סי' רנ"ד דהגמ"ר ס"ל דלא בעינן קצץ. ודבריו תמוהים שכיון שכתב שאינו עושה בחנם אדרבה משמע דבעינן קצץ. רק דזה נקרא קצץ. וסמ"א בסי' רנ"ב כתב בשם הגמ"ר ושינה לשונו וכתב דבזמה"ז כלים לכותים מסתמא היינו קציצה דקבלתו ידוע. ודבריו צ"ע שהרי בהדיא פסק הש"ע אפי' באגרת לא בעינן קבלתו בהדיא דוקא אלא שגי שיאמר לו שיתן לו שכר וגם דברי המ"א שם ס"ק ט' שהביא דברי הב"י והב"ח בצ"ע. שכתבו דאם עושה בשכר אפי' לא קצץ א"צ למחות עכ"ל. ופשוט דכוונתו דאפי' לא קצץ דמים ידועים דגם זה נקרא קצץ ובחנם הניח דבריהם בצ"ע. ומש"כ שם עוד דבירושלמי מיירי בקצץ דאל"כ אסור ליתן לו כלל. וז"ל הג"א אמר דירושלמי נתן כלי לכותים א"י ומוצאו עובד בהן בשבת אסור אר"י נימא ליה דלא יעבוד אר"י כדא דתימה בטובת הנאה אבל בשכר בעבודתו עסוק פי' לא יוכל למחות עכ"ל וא"כ בודאי

וה"ה אם הנכרי מתחיל ואומר לישראל תן לי מלאכה זו ואני עושה לך בחנם דידוע דבודאי כבר קיבל הנכרי הנאה מישראל והוי כנותן לו שכר אבל אם הישראל מבקש מן הנכרי לעשות לו בחנם אע"ג דמסתמא הנכרי עושה בשביל הנאה שקיבל או שיקבל מישראל מ"מ מחזי שטורח בשביל ישראל ונכון להחמיר בזה אם לא במקום צורך (סימן רמ"ז) אבל כשהנכרי מסופק אם יתנו לו שכר כלל ואלו היה יודע שלא יתנו לו שכר לא היה עושה בחנם א"כ מחזי כשלוחו של ישראל ואסור לכ"ע ומיהו דוקא בע"ש אם אין שהות לגמור המלאכה קודם שבת אבל אם יש עדיין שהות לגמור קודם שבת מותר לכ"ע אפילו בלא קצץ ובד' או בה' אעפ"י שהוא מלאכה שלא יוכל לגמור קודם שבת יש מתירין דדוקא בע"ש מחזי כשלוחו (סי' רנ"ב במ"א) ויש לסמוך עליהם ואם היא מלאכה ניכרת שהיא של ישראל יש להחמיר אם לא לעת הצורך ושליחות איגרת הוי מלאכה ניכרת שהיא של ישראל אם היא בכתב יהודית (סימן רנ"ב במ"א ס"ק ס'):

ד (פן ג') שלא יהיה שכיר יום אלא בקבלנות ופי' קבלנות שמקבל עליו לעשות מלאכה זו בעד סך כך וכך ונ"ל דה"ה אם שוכרו שבעד שבוע א' נותן לו כך וכך בין יעשה בשבת או לא דאל"כ הוי כאלו מצווה לו שיעשה בשבת:

ה (פן ד') שלא ייחד לו מלאכתו בשבת דאל"כ הוי אמירה לנכרי שבות ואין חילוק אם אומר לו בשבת או שאומר לו קודם השבת שיעשה מלאכ' בשבת אלא יתן לו סתם וכיון שרשות לנכרי לעשות מתי שירצה אף כשעושה בשבת אינו אלא למהר להשלים פעולתו ולכן אסור ליתן לנכרי מעות מערב שבת לקנות לו בשבת ואפילו אינו אומר לו בהדיא לקנות לו בשבת אך שהדבר ידוע שא"א לקנות אלא בשבת שאז הוא יום השוק. אבל בד' וה' מותר ליתן לו בסתם אע"ג שיודע שיקנה בשבת וכן מותר ליתן לו בערב שבת אם אפשר להשיג בשאר ימים ובלבד שלא יאמר לו קנה בשבת ומותר לומר לנכרי בע"ש קנה לעצמך ואקח ממך אחר שבת (סימן ש"ז) ואתן לך ריוח (עיין סי' תמ"ח) ועיין לקמן כלל ק"א סי' ג' דבדיעבד מותר אם קנה הנכרי בשבת (ומט"ז סי' ש"ז נעלם דין זה):

ו (פן ה') שיהיה דוקא מלאכת תלוש אבל מלאכת מחובר אפי' עומד במקום דאין ידוע שהוא שלו אסור לפיכך הפוסק עם הנכרי לבנות לו חצר ובית או לקצור שדהו אם היתה המלאכה במקום שיש לחוש שיבואו שם יהודים בשבת אעפ"י שהוא דר בין הנכרים כיון שיש קרוב למלאכה זו יהודים בתוך תחום שבת אסור לו להניח לנכרי לעשות המלאכה בשבת אע"פ שקצץ עמהם שכר בקבלנות ומותר מדינא מ"מ אסור מפני הרואין שאינם יודעים ויחשדוהו שהם שכירי יום וזה אסור מדינא ואפי' לקצור שדה שדרכו ליתנו באריסות דהיינו שהנכרי עובד ונותן לבעה"ב מחצה או שליש וזה מותר מדינא גם חשד ליכא שהרואים יאמרו שהוא אריס ולצורך עצמו עושה בשבת וא"כ היה לנו להתיר בקבלנות שהרואים יאמרו שהוא אריס מ"מ אסרו חכמים בקבלנות דהא דהתירו ליתן באריסות היינו דוקא כשהאמת כן הוא שנותן לו באריסות אבל כשלא נתן לו באריסות כיון שיראו אח"כ שהיהודי נוטל כל התבואה וא"כ ידעו שלא היה אריס ויחשדוהו שכסתמא שכר הנכרי כדרך לשכור דהיינו שכיר יום ומ"מ כיון דאינו אלא מפני חשד אם היתה המלאכה חוץ לתחום וגם אין עיר אחרת בתוך תחום של מקום שעושין בו מלאכה מותר שהרי לא ידעו כלל יהודים אם עושה הנכרי מלאכה בשבת ואסור לבנות אפי' בהכ"נ בשבת אע"ג דהוי צורך מצוה ושל רבים (רמ"ד):

ז ובדיעבד שעשה נכרי מלאכתו מלאכת מחובר אם היה שכיר יום דזה אסור מדינא אסור להשתמש באותו בית לו לעולם ולאחרים בכדי שיעשו מדינא (ועיין בא"ר שדעתו נוטה לפקפק) ונכון להחמיר לעולם אפי' לאחרים אלא שימכור לנכרים ואם שכרם בקבלנות דאז מדינא מותר רק שאסור משום מראית עין יש לסמוך בדיעבד להתיר מיהו אם התנה עם הנכרי שלא יעשה מלאכתו בשבת והנכרי עשה בע"כ למהר להשלים מלאכתו אין לחוש כלל (שם):

ח מתוך זה נתבאר דאסור לשכור נכרי אפי' בקבלנות לפנות זבלו מהצר דהוי מלאכה דאורייתא ואפי' לפנות הרחוב דהוי של רבים ואיבא למימר דבשל רבים ליכא חשדא מ"מ גם בזה יש לאסור (ועיין במנחכת בונה דין משום גומות סי' א') (ב):

ט מלאכת תלוש לצורך מחובר כגון לפסול אבנים ולתקן קורות וביוצא בו לצורך בנין

נשמת אדם

אין חילוק אם פסק לו דמים ידועים או שאמר לו שיפסק לו לא ישמע לו כא"י. אחר כותבי זאת ראיתי רוב דברי בא"ר סי' רמ"ז:

(ב) **בסי'** רנ"ד כתב המ"א דבשל רבים ליכא חשדא. וא"כ כתב דזה דוקא בעו"ג שהוא איסור חמור. והנה לפי מ"ש המ"א א"כ היה יכול להתיר אפילו כששניהם דרים בחצר דשנים מקרי רבים כמ"ש הש"ך בשם רי"ו סימן קמ"ח. ואך מ"ו לפקפק בזה דהא אפילו בקנין אסור בביתו של ישראל. ולא התיר המ"א אלא ברחוב דהוי רה"ר כמ"ש דפינוי רחוב לא נקרא ע"ם יהודים אבל בחצר אסור אפילו בקבלנות ואפילו דרבים. והנה הש"ך שם כתב ראיה דב' מקרי רבים דאמרינן

שהוא בתוך התחום (לבוש) אם מפורסם שהוא של ישראל אע"פ שהנכרי עושה בביתו דינו כמחובר לכל דבר . ומ"מ בדיעבד במקום הפס' יש לסמוך ולהתיר לשקעם בבנין כמש"כ רמ"א (סי' רמ"ד וע"ש בא"ר) (בספר דגול מרבבה כתב וז"ל נלע"ד דאיסור זה דוקא כשהאבנים והקורות הם של ישראל ונתנן לאומן נכרי לתקנם ולסתתם אבל אם הנכרי מסתת אבנים שלו ומתקן קורות שלו שהישראל עשה עמו קבולת על הכל והבירה ביד הנכרי לסתת אבנים אחרים ולהחזיק אלו לעצמו • אפי' עושה האומן לצורך ישראל אם אינו בביתו של ישראל אפי' מפורסם שעושה לצורך ישראל אפ"ה מותר שזה עדיין לא נקרא מלאכת ישראל כו' ע"ש) :

י (סן ו') מלאכת תלוש אינו מותר אלא דוקא כשהנכרי עושה בביתו ואפי' אם הדבר ניכר וידוע לכל שהוא מלאכת ישראל אבל אם הוא ידוע שהיא מלאכת ישראל והנכרי עושה במקום מפורסם אף זה דינו כמחובר . ודוקא בדבר שכבר נקרא שם ישראל עליו אבל נכרי שעושה מנעלים וביוצא בו לישראל או עגלה חדשה אעפ"י שהוא ידוע ומפורסם שעושה לישראל זה א"צ למחות בידו שהרי עדיין לא נקרא שם ישראל עליו שאם ירצה הנכרי ימכור אותו לאחר ויעשה לישראל אחרות ואמנם נ"ל דבדברים שידוע שמנהג כל בני העיר ליתן בקבלנות כמו כלים לכובס וכלי עגלה וביוצא בו אעפ"י שידוע שהוא של ישראל והנכרי עושה במקום מפורסם כגון ברחוב מותר דלא גרע ממרחץ ותנור לקמן סי' י"ג (ג) . ובביתו של ישראל הכל אסור ולא מהני שום היתר כדלקמן סי' כ"ז דמיחזי כשלוחו שציוהו לעשות בשבת (ועוד שהרי אפי' בקבלנות היה מן הדין שימחה אלא שלא ישמע לו כדאיתא בהגמ"ר וכיון שהוא בביתו ודאי אסור) :

יא מתוך זה נתבאר דאסור ליתן איגרת על הפאצט בשבת אלא דוקא מע"ש דעל הפאצט הוי קצץ דאף שאינו משלם כאן כלל מ"מ יצטרך לשלם למי שנשתלח לו ואם שולח ע"י שליח מיוחד בעינן נמי קצץ או לעת הצורך אף בחנם ולפי שרבו הדיעות בעושה בחנם ולכן יותר טוב שלעולם יאמר לנכרי ליתן לו שכר או יי"ש והוי בקצץ כיון שקיבל עליו שיהיה זה שכרו (עיין בי"ד סי' קע ז) ונ"ל דאסור ליתן איגרת לנכרי המכירו אפי בקצץ שהוא יתן האיגרת בשבת על הפאצט שהרי מייחד מלאכתו בשבת ואפי' במקום שיש עירוב מ"מ לא גרע ממה שאומר לנכרי שישכור לו פועלי' בשבת דאסור כדאי' בכלל ס"ב וצ"ע (עיין במל"מ פ"ו הל' ע' שכ' דאפי' אמירה לנכרי בע"ש בדבר שאינו אלא מדרבנן אפ"ה אסור ומייתי ראיה משכירת הפועלים) ומ"מ נ"ל דבהפסד יש להתיר בבה"נ דהוי שבות דשבות במקום פסידא דמותר ודוקא בענין נתינת לנכרי אבל אין ללמוד מזה לבנות בקבלנות בבה"נ שהרי כיון שהוא בביתו של ישראל ומפורסם יאמרו שהוא שכיר יום משא"כ באיגרת שהוא דבר של צינעה :

יב (סן ז') שלא ירויח הישראל במה שהנכרי עושה בשבת לפיכך מי שיש לו מרחץ שרוחצין בו או תנור שאופין בו בשכר אסור מדינא לשכור נכרים להחם ולהסיק אפי' כששכרו לחדש

נשמת אדם

בריש ברכות בתרתי א"ס חדא נמי ליכא ע"ש . ולפ"ז מוכח דל"ד בעו"ג אלא דה"ה עכ"פ בזנות נמי . ובזה נסתר ראיות ת"ש מאה"ע סי' י"ב דב' דיינים שהתירו אשה מותרת להנשא לא' דאין אדם חוטא בשביל חבירו . וק"ק תיפוק ליה דבתרי ליכא חשדא . ומזה הוכיח דדוקא בעו"ג . וליתא שהרי בזנות איתא להדיא בגמרא . ובאמת הטעם שכתוב באה"ע הוא אמת שם . גם מה שהביא ראיה מבילה והוא בסי' תקט"ז סעיף ב' . י"ל דהתם יחשדו הרואים שהנושאים לא ידעי מידי אלא כשאלה ימכרם . אך מה שהשיג הרי"ו דשנים מקרי רבים צ"ע שהרי אמרינן מגיטין נדר שהודר ברבים י"א דהוי בעשרה ותשאת גזולה שלא נודעה לרבים שם כתב התוי"ט בשם הירושלמי דהוי בג' . ועוד צ"ע דא"כ הא דפריך והא ר"ג יחיד היה . צ"ל שלא היה לו שום בני בית וזה צ"ע . וגם מה שכתב הב"י שהרי"ו למד כן מהא דאבוה דשמואל ולוי נכנסו לבית הכנסת . משמע דבתרי ליכא חשדא אין ראי' די"ל דבהכ"נ היו רבים שם בהכ"נ . ולפי דברי הרי"ו צ"ל דהא דפריך והא ר"ג אע"פ שהיה לו בודאי בני בית מרובים ואפה כולם נחשבים ליחיד ועיין כתובות כ"ג ע"ב תוס' ד"ה כגון :

(ג) **בסי'** רכ"ב כתב בש"ע דמלאכה מפורסמת ועושה במקום מפורסם טוב להחמיר ולאסור . וכתב המ"א דר"ל דאם רוצה צריך למחות אבל מותר ליתן לו . וכתב המ"א דצ"ע שהרי בסי' רמ"ד בסעיף ד' כ' דמדינא דינו כמחובר וא"כ אסור ליתן לו מדינא וע"ש . ולי צ"ע שהרי כתבתי בסימן הקודם בשם הגמ"ר דהטעם וחילוק דבחנם צריך למחות ולא בשכר . מפני שמ"י לא ישמע לו מפני שכרו . וא"כ כיון דמיירי בקבלן לו שכר מה יועיל שימחה לו וכמ"ש בש"ע סימן ב' ודוחק לומר שימחה לו כדי שיבינו הרואים שלא נתן לו בשבת . ועוד דא"כ לא היה לו להמחבר לחלק דין זה לסעיף בפ"ע . אלא הוה"ל לכתוב הכל בסעיף א' דאם עושה בחנם או במלאכה מפורסמת צריך למחות . ולכן צ"ל דלדקו דברי המ"א מה שכתב לחלק בין ספינה שנקרא שם ישראל עליה ובין שאר מלאכת פרהסיא . שהרי דין דנתינה כתב בסי' רמ"ד בשם ס' תה"א . ובסי' ר"ב כתב בשם רי"ו אסור ותיכף כתב דברי הרשב"א בערבה דטוב להחמיר וכתב המ"א בסי' תנ"ד אם יש אתרג הרי להדיא דבדבר שלא נקרא שם ישראל עליו אינו אלא חומרא דאפשר להחמיר אבל לצורך גדול יש להתיר . וכן צ"ל ע"כ שהרי בבית ישראל הכל אסור . והיינו משום דהוי מלאכתו בפרהסיא כמ"ש בסימן רמ"ד בענין קבלת מכס . וא"כ למה כתב דהוא חומרא . אע"כ צריך לחלק . ומכ"ש הכתובת של ישראל אע"ג שיודעים שהם של ישראל כתב הת"ה דאין כאן חשש כיון שאין יודעין של מי הם . וכ"ל לדקדק כן מדברי רי"ו שכתב הב"י שנודע לבעלים משמע דוקא שיודע מי הם הבעלים . אבל מה שניכר שהוא של ישראל ולא נודע בעליו אין חשש . והקשה לי ידידי הרבני מה' דובער שהרי במנחות מ"ג אמרינן אין מוכרין טלית לכותי משום זונה . פרש"י בלשון ב' שתאמר שישראל נתנה לי ואתי לסהדיה משמע אע"פ שלא נודע מי היא . והשבתי דכוונת רש"י שתאמר ישראל זה נותנה לי וכ"מ מדסיים ואתי לסהדיה ולא כתב לחשוד . וכ"כ בהדיא הב"י וז"ל פירש"י כו' א"נ זונה כותית ותאמר פלוני ישראל נתן לי כו' וא"ל דה"נ יאמר שהוא של פלוני ישראל . ז"א דא"כ יאמר ג"כ כמה קנין לו . ורי"ו בנתיב י"ט ח"ג לא כתב רק לשון א' של רש"י . ומצאתי בתשובת תשב"ץ ח"ב סי' כ"ד שכתב הא דב"ה מתירין עורות לעבדן אע"ג שהנכרי עובד ע"ג הנכר שכל שאינו עושה בבית ישראל מהני ליטעם דלא פליג רבנן וסיים וז"ל שהיודע שזהו מלאכתו של

ולשנה וכן אסור מדינא להשכיר אותם לנכרי שיתן לו בעד כל יום ויום סך ידוע שהרי הישראל מרויח עי"ז שמסיקין בשבת וכיון שהמנהג להשכיר ע"ד זה מרחץ ותנור אסרו חכמים אפי' להשכירם לנכרי בהבלע' דהיינו שיתן לו בעד כל שבוע או בעד כל חודש כך וכך בין יסיק בשבת או לא אעפ"י שאז אין לו ריוח לישראל כלל במה שמסיק בשבת מפני הרואיה שיחשדוהו ששכר הנכרי או שהשכיר לנכרי לימים כיון שכן הוא המנהג :

יג ודוקא במרחץ ותנור שהם של ישראל דכיון שמפורסם הדבר שהם של ישראל איכא חשד אבל אם הם של נכרי רק שהישראל שכרם מנכרי ואפי' כבר ישב בהם הישראל (עיין א"ר) או אפי' קנאם מנכרי אלא שלא ישב בהם מעולם ולא נקרא שם ישראל עליו מעולם או שהמרחץ הוא בבית דירה שאינו דר שם ואין רוחצין בו כלל יהודים אחרים אלא בני ביתו ושכיניו והם יודעים שהשכיר המרחץ ותנור לנכרי מותר דאין כאן חשד (ועיין א"ר שמתיר אפי' הוא בביתו אם אין רוחצין בו אלא ב"ב) :

יד וכן אם נתפרסם הדבר שאין דרכו לשכור פועלים אלא להשכירם לנכרי לשנה או שמנהג אנשי מקומו כך מותר . אבל אסור לשכור פועלים לחודש או לשנה דהא מ"מ יש ריוח לישראל . ומ"מ אין ללמוד מזה להתיר להעמיד תנורי בית החורף אע"ג שמפורסם הדבר שדרך לשכור בקבלנות לעולם שהרי ידוע דדוקא עשיית התנור עושין בקבלנות אבל המסייעים בדריכות הטיט וביוצא בו דרך הוא לשכרם בשכיר יום וא"כ אף שישכרם הכל בקבלנות אסור כדלעיל סי' ו' וכ"ש כשהוא בביתו שדר בו שצריך ליטול ממנו מפתח דהכל אסור כדלעיל בס"י י' :

טו ולכן דבר שהמנהג כך להשכיר לנכרי בין שמשכירו שיתן לו חלק החצי או שליש ברחיים בשדה ובין שמשכירו ליתן לו בעד כל שבוע כך וכך והנכרי יטול כל הריוח בימים הקדמונים שהיה המנהג כן מותר שלא יחשדוהו כיון שהמנהג כן אבל אסור לשכור הנכרי שיעשה מלאכה ברחיים אפי' בשכרו לחו"ש ולשנה ושיטול היהודי כל הריוח דכיון שהישראל מרויח במלאכתו בשבת אסור מדינא ברחיים ובשדה אסור משום חשד כדלעיל סי' ו' (ועיין בש"ע סי' ת"ג בט"ז שם לענין רחיים) :

טז ומזה תדע שישראל שיש לו ברייא הויז או ציעגלנע או הוטע שעושין בו זכוכית והם דברים שהישראל מרויח ע"י המלאכה בשבת וא"כ דינם לפי מנהג אנשי המקום במרחץ ותנור או ברחיים ודוקא שהגוף ברייא הויז וכדומה שייך לישראל אבל אם הגוף הוא של נכרי רק ששכר מנכרי אעפ"י שהכלים והעצים הם של ישראל מותר לשכור נכרים פועלים בקבלנות דהיינו כשתעשו לי כך וכך שכר או זכוכית וביוצא בו תקחו כך וכך אבל אין היתר לשכור הנכרי על שבת וחודש דמ"מ מרויח במלאכתו ואין לו היתר אלא בקבלנות (רש"ל בתשו' סי' ק' הביאו המ"א סי' רמ"ד ס"ק י"ז) :

יז וכן ישראל המחזיק המכס ושוכר הנכרי לקבל המכס בשבת מותר בקבלנות דהיינו שאומר לו לכשתגבה ק' דינרים אתן לך כך וכך דאע"ג דהוי פרהסיא וגם שקובע לו מלאכה בשבת מ"מ משום פסידא התירו ואם חושש שיגנוב מותר להושיב שומר ובלבד שיהיה נזהר שלא ידבר עמו בשום עסק וכן יכול להשכיר לו המכס לכל השבתות והנכרי יקח הריוח של כל השבתות דזה דומה כאלו לקח ממנו סחורה (ועיין מ"א שם ס"ק י"ח) :

יח לפי המתבאר אין תקנה למי שיש לו ברייא הויז וביוצא בו אא"כ שימכור אותו לנכרי ויפרסם הדבר שמכר אותו לנכרי והנכרי יעשה אותו באפותיקי מפורש בתורת משכון ואז כיון שהגוף של נכרי אף שהכלים יהיה הכל של ישראל דינו כמו שנתבאר בסס"י ט"ז שיכול לשכור נכרי בקבלנות דהיינו שמכל סך יתן לו סך כך וכך (ד) :

יט ודע דהיכא שביארנו דאסור מדינא אז אפילו בדיעבד אסור ליטול השכר ואפילו אם אפה הנכרי בתנור של ישראל בע"כ ונתן לו פת בשכרו אסור לקבל ממנו אבל במקום דמדינא מותר אלא שאסור משום מראית העין שכרו מותר בדיעבד :

כ (סן ח') שלא יהיה הנכרי מושכר לו לשנה לעשות כל מלאכתו או לעשות לו תמיד מלאכת מיוחדת דאז ישראל מרויח במלאכתו במה שעושה בשבת דאל"כ יתבטל יום א' המלאכה ואסור לכ"ע אבל כשאינו מושכר לו לעשות תמיד רק למלאכה מיוחדת וכשיש לישראל מלאכה

נשמת אדם

של ישראל ידע גם כן שהנכרי אריסו ע"כ . ודע דאם ידעו בדבר ג' בני אדם זה נקרא מפורסם כמ"ש רש"י בשבועות כ"ה ע"ב ד"ה והוא שניכר :

(ד) **עיין** תשובת רש"ל סימן ק' שהתיר למי שקנה מכס לבטל לו מלא והישראל שוכר פועלים לבטל בקבלנות והכלים הם של ישראל . והנה מזה מוכח דלא איכפת לן במה שמעביר הנכרי כלים של ישראל דמסתמא גם הכלים הם של ישראל . ודלא כר"ם הביאו הגמיי' בפ"ו סימן ו' דבעלים של ישראל אפילו בבית נכרים אסור . אלא כדעת תס"ד שהביא שם דאפילו בביתו של ישראל מותר לכניסו לעשות מלאכה שאינה שייכה לישראל ע"ש ומש"כ ר' שמחה ראיה מעורות לעבדן וכתב מ"מ שאר מלאכה ממבעיר עלים . צ"ל דל"ד כיון דמחוייב ליתן לו מה שצריך א"כ גם העלים הם שייכים להנכרי . וה"ה בנישו: שלא ביוה הנכרי אדעתא דנפשיה קעביד א"כ גם העלים נקנו לו . והמעיין בהגמיי'

מלאכה זו עושה וא"ל יושב ובטל לרמב"ם מותר להניחו לעשות המלאכה על פי אופנים המבוארים לעיל ולראב"ד אסור ועכ"פ בד' וה' מותר ליתן לו המלאכה אע"פ שיודע שיעשה בשבת (סס"י רמ"ז כמ"א):

כא כל הדברים האמורים הוא כששייך המלאכה לישראל לבדו אבל ישראל ונכרי שיש להם בשותפות שדה או תנור ומרחץ ורחיים וכיוצא בו או שהם שותפין בסחורה דבזה ליכא חשדא כיון שיודעין שיש לנכרי הלק בו אם הם עוסקין בעצמן במלאכה כל אחד ביומו (עיין מ"א בסי' רמ"ה) יתנו בתחלת השיתוף שיהיה שכר השבת לנכרי לבד וישראל יטול יום א' כנגדו בחול וכן גבי שדה יתנו שהנכרי יחרוש ויקצור בשבת ויטול בשעת קצירה כנגד עמלו בשבת וישראל כנגד עמלו בחול דכיון שהתנו לא הוטל על הישראל מעיקרא לעשות בשבת וא"כ אין הנכרי שלוחו . ואם לא התנו והוא הפסד גדול מותרים להלק סתם וכ"ש במקום ששניהם עוסקים ביחד כל ימי החול ובשבת עוסק הנכרי לבדו דמותר לחלוק עמו כל השכר דנכרי אדעתא דנפשיה עביד כיון שאין המלאכה מוטלת כלל על הישראל לעשות שיאמר לו כיון שאני לא עסקתי במלאכה לא היה לך ג"כ לעסוק (ח):

כב מותר להשאיל כלים לנכרים ואפילו כלים שעושים בהם מלאכה כגון כלי מחרישה וכיוצא בו בע"ש וכן מותר להשכיר כלים שאין עושין בו מלאכה ובלבד שלא ישכירם לשבת לבדו ואפילו חדר לדור בו דאסור ליטול שכר שבת אלא ישכירם על איזה ימים ושבת מכללם בהבלעה ובלבד שיצא מביתו קודם שבת שהרואה אותו שיוצא מבית ישראל יחשדוהו שהנכרי הלוהו או מכר לו בשבת (רמ"א סימן רמ"ו מ"א סק"ו) ולפ"ז אפי' בעיר שמותר לטלטל בכולו אסור אבל י"א דשאלה לנכרי אינו אסור אלא משום שהרואה סבור שהישראל צוה לו להוציאו ולפ"ז בעיר דמותר לטלטל מותר ויש לסמוך על זה לעת הצורך אפילו בשבת וכן מותר להשכיר אפי' כלים שעושין בהם מלאכה בד' וה' אע"ג שהנכרי יעשה בו מלאכה בשבת שאין אנו מצווין על שביתת כלים אלא דבע"ש אסור דמחזי כשלוחו כיון שנוטל שכר ע"ז ואם לא היה יכול לעשות גם בשבת לא היה נותן לו שכר כ"כ א"כ מחזי כשלוחו ועיין לקמן בכלל פ"ב:

כג יכול ישראל ליתן לנכרי מעות להתעסק בהם ואעפ"י שהנכרי נושא ונותן בשבת חולק עמו כל השכר בשוה מפני שאין מלאכה זו מוטלת על ישראל כלל וגם אין העסק ניכר ממי הוא אבל אם גם הישראל מחויב לעסוק דינו כמו בסי' כ"א:

כד מותר לישראל ליתן סחורה לנכרי למכור אם קצץ לו שכר ובלבד שלא יאמר לו מכור בשבת:

כה ישראל ונכרי שיש להם בהמה בשותפות יזהיר ישראל את הנכרי שלא לעשות בה מלאכה בשבת ואם יעבור ויעשה תהיה אחריותו עליו ואפי' מאונסים ויכתוב כן בערכאותיהם לפרסם הדבר וא"כ אף אם עושה בה בשבת אינה בהמת ישראל שהרי הנכרי חייב

חייב

נשמת אדם

בהגמ"י יראה להדיא שר' שמחה אוסר להשכיר בבית ישראל אפי' אין ישראל נכנס ממנו . וסה"ת מתיר ומשמע אפילו בעלים של ישראל כן דעת ר' י"ט :

(ח) **שאלה** אם מותר ליתן קורות לעשות מהם נסרים לסחורה כיון שידוע שעושין כן בקבלנות מכל (שאק) כן וכן . והנכרי עושה זאת באוירו רק כיון שנסרים הוא לצורך מחובר ודינו כמחובר :

תשובה הנה לכאורה משמע מדברי תוס' ורא"ש דטעמא דאוסר בית בקבלנות שיאמרו שכיר יום הוא ולפ"ז משמע דאם נתפרסם או שמנהג בכל אותו מקום לבנות בקבלנות מותר וכן הוכיח המ"א בנודע ביהודה חלק ראשון סי' י"ב דהא במרחץ סי' רמ"ג דאסור ג"כ כשמשכירם ואפ"ה אם המנהג רק מותר וה"נ דכותי' . אבל בימיו לא היה בנמצא כלל ספר התרומה אפי' אחד בעיר . וז"ל בסימני' סי' רכ"ב דלעשות הבנין שמא אף רבנן מודו דאסור דברשות ישראל הוא דאף תלוש כמו כלים לכובס דשרי היינו דוקא ברשות נכרי עכ"ל . וכ"כ שם בפסקים סימן רכ"א וז"ל . אבל בשבת שרי קבלנות אפי' בתוך התחום וכן פי' ר' יעקב . ומורי ר"י אומר שזה דוקא בתלוש ובביתו של נכרי ומרחיים אין ראיה שהמלאכה עשית מאליה . אבל בקבלנות שהנכרי עושה מלאכת ישראל אסור כאלו מצוה נכרי לעשות בשבת וע"ש עוד סי' רכ"ב . וכ"מ ירושלמי שהביאו תוס' דאפי' כלים בקבלנות אסור בבית ישראל . ולכן כתבתי בח"א כלל ג' סימן י' וסי' י"ד דאסור לבנות להעמיד סגורי בית בחורף . אע"ג שזה ידוע שעושין בקבלנות כיון שהוא בבית ישראל . ובנ"א שם סי' א' כתבתי בשם הגמ"ר דאי' בירושלמי נתן כלי לכובס ומצאו עושה בשבת אסור אר"י לימא ליה דלא יעבוד אר"י כדא דתימא בטובת הנאה אבל בשכר בעבודתו עסיק (פי' לא יוכל למחות) עכ"ל . וא"כ כיון דמדינא צריך למחות רק שהנכרי לא ישמע לו וא"כ אם עושה בביתו הרי אנו רואים דניחא ליה ומרחץ שאני כיון שנתפרסם שהשכירם לנכרי . וא"כ אינו ברשות ישראל. וא"כ אין שום היתר בביתו של ישראל אפי' אם המנהג כן בכל העולם לא מהני . ולפ"ז לנסר הנסרים ברשות ישראל אפי' אינו באוירו אסור לכ"ע אפי' שהוא מפורסם שהוא בקבלנות . אבל אם הנכרי עושה באוירו בקבלנות רק כיון שהוא לצורך מחובר. נ"ל פשוט להתיר דהא דמחולקים לפסול קורות ואבנים לצורך מחובר היינו כשישראל בונה בית ופוסל אבנים וקורות לצורך אותו בית בזה אוסרין האוסרים . אבל כשאינו בונה כלל רק שעושה למכור מהיכא תיתי לאסור ומה בכך שהוא לצורך מחובר דהא טעמא דמחובר אסור כיון שזה רשות ישראל הוי כאלו בליווי הישראל כמו שכתבתי הטעם מש"כ לסחורה וכ"כ בלבוש סי' רמ"ד בהדיא וז"ל ואם עיקר הבנין הוא בתוך התחום יש אומרים שאם סותר האבנים וכו' . וכ"מ להדיא בס' התרומה שם ובלבו ובסמ"ג לאוין הלכות שבת דף ע"א . ולכן נ"ל דיש להתיר בפשיטות . אך נ"ל דזה דוקא שאין נוסרין לבנין שהוא מיוחד לישראל רק לסחורה כשיזדמן לו למכור . אבל אם הן מיוחדים לאיזה בנין של ישראל אפי' אינו ידוע בעלים שבונה והדבר ג"כ מפורסם שהנסרים אלו מיוחדים לבנין זה יש לאסור:

הטור

חייב באונסים ועיין עוד לקמן כלל נ"ז כל פרטי דינים כיצד יתנהג עם בהמתו להשכירה ודין מי שהחשיך לו בדרך יתבאר לקמן כלל נ"ח:

כו מותר ליתן חטים ברחיים של מים ע"ש קודם חשיכה ולא חיישינן להשמעת קול שיאמרו רחיים של פלוני טוחנות בשבת ודוקא שהנכרי הטוחן הוא מושכר בקבלנות כענין שנת' לעיל באיז' ענין מותר ליתן לנכרי לעשו' מלאכ' ודוקא במקו' פסידא אבל בלא"ה אסור משום השמעת קול והוי זילותא דשבת אם לא שהשכיר לנכרי ואם הרחיים של נכרי פשיטא דאין לחוש ובלבד שלא יעמוד הישראל שם דאז מחזי כשלוחו ולצורך הפסח מותר לישראל להיות עומד שם לראות שלא יתחמץ וכן מותר להושיב שומר שלא יגנוב הנכרי ובלבד שלא ידבר עמו בשום עסק (ט"ז סס"י רמ"ד):

כלל ד דין להפליג בספינה מע"ש (סימן רמ"ח):

א אין מפליגין בספינה על הים פחות מג' ימים קודם שבת דהיינו מיום ד' ואילך שכל ג' ימים ראשונים יש להם צער גדול כמש"כ יחוגו וינועו כשכור ועי"ז יתבטל מעונג שבת . ודוקא לדבר רשות אבל אם מפליג לדבר מצוה מותר אפי' בע"ש דקיי"ל העוסק במצוה פטור מן המצוה ומ"מ צריך לפסוק עם הנכרי שישבות בשבת ואף שהנכרי לא ישמע לו אח"כ בשבת כיון שפסק עמו כך אין בכך כלום ואם א"א לו לפסוק יש אוסרין ויש מתירין (א) (עיין א"ר) אבל בשבת אסור להפליג שהרי א"א לו לפסוק עמו ולפי שהעולם חושבין הכל לדבר מצוה בין לסחורה להרויח ואפי' לקבל פני חבירו לכן נוהגין להפליג אפי' בשבת ע"ד שנכתב בסי' ג' ואין להקל בזה וכ"ש כשהספינה הולכת בשבילו בשבת אבל להפליג על הנהרות שאין שם צער ובלבול הדעת מותר להפליג אפי' בע"ש ודוקא שאין ידוע לנו שמקרקע הספינה לקרקע הנהר הוא פחו' מי"ט אע"ג דיש ספק שמא הוא פחות מי"ט ואז אסור להפליג משום שיצא חוץ לתחום בשבת מ"מ משום ספק אזלינן לקולא ואמרי' מסתמא גבוה י' טפחים דתחומין הוא דרבנן וספק דרבנן לקולא וכיון שהספינה גבוה י' טפחים מקרקע המים קיי"ל דבמים אפי' חוץ לי"ב מיל לכ"ע אין תחומין מן התורה דאין דומה לרגלי מדבר וא"כ לעולם למעלה מי' טפחים הוי ספק דרבנן אבל אם ידוע לנו שמקרקע הספינה לקרקע המים פחות מי"ט או במקום שידוע לנו שיצטרך הישראל לעשות מלאכה בשבת אפי' בנהרות אסור להפליג מיום רביעי ואילך דמיום רביעי ואילך שייך כבר לשבת אבל קודם ג' ימים דהיינו מיום ג' מותר להפליג בכל מקום בין בימים ובין בנהרות ואפי' ידוע שיצטרך לעשות מלאכה בשבת או שאין גבוה י"ט וא"כ יוצא חוץ לתחום דיום ג' הוא אחר שבת והוי התחיל בהיתר (וכמ"א ס"ק ז' יש ט"ס וכצ"ל ומדברי תוס' ד' ק' ד"ה גמירי אין ראיה דהא כתבו כו') המ"א כתב דאפי' יושב למעלה מי' אסור דניחא תשמישיה כמש"כ סי' ת"ד וא"ר השיג עליו שהרי בהדיא אמרינן בעירובין מ"ג ע"א בספינה משמע דלעולם לא ניחא תשמישיה ובמ"ב לא עיין שם דרש"י פי' שם דהוי קופצת ולא מטעם דלא ניחא תשמישיה ומ"מ אם ידוע שמקרקע הספינה לקרקע הנהר פחות מי"ט ויכול לצאת משם בלא אונס יש להחמיר שאסור לצאת בשבת חוץ לתחום (ג):

ב אפי' במקום שבהמות מושכות הספינה מותר להפליג בע"ש עפ"י התנאים שבסי' א' ולא גזרינן שמא יחתוך זמורה כיון שהבהמות הולכות ברחוק ממנו:

ג היכא דמותר להפליג בע"ש אם נכנס בה מע"ש ולא יצא ממנו אע"ג שהספינה מפלגת בשבת מותר ולא אסרו בזה כמו לשוט בשבת כדלקמן כלל מ"ד דכיון שנכנס בה מע"ש הוי ליה כביתו . והעולם נוהגין שנכנסין לה מע"ש ויושבין שם עד שתחשך ועושין שם קידוש ואוכלין מעט כדי לפרסם הדבר שקנו שם שביתה ואם לא יוכלו לעשות שם קידוש אינו

אינו

נשמת אדם

(א) **הטור** פסק כרשב"ג דא"צ לפסוק והראב"ן כ' דפלוגתא דר' ורשב"ג קאי על המפליג לדבר רשות קודם ג' ימים אבל המפליג לדבר מצוה לכ"ע א"צ לפסוק וא"כ במקום דא"א לפסוק כדאי הם לסמוך עליהם ועוד נ"ל דהא דפוסק ע"מ לשבות אין ר"ל שלא ילך עם הספינה בשבת דכילד יעמוד באמצע הים ואין זה ביד הספן ועוד לטעם הרי"ף משום עונג שבת מאי מהני מה שיעמוד באמצע הים או שהספינה תלך ודוחק לומר דפוסק ע"מ לשבות לעיר אלא נ"ל דר"ל דפוסק עמו לשבות ממלאכה ר"ל שלא יצטרך הישראל לעשות מלאכה בשבת ואינו שובת ר"ל כשיצטרך יעשה ג"כ מלאכה דאז הוי פ"ב וא"כ תנאי זה שלא יעשה מלאכה יכול כל אדם להתנות :

(ג) **עיין** מ"א ס"ק ח' ונ"ל כוונתו דלפי מש"כ בש"ע אסור משמע דאסור להפליג ואין לזה טעם ולכן כתב רמ"א דבודאי מותר להפליג אף שילך בשבת ובלבד שלא ילך חוץ לתחו' ונ"ל דאפי' להפליג מיום א' אסור וכמו שכתב הב"י דלא כמהרי"ק ומה שהקשה בד"מ והא אפי' במקום שיצטרך לעשות מלאכה מותר קודם ג' ימים נ"ל דלק"מ דבודאי מותר להפליג במקום שהים מהלכת שיצא חוץ לתחום ובזה גם הב"י מודה אלא שחולק אמהרי"ק דס"ל כיון שהפליג ג' ימים לא גזרו חכמים כלל על איסור תחומין והב"י ס"ל דגזרו ולכן במקום דאפשר שלא יצא חוץ לתחום אסור לצאת בשבת והאפשר דגם רמ"א שכתב סעיף א' ואפי' אין בגבוה כו' היינו במקום שא"י לו לשבות וצריך לצאת חוץ לתחום באמת מותר ולכן יש להחמיר אם אפשר דהא רמ"א יניף ממגמתה והתם בודאי אם אפשר שלא יעשה בודאי אסור :

דפ"א

אינו מעבב וחוזרין ולנין בבתיהם דהוי לו כביתו ומותר לכנוס בו בשבת וכשיוצא ולן בביתו א"כ קנה שביתת ביתו ולכן כשנכנס ע"ד להפליג ומפליג דינו כיצא לדעת בכלל ע"ו סי' כ"ח כ"ט וכשיבא ליבשה אין לו אלא ד' אמות ואפי' בי"ט שחל בע"ש מותר לקנות שביתה זו דאין זה כמו שביתת עירוב שיתבאר בהלכות תחומין לקנות לו רשות דשביתה זו אינה מועלת לו אלא לענין שיהיה מותר לכנוס בה בשבת ואם לא היה שם עד שתחשך אסור ליכנס לספינה כלל אפי' לישב בה לבד כדלקמן כלל מ"ד סי' ב' ג' ואם קנה שביתה בספינה זו מ"מ אסור לכנוס לספינה אחרת . וראיתי מקומות שבהכ"נ שלהם הוא מעבר הנהר ושולחין השמש לקנות שביתה על הפראם בשביל כל אנשי העיר וזה טעות חדא דזה אינו דומה כלל לקנות שביתת תחומין ועוד שהרי גם בתחומין אי אפשר לערב ע"י שליח ברגל כדאי' בהלכות עירובין וצריך להודיעם שהם טועים אלא כל א' וא' שרוצה ללכת לבהכ"נ צריך לקנות שביתה אם לא שנסמוך על דעת מ"א שכ' ריש סי' תרל"ט (ועיין מה שכתבתי בנשמת אדם ריש הלכות סוכה) :

ד ספינה שיש בה ישראלים רבים ויש להם בתים מיוחדים צריכים לערוב ולשכור רשות מבעל הספינה הנכרי או להבליע בשכר הספינה (סמ"ס) :

ה שאר דיני ספינה מבואר בדין הוצאה כלל נ"ה ובדין תחומין כלל ע"ו :

כלל ה דין הדלקה נרות (סי' רס"ב רס"ג) :

א יזהר לקבל שבת מפלג המנחה ולמעלה שהוא שעה ורביע קודם הלילה כל יום אחר שעותיו ומי שמחמיר על עצמו לקבל ב' שעות מן היום קודם הלילה (וכדעת רא"מ דבין השמשות מתחיל קודם שתשקע החמה) אשרי לו וקדוש יאמר לו אבל אם קיבל עליו קודם לזה אין בקבלתו כלום . וכל אדם חייב עכ"פ לפרוש ממלאכה לפחות חצי שעה קודם הלילה כי צריך להוסיף מעט מחול על הקודש בין בכניסתו בין ביציאתו והוא מ"ע מה"ת וילפינן מדכתיב ביוה"כ ועניתם את נפשותכם בתשעה לחודש כו' תשבתו שבתכם ואמרינן וכי בט' מתענין כו' אלא שצריך להוסיף מחול על הקודש ומדכתיב תשבתו שבתכם ילפינן דכל מקום שנאמר שבות כמו שבת ויו"ט צריך להוסיף וזמן תוספת זה הוא קודם בה"ש והעושה מלאכה בתוספת שבת עובר על עשה והעושה בה"ש חייב באשם תלוי שאז הוא ספק לילה ואפי' מסופק אם כבר הגיע ביה"ש אסור (סי' רס"א) ובזמן מועט מאד יכשל ח"ו ולכן יהיה כל אחד נזהר מאד שלא יכנס ח"ו בספק איסור כרת ולכן ימהר לקבל מה דאפשר ומכ"ש בימים הקצרים שבפתאום תשקע החמה ויוצאין הכוכבים ונמצא שחולל שבת ועכ"פ לא יתאחר חצי שעה כי ביה"ש עם תוספת שבת עולה כמעט לחצי שעה (סי' רנ"ו) :

ב אע"ג דנוהגין שאין מקבלין שבת אלא במזמור שיר או בברכו מ"מ לא תלי בזה דאפילו לא יתפלל כלל מ"מ כיון שהוא ערך חצי שעה קודם הלילה ממילא חל עליו שבת ואסור במלאכה אלא דקודם לחצי שעה תלוי אם קבל עליו במזמור שיר ליום השבת או בתפלה או כשהדליק נרות וההמון עם טועין מאד ועושין מלאכה עד הלילה וחושבין שכיון שלא אמרו מזמור שיר ליום השבת עדיין אינו שבת והם מחללים שבת ועוונם גדול . ואי איישר חילי הייתי מתקן שתיכף כשיסיימו מנחה בבהכ"נ אזי ילכו השמשים ברחובות להכריז הדליקו הנר כמו שהמנהג בק"ק פראג ולתקן שמי שאינו מדליק תיכף בהכרזת השמש אסור להדליק יותר כי ראיתי גודל המכשלה שמדליקין בלילה :

ג ועוד ראוי לתקן שמוכרי נרות לא ימכרו נרות תיכף לאחר שהשמש קורא לבהכ"נ למנחה כי ראיתי שבין השמשות קונים נרות וה' הטוב יכפר :

ד המתפלל תפלת שבת מבעוד יום חל עליו שבת בע"כ ואסור בעשיית מלאכה ואפי' התנה שאינו רוצה לקבל שבת . ונ"ל דה"ה אם אמר מזמור שיר או הדליק הנר בכוונה לקבל עליו שבת (סי' רס"ג) :

ה בעיר שיש בה צבור וכבר קבלו עליהם רוב הקהל אע"פ שעדיין הוא יום גדול מ"מ חל השבת על המיעוט ג"כ בעל כרחם ואסורים בכל מלאכות וחמור מבין השמשות דאפילו לצורך מצוה אסורין בכל השבותין (סי' רס"ח במ"א ס"ק י"ג) מלבד שבות דאמירה לנכרי במקום מצוה דמותר (ועיין בסי' ת"ר בט"ז שם) ומ"מ בעיר שיש בה שני בתי כנסיות אין אחת נמשכת לחברתה ואפי' אדם שבא לעיר אחרת וכבר קבלו אנשי העיר שבת אע"פ שעדיין הוא יום גדול חל שבת עליו ואם יש עליו מעות הולך לחדר ומניחו ליפול כמבואר לקמן בדין מוקצה :

ו אפי' דבר שהוא משום שבות אסור בין השמשות אם לא דבר שהוא נחפז וטרוד כגון שאין לו כלים מותר להטבילם ואין מפרישין חלה שהרי יכול לאכול ולהניח עד יום ראשון חתיכה ולהפריש ביום א' ומערבין עירובי הצירות שאל"כ לא יוכל לטלטל אבל לא עירובי תחומין

דהוי כמקנה רשות' אבל מותר לומר לנכרי להדליק נר לצורך שבת ולהדליק יאר צייט שהעולם חושבין זה לצורך גדול . וכן יאמר לנכרי לעשות אפי' מלאכה גמורה לצורך חול אם הוא הפסד מרובה אבל בלא"ה אסור אפי' לומר לנכרי ודוקא בין השמשות או אפי' חצי שעה קודם הלילה שאז כבר קבלו בכל העולם שבת אבל יחיד שקבל עליו שבת בעוד יום גדול מותר לומר לנכרי לעשות כל המלאכות אפי' שלא לצורך מצוה דכיון שעדיין הצבור עושין בעצמן מלאכה ל"ש להחמיר על זה שלא לעשות אפי' ע"י נכרי (סי' רס"א וכמ"א ס"ק ו' נראה דמ"ש בטעות כי זה שייך לקמן על דברי רמ"א מי שקבל שבת שעה או ב') ולא עוד אלא שמותר לומר לחברו שעדיין לא קבל שבת שיעשה מלאכה בשבילו ומותר להנות מאותו מלאכה ובין השמשות של מוצ"ש נתבאר לקמן בדין הבדלה (סי' רס"ג) :

ז כשיגיע סמוך לקבלת שבת יסדר שולחנו ויציע המטות ויתקן כל עניני הבית ויהיה עומד כך כל השבת . וישתדל שיהיה לו בגדים נאים לשבת כפי שאפשר לו ואפי' אם הוא בדרך לבדו ובבית נכרי מ"מ ילבוש בגדי שבת כי אין המלבושים לכבוד הרואים כ"א לכבוד השבת וישמח בביאת השבת כיוצא לקראת מלך ויהיה מפה על השולחן תחת הפת ומפה אחרת על הפת זכר למן ולא יסיר המפה העליון עד לאחר הקידוש והתחתונה יהיה מונח כל השבת (סי' רס"ג) וקצת מקומות עושין פשטיד"א זכר למן (רמ"ג) :

ח יהיה נזהר מאד בהדלקת נרות בזמנו והמצוה חל בין על אנשים או נשים ואפי' אם אין לו מעות צריך לשאול על הפתחים כדי להדליק והוא קודם מלקדש על היין ואפילו אם לא יהיה לו רק לחם מוטב שלא יאכל יותר ויקנה נר לשבת (רס"ג) :

ט האשה קודמת למצות הדלקה מפני שהיא כבתה נרו של עולם ואפילו היא סומא תדליק ותברך וטוב שיברך הבעל ואם אוכלת במקום שיש בלא"ה נרות לא תברך ונוהגו' ללבוש מקודם בגדי שבת ואשרי להם וגם צריכות להתפלל מנחה תחלה דאל"כ כיון שכבר קיבלה שבת צריכה להתפלל ערבית ב' אמנם בימי' הקצרי' שמתאחרים לישב בחנות ואח"כ רוחצת ולובשת ובין כך יבואו ח"ו לספק חילול שבת לכן טוב להזהיר להם שיקדימו לבא לרחוץ וללבוש וכשמתאחרת מצוה יותר שתדליק כך במלבושי חול מלבוא ח"ו לספק חילול שבת ואם הבעל רואה שמתאחרת מצוה גדולה שהוא ידליק הנרות ולא ישגיח בקטטת אשתו ומצוה גדולה יותר לישב בחושך מלחלל שבת ח"ו . ואם רואה שהוא קרוב לבין השמשות ופשיטא ספק בין השמשות מצוה גדולה שלא ידליק אלא יצוה לנכרי להדליק ואשרי השם דרכיו הכל לשם שמים ועכ"פ סמוך לחשיכה יזרז האיש לאשתו ויאמר לה להדליק נרות (נ"ע דהרמב"ם בפרק ה' לא כתב רק שיזהיר הדליקו את הנר ולא כתב כמתני' ג' דברים צריך לומר עשרתם כו' וצ"ע) :

י צריך להדליק בכל החדרים שמשתמש שם דנר שבת הוא משום שלום בית שלא יכשל בעץ ואבן . ומי שהוא אצל אשתו כיון שהוא מברכת על הנרות בחדר אחד א"צ לברך על הדלקת שאר חדרים אבל אם האיש בדרך וכן בחורים הלומדין ויש להם חדר צריכין להדליק ולברך ואם אין לו חדר מיוחד וגם אין לו אשה צריך להשתתף בפרוטה. ועל הירידים שמתאכסנים הרבה בעלי הבתים בחדר אחד ישתתפו כלם וידליק אחד ויברך ויתכוין להוציא כלם בברכתו וגם יכוונו כולם לצאת בברכתו (סי' רס"ג) :

יא מברכין קודם הדלקת הנרות והמנהג שאשה מדלקת ואח"כ פורשת הידים ומברכת שבהדלקה זו מקבלת שבת ואם תברך תחלה לא תוכל להדליק דברכה היא תחלת ההדלקה . ובשעת הצורך תוכל להתנות שאינה מקבלת שבת בהדלקה זו ואז תוכל לברך קודם הדלקה ואפי' תנאי שבלב סגי ואם האיש מדליק א"צ להתנות מ"מ טוב להתנות . ומ"מ אף שלא התנה האשה או האיש המדליק מותרין שאר בני הבית במלאכה עד שיקבלו שבת . וי"א דמ"מ אסור ליגע בנרות שהדליקה כיון שכבר אצלה הם מוקצה אבל ביו"ט נ"ל דראוי ונכון שילמד כל אדם לאשתו שתברך קודם הדלקה רק כיון שאין חכמה לאשה לכן נוהגת לעול' לברך אחר הדלקה (ובספר דגול מרבבה כתב וכ"ל להורות שביו"ט תברך קודם הדלקה כו' ע"ש) (א) :

יב נוהגים שמברכין הרבה נשים בבית אחד דכל מה שמוסיפים אור יש בה שמחה יתירה ועכ"פ

נשמת אדם

(א) המ"א סי' רס"ג כתב בשם הדרישה (י"א בשם אמו) שבי"ט תברך קודם הדלקה והמ"א כתב דלא פלוג כמו בסי' קכ"ה ומתוספת פסחים ז' וכ"ל דאין ראיה משם שהרי לכמה פוסקים דקבלת שבת אינו תלוי כלל בנרות ואפי' לדעת בה"ג שהביא הש"ע שם כ' דאינה ראיה לכבות הפתילה ולא כתב כלל מן הברכה ואפילו להמרדכי דס"ל דתברך אחר הדלקה י"ל דוקא בשבת אבל לא מצינו שיהיה כן תקנת חז"ל שנאמר לא פלוג דבשלמא בטבילה דאי' להדיא בגמרא טבל עלה י"ל לא פלוג ובאמת בנט"י לא כתבו תוס' ורא"ש בפסחים מטעם לא פלוג רק שכתבו דנהגו כן ועוד דלא שייך לומר לא פלוג אלא דומיא דטבילה דטבילת כל אדם שכיח וטבילת גר בא"י לא היה שכיח וא"כ כשראה הגר שכולם ברכו קודם גם הוא ברך קודם טבילה והוא לא היה ראוי לברך וכן בנט"י שכל הנטילות שכיחי שייך לומר שלא חלקו אבל בהדלקה השבת שכיח וי"ט לא שכיח ולמה לא נחלק ביניהם ואפילו בטבילה כתבו תוס' רק דאין לגעור בנשים שמברכות אחר טבילה אבל לא שיהיה אסור תקנה בזה : ולכן הגם שאיני כדאי לחלוק על המ"א מ"מ נ"ל דראייתו אינה ראיה ועוד לדבריו למה מהני

ועכ"פ לא יברכו שנים במנורה אחת וגם בזה נוהגין לברך (וכ"כ א"ר) :

יג יש נוהגים להדליק עשרה נרות ויש מדליקין ז' ועכ"פ ראוי שלא לפחות מב' נרות נגד זכור ושמור ויעשה נרות ימים. ואשה ששכחה פעם א' להדליק תדליק כל ימיה נר א' יותר ממה שהית' רגילה וכן אם שכחה כמה פעמים תדליק תמיד נר א' יותר והדבר הוא משום היכר שתהא זהירה מכאן ולהבא ולכן אם נאנסה ולא הדליקה א"צ להוסיף. וא"ר כ' דלאו דוקא שתוסיף נר א' אלא שתוסיף מעט שמן או נר א' יותר ארוך. ויעשה נרות ארוכים שיהיה דולקת עד הלילה להשתמש בו בלילה ולפחות שידליקו כל זמן אכילה אבל אם הם קצרות שאינן דולקות עד האכילה וכן המדליקים בבית ואוכלים בגנות ובחצר ואינן דולקין בביתו בלילה שישתמש בהן הוי ברכה לבטלה ולא קיימו המצוה ואין לאדם לאכול אלא במקום הנרות כי הוא מעונג השבת. ואם מצטער הרבה לאכול בבית מפני הזבובים וכיוצא בו מותר לקדש ולאכול בחצר אע"פ שהנרות בבית כי הנרות נצטוו לתענוג ולא לצער (שם). ואם משתמש בלילה בבית מברך על הדלקתן (כ"מ מתוס' כ"ה ע"ב ד"ה הדלקה דהדלקה אפי' כשאינו אוכל שם הוא מצוה) :

יד צריך להדליק במקום שרוצה להשתמש שם לאכילה ועיקר הדלקה תלוי בנרות שעל השלחן. ולכתחלה יזהר שלא לטלטל הנרות ממקום למקום וכשצריך לכך אף כשבירך והדליק על השלחן מותר לטלטל ולהניחם במקום אחר באותו בית דכל הבית הוי מקומם אבל הנשים שמדליקין בסוכה בחג ומטלטלין לתוך הבית לא יפה עושין (שם) :

טו אין עושין פתילה לנר של שבת בין נר שעל השולחן בין כל נר שמדליק בבית מדבר שהאור אינו נאחז בו אלא נסרך סביביו והשלהבת קופצת כגון צמר ושער וכיוצא בהם אלא מדבר שהאור נתלה בו כגון פשתן נפוצה ובגד שש וצמר גפן וקנבוס וכיוצא בהן. ואם הדליק בדברים האסורים אסור להשתמש לאורו אפי' תשמיש שאינו צריך עיון שמא יטה. וי"א דאם יש נר א' מדברים המותרים מותר להשתמש לאור האחרים אפי' הנרות עומדים בחדר אחר כיון שיש במקום א' נר כשר יזכור ולא יטה וכן דבר שאפשר בלא נר מותר לעשות אפי' אצל נרות האחרים ולצורך שבת יש להקל בדיעבד (סי' רס"ד) :

טז כרך דבר שמדליקין בו על דבר שאין מדליקין בו אם נתכוין להעבות (פי' לעשות עבה) הפתילה כדי להוסיף אורה אסור שמא ידליק בהם בפני עצמן. ואם נתכוין להקשות הפתילה כדי שתהא עומדת ולא תשלשל למטה מותר ומותר לכרוך דבר שמדליקין בו על גבי גמי או קש כדי ליתן הפתילה בעששית ואפי' אם נתכוין להעבות הפתילה דבזה כיון דלא חזי לפתילה ליכא למגזר. ונותנין גרגיר של מלח וגרים של פול ע"פ הנר בערב שבת כדי שיהא דולק יפה בשבת (שם) :

יז אין מדליקין נר לשבת אלא משמן הנמשך אחר הפתילה ולפיכך אין מדליקין בזפת ולא בשמן העשוי מצמר גפן ולא בשעוה ולא בחלב וכן אין מדליקין בעטרן מפני שריחו רע ויניחנו ויצא וחובה לאכול אצל הנרות ולא בצרי מפני שריחו נודף שמא יסתפק ממנו ונמצא מתחייב משום מכבה. ואפי' נתן מעט שמן זית בשמנים אלו אפ"ה אין מדליקין בהם דגזרי' דילמא אתי לאדלוקי בעיניהו. ושאר כל השמנים חוץ מאלו מדליקים בהם ומ"מ שמן זית מן המובחר. ואם אין לו שמן זית מצוה בשאר שמנים (שם) :

יח הא דאין מדליקין בשעוה והלב להניח חתיכת חלב ויניח הפתילה בתוכ' אבל אם כרך סביב הפתילה כנרות שלנו מדליקין בהם (שם) :

יט א"צ להבהב הפתילה (פי' ענין הבהוב יפול על דבר שאינו נסרף לגמרי וגם לא קיים לגמרי אך שאכלו ממנו כמו תרגום יונתן מהבהב) ומ"מ נהגו להדליק הפתילה ולכבותה כדי שתהיה מחורכת ותאחז בה האור יפה ואף בנר שכרוך עליו חלב או שעוה עושין כן (שם) :

כ אין מדליקין בסמרטוטין ר"ל בלאי בגד פשתן הנסים אפי' מחורכים. ואין מדליקין על השלחן בנר ישן של חרס (שם) :

כא המדליק צריך שידליק רוב מה שיוצא מן הפתילה מהנר וכן בנרות שלנו צריך להדליק רוב היוצא. ונכון להדליק מתחל' ולכבות בע"ש כדי שתהא נוח להדליק וזה יעשה האיש:

כב נותנים כלי תחת הנר לקבל ניצוצות מפני שאין בהם ממש ואע"פ שנופלים לתוך הכלי הם כבים מיד וא"כ אין כאן איסור מבטל כלי מהיכנו אבל אין נותנין כלי תחת הנר לקבל בו שמן המטפטף דכיון דאסור להסתפק משמן המטפטף כמבואר בדין מוקצה ונמצא מבטל הכלי מהיכנו ואסור ליתן כלי עם מים תחת הנר כדי שיפלו הניצוצו' בתוכו ויכבו ואפי' מע"ש אסור שמא יעשה כן בשבת ובשבת קרוב לבוא לידי כיבוי אם יגביה הכלי בשעת נפילת הניצוצות אבל מותר ליתן בע"ש מים בנר כדי להגביה השמן כיון שאינו מכוין כלל לכיבוי אין המים בעין אבל ליתן בע"ש מים לתוך הקנה שעומד בו נר שעוה או חלב כדי שיכבה

כשיבא עד המים אסור דהא מתכוין לכיבוי והאש נופל לתוכו ממש והמים בעין והם תחת האש (סי' רס"ה מ"א) ובמקום צורך יש להתיר בזה ולסמוך על הפוסקים דדוקא כשהמים בכלי אחר אסור שמא יעשה כן בשבת ודוקא כשנותן לאחר שהנר דולק כבר אבל אם נותן קודם שהדליק הנר וכ"ש באותו נר עצמו ל"ש למיגזר שיעשה כן בשבת שהכל יודעין שאסור ליגע בנר הדלוק (ועיין א"ר בשם הכלבו) :

כג נר שהיה דולק מע"ש צריך לכבותה ולחזור ולהדליק כדי שיהי' ניכר שהוא לכבוד שבת (סימן רס"ג) :

כלל ו דין ליל שבת וקידוש (סי' רע"א רע"ב רע"ג) :

א דין תפלת מעריב נתבאר לעיל בהל' תפלה כלל ל"ד וכבר נתבאר שם סי' ח' שאף שנוהגין כל ימי החול להתפלל מעריב בזמנו מ"מ מי שתאב לאכול ופשיטא משום שלום בית יכול להקדים בליל שבת להתפלל עם הצבור מפלג המנחה ואילך ומותר לקדש ולאכול מבע"י דכיון דמצוה להוסיף על הקודש נחשב כליל' ומבואר שם דמחויב לקרות ק"ש בזמנה ולכן יזהר להתחיל לאכול חצי שעה קודם צה"כ ומיהו אם תאב לאכול מותר להתחיל אפי' בתוך הצי שעה כיון שכבר קרא בבה"כ (מ"א סי' רס"ז וסי' רל"ה וא"ר סי' רס"ז) :

ב אם התחיל לאכול מבע"י נכון שיאכל עכ"פ כזית משחשיכה כדי שיהי' כל הג' סעודות בשבת עצמה כדכתיב אכלוהו היום. ומ"מ אם א"א לו יכול לגמרה מבע"י כיון דחשבינן ללילה (סי' רס"ז) :

ג אם רוצה לקבל שבת מבע"י ולקדש ולאכול ולהתפלל ערבית בלילה רשאי (מ"א סי' רע"א סק"ה) (ומה שהקשה המ"א בסי' רס"ז דהאיך יוצא בקידוש שע שם מבע"י כמ"ד תוספות שבת דרבנן דהא קטן אינו מוציא גדול אע"ג שיבא אח"כ לידי חיוב דאורייתא ע"ש ולי נ"ע שאינו דומה כלל דהתם כיון שאינו מברך בעצמו וקטן אינו מחויב ולכן אינו מוציא אותו אבל הכא שפיר כיון שהוא בעצמו מברך העפ"י שעדיין לא הגיע זמן חיוב דאורייתא יוצא בו ודומה לסי' תרמ"א כשבירך שהחיינו בשעת עשיית הסוכה א"ל לברך זמן על יו"ט אע"ג שלא הגיע הזמן עדיין כיון שהסוכה הוא מחמת החג ע"ש בב"י בשם תוס' והא"ש והר"ן) :

ד מ"ע מה"ת לקדש את השבת מדכתיב זכור את יום כו' לקדש ר"ל זכרהו זכירת שבת שהוא יום קדוש ומ"מ בקידוש שאמר בתפלה יצא וקידוש על היין ובמקום סעודה אינו אלא מדרבנן ועיקר הקידוש בלילה בכניסת השבת ואם לא קידש בלילה בין בשוגג בין במזיד מקדש והולך כל הלילה וכל היום מלבד ויכולו שאינו אומר אלא דוקא כשמקדש בלילה שאז היה תכלית מעשה שמים וארץ וכאו"א מחוייב לומר ג' פעמים ויכולו דהיינו א' בתפלה וא' לאחר התפלה וא' בקידוש (סי' רע"א) :

ה נשים חייבות בקידוש מדאורייתא אע"ג דהוי מ"ע שהזמ"ג משום דאיתקש זכור לשמור וכיון דאיתנהו בשמירה דכל מצות ל"ת א' האיש וא' האשה [illegible] איתנהו נמי בזכירה והאשה יכולה להוציא את האיש אבל קטן אינו יכול להוציא [illegible] וכל שכן כשהאשה לא התפללה דאז חייבת מדאורייתא ואפי' בן י"ג שנים אינו יכו[illegible] עד שידוע שהביא ב' שערות ונ"ל דאם האשה כבר התפללה דאז אין הקידוש [illegible] מדרבנן כיון שהוא בן י"ג שנים יכול להוציאה (עיין כדין חינוך קטן שם) ועיין בהל' ברכות בלל ה' סי' כ"ג :

ו יכול אדם לקדש לאחרים אעפ"י שאינו אוכל עמהם ואפילו כבר קידש וכבר יצא וקיי"ל דכל שאין מחוייב בדבר אין מוציא מ"מ כיון שזו מצוה המוטלת על כל ישראל וכל ישראל ערבין ולכן יכול לקדש בשבילן אם אינן יודעים לקדש ויכול ג"כ לברך בפה"ג על כוס של קידוש או אם מקדש על הפת יכול לברך המוציא בשבילם ועיין לעיל כלל ה' סי' י"ה ובלבד שיכוין המקדש וכן השומע לצאת בזה ואע"ג שהמקדש לא יטעום כלום אין בכך כלום דאע"ג דבשאר ברכות הנהנין אינו יכול להוציא אא"כ אוכל ג"כ כיון שברכה זו צורך לקידוש שהיא מצוה ובמצוה יכול להוציא אע"ג שכבר יצא ואם עדיין לא קידש אסור לו לטעום דאסור לטעום עד שיקדש במקום סעודתו (סי' רע"ג) :

ז מצוה לקדש על יין או יין צמוקים ובלבד שיהיה בו טעם יין והמברכין על יין צמוקים שאין בו אלא מתיקות בעלמא וטעמו כמים מברכין לבטלה וא"י ידי קידוש ומקדשין על יין מבושל ולכן מותר לבשל הצמוקים ולסנן היין ולקדש עליו ואם הוא כבר נתחמץ אע"ג דריחא המרא אין מקדשין ויזהר מאוד שלא יהיה היין מגולה ובדיעבד כ"ז שלא הפיג טעמו מותר לקדש עליו ומ"מ נ"ל דדוקא במקו' שהיין ביוקר דלא קפדי בולי האי בגילוי מועט אבל המקדש על השכר יזהר בזה ולא יקדש על יין שעלה בו קרום לבן שקורין קאניק עד שיסננו (סי' רע"ב) :

ח אם אינו שותה יין מחמת נדר וכיוצא בו אין לו לקדש על היין על סמך שישתו המסובין דדוקא אם המסובין אינם יודעים לקדש מותר לקדש בשבילם ואז מותר ג"כ לברך בפה"ג בשבילם והם ישתו כדאיתא בסימן ו' משא"כ כשיודעים בעצמם לקדש הוי כמו כל ברכת

הנהגין דאסור לברך בשביל חבירו אא"כ שהמברך יטעום ולכן יקדש על הפת
ט אם אין לו יין המנהג פשוט לקדש על הפת ואפי' בשהשכר או יי"ש הוא חמר מדינה כיון (שם) :
די"א דאסור לקדש על שאר משקין חוץ מיין (סימן רס"ה) :
י אפי' אם אין ידו משגת ואם יקנה יין לקידוש לא יהיה לו צרכי סעודה אלא פת חריבה מצוה
יותר לקנות ייךב יין שיאכל פת אבל אם אין לו אפי' פת יקנה פת דאין קידוש אלא במקום
סעודה ועוד דהא חייב לאכול פת ומותר לקדש אף על כזית פת אם אין לו יותר (שם) :
יא אם אין לו אלא כוס א' יקדש עליו בלילה ואם יכול למזגו אזי יקדש גם בשחרית על היין
דנפשו של אדם קצה בשכר אבל הבדלה לכ"ע יכול להבדיל על השכר אם הוא חמר
מדינה (שם) :
יב יקדש תחלה ואח"כ יטול ידיו לאכילה כדי שלא יפסיק בין נט"י להמוציא אבל בני ביתו
נוטלין קודם הקידוש . ומ"מ אם טעה ונטל ידיו תחלה יכול לקדש על היין ולא הוי הפסק
כיון דאסור לאכול בלא קידוש א"כ הוי צורך סעודה (שם) :
יג צריך להדיח כוס של קידוש וטעון כל מה שטעון כוס של בהמ"ז כמבואר לעיל כלל מ"ו
ולא יהיה פגום . ויכול לעמוד בשעת הקידוש וטוב יותר לישב ויסתכל בכוס ובנר בשעת
הקידוש וצריך לומר ויכולו ואם שכח ויכולו אומרו באמצע הסעודה על כוס ואם אין לו כוס
אומרו בלא כוס וצריך שיכסה הלחם בשעה שמקדש בין בלילה ובין ביום שהרי ברכת המוציא
או במ"מ קודם לברכת בפה"ג כמבואר בהל' ברכות כלל נ"ז ואפילו אם כבר קידש מ"מ יכסה
הלחם זכר למן שהיה מכוסה מלמטה ומלמעלה (שם) :
יד קידש וקודם שטעם הפסיק בדיבור בדברים שאינם לצורכי סעודה בלל חוזר ומברך
בפה"ג אבל א"צ לחזור ולקדש אבל אם הפסיק בדבר שהוא לצרכי סעודה ופשיטא במה
שהוא צורך קידוש אין צריך לחזור ולברך (שם) :
טו צריך לשתות מכוס של קידוש כמלא לוגמיו דהיינו כל שיסלקנו לצד א' בפיו יראה מלא
לוגמיו והוא רוב של רביעית ולכתחלה יזהר המקדש לטעום מלא לוגמיו די"א דלא מהני
שתיית אחרים דדוקא המקדש צריך לשתות מלא לוגמיו ובדיעבד אפי' טעם א' מן המסובין
כמלא לוגמיו יצא ואין שתיית שנים מצטרפין ובדיעבד אפי' אם שתו כל המסובין רק כמלא
לוגמיו יצא (סי' רע"ב מ"א ס"ק ט') . ואם לא טעמו כלל ושתה אחר שאינו מן המסובין את הכוס
צריך לברך על כוס אחר בפה"ג וא"צ לחזור ולקדש כדלקמן בכי' ט"ז (שם) :
טז וה"ה אם נשפך הכוס קודם ששתה ממנו הוא או א' מן המסובין הוי כאילו קידש בלא כוס
ולכן יביא כוס אחר ומברך עליו בפה"ג ושותה וא"צ לחזור ולקדש דהוי כאילו קידש על
כוס זה כיון שעכ"פ שותה יין ואם היה דעתו בשעת ברכה לשתות יין יותר א"צ לברך בפה"ג
אלא ישתה כוס אחר בלא ברכה וכל זה שלא הסיח דעתו בנתים אבל אם כבר יצא ממקומו
בנתיים קודם שטעם מכוס אחר צריך לחזור ולקדש דשתיית הכוס מעכב (מ"א וא"ר) (שם) :
יז קידש על כוס וסבר שהוא יין ונמצא שהוא מים יחזור ויקדש דעכ"פ מדרבנן צריך לקדש
על כוס יין . ומ"מ אם היה דעתו לשתות יין יותר אע"פ שאינו עומד על השלחן א"צ לברך
שנית בפה"ג רק לקדש ובלבד שלא יפסיק בדיבור . ונ"ל שאם היה שכר אם הוא במקום
שהוא חמר מדינה א"צ לקדש שנית אלא יברך שהכל וישתה (ומצאתי כן בא"ר) . ודוקא שלא
היה יין מוכן לפניו על השלחן אבל אם היה מוכן לפניו ודעתו לשתות ממנו א"צ לברך בפה"ג
ולא קידוש דהוי כאילו קידש על היין (ט"ז סס"י רע"א ועיין א"ר שכ' דאפשר דגם מ"א מודה בזה) ואם
לא היה בדעתו לשתות עוד יין נ"ל דלא מהני שעומד לפניו (וז"ל רדב"ז בתשו' ח"ג סי' תל"ז ויותר
נראה שתיכף אחר קידוש יבצע על הפת ויעלה כמו יין) (שם) :
יח גם בשחרית צריך לקדש על כוס של רביעית ומצוה מן המובחר לקדש על היין גם שחרית.
ואם חביב לו יין שרף יזהר שיהיה הכוס מחזיק רביעית וישתה מלא לוגמיו ומ"מ אם
אירע שנשפך וכיוצא בו א"צ לחזור ולקדש ודי בברכת הפת ואם אין לו יין ושאר משקין
יכול לקדש על הפת ואפי' אין לו פת א"צ להמתין אם דחוק לאכול (מ"א סס"י רפ"ט וא"ר סי' רפ"ו) :
יט קידוש של יום אינו חל עד אחר שהתפלל שחרית שהרי קודם שהתפלל אסור לאכול ולכן
מותר לשתות מים וכיוצא בו קודם שחרית בלא קידוש אבל קודם מוסף אסור לטעום עד
שיקדש ומותר להמקדש לשתות כוס יין ולאכול מיני מזונות אפילו מעט פת רק שלא יסעוד
סעודה ואם הוא חלש מותר אף לאכול סעודה קודם מוסף (שם בסימן רפ"ו) :
כ קידוש בין ביום ובין בלילה אינו אלא במקום סעודה ממש. ומ"מ אם קידש בפנה זו
ונמלך לאכול בפנה אחרת באותו חדר אפילו הוא גדול הרבה א"צ לחזור ולקדש וי"א
אפי' ברואה מקצת מקומו דרך חלון אפילו מבית לחצר אין צריך לחזור ולקדש ואם היה
בדעתו לאכול בהדר אחר שבאותו בית מהני אבל מבית לבית אחר לגמרי לא מהני אפילו

היה דעתו וצריך לחזור ולקדש שם אם לא שאכל במקום ראשון קצת כדלקמן (סימן רע"ג) :
כא צריך לאכול במקום סעודה לאלתר או שיהיה דעתו לאכול לאלתר כאן ואפי' אם אירעו
אח"כ איזה אונס שהוצרך לשהות איזה זמן מ"מ כיון שלא יצא בנתיים א"צ לחזור
ולקדש אבל אם אין דעתו לאכול מיד אלא שדעתו להפסיק בדברים אחרים וגם הפסיק אפי'
לא יצא ממקומו ואכל במקום שקידש מ"מ צריך לחזור ולקדש אבל אם היה דעתו לאכול
בבית אחר ונמלך ואכל במקומו יצא (שם) :
כב מקום סעודה לענין קידוש אפי' לא ישתה אלא רביעית יין שחייב עליו ברכת אחרונה
וכ"ש מיני מזונות סגי אבל פירות לא מהני וכן שכר אע"ג שמקדשין עליו לא מקרי
סעוד' שאינו סועד הלב (וסס"ג כתב דאפי' פירות מסגי ויש לסמוך עליו בשחרית אם חלש לבו קצת וכ"כ א"ר) (שם) :
כג אם קידש בביתו ושמע שכנו ומתכוין לצאת בקידוש של זה אם גם המקדש מכוין
להוציאו יצא (שם) :
כד משקיבל עליו שבת אעפ"י שהוא יום גדול עדיין או בספק חשיכה דאז חל שבת אסור
לטעום כלום עד שיקדש ומ"מ מותר לרחוץ פיו במים כיון דאינו מכוין להנאת טעימה
ואפילו היה יושב בסעודה ואוכל צריך להפסיק דהיינו שפורס מפה על הלחם ומקדש . ואם
מקדש על הפת א"צ לברך המוציא לכ"ע דכיון דלעולם מברכין המוציא קודם קידוש וא"כ
לא הפסיק כלל להצריכו לברך וכן כשמקדש על היין והיה שותה יין תחלה א"צ לברך לכ"ע
בפה"ג דאין כאן עדיין הפסק כלל אבל כשקידש על היין י"א דצ"ל המוציא דהקידוש היה
הפסק כיון שע"י הקידוש היה אסור באכילה. ומ"מ כיון שי"א דא"צ לברך המוציא דס"ל
דקידוש לעולם לא הוי הפסק ס' ברכות להקל . ואם כבר נטל ידיו במים אחרונים או שאמר
הב לן ונברך לכ"ע צריך לברך המוציא וגם בפה"ג (סימן רע"א) :
כה ודוקא בסתם שלא אמרו דבר אבל אם אמרו בואו ונקדש ואם כן כיון דע"י אמירה זו
נאסר להם לשתות כשיחזרו לשתות יין צריכין לברך דהוי כהיסח הדעת אבל על כוס
של קידוש א"צ לברך שהרי מזה לא הסיח דעתו שהרי אמרו בואו ונקדש. ולפי שיש בזה
דיעות הרבה ראוי שלא יכנים עצמו לספק ברכות ויברך בהמ"ז קודם חשיכה :
כו אדם ששכח לקדש עד לאחר שברך ברכת המוציא אם עדיין לא טעם המוציא יביא לחם
משנה ויקדש וא"צ לחזור ולברך המוציא וגם לא יקדש על היין אפילו הוא מזומן לפניו
כדי שלא יפסיק בין המוציא לאכילה אבל אם כבר אכל פרוסת המוציא יכול לקדש על היין
אם יש לו וא"ל מקדש על הפת ולא יברך המוציא וכן אפי' אכל כבר ולא קידש אימתי שנזכר
בלילה מקדש וצריך לאכול מעט כדי שיהיה קידוש במקום סעודה (שם) :
כז בלילה אם אין לו פת ולא יין לקדש עליו ויש לו פירות וכיוצא בו אם מצפה שיביאו
לו פת או יין ימתין איזה זמן ומ"מ א"צ להמתין יותר מחצות (מ"א סס"י רפ"ט) ואם הוא
חלש נ"ל דא"צ להמתין ויאכל מה שיש לו בלא קידוש (ע"ש במ"א) :
כח בימי הגמר' היו נוהגין לקדש בבתי כנסיות ובבמ"ד להוציא האורחים שאכלו שם ועכשיו
אע"ג שאינם אוכלים שם אורחים מ"מ נוהגין לקדש ואם יש שם תינוקות יתן לתינוק
ואם אין שם תינוק ישתה המקדש שיעור רביעית בב"א כדי שיהיה נחשב לסעודה כדלעיל
סימן כ"ב ויברך ברכה אחרונה (סימן רפ"ט) :

כלל ז דין שלש סעודות ותענית (סי' רס"ג רס"ד) :

א כל אדם מישראל בין איש או אשה חייבים לאכול בשבת ג' סעודות וסמכו אקרא דכתיב
ג' פעמים בפ' המן היום דהיינו א' בלילה וב' ביום ואם נאנס בלילה ולא אכל יוכל להשלים
ביום וגדול עונש המבטל אחד מהן (סי' רנ"א) :
ב וחייב אדם לבצוע בכל סעודות שבת אפי' אוכל הרבה פעמים על ב' ככרות שלימות זכר
למן דכתיב לקטו לחם משנה ואוחז שניהם בידו בשעת המוציא ובוצע א' מהן . ורבים
נוהגין להתוך שניהן ואם מקפיד על ההוצאה עושים ג' חלות גדולות וג' קטנות ובכל סעודה
בוצע על א' גדולה וא' קטנה ומן הגדולה יבצע פרוסה גדולה לכבוד שבת שמראה שהוא
רוצה לאכול הרבה וי"א דבסעודת מנחה סגי בפת א' אם אין לו דביום ו' ירד לכ"א ב' עומרים
ומכל עומר עשו ב' ככרות הרי ד' ככרות אכל א' בע"ש וא' בליל שבת וא' בשחרית וא"כ
לא נשאר לסעודה ג' רק ככר א' ומ"מ אם אין לו פת שלימה אינו מעכב ויכול לקדש אפילו
על כזית פת (שם) ונכון לנהוג שזה שבוצע יכוין לפטור בברכת המוציא כל המסובין וגם יאמר
להמסובין שיכוונו לצאת בברכתו כדי שכולם יצאו בלחם משנה וכשמוציא אחרים אז יאמר
ברשות רבותי אעפ"י שהוא הבעה"ב או הגדול והוא מדרך ענוה :
ג חייב לאכול פת בכל סעודה מג' סעודות וירבה בבשר ומעדנים כפי יכולתו ולכתחלה

יאכל פת יותר מכביצה דזה נקרא סעודת קבע אבל כביצה נקרא עראי ולפחות חייב לאכול כזית פת ואפילו בסעודה שלישית יזהר מאד לאכול פת דוקא ולכן יזהר כל אדם שלא למלא כריסו בשחרית כדי שיוכל לקיים מצות סעודה ג' שעונש המבטלו גדול מאד. וזמן סעודה ג' הוא דוקא לאחר חצות והאוכל קודם לכן לא יצא ואם נמשכה סעודת שחרית עד לאחר חצות יפסיק הסעודה ויברך בהמ"ז ויטייל קצת או יאמר איזה מזמור ויטול ידיו ויברך המוציא ויסעוד שאם ימתין עד אחר מנחה תסתום האצטומכא ויאכל אכילה גסה. ואם יודע שאפשר לו לאכול לאחר מנחה יתפלל תחלה עם הצבור ויאכל אחר מנחה וכן ראוי לעולם לכתחלה לאכול לאחר שהתפלל ומ"מ אם אכל קודם שהתפלל יצא. ומי שא"א לו כלל לאכול כזית פת בסעודה ג' בשעת הדחק יש לסמוך לצאת במיני מזונות ולפחות בבשר ודגים ואם אין לו כל זה עכ"פ יאכל פירות אבל כל אחד חייב לדחוק עצמו לאכול עכ"פ כזית פת וע"פ שחל בשבת אזי יקיים במיני טיגון שעושין ממצה כתושה או בבשר ודגים או פירות (רצ"א):

ד אסור להתענות בשבת לשם תענית אפי' זמן קצר ואפי' שלא לשם תענית אסור עכ"פ להתענות עד חצות. ואע"ג דמצד הדין מותר להתענות ת"ח בשבת אם נפשו עגומה עליו כמבואר בש"ע סי' רפ"א מ"מ יותר טוב שלא להתענות ויקבל עליו להתענות ב' ימים בחול ומכ"ש אם הוא גברא דלא קפיד בחלום או שהתענית רע לו ומצטער הרבה בו יותר ממה שמצטער מפחד החלום אסור להתענות בשבת וגם בחול אינה מצוה. והמתענה בשבת אומר עננו אחר סיום תפלתו בלא ברכה ויאמר הרבון אחר תפלתו כמו בחול ומשמע מכל הפוסקי' דתענית אסור בשבת מדאורייתא (ועיין בסימן תרל"ט סעיף ו' וע"ש בגמ' ופוסקים) דכתיב מקרא קדש וזהו מכלל קריאת קדש או מדכתיב אכלוהו היום:

ה אין צועקין ולא מתריעין על שום צרה בצבור חוץ מצרת מזונות ועיר שהקיפוה אויבים או נהר וספינה המטורפת בים או לחולה שיש בו סכנת היום זועקים ומתחננים וכן נהגו לומר מצלאין בשבת אבל יחיד שאירע לו מאורע וצריך לרחמים יבקש ויפול על פניו ביחיד דהא אפי' תענית מותר בשביל חלום וכשעושין מי שבירך לחולה שאין בו סכנה יאמר שבת היא מלזעוק כו' (רפ"ח):

ו אעפ"י שהאכילה בשבת היא מצוה מ"מ מי שיזיק לו האכילה אינו חייב לאכול (שם):

ז מצוה להרבות בפירות ומגדנים ומיני ריח כדי להשלים ק' ברכות ומצוה לענגו בכל דבר שהוא לו לעונג שנא' וקראת לשבת עונג (ר"נ):

ח י"ט שחל בשב' יעשה סעודה ג' קודם ט' שעות. ומ"מ בדיעבד יאכל אפי' לאחר ט' שעות:

ט חייב כל אדם להשלים הפרשיו' עם הצבור שנים מקרא וא' תרגום ולכתחלה ישלים בע"ש ועכ"פ לא יאכל בשבת שחרי' עד שישלים ואם לא השלים ישלים עד המנחה ובדיעבד עד יום ד' בשבת דיום א' ב' ג' מקרי לאחר שבת ובדיעבד עכ"פ עד שמחת תורה שאז משלימים הצבור ואם שמע מש"ץ פעם א' נחשב לו לקריאה אבל אסור לסמוך לכתחלה ע"ז (רפ"ה):

י אע"ג שמצוה לענג השבת בכל מיני עונג מ"מ לא ימשוך כל היום בזה אלא שחרית מתפללין וקורין ומתפללין מוסף ואוכלין ומתענגין באכילה ומי שרגיל לישן מעט יישן מעט ואח"כ קובעי' ללמוד ופועלים ובעלי בתים שאינם עוסקים בתורה בכל ימי השבוע מחוייבים לעסוק יותר בתורה בשבת מאותן הלומדים כל השבוע ואח"כ מתפללין מנחה ואוכלין סעודה ג' וחוזרין ללימודם או בתהלים ולא יאמר אישן בשבת כדי שאוכל להיות ניעור במ"ש דהוי כמכין לחול (ר"צ):

יא דיני תפלות שבת והטועה בהן כבר מבואר בהל' תפלה ודין טעות בבהמ"ז מבואר בהל' בהמ"ז ובאמירת אב הרחמים יש מנהגים שונים. ומנהג הפשוט כשיש חתונה ומילה או ביום שא"א בו תחנון א"א א"ה מלבד בימי ספירה אפי' כשיש חתונה ומילה מ"מ אומרים מפני הגזירות שהיה אז כדאיתא ביוצרות אבל אם חל ר"ח אייר בשבת אין אומרים וכן כשמברכין ר"ח אב אומרים אותו (סי' רפ"ד).

כלל ח דין הבדלה (מסי' רצ"ג עד סי' ש"ו):

א מאחרין תפלת ערבית כדי להוסיף מחול על הקודש ואסור לעשות שום מלאכה עד שיראו ג' כוכבים קטנים רצופים ולא מפוזרים שאין אנו בקיאים בבינונים ורצופים מטעם תוספת שבת ואם הוא יום המעונן ימתין עד שיצא הספק מלבו (רצ"ג):

ב מי שהוא אנוס יכול להתפלל של מוצ"ש בשבת מפלג המנחה ולמעלה ויכול להבדיל מיד אבל לא יברך על הנר ואסור בעשיית מלאכה עד צה"כ. ומ"מ ימתין מלקרות ק"ש עד צאת הכוכבים (שם):

ג מתפללין ואומר אתה חוננתנו בתפלה ואם לא אמר כיון שאמר בא"י אעפ"י שלא אמר

עדיין חונן הדעת אין צריך לחזור שהרי יבדיל על הכוס ועכ"פ אסור בכל מלאכה עד שיבדיל (רצ"ד):

ד טעה ולא אמר אתה חוננתנו ואין לו כוס בלילה להבדיל אם נזכר קודם שומע תפלה יאמרנה בש"ת ואם שכח גם בש"ת אם כו..ר שלא יהיה לו כוס גם למחר צריך לחזור ולהתפלל ולהבדיל בתפלה אבל אם שכח להבדיל בתפלה בט"ב אע"ג שאינו מבדיל על הכוס בלילה וגם למחר מ"מ כיון שמבדיל במוצאי ט"ב א"צ לחזור ולהתפלל (שם):

ה שכח הבדלה בתפלה וגם טעם קודם שהבדיל על הכוס צריך לחזור ולהבדיל בתפלה אע"ג שאם הבדיל בתפלה וטעם קודם שהבדיל על הכוס מותר להבדיל על הכוס הבא כיון שטעם ולא הבדיל בתפלה צריך לחזור ולהתפלל (שם):

ו אפי' אם הבדיל תחלה על הכוס מ"מ צריך להבדיל בתפלה (שם):

ז מי שאין לו יין להבדיל או שכר יכוין להבדלה שעושה הש"ץ (רצ"ס):

ח אע"ג דלא גזרו על השבותין בין השמשות כדלעיל כלל ה' סי' ו' דוקא בע"ש אבל במ"ש אפי' בה"ש אסור בכל מה שאסור בשבת אפי' אמירה לנכרי דכיון דכבר אתחזק שבת מספיקא לא נפיק מקדושתיה (מ"א סי' שמ"ב וסי' שפ"ו ס"ק י"ג וסי' תקס"ב ס"ק א'):

ט יש ליזהר לשתות מים בין מנחה למעריב בשבת ואבל תוך י"ב חודש על אביו ואמו יזהר טפי (וכתו' ק"ס ד"ס וכנ"מ דאכלו וכתשו' רשב"א סי' קי"ט משמע דמים אפי' בביתו אסור לכל אדם וצ"ע שם בגמרא):

י מי שמתאחר להתפלל במ"ש בלילה מותר לומר לחבירו ישראל שכבר התפלל והבדיל לעשות לו מלאכתו להדליק לו נרות ולבשל לו ומותר להנות ממלאכתו (סס"י רס"ג) וכן בשמיני של פסח שאכל מבעוד יום ונמשכה סעודתו בלילה והוא עדיין לא התפלל ולא הבדיל מותר לאכול חמץ דהא באמת הוא לילה רק שאסור במלאכה עד שיבדיל אבל חמץ אינו תלוי בהבדלה (תל"א כמ"א):

יא כשם שמצוה לקדש שבת בכניסתו בדברים דהיינו קידוש כך מצוה לקדשו בדברים ביציאתו דהיינו הבדלה ולרמב"ם הוא מ"ע מן התורה בכלל זכור ולשאר פוסקים הבדלה דרבנן (סי' רצ"ו):

יב נשים חייבות בהבדלה כשם שחייבות בקידוש. אך י"א דהבדלה אינו תלוי בשמירת שבת וא"כ אינו בכלל כל שישנו בשמירה כו' והוי מ"ע שהז"ג ופטורות וגם אין בה עשייה אלא ברכה לבד ולכן אין רשאות הנשים להבדיל לעצמן אלא ישמעו הבדלה מאיש ומש"ה אסור לאיש שכבר הבדיל להבדיל בשביל נשים כיון שהם פטורות. ומ"מ המנהג שמבדילות לעצמן כמו בשאר מ"ע שהז"ג דפטורות ואפ"ה מברכות (שם):

יג הבדלה אינו אלא על יין או שכר וכיוצא בו מה שהוא חמר מדינה אפי' קוואס בשעת הדחק חוץ מן המים ולא על הפת חוץ מי"ט שחל במ"ש דאגב הקידוש אומר גם הבדלה על הפת (שם):

יד כוס של הבדלה יזהר בו ג"כ בכל הדברים שצריך כוס של בהמ"ז ולא יהיה פגום (שם):

טו אם אין לו דבר להבדיל עליו וגם אינו מצפה שיהיה לו למחר די לו בהבדלה שבתפלה וגם יאמר המבדיל בין קודש לחול ומותר אז אפי' לאכול ואם מצפה שיהיה לו למחר י"א דאסור לאכול עד למחר. ומ"מ כשהוא תאב מאוד לאכול יכול לסמוך ולאכול אחר שהבדיל בתפלה ואומר המבדיל (שם):

טז כיון שהגיע ספק חשיכה או שהתפלל מבע"י אסור לאכול עד שיבדיל ודוקא להתחיל ולאכול אבל אם הוא יושב ואוכל מבע"י א"צ להפסיק כלל ומותר לו לאכול ולשתות כ"ז שירצה ואפי' אמרו בואו ונבדיל רק י"א דלשתיה כיון שאמרו בואו ונבדיל הוי כהיסח הדעת וצריך לחזור ולברך על השתיה ולכן יש ליזהר בזה. ומ"מ בדיעבד נ"ל דלא יברך דספק ברכות להקל (רצ"ט):

יז ודוקא כשהיה יושב ואוכל אבל אם לא אכלו רק שקבעו עצמן לשתיה כיון שהוא ספק חשיכה צריך להפסיק ואסור לשתות (ודוקא שאר משקין אבל מים מותר לשתות ועיין לעיל סי' ט') (שם):

יח וכ"ז כשהתחיל קודם חצי שעה ללילה דעדיין לא הגיע זמן ק"ש אבל אם התחיל באיסור דהיינו בתוך חצי שעה ללילה וא"כ כיון דק"ש דאורייתא צריך להפסיק ולקרות ק"ש ולהתפלל וא"כ כבר חל עליו חובת הבדלה ואסור לאכול עד שיבדיל (שם):

יט יש ליזהר שלא להבדיל באמצע הסעודה או באמצע השתיה כי יש מחלוקת אם צריך לחזור ולברך על כוס של הבדלה ואפי' אם הבדיל על השכר באמצע אכילה י"א דצריך לברך. ואם יש לו צורך להבדיל מ"מ לא יברך (מ"א בשם ב"ח) אם שתה כבר יין אבל אם לא שתה יין יבדיל על היין ויברך עליו לב"ע (שם):

כ כשהיה אוכל וחשכה לו שאמרנו שאין צריך להפסיק גומר סעודתו ומברך בהמ"ז [על כוס] ומותר לשתותו ומי שאינו נזהר בכל השנ' לברך על כוס גם עתה אסור לשתו'. ודוק' בודאי חשכה אסור אבל בספק חשיכה נ"ל דמותר לשתות כוס של בהמ"ז אפי' מי שאינו נזהר [לפי מ"ש המ"א סי' רל"ט ס"ק א' ובס"ק ג' דאפי' בספק חשיכה הכלה קובעת ואסור להתחיל לכ"ע א"כ אפי' בספק חשיכה אסור לשתות למי שאינו נזהר אבל בט"ז בס"ק א' כתב דלהא"ש בס' חשיכה מותר להתחיל וכ"כ א"ר) וא"כ יש לסמוך עכ"פ לשתות כוס של בהמ"ז בספק חשיכה אפי' מי שאינו נזהר :

כא טעם ואכל קודם הבדלה יכול להבדיל אח"כ (שם) :

כב שכח ולא הבדיל במ"ש מבדיל עד סוף יום ג' דכ"ז שייך לשבת ודוקא המבדיל אבל על נר ובשמים אינו מברך אלא במ"ש דטעם של בשמים כדי להשיב הנפש שנשמה יתירה הולכת ממנו וגם הנר משום שנברא במ"ש וזה שייך דוקא במ"ש . ומי שמתענה ג' ימים ולילות ישמע הבדלה מאחרים או שיבדיל ויתן לשתות לתינוק וכן נכון לעשות (שם) :

כג אסור לעשות שום מלאכה קודם שיבדיל ואם הבדיל בתפלה אע"פ שעדיין לא הבדיל על הכוס מותר . ואם צריך לעשות מלאכה קודם שהבדיל בתפל' אומר המבדיל בין קודש לחול בלא ברכה ועושה מלאכה וביו"ט שחל במ"ש אומר המבדיל בין קודש לקודש כו' ברוך המבדיל בין קודש לקודש (א"ר) וכן צריך ללמד אדם בתוך ביתו לנשים שיאמרו כך קודם שידליקו נרות . וכל אדם יזהר שלא להדליק נר אפי' כשהבדיל בתפלה עד אחר סדר קדושה אבל טלטול בעלמא מותר (שם) :

כד כשהוא מבדיל אפי' להוציא אחרים אע"ג דמדינא צריך הסיבה או ישיבה מ"מ אפי' הגדולים לא נהגו כך דכיון דקובעין עצמן לצאת ידי הבדלה מהני גם ליין ונוטל היין בימינו בשעה שמברך על היין וכשמברך על הבשמים נוטל אותן בימין שכל דבר שמברכין עליו צריך לאחוז בימינו ומ"מ נוטלין גם הבשמים בשמאלו וכן כשמברך על הבשמים נוטל היין בשמאלו (כדאמרי' בגמ' מסדר כולהו אפסא וכן כ"נ) (רנ"ו) :

כה אם אין לו בשמים א"צ לחזור אחריהם ומותר לברך על פלפלין שקורין ענגילשע פעפער אבל סתם פלפלין הוי ספק ברכה (רנ"ז) :

כו מי שאינו מריח לא יברך על הבשמים אפי' כשמוציא אחרים גדולים אם לא שמוציא ב"ב הקטנים שהגיעו לחינוך :

כז כיון שהיה אסור להדליק נר כל השבת הוי כאלו נתחדש עתה ברייתה כמו שהיה בו' ימי בראשית ולכך תקנו חכמים לברך על האור במ"ש בורא מאורי האש ואין צריך לחזור אחריה אלא כשרואה במ"ש מברך ואם לאו אינו מברך (רנ"ח) :

כח מצוה לברך על אבוקה והוא נר שיש לו ב' פתילות או ב' נרות קלועים ביחד ואם אינם קלועים עכ"פ ידביקם זה בזה דאל"כ לא הוי אבוקה דכל אחד עומד בפ"ע (שם) :

כט נוהגין להסתכל בציפרני ידיו ולא יראה פני האצבעות ויכוף האגודל בפנים :

ל אין מברכין על הנר עד שיאותו לאורו דהיינו שיהיה סמוך לו בכדי שיוכל להכיר בין מטבע מדינה זו למטבע מדינה אחרת :

לא אין מברכין אלא על נר שלא נעשה בו עבירה ואפי' הדליקו בשבת לצורך חולה מברכין עליו שלא נעשה בו עבירה אבל נר שהדליק נכרי אפי' הדליק בשבילו אסור שהרי היה אסור לישראל לצוות לנכרי להדליק (בא"ר כ' דדוקא לחולה שיש בו סכנה שמותר לישראל בעצמו להדליק אבל אם אין בו סכנה דומה לנכרי שהדליק נר בשבילו ונ"ל דל"ד דהתם אין היתר לישראל לצוות לנכרי אבל הכא מותר לישראל לצוות שידליקו ואע"ג דמותר לומר לו הדלק לך נרך בשבילך מ"מ אין זה בדרך צווי אלא הזכרה בעלמא משא"כ לצורך חולה שאין בו סכנה) ואפי' בדיעבד לא יצא (מ"א שם) :

לב אין מברכין על הנרות שעומדין בבהכ"נ שאין עשוין להאיר רק לכבוד :

לג סומא אינו מברך על הנר דבעינן עד שיאותו לאורו אבל שאר הבדלה מברך :

לד נר העומד בפנס שקורין (לאנטערנע) של זכוכית מברכין עליו אבל אם עומד בפנס של ברזל שיש בו נקבים שאינו יכול לראות השלהבת אין מברכין עליו :

לה מצוה להרבות קצת בנרות ולומר זמירות ולהזכיר אליהו הנביא כדי שיבא ויבשר לנו (רנ"ד) ולא יפשוט בגדי שבת עד אחר הבדלה :

לו אשרי למי שמקיים סעודה רביעית בפת והיא נקראת סעודת מלוה מלכה ולמי שא"א לו לאכול פת עכ"פ יאכל מיני מזונות וזהו חוב גמור (שם) :

לז במוצאי יו"ט בין במוצאי יו"ט לחול ובין במיו"ט לחוש"מ מבדיל בתפלה כמו במ"ש אלא שאינו מברך לא על הנר דהא ביו"ט היה נ"כ מותר להבעיר ולא על הבשמים ששמחת יו"ט ישיב הנפש וכל דינו כמו בהבדלה במ"ש . ויו"ט שחל להיות במ"ש אומר ותודיענו באתה בחרתנו ואם שכח אין מחזירין (תנ"א) :

צוה

כלל ט דין ל"ט מלאכות בכלל ובאיזו ענין חייב עליהן :

א צוה בוראנו ויוצרנו שלא לעשות מלאכה ביום השבת כדכתיב ויום השביעי שבת לה' אלהיך לא תעשה כל מלאכה וקבלו חז"ל שלא נקרא מלאכה אלא אלו שהיו במשכן (א) שהיו צריכין למלאכת המשכן והם הזורע והחורש והקוצר והמעמר והדש והזורה והבורר והטוחן והמרקד והלש והאופה או מבשל וכל מלאכות האלו היו נצרכים לסממנים (ב) שהיו צובעין בהם את היריעות הגוזז הצמר המלבנו המנפצו הצובע (ג) והטווה והמיסך והעושה ב' בתי נירין והאורג ב' חוטין והפוצע ב' חוטין הקושר והמתיר (ד) התופר ב' תפירות והקורע ע"מ לתפור ב' תפירות כ"ז היה במשכן לצורך היריעות הצד צבי (ה) השוחטו המפשיטו המולח (ו) המעבד עורו והמשרטט (ז) והממחקו המחתכו כ"ז היה במלאכת עורות אילים

נשמת אדם

תנאי כמש"כ סעיף י"א ואם כן לא גרע יו"ט מאלו השנה :

(א) נראה לי סמך לזה דבפ' ויקהל כתיב ששת ימים תעשה מלאכה וכן בכי תשא כתיב ששת ימים יעשה מלאכ' וביתרו כתיב ששת ימים תעבוד ולא כתיב תעבד וכן במשפטים כתיב ששת ימים תעשה מעשיך ונ"ל דבפ' ויקהל ובכי תשא שם הזכיר על מלאכות המשכן כדפירש"י שם לכן כתיב יעשה ותעשה שהוא לשון ציווי שכוונתו שאתם מחוייב לעשות מה שאין כן באלו פרשיות דהוי מלאכת רשות ובליקוטי תורה להאר"י ז"ל כתב דתעשה משמע שנעשה מעצמו כמו שכתוב והבית בהבנותו דרשינן שנבנה מעצמו וכ"כ ב"י בסי' רמ"ה בשם סמ"ג די"א דמלאכת א"י בשבת הוא מה"ת מדכתיב כל מלאכה לא יעשה ולא כתיב תעשה ועכ"פ זה קאי על מלאכת המשכן שמצוה לעשותו ואם כן כיון שהזהירה התורה ששת ימים נעסוק במלאכת המשכן וע"ז אמרה תורה כל העושה מלאכה ר"ל מלאכות אלו שצויתי לכם לעשות בששת הימים אם תעשו אותה בשבת יומת ובפ' אמור דכתיב ג"כ תעשה י"ל דהוא הדיבור בעצמו שכתוב בפ' ויקהל :

(ב) כן הוא בירושלמי פ' כלל גדול מה חרישה היה במשכן שהיו חורשים לסממנין ובודאי דקאי על כל מלאכת הסממנין וא"כ צ"ל דבמדבר סיני שהיו עושין המשכן היה ראוי לזריעה וחרישה דדוקא במדבר הגדול כתיב לא מקום זרע ונראה שכל המלאכות האלו היו צריכין לשאר הסממנין שנותנין בצבע כדאי' במנחות וברמב"ם הל' ציצית כיצד צובעין תכלת ע"ש שאל"כ הרי התכלת הוא מדם חלזון ותולעת שני הוא מין תולעת וכן ארגמן כמדומה שמעתי שהוא מין קרקע ועיין בסמוך :

(ג) בירושלמי מה צביעה הי' במשכן שהיו משרבטין בבהמ' בעורות אילים מאדמים אר"י הדא אמרת עושה חבורה ונצרר בה דם חייב כו' הצר צורה ראשון חייב משום כותב והשני חייב משום צובע עכ"ל והוא תמוה מאד דמאי מקשי מאי צביעה היה במשכן והאין לך צביעה גדולה שהי' צריכין לצבוע היריעות והמפרש שם הכ' שלא היו צובעין שהרי התכלת הוא דם חלזון ולא נמצא אלא בימה של זבולון אלא שהיה כבר בידם צמר צבוע ממצרים . ולענ"ד זה טעות שהרי בשנה שניה לצאתם קודם מחלוקת קרח כבר נצטוו על ציצית כדמוכח מקרא שעשה טלית שכולה תכלת (ע"ש ברש"י) ותכלת צריך צביעה לשמה כדאיתא בהדיא במנחות וברמב"ם וע"כ צ"ל שהיה בידם הצבע של חלזון ובאמת מוכח מקראי שגם צמר צבוע תכלת היה בידם כדכתיב בויקהל וכל איש אשר נמצא כו' תכלת וארגמן כו' וכל אשה כו' בידיה טוו ויביאו מטוה את התכלת כו' דר"ל דצבע תכלת וארגמן היה ביד האנשים ונשים היו טווים הצמר הצבוע כבר תכלת דכיון שכל הנדבה הביאו בב' ימים כדכתיב בבקר בבקר וא"כ אימתי היו צובעין וטווין ובאמת יכולים לומר דאפילו לא נעשה שום מלאכה במדבר מ"מ שפיר ילפינן ממלאכת המשכן שהרי כל אלו המלאכו' נצרכין ומ"מ אם עושין המלאכה בשעת עשיה או בזמנם' מקדם לזה אך בירושלמי משמע שהיו חורשין בשביל הסממנין וכן כל המלאכו' ואף שאינו מוכרח איך היה דברי הירושלמי תמוה• וצ"ל דהירושלמי תפס לו היטב אחרת דאי' שם בירושלמי הדא איתא דשרקא אפה דשרקא מעזלא (ר"ל שצובעת פניה או שצובעת מטוה) חייב' משום מלבן וצ"ע דהל"ל משום צובע ולכן צ"ל דס"ל לירושלמי דמה שצובעין צמר וכל דבר בצבע א' כ"ז הוא בכלל מלבן דמ"מ מלבן או שאר צבע וכתיב דצובע הוא דוקא כשעושה ציורים כדאי' התם הצר צורה כו' השני משום צובע וא"כ אף שהיו צובעין במשכן בתכלת ארגמן כיון שכל היריעה היה צבע א' א"כ הוא בכלל מלבן ולא בכלל צובע וזהו דפריך מה צביעה היה במשכן דלא מצינו שם שעשה ציורין בצבע ומשני שהיה משרבטין באילים ור"ל שהיו מכים בשרביטין שיהיה נצרר הדם בחברבורות וזהו עורות אילים מאדמים ר"ל שהעורות נעשה מאילים מאדמים ולא כפרש"י בתרומה ובודאי לא היה באילים רק חברבורות אדומים וזהו שפיר צביעה כעין ציור וא"ש ובזה מיושב לי שפיר דעת הרמב"ן הביאו הב"י סס"י ש"ך דסוחט בגד תולדת צובע כדרך מלבן וכ' הב"י שלא ירד לעומק דעת רמב"ן שמרכיב סוחט אחרי רבסי הצובע ומלבן ע"ש ולפ"ז א"ש דזהו שיטת הירושלמי וכדאיתא בירושלמי בהדיא ור"ל צובע משום מלבין והא דרב שמחייב בסוחט משום צובע היינו נמי כיון שאינו צובע אל' בית השחיט' הוי שפיר צובע:

(ד) בגמ' אמרינן דקושר ומתיר היה במשכן שכן צדי חלזון קושרין ומתירין ברשתות שצדין אותן אבל בירושלמי איתא א"ר פינחס מתופרי יריעות למדו נפסק היה קושרו חזר ונפסק כו' חוזר ומתיר את הראשון ולא ס"ל כגמ' שלנו השתא כו' ומה שלא תירץ הירושלמי מצדי חלזון אפשר דאזיל לשיטתו דאי' התם הצד חלזון אינו חייב משום צידה וכ"כ תוס' בשבת ע"ה ד"ה הצד בשם הירושלמי ואפשר דסבירא ליה לירושלמי שלא היו צריכין רשתות לחלזון וכדמשמע במגילה ו' רש"י ד"ה ע"י חלזון שעולה מן הים נהרים וצובעין בדמו כו' ולהתם נמי לא היו צריכין רשתות שממילא בא למשה כדאיתא שם בירושלמי ועיין בסמוך :

(ה) הצד בירושלמי הצד חלזון אית תני חייב משו' נטילת נשמה ולית לה צידה ואתיא כהאי דאמר ר"א כו' מין חיה טהורה ברא הקב"ה למשה במדבר כו' ור"ל דק"ל שהרי חלזון היה בים של זבולון ולא היה להם במדבר וע"ז אמר כהאי דר"א ופי' המפרש בחד כ' דר"ל דציד' לא היה במשכן כלל דחלזון לא היה להם במדבר . וכבר כתבתי בסי' ג' דז"א אלא כמש"כ בסי' ד' דס"ל דל"ש צידה בחלזון וכמ"ש תוס' וכ"כ המ"א בסי' תל"ו בשם הירו' דבדגי' ל"ש צידה ומש"כ המפרש דמסתמא בא התחש מעצמו אל משה וא"צ צידה גם ז"א דאטו אם יבא צבי אצל האדם ויתפסנו לא יהיה חייב משום צידה ולא גרע מצבי סומא וישן בדף ק"ו ע"ב ע"ש דחייב וכן מוכח מתוס' שהבאתי שכתב דבירושלמי משמע דבחלזון ל"ש צידה אלא הנכון כמ"ש בלשון ב' דצידה היה במשכן בתחש :

(ו) והמעבד בגמ' שלנו היינו מולח היינו מעבד עיין ברש"י ובירושלמי מה עיבוד היה במשכן שהיו משרגלין בעורות משמע דס"ל שלא היה עיבוד כלל ולא ניחא לירושלמי לומר כגמרא שלנו משום דתרי מיני עיבוד דצרכו בלבד והשערות יהיו נשארים מולחין העור מצד א' כידוע ואם רוצין להסיר השער אזי מעבדין אותו לגמרי וא"כ שפיר י"ל דחשבינן בתרתי כבורר ומרקד ולכן פריך כיון שלא היה עבוד במשכן כלל דס"ל שלא היו מסירין השער כלל ודלא כפרש"י בחומש דעורות אילים צובעין אדום לאחר עיבודו אלא כמ"ש בירושלמי שהיו משרבטין באילים וס"ל שלא היו מעבדין ומכ"ש עורות התחשים שהיה היופי בשערות שלו כדאמרינן בשבת כ"ח ששש בגוונין שלו אבל הגמרא שלנו סובר כפירש"י שהיו מעבדין ומסירין השער ואח"כ צובעין אדום ולכן פריך היינו מולח כו' ואיתא שם בירושלמי ולא גיא כהאי דר"ם בשם ר'

אבוה

אילים ועורות תחשים שהיו משרטטין תחלה להשוותן ולחתוך הצדדים . הכותב ב' אותיות והמוחק ע"מ לכתוב ב' אותיות שכן היו כותבין על קרשי המשכן לידע איזה קרש בצפון ואיזה בדרום . הבונה והסותר שהרי כך היה העמדת המשכן וסותרין אותו אעפ"י שהי' רק לפי שעה גם זה נקרא בנין . המכבה והמבעיר והמכה בפטיש היה במלאכת צורפי זהב למשכן והמוציא מרשות לרשות :

ב כל אלו המלאכות אינו חייב עד שיעשה כדרך שעושין אותה מלאכה אבל אם עשה ע"י שינוי זה נקרא כלאחר יד ופטור . כיצד החורש והחופר אינו חייב עד שיחרוש במחרישה או במרא והצינא וכן קוצר עד שיקצור בכלי או שיתלוש בידו וכן בורר עד שיברור בכלי המיוחד לברור בו וטוחן שיטחן ברחיים או במכתשת לפיכך היה גורר כלי ועשה חריץ בקרקע אעפ"י שנתכוין לכך פטור וכן אם תלש בפיו ובירר בכלי שאין דרך לברור בו וטחן בכף או בבתא דסכינא וכן כלם פטור . מ"מ נ"ל דבין שעשה בימינו או בשמאלו חייב חוץ מהכותב דפטור בשמאל (וראיה מתוספתא פ"י שהולם בין בימינו ובין בשמאלו ה"ז חייב) :

ג כל אלו מלאכות הם אבות וכל הדומים להם (ח) בדמיון הם התולדות והעושה בין אב או תולדה במזיד והתרו בו חייב סקילה ובלא התראה חייב כרת ובשוגג חייב חטאת וחכמים גזרו בכל דבר הדומה קצת למלאכה שלא יתחלף לו ויבוא להתיר מלאכה גמורה והעובר מלקין אותו מלקות מרדות ומנדין אותו :

ד ואינו חייב עד שיכוין לעשות מלאכה אבל אם אינו מכוין כלל למלאכה אעפ"י שאפשר שעי"ז יהיה נעשה מלאכה שאילו כיון לו היה חייב מ"מ מותר לעשות הדמיון הרי העושה חריץ בקרקע חייב משום חורש אם מכוין לכך ואעפ"כ מותר לגרור ע"ג קרקע מטה וספסל לצרכו אע"פ שאפשר שיעשה חריץ כיון שאין כוונתו לכך מותר (מ"א סי' רע"ח) וזהו שאמרו

בב"מ

נשמת אדם

אבוה מותר לעשות אהלים מעורות בהמה טמאה ועיין במפרש ולא ידעתי מנ"ל וכ"מ מה שכתב דר"א דאסור בהמה דליתא דמש"ה מותר כדאיתא בפסחי' בשרצי' דכתיב לכם אלא כוונת ר"א מותר לעשות אהלים ר"ל אבל משכן מותר לעשות מעור טמאה דס"ל תחש טמא היה וכדאית' בבבלי בעי ר"א עור טמאה כו' וכדאיתא בירושלמי מתני' כל היוצא מן העץ ר"א שאל מהו לעשות אוהל מעור טמאה והיינו כיון דמותר לעשות אוהל המשכן מעור טמאה וא"כ אנ"ל כמין קלא אילן דהיינו שהיו צובעין עורות אלא שהיה תחש ממש עם שערות שלא היו מעבדין אותו כלל :

(ז) והממחקו בירושלמי מה מחיקה היה במשכן זעירא בר חנינא בשם ר' חנינא שהיו שפין את העור ע"ג עמוד (וזה עיין בגמרא שלנו ע"ה וע"ב ברש"י ותוס' בשם ר"ת כתב שהיו שפין בעור ע"ג העומד להחליקו וי"ל דר"ל להחליק העמוד או ר"ל להחליק העור וכן משמע ברמב"ם אלא שהוא מפרש שמחליק העור המתוח בין העמודים בידו). ותו איתא התם הסך עור ע"ג עמוד חייב משום מוחק הדא את אמר בחדש אבל בישן מחלוקת ר"א וחכמים דאתפלגין המכבד המרבץ המגבן המולב והרודה חלות דבש חייב חטאת דר"א א"ר יוסי בר בון ולא פליגין (וצ"ל דר"ל דס"ד דכמו דחכמים פטרי התם משום דאין דרך בנין בכך ואין דרך דישה בכך כדאי' בפ' המצניע וא"כ ה"ה עור ישן אין דרך להחליקו או לאידך פירוש דעמוד ישן אין דרך להחליקו ור"י בר בון ס"ל דלא פליגי חכמים בזה דדרכו בכך וחייב) ותו אי' התם המכבד והמרבץ חייב משום דש (המפרש שם כ' דצ"ל משום חורש) המגבן והמחבץ חייב משום לש (ומה שק' מגמ' שלנו שאמרו בדף צ"ד דחייב משום בונה עיין מה שכתבתי בהל' יו"ט במלאכת בונה סי' א') והמולב והרודה חלות דבש חייב משום קוצר (ואף דבגמרא שלנו אי' משום דש י"ל דס"ל אין דישה אלא בג"ק ועיין בדף ע"ג בתוס' שם ד"ה מפרק. אך על רש"י דף צ"ה ל"ע שדחה פי' זה וכ' דלא היה דלאו מחובר הוא אלא פקיד וקאי בעטיני ולא מחובר הוא עכ"ל וכן הק' המפרש שם איך יפרש רש"י הירושלמי וצ"ל דמהירושלמי אין ראיה דאזיל לשיטתו דס"ל דקוצר היינו עוקר דבר מגידולו וא"כ אף שאינו מחובר לקרקע חייב כמו השולה דג דחייב משום עוקר דבר מגידולו ועיין במ"א סי' תל"ג אבל לפי גמ' שלנו דבשולה דג החיוב משום נטילת נשמה ועיין בסוף פ' ח' שרצים ובמה שכתבתי במלאכת קוצר סי' א' ולכן דחה רש"י פי' זה כיון דלאו מחובר הוא) ותו אי' התם הסוחט זיתים מאבינן חייב משום קוצר למי נקרא לר' אליעזר (צ"ל דהיינו כמי דס"ל דאף שהסוחט זיתים חייב משום דש היינו דוקא בשהן תלושין דדרך דישה בכך משא"כ בעודן במחובר דאין דרך דישה בכך אבל החיוב הוא משום קוצר והיינו משום עוקר דבר מגידולו ודוקא לר"א אבל לרבנן אף בזה פטור כמו בחולב) :

(ח) בירושלמי במלאכות מעמר הכן דשחק תומא כד מפרק ברישייא משום דש . (צ"ל דר"ל לפי שהשומין מחובר מהתיכות הרבה כידוע ומבחוץ מקיף על כולם קליפה אחת והמחלק החתיכות ומוציאן מן הקליפה הוא דש כדגן מן השבולת) כד מברר בקליפתא משום בורר . (ר"ל כשקולף הקליפה כד שחיק במדוכתא משו' טוחן כד יהיב משקין משום לש גמר מלאכתו משום מכה בפטיש הכן סיקורא כד מברר בגרגריה בקליפתא משום בורר . כד מכתת במרגייזייתא משום דש · כד שחיק במדוכתיה משום טוחן . כד יהיב משקין משום לש . כד משקע באנטרין משום בונה . כד מקטע בגומא משום מחתך . גמר מלאכתו משום מכה בפטיש . וע"ש במפרש שאין בפירושו טעם . וכ"כ בגליון ד' קראקא . עוד בירו' בילה אמתני' אין עוברין בחרם . הדא אמרת הדין סיקורא אסור מעבד בי"ט דהוא מקטע בגומא . וגם שם מפרש ע"פ כוונתו ולפירושו מה הדא אמרת איכא . ומצאתי בספר אורח' חיים אשר זכיתי לראות אותו והיה שאול אצלי איזה ימים · וכתב בהל' יו"ט סי' ע' וז"ל ירושלמי בבילה במתני' אין עוברין בחרם כו' הדא אמרת הדין סיקורא אסור מעבד בי"ט דהוא מקטע בגימא פי' סיקורא מולייתא שקורין בלע"ז (קומפילדורא) גוזרה שמא יחתוך חוט התפירה עכ"ל א"ח . הרי שע"ס נפל בירושלמי שבידינו . גם בבילה איתא הגירסא מקטע בגומא והוא ע"ס וצ"ל בגימא . וז"ש הדא אמרת דגם אין עוברין בחרם הטעם משום מחתך או תיקון כלי . ומזה תבין שמה שכתב הב"י בסי' תק"ע בשם ר' ירוחם דאי' בירושלמי דאסור לפסוק החוט שתופרין בו המולייתא · נתכוון לירושלמי זה מעכשיו גם דברי הירו' בשבת מתפרש כדלעיל זה דרך לעשות מולייתא ממיני פירות . וא"כ יתפרש כמו גבי דשחק תומא · וכד משקע באנטרין משום בונה . נ"ל פירושו כשנותן אותו לכלי וכיוצא בו והאנטרין הוא כמו אנטיל שהוא כלי כמ"ש בערוך דאנטל הוא כלי . וכל שמכוין לשוותו וליפותו חייב משום בונה כמ"ש המ"א בסי' ש"מ ס"ק י"ז . וכד מקטע בגימא הוא ע"ס וצ"ל בגימא ר"ל שחותך החוט למידתו לתופרו חייב משום מחתך . גמר מלאכתו דהיינו לאחר שגמר התפירות חייב משום מכה בפטיש וכ"ה שזכיתי לכוין האמת :

בב"מ דבר שאינו מתכוין מותר :

ה בד"א בענין שאינו פ"ר אבל אם הוא פסוק רישיה ולא ימות (ר"ל כמו שא"א לפסוק ראש ולא ימות כן א"א לדבר זה לעשות אם לא שיעשה מלאכה זו) כגון שנוטל ידיו במים על זרעים דאע"ג דאינו מכוין מ"מ הוי פסיק רישיה שהרי ודאי יצמחו עי"ז ולכן אע"ג שאינו מכוין לזה חייב :

ו ודוקא דהוי פסיק רישיה דניחא ליה כגון בקרקע שלו דניחא ליה שתצמח אבל בשדה של חבירו דלא איכפת ליה אם תצמח או לא לדעת רוב הפוסקים עכ"פ אסור מדרבנן ודעת הערוך דמותר כיון שאינו מכוין (סי' ש"כ) ופ"ר בשאר איסורין חוץ משבת דעת הרא"ש דלכ"ע אסור ומשמע מדאורייתא דדוקא בשבת דבעינן מלאכת מחשבת משא"כ בשאר איסורין (עיין בלח"מ סוף פ' י"ג דשבת ובמ"א סי' ש"ך ס"ק כ') :

ז אפי' אם מכוין לאותו מלאכה אלא שא"צ לתכליתו והיינו מלאכה שאינו צריך לגופה לרמב"ם חייב ובלבד שאינו מקלקל ודעת הרבה פוסקים דפטורי והדמיון החופר גומא וא"צ אלא לעפרה שהמלאכה הוא הגומא וחייב בבית משום בונה ובשדה משום חורש וכיון דא"צ לגומא הוי משאצ"ל וכן המכבה עצים דולקים מפני שהם עליהם וכיוצא בו הרי א"צ לתכלית המלאכה שהרי א"צ לכיבוי בשביל עצמו אלא שצריך לעצים אבל המכבה כדי לעשות מהן פחמין ה"ז צריך לגוף המלאכה שהרי א"א לעשות פחמין אם לא שיכבה :

ח ואינו חייב עד שיכוין לדבר זה אבל אם היה מתעסק כגון שנתכוין להתוך זה והתך אחר או להדליק נר זה והדליק אחר פטור דמלאכת מחשבת אסרה תורה והרמב"ם בפ"א כתב שחייב וע"ש הראב"ד שתמה עליו וע"ש בלח"מ אבל אם נתכוין לחתוך זה שהיה סבור שהוא תלוש ונמצא שהוא מחובר לרש"י הוי שוגג וחייב ולתוס' כיון דלפי מחשבתו הוא דבר היתר לכ"ע הוי במתעסק ופטור ולא נקרא שוגג אא"כ נתכוין לחתוך מחובר זה אלא שכבר דמלאכה זו מותרת או ששכח שהיום שבת (כריתות י"ט ע"ש ברש"י ותוס' ומרמב"ם אין הכרע) ובהל' שגגות פ"ה הל' ו' משמע דס"ל כרש"י :

ט אינו חייב עד שיעשה כל המלאכה לבדו מתחלה ועד סופו אבל אם עשה רק מקצתה כגון שפשט ידו לחוץ והחפץ בידו ובא חבירו ולקחה מידו נמצא שהראשון עשה עקירה והשני עשה הנחה שניהם פטורים אלא שאסור לעשות כן מדרבנן . וכן אם שנים עשו מלאכה אחת בפעם אחת כגון שאוחזו בקולמוס וכתבו ביחד ב' אותיות (רמב"ם פ"א) ונ"ל דה"ה אם אחזו בנר והדליקו דפטורין דמ"ש . וכ"ז קבלו חז"ל מדכתיב אם נפש אחת תחטא בעשותה וקבלו דה"ק העושה כולה ולא העושה מקצתה ודוקא נפש אחת אבל לא שנים (וצ"ל דזה גרע מחצי שיעור דאסור עכ"פ מה"ת) ודוקא כשכל א' מהם יכול לעשות מלאכה זו בלא סיועת חבירו אבל אם אין א' מהם יכול לעשותה לבדו בלא סיועת חבירו שניהם חייבין . ואם א' יכול וא' אינו יכול זה שיכול חייב והשני אינו אלא במסייע וקיי"ל מסייע אין בו ממש . אבל אם התחיל לעשות מלאכה גדולה ולא עשה אלא מקצתה כיון שעשה בשיעור חייב כגון שצריך לכתוב אגרת כיון שכתב ב' אותיות חייב וכן כל כיוצא בזה :

י בב"מ שנזכר פטור ר"ל פטור מדאוריי' ואין בו חיוב אבל עכ"פ אסור מדרבנן ונ"מ לענין לעשותן ע"י נכרי כדלקמן כלל ס"ב סי' ו' ושמור כללים אלו כי הם נ צרכים לכל הל' שבת ולא תשכח כי לא אכפיל הדברים :

יא כל העושה מלאכה מן המלאכות האסורים מדאורייתא כגון המבשל בשבת וכן כולם אם במזיד אסור לו לעולם ולאחרים מותר למ"ש מיד · ואם בשוגג או ששכח או אומר מותר אסור בו ביום לכל אדם ולערב מותר מיד אפילו לו אע"ג דאם נכרי עשה מלאכה צריך שימתין למ"ש בכדי שיעשה מ"מ בישראל העושה דמילתא דל"ש הוא ל"ג רבנן להמתין בכדי שיעשה (סי' ש"ח). ודוקא בדבר שנעשה מעשה בגוף הדבר שנשתנה מכמות שהיה כמבשל וכיוצא בו אבל המוציא מרשות לרשות שלא נשתנה הדבר מכמות שהיה אם בשוגג מותר אפי' לו אפי' בו ביום ואם במזיד אסור אפי' לאחרים עד מ"ש מיד . ומ"מ יש להחמיר בכל איסור תורה כמו מבשל . ואם עשה מלאכה דרבנן נ"ל אם בשוגג מותר אפילו לו ואפילו בו ביום ואם במזיד אסור אפילו לאחרים עד מ"ש מיד . ודוקא במה שנעשה ע"י ישראל דלא נחשדו ישראל על השבתות אבל נכרי שעשה בשביל ישראל אפילו איסור דרבנן אסור אפי' לאחרים עד מ"ש בכדי שיעשה חוץ מדבר שבא מחוץ לתחום כמו שביארנו בדין מלאכה שנעשית על ידי נכרי דקנסו חכמים שמא יאמר לנכרי לעשותו (ועיין במלאכת אופה בנ"א סי' י') (ט) ומ"מ בדבר שיש מתירין לכתחל' אף דלא קי"ל הכי מ"מ בדיעבד מותר (סי' רנ"ד מ"א ס"ק י"א) :

המחלל

נשמת אדם

(ט) נ"ל דכל המלאכות דרבנן הנעשות על ידי ישראל בשוגג או ששכח מותר אפילו לו . כמו שפסק הרמב"ם פרק כ"ג מהלכות ח' המטלטל כלים בשבת בשוגג ישתמש בהם במזיד לא ישתמש בהן עד מ"ש וכ"כ שם עוד הלכה ט' המגביה תרומות.

יב המחלל שבת בשוגג אפי' באיסור דרבנן יתענה מ' יום ואפי' אינם רצופים ולאחר התענית אסור בבשר ויין ואם אינו יכול להתענות יתן בעד כל יום כפי השגת ידו ועכ"פ לא יפחות בעד כל תענית ה"י גדולים פוליש ומלבד זה יתן לצדקה בפחות שבכבשים או שבעזים באותו עת שהרי כשהיה בהמ"ק קיים היה חייב חטאת ולא יהא חוטא נשכר. ויזהר שלא יאמר שנותן זה עבור חטאת רק שיאמר שבמקום חטאת נותן זה לצדקה. ותענית של מ' יום הוא אפילו עבר במזיד במקום שהיה מפחד שמא יבוא לו סכנה כגון שהיה דליקה וחפר גומא להטמין מעות אבל העובר בשאט נפש למלאות תאותו צריך כפרה ותשובה יותר ויותר כי ה"ז חייב סקילה או עכ"פ כרת ולכן צריך תשובה שלימה (סי' של"ד) ועיין בפסקי מהרא"י סי' ס':

כלל י החורש:

א החורש הוא האב וכיון שכונת החורש לרפויי ארעא דאז טוב לזריעה וגם כוונתו להשוות הגומו' וליפותו כדי שיהי' המקו' שוה ולכן החופר בשד' או שעש' חריץ או שהי' שם תל קטן והשפילו או שהי' שם מקו' נמוך והשוה אותו וכן כל המשוה גומות במקו' הראוי לזריע' חייב משום חורש וכן כל מה שעושה ליפות הקרקע היא תולדות חורש וחייב בכל שהוא (רמב"ם פ"א):

ב אסרו חז"ל לפנות בשדה שנחרש' ועומדת לזריע' בשבת שמא יבוא להשות גומות ובשדה חבירו אסור אפי' בחול מפני שדריסת הרגלים מזיק לשדה ומפסידו (סי"ב במ"א ס"ק ט'):

ג המזבל שדהו נ"ל דהוי חורש ונ"ל דחייב(א) והמסקל אבני' ליפו' הקרקע נמי נ"ל דחייב וצ"ע:

כלל יא הזורע (בסי' של"ו):

א כוונת הזורע להצמיח ולכן כ"ד שכוונתו להצמיח הוא תולדה דזורע וחייב ואפילו אין כוונתו לכך כגון השופך מים ע"ג זרעים וכוונתו רק ליטול ידיו כיון דהוא פסיק רישיה דבודאי יצמיח ולכן אם הוא בגנה שלו דניחא ליה חייב ובגנה של חברו אע"ג דלא איכפת ליה עכ"פ אסור כמבואר לעיל כלל ט' ולכן יש להחמיר שלא לאכול בגנה בשבת אם משתמש שם במשקין דבקושי יש ליזהר בזה. ועוד יש עוד איסור אחר דהיינו טלטול בגנה שהוא יותר מע' אמה בארכה ורחבה כדלקמן כלל נ"א. אבל מותר להשתין ע"ג זרעים וי"א דאף יין מותר דכ"ז שורף הזרעים ואינו מצמיח (שם):

נשמת אדם

תרומות ומעשרות' בין בשבת בין ביו"ט בשוגג יאכל במזיד אסור עד מ"ש. וכן פסק בש"ע סימן של"ט ובסימן תקכ"ז בעבר ואפה ביו"ט פסק דמותר. ובאמת דברי הרמב"ם צ"ע כיון שפסק דבין בשבת ובין ביו"ט שוין. וא"כ ע"כ צ"ל הא דמשני בגמ' ביצה י"ז איסורא דשבת שאני. היינו כפירש"י כיון שהוא איסור תורה. וא"כ ע"כ צ"ל מ"ש דעבר ואפה מותר אפילו במזיד. ובמטביל ומגביה תרומות במזיד אסור צ"ל דמיירי דאית ליה פירא אחרינא כדמשני התם. והרמב"ם לא חילק בכך. ומצאתי קושיא זו בלח"מ שם הלכה י"ט פ"ו ומה שתירץ הוא דוחק גדול. ואפשר י"ל דהרמב"ם מפרש איסורא דשבת שאני לא כפרש"י אלא דכוונת הגמ' דבין מטביל וכן מעשר והמבשל שכ"ז הוא מלאכה שאסור בשבת ויו"ט ולכן אסור במזיד משא"כ לבשל בי"ט אין איסור כלל אלא שאיסורו אם הוא לשבת אבל במלאכה גופא אין בו איסור כלל. ולכן אפילו עבר ואפה מותר. ואע"ג דבגיטין נ"ד מחלק הש"ס דוקא במטביל ובמעשר דגברא לתקוני מכוין. ולכן לא קנסו שוגג אטו מזיד וא"כ י"ל דבשאר אסורין אפי' מדרבנן קנסו. ה"א דהא דמחלק שם היינו כר"מ דס"ל קנסו שוגג אטו מזיד אפילו בדרבנן. אבל אנן קיי"ל כר"י דבדרבנן לא קנסו שוגג אטו מזיד א"כ אין לחלק (ועיין בסי' ת"ה במ"א ס"ק י"ד):

והנה מה שחלקתי בין ביטול למוציא מרשות לרשות כן כתב הרמב"ם להדי' בפ"ו בה' שבת הלכה כ"ד. וכ"כ הר' רשב"א ריש פרק ר"א דמילה. וכן כתב בהדיא הריטב"א עירובין ר"פ מי שהוציאוהו וכן מוכח מדברי פ' בש"ע סי' ת"ה בפירות שהוציאן בשבת אפילו שלא במקומן בשוגג יאכל. ומדכתב סתמא משמע דמותר אפי' לו וכדאיתא להדיא ברמב"ם. וע"כ צ"ל דס"ל חילוק זה וכמו שכתב בהדיא הריטב"א שם שהקשה מ"מ ממבשל. ודברי המ"א שם ס"ק י"ד תמוהים שכתב לחלק בין תחומין למבשל דהתם הוי איסור דאורייתא דתוס' אזלי לשיטתם דמפרשי אותה סוגיא בי"ט וכ"כ ר"י. אבל כיון דהש"ע פסק כהרמב"ם דמיירי בשבת והתם נמי יש איסור שעברה ד"א ברה"ר וע"כ צ"ל כמ"ש הריטב"א והא דבחזרו למקומם מותר היינו כמ"ש תוס' כיון שהן במקומן:

ולכן אני תמה על המ"א בסי' ש"א שכתב דה"ה לכל איסורי שבת דינו כמבשל. והוא מדברי הטור והטור אזיל לשיטתו שכתב בסי' ת"ה דין זה לגבי י"ט שלא הזכיר כלל שבת וא"כ לדידיה באמת יש לומר דכל איסורין שוין. אבל רמ"א שלא הגיה שם על הש"ע שכתב דין זה אף בשבת. וא"כ ע"כ צ"ל דיש חילוק כמו שכתב הריטב"א ואפש' הרמ"א ס"ל דמש"כ בש"ע יאכלו היינו כדין המבשל וכמו עצמו אדלעיל. וצ"ל כיון שתוס' ור"י וכן משמע ברא"ש וטור מפרשים דזה מיירי בי"ט וס"ל לחלק בין איסור דאורייתא לדרבנן וכ"כ רשב"א בהדיא ואם כן המוציא בשבת מרשות לרשות במזיד אסור לו לעולם. אך כיון די"א דאין לנו בזמה"ז רה"ר יש לסמוך על פסק הרמב"ם. ודברי המ"א בסימן של"ט ס"ק ז' צ"ע. ועי' בסי' שכ"ה סעיף י' ברמ"א שכתב הואיל ואפשר ליזלך לשם. דזהו להטור אבל להרמב"ם ורשב"א א"צ לזה אלא מטעם דלא נשתנה וע"ש במ"א:

(א) בירושלמי תניא בהדיא המדייר בהדי חורש וכן המסקל. ובמ"ק דף ג' דאמר מדרבנן פרש"י כל הני מדרבנן י"ל דר"ל בשביעית הם מדרבנן כדמשני התם אבות אסר רחמנא תולדות לא אסר משמע על כל פנים דהוי תולדה. וכן כתב הנימוקי יוסף בהדיא ריש פ' מי שהפך בברייתא דאין מדיירין שדה. והרמב"ם לא הזכיר דין דמזבל ומסקל לא בפ' ח' ולא בפ' כ"א וצ"ע. והכ"מ בפ"ח מהל' י"ט תמה למה לא הזכיר דין דאין מדיירין בשבת וי"ט. ויותר היה לו לתמוה למה לא חשיב להו כלל וכן הסמ"ג לא כתבו וצ"ע ועיין בכ' הה"מ. וצ"ל פשוט דקיי"ל הרמב"ם כל אלו התולדות דחשיב הירושלמי במה שכתב דכל שהוא ליפות הקרקע הוי

תולדה

ב השורה חטים ושאר זרעונים במים כדי שיתרככו ויצמיחו כדרך ששורין קטניות קודם הזריעה וכן השורה תבואה לעשות מהן (מאלצי"ן) וידוע דכוונתו להצמיח חייב ואפי' בגרגיר א' י ונ"ל דתיכף משנתן למים חייב (ודלא כמ"א) (א) אבל מותר לשרות תבואה לבהמתו דאין כוונתו רק להתרכך וכן כל כיוצא בזה שאין כוונתו להצמיח כלל וגם לא יבא לידי הצמחה אבל יש ליזהר להשליך זרעים לתרנגולים במקומות הלחים וירידת גשמים אלא כשיעור שיוכלו לאכול ביום או יומים ולא יותר דאע"ג דאין כוונתו להצמיח כיון דבוודאי אם יהיה מונח שם זמן הרבה יצמיחו אם לא במקום דריסת רגלים דאז לא יבואו לידי הצמחה (שם):

ג מותר להעמיד בשבת במים ענפי אילנות שהוכנו מאתמול שאינם מוקצים ובלבד שלא יהיה בהם פרחים ושושנים דאז אסור שנפתחים המים ודוקא כשעמדו מאתמול כבר במים אבל לא יתן לכתחלה אם לא עמדו מאתמול וגם אסור להוסיף מים ופשיטא להחליף דטורח לתקוני מנא וביו"ט מוסיפין בחוה"מ מחליפין (שם):

ד צרור שעלו בו עשבים וכן זרעים שהם בכלי מנוקב שהיתה מונחת על דף וכיוצא בו בענין שהיה הפסק בינו לבין הקרקע והניחם על הארץ חייב משום זורע שהרי ע"י עמידתו בארץ תצמיח מלחלוחית הקרקע (רמב"ם פ"ח הל' ד') ואף שהוא כמו גבשושית של עפר נ"ל דאין חילוק בין גבשושית לכלי מנוקב וכיון די"א דכל כלי חרס דינו כנקוב וי"א להיפך דכל כלי עץ דינו כנקוב וא"כ כל הכלים הוי ספק דאורייתא וצריך להחמיר בכולן (אבל גרס"י ותוס' שבת פ"א אינו אלא מדרבנן) (סי"ב ושל"ו):

ה החותך ענפים מן האילן כדי שיגדל יותר ויתעבה אם א"צ לעצים חייב משום זורע שהרי כוונתו להצמיח ואם צריך ג"כ לעצים חייב אף משום קוצר אבל בחותך עשבים ושאר ירקות

נשמת אדם

תולדה דחורש וא"כ חייב בכולן והא דאמרי' במ"ק י"ג שדה שנתקוולה בשביעית כו' נטייבה פרש"י מזבל ומוכח התם דאינו אלא מדרבנן וכן פירש"י ותוס' שם להדיא היינו בשביעית דתולדות לא אסר רחמנא:

(א) בסימן של"ו סעיף י"א השורה חטים במים ה"ז תולדת זורע. והם דברי רמב"ם בפ"ח. ועיין שם במ"א שהקשה אדרבה מסוגיא דזבחים משמע דאינו חייב משום זורע. וכן הקשו כל האחרונים. ולכן כתב המ"א דדוקא בשורה תלי יום חייב דהא מעשים בכ"י שורין תבואה לבהמות בשבת ע"ש. וכפי הנראה מדבריו היה אפשר להתיר במקום הפסד לומר להנכרי בשבת סמוך לחשיכה לשרות שעורים לעשות מאלצי"ן כיון שלא ישרה תלי יום בשבת. ולענ"ד דבר זה אינו אלא דברי נביאות לחלק בין תלי יום לאיזה שעות. דאף אם ישרה תלי יום ידוע שעדיין לא יצמח והגמ"י בשם רא"ס כתב וכ"כ הש"ע שם סעיף ד' דמותר להשליך זרעים במקום לא על יום ויומים. הת"ם שנית דבר זה בב"ע דהא לקליטה בעינן בין שבתות. ולענ"ד דאין הטעם משום קליטה בקרקע אלא הטעם משום דבמקום לא יצמיחו אם יניח שם איזה ימים ולכן כתב דרק על יומים דידוע דביומים ודאי לא יצמח וזה ברור. וע"כ עכ"פ מוכח דלא כמ"א דאפי' ב' ימים מותר דמ"מ מקום לח או מים. ומה שכ' המ"א דלכן כתב הרמב"ם השורה דמשמע זמן ארוך אינו הוכחה שהרי במתני' איתא אין שורין דיו וסממנים כו'. ובגמרא שם מאן תנא דנתינת מים זהו גבולו וע"ש ברש"י הרי דאפי' לנתינת מים קרי שורין. ועוד קשה ממ"נ אם דרך זריעה בכך א"כ מ"מ מזורע בקרקע דחייב תיכף משיתכסה בעפר אע"ג דלא יצמיח עד אחר כמה ימים. ואם אין דרך זריעה בכך מה בכך ששרה תלי יום או חדש ימים:

והנה לא מצינו דין זה לענין שבת הזורע בעציץ שאינו נקוב אם חייב. ולא מצינו אלא לענין תולש מעציץ שאינו נקוב דפטור כדאיתא סוף פרק המצניע ולא אמרו הזורע בעציץ שאינו נקוב. ומסתברא דחייב דדוקא בתולש דאינו חייב אלא בדבר שהוא מחובר לקרקע כדאיתא לקמן כלל ג' ובעציץ שאינו נקוב לא הוי מחובר כדאית' בשבת דף ק"ח הא מאן דתלש פיטרא מאוגא דהצבא חייב משום עוקר דבר מגידולו. פרש"י פטריות שגדל בשפת כלי מים. ומתיב ר"ח התולש מעציץ שא"נ פטור. פירש"י משום דלא מחובר בקרקע עולם הוא. ומשני התם לאו היינו רביתא פרש"י דאין דרך זריעה שם הכא היינו רביתא ע"ש הרי דדוקא מה שדרך לגדל מאיליו קרי מחובר. ובעציץ שא"נ אינו קרוי זריעה כיון דאין דרך זריעה שם והוי כתלוש דומה למתלש התלוש דפטור. אבל לענין הוצאה דזורע דמרבינן תולדה כל שכוונתו להצמיח וא"כ מ"מ נקוב מאה"נ. וה"ה במים וכה"ג שהרי כל התולדות לא היו במשכן אלא כיון שהן דומין לאב קצת דמיון חייב כדאיתא ברמב"ם פ"ז הלכה ה'. ועיין במ"מ שם ועיין בסי' תק"ז במ"א במ"א סק"ו. וה"נ כיון שכוונתו להצמיח וגם יצמיח למה לא יהיה חייב ואף דבמנחות דף ע' ע"א איתא דהזורע כלאים בעציץ שא"נ אינו אלא מדרבנן. וכן לענין תרומה שם דאינו אלא מדרבנן. התם שאני דכתיב שדך לא תזרע כלאים. וכן בתרומה כתיב תבואת זרעך היוצא השדה כו'. ולכן בעינן דוקא בשדה משא"כ לענין שבת דמרבינן תולדת כל שהוא דומה לאב ודאי דחייב:

והכי מוכח מסוגיא דזבחים דפריך איצטריך משום דמקדח ר"ל מלאכה א"ה חיטי ושערי נמי. וטפי ה"ל להקשות הא אין דרך זריעה בכך דהוי קשה על עיקר הדין שאמר חייב צ"ל להקשות שיאמר חטי ושערי דלא הקשה אלא על הלשון. אע"כ דאין ספק דאם כוונתו להצמיח בין שיתרככו במים ויצמיח כזורעם בקרקע כמו שעושין בקטניות ושאר זרעים. ובין שעורים שעושים לעשות מאלצי"ן בודאי תיכף משכתנם במים חייב משום זורע כאלו זרעם בקרקע. אלא דהכי פריך אדרבא דאמר זרק פשתן למים חייב וס"ד דרבא אתא לאשמעינן זה הדין דזורק במים חייב ולכן פריך לימא חיטי ושערי ול"ד חיטי ושערי אלא שיאמר סתם זרק זרעי' במים חייב אע"כ דרבא לא אתא לאשמועי' דין זה דזה פשיטא דמ"ם זורע במים או בקרקע. ולכן משני דרבא אתא לאשמועי' דבפשתן חייב תיכף משום לש כדאיתא בסי' ש"מ ובזה לק"מ נמי מה שהקשה המ"א דל"ל לומר משום לש לימא דחייב משו' זורע. וקשיא זה קש' נמי על הרמב"ם דבשור' חטים חייב משום זורע וא"כ באמת למה לא אמר רבא הזורק חטי' במים חייב משום זורע. ולפי מ"ש לק"מ דדין זה לא צריך רבא לאשמועי' דהוא מילתא דפשיטא. אלא דאשמועי' דבפשתן חייב משום לש דנפק מיניה רירי. ואדרבה מסוגיא דזבחים הוכיח הרמב"ם דין זה. דא"כ קשה ליפרוך הא אין דרך זריעה בכך. וא"ל דעדיין קשה דא"כ לימא רבא דחייב ב' א' משום זורע וא' משום לש. וצ"ל דרבא אתי לאשמועי' בזורע ואין כוונתו כלל להצמיח. ולא איצטרך לאשמועי' אלא דחייב משום לש אפילו אינו מתכוין כלל שיתדבקו חייב תיכף דהוי פסיק רישיה משא"כ לענין צמיחה דדוקא כשמתכוין שיצמיח אז חייב תיכף משא"כ כשאין כוונתו להצמיח בודאי אינו חייב כלום ולא שייך בזה פסיק רישיה שהרי כיון שאין כוונתו כלל להצמיח וגם לא יצמח בודאי בשבת א"כ באמת אינו חייב כלום משום זורע. ולכן מעשים בכ"י דשורים

שעורים

ירקות מן המחובר כדי שהנשאר יגדלו יותר טוב אע"פ שאינו צריך למה שחותך אלא משליכם אעפ"כ חייב ב' כנ"ל (ב) :

כלל יב הקוצר :

א הקוצר דבר ממקום גדולו בין שקצר ביד או בכלי חייב ובפיו אסור (א) ואפי' אינן מחוברין לקרקע אלא שגדלין על עצים התלושין כמו כמהין ופטריות שקורין (שוועמליך) וכן עשבים הגדלים על הדלי ששואבין בו מים וכן צרור שעלו בו עשבים התולש מהן חייב (סי' של"ו) :

ב כלי מנוקב אפי' מן הצד (רש"י שבת נ"ס) שיש בו זרעים ומונח על הקרקע והגביהו והניחו על דבר המפסיק בינו לקרקע ונמצא שהפסיק יניקתו מן הארץ שמריח הארץ הוא גדל יותר גם זה מקרי עוקר דבר מגדולו וחייב משום קוצר ולרש"י ותוס' חייב מדרבנן. וכבר כתבנו לעיל כלל י"א סי' ד' מחלוקת הפוסקים שי"א דכל כלי עץ דינו כנקוב וי"א כל כלי חרס וא"כ כל הכלים אפי' שאינם מנוקבים אפי' עומדים עכשיו בבית ועליה הוי ספק דאורייתא והתולש מהן הוי שגגת חטאת ואילן שגדל בכלי שאינו מנוקב אפשר דחייב לכ"ע (ע' מג"מ פ"א מהלכות בכורים הלכה ט' וכי"ד סי' רל"ד דחייב בערלה) ואם הכלי מלא עפר או שמקצת עלין יוצאין חוץ לעציץ לכ"ע הוי מחובר (ועיין עוקצין סוף פ"ב) אבל התולש זרעים מכלי שאינו נקוב פטור דגרע מכמהין ופטריות דהוי עכ"פ גדולי קרקע משא"כ זה לא נקרא גדולי קרקע כלל דאין דרך זריעה שם (מ"א סק"ח) :

ג מיני פרחים ועשבים שתוחב בעפר מע"ש כדי שיהיו לחים להריח בהם מותר לאחזם בעלי' ולהוציאם ולהחזירם והוא שלא השרישו וגם אינו רוצה בהשרשתן ואינו מכוין כלל להזריעם (של"ו) :

ד בצלים שדרכן להשתרש בעלים שיש בו עפר ונשרשו שם וגם רוצה בהשרשתן התולש חייב אע"ג שכל הבצל מגולה ואין דרך גדולן בכך אבל אם נפלה עליהן מפולת ונתכסו האמהות של הבצלי' והעלין מגולין כדרך גדולן אפי' אינו רוצה בהשרשתן חייב (מ"א שם ס"ק י"ג) :

ה התולש פירות מן האילן אע"פ שכבר הם יבשים אם העוקצים עדיין לחים חייב לכ"ע ולרמב"ם אפי' אם גם האילן יבש לגמרי (ג) וכבר נתייבשו גם הפירות ועוקציהן חייב ולכן

נשמת אדם

שעורים לבהמה ואין מדקדקין בזמן הזה ישראל כיון דאין כונתו שיצמיחו וגם לא יבוא לידי צמיחה . ולפ"ז אין היתר לומר לנכרי לשרות תבואה בשבת לעשות ממנו מאלי"ץ אפילו במקום הפסד אפי' סמוך להשיכה דהוי מלאכה דאורייתא :

(ב) כן משמע בגמרא דזומר קאמר וצריך לעצים ובקטיל אספסתא אמר שתים חייב ב'. כן במאן דקניב סלקא וכן משמע בתוס' ד"ה וצריך ודקדקו בלשונם וכתבו דלא מקרי בעצים קוצר אלא בענין זה והיינו משום דקשה להו שהרי רב יוסף ואביי אמרו שתים חייב ב' ומשמע אע"פ שאינו צריך למה שחותכים לכן כתב בעצים . וכן מוכח להדיא ברמב"ם פ"ח הלכה ד' כל זרע שקצירתו מצמחת אותו כגון אספסתא וסלקא הקוצרו חייב ב' כו' וכן הזומר וצריך לעצים חייב ב' עכ"ל . והרי הרמב"ם פסק כר"י במשאל"ג א"ו כמ"ש התוס' דאף לר"י לא מקרי קוצר אלא בענין זה . ואמנם נ"ל דדוקא במה שעיקר כוונתו לזמור כדי שיצמיח בזה לא מקרי קוצר אא"כ צריך לעצים . אבל אם אין כוונתו רק לחתוך עצים מן האילן אע"פ שאין צריך לעצים מ"מ חייב משום קוצר וכ"נ דכן מוכח בעירובין דף ק' ופריך והא קנתרי קיסמי משמע דבלא חייב אע"פ שאינו צריך וצ"ע :

(א) כתב המ"א בסימן של"ו ס"ק י"א התולש בפיו פטור ובאמת מלשון רש"י שהביא משמע דס"ל דהוי תלישה גמורה וחייב וז"ל רש"י שם בסוכה ואף אם אוכלו במחובר אין לך תלישה גדולה מזו . והמ"א העתיק וכ"ת הא נמי יכול לתלשו בפיו כו' נ"ל דכוונה שינה הלשון דא"ל דכוונת רש"י שישכח ויאכל כך במחובר דהא אמרינן במנחות דף ע' ע"א במחובר לא עבידי אינשי דאכלי וע"ש דלא מקרי אכילה בכך . ולכן כתב המ"א דכוונת רש"י שיתלוש בפיו וא"כ משמע מדכתב רש"י דגזרינן שמא יתלוש בפיו משמע דהתולש בפיו חייב . והנה י"ל דתלי בפלוגתא דבדף ק"ז אמרינן הושיט ידו למעי בהמה ודלדל עובר חייב ומפרש רבא משום עוקר דבר מגדולו וע"ש ברש"י וזהו שיטת הירושלמי עיין בסימן של"ז במ"א שם ס"ק ו' . ולפ"ז בודאי אף תולש בפיו חייב עכ"פ משום עוקר דבר מגדולו דזה דומה לנטילת נשמה מהעובר ושולה דג ממים דאין חילוק בין אם הוא ביד או בד"א. אבל לפי מה שכתב הרשב"א שם בשם רמב"ן דלא קיי"ל כהאי ירושלמי וע"ש ראיותיו . וצ"ל עוד ראיה לזה מדף ע"ג מאן דקניב סילקא ונהי תמרי דאמר ר"א אין דרך תלישה בכך ש"מ דאע"ג דעל כל פנים עוקר דבר פטור משום דקוצר אינו אלא במה שדרך לקצור וכן כתב הרמב"ם בפ"ח ולפ"ז שפיר י"ל דתולש בפיו פטור . וצ"ל דגם זה תליא בפלוגתא דבסימן ש"ח סעיף א' ברמ"א במונך בפיו וא"כ י"ל דה"ה תולש . ואמנם מצאתי בתוס' פרק פ"י וז"ל התולש בין בימינו בין בשמאלו ה"ז חייב. באחת ידו (נ"ל דר"ל כלאחר יד) מרגלו בפיו ובמרפיקו פטור עכ"ל :

(ג) כתב המ"א בסימן של"ו ס"ק א' דלהרמב"ם גם באילן יבש שייך בו תלישה ע"ש נ"ל דיצא לו זה מדכתב בפ"ח וז"ל תאנים שיבשו באביהן וכן אילן שיבשו פירותיו כל התולש ממנו בשבת חייב אע"פ שהן כעקורין לענין טומאה כדאיתא בש"ע סימן של"ו סעיף י"ב ע"ש . וצ"ע דמזה לא מוכח רק כשהפירות יבשין . אבל האילן י"ל דהוא לא וכדאיתא להדיא בחולין קכ"ז דמיירי בלא יבשו עוקציהן לגמרי ופשיטא כשהאילן יבש מנ"ל דחייב ואף די"ל מדשינה הרמב"ם וכתב תאנים שיבשו ובגמרא איתא להדיא תאנים שלמקו ודוקא למקו משמע בלא עוקציהן אבל יבשו משמע בעוקציהן כמו שכתב להדיא תוס' בשבת ק"ל ע"ב ד"ה במחובר דא"כ צ"ע על הרמב"ם מנ"ל דין זה . וכ"כ תוס' ורש"י שם בחולין להדיא דיבשו לגמרי לא שייך תלישה . וצ"ל לתרץ ולדעתי מקום הניחו לי מן השמים ולכוין האמת בדעת הרמב"ם והראב"ד . ומקודם נדקדק בדברי הרמב"ם שכתב תאנים שיבשו כו' וכן אילן דכיון שכתב דין אילן שיבש למה כתב דין דתאנים דמ"ם תאנים

ולכן אסור לעלות באילן אפילו יבש לגמרי ואפי' אין בו פירות ולא ענפים דליכא למיחש שמא יתלוש ואפי' בימות החמה שניכר שהוא יבש ממש מ"מ לא פלוג רבנן אבל התולש עשבים יבשים לכ"ע פטור (ג) (שם) :

ו אסור להשתמש באילן כלל ליקח מה שמונח עליו או ליתן עליו דבר ואפילו אם סל תלוי עליו

נשמת אדם

משאר אילן ובגמ' שם דין דתאנים הוא מימרא דשמואל ולא נקט אילן (ואפשר דדרך תאנים כך הוא שהיה משא"כ בשאר אילן) ודין דאילן הוא ברייתא שם אילן שנפשח ובו פירות הרי הן כתלושין יבשו ה"ה כמחוברין ע"ש . אבל הרמב"ם ל"ל לכתוב תרווייהו ובגמר' מוכח שם דאין לחלק בין תאנים לשאר פירות דא"כ מאי מייתי סייעתא שם מכרוב ואילן :

ועוד צ"ע שכאן בהלכות שבת כתב וכן אילן שיבשו פירותיו בו התולש חייב אע"פ שהן כעקורין לענין טומאה ואין ספק שהוציא זה מברייתא' דחולין שם אילן שנפשח כו' יבשו ה"ה כמחוברין ובהל' ט"א פ"ב כתב וז"ל אילן שנפשח ובו פירות הן כתלושין וכן אם יבש האילן ובו פירות הרי הן כתלושין . תאנים שיבשו באביהן מטמאין ט"א במקומן עכ"ל. הרי להדיא שלא ה' שם דין זה דאילן שיבשו פירותיו בו אלא דין דיבש האילן . ובהלכות שבת כתב אע"ג דהוי כתלושין לטומאה ושם לא הוזכר כלל דין זה וע"כ צ"ל דמה שכתב אע"ג דהוי כתלושין לטומאה כונתו לדין תאנים שיבשו שכתב שם דמ"ם תאנים משאר אילנות וא"כ קשה למה כפל בהלכות שבת דין זה דתאנים ואילן:

והנה הראב"ד שם כתב יבש האילן א"א אין דבר זה לא במשנה ולא בתוספתא ולא בגמרא דחולין . אבל אם יבשו בו פירות במחובר ה"ה כמחוברין כו' עכ"ל . ומ"ש הכ"מ מה שמתמיה על הראב"ד . והמל"מ שם מתמיה על הכ"מ . וכ' שיש ט"ס בראב"ד . ול"נ כוונת הראב"ד בלא שום ט"ס . וכונתו להשיג על הרמב"ם שכתב דין דיבש האילן ועל זה השיג דאינו לא במשנה ולא בחולין . אבל דין זה נזכר בחולין (כמו אבל שהרב העתק ועיין מכשירין פ"א מ"ד בתוי"ט) אם יבשו בו פירות במחובר ה"ה כמחוברין . כדאיתא שם בברייתא אילן שנפשח כו' יבשו פרש"י שלא נפשח אלא שיבשו הפירות באילן ה"ה כמחוברין . ואין כוונת הראב"ד שיהיה כמחוברים לענין טומאה . שהרי בגמרא מסיק שם דדוקא לענין שבת הן כמחוברין. אלא כונתו דדין זה נזכר שם דהוי כמחוברין לענין שבת אבל לא לענין ט"א . אבל דין זה דיבש האילן לא נזכר שם כן נ"ל בכונת הראב"ד :

וכפי הנראה שהרמב"ם אינו מפרש כפרש"י יבשו דר"ל יבשו הפירות . דבאמת הוא דחוק שהרי ברישא תני אילן שנפשח וקאי על הענפים ועל זה תני בסיפא יבשו . ר"ל שיבשו הענפים והיינו דין דיבש האילן שכתב הרמב"ם . ואפשר שגירסת הראב"ד יבש בלא ו' א"כ פשיטא דמשמע דקאי על האילן :

ואיך שיהיה כיון דדין זה בהלכות שבת הדין בעצמו שכתב לענין ט"א וכמו שכתב להדיא בהלכות שבת אע"ג שהן כתלושין לענין טומאה אין ספק אצלי שנפל טעות בדפוס ברמב"ם וכצ"ל בהלכות שבת תאנים שיבשו כו' וכן אילן שיבש ופירותיו בו . רק בדפוס נתרחק הוא"ו של ופירותיו ונמשך לתיבת שיבש ולפיכך נדפס שיבשו פירותיו בו . ובאמת צ"ל אילן שיבש ופירותיו בו והוא הדין בעצמו שכת' בהלכו' ט"א אם יבש האילן ובו פירות וא"כ הם הדינים בעצמם שכתב בהל' ט"א . ודין דתאנים הוא מימרא דשמואל . ודין דיבש האילן הוא מברייתא דאילן שנפשח או שלמד דין זה ממקום אחר כדברי הראב"ד . גם י"ל דיצא לו לרמב"ם דין זה לענין שבת והוי כמחובר מעירובין ק' ע"ב . דפריך הש"ס שם באילן יבש הא קנתרי פירא וע"ש ברש"י שדחק לפרש דלגזור אטו תלישה (דלא) . ותוס' בשבת ק"ן כתב דס"ד דמיירי ביבשו בלא עוקציהן וכ"ז דוחק . ולכן הוכיח הרמב"ם דין זה דאפי' ביבש גמור שייך תלישה לענין שבת . ולפ"ז גם מה שהקשה המ"א דלרמב"ם למה פריך הא קתרי פירא יות' הי' לו להקשות שמא יתלוש . ולדידי נק"מ דיותר טפי פריך שפיר והא קנתרי פירא. ר"ל ע"י עלייתו ודאי יפלו פירות דהוי פסיק רישא :

ובזה א"ש ג"כ אף לפי מה שכתבתי דהגירסא ברמב"ם אילן שיבש ובו פירות וא"כ קשה למה לא השיג הראב"ד בהלכות שבת לכתוב דדין זה אינו לא במשנה וגמרא . וכמו שהשיג בהלכות ט"א ולפי זה א"ש דבודאי לענין שבת דהוי כמחובר יצא לרמב"ם מסוגיא דעירובין. ולכן מודה לו הראב"ד. רק מה שכתב הרמב"ם בהלכות ט"א דיבש האילן הוי כתלוש לענין ט"א . ע"ז השיג דדין זה אינו לא במשנה ולא בחולין לפי מה שמפרש הראב"ד יבשו בחולין דקאי על הפירות . וא"כ היה לו לרמב"ם לכתוב דין המוזכר בגמ' :

האיר ה' את עיני ומצאתי תוספתא בפ"ב דעוקצין וז"ל אילן שנפשח ובו פירות הרי הן כתלושין יבש ובו פירות הרי הן כמחוברין עכ"ל. וברוך ה' שהנחני בדרך אמת שבודאי גירסת הרמב"ם גם בחולין בברייתא זו כמו שכתבתי יבש ולא יבשו כגירסת רש"י . והראב"ד גרס כרש"י ומסתמא גם בתוספתא היה גורס הראב"ד יבשו בו פירות כו' וה' אמת ינחני בדרך אמת :

ומעכשיו נחזור לתרץ למה כתב הרמב"ם יבשו ובגמרא איתא להדיא למקו דמשמע דוקא בלא עוקציהן וכן הראב"ד השיגו בה' ט"א על מה שכתב הרמב"ם שם כרוב שיבש אין מטמא ט"א . והשיג הראב"ד א"א ואפילו למקו עכ"ל . והכ"מ כתב דהרמב"ם ס"ל דאם למקו עדיין תורת אוכל עליהן בכרוב . אלא דלאו דוקא למקו אמרו בגמרא אלא הכונה שבברייתא יבשו ובתוספתא הגירסא יבשו עכ"ל . וכ"ז דוחק גדול דאף תנא דברייתא שם . י"ל דל"ד למקו דתנא אין מדקדק בלישנא . מ"מ על שמואל דאמר למקו ואמורא בודאי מדקדק בדבריו ואיך יאמר למקו במקום יבשו . ונראה דהשגת הראב"ד שם לא קאי דוקא על כרוב לבד דמ"ש מתאנים שיבשו שכתב הרמב"ם ובגמרא בברייתא ובמימרא דשמואל איתא למקו . אלא באמת דכונתו משיג בין אכרוב ובין על התאנים ואפילו למקו בתאנים מטמאין ט"א במקומן . ומדלא השיג בהלכות שבת ג"כ שכתב הרמב"ם תאנים שיבשו ה"ה כמחובר לענין שבת והיה לו להראב"ד להשיגו דדוקא למקו אבל לא יבשו מוכח דמודה ליה להרמב"ם לענין שבת וכמו שכתבתי . ונראה דהרמב"ם לא ס"ל כתוספתא שכתבו דלמקו היינו בלא עוקציהן ויבשו הן ועוקציהן . דא"כ מ"פ הש"ס בחולין אברייתא דכרוב ודלעת שלמקו אי נימא הן ועוקציהן פשיטא . ואיך ס"ד הכי סברי תנ' בברייתא שלמקו. אע"כ דס"ל לגמרא דאף אם נאמר בדברי שמואל דאמורא מדקדק בדבריו ותני למקו דוקא הוי כתלוש לענין ט"א אבל בתנא י"ל שפיר דל"ד . ולשיטת הרמב"ם אין לפרש כפרש"י שם שכתב פשיטא לדיוקא אצטריך . דהא לרמב"ם הוי כמחובר אפי' לענין שבת וא"כ י"ל שפיר דלדיוקא אצטריך דאף ע"ג דהוי כמחובר לענין שבת מ"מ שאר פירות כיון שלמקו הוי כתלוש לענין טומאה . וצ"ל דהרמב"ם מפרש הכי היכי דמי אי נימא הן ועוקציהן פשיטא דלגופא לא אצטריך . כיון דהכא יבש לגמרי פשיטא שכרוב ודלעת הוי כעץ בעלמא . וא"ל למידק מיני' דשאר פירות מטמאין . דז"א דממתני' דחולין שמעינן זה כמו שהקשו תוס' שם ד"ה מסייע . אע"כ בלא עוקציהן ולגופא אצטריך דאע"פ שלא נתייבשו עוקציהן אפ"ה יצא מתורת אוכל. וממילא נשמע דשאר פירות נחשבין כתלושין . וע"ז משני הש"ס דלעולם למקו ל"ד אלא משום סיפא דקתני ע"מ ליבשן אצטריך. וס"ל לרמב"ם כיון דבתוספתא תני בהדיא יבשו כמ"ש הכ"מ . א"כ מסתמא גם תנא דברייתא זו דתני למקו לא דק בלישניה וכונתו יבשו . ופסק הרמב"ם כמו שמתרץ הש"ס שם דלעול' הו"ע . אבל הראב"ד ס"ל דדיחוי בעלמא הוא ולא שבקינן מלתא דשמואל משום דיחוי דש"ס ולכן השיג עליו . ובאמת גם על תאנים קאי השגתו ולפי זה שפיר עשה הרמב"ם שלא חילק בין יבשו עוקציהן או לא דזה נכלל במה שכתב יבשו :

(ג) כתב המ"א בסי' של"ו ס"ק י"ד דבעשבים יבשים לכ"ע כתלושין דמי . נ"ל דהוכיח כן מעירובין דף ק' דמשני התם בעשבים . כאן בלחים כאן ביבשים . והקשו תוס' שם דהא לעיל באילן פריך הא קנתרי פרי וקיסמי ותירצו דבעשבים אינו ניכר . והנה לפי מה שכתבתי דהרמב"ם מפרש

ובא

עליו דהוי צדדין אסור ליקח דבר מן הסל אא"כ הסל תלוי ביתד התקוע באילן דזה נקרא צדי צדדין דאז מותר ליקח מה שמונח בסל אבל לא הסל עצמו ואסור להשען באילן אם הוא דק שמניד על ידו אבל אם הוא עב מותר אבל מותר לילך ע"ג עשבים אפי' לחים וכן מותר להשתמש בהן דלא גזרו אלא על אילן (ומש"כ הט"ז סי' של"ו ס"ק ב' ככר דהא אותו בא"ר וכן מצאתי בריטב"א דלא כט"ז) ואם עלה באילן במזיד בשבת אסור לירד עד מוצאי שבת דקנסוהו חכמים ומותר ליגע באילן ובלבד שלא ינידנו (שם):

ז מטעם זה אסור פירות הנמצאים תחת אילנות בשבת דילמא נפלו היום ואסור אפי' בטלטול שמא יעלה ויתלוש:

ח אסור להריח בפרי שהוא מחובר שמא יאכלנו אבל מותר להריח בשושנים וכיוצא בו כיון דאינן ראוין לאכילה רק להריח והרי יכול להריח בו במחובר לא חיישי' שמא יתלוש (של"ו):

ט ואסרו ג"כ מטעם זה לרכוב ע"ג בהמה ולהשתמש בבהמה או לישב בקרון ובהמה מנהיגה והכל שמא יחתוך ענף מאילן להכות הבהמה שתלך (ד):

י אסור לרדות דבש מכוורת דדומה לתולש. ודוקא אם דבוק לכוורת אבל אם נתלש מע"ש מותר לרדותו כדי לאכול דבש הדבוק בו מסביב ולענין דבש הצף מבואר במלאכת דש סי' ט' (סי' שכ"א):

כלל יג המעמר:

א אין עימור אלא בגדולי קרקע. וענין העימור הוא שמאסף שבלים או פירות או עצים במקום גדולן ועושה אותם צבור א' כמו שדרך לעשות בתבואה אבל שלא במקום גדולן אע"פ שהן גדולי קרקע מותר לקבצם דלא אתי למטעי להתיר אף במקום גדולן דמקום במקום לא מחליף (סי' ש"מ) ולכן מותר לקבץ פירות שנתפזרו בבית או בחצר במקום א' ונותן אפי' לתוך הסל ובענין דלא נתערב בהן עפר וצרורות דאז אסור מטעם בורר כמו שנבאר במלאכת בורר אי"ה אבל אם נתפזרו א' הנה וא' הנה אסור לקבצם לתוך הסל דהוי עובדא דחול דאיכא טרחא יתירה אלא מלקט ואוכל (סימן של"ס):

ב אסור לקבץ שום דבר במקום גדולן אפילו אינו גדולי קרקע כגון מלח במקום שהופרין בו המלח דמחליף בנ"ק (סי' ש"מ):

ג המקבץ פירות אפילו שלא במקום גדולן עד שנדבקו יחד או שתלאן בחבל ועשאן גוף א' חייב דגם זה מלאכת עימור שקושר עמרים (ה) (שם):

כלל יד הדש (סי' ש"ט וש"כ ושכ"א):

א הדש כגרוגרת חייב ובפחות מזה אסור מדאורייתא בכל אסורין שבתורה דקיי"ל חצי שיעור אסור מה"ת ואין דישה אלא בגדולי קרקע. מלאכת הדישה ידוע שהיא לפרק האוכל ולהפרידו מן השבלין והשרביטין וכן כל דב' שדרך לפרק ולהבדילו מדבר שנבלע בו חייב

נשמת אדם

וכא קנתני משום תלוש' ע"כ נ"ל בעשבים יבשים לא שייך תלישה:

(ד) המ"א בסי' ש"ס ס"ק ז' כ' דהא דאין רוכבין הוא משום שמא יחתוך זמורה ולא כירושלמי שכת' משום שביתת בהמה. ובסימן רמ"ו ס"ק י"ב כתב המ"א שם בעצמו דכוונת ירושלמי משום למען ינוח. ר"ל שתהיה לה נייח ולא לצער אע"ג שאינה מלאכה. ולכן משום צער בהמה אמרו אפי' עלה ירד משא"כ באילן דאם עלה אסור לו לירד אבל עיקר הטעם דאסור משום שמא יחתוך זמורה:

(ה) זה לשון רמב"ם פ"ח אין עימור אלא בגדולי קרקע. המקבץ דבילה ועשה ממנו עיגול או שנקב תאנים והכניס החבל עד שנתקבלו גוף א' הרי זה תולדות מעמר וחייב וכן כל כיוצא בזה וכ"כ בש"ע סי' ש"מ וכתב הכ"מ בשם הר"ן דדוקא שקבצן ממקום גידולן. אבל אם קבצן בבית לא כדאמרינן בבית לא כדאמרינן בביצה י"ג דנעמיד ערימה לא הוי גמר מלאכה לענין שבת עכ"ל. ולא זכיתי לידע המקום שכ"כ הר"ן. והפוסקים הביאו עוד ראיה מביצה ל"ג ת"ר מגבב מן החצר ובלבד שלא יעשה לבורין. ומפרש משום עובדא דחול. משמע אבל עימור לא והיינו משום שאינו מקום גידולו. והסבור הייתי שהרמב"ם דוקא נקט תאנים דדרך לעשות מהם בשדה לקבצן ולעשות מהן עיגולים כידוע אבל לא בשאר פירות ואמנם בפ' כ"א כתב המדבק פירות עד שיעשו גוף אחד חייב משום מעמר. נפיק מי שנתפזרו לו פירות בחצרו מלקט ע"י ואוכל אבל לא יתן לתוך הסל כדרך שעושה בחול שמא יכבש בידו בתוך הקופה ויבוא לידי עימור. הרי להדיא אפי' בנתפזר ואפילו בחצר שאינו מקום גידולו חייב אם כבש בקופה. ודלא ככ"מ בשם הר"ן בכוונת רמב"ם. ונראה דהרמב"ם לא מפרש מלאכת עימור כמש"כ כל הפוסקים דס"ל שמקבץ דברים המפוזרים לבד. דבזה ס"ל לרמב"ם דעדיין לא מחייב שהרי מלאכת העימור הוא שמקבץ וקושרין יחד כדרך שעושה ערימות בשדה ועיקר העימור הוא מה שעושה גוף אחד אף שלא במקום גדולן. ועי' בפי' המשנה להרמב"ם שכ"כ בהדיא בפרק כלל גדול. אך ברים הבונה כ' שם המלקט עלים לשורפן והמאסף עשבים לגדשן ולהאכילן לבהמה חייב משום מעמר. ולכן נ"ל דהרמב"ם ס"ל דבודאי במקום גדולן שמאספן יחד ועושה אותן לבורין כדרך הגדושין חייב. אך שלא במקום גדולן אינו חייב בהעמדה ערימה. ומכל מקום אם עושה אותם אגודות כמו אלומות הוי שמקבץ הפירות ועושה אותן גוף אחד אף שלא במקום גדולן חייב. ובאמת משמע דהרמב"ם לא גריס בגמרא נמי דכך מילתא ממילתא. שהרי בפרק כ"א כ' אין מקבלין את המלח וכל כיוצא בו ולא כ' ממילתא. ולפי זה לא קשה עליו מה שהקשה מסוגיא דביצה י"ג וסוגיא דהם ל"ג שהרי שם לא איירי שקושרן ביחד אלא שצברן במקום אחד ואפשר דמה שכתב הרמב"ם בפרק כ"א המקבץ פירות. כוונתו נמי באלו פירות שדרכן לדבקן יחד בקופה כמו תאנים ותמוקים. וכן משמע

חייב ולכן אסור לפרק הפולין שקורין באבעס מן השרביטין אפי' מה שרוצה לאכול לאלתר וכן קטניות שכבר נתקשו השרביטים שקורין שויטין עד שאינם ראוים לאכילה ואפילו למללן בראשי אצבעותיו יש להחמיר ואם עדיין השרביטין לחים וראוים לאכיל' מותר לפתחן כדרכן דכיון דגם השרביט אוכל הוי כמפריד אוכל מאוכל וכן יש ליזהר מלהוציא האגוזים מקליפה ירוקה שעליהן וכן השומשמין מן הקליפה ודוקא דברים שדרך דישה בכך משא"כ כשקולף אגוזים מקליפתן הקשה וכן שאר פירות מקליפתן וכן לפרק המוח מן העצמות בכל זה ל"ש בו דישה שהרי אין דשין אותו (סי"ט):

ב הסוחט זיתים וענבים וצמוקים חייב משום דש שהרי כל אלו עומדין למשקין ואף הצמוקין אע"פ שעומדים לאכילה מ"מ כיון שסוחט למשקין שם יין עליו והרי כ"ז דומה ממש לדש דמכה הסחיטה מפריד המשקה מן החרצן כמו הגרעינים מן השבולין (ס"כ):

ג שאר פירות שאין דרך כלל לסחטן כיון דזה מתכוין להוציא משקה י"א דמחייב (רס"י) ולכן צריך ליזהר שלא לסחוט שום פרי ומכ"ש אם סוחט פירות שדרך מקצת מקומות לעשות מהן משקה כמו תפוחים ובערנים באשכנז שממלאין מהן חביות לאלפים למשקה ואלו היה בשאר מדינות תפוחים לרוב כמו התם היו ג"כ עושין מהן משקה ולכן אסור לכ"ע ואפי' לסחוט על האוכל י"א דחייב חטאת (ר"ה בתוס' שבת) אבל בש"ע פסק דמותר לסחוט אפילו אשכול

נשמת אדם

בירושלמי שכתב לצמוקים והלכך: ופירש המפרש מין תאנים וצ"ע. ומה שכתב בש"ע בסימן של"ה דנתפזרו במקום אחד מותר ללקטן. והרמב"ם באמת לא חילק בזה. היינו מה שכתב המ"א שם דבוא השם רחוק. אלא כמש"כ שם רשב"א דבמקום אחד מותר ונתפזר אחד הנה ואחד הנה הוי עובדא דחול. עוד צריך לי עיון בכוונת הרמב"ם שכתב המקבץ תאנים כו' או שנקב כו'. אם ס"ל שקבצן והכרן בחבל או סבירא לי' אפילו אם מונחים רק לפניו כיון שקושרן יחד וצריך עיון:

(א) עיין במ"א בסימן ש"ט דפולין וקטניות שכבר נתקשו השרביטין לכולי עלמא אסור לפתחן להוציא מהם הגרעיניה אפילו לאכול לאלתר דנהי דאין בזה בורר מכל מקום אסור משום דש אף להמתירין בסימן ש"ט היינו למללן בראשי אצבעותיו דהוי מפרק כלאחר יד כדאיתא בגמרא ופוסקים. אבל לפתחן כדרכן הוי מפרק ממש והושטני לו מחטאת. ולא ידעתי שום סמך להתיר. אך צריך עיון בשבת דף קמ"ג ושער של אפונין ושער של עדשים מני ר"ש דל"ל מוקצה פרש"י דאי ר' יהודה מאתמול לאו לבהמה קיימי. שהרי האוכל היה עמהם וכיוס לוקח מהם ע"כ. שמע מיניה דמותר ליקח העדשים מן השרביט וא"כ מ"ש פולין ומ"ש עדשי':

(ב) הרמב"ם בפ"ח וכן כתב הרי"ף והרא"ש מן התורה אינו חייב אלא על דריכת זיתים וענבים עד כאן לשונו. והיינו כרב וכתנא דבי מנשה בריש פ' חבית. ופרש"י הטעם דאטו זיתים וענבים כתיבי. וכתב וז"ל כלומר אסרה תורה מלאכה ודריכת ענבים הוא דהוי מלאכה אבל שאר דריכות לאו אורחייהו בהכי ולאו מלאכה נינהו עד כאן לשונו ולפ"ז משמע ודאי דלאו דוקא זיתים וענבים אלא הוא הדין תותין ורמונים וכן כבשים לרבי יוחנן. וה"ה כל הפירות שדרך לסחטן דחייב מן התורה. ורש"י אזיל לשיטתו שכתב בד"ה כרב תסדא דכיון דאתשביניהו למשקין הוי משקין וחייב. וכא דסוחטין בפגין ופריסין דוקא למתק דלא גזרינן שמא יסחוט דאין דרך לסחטן אבל תותין דדרך לסחטן אפילו למתק אסור שמא יסחוט וחייב. ובזה מתורץ מה שכתב רש"י בד"ה למימיהן פטור שאין זה מפרק שאין המשקה יוצא מן הכבשים שלא גדל בתוכן כו' דמשמע דאלו גדל בתוכן היה חייב. וקשה דהא רב ס"ל דאין אסור מן התורה אלא זיתים וענבים. וכמו שכתבו תוס' באמת דזה טעמא דרב. אע"כ דרש"י ס"ל דל"ד זיתים וענבים אלא כל מידי דאורחיה לסחוט וסוחט למימיהן דחייב: ולכן הוצרך לפרש דמש"ה לרב למימיהן פטור משום שאינו גדל בתוכו. (ומה שהקשה תוס' שם ד"ה כבשים דלפ"ז אמאי גזרו לבדוקי אודרא אפומא דשישא. אפשר י"ל דרש"י דקדק זה בלשונו שכתב שאין המשקה הזה יוצא מן הכבשים שלא גדל בתוכן עכ"ל. והיה לו לכתוב בקיצור דאין זה מפרק שלא גדל בתוכו. אלא דכוונתו לחלק בין כבשים לסוחט בגד וסחיטת פירות דבפירות המשקין מיפקד פקידי וא"כ מפריד ומפרק המשקה מאוכל. וכן המשקין נבלעין בבגד. ולכן הסוחטן חייב.

מה שאין כן בכבשים שאינם נבלעים בהם ואינו יוצא מן הכבשים אלא המשקה כנוס בתוכו כמו שמונח בכלי. כך יש לדחוק לתרץ קושית תוס' עכ"פ שיטת רש"י מוכרח לשיטתו). והנה לשיטת רש"י א"ש הא דקיי"ל דבתותים ורמונים והכניסן למשקה היוצא מהן אסור. דכיון דיש איסור דאורייתא בסחיטתן גזרי' שמא יסחוט. משא"כ בשאר פירות אע"ג דאם סחט חייב מכל מקום כיון דאין עומדין למשקין ל"ג היוצא ממילא. ולשיטתו א"ש נמי הא דקיי"ל דהלות דבש שריסקן מבע"י מותר. אבל לא ריסקן אסור כדאיתא ריש חבית והרמב"ם פרק כ"א ובש"ע סי' שכ"א וכמ"א שם ס"ק ט"ז: וכמש"כ רש"י שם דגזרינן שמא יסחוט דודאי דבש דומה לתותים ורמונים. ואם סחט חייב לשיטת רש"י. ולשיטתו י"ל דגם רבי יוחנן ס"ל כתנא דבי מנשה. והא דמחייב בכבשים ושלקות למימהן. היינו דבזה פליג ארב וס"ל אע"ג דלא גדל בתוכו חייב. וכמו שכתב תוס' שם ד"ה כבשים:

אבל דעת תוס' ורא"ש דכשהמשקין נבלעין ממקום אחר בבגד גרע טפי וחייב. וז"ל הרא"ש בפ' חבית סוף סי' ד' ולא דמי לסוחט פרי שאין דרכו לסחוט כי דרך אותו פרי לאכלו ולא להוציא ממנו משקה: הלכך אין שם משקה על היוצא ממנו. אבל משקה הנבלע בבגד הסוחטו חייב עכ"ל. וכ"כ בספר היראים וז"ל כיון דאין דרכן לסחטן אוכלין נינהו וכשהוא סוחטן כמאן דמפרש אוכל דמי. ולא הוי דומיא דדש דא"כ מוציא משקה מאוכל אבל הכא הנסחט והנשאר תרווייהו אוכלא נינהו. וצ"ל לשיטתם דכבשים אע"ג דקבלו משקה ממקום אחר מ"מ נהפך המשקה להיות אוכל. ולכן ס"ל לרב ושמואל דאפילו למימיהן פטור. דוגמא לדבר דאמרינן בברכות מיא דשלקא כשלקא. ומשמע דלשיטת הרי"ף והרמב"ם ורא"ש דכתבו פסק הלכה כתנא דבי מנשה דמן התורה אין חייבין אלא על דריכת זיתים וענבים. ומשמע להדיא דלכ"ע כבשים ושלקות הם כתותים ורמוני'. וכ"כ הרשב"א בחי' להדיא. וכיון דכלהו פסקו כרב ושמואל בכבשים ושלקות דפטור משמע דה"ה בתותים ורמונים פטור. וכן משמע להדיא ברמב"ם פ' כ"א הלכה י"ב שכתב הסוחט ענבים חייב משום מפרק לפיכך אסור לסחוט תותים ורמונים הואיל ומקצת ב"א סוחטים אותם כענבי' שמא יבוא לסחוט ענבים עכ"ל. הרי דסחיטה דידהו אינו אסור אלא שמא יסחוט ענבים. וכ"כ שם המ"מ דזיתים וענבים חייב. ותותים אסור מדרבנן ושאר פירות מותר לכתחלה. ולדעתן צ"ע למה בהכניסן למשקה היוצא מהן אסור כיון דאפי' סחיטה דידהו אינו אלא מדרבנן. וצ"ל דכולהו חדא גזירה הוא כשגזרו על משקין שזבו גם תותים היה בכלל. לפי שלפעמים סוחטין אותן. ויותר מזה אמרו בביצה דגם ביצה בכלל משקין שזבו היה ואסור. וצ"ע בשבת דף י"ט תוס' ד"ה ר' ישמעאל דכ' להדיא. דהיכא דאין הסחיטה אסור מה"ת מותר המשקה היוצא ממנו. ולא אמרינן כולהו חדא גזירה ועיין מה שכתבתי בס"ק ה' ע"ז:

אבל דעת הר"ת דלא קיי"ל כתנא דבי מנשה דר"י דאומר

אשכול ענבים לתוך קדרה שיש בה תבשיל דמשקה הבא לאוכל כאוכל דמי ונכון ליזהר בספק איסור דאורייתא (שם):

ד בש"ע מתיר לסחוט לימענים שקורין (ציטרין) קודם שנכבשו לתוך המים לשתות עם צוקער כיון

נשמת אדם

דהסוחט ענבים וזיתים למימיהן חייב חטאת פליג עליה. והלכה כר"י ולכן כל הסוחט פרי לצורך משקה חייב ומתמיר טפי דס"ל דאפילו סוחט לתוך האוכל חייב. דס"ל דסחיטה גופה הוא מלאכה כיון שסוחט ומפריד המשקה מתוך המאכל בין שסוחטו למאכל או למשקה כיון שצריך עכ"פ להמשקין חייב. ונראה ודאי דלר"ת בכל הפירות שדרכן לסחוט כתותים ורמונים או שדרכן לסחוט במקום א'. ואלו היה לכל העולם רוב כמו אותו מקום היו נמי סוחטן חייב. דהא ודאי משמע דתותים ורמונים עכ"פ יותר עומדים למשקה מכבשים ושלקות עיין ברשב"א ד"ה ה"נ כיון וד"ה רב מתרץ. וא"ל דלר"ת דוקא כבשים ושלקות שקבלו משקין ממקום אחר ז"א דהא תינח כבשים אבל שלקות אדרבה עדיפי אפי' מפגין ומפריסין. שהרי לרב מותר אפי' לכתחלה דנהפך המשקה להיות אוכל. ואף לשמואל ור"י היינו כיון דעומדין לסחוט לפרקים גם למימיהן מ"מ לא עדיפי מתותים ורמונים. וא"כ לר"ת פשיטא דחייב. ואמנם בשאר פירות כפגין ופריסין משמע בש"ע דאף לר"ת י"ל מותר. שהרי לא כתב רק דלר"ת כבשין ואסכול אסור אפילו לאוכל. ולא כתב דלדבריו אפילו פגין ופריסין אסורין אע"כ דס"ל דבזה י"ל דאפילו לר"ת מותר. ואינו מוכרח. ודברי המ"א בס"ק ט' צ"ע דע"כ לדעת הרי"ף ודעמיה ודעה ראשונה שבש"ע דכבשים ושלקות למימיהן אסור אבל חיוב ליכא. הטעם כמש"כ התוס' דקי"ל דאין איסו' מה"ת אלא דריכת זיתים וענבים. אבל לא מטעם שהמשקין לא גדלו בתוכן. דאדרבה משום זה יהיה חייב כמש"כ תוס' ורא"ש ראיה מאודרא ושמן בשיער. והמ"א כתב דלכן אסור כיון שהיה שם משקה עליו מקודם. דלרש"י טעם זה הוא שיהיה פטור אבל הטעם למה אסור בין לרש"י ובין לתוס' הוא מטעם דדומין לתותים כיון שמקצת ב"א סוחטין אותם. ודע דהגהת סמ"ק שהביאו הב"י נוסחא מוטעת נזדמן לפני הב"י. וכ"כ הב"ח דהגהת סמ"ק קאי על כבשים ושלקות. אך ע"ש והוא צ"ע דמנ"ל להגהת סמ"ק לדחוק בסמ"ק. דנראה דדעת הסמ"ק להדיא כדעת הרי"ף וש"ע ואין חילוק כלל בינם ומנ"ל לדחוק דס"ל לסמ"ק כרש"י. ועוד צ"ע שכתב על כבשים ושלקות אע"ג דהמים אינן יוצאין מגופן אפ"ה אסור לכתחלה. וזה דלא כרש"י ולא כתוס' אלא הפשוט דלכן אסור משום דאיכא דסחטי להו וצ"ע. ודעת המ"א נ"ל דס"ל דלתוס' הטעם דאסור משום שהיה שם משקה עליו מקודם. ופטור משום דאע"ג דמשקה הנבלע בבגד חייב. מ"מ אם נבלע בפירות פטור דנהפך המשקין להיות כגוף הפרי. ומה"ת אינו חייב אלא על זיתים כו'. אבל אין צריך לזה. אלא הטעם משום דעומדין לסחיטה לקצת ב"א כתותים. ותדע דא"ל"כ למה דג נצירו אסור. והמ"א בס"ק י"ב כתב על דג נמי משום שהיה שם משקין עליו. והוא דוחק גדול דא"כ כל הפירות ג"כ גדלו במים. אלא הטעם פשוט כיון דדרך לסחטן. ורש"י כתב להדיא דשלקות דמי לדג. ובזה מיושב ג"כ דעת רי"ו שהביא המ"א בס"ק י"ב דמתיר דג לצירו. דס"ל דהטעם בשלקות דדומין לכבשים שנתבשלו במים וקבלו משקין ממ"א. וס"ל הטעם כמש"כ המ"א כיון דהיה עליו שם משקין וזה ל"ש בדג. והא דלא משני הש"ס הכי דשאני דג לא רצה להאריך. כיון דבלאו הכי רב אמרה ומתיר אפילו שלקות אבל לדעת תוס' וש"ע שכתב דדג לצירו דומה לשלקות ואסור. ע"כ נ"ל הטעם דאסור כיון שדרך מקצת ב"א לסוחטן ודומין לתותים ורמונים וזה ברור:

(ג) **צריך:** אני להאריך בדין זה כי ראיתי גדולי עולם נבוכים בזה בש"ע סי' ש"ך סעיף ה' כתב דר"ת אוסר לסחוט בוסר אפילו לתוך האוכל וכתב הטור כיון דאינו ראוי לאכילה הוי בורר אוכל מתוך הפסולת. וכתב הט"ז דלפ"ז מותר לסחוט מה שצריך לאכול לאלתר וכ"כ הע"ש. והמ"א כתב דלא דק וכוונתו דסחיטה היא מלאכה גמורה כמו הבורר בנפה וכברה דאפילו לאלתר חייב. דדוקא ביד וכן טוחן בסכין דלא מקרי מלאכה אם הוא לאלתר. כ"כ המ"א עוד בסי' תק"ה. ומסיים בסימן ש"ך תדע. הא כתב הר"ן טעמא דחליבה משום בורר דאטו יפה מותר לאלתר ע"ש. ורא"יתו צריך ראיה דבאמת למה אסור לאלתר. וריב"ש בסי' קכ"א כתב וז"ל ור"ת מוסיף דבשבת אף החליבה אסורה. אע"ג דלית ביה משום מפרק דהוכל הבא מאוכל כאוכל דמי מ"מ כיון שבבהמה אסורה ה"ל כבורר אוכל מתוך הפסולת והפסולת מרובה וכ"כ התוס' עכ"ל. ודבריו לא זכיתי להבין מה שסיים והפסולת מרובה. דלענין בורר אין נ"מ אם הפסולת מרובה. אלא לענין טלטול דאם הפסולת מרובה אסור אפי' בטלטול כדאיתא בסי' ש"ט סעיף ד' ובסי' תק"ו. וכ"ל דהא לתרץ קו' הט"ז דהא לאלתר מותר. לכן כתב הריב"ש דהפסולת מרובה ואז דרכו של בורר לברור האוכל מתוך הפסולת כדאיתא בסי' תק"י וטעמא דלאלתר מותר לברור אוכל מתוך הפסולת דאין זה דרך בורר אבל כשהפסולת מרובה אזי דרך ברירה בכך וחייב אפי' לאלתר. כמו הבורר פסולת מתוך האוכל דאפי' לאלתר חייב משום דדרך ברירה בכך. כן נ"ל בכוונת דבריו. עכ"פ מבואר מדבריו דהאיסור חליבה בשבת הוא משום בורר. וכ"כ הסמ"ק וז"ל ודוקא חולב בי"ט כו' אבל בשבת דאינו יכול לשחוט וגבי דמשום סוחט ליכא משום בורר מיהא איכא. דבהמה הוא כפסולת בשבת ומשום הכי אסר ר"ת לסחוט הבוסר למורייס אפילו בי"ט אע"ג דהוי משקה הבא לאוכל מ"מ הוי בורר כיון שהבוסר אינו ראוי לאכילה ואמנם צ"ע שהרי הריב"ש והסמ"ק כתבו כן בשם התוס' ור"ת. ואדרבה מבואר בד' קמ"ד ע"ב תוס' ד"ה חולב וז"ל נראה לר"ת דוקא בי"ט כו' אבל בשבת דלא חזי לשחיטה כמו דם חשיבה שבבהמה הוא כפסולת והחולב הוי כנוטל אוכל מתוך הפסולת עכ"ל הרי להדיא שר"ס כ' דהוא משום דש (ואף שר"ת כתב בדף ע"ב ע"ב ד"ה מפרק דחולב משום ממחק נ"ל דחזר בו) וכ"כ תוספת בהדיא בדף ע"ג ע"ב ד"ה מפרק. וכ"כ ביבמות קי"ד ד"ה וקסבר. דטעמא דחולב משום דש. כן אמת שכתב מהרש"א שם שדברי התוס' מגומגמים דמתחלה כתבו דהוי דש וכ"כ ד' ע"ג וסיימו דהוי כנוטל אוכל מפסולת והיינו בורר. וכ"כ המרדכי וכ"כ הר"ן עכ"ל. והנה בקשת המחילה מאדונינו מהרש"א נעלם ממנו דברי רמב"ן במלחמות פ' הבית וז"ל והגאונים לא מטעם מוקצה ירדו בה אלא מטעם מלאכה דאשכול כיון שיכול לאכלו מותר לסחטו לקדרה דלא מפרק תולדה דדש הוי אלא כמפריד אוכל מאוכל. אלא חולב נמי דלאו משקה הוא אמאי מותר הרי מפרק אוכל דמעיקרא לאו אוכלא והשתא אוכלא וכל היכא דמעיקרא לא חזי אגב אבוה ואיהו דמפרק ליה מפרק גמור הוא דהא תולדה דדש ודש אדרבה באוכלין הוא עכ"ל. הרי להדיא כדברי התוספת דחולב בשבת כיון שבבהמה פסולת א"כ הוי דש. וז"ל רמב"ס עוד שם שחולק ומתיר לחלוב עז לתוך קדרה אפילו בשבת שהעז בעצמה כאוכל היא (רק איסורא דרביע עליה) ואינו בכלל תולדות דישה אלא כשכן באין למשקין. לפי שמתחלה אינן ראוין למשקין ועכשיו מפרקן מפסולת של אביהן ועשאן משקין דומין לדישה עצמה שהוא מפרק אוכל מתוך הפסולת הא במפרק לאוכלין כחולב וסוחט לתוך האוכל אין בהם איסור דישה בין בי"ט ובין בשבת עכ"ל. וזהו שכתבו התוס' דכיון דבעז אסור וא"כ הוי פסולת. והרי מפרק אוכל מפסולת כמו הדש בתבואה דג"כ מפרק אוכל מפסולת מה שא"כ במקום שאין פסולת כלל אין כאן דישה ועיין בביאורי הגר"א בסי' תק"ה שהרגיש בזה וכתב דאם עומדת לאכילה אז לא הוי דש. ומה יענה לשיטת המתירים לחלוב בשבת לקדרה ובשבת אין חילוק בין עומדת לאכילה או לחלב. והנכון כמו שכתבתי וכמש"כ הרמב"ן. ולפ"ז אין ספק דמאי דאסר ר"ת בוסר הוא נמי מהאי טעמא דדש כיון שאינו ראוי לאכילה ואפשר דזהו ג"כ כוונת רשב"א ור"ן וטור אלא שקצרו בזה דלא נחתו להכי לדקדק מאיזה טעם אסור. או משום בורר או דש דמ"מ מלאכה דאורייתא יש. ויצא לנו דבוסר וכיוצא בו שאינו ראוי לאכילה וכן חלות דבש. אסור לסחטן ואפי' האוכל מרובה וסוחט האוכל לאלתר אפ"ה אסור משום דש ולענין חלות דבש נכתוב אי"ה בסמוך. והנה י"ל שגם דעת הסמ"ק כן. ומ"ש אע"ג דמשום סוחט ליכא אין כוונתו

ביון שאין דרך לשתותו לבדו וכל זה בזמן הש"ע אף שהיו סוחטין ציטרין למאות ולאלפים לא היה רק לטבל בו בשר ושאר מאכלי' אבל בזמה"ז שידוע שממלאים חביות למאות לשתות עם פאנס וכן בכל מקום ומקום סוחטין למשקה פאנס צריך עיון גדול אם מותר לסחטן בשבת בדלעיל סי' ב' ואינו מועיל ההיתר לדידן דהוא איסור דאורייתא ועכ"פ יש ליזהר שיסחוט מקודם ע"ג צוקער דהוי כמשקה הבא לאוכל וגם זה צריך עיון (ד) (שם):

ה פירות וירקות שנכבשו במשקה כמו לימענים מלוחים ו אוגערקעס או שנתבשלו וסחטן אם היה צריך למשקה אפי' סוחט לתוך האוכל י"א דחייב דדרך לסחטן וב"ש הסוחט לימעניש המלוחים לתוך השכר וי"א כיון שכבר נבלע המשקין בפירות הוי כמשקין של עצמו ופטור ועכ"פ לכ"ע אסור לסחטן ואם אינו עושה רק לתקן המאכל ואינו צריך כלל למשקין היוצאין כמו שדרך לסחוט הירק שקורין שלאטין לאחר ש שרו אותן במים וכן אוגערקעס חיין שדרך להתכן להתיכות וסוחטן להוציא מימיהן והמים הולך לאיבוד מותר לסחוט אפי' לכתחלה דלא דמי לדש דהתם צריך לת בואה ולמשקין שיוצא (שם):

ו וכן מיני טיגון שנבלע בו שומן הרבה מותר לסחטו דאינו דומה לסי' ה' דשם נבלע בו משקין משא"כ בשומן דמעיקרא אוכלא והשתא אוכל אבל בשר שנבלע בו משקין לא יסחוט לצורך משקין (שם):

ז וכן פת ששרה ביין ושאר משקין אסור לסוחטו ואפי' למצוץ בפיו י"א חשש איסור דאורייתא ודינו כמו בסי' ה'. ובא"ר הכריע כמ"ש בס' יראים בשם ר' בנימין דבענבים אסור ושארי דברים מותר:

ח ההולב חייב משום מפרק דבהמה הוי נמי גדולי קרקע לענין זה אם חולב לשתיה חייב ואם חולב לתוך קדרה של אוכלין עד שנבלע תיכף באוכל יש מחלוקת אם חייב (עיין בנ"א סי' ג'). וס"מ מותר לומר לנכרי להלוב הבהמות דמשום צער בע"ח דהוי איסור דאורייתא לא גזרו חכמים על איסור אמירה לנכרי (ש"ס):

ט אשה שמצערת מרוב חלב שבדדיה מותרת להוציא החלב על הקרקע דאז הוי משאצ"ל אבל אסור לקבל החלב בבלי ליתן לתינוק אא"כ התינוק חולה ומסוכן וכן אסורה לקלח על איזה כאב דאז הוי צריכה לגופה (סכ"ח) (ועיין לקמן בדין רפואה בשבת):

י חלות דבש שריסקן מע"ש אם הוא עדיין מחובר בכוורת אע"ג דאסור לתלוש החלות בדלעיל במלאכת קוצר סי' י' מ"מ מותר לאכול דבש הצף ע"ג והזב ממנו בשבת וכ"ש כשכבר תלשן אבל אסור לסחטן ולרסקן אפי' אם נתלשו והוציאו חוץ לכוורת. ואם רסק אפשר דחייב דהוי כדש ואם לא רסקן מע"ש אף דבש הזב ממנו אסור דגזרינן שמא ירסק. ודבש הצף

נשמת אדם

דמשום דש ליכא אלא כוונתו לפי מ"ש לעיל מיניה דהסוחט אשכול חייב אבל סחטו לאוכלין מותר דאין בו משום סחיטה אלא דהוי כמפריד אוכל מאוכל. וזה שכ' דחולב בשבת לתוך אוכל דאע"ג דהוי כמפריד אוכל ולא נקרא סחיטה מ"מ חייב משום דש דבורר אוכל מפסולת וזהו מלאכת דש שמפריד האוכל מתוך הפסולת (ואע"ג דודאי דש אינו בורר שהרי בגמרא ע"ד לא אמרו רק דורס ובורר ומרקד א' הוא אבל לא דש דבאמת בדש עדיין האוכל מעורב בפסולת מ"מ חיוב הדש הוא שמפריד האוכל וצ"ע בסוחט אשכול אם מחייב משום בורר ועיין ברים סי"ט במ"א ס"ק ט"ז). ולע"ד הכי מוכח מדברי הסמ"ק שכתב ומש"ה אסר ר"ת לסחוט הבוסר למורייס אפילו בי"ט אע"ג דהוי משקה הבא לאוכל משום בורר עכ"ל וקשה הא בורר מותר בי"ט. ומש"כ המ"א בסי' תק"ה מ"מ לסחוט אוכל מפסולת אסור ע"ש. ז"א שהרי כתב הסמ"ק נמי דמשום סוחט ליכא כו' והיינו בחולב לתוך האוכל דלא מקרי סחיטה אלא כמפריד אוכל מאוכל וא"כ ה"ה בוסר בי"ט מ"ט אסור ובי"ט ל"ש מה שכתבתי בכונת הריב"ש כדאיתא בסי' תק"י אע"כ דכונת הסמ"ק כמו שכתבתי וכונתו כיון דבורר אוכל מתוך הפסולת הוי דש ואסור אפי' בי"ט. וכ"ל שכן כונת המ"א בסי' ש"כ ובסי' שכ"א ס"ק י"ז ובסי' תק"י גם י"ל דכונת הסמ"ק שכתב דמשום סוחט ליכא היינו לאפוקי מדעת ר"ת שכתבתי בסמוך דס"ל דהחיוב הוא מחמת הסחיטה אפי' לאוכל דלא שייך בו דש עיין בסמוך בסימן ב':

(ד) **כתב** הב"י יש לתמוה שבמצרים נוהגים לסחוט לימונים לתוך המים לשתות לתענוג ואין נמנעין מפני כך לסחטן בשבת ולא ראינו מי שפקפק בדבר ואפשר דלא מיתסר אלא כשסותין מי הסחיטה בלא תערובות משקה אחר א"כ דוהא כשסותין מימיו לבד וא"כ מערבין אותן אבל אם המנהג לסחוט מימיו למשקה אחר הרי עכ"ל והביאו שם עוד דיש אוסרין ויש מתירין. ובתשובת רדב"ז ח"ק א' סי' י' כתב דסמכו על תשובת הרא"ש שהתיר לסחוט לימענים שהן בכלל שאר פירות וכתב דאפשר דבמקומו של רא"ש לא היו עושין מי לימענים. אבל במצרים שעושין מהם משקין וממלאים ממנו חביות ומוליכין למקומות אחרים ה"ה כתותים. וכתב שהוא נהג לסחוט על הצוקר וא"כ הוי משקה הבא לאוכל. ויישב המנהג כתב כיון דאינו עשוי לשתות לבדו אלא נבטל בו אוכל. והשתא ניחא אפילו לר"ת דפסק כר"י דכבשים חייב חטאת בסוחט למימיהן. אבל הלימענים שסוחט לטבל בו מותר בכל מקום לצורך אוכל עכ"ל. וכן היה מתירין שהביא הב"י בשם ש"ל הוא דוקא לקערה לטבול בו אוכל ע"ש. והנה צ"ע דמצרים אתרא דרמב"ם הוא דפסק דאפילו תותים ורימונים וכבשים אינו אלא מדרבנן וכן הרא"ש ס"ל כשיטתו. א"כ שפיר יש ליישב באיזה סברא לחלק ביניהם. וגם הרדב"ז שכתב אפילו אליבא דר"ת היינו בסוחט לטבל. אבל לדידן דלא הכריע בש"ע ובזמה"ז דידוע דסוחטין לצורך המשקה שקורין פאנס ולשתות לימאנאדע מאן יאמר לן נחלק בסברות בלא ראיות בספק איסור דאורייתא ולכן יש לנהוג לסחוט הלימענים על הצוקער כמ"ש הרדב"ז. ואף זה בדוחק. ומש"כ שדברי הרדב"ז צ"ע. שכתב דאפילו לר"ה דוקא בצורך למימיהן אבל לטבל בו שהוא צורך אוכל מותר. שהרי הר"ת כתב דאפילו בסוחט למימיהן לתוך האוכל חייב כיון שסוחט הוי מלאכה כמו שכתבתי לעיל. וא"כ פשיטא כשסוחט כדי לטבל בו אח"כ. והרי גם כשסוחט לאכול כונתו לאוכלה והא דקאמר למימיהן ר"ל שהוא צורך למימיהן בין שהיה אוכל או משקה ולאפוקי מלגופן דזורק המים לאיבוד.

הצף בכוורת לעולם מותר (ה) (סי' שכ"א) :

יא אסרו חכמים לרסק השלג והברד לשבור אותם לחתיכות קטנות כדי שיזוב מהם מים דדומה לסחיטת פירות שעשוין למשקין אבל מותר ליתנם לכוס של מים והוא נימוח מאליו ואפי' לרסק בידים לתוך כוס של מים מותר דלא גזרו אלא כששוחט המים ויהיו בעין ולכן מותר לשפוך המין על צוקר אע"פ שנימוח וצוקר מותר לרסקו אפי' בידים כיון שלעולם אוכל הוא (עיין ר"ן סוף פרק מ"ב) וכן מותר ליתן שומן על מאכל חם אעפ"י שנימוח שם דזה לא נקרא בעין (א"ר סי' ש"ח ועיין כלל כ' סי' ז' וסי' כ') ומותר לשבור הקרח כדי ליטול מים לשתות וליטול ידיו ולהשתין בתוך השלג טוב ליזהר אם אפשר (סי' ש"כ) :

יב בגד שנבלע בו יין ושאר משקין הסוחטו חייב משום דש ולכן אם נשבר כלי עם משקין אסור לתת לתוכן בגד כדי שיבלע בו המשקה לסוחטו ואפי' אם דעתו להמתין לסוחטו עד מוצאי שבת אסור דגזרינן שמא יסחוט בשבת כיון שעושה בשביל המשקה אבל אם נשפכו יין ושאר משקין על כלי עץ מותר לנקותו ולקנחו במפה ול"ג שמא יסחוט דכיון דמשליך המשקין לאיבוד אין בו איסור דאורייתא ומ"מ אסור לסחוט . ול"ד לסי' ה' דהתם ל"ג משום שהוא לאכילה לצורך שבת אבל אם נשפך מים אסור לקנחו במפה שמקפיד עליו דחיישינן שמא יסחוט וחייב משום מלבן כדלקמן במלאכת מלבן סי' ב' ועיי"ש כמה דינים בדין בגד ליתן עליו מים אבל בשאר משקין חוץ ממים לא שייך בו ליבון שאין דרך כביסה בשאר משקין אלא דסחיטתו אסור משום דש וזה ל"ש אלא כשצריך למשקין משא"כ במים אפי' בשסוחט המים לאיבוד מ"מ יש בו משום ליבון (סי' ש"כ ס"כ) :

יג ולכן מותר לסנן יין ושאר משקין הצלולין בענין שלא יהיה בו איסור בורר כדלקמן במלאכת בורר סי' ז' וכן מי שיש לו מיחוש הכולל כל הגוף משום רפואה כדלקמן מותר לשרות בגד ביין וחלב ושאר משקין ולא גזרינן שמא יסחוט כיון דאין דרך לסוחטן לצורך המשקין וגם לא שייך בו כיבוס דא"א לנקות הבגד ע"י סחיטה זו אבל לא במים דשייך בו ליבון ומכיון שנתן עליו מים הוי כיבוס (סי' ש"ט במ"א ס"ק י"א) :

יד זיתים וענבים שנתרסקו מע"ש משקים היוצאים מהם מותר שהרי אפי' לא יסחוט מ"מ יזוב היין ואפי' אם לא נתרסקו מע"ש אם יש יין בגיגית שהענבים בתוכה אע"פ שהענבים מתבקעים בשבת בגיגית מותר לשתותן בשבת שכל יין היוצא מהענבים מתבטל ביין שבגיגית אע"ג דהוי דשיל"מ כיון שלא היה ניכר קודם שנתערב ולא היה עליו שם יין כלל ולכן בטל . וה"ה דמותר לתת ענבים בתוך היין שיתבקעו ויוציאו יינם . וכן הרצנים וזגים שנתן עליהם מים לעשות תמד מותר למשוך מהן ולשתותם וכן אפי' לא נתן עליהם

מים

נשמת אדם

ולכן נ"ע להתיר דנראה דעכ"פ דומין לתותין וצ"ע :

(ה) בסימן שכ"א ס"ק ט"ז הקשה המ"א למה אסור לסחוט חלות דבש הא אמרינן מעיקרא אוכלא והשתא אוכלא ודומין לפירות העומדין לאכילה דמותר לסוחטן . ותירץ דהשעוה אינו ראוי לאכילה הוי ליה כבורר אוכל מתוך הפסולת (וכוונתו עיין בסי' ג') אך לדברי המתיר בבוסר בסי' ש"ך צ"ע ליישבו עכ"ל . ולדידי לק"מ דודאי יש חילוק דהתם לא הוי פסולת גמור ואינו דומה לפסולת . וכעין זה כתב המ"א סי' תר"ח ס"ק ב' גבי קליפת ירק . וגם לפי מה שכתבתי בסימן ג' דטעם האוסרין בבוסר משום דש כיון דאיכא פסולת ס"ל להמתירין דאינו דומה לפעולת של תבואה דהוי פסולת גמור. משא"כ בבוסר ומלבד זה דבריו צ"ע דודאי דבש עומד עכ"פ לשתיה שהרי הוא מז' משקין . וכדאיתא סוף עוקצין חלות דבש מאימתי מטמאין משום משקין ב"ה משירסק . וכמה הירבר בזה הט"ז והמ"א בסימן קנ"ח ואף לפי מה שכתב המ"א שם דאם נטלו לאכלו תורת אוכל עליו עכ"פ עומד לשתיה גם כן ואדרבה משירסק סתמא עומד למשקה לאחר שריסקו . וע"ש בר"מ שהקשה ע"ז מהא דאמרינן דבש מעיקרא אוכל ועיין במה שכתבתי בהלכות נט"י כלל ל"ו סימן י"ב ע"ש. ועכ"פ לא גרע מתותים ורמונים דכיון דמקצתן סוחטין למשקין אסורין לרמב"ם מדאורייתא . ולרי"ף ודעימי' מדרבנן . וא"כ ה"ה דבש ואינו דומה לבוסר כלל להמתירין . שאין דרך לסחוט כולו למשקה וגם לא ראה המ"א מה שכתב הרשב"א בסי' קמ"ד וז"ל לרמ"י אסור לסחוט שום פירי.ולגאוני' כל שאין דרך ב"א לסחוט מותר ולאו משקה הוא אלא כמפריד אוכל מאוכל ותותים כיון שדרכן לסחוט לעתים אסור לכתחלה ואם הכניסן למשקין יוצא מהן אסור . ושום ובוסר ומלילות וחלות דבש דהני קיימי ספי לסחיטה ה"ה בתותים ורמונים והלכך לכתחלה אסור ועוד דלר' יוחנן דאפי' בכבשים ושלקות חייב חטאת . והלכך לר"י אפי' חיוב חטאת איכא עכ"ל . ולפי מה שכתבתי לעיל סי' ב' כ"ב דאם לא ריסק החלות מע"ש חייב חטאת לכ"ע דדומה ממש לדש בתבואה שהרי השעוה הוא פסולת גמור כקשין בתבואה . ואף אם נאמר דתורת אוכל עליו הוי מפרק האוכל מתוך הפסולת כמפרק תבואה מן השבלין . ובאמת ברמב"ם פכ"א הל' ט"ז משמע הכי קצת שכתב זיתים וענבים שריסקן כו' וכן חלות דבש שריסקן מע"ש משקין היוצאין מהן מותרי' שאין כאן מקום לגזור . ומשמע דחלות דומין לזיתים וענבים . וכבר כתבתי לעיל סי' ב' דקשה למה בתותים אם הכניסן למשקין ויצאו מעצמן אסורים לשיטת רי"ף ורמב"ם דסחיטה דידהו אינו אלא מדרבנן. וכמ"ש התוס' שבת י"ט ד"ה יגמור . והמ"א סי' רנ"ב הקשה קושיא זו על שום ובוסר וע"ש מה שתירץ והוא דוחק גדול . ובפרט מש"כ במלילות לא זכיתי להבין כלל ולא ידעתי מה קשה ליה בשום ובוסר יותר מתותים ורמונים . דמ"מ לשיטת רש"י אף בשום ובוסר חייב ולשיטת רי"ף ורמב"ם דאינו חייב אלא על זיתים וענבים אם כן מאי יתרץ על תותים ורמונים שכתבתי בסימן ב' דאיתא ברמב"ם להדיא דאינו אלא מדרבנן ואפילו הכי אסור היוצא מהן . וע"כ צ"ל כמו שכתבתי שם דכולהו חדא גזירה הוא ואם כן גם משום ובוסר לק"מ . ומה שכתבו תוס' בשבת י"ט שכתב המ"א בשם הכלבו דליכא איסור דאורייתא לא גזרו על המשקין היוצאין ממילא אינו דומה כלל לתותים ודבש דודאי גזרו חכמי' על תותים שאפי' משקין שזבו יהו אסורין שמא יסחוט זיתים וענבים כיון דעומדין ג"כ למשקין . אבל שום ובוסר שריסקן כתבו התוספות שפיר כיון דס"ל דיגמור ויאכל ולא גזרינן משום משקין שזבו דאסורין שמא יסחוט

זיתים

מים והיין בתמצה וזב מאליו מותר לשתותו כיון שנתרסקו מע"ש ונ"ל דצמוקין שחתכן ונתן עליהם מים וכתשן בשבת חייב לכ"ע דהא לא אתי ממילא כידוע. ומ"מ נ"ל דאם נתן הצמוקין והיין לתוך משמרת או סודר מע"ש ומסתנן והולך בשבת אפ"ה מותר לשתות מאותו יין בשבת ודוקא שהסודר או המשמרת מגיע עד היין שבכלי בענין שתיכף כשיצא מן המשמרת אינו ניכר כלל ובטל כדלקמן כלל ס"ה פן ח' (ו) :

טו אסור להדיק מוכין בפי הפך כשהוא לח משום סחיטה וכן הבית שפקקו בפקק של פשתן יש ליזהר שלא יעמוד כלי תחת החבית בשעה שסותם ואז אפי' נסחט מהיין כיון שהולך לאיבוד אינו דומה לדש (ש"כ) :

טז ספוג אין מקנחין בו אא"כ יש לו בית אחיזה דאז אפשר בלא סחיטה אבל אם אין לו בית אחיזה א"א בלא סחיטה ואע"ג דאינו מתכוין לסחוט מ"מ הוי פסיק רישיה (שם) :

כלל טו הזורה :

א הזורה ברחת לרוח חייב ולכן אסור לרוק לרוח שהרוח יפזר אותו ודומה לזורה (א) (שי"ט) :

כלל טז הבורר (שי"ט) :

א הבורר פסולת מתוך האוכל אם האוכל מרובה על הפסולת חייב (א) אפי' בורר בידו לאכול לאלתר דזה הוא מלאכת ברירה ממש לברור המועט מתוך המרובה וכשם שאסור לבשל

לאכול

נשמת אדם

זיתים וענבים . מה שאין כן בריסקן דאפי' אם יסחוט זיתים וענבים שריסקן אינו חייב כמש"כ הרמב"ם שהבאתי אבל הא ריסקן הם דומין לתותים ורמונים דאפילו יצאו מעצמן אסורים דגזרינן שמא יסחוט זיתים וענבים כדאיתא ברמב"ם להדיא וכמו שכתבתי בסי' ב' והדברים ברורים. ודלא כא"ר בס"ק ט"ז שכתב דאם החלות תלושין מותר בלא ריסוק וחולק על המ"א דליתא . ודע דדבש הצף על החלות לעולם מותר כמש"כ הב"י בשם הה"מ . וכן כתב בעה"ק בהדיא :

(ו) ואע"ג דלא דמי לסימן ש"ך סעיף ב' בענבים שנתרסקו דמשקים היוצאים מהם מותרים דהתם אפי' יסחוט ליכא איסורא דאורייתא דאתי ממילא . מה שאין כן למוקים . נראה דאף על פי כן מותר דהא מוכח בסימן שי"ט סעיף ט' שאם היה המשמרת תלויה מערב שבת מותר ליתן בתוכו מים כדי שיזובו ומשמע ודאי לשתות בשבת אף על גב דאלו היה נותן השמרים בשבת למשמרת חייב חטאת אפ"ה אי עביד מערב שבת מותר . וכן כתב הב"ה דהא דמסננין החרדל מיירי שנתן החרדל במסננת מערב שבת אע"ג דאי עביד בשבת חייב חטאת ע"ש . הרי מוכח דאף עפ"כ מותר בשבת והכא אע"ג דמטעם דילמא סחיט לנו אם יצא משקה אסור מ"מ כיון שמה שיוצא מהצמוקין אינו ניכר ומתבטל תיכף ביין שבמסננת מותר כן נראה לי :

(א) בסימן שי"ט כתב המ"א הרוקק לרוח והרוח מפזר חייב משום זורה והוא מירושלמי פרק כלל גדול. ולי נע"ג דהא ע"כ האי תנא דירושלמי סבירא ליה כר"א וס"ל כר"י . וס"ל כר"מ דאמר דף ק"ו בגד גזין ויתושין דחייב אע"פ שאין במינו ניצוד . וכר"א בדף ק"ז ע"ב בגד פרעוש דהא רוק אינו במינו לזרות ברחת כמ"ש רש"י והרע"ב והסמ"ק הזורה ברחת . ועוד דאין במינו כלל לזרות . אע"כ דסבירא ליה כר"מ וכר"א דאף אין במינו . וס"ל כר"י דאמר מלאכה שאצ"ל חייב . ולכן הרמב"ם אף דפסק כר"י דמלאכה שאצ"ל חייב . מכל מקום לא כתב דין זה דירושלמי . וכן מוכח מגמרא שלנו דף ע"ג ע"ב דפריך היינו זורה היינו בורר ומרקד אביי ורבא דאמרי כו' ע"ש ולפי הירושלמי לאו מלאכה אחת הן אלא כל חד וחד מלאכה בפ"ע . ומה ענין זורה לבורר . אע"כ דאביי ורבא אזלו לשיטתיהו דיש נוטל דמלאכה שאצ"ל פטור וכרבנן דר' יהושע דבעינן דוקא במינו ניצוד . וכן בכל מלאכות וכדאמר רבא דף ע"ה אין דישה אלא בגה"ק . ובודאי ה"ה זורה . ואם כן צ"ע למה העתיק המ"א דרוקק לרוח חייב דדי לאסור אותו אבל לא לחייב . וצריך עיון גדול ליישב . ועיינתי בירושלמי דאזיל לשיטתו דאיתא התם בפרק כלל גדול קודם הלכה ג' וז"ל הבורר והמשמר והמרקד כולהו משום מעביר פסולת כל אחד ואחד חייב בפ"ע עכ"ל . הרי דלא ס"ל כש"ס דילן דתניא הבורר והמרקד כולן מלאכה אחת . שהמפרש שם כתב דגרסינן הזורה ולא המשמר . ולא דק שהרי בירושלמי איתא להדיא דהזורה רוק לרוח חייב . ויש לומר דברייתא זו דירושלמי אתיא כרבי יהודה דלא תני ל"ט מלאכות כדאיתא דף ע"ה ע"ב ודף ע"ד ע"א הא מני רבי כו' . וכן הוא בהדיא בירושלמי וס"ל דמשמר אע"ג דחייב משום בורר או מרקד מ"מ הוא אב בפ"ע . ובסימן תמ"ז כתב המ"א ס"ק ב' דאפשר לזרות לרוח הוי מלאכה דאורייתא כדאיתא בסי' שי"ט . ולפי מ"ש להורה ניחא ואפשר דגבי חמץ כיון דדינו הכי לזרות לרוח אם כן הוי כדבר שדרכו בכך וגם הוי מלאכה שצריכה לגופה . ועיין במלאכת טוחן בכ"א סי' ג' מה שכתבתי שם בשם מ"מ פ"א מהלכות חמץ :

(א) ז"ל הטור בסימן שי"ט הבורר חייב וה"מ בבורר בנפה וכברה או בורר לאוצר אפילו ביד אבל בידו כדי לאכול מיד מותר כו' כיצד הוא בורר אם יש טורח בברירת האוכל יותר מברירת הפסולת בורר כדרכו לזרוק הפסולת ואם יש יותר טורח בברירת הפסולת כגון שהוא דק נוטל אוכל ומניח הפסולת עכ"ל . וכתב הב"י דלמד כן מדין ברירה בי"ט . וצ"ע דבשלמא בי"ט דמותר מלאכת בורר שפיר אזלינן בתר למעט בטירחא . אבל בשבת שאדרבה כיון דהאוכל מרובה וגם יש טורח בברירתו יותר מהפסולת א"כ הדרך בברירה בודאי פסולת מהאוכל ואיך נתיר לו מלאכה דאורייתא בשביל להקל טרחתו . ולא זכיתי להבין ולירד לדעת ב"י וכל האחרונים שלא דברו מזה כלום . ונ"ל דדעת הטור כדעת הרשב"א בעה"ק הלכה י"ט סימן ה' וסימן ת' שכתב בסי' ה' הבורר אוכלין בי"ט לא יברור בנפה ובכברה לפי שזו ברירה גמורה ואסורה אפי' בי"ט אבל בורר בקנון ותמחוי שאין כאן אפי' בשבת אלא משום שבות ובי"ט ל"ג כשהוא בורר נוטל אוכל מפסולת או פסולת מאוכל עכ"ל בסי' ה' . וכתב עליו המ"א הביאו הט"ז בסי' תק"י כבודו במקומו מונח שהרי ברירת פסולת מאוכל אפי' בידו ביד חייב חטאת ובי"ט מותר עכ"ל . ומה שתירץ הט"ז שם הוא תמוה שהרי אפי' לאלתר חייב . אבל באמת תמה אני על המ"א אשר תמיד תורתו של רשב"א שגור בפיו . ואיך איסתמיטתיה דברי הרשב"א בעה"ק סי' ת' שכתב וז"ל נפל צרור או קיסם בקמח י"א שאסור לטלו ביד לפי שזה כבורר . ולא יראה לי אלא מותר ליטול ביד שכל העושה ביד אינו אלא כבורר כלאחר יד ולא אסרו אלא בנפה ובכברה כמו שביארנו עכ"ל. הרי מבואר מדבריו דס"ל דבורר פסולת מאוכל כמו צרור מקמח לעולם אינו חייב בשבת כיון שאינו עושה בנפה ובכברה וכן מוכח עוד מדבריו שכתב בסי' ה' ובשבת שבורר בכלי אפי' בקנון ותמחוי ואפילו לאלתר אסור עכ"ל וזה קאי על מה שכתב שם דבי"ט מותר אפי' פסולת מאוכל . עכ"פ מוכח מדבריו דאינו חייב אפילו בפסולת מאוכל אא"כ בורר בנפה ובכברה דכל לאלתר לא מקרי ברירה כלל אם לא בנפה ובכברה . ומסולק תמיהת המ"א . ובאמת הרשב"א אזיל

לשיטתו

לאכול לאלתר כך אסורים כל המלאכות אפי' לאכול לאלתר ואם היה הפסולת מרובה על האוכל אסור לברור הפסולת לכ"ע דהא עכ"פ הפסולת אסור בטלטול. ודעת רוב הפוסקים דחייב דלעולם דרך ברירה הוא לברור פסולת מאוכל וי"א דבזה אפי' הבורר האוכל מן הפסולת חייב דכיון דהפסולת מרובה דרך ברירה לברור המועט מן המרובה ולכן נ"ל להחמיר כשהפסולת מרובה על האוכל דאסור לברור אפי' האוכל ומכ"ש הפסולת (ג):

ב כשהאוכל מרובה על הפסולת מותר לברור בידו מן האוכל מה שרוצה לאכול באותה סעודה או סמוך לסעודה דכיון דאין זה דרך ברירה לברור האוכל כיון שהוא מרובה אלא להיפך וגם אינו בורר בכלי שדרך לברור בו לכן מותר אבל אסור לברור בשום כלי כמו שנוהגין להניח הקטניות בטעליר וכדומה לזה אסור. ואם בירר בכלי מיוחד כגון בנפה וכברה אפי' לא בירר רק מה שצריך לאכול תיכף חייב שזה דרך ברירה דבכלי אין חילוק אם בורר אוכל מתוך הפסולת או להיפך דלפעמים בוררין האוכל ולפעמים הפסולת שאם הפסולת דק ואוכל גס נופלין הפסולת דרך נקבי הנפה ולהיפך להיפוך לכן לעולם חייב:

ג הבורר אפי' אוכל מפסולת אפי' בידו לאכול בסעודה אחרת כגון שבירר שחרית לאכול במנחה חייב שהרי זה בורר ממש דדוקא מה שרוצה לאכול לאלתר לא מקרי ברירה אם בירר האוכל בידו אבל מה שא"צ לאכול לאלתר חייב. נמצא הכלל שאינו מותר לברור רק שיהיה בו ד' תנאים (א) שיהיה אוכל מרובה על הפסולת (ב) שיברור האוכל מתוך הפסולת ולא להיפך (ג) שיברור דוקא בידו ולא לכלי (ד) שלא יברור רק מה שצריך לסעודה זו ודוקא כמוך לסעודה:

ד ולפיכך צריכין ליזהר כשמונח לפניו קטניות או שאר פירות ויש בהם מתולעים ומעופשים וכן פירות שנפלו לארץ ונתערבו בעפר וצרורות יזהר שלא יברור רק מה שצריך לאותה סעודה שרוצה לאכול תיכף ולא יותר דאז חייב וגם יזהר שיברור דוקא האוכל מתוך הפסולת אבל לא להיפך וכן כשמתקנים הירק שקורין שאלאטין ויש בהם עלין מעופשין צריך לברור העלין הטובים מתוך המעופשין אבל לא להיפך דאז הוי בורר פסולת מאוכל אם הוא פסולת גמור חייב ואם ראוי לאכול ע"י הדחק עכ"פ אסור מדרבנן (מ"א ס"ק ג'):

נשמת אדם

לשיטתו דס"ל דמלאכות דקודש לישא אסור בי"ט מדאורייתא ע"ש בעה"ק. וא"כ ה"ה בורר אסור מדאורייתא. וכן כתב כל שחייבין בשבת אסור בי"ט. ולפ"ז אתי שפיר גם דברי הטור דס"ל נמי דאפילו ברירת פסולת מאוכל לאלתר ביד אינו אלא מדרבנן. ולכן כתב דלעולם אזלינן בתר היותר קל לברור. ומה שכתב הר"ן דהיה מבורר תורמסין. נראה לי דס"ל לרשב"א דחזקי' דתורמסין ס"ל כרב המנונא אבל אביי דפריך ליה ואינו מחלק בין פסולת מאוכל או אוכל מפסולת ורבא אמר שפיר אמר נהמני קיי"ל כאביי ורבא. דאין חילוק בזה וכ"ל דהרשב"א הוכיח דין זה דגם בפסולת מאוכל אינו חייב לאלתר אלא בנפה וכברה בקושית הש"ס. דכיון דחזינן דגם ב"ה אוסר בי"ט בנפה וכברה ש"מ משום דהוי בורר דאורייתא וא"כ קשה דלמה יהיה מותר פסולת מאוכל אע"כ דאפ"ה אינו חייב אלא ע"י נפה וכברה והיינו כאוקימתא דאביי וס"ל לרשב"א דפליג על רב המנונא וזהו ג"כ דעת הרמ"ך בפ"ח הביאו הכ"מ שהקשה על הרמב"ם מנ"ל להחמיר בשבת יותר מי"ט ע"ש:

(ג) **דעת** התוס' מה שהוא יותר לברור זה נקרא דרך ברירה וחייב. ולפ"ז אם פסולת מרובה על אוכל ובורר האוכל חייב. וכ"כ תוס' בהדיא בשבת ע"ד ד"ה בורר. וכן כתב שם בפסקי תוס' וכ"כ תוספת בביצה י"ד ד"ה הבורר בתי' ב'. ומה שהקשו תוס' שם בשבת דא"כ למה אמר הש"ס בביצה אבל פסולת מרובה מאוכל ד"ה בורר אוכל א"כ ביני שרי לב"ש דאסרי לברור כדרכו. והנה כעין קושיא זו הקשו בביצה דא"כ למה פריך הש"ס פסולת מרובה מי איכא מאן דשרי ה"ל לפרוך הא דרך בורר בכך. וע"כ צ"ל שהקשו דלמה מותר לב"ה דהא ב"ה מתיר כדרכו אע"כ שקושיתם היאך קאמר ד"ה בורר אוכל אדרבה לב"ש אסור לברור האוכל כמו שהקשו בשבת. והתם בביצה מתרצים דעדיפא פריך דאפילו בטלטול יהיה אסור. ונראה דהרשב"א בתוס' שבת לא ס"ל דאסור בטלטול אלא כשיטת שאר פוסקי'. וע' בדף קע"ב בתו' ד"ה פסולת ולכן הניח בצ"ע. וכ"ל די"ל קושית תוס' דהגמרא סובר דהא דס"ל לב"ש בורר אוכל לא מטע' דס"ל לב"ש דבורר כדרכו אסור בי"ט אלא דגם לב"ש מותר ומכ"ש דאף לב"ה לא התיר אלא בקנון ותמחוי ואף בשבת אינו חייב חטאת מה שצריך לאלתר. אלא דפלוגתא דב"ש וב"ה הוא היכא דאיכא טירחא ואיסורא דב"ש ס"ל דדוקא צריך לטרוח בטירחא ולא באיסורא אע"ג שיש יותר טורח בהיתר וב"ה ס"ל למעט בטירחא עדיף וכדאית' בשבת קמ"ב. והיה הש"ס שם בשבת יכול לומר כדפריך מאן תנא דבטירחא קטרה ולימני ב"ש הוא אלא דרצה למנות דאפילו ב"ה ס"ל הכי. ולפ"ז אין מקום לקושית התוס' דלפריך פסולת מרובה כו' ד"ה בורר אוכל אדרבה לב"ש צריך לברור הפסולת דהא ב"ש אסרו לברור כדרכו זה אינו דטעמא דב"ש רק שצריך לטרוח בהיתרא ואם כן לב"ש כשהפסולת מרובה פשיטא דצריך לברור האוכל דאיכא תרתי למעט בטירחא וגם טרח בהיתרא. ולכן פריך הש"ס פסולת מרובה פשיטא דא"כ ב"ה מודה שצריך לברור האוכל דהא לב"ה מות' אף כדרכו והכא ממעט בטרחא וגם טרח בהיתרא ומשני דמיירי דנפיש בטירחי' כו' כדאיתא בשבת קמ"ב ע"ש בתוס'. וא"כ לפ"ז אין הכרע לומר אף לפי שיטה זו דס"ל דמותר בטלטול להוכיח דאף בפסולת מרובה יהיה דרך ברירה דאורייתא דוקא הפסולת. אלא די"ל דאדרבה דאז דרך ברירה אוכל מפסולת. ולפ"ז כיון דתוס' כ' בבירור דפסולת מרובה אזי כשבורר אוכל הוי דרך ברירה וחייב דאורייתא. ומדברי ר"ת שהביאו תוס' אין ראיה כ"כ להיפך שהוא לא הזכיר כלל אם אוכל מרובה או פסולת מרובה. וא"כ אף שמדברי רמב"ם באמת משמע דס"ל דלעולם פסולת מתוך האוכל הוא דרך ברירה מנ"ל להקל בספק איסור תורה כיון שאין לנו הכרעה מוחלטת מן הש"ס לא' מן השיטות. והב"ח מחמיר יותר דאפי' בטלטול אסור. ובאמת בשולחן ערוך לא הזכיר כלל דין זה. וכן כתב הב"ח דהש"ע לא אמר בזה לא איסור ולא היתר. אך שהוא כתב דהוא לדעת האוסרים אפילו בטלטול. ואין צריך לזה אלא דהוא לדעת תוס' דאז חייב בברירת אוכל. ובזה מיושב לי קצת דברי רמ"א בסעיף ד' שכ' הבורר פסולת מאוכל חייב אפ"ה האוכל מרובה ויש טורח יותר בבירור האוכל אפ"ה לא יברור הפסולת אפילו לאכול לאלתר עכ"ל וצ"ע דמשמע שהוציא דין זה מדברי ב"י וכן גרסם בש"ע ב"י ובאמת בב"י כ' וז"ל ומ"מ לענין בורר אוכל מתוך הפסולת משמע דהכל מודו שרי בשבת לשיטה זו ואפילו פסולת מרובה עכ"ל אבל הרמ"א שכ' דאפי' יש טורח לא יברור הפסולת ס"ל כיון דשיטת המחבר

דלעולם

ה אפי' ב' מיני אוכלין או ב' מיני בגדים וכלים אסור לברור מין אחד מחבירו (כ"כ סת"ש וכביא' הא"ש משבת (עד) מאן דעביד תלתא וכתב רמ"י זומר הקנים כו' בירר ציפות ה"ז בורר) דזה שרוצה עכשיו לאכול או להשתמש בו מיקרי אוכל והשני נקרא פסולת וצריך לברור זה שרוצה עכשיו לאכול ולהשתמש בו מיד ולהיפך חייב חטאת אבל כשרוצה לברור התיכות גדולות מקטנות לא שייך בו ברירה כלל אפי' ב' מינים אם בורר משניהם יחד הגדולות מן הקטנות אבל כשהיו קצת מהם אינם טובים כ"כ כמו התיכות האחרים כגון שנקדחו טבח הבישול איזה התיכה דגים ורוצה לברור אותן שלא נקדחו אפי' במין א' או שבישל ב' דגים ממין א' ביחד ודג א' הוי חי והדג הב' מת ורוצה לברור זה מזה בודאי גם בזה שייך ברירה וצריך לברור זה שרוצה לאכול עכשיו ודמי ממש לעלין מעופשין בסי' ד' וצריכין ליזהר בסעודות שמונחים במה מיני עופות יחד ובוררין להניח למוצאי שבת שיבררו אלו שרוצין לאכול עכשיו ולא להיפך ובשר צלי ומבושל הוי ב' מינים לענין זה (וכן משמע בתה"ד) (ג) ומ"מ נכון להחמיר אפי' במין א' בגדולות מן הקטנות שיברור מה שרוצה לאכול עכשיו (ט"ז שם):

ו אסור ליתן דבר מאכל שמעורב בו פסולת לתוך המים כדי שיפול הפסולת למטה או שיצוף הפסולות למעלה דהוי בורר:

ז יין ושאר משקין חוץ מים הצלולין וכן משקה שקדים כתושים מע"ש מותר לסנן בסודרים ובלבד שלא יעשה גומא בסודר לקבל היין משום שינוי ודוקא שהן צלולין לגמרי בלא שמרים או שדרך רוב ב"א לשתות כך ואינו מסנן רק מפני קסמין שנפל לתוכו דכיון דראוי לשתות כך לא הוי בורר אבל אם הם עכורים ומסנן אותם כדי שישארו השמרים למעלה

זה

נשמת אדם

דלעולם פסולת מאוכל חייב אם כן כשטורח בברירת האוכל יותר פשיטא דדרך ברירה הוא בברירת הפסולת וא"כ פשיטא דאסור לברור הפסולת ואף דבי"ט אזלינן בתר טירחא שאני התם דביו"ט מותר מלאכת בורר דאפי' פסולת מאוכל מותר ואזלינן בתר הטירחא אבל בשבת דאזלינן בתר המלאכה וא"כ הכי ה"ל לרמ"א לכתוב אפ"ה מותר לברור האוכל ולאשמועינן דלא קיי"ל כתוס' וטור או שיכתוב ואפי' הפסולת מרובה אסור לברור הפסולת לאפוקי מטור או מותר לברור האוכל אבל במה שכ' דאפ"ה לא יברור הפסולת זה מילתא דפשיטא אע"כ דלא כ' רמ"א רק לאשמועי' לאפוקי מטור שהתיר בטורח האוכל יותר מפסולת לברור הפסולת אבל להתיר שיברור האוכל בפסולת מרובה לא רצה לכתוב דלא ברירא ליה כיון דלשיטת תוס' חייב:

(ג) **כתב** בתה"ד דבמין א' ל"ש בורר ולפ"ז מותר לברור אף מה שרוצה להניח אע"ג דבב' מינים מה שרוצה להניח נקרא פסולת. וכ"מ מלשון רמב"ם פ"ח מהל' שביתות עשור שכתב מותר לקנב כו' ומהו הקינוב שמסיר העלין המעופשין. וכ"כ הטור בסי' תרי"א. ודלא כמש"כ המ"א בסי' שי"ט ס"ק ג' דדוקא אוכל מפסולת מותר. ולהדיא ברמב"ם וטור משמע איפכא. וצ"ל דס"ל דהאי איתא דדוקא אוכל מתוך פסולת מותר אבל איפכא אסור. והיינו משום דגזרינן אטו פסולת גמור א"כ אפי' באין כאן פסולת כלל נמי נגזור מין אחד אטו שני מינין דבשני מינין לעולם להניח חייב. אע"כ דלגמרי התירו ביוה"כ ומ"מ אין מכאן הוכחה לדינו של תה"ד. די"ל דביוה"כ שהתירו משום עגמת נפש מותר לגמרי ובשבת אסור לגמרי דכל לא נים גזרינן מין אחד אטו שני מינים ולכן לא כתב התה"ד ראיה מקניבת ירק די"ל דקניבת הירק לגמרי אסור בשבת אפילו אוכל מאוכל כיון שהוא להניח והנה הט"ז בס"ק ג' חולק על התה"ד ומ"מ נכון להחמיר גם בזה דגם הא"ר מחמיר. והא"ר הביא ראיה לדבריו מירושלמי שבת דף כ"ח דאיתא שם בהדיא דלחזקיה אפילו רמון מרמון חייב. וצ"ל לתרץ ולפרש הירושלמי דלא כמש"כ שם המפ' וז"ל. בורר אוכלים מאוכלים חזקיה אמר חייב ר"י אמר פטור ומתניתא פליגא על חזקיה דאמר בורר ואוכל בורר ומניח על השולחן ר' בון כו' תיפתר שהיו אורחין אוכלין ראשונה ראשונה (וכתב המפרש דפליגא בבורר להניח וקס"ד בורר ואוכל ר"ל מניח ע"מ לאכול ומתרץ דמיירי שבורר ואוכל תיכף דלכ"ע מותר) ותני' ובלבד שלא יבור את כל אותו המין אם עשה כן בשבת חייב (המפרש לא ידע מקום הברייתא ומצאתי בגליון ירושלמי שהרשים שם מראה מקומות בכ"י הגאון החסיד ר' זלמן א"ר מיכל פעסיס מקהילתנו שהוא תוספתא פ' י"ז דשבת) וז"ל התוספתא נתערבו צירות בפירות בורר ואוכל בורר ומניח על השלחן כו' בדק אלו בפני עצמן ואלו בפ"ע או שליקט מתוכן עפר וצרורות חייב.

הרי להדיא דהברייתא מיירי בב' מיני אוכלין והכא פליגי חזקיה ור"י דלר"י אפי' בשני מיני אוכלין פטור וז"ש ותני' ובלבד כו' שהוא סיפא דאותו ברייתא אתי שפיר לכ"ע דע"ד דחזקיה שכן הבורר כדרכו חייב ר"ל דלחזקי' שייך בורר באוכלין א"כ ממילא א"ש ע"ד דר"י שכן הבורר כדרכו במין א' חייב ר"ל דאע"ג דר"י ס"ל דאפילו להניח פטור דוקא שלא בירר כל המין אבל אם בירר כל המין דזה הוי בורר כדרכו במקום אחד חייב. וכדאיתא שם בירושלמי א"ר יודן היה יושב ע"ג כרי ובורר צרורות כל היום פטור דלא אהני מעשיו נטל לתוך ידו כגרוגרות ובירר חייב וה"נ כיון שבירר כל המין אהני מעשיו. וצ"ל דגם חזקיה מודה בצרורות כיון שכוונתו לנקות הכרי וא"כ לא מהני עד שבורר כל הכרי משא"כ באוכלי' שכוונתו ג"כ לברר אוכל זה דדעתיה דחזקיה אפי' עיגול מגו עיגולין אפי' רימוני' מגו רמוני' או כיני אפי' בני נש מגו בני נש מי כדון. נ"ל דר"ל בלשון איבעי' וכי ס"ל לחזקיה דאפילו במין אחד חייב ע"ז קאמר או כיני ר"ל א"כ אפילו בני נש כו' מי כדון ר"ל מי יימר כן אע"כ דבמין א' ל"ש ברירה (והמפרש שכתב מאי כדון ר"ל הילכתא מאי לא א"ש דא"כ מאי פשיט) ובתר הכי איתא כל עמא מודי להדא דר"א דהוי ליה אורחין אפיק קומיהן תורמסון ופסוליין אמר לון הבון דעתיכון מיכל דאתו קיסייא בסוף. ר"ל אפילו ר"י דס"ל דל"ש בורר אוכל מאוכל מודה להא דר"א שאמר לאורחין שנתן לפניהם תורמסין עם הפסולת תנו דעתכם שתאכלו הפסולת לבסוף דאע"ג דגם הפסולת הוא אוכל כדאיתא בפרק כלל גדול והוי כאוכל מאוכל. אפ"ה גבי תורמסין דוקא אוכל מפסולת מותר ולא ס"ל כדאיתא בגמרא שלנו דגבי תורמסין הכל אסור. ומש"כ הט"ז דכן משמע מתו' תמוה דאדרבה איפכא משמע. דרש"י כתב דל"ג שני ותוס' כתבו דגרסינן שני דבאוכל מאוכל שייך ברירה כדאיתא בירושלמי מוכח דס"ל לתוס' דלגירסת רש"י ל"ש ברירה כלל באוכלין אלא דסוגיא דשמעתא הוא שבורר פסולת מאוכל. ולכן ל"ג שני אבל התוס' כתב דגרסינן שני וא"כ מוכח דדוקא בב' מיני אוכלין ס"ל לתוס' דשייך ברירה אבל לא במין א'. וכ"ל ראי' מפירש"י שכתב בזומר קנים ובורר ציפות ה"ז בורר והתם מסתמא מיירי שזומר מין קני' הא'. ואפ"ה שייך בו ברירה אך רש"י נשמר מזה ולא כתב סתם בורר חייב משום בורר אלא דקדק וכתב בורר היפות דודאי במין א' שיש כאן הרבה ואין צריך לכולם ובורר מה שצריך אין כאן בורר רק אם בורר היפות מן הרעות דדומה ממש לקניבת ירק. וכן הבורר יפות מרעות בדגים וכיוצא בו אפילו במין א' הוי בורר. ולכן דקדק רמ"א וכתב גדולות מתוך חתיכות קטנים דזה לא הוי ברירה במין א' אבל רעות מתוך יפות ודאי הוי בורר אפילו במין א'. אלא דוקא היכא שאין כאן

רעות

זה בורר ממש וחייב ודין סינון מים נבאר אי"ה במלאכת מלבן (ד) :

ח בשעת הדחק מותר לסנן יין ומשקין שאין בהם שמרים רק שנפלו בו קסמין אפי' בכלי שעשוי משערות כמו נפה אבל אם יש במשקין תולעים נ"ל דאסור לסנן וצ"ע (ס) אבל מותר לשתות ע"י מפה לכ"ע דל"ש בורר אלא כשבורר קודם האכילה אבל לא בשעת האכילה ושתיה ומים שיש בהם תולעים נבאר לקמן במלאכת מלבן וצריך לסנן בקערה כדי שלא תהיה חלל טפח מן המשמרת לקרקעית הכלי משום שינוי או שיחזיק המשמרת בידו :

ט כששותין קאווע צריכין ליזהר שלא ישפוך כל הצלול מן הקאווע השחוק דהוי כבורר ומכ"ש כשאינו שותה עכשיו רק שמסנן לבו ביום ומכ"ש כשמסנן ע"י כלי שיש בו נקבים קטנים דאסור אפילו כוונתו לשתותו תיכף ואפשר שחייב וכן כשמערה שכר מן השמרים צריך ליזהר בזה שכשמגיע סמוך לשמרים או סמוך לקאווע השחוק אזי ישאר מעט שכר וקאווע צלול בתוך הקאווע השחוק ובתוך השמרים ופשיטא דאסור לערות שומן מהמאכל דהא השומן הוי כפסולת ופסולת מתוך האוכל אסור לכ"ע אא"כ שמערה ג"כ מהרוטב :

י מסננת שנתן בה הרדל לסננו מותר ליתן בה ביצה אע"פ שהחלמון יורד למטה עם החרדל והחלבון נשאר למעלה וידוע שהחלבון אינו טוב למאכל וא"כ הוי כבורר אפ"ה מותר כיון שאין עושה זה לאכול החלמון אלא שיתן מראה בהרדל אבל אם רוצה לאכול החלמון אסור לברור אותו מהחלבון ולפיכך אסור לברור החלמון מן החלבון ע"י שמערה מקליפה לקליפה ומכ"ש ע"י כלי כדי לטרוף אותו ולשפוך לתוך הקאווע במקום חלב כמו שנוהגים (כענין שאין בו משום מבשל עיין במלאכת אופה סימן ג') דהוי בורר אבל מותר ליקח החלמון בידו דהוי בורר אוכל לאלתר וביד דמותר (עיין במ"א ס"ק ט"ו ודבריו צ"ע עיי"ש ת"ש) . וכן אסור לקלוט הסמעטני מן החלב רק מה שרוצה לאכול עכשיו ולא יקח הכל אלא יניח מעט סמוך לחלב אבל לבו ביום אסור (מ"א סי' תק"י) ומ"מ אם חושש שמא יפסיד מותר ע"י נכרי דלא הוי בורר ממש דשניהם אוכל הם כיון שמניח מן הסמעטני ואינו לוקח הכל אבל ליקח כל הסמעטני אפי' ע"י נכרי אסור :

יא אסור להעמיד החלב במקום חם כדי שתעשה גבינה דזה הוי בורר וכן אם נתן החלב הקפוי בשק וכדומה ומי החלב נוטפין כמו שעושין גבינות חייב משום בורר והעושה גבינה חייב משום בונה (עיין לקמן במלאכת בונה) וכן אסור ליתן חומץ וכ"ד בחלב כדי שתעשה סיראוויטקי דזה בורר ממש :

יב כשנופל זבוב במאכל או במשקה לא יסור הזבוב דהוי בורר פסולת מהאוכל אלא יקח קצת גם מהאוכל או המשקה עמו (ט"ז) :

יג אסור לקלוף שום ובצל וכל מיני פירות כגון אגוזים ושקדים וכיוצא בהם אלא מה שצריך לאכול באותה סעודה אבל לסעודה אחרת אסור ולכן כשמטמינין רגלי בהמה שקורין פיס ובשחרית כשהם עדיין חמין מתקנין בשומים ומלח כדי לאכול במנחה אסור לקלוף השומים רק מה שצריך לאכול שחרית דהוי בורר ואם הם חמים כ"כ שהיד סולדת בו אסור משום מבשל כדאי' לקמן במלאכת אופה (מ"א סס"י שכ"א ועיין עוד במלאכת טוחן סי' ב') :

יד קמח של מצות שנטחן אחר האפיה ומעורב בו התי' מצות וכיוצא בו הם כב' מינים ואסור לברור אם לא מה שצריך לאכול תיכף ויברור אותו המין שרוצה לאכול אבל לא להיפך (סי' תק"ד במ"א שם) :

טו כשנותן שומשמין ואגוזים בדבש לא יקבצם בידו ר"ל שמקבץ יחד האגוזים ועי"ז מפריד הדבש מבחוץ דהוי בורר (עיין מה שכתבתי בזה במלאכת לש סי' י' וביארתי בו דברי המ"א) :

נשמת אדם

רעות כלל ואפ"ה אפילו בענין זה בב' מינים הוי בורר כן נ"ל. ומה שכתב רש"י יפות קשה דהא הוי כאוכל מפסולת ומותר וצ"ל דלאו דוקא אלא ר"ל שבורר לצורך היפות. אבל באמת מיירי בורר הרעות מיפות או דדוקא אוכל מותר אבל בזה לעול' חייב:

(ד) **הב"י** הביאו הט"ז בסי' שי"ט ס"ק ט' הקשה על הרמב"ם שאינו מתיר אפילו יין צלול במשמרת. ובגמרא איתא להדיא דמותר אפילו במשמרת. ומה שתירץ הט"ז ג"כ דחוק שאף דקצת משמע הכי בפ"ה שכתב אבל מסננין יין שאין בו שמרים או מים צלולין בסודרין ובכפיפ' עכ"ל. ומדלא כתב בקילור יין או מים צלולין. א"ו דמשמע דמיירי מיין שאינו צלול לגמרי רק שאין בו שמרים ולכן דוקא בסודרין מותר אבל ביין צלול לגמרי אפילו במשמרת מותר כדעת הט"ז אבל בפ' כ"א לא משמע הכי שכתב וז"ל אעפ"י שמותר לסנן יין צלול או מים צלולין בסודרין כו'. ואח"כ מצאתי בתשובת רדב"ז ח"א סי' ס"א שכתב ג"כ כמש"כ הט"ז ע"ש שמתרץ ככל :

(ס) **די"ל** אע"פ שא"א לשתות מחמת התולעים מ"מ אי לאו משום איסור דרביע עליו היה יכול לשתותו דומה לקסמין ובשעת הדחק יש לסמוך על דיעה ראשונה שבש"ע דאפי' במשמרת מותר. ואח"כ מתשובת הרא"ש כלל כ"ב וכ"כ בש"ע סעיף ט"ז דמים שיש בו תולעים מותר לשתות ע"י מפה דל"ש בורר ומשמר בשעת שתיה ע"ש משמע דאם לא בשעת שתיה אסור. ואפשר דיש לחלק דמיירי מתולעים כמו זבובים וכיוצא בהם דהם אפילו בלא איסור הם מאוסים ומקרי פסולת גמור משא"כ אלו תולעים קטנים הגדלים בשכר ומשקין שבלולי האיסור היו שותין אותו והראיה שבעולם מלבד ישראל שותים אותו כך אפשר דדומין לקסמין וכמ"ש הר"ן בשם רמב"ן דעז בשבת לא מקרי פסולת אע"ג דאינו ראוי לאכילה מ"מ כיון שאינו אלא מחמת איסורא דרביע עליה ונראה דכיון שהש"ע לא הכריע בסי' ש"ן סעיף ז' וא"כ ה"ה הכא אסור ומצאתי בכלבו דף כ"א וז"ל ומסננין יין שאין בו שמרים כדי שיהיה צלול מפני הקמחים שבו וכן הדין מפני היבחושין שבו אם אפשר לשתותו בלא סינון עכ"ל ונראה דיש לכוונתו עם מה שכתב הרא"ש בתשובה וכמו

שכתבתי

כל

כלל יז הטוחן (סכ"א) :

א כל השוחק תבלין וסממנים במכתשת ה"ז טוחן וחייב (רמב"ם פ"ח) ולפיכך הצריך לדוך פלפלין וכיוצא בהם ליתן לתוך המאכל בשבת ה"ז כותש ביד הסכין וכיוצא בו ואפ"ה לא יניחם במכתשת דהוי עובדא דחול כיון דדרכו בכך בחול אלא יניחם בקערה וכיוצא בו וידוכם בקתא של סכינא דהוי שינוי גמור וכן מלח הגס אסור לדוך במכתשת אלא ע"ג השולחן ובקתא של סכין (א) (א"ר דלא כמ"א סי"ט) :

ב המחתך ירק וצנון וכ"ד דק דק חייב משום טוחן ולכן אסור להתוך בצלים ליתן לתוך המאכל אלא דוקא סמוך לסעודה לא מקרי טחינה מה שטוחן ואוכל תיכף כדאיתא לעיל במלאכת בורר . ומ"מ יזהר שלא יחתוך דק דק מאוד אלא בחתיכות גדולות קצת והחותכים הבצלים והצנון דק דק שעה או שתים קודם הסעודה קרוב הדבר לומר שחייב והבצלים אסורים באכילה וגם דאז אסור משום בורר כדלעיל במלאכת בורר סי' י"ג (שם) :

ג אסור לגרור גבינה על ריב איזין דכיון דמלאכתו בכך הוי טוחן אבל מותר לחתכו בסכין דק דק בשעת אכילה וכן מותר לחתוך בשר קשה אע"פ שא"א לו ללעסו אא"כ חותכו לחתיכות דקות כיון שרוב ב"א יכולים לאכול כך ואין חותכו אלא בסכין (ב) (שם) :

מותר

נשמת אדם

שכתבתי שהרא"ש מיירי בתולעים ממש וצ"ע :

(א) **בט"ז** ס"ק ז' כתב דפלפלין במכתשת הוי עובדא דחול ולא היה לו לכתוב כך דהרי חייב אלא דכוונתו דבעינן ב' שנויים דאפי' אם ידוך בקתא של עץ אסור אם הפלפלין מונחין במכתשת ואפשר דגם לא יניחם על השולחן וידוך אותם בקתא דסכינא דזה לא מקרי שינוי גמור כמש"כ הב"י בשם הכלבו במלח דאל"כ אכתי קשה דהא איכא ב' שנויים א' שמונחים בשולחן וא' שטחן בסכין וא"כ צ"ל קערה אבל דעת מ"מ דסגי לשנות במדוך אבל מות' לדוך על השלחן רק שידוכ' או בקתא או בשולי הקערה . או י"ל דכוונת המ"א דמותר אפילו במכתשת רק שישנה במדוך או בקתא כשהמכתש' גדולה ידוך בשולי הקערה ובאמת לא מלינו ביו"ט בפלוגתא דב"ש וב"ה בתבלין אלא שנוי במדוך ולא במדוכה ע"ש רש"י ומדוך נקר' הכלי ששוחק בו כדאי' שם לא יוליך תבלין ומדוך אצל מדוכה אבל במלח פירש"י בהדי' בכך דהיינו המדוכה או בעץ הפרור היינו המדוך דמשמע דאפי' במדוכה מותר אם משנה במדוך וא"כ ה"ה במכתשת והגר"א כתב דהרמב"ם מצריך שינוי בקערה דאל"כ הוי עובדא דחול כדאיתא בפלפלין בהחיים שלהם . ול"נ דאין זה דומה דהתם הוא טוחן בלא שום שנוי מה שאין כן כאן אף אם יכתום במכתשת מ"מ איכא שינוי ע"י המדוך אבל נ"ל דהרמב"ם אם כוונתו כמ"ש הט"ז הוא דקשה לו קושית הש"ל שהביא הב"י שהרי בבירור בקנין ותמהוי אע"ג דלא הוי כדרכו מ"מ פטור אבל אסור ולא ס"ל דבקתא דסכינא הוי כמו בורר ביד ולכן מצריך שינוי גדול בקתא וגם בקערה ומ"מ נ"ל אפשר דהמיקל לא הפסיד כיון דהאגו' כ"כ להדיא וגם ברמב"ם י"ל דכוונתו או בקערה וברמב"ם הלכות י"ט פ"ג משמע כט"ז :

(ב) **עיין** בש"ע סי' שכ"א סעיף ט' ובט"ז שם ובסי' שכ"ד ס"ק ד' שהקשה על רמ"א שכ' דאסור לחתוך דק דק בשר חי לפני עופות דהוא"ל ואינן יכולין לאכלו בלא חתוך קמשוי ליה אוכל והרבה בסי' שכ"ד נתבאר דשוי אוכלא מותר וא"כ עושה מהסיתר איסור והניח בצ"ע . ובמ"א סי' שכ"ד ס"ק ה' משמע שכוונתו לתרץ תמיהת הט"ז דהא דמותר לשווי אוכלא היינו לחתוך בחתיכות גדולו' אבל כשמחתך דק דק דשייך בו טחינה ודאי אסור וזה שכתב רמ"א שם וע"ל סי' שכ"א דדק דק אסור . אך עדיין הלשון שכתב דקא משוי ליה אוכלא צ"ע גם למ"א דס"ל לכתוב כיון שהוא דק דק . והנה מוכרח אני להאריך קצת במשמעות כל האחרונים בכונת התה"ד דלכן מותר להתוך בשר דק דק דאין טחינה אלא בג"ק עיין בט"ז ובמ"א בשם ש"ג כ' דאינו מוכרח . והת"ש הקשה ב' קושיות עצומות והניח בצ"ע וכתב שקלסוהו לקו' הנ"ל א' שהמחבר בסעיף ט' פסק דמותר לחתוך בשר דק . והיינו כמש"כ התה"ד דאין טחינה אלא בג"ק ובהמה לא נקרא ג"ק . ואחר זה כתב דאסור לגרור גבינה והיינו כמו שכתב ריב"ם דאזיל לשיטתו דבהמה נקרא ג"ק. קושיא ב' הק' הת"ש דרבא דאמר אין דישה אלא בג"ק וא"כ ב"כ דאין טחינה אלא בג"ק . והא רבא אמר מאן דעביד חביתא בו' חייב משום טוחן הרגבי' וקרקע לא נקרא ג"ק כמש"כ הר"ן בסוכה .וכדאיתא בש"ע סי' תרכ"ט . ובאמת הם קושיות עצומות וכניה בל"ע והנה ל"ז הוא אם כונת התה"ד דלכן מותר לחתוך בשר לפי שאינו ג"ק ואין טחינה אלא בג"ק כמו דאין עימור אלא בג"ק . אך צ"ע גדול דא"כ דכן יהיה כונת התה"ד . קשה דהא ממ"נ לענין דישה חייב בבהמה דהא החולב חייב משום דש. דאפי' ר"ת שכתב בדף ע"ג דמשו' ממתק חזר בו בריש חבית ד"ה עז לחלבה ע"ש וצ"ל או כדעת הר"ן וריב"ם דבהמה נקרא ג"ק לענין זה . וכ"ד הרמב"ם בפ"ח שהרי כתב דאין דישה אלא בג"ק והחולב חייב משום דש וא"כ ה"ה בטוחן . או אפי' לדעת התוספת דף ע"ג דבהמה לא נקרא ג"ק . הא כתבו דלפי זה צ"ל דהלכה כר"י דדישה הוא בכ"ד אף שאינו ג"ק . ולדבריהם צ"ל מאי דאמר רבא דסברי רבנן אין דישה אלא בג"ק . היינו קסברי רבנן ולא ס"ל אלא כר"י . וא"כ היאך כתב התה"ד בפשיטות דכיון דאין עימור אלא בג"ק ה"ה בטחינה . שהרי לשיטת התוס' ע"כ רבא פליג נמי אעימור וס"ל כרבה שם בכניף מילח' דחייב . ובאמת נ"ל בשום מלאכה ג"ק . ואיך לא כתב מזה כלל התה"ד דתליא באשלי רברבי ונגד כל הפוסקים התוס' ורמב"ם . למר כדאית ליה דחייב אף שאינו ג"ק . ולרמב"ם משום דהוי ג"ק . ועוד צ"ע דאיך אפשר דס"ל לתה"ד דבכל מלאכות ילפינן ממשכן ואינו חייב אלא בג"ק . וא"כ היעלה על הדעת שהמבשל בשר אינו חייב משום מבשל לשיטתו דאינו ג"ק . ומ"ש מלאכת בישול מטחינה ודישה אם כולם ילפינן ממשכן ותנא סידרא דפת נקט. וכן הטוחן עפר והלא עפר פטור כקו' הת"ש שאינו ג"כ . ועוד שהרי התה"ד מסיים . אבל אם צריך לחתוך לעופו' אין להתיר בשביל טעם זה . ואם אין טחינה בבשר שאינו ג"ק מ"מ לאדם או לעופות :

ועוד צ"ע דלפי זה אביי ורבא דמחולקי' בעימור תליא בפלוגתא דר"י ורבנן אי חייב אף בשאינו ג"ק וא"כ למה לא אמר בש"ס לימא אביי ורבא בפלוגתא דר"י ורבנן דדישה קמיפלגי. ועוד צ"ע במאי פליגי הפוסקים . דהתוספת כתבו דדוקא בתלושא שייך טחינה משא"כ במחובר ירקות . והרמב"ם כתב דבכל ירקות שייך טחינה ובפירות ל"ש טחינה כמו שכתב המ"מ בפרק כ"א. והרא"ש כתב דל"ש כלל טחינה באוכלין . וכל זה צ"ע דכל אחד יאמר פסק מלבו כאלו היה הלמ"מ ומה טעם יש בזה לחלק :

ולכן נ"ל ברור דאין ספק דכל דבר שהמלאכה נעשית בו כדרכו כבישול דבשר וטחינ' ולישה בעפר וכל כיוצא בזה אין חילוק בין ג"ק או לא שהרי הבישול הוא כדרכו. וכן הטחינ' שטוחן העפר והצרורות שכן הוא דרך מלאכתו : וכן הלישה וכיוצא בו. בכל מה שאין זה המלאכה ממש כגון הפוצע הלזון ובאנו לדמות למלאכה בזה פליגי ר"י ורבנן דר"י ס"ל כיון דדמי לדש במה שמפרק דמו חייב ורבנן ס"ל דל"ש מלאכת דישה אלא בג"ק ובאמת אלו היה איזה דבר שמלאכת הדישה יהיה נעשה בו כדרכו אפי' לא היה ג"ק גם לרבנן חייב דזה דישה ממש אבל כיון דליכא מידי שיהיה שייך בו מלאכת דישה אלא בגידולי קרקע . ולכן אמרו אין דישה אלא בגידולי קרקע . ולכן בעימור ס"ל לאביי דלא שייך מלאכה זה אלא בג"ק אבל מאן דכניף מלחא לא נקרא מעמר . וכן בחולב דאינו דישה ממש

אלא

ד מותר לפרר להם אפי' דק דק הואיל דכבר נטחן אין טחינה אחר טחינה ויש ליזהר דוקא לאכול לאלתר דלמקצת פוסקים גם בזה חייב (ג) (סס) :

ה המפרר חתיכת עץ שנרקב ועושה ממנו פולווער וכן המפרר צרור עפר חייב משום טוחן (סבת ע"ד) :

ו ולכן כשיש מעט טיט או צואה יבשה על בגדו אסור לשפשפו או לגרור בצפורן להסירו דהוי טוחן אבל אם אין שום ממשות הצואה רק המראה מותר לגררו ולהסירו להתפלל בנקיות ובשעדיין הטיט לח מותר לשפשפו מבפנים להסירו . ונ"ל כשהבגד שחור ומקפיד עליו אף זה אסור דהוי מלבן כמו שנבאר במלאכת מלבן (סי' ט"ג) :

נשמת אדם

הנוסר

אלא דדומה לה לפי שמפרק הזלב . אי אמרינן דבהמה אינו ג"ק לא שייך לקרות בזה דש דמאי ענין זה לדש שמכה על הזרעים בשבט להוציא הגרעין. אבל אם בהמה ג"ק שפיר נקראת החליבה דישה דבגדולי קרקע כל מה שמפרק נקרא דש . ולכן לא מצינו לא בגמרא ולא ברמב"ם ובשום פוסק . רק דאין עימור ואין דישה אלא בג"ק . דשני מלאכות אלו לא שייכים באמת רק בג"ק אך מה שהוא ג"א כמו חולב אף שאינו דישה ממש . מ"מ כיון דמלאכה זו לפרק מג"ק נקרא דישה והתורה אסרה דישה א"כ אף חולב בכלל משא"כ אם אינו ג"ק אינו נקרא דש והוא כמו שפירש"י בריש חבית דאמרינן לא אסרה תורה אלא דריכת זיתים וענבים . פרש"י כלומר דריכה הוא מלאכה בזיתים וענבים אורחייהו בהכי הוי מלאכה אבל בשאר פירות לאו אורחייהו ולא הוי מלאכה ע"ש . וא"כ מכ"ש כשאינה אותה המלאכה ממש א"כ לאו אורחייהו . ובזה מחולקים הפוסקים דתוס' ס"ל דדוקא סלקא אורחייהו לחתוך אותו דק דק והוי טוחן משא"כ שאר ירקות וא"כ הוי כסחיטת שאר פירות . והרא"ש ס"ל דל"ש כלל באוכלין טחינה דמה שמחתך בסכין לא הוי טוחן אלא כשטוחן כמו שטוחנין קמח ואין חילוק בין חטין לעפר כיון דאורחייהו בהכי . אבל אוכלין אין דרך לטחון אותו הדק כמו קמח אלא חותכין חתיכו' קטנו' וזה לא נקר' טוחן והרמב"ם ס"ל כיון דמפריד הדבר לחלקים קטנים נקרא טוחן כמ"ש בפ' ז' וז"ל המחתך את הירק מעט לבשלו הרי זה חייב שזו תולדת טחינה שהטוחן לוקח גוף אחד ומחלקו לגופים הרבה . וכן הלוקח לשון כל מתכת ושף אותו כדי ליקח מעפרו כדרך שעושין צורפי זהב הרי זה תולדת טוחן עכ"ל . ומה שדקדק לכתוב כדרך שעושין צורפי זהב להורות דדוקא בטוחן דבר שדרכו בכך . וה"ה דדוקא ירקות דרכן בכך לבשלן אבל פירות אין דרך לחתוך אותן חתיכות קטנות ולכן פטור . ונ"ל דזה גם כן כוונת הרמב"ם בפ' כ"א הל' י"ח וז"ל החותך ירק דק דק כדי לבשלו הרי זה תולדת טוחן וחייב לפיכך אין מרסקין לא את הפחת ולא חרובין שנראה כטוחן אבל מחתכין דלועין לבהמה כו' שאין טחינה בפירות וכוונתו אין מרסקין לא את הפחת כו' ר"ל לחתיכות קטנות אבל מחתכין כו' בחתיכות גדולות וכגי' הכ"מ לפי שאין טחינה בפירות הוא טעם לחלק בין ירקות ופחת ודלועין . דדוקא בירקות אורחייהו בהכי לחתוך אותן דק דק משא"כ בפירות וה"ה פחת דלאו אורחייהו.ומ"מ אין מרסקין לחתיכות קטנות לפי שנראה כטוחן . ובאמת אין חילוק בין פחת וחרובין לדלועין או נבלה אלא בכלן ל"ש טחינה אלא שאם חותך לחתיכו' נראה כטוחן . ומתני' קתני כל חד וחד כדרך שמאכילין אותן. והא שכתבו תוס' ד"ה מפרק ז"ל דע"כ טעמא דרבנן משום דילפי' מהמשכן דאין דישה אלא בג"ק עכ"ל. אין כוונתם דמאי שאינו ג"ק ל"ש בו דישה או טחינה כמו שהקשתי דא"כ ביטול כמי ועוד פציעת החלזון היה במלאכת המשכן לצבוע תכלת כדאיתא שם שכן ציידי החלזון ועיין ברש"י תרומה. אלא כוונת תוספ' ג"כ כמו שכתבתי דטעמא דרבנן בדבר שאינו מלאכה גמורה כמו פציעת חלזון דזה לא נקרא דישה אלא בג"ק כמו המשכן דזה נקרא דישה . אבל בשאר דברים לא נקרא דישה וכן פציעת חלזון כיון דלא נקרא ג"ק לא נקרא זה דישה . אלא כמפריד דבר מדבר שאינו נקרא מלאכה כן נ"ל ברור דעת התוס'. וזהו ג"כ כוונת התס"ד דבודאי גם הוא מודה דבהמה נקרא ג"ק ובחולב חייב כדאיתא ברמב"ם . אלא שכוונתו כיון שאינו טוחן ממש כדרך הטחינה להדק אותו עד אשר דק כקמח . ולכן חולקין הפוסקים אפילו בירקות . אע"ג דלכ"ע הוי ג"ק מ"מ ס"ל כיון דאין נטחן ממש לא מקרי טחינה . א"כ בבשר דאינו גומא מן הקרקע פשיטא דל"ש בזה טחינה דהא אין דרך כלל לטחון בשר . ומה שכתב והכי מצינו לענין עימור דאין עימור אלא בג"ק כוונתו כיון דמצינו דמה שאינו ג"ק קיל מג"ק אע"ג דבדבר שהמלאכה נעשית כדרכו אין חילוק בין ג"ק או לא . מ"מ בדבר שאינו מלאכה כדרכו בודאי עכ"פ קיל יותר וכיון דמצינו דאפי' בירקות י"א דל"ש בו טחינה כ"ש בשר שאינו באמת ג"ק ממש ולכן כתב אבל לעופות כיון דא"א להם לאכול אא"כ חותכן דק דק וא"כ י"ל דזה הוי טחינה דדוקא מה שראוי לאכול אף בלא חתוך בזה ס"ל לתוס' דלא נקרא טחינה כמו דסבירא להו למקצת פוסקי' דלרמב"ם דוקא בירק שאינו נאכל חי שייך טחינה כמש"כ הכ"מ פ' כ"א ובפ"ז אבל מה שאינו ראוי לאכול כך בלא חתוך דק דק א"כ היינו טחינה דידהו ואורחייהו בהכי והוי מלאכה דאורייתא . אבל מעולם לא עלתה על דעת התס"ד דבהמ' לא נקרא ג"ק ולא דיבר מזה כלום שאין צריך לזה דאין נ"מ אם הוא ג"ק או לא שהרי אפילו ירקות דבודאי ג"ק ואפ"ה למקצת פוסקים ל"ש בהו טחינה אלא כתב די"ל כיון שאינו ג"ק ממש עכ"פ קיל ולפ"ז לק"מ כל הקו' וגם קו' הת"ש על התס"ד ועל המחבר לק"מ דודאי גבינה בריב אייזין זה הוא טחינה כדרכו וחייב ודעת המחבר בודאי דבהמה הוי ג"ק רק כיון דהוא כבר צלוי ומבושל ואוכלין אותו כך אין דרך לחתוך אותו לחתי' קטנות מאד ולכן מותר וע"ז כתב רמ"א אבל בשאר בשר חי לעופות כיון שאין יכולין לאוכלן כך אלא ע"י שמחתך אותו דק דק ועי"ז קא משוי אוכל וא"כ אורחייהו בהכי והוי מלאכ' כדרכו ואסו' משו' טחינה ואין כוונת רמ"א משום דהוי' אוכלא דאי' בסי' שכ"ד דהתם איירי בענין דל"ש בו מלאכה כמש"כ המ"א שם :

ודע שבפ"ז כתב המחתך את הירק מעט כדי לבשלו הרי זה חייב עכ"ל. מש"כ מעט צ"ע דמשמע אע"פ שאינו מחתך דק דק וכ"כ בפ"ח המחתך ירק תלוש הרי זה תולדת טוחן ובפ' כ"א כתב המחתך ירק דק דק לבשלו הרי זה טוחן וחייב וכ"כ בש"ע וצ"ע ומש"כ הרמ"ך בפ"ז דע"כ בירק שנאכל חי אין בו משום טוחן דאל"כ קשה מקניבת ירק ביה"כ . לא ראה דברי המ"מ וז"ל בפ"א משביתת עשור מותר לקנב ירק ומהו הקינוב שמסיר העלים המעופשות ויקנן השאר ויתקן לאכילה . וכתב שם המ"מ דאינו ר"ל דק דק דאם כן הוי טוחן עכ"ל ור' מנוח בפ"א מהלכות יוה"כ כתב בשם רבנן קמאי וז"ל בקניבה גרים כלומר החותכו לחתו' גסות כירקות שאוכלין היין אפילו בלא קנוב מתבשלין יפה דאלו אין מתבשלות בלא קנוב אסור דתולדה דטוחן הוא עכ"ל מוכח דדק דק לעולם חייב אפילו בנאכל חי :

(ג) דין זה אינו מוסכם דכ"כ הסמ"ג והסמ"ק והגמ"יי והר"ן בשם רשב"ם מטעם דאין טוחן וא"כ משמע דמותר לפרר אפי' דק דק אפי' לבו ביום וכן משמע בר"ן פרק כלל גדול אבל הרשב"א הביאו הר"ן שם והכ"מ בפרק כ"א הביאו לשונו ממש מוכח דס"ל דאין חילוק בין לחם לירקות ואם טוחן לבו ביום חייב וכ"כ המל"מ בפ"א מהל' חמץ בשמו וכתב עוד דכן דעת התוספת בשבת קי"ד וכוונתו שהרי תוספת כתבו בפ' כלל גדול ע"ג ד"ה פרים סילקא דדוקא בסילקא חייב אבל לא שאר ירקות וא"כ קשה מה שכתב בדף קי"ד ולא דמי לסילקא דחייב משום טוחן דהא י"ל דקניבת הירק היינו שאר ירקות אע"כ דס"ל כשעושה חתיכות דקות מאד שייך טחינה בכל דבר והא דכתב בפרק כלל גדול דוקא סילקא היינו אפילו בחתיכות גדולות ובדף קי"ד אינם סותרים דבריהם אלא שכתבו די"ל דגם בכ"ד שייך טחינה אם הם דקין מאד :

ז הנוסר עצים שצריך לנסורת שלהן והשף מתכות ר"ל שקורין פיילן חייב בכל שהוא והמחתך עצים דק דק ועושה אותם קטנים (ד) אם דקדק מהן כדי לבשל כגרוגרת מביצה חייב (רמב"ם מ"א סי' סי"ד ס"ק ע"ד) :

כלל יח המרקד :

א המרקד כדי להוציא הפסולת חייב משום מרקד ולכן צריך למחות ביד הנותנין מספוא לסוסים שנותנין השבולת שועל בכברה ובוברין להוציא המוץ ולנקותו דזהו מלאכה דאורייתא ואם מרקד מצה טחונה וביוצא בו שצריך עכשיו לאכול מעט מן הקמח הדק חייב משום מרקד דהחתיכות הגדולות נחשבין כפסולת :

ב אם אין בו פסולת כלל כגון קמח ממצה טחונה שנדבק קצת ורוצה להפרידו אע"ג דל"ש בו טחינה דאין טחינה בפת שכבר נטחן מ"מ אסור לרקדו אבל אינו אלא מדרבנן (ה) וצ"ע אם מותר ע"י שינוי (ועיין בסי' תק"ו) :

ג מותר ליטול מאכל לבהמה בכברה וליתן לתוך האבוס אע"פ שהמוץ נופל דרך נקבי הכברה כיון שאינו מתכוין לכך (ו) (סכ"ד) :

כלל יט הלש (סי' שכ"א ושכ"ד) :

א הלש בגרוגרת חייב ובפחות מזה אסור מה"ת כדין כל חצי שיעור דאסור מדאורייתא שאינו חייב עד שיגבל . ודוקא בדבר שהוא בר גיבול כגון קמח ועפר וטיט אבל דבר שאינו בר גיבול כגון אפר וחול תיכף משנתן בו מים זהו גיבולו וחייב וי"א דאפי' בקמח וכיוצא בו חייב תיכף משנתן בו מים וי"א דאדרבה דבר שאינו בר גיבול קיי"ל דאפי' אם מגבלו אינו חייב וקיי"ל לחומרא כיון שהוא מדי דאורייתא ולכן צריך ליזהר שלא ליתן מים לתוך המורסן אפי' כשצריך ליתן לבהמה ועופות ואפי' נתן בו כבר מים מע"ש אפ"ה אסור לגבל כדרכו אלא מעבירו במקל בשתי וערב ומנערו מכלי אל כלי כדי שיתערב ומותר אח"כ להלקו לכלים הרבה ומ"מ בשעת הדחק יש להתיר ע"י נכרי שהנכרי יתן המים בשבת ויגבל ע"י שינוי (ז) (סכ"ה) :

נשמת אדם

וכן

(ד) כתב הרמב"ם הנוסר עצים להנו' בנסורו' שלהם או השף לשון של מתכות חייב כשיעור כ"ש אבל המחתך עצים אינו חייב עד שידקדק מהן כדי לבשל כגרוגרת מביצה עכ"ל וע"ש בלח"מ שדחק עצמו במה שכתב כדי ליהנות שהרי לרמב"ם מלאכה שאין צריך לה חייב דאל"כ הוי מקלקל ע"ש . ול"נ דפשוט דכוונתו לחלק דאי צריך לנסורת חייב בכל שהוא ואם צריך לבשל חייב בכגרוגרת ובאמת אין הכרע ברמב"ם בנסורת אם חייב בכ"ש ע"ש. אך לפי שכתב במ"מ דיליף משיעור הולאה . ונראה דגם בהולאת נסורת אם להנות מנסורת חייב בכ"ש ואם לבשל שיעורו כגרוגרת וצ"ע :

(ה) הכי מוכח בביצה כ"ט אין שונין כו' . וע"ש ברש"י שכת' אבל השונה קמח פי' שרקדו פעם שניה אינו מרקד שהרי נראה שהכל יוצא והכי מוכח בשבת דאמרי' היינו בורר היינו מרקד ולא משני הבורר היינו כשיש בו פסולת ומרקד הוא אפילו כשאין בו פסולת כלל אע"כ דגם מרקד אינו אלא דוקא כשיש פסולת . וזה נ"ל כוונת המ"א בסי' תק"ו ס"ק ג' מש"כ שם ועיין פ"ז בשבת עכ"ל :

(ו) וא"ל דהא הוי פסיק רישא . ז"א דדוקא במקום שעושה מלאכה כגון משקה מים לזרעי' וכיוצא בו דהוא עושה המלאכה רק שאינו מכוין לפעולתה משא"כ הכא שאינו מרקד כלל אלא שנוטל בכברה ולכן אף שנופל דרך נקבי הנפה אין להום דמלאכת מחשבת אסרה תורה כדאי' בב"ק כ"ו ע"ב לכדיה . הוצרכתי לזה לפי שראיתי ברש"י וטור והרע"ב שכ' על כרשינן אבל נוט' בכברה אע"פ שלפעמים נופל דרך נקבי הכברה . ובתבן פ' כלה אע"פ שנופל משמע דהוא ודאי . וא"כ ע"כ צ"ל כמו שכתבתי . והא דלא גזרינן שמא ירקד עיין בא"ר ריש סי' שכ"ד ולא כ' שום טעם . ול"נ דלק"מ דהא כרשינן ותבן הוא למאכל בהמה ומאכל בהמה ל"ג כלל שאינו מקפיד כ"כ לנקותו וכדאיתא בשבת כ"ג ובסי' שכ"ב וע"ש ברא"ש ור"ן דגבי בהמה ל"ג רפואה משום שחיקת סממנין דאין בהול כ"כ וכ"ש במאכל בהמה . והתימא על הלבוש וא"ר שדחקו בזה והוא פשוט . והכי מוכח ממתני' דנותנין מים למורסין אבל לא גובלין ול"ג שמא יגבל . אע"כ דמאכל בהמה ל"ג . וגם נעלם מהם מש"כ הב"י ריש סי' שכ"ד שכ' בהדיא דמה שהוא צורך היום לבהמה ל"ג ע"ש . אך זה אינו מספיק לכאן דהתם א"ה בענין אחר אבל הכא יטול בכלי אחר ולא בכברה ולפי מש"כ א"ש :

(ז) צריך אני להאריך שראיתי לגדול א' בספרו על הלכות שבת שטעה טעות גדול וכ' בס' שכ"א ס"ק כ"ח. דהלש קמח מעט מעט אינו אלא מדרבנן . והרי ליה מאריה כדאמרינן בשבת ע"ד והי מותר לאפות פחות מכשיעור . ופירש"י דהא קיי"ל חצי שיעור אסור מה"ת עכ"ל . וכ"כ הרמב"ם בפ"א הלכה י"ד ובפ' י"ג הלכה כ"א וה"נ דכותיה אף שכוונתו ללוש עסה . ועוד שהרי התכם בזה קאי על מה שכתב בש"ע דמותר לגבל קמח קלי מעט מעט וגם מותר אפילו הרבה גרוגרות בבת אח' רק שלא ילוש הרבה בבת אחת כדי שיהיה לו היכר . ואין מן הצורך להאריך בזה להשיב טעותו. אך מה שדחקו לכך דלמה לא מה שדחקו לכך דלמה לא נגזור גם מעט מעט שמא ילוש קמח שאינו קלוי ולכן מוכרחים אנו לפרש הסוגיא ודברי הש"ע ולברר השיטות . כי גם דברי הב"י בסי' שכ"ד תמוהים מאד באמת כמו שתמה עליו הרב בעל ת"ש . וכתב שדבריו מעורבין . ואנו בעניותנו נתרץ דבריו בלא שום דוחק כלל. וז"ל רמב"ם סוף פ"ח המגבל את העפר ה"ז תולדות לש ואין גיבול באפר ולא בחול הגס ולא במורסין ולא בכיוצא בהן עכ"ל . וכתב הראב"ד טעה בזה שהוא סובר שאם נתן בהם מים וגובלן שאינו חייב משום לישה וכו' ואינו כן . שלא אמרו עפר אינו בר גבול אלא שאינו מחוסר גיבול ובנתינת מים לבד חייב עכ"ל (במ"א סימן שכ"א ס"ק י"ט נפל טעות בדפוס ונהלף אפר בעפר)ופלוגתייהו תליא בשיטת הסוגיא בדף י"ח דאמרי' שם מאן תנא דנתינת מים זהו גיבולו אר"י רבי היא דתניא אחד נותן את הקמח ואחד נותן המים האחרון חייב דברי רבי ריבי"א אינו חייב עד שיגבל. ופריך ע"כ לק ר"י ב"י אלא בקמח דבר גיבול אבל במידי דלאו בר גיבול מודה לרבי . ומשני לא ס"ד דתני' א' נותן את האפר וא' נותן את המי' האחרון חייב דברי רבי ריבי"א אינו חייב עד שיגבל (ואפר לאו בר גיבול ואפ"ה לר"י ב"י אינו חייב עד שיגבל) ודחי הש"ס דלעולם י"ל

ב וכן חרדל והריין ושאר מיני טיבולים שלא נתן בהם חומץ מע"ש אסור ליתן בהם חומץ בשבת ולעשות בלילה עבה אלא ישנה ויתן תחלה החומץ בכלי ואח"כ יתן לתוכו החרדל והחריין ולא יעשנה בלילה עבה אלא ישפוך חומץ הרבה שתהיה בלילתו רכה ואז לא נקרא לישה וגם לא יערב בכף אלא בידו או שינענע הכלי עד שיתערב (שם):

ג וכן כשנותנין מצה כתושה בקמח במשקה מעד יזהר שלא יהיה בלילתו עבה אלא רכה ויתן הקמח תחילה ואח"כ המשקה ולא להיפך דמסתמא בחול היו עושין להיפך ליתן הקמח

לתוך

נשמת אדם

דריב"י מודה באפר דלאו בר גיבול דחייב משנתן מים. והא דתני בברייתא אפר היינו עפר דהוא בר גיבול. ובדף קנ"ה אמרינן במתניתין נותנין מים למורסן אבל לא גובלין ואמרינן בגמ' מתני' מני ר"י ב"י היא דאמ' עד שיגבל. ופריך דלמא ע"כ לא אמר ר"י ב"י אלא בקמח דבר גיבול אבל מורסן דלאו בר גיבול מודה. ומשני לא ס"ד דתניא בהדיא אין נותנין מים למורסן דברי רבי ר"י ב"י אומר נותנין מים למורסן ע"כ וא"כ כיון דמסקנת הש"ס דלריב"י נותנין מים לכתחלה למורסן הוכיח הרמב"ם דבמידי דלאו בר גיבול אפילו אם מגבל פטור. דאל"כ ליגזור עכ"פ נתינת מים שמא יגבל. אע"כ דל"ש בו גיבול כלל ואפילו לגבל אינו אסור אלא מדרבנן שמא יבא לגבל מידי דבר גיבול. ולפ"ז ע"כ הא דאיתא בברייתא א' נותן העפר כו' ר"י ב"י אומר עד שיגבל. הכי פירושו · אינו חייב עד שיהיה בר גיבול ופסק הרמב"ם הלכה כר"י ב"י דמתני' דפרק מי שהחשיך אתיא כוותיה. וכן פסק הרי"ף עיין ב"ז במ"מ ובב"י וכן פסק הש"ע בסי' שכ"ד אין גובלין מורסן אבל נותנים בו מים דנתינת מים ליכא למגזר מידי. דאף אם יתן מים בקמח שהוא בר גיבול ג"כ פטור עד שיגבל כר"י ב"י ול"ג שמא יבוא לגבל המורסן שהרי אף כשיגבל מורסן פטור כיון דאינו בר גיבול רק שחכמים אסרו לגבל כדרכו שמא יבא לגבל מידי דבר גיבול. ולכן צריך שינוי שיגבל במקל כולי וה"ה אם רוצה לגבל כדרכו מעט מעט בפחות מכדי צרכו נמי מותר כמ"ש המ"א שם סק"א א' בשם רמב"ן. דכיון דצריך ללוש מעט מעט הרי יש לו היכר שלא יתיר לגבל מידי דבר גיבול. וזה שכתב בש"ע בסי' שכ"א סעיף י"ד אין מגבלין קמח קלי הרבה שמא יבא ללוש קמח שאינו קלי. וכתב המ"א ובזה אפילו מעט מעט אסור עכ"ל. ואסור ר"ל מה"ת וחייב שהרי אין זה גיבול כלאחר יד כמו שכתב המ"א בסי' שכ"ד ס"ק א' בהדיא. אלא דזה הוא גיבול כדרכו. אלא דבמידי דלאו בר גיבול מותר לגבל מעט מעט שאז יש לו היכר ומה שכתב המ"א בסי' שכ"א ס"ק י"ט דמעט מעט הוי שינוי בגיבול אינו ר"ל דהוי כלאחר יד אלא כוונתו דהוי היכר ותבואה שלא הביאו שליש דדומה לחול ולא אתי למחליף בקמח מותר לגבל הרבה ודוקא שיהיה רך אבל קשה אסור דנראה כלש וכל זה ברור ולא שייך למגזר כשילוש קמח קלי מעט שמא יבא ללוש קמח שאינו קלי מעט ואז חייב. כיון דלא התרנו לו לגבל אלא מעט מעט אית ליה היכרא:

ודע מה שפי' בש"ע אין מגבלי' פי' נתינת מים בקמח נקרא גיבול הוא טעות גמור ותלמיד טועה כ' זה דהא הש"ע פסק כרמב"ם וכר"י ב"י דנותנין מים למורסן וה"ה קמח קלי כיון שאינו בר גיבול וכל זה ברור דלא כאותו חכם שטעה וכ' דקמח ג"כ אינו חייב אם ילוש מעט מעט דלא חש לקמחי' וטעה להתיר איסור דאורייתא ושרי ליה מאריה:

ואמנם שיטת הראב"ד ע"כ מוכח דפסק נמי כר"י ב"י דבמידי דבר גיבול אינו חייב עד שיגבל. וכפסק הרמב"ם דאל"כ היה לו להשיג ג"כ על דברי רמב"ם שכתב המגבל את העפר והיה לו לכתוב דבנתינת מים חייב בע"כ דמודה ליה אלא שתפס לעיקר הסוגיא דפ"ק בדף י"ח כסברת אביי דברייתא דתני בה אפר היינו עפר אבל באפר דלאו בר גיבול מודה ר"י ב"י דמשנתן מים חייב וכדעת הסה"ת וסמ"ג. ולפ"ז צ"ל דהא דנותנין מים למורסן לר"י ב"י היינו דס"ל כמש"כ תוס' שם דמורסן הוי בר גיבול רק נגד קמח קרי ליה אינו בר גיבול · וכ"כ בספר יריאים ונפי שהוא לצורך בהמה לשבת משום צער בע"ח לא גזרו נתינת מים כדמלינו הרבה דברים שהתירו חכמים שבות משום צער בע"ח. ומה שהקשה הט"ז ומתמיה על הב"י דמ"ב קמח. י"ל דבאמת גם בקמח אם הוא לצורך בהמה מותר בנתינת מים לר"י ב"י. ולשיטת הראב"ד דפסק כוותיה.

וכן הבין המ"מ דעת הראב"ד וכן כתב המ"מ בהדיא בדעת הראב"ד הכי בפ"ג מהלכות י"ט הלכה י' דדעת הראב"ד במידי דלאו בר גיבול לכ"ע חייב משעה שנתן בו מים · ודע דהיתר זה לגבל קמח קלי מעט מעט כדאיתא בסי' שכ"א וכתב הרמב"ם בפ' כ"א. לא הזכיר הס' התרומה וסמ"ג וסמ"ק וירא"ים דהא הי"א שבש"ע בסימן שכ"א ושכ"ד. וכתב דקיי"ל כרבי דלעולם חייב משנתן מים ואין היתר אלא כשמגבל לאחר יד דהיינו במקל שתי וערב · וכן פירש רש"י ריש דף קנ"ו וסכ"מ דמשני היכי משני אר"ת על יד. ופירש"י גובלין כלאחר יד וס"ל לרש"י דלר"י ב"י אין חילוק בין במידי דבר גיבול ובין במידי דלאו בר גיבול לעולם אינו חייב עד שיגבל. אבל כשמגבל לעולם חייב וכפשטא דסוגיא דמי שהחשיך לר"י ב"י. וא"כ צ"ל דעל יד אינו ר"ל מעט מעט דבזה חייב כמו שכתבנו. ולכן פרש"י כלאחר יד והתירו לצורך כלאחר יד כמו דיכת פלפלין בקתא דסכינא וכמוהו הרבה. אלא דהרי"ף ורמב"ם לשיטתם דבמידי דלאו בר גיבול אפילו אם מגבלו פטור לר"י ב"י. מפרשים דר"ל מעט מעט ולפ"ז צ"ל מה שלא השיג הראב"ד בפ' כ"א הכא דהתיר הרמב"ם מעט מעט. צ"ל דסמך עצמו על מה שהשיג בפ"ח וכתב דמידי דלאו בר גיבול חייב משנתן מים. וה"ה לקמח קלי שאינו בר גיבול דאסור ליתן אפילו מים כן י"ל בדעת הראב"ד:

אבל הב"י בסי' שכ"ד כתב וז"ל אבל דעת התוס' והראב"ד דמידי דלאו בר גיבול חייב טפי. אע"פ שלא הזכירו תוס' והראב"ד אלא אפר נראה דה"ה למורסן דהא בהדיא אמרינן במי שהחשיך דמורסן לאו בר גיבול כדרך שאמרו באפר. וכיון דלפי דבריהם גיבול מורסן מיתסר מדאורייתא. טעמא דר"י ב"י דשרי ליתן מים למורסן משום דבנתינת מים לא מיחייב לר"י ב"י אף על פי שחכמים גזרו כיון שיש בו צורך היום לבהמה מותר עכ"ל. הנה מה שהאריך הב"י וכתב כדרך שאמרו באפר · וכ"ל כוונתו לשלול ממה שכתבו תוס' בדף י"ח דמורסן הוי בר גיבול רק נגד קמח אמרינן דלא הוי בר גיבול. ע"ז כ' לפי שאמרו במורסן כמו באפר משמע דאינו בר גיבול כלל (ואף שהתוס' כ"ה היינו דליכא לקשות מזה לאביי אבל באמת ז"א וגם התוס' בביצה לא הזכירו רק לישב ובזה א"ש מה שלא השיג הראב"ד בפרק כ"א על מורסן) אך דברי ב"י תמוהים מאד כמו שתמה הרב בעל תוספת שבת · כיון דס"ל דבמידי דלאו בר גיבול מנתינת מים חייב איך יתיר משום צורך בהמה איסור דאורייתא. ובפירוש כתב הראב"ד דבנתינת מים חייב. ונראה לי דהב"י מפרש דברי ראב"ד באופן אחר ואין כוונת הראב"ד להשיג דבמידי דלאו בר גיבול יהיה חייב מנתינת מים. שהרי בפרק מי שהחשיך מסקינן דלא ס"ד ומורסן הוי אינו בר גיבול. וא"כ ס"ל לר"י ב"י עד שיגבל. וא"כ ע"כ לר"י ב"י ה"ס הברייתא דבדף י"ח אחד נותן האפר כמי אתיא כפשטא אפר ולא עפר ועל זה אמר ר"י ב"י עד שיגבל. ומיהו משיגבל חייב. ודלא כרמב"ם שמפרש הא דאר"י ב"י עד שיגבל ר"ל עד שיהיה בר גיבול כמ"ש המ"מ וזהו שכתב הראב"ד שטעה אלא דאדרבה סברת אביי היה דמידי דאינו בר גיבול חמיר. וא"כ היאך נימא למסקנא מהיפך להיפך דקיל אע"כ דלפי המסקנא לר"י ב"י ל"ש בין מידי דבר גיבול או אינו בר גיבול עכ"פ משיגבל חייב וא"כ דברי הב"י ראויין למי שאמרן דלפי מה שכתב דגם מורסן אינו בר גיבול כדמוכח סוגיא דמי שהחשיך וא"כ ע"כ לר"י ב"י ל"ש דבכולא אינו חייב עד שיגבל ועכ"פ גיבול מורסן אסור מדאורייתא צ"ל דמה שהתיר נתינת מים היינו משום צער בע"ח. ולפ"ז מה שהשיג הראב"ד בהלכות י"ט פ"ג הלכה י' כוונתו רק מה שהתיר הרמב"ם שם לגבל אפר דזה אסור. אבל נתינת מים אין כאן חיוב. ודלא כמ"מ שם ע"ש:

יתוך המשקה והכל לפי מנהג המקום ישנה בשבת (ג) וגם לא יערב בכף אלא באצבעו או שמנענע הכלי עד שיתערב (שם):

ד לא ישתין ע"ג טיט (שם) ונ"ל דה"ה כשמכסה מי רגלים בחול ואפר וכשיתן מעט יהיה מתערב במ"ר והוי כמו לישה ובנתינת המים חייב לי"א ולכן יתן הרבה אפר וחול ואז לא ניכר כלל הלישה:

ה הנותן זרע פשתן או שומשמין במים חייב משום לש מפני שמתערבין וניתלין זה בזה ככל דבר הנילוש (סי' ש"מ) (ג):

ו כשנותן שומשמין ואגוזים בדבש לא ידבקם בידו די"א דהוי כמו לישה (ד) והמדבק כדי להפריד הדבש הדבוק מבחוץ הוי בורר כדלעיל במלאכת בורר סי' ט"ו (סי' ש"ט):

כלל כ האופה (סי' ש"ח):

א האופה את הפת או המבשל את המאכל או סממנים או מים וכל דבר אפי' נאכל כשהוא חי כגון פירות וחלב והמתיך שעוה וחלב וזפת וכיוצא בהן או א' ממיני מתכות שהתיך אותם כמו שמהתכין (א) בכלי עד ששופכין אותו כמים ועושין מהם כלים בידוע וכן כלי של

טיט

נשמת אדם

ונ"ל דאף דקיי"ל להחמיר כשיטת התרומה וסמ"ג דל"ש מידי דבר גיבול או אינו בר גיבול חייב מנתינת מים וכרבי. מ"מ אם צריך ליתן מורסן לבהמתו ולעופות ולא נתן מים מע"ש מותר ע"י נכרי. שהב"י סתם בש"ע דיעה ראשונה כרי"ף ורמב"ם דמידי דלאו בר גיבול כמורסן קיל טפי. והתוספתא כתבו די"ל דמורסן הוי בר גיבול. ואם כן על כל פנים מותר שהנכרי יתן בו מים ויערב שתי וערב או שיתן המורסן לתוך המים וגם יהיה בלילתו רכה. דזה לא נקרא לישה וכמ"ש התה"ד לענין חרדל:

(ב) **הט"ז** ס"ק י"א אוסר ליתן קמח מלה במעד אפילו ברכה. וכתב הטעם משום שצריך שינוי ואין אנו יודעים היאך דרכן בחול. ולפי הדומה שנעלם ממנו דברי התה"ד שהביא הב"י שכתב דאף שאין אנו יודעין אפילו לדעת התרומה דמנתינת מים חייב. ברכה ל"ש לישה והגי כשעושה כמו שנזכר בגמ' ליתן הקמח תחלה:

(ג) **לשיטת** רמב"ם שכתבתי בסי' א' נ"ל דשומשמי' בר גיבול ונתינתו למים זהו לישתו. ולכן תיכף משנתן למים חייב:

(ד) **ז"ל** רמב"ם בפ' כ"א המחבץ תולדות בורר לפיכך אע"פ שנותנין שומשמין ואגוזים לדבש לא יתבולם בידו עכ"ל. וכתב המ"מ שסוגיא זה מתוספתא. וז"ל התוספתא הביאו המ"א בסימן שי"ט נותנים מים לתוך קמח קלי ובלבד שלא יגבל נותנים שומשין ואגוזים בדבש ובלבד שלא יגבל עכ"ל. והקשה המ"א דהא בתוספתא משמע דאסור משום מגבל ולמה כתב הרמב"ם משום בורר· ועוד הקשה קושיא שניה. אך ע"כ יש ט"ס ומה שמגיה הת"ש וכתב על המ"א שטעה והיינו ע"פ הגהתו שהגיה והטעה א"ע. ומי בקש זה מידו להגיה עם טעות ולהקשות על אדונינו המ"א אשר דבריו כולם נחמדים ומתוקים. ונ"ל דא"ל לספוך דבריו ולכתום לדחוקים רק ט"ס קטן נפל בדפוס. דהנה בדף קנ"ה איתא ת"ר אין גובלין את הקלי וי"א גובלין מאן י"א ר"י ב"י וסכ"מ דמשני. וע"כ ת"ק דברייתא נמי ר"י ב"י הוא דלרבי מאי איריא אין גובלין אפי' נתינת מים אסור. אע"כ דאתיא כר"י ב"י וכדאיתא במשנה נותנים מים למורסן אבל לא גובלין רק דס"ד דגמרא דגיבול אסור בכל ענין ולכן מתמה מאן י"א דבשלמא ת"ק היינו ר"י ב"י אבל מאן תנא דס"ל דאפי' גובלין. וע"ז קאמר ר"י ב"י ותרי תנאי אליבא דר"י ב"י די"א ס"ל דע"י שינוי מותר ות"ק די"א ס"ל אין גובלין כלל אפילו על ידי שינוי. והנה תוספתא זו דתני נותנין מים לקלי אבל לא גובלין משמע דפסיק ותני דאין גובלין אפילו על ידי שינוי והיינו כר"י ב"י וכת"ק דברייתא. ואנן קיי"ל בסימן שכ"א כי"א דלריב"י גובלין ע"י שינוי וכ"כ במ"א ועוד דאנן לא קיי"ל כהביא תוספתא דכת"ק דר"י ב"י היא. ואנן קיי"ל כי"א כמש"כ סימן שכ"א וא"כ אגוזים נמי כיון שאינו בר גיבול עכ"פ מותר לגבל מעט מעט או בשינוי כדאיתא בסי' שכ"א ושכ"ד. ועל זה תירץ המ"א דבאמת לא כתב הרמב"ם דין זה דהתוספתא איירי מדין גיבול ולא קיי"ל הכי. אבל הרמב"ם מיירי מדין

בורר. וכוונת הרמב"ם מה שכתב לא יתבולם בידו אינו ר"ל לדבקם יחד דהאיסור זה הוא משום גיבול. אלא דר"ל לא יתבולם ר"ל שמדבק יחד האגוזים וע"י זה מפריד הדבש וכמו שכתב הרמב"ם בפ"ו הביאו המ"א בסימן שי"ט. הלוקח חלב ונתן בו קיבה כדי לחבצו הרי זה בורר שהרי הפריש הקום מן החלב ע"ש וא"כ ה"נ לא יתבלנו בידו ר"ל שיקבץ יחד האגוזים ועל ידי זה מפריד הדבש וזה הוא בורר. וא"ל דהרי זה כשהיטת אוכל מן האוכלין לעיל במלאכת דש ז"א שאינו סוחט הדבש שנבלע באגוזים אלא מה שמדובק בהם מבחוץ. וא"כ דברי המ"א ברורים. אבל על המ"מ שכתב הטעם משום גיבול צ"ע. וא"ל שהרי הנותן שומשמין במים חייב משום לש ומ"ש מים מדבש. דע"כ צ"ל דבר גיבול הוא וצ"ל דדוקא במים כמש"כ רש"י בזבחים שיולא מהשומשמין רירין וע"ז נדבקין ונתלין יחד וזה ל"ש בדבש:

והנה המ"מ בפכ"א והביאו ג"כ הב"י בסימן שכ"א כתב דהא דפריך והאמרת אין גובלין היינו דס"ל לגמרא דרבי היא ופריך דרבי אדרבי. וזה תימה דמאי איריא אין גובלין והא אפילו נתינת מים חייב לרבי. ואין לומר דרצה לומר אפילו נתן מים מערב שבת · אבל בשבת באמת אסור· זה אינו שהרי כדמשני כאן בעבה כאן ברכה הרי דמתירין ברכה אפי' ליתן המשקה בשבת על ידי שינוי. וכפי הנראה' דדוקא בגיבול משני שינויא דהא מגבל כלאחר יד אבל למ"ד בנתינת מים חייב לא מהני שינוי זה ואמנם מדברי רמ"א סי' שכ"א ובמ"א ס"ק כ"ד משמע דברכה מהני שינוי בנתינת המשקין אפילו למ"ד בנתינת מים חייב. וכ"כ התה"ד הביאו הב"י · אבל בלילתו עבה לא מהני לדעה זו שינוי בנתינת המשקה כיון שהוא כדרך גיבולו. וכ"כ בהדיא בתה"ד ולפ"ז שפיר י"ל דאין גובלין דרישא איירי אפילו בנתן מים מע"ש וכרבי אתי:

(ה) **במ"א** סימן שי"ט ס"ק ו' הקשה דהרמב"ם בפרק ט' כתב המחמם את המתכות עד שתיעשה גחלת הרי זה תולדות מבשל ובפ' י"ב כתב המחמם את הברזל כדי לצרפו במים ה"ז תולדות מבעיר. וכ"ל דהרמב"ם דקדק בלשונו דדוקא בברזל כדי לצרפו דאז אין כוונתו כלל להתיכו אדרבה כוונתו לצרפו ולחזק ולכן חייב משום מבעיר. אבל בפ"ט מיירי שכוונתו לרכך אותו שיהיה ראוי למלאכה ולכן חייב משום מבשל וכדמסיים שם בין שריפת גוף קשה באש כו'. ובזה מסולק ג"כ השגת הראב"ד שם שכתב ז"ל והמחמם הברזל ומצרפו במים אינו מכבה אבל הוא מכה בפטיש כגומר חסומו ומ"מ חיוב אין בו דצירוף דרבנן הוא עכ"ל סבר הראב"ד דכוונת הרמב"ם המחמם ומצרפו ולכן השיג עליו ג"כ דהמחמם ברזל חייב משום מכבה ע"ש. ובאמת אין זה כוונתו דאפשר דמודה דצירוף אינו אלא מדרבנן ע"ש במ"מ. אבל כוונת הרמב"ם נחלק דדוקא המחמם מתכות לרכך חייב משום מבשל והמחמם ברזל כדי לצרפו במים וא"כ כוונתו אדרבה להקשות ולא לרככו ואין לחייבו משום מבשל. ולכן כתב דחייב משום מבעיר כן נ"ל ברור:

טיט שנתנו בתנור ונעשה כלי חרס והנותן התיכת עץ בתנור כדי שתתיבש (ב) וידוע שיוצא ממנו להלוחית חייב משום מבשל . זה הכלל בין שריפה דבר קשה או שהקשה דבר רך חייב משום מבשל (רמב"ם הביאו המ"א בסי' שי"ח) :

ב אפי' לא בישל על האש ממש אלא בדבר שנתחמם מן האש בתנור וביוצא בו ואפי' חימם בגד אצל האש וצלה בו ביצ' חייב כאלו בישל על האש ממש · ולפיכך המניח פירות או מים על התנור או בתוך הקאהל לאחר שהסיקו התנור ונתבשלו שם חייב (שם) :

ג כלי ראשון (פי' הכלי שמשתמשי בו על האש) אפילו לאחר שהעבירו מעל האש מבשל כל זמן שהיד סולדת בו לפיכך אסור ליתן בכ"ר שום דבר בשבת ולא עוד אלא אפי' דאסור לערות מכלי ראשון על דבר ששייך בו בישול דעירוי מבשל כדי קליפה ואם עירה על בשר צלי או על לחם צריך לקלוף הקליפ' אסור לאכול בשבת דיש בישול אחר צליה ואחר אפייה כדלקמן סימן י' ודוקא על דבר יבש אסור אבל מותר לערות מים חמין במים צוננין או להיפך . ובתנאי שיהיו המים צוננין הרבה מאד יותר על החמין שלא יהיה באפשר שיתבשלו רק שיפיגו צינתן דכיון דהצוננים מרובין ומתערבין תיכף מתבטל חמימותן ונ"ל דבצונן לחמין דוקא ששופך בשפיכ' גדולה הכל בפעם א' אבל מעט מעט אסור לערות שהרי מבשל תיכף ומה יועיל מה שמצטנן אח"כ (ובזה מסולק תמיהת הב"ח סי' שי"ח סס"ק ח') :

ד כלי שני (פי' הכלי שעירה לתוכו מכלי שבשלו בו) אינו מבשל אפי' אם היד סולדת בו ואמנם כיון דיש דברים המתבשלים אפי' בכ"ש ואין אנו בקיאין יש להחמיר שלא ליתן שום דבר דשייך בו בישול אפי' בכ"ש כ"ז שהיס"ב ולכן יש ליזהר במלח ובצלים בשבת שלא ליתן בקערה וכ"ש לערות עליהם מכ"ר (שם) ואם הוא רותח כ"כ עד שהיד נכוית בו נ"ל דלכ"ע מבשל (עיין בחבורי שערי צדק פ"ג) . ואם נתן מלח אפי' בכ"ר אפי' כשעדיין הקדירה על האש מותר המאכל דהמלח בטל לגבי המאכל ואע"ג דמידי דעביד לטעמא לא בטיל ש"ה דהוי זוז"ג דמסתמא נמלך גם בע"ש ואע"ג דהוי דבר שיל"מ כיון שנתבטל מקודם שנאסר בטל דנימוח מיד ואין נתבשל מיד לדעת האומרי' דצריך מילחא בישולא כבשרא דתורא (וע"ש במ"א סי' שי"ח ס"ק ל"א) ואם הוא מלח שנעשה ע"י בישול פשיטא דיש לסמוך להתיר דאין בישול אחר בישול (שם במ"א) :

ה חתיכה בשר רותח וכן כל דבר גוש כ"ז שהיס"ב ולא הניח בכ"ש מבשל ואם כבר הניחו בכ"ש כתב המ"א דאעפ"כ מבשל ולכן אסור לטוח שום ובצלים על הרגלים שקורין פיס כ"ז שהיס"ב וכן בשר צלי אסור לטוח אותו וכן אסור ליתן חתיכה בשר רותח ברוטב צונן דכיון שהוא דבר שאינו מתערב מבשל כדי קליפה וצ"ע (ג) (שם) :

אחר

נשמת אדם

(ב) כן פירש"י דף ע"ד ד"ה דהא סיכתא כו' לייבשו . וצ"ע דהא י"ל דאפילו אם מניחו כדי שיפרוף אפ"ה חייב ג"כ משום מבשל דהוי פ"ר · וכדאיתא להדיא בירו' פ' כ"מ סוף הלכה ה' המעלה איברים בשבת ע"ג המזבח להתאכל חייב משום מבשל ונ"ל מכיון שהוא רוצה בעיכולן כמבשל הוא ואף דר' יהודה פליג התם ידוע דהלכה כרבי יוסי . ונ"ל דע"כ גמרא שלנו פליג אפי' אליבא דר"י כדאי' ביבמות ל"ג ע"ב אי בהקטרה והא"י הבערה ללאו כו' ע"ש ולא משני משום בישול :

(ג) הנה האו"ה ורש"ל הביאו הט"ז בי"ד סימן צ"ד ס"ק י"ד והש"ך בסי' ק"ה כ' דדבר גוש לעולם מבשל . וכ"כ המ"א בסי' שי"ח ס"ק מ"ה דאסו' לטוח שום על כלי אם הוא רותח שהיס"ב דדבר גוש אפי' בכ"ש מבשל וכ"ש כלי ע"ש . וע"כ ר"ל מבשל דא"ל דכונתם דמבליע ומפליט וז"א לענין שבת מותר שהרי מותר ליתן בכ"ש אע"פ שהיס"ב אע"ג דמבליע ומפליט כדמוכח בש"ס ופוסקים . והכי נמי מוכח באו"ה כלל ל"ז שכתב דאם חתך בשר בסכין חולבת ב"י שבשר אסור בהנאה . ובסי' פ"ז קיי"ל וכ"כ או"ה כלל ל"ו דין ה' דבו"ח שאינו אלא מדרבנן מותר בהנאה אע"כ דר"ל מבשל דהוי בשר וחלב דאורייתא . אך המנ"י כלל ס"א בסופו הקשה ע"ז מגמרא דחולין פ' כ"ה דמקשה הש"ס סוף סוף כ"ש הוא · ומאי פריך הא מיירי בדבר גוש . אע"כ דאינו מבשל רק מבליע ומפליט ע"ש . ואמנם עיין בתוי"ט ריש פ' כל הבשר ד"ה ואסור שכתב דל"ג קושיא זו סוף סוף ע"ש · וא"כ לא מוכח משם מידי . עוד צ"ע מהא דאיתא במעשרות פ"א מ"ז והנותן לחמיטה ולתמחוי כו' ופי' הרא"ש והרע"ב חמיטה הוא עוגה וכשמוציאין אותה מן התנור רגילין להחליק פניה בשומן וקמ"ל דלא חשיב בישול דהא קובעת למעשר אבל האי לא חשיב בישול הוי להדיא דאע"ג דהוי גוש אינו מבשל :

ואמנם באמת צ"ע כיון דקיי"ל דכל שהוא תולדות אור חייבין עליו וא"כ וכי גרע דבר גוש שנגלה ע"ג הלא מספקעת ביצה על גבי סודרין שהוחם ע"י אש . דקיי"ל דאם גלגל חייב ולכן כתב הט"ז והמ"א בסי' שי"ח על הגלי אפי' אינו אצל המדור' וכ"כ רש"י בשבת ק"ט ד"ה שוריקא שמשמע הוציא שכ"י דין זה דאפילו אינו כנגד המדורה אסור ואיך אפשר לומר דדבר גוש אינו מבשל ובאמת הרמב"ם בפ' המשנה כ' חמיטה ותמחוי מיני כלים ודלא כפי' ר"ש ורע"ב (ועיין בפ' ב' דטבול יום מ"ד המקפה והחמיטה וצ"ע לשיטתם) ואמנם לשיטתם צ"ע מגמרא דחולין כמ"ש המנ"י וע"כ צ"ל החילוק כמ"ש רמ"א בי"ד סי' ק"ה סעי' ג' דבאמת כ"ז שלא הניח הגוש בכ"ש יש לו דין כ"ר ומבשל אבל כשהניחו כבר בכ"ש הכלי גורם להתקרר ואינו מבשל ולמקצת פוסקים עכ"פ מבליע ומפליט ולפ"ז לק"מ קושית המנ"י דשפיר פריך הגמרא סוף סוף כ"ש הוא כיון שכבר מונח באילפס אך עדיין ק' מ"פ הש"ס סוף סוף כ"ש הוא והא יש לגזור שיגע הבשר והגבינה למעלה ובצדדין מה שיוצא חוץ לכלי דאין שם דפנות המקררות ולמה דחיק הש"ס לתירוץ שמא יעלה באילפס כ"ר שאין דרך להעלות בכ"ר על השלחן ונ"ל ע"כ דמה שמונח מקצתו בכלי גורם לקרר אף מה שלמעלה ושבצדדין ולפ"ז הדין שכ' בש"ע סי' שי"ח והוא מרש"ל דאף שאינו על המדורה מ"מ מבשל זה אמת דדב' גוש כ"ז שאינו מונח בכלי יש לו דין כ"ר ולא גרע מסודרין שנתחמם באש ולפ"ז פי' הר"ש והרע"ב צ"ע . וא"ל דלענין מעשר בעינן בישול גמור זה אינו שהרי באילפס רותח גם לענין מעשר הוי בישול ואף דהא דקובע למעשר אינו אלא מדרבנן כמ"ש רמב"ם פ"ד מהל' מעשר מ"מ מה ראו חכמים לחלק בין אילפס לחמיטה ומכ"ש אם נימא דקובע אף מדאורייתא וצ"ע :

ו אחר שכתבנו הדברים המבשלין נבאר דברים השייכים בהם בישול . דבר יבש שכבר נתבשל מע"ש ל"ש בו בישול דאין בישול אחר בישול ואפי' הוא עכשיו צונן לגמרי ומותר לשרותו בחמין אפילו בכ"ר ואם לא נתבשל מע"ש אסור לשרותו ואפי' בכ"ש דמחזי כמבשל אבל מותר לערות עליו מכ"ש להדיחו ואם הוא דבר קשה שא"א לאוכלו כלל בלא שריה השורה אותו בשבת חייב ונ"ל דאפילו בצונן וצ"ע (ד) וכן אסור להדיח דבר שא"א לאכול כלל בלא הדחה והמדיח חייב דבישול אינו תלוי לא בכ"ר ולא בכ"ש אלא לפי דבר המתבשל (מרדכי) אבל מותר להדיח דג מלוח שקורין הערינג במים צוננין (ט"ז) שגם קודם הדחה ראוי לאכילה (שם) :

ז מיהו בדבר יבש שנתבשל ועכשיו ע"י השריה בחמין או כשיתן נגד המדורה יהיה נימוח יש מתירין דכיון דנתבשל כבר והוא יבש אעפ"י שיהיה נימוח מותר ולפ"ז מותר ליתן מלח שנתבשל וכן צוקר אפילו בכלי ראשון וכן מותר ליתן פשטידא שיש בו שומן הרבה כנגד המדורה אפי' במקום שהיס"ב (מ"א ס"ק מ') וי"א דהא דאמרינן דביבש שנתבשל ל"ש בישול דוקא לענין לשרותו בחמין שעדיין יהיה נשאר יבש אבל כשיהיה נימוח א"כ הוי דינו כדין דבר לח שנצטנן דאסור משום בישול (לבוש וט"ז סי' כ') ולפ"ז צריך ליתן הצוקר דוקא בכ"ש ואפילו לערות עליו מכ"ר אסור ובס' ת"ש בשם תשו' פ"מ כ' דמותר ליתן הצוקר אפי' בכ"ר ואין בו משום בישול כיון דכבר נתבשל ודינו כמלח שנעשה ע"י בישול ע"ש ועיין במ"א ס"ק ל"א (ה) וכן אסור ליתן פשטידא במקום שהיס"ב ויש להקל במקום צורך (שם) :

ח תבשיל שנתבשל כל צרכו כ"ז שהוא רותח שהיד סולדת בו אעפ"י שכבר נח קצת מרתיחתו אין בו משום בישול לכ"ע ואם נצטנן י"א דאפילו נצטנן לגמרי ל"ש בו עוד בישול כיון שכבר נתבשל פ"א אין בישול אחר בישול וי"א דחייב משום מבשל ולכ"ע במתיך מיני מתכות אפילו מאה פעמים חייב משום מבשל ול"ש בזה אין בישול אחר בישול (עיין נב"א בסי' כ') (שם) :

ט תבשיל שלא נתבשל כ"צ אפילו בעודו רותח חייב משום מבשל ולכן אסור להוציא בכף המאכל מן הקדירה שנמצא מגיס (ר"ל מספק המאכל) וכל המגיס הוי כמבשל אבל בתבשיל שבישל כ"צ מותר ומיהו בליל שבת כשהקדרה על האש אסור להוציא שום דבר מהקדרה די"א דהוי מגיס אפי' בישול כל צרכו כיון שעדיין הוא על האש (שם) :

י אע"ג דאין בישול אחר בישול וכן אין צלי אחר צלי ואפיה אחר אפיה אבל י"א דיש צלי אחר בישול ויש בישול אחר צלי וכן אחר אפיה ולכן אסור ליתן דבר שנתבשל ואין בו רוטב כלל נגד המדורה במקום שהיס"ב (ו) דאז נעשה צלי וכן אסור ליתן בשר צלי או פרורי פת

ברוטב

נשמת אדם

(ד) כן כתב המגן אברהם בסי' שי"ט סס"ק ל"ה . וצ"ע דבשלמא לערות על תבלין שפיר אוסר שתבלין כ"ק דקליפ' של תבלין אינו מתערב אבל הכא שאוסר קליפה של ברוטב אדרבה הקליפה של המים תיכף מתערב ומה שהביא ראי' מי"ד סי' צ"א אדרבה צ"ע שהרי שם מתבאר דחתיכה בשר רותח שנפל לחלב צונן החלב מותר אפי' בלא קליפה כו' והמגן אברהם בסי' תמ"ז ס"ק ל"ג כתב דהא דתתאה גבר ואדמיקר ליה בלע אינו אלא חומרא בעלמא ואם כן הוא הדין לענין שבת ואף לדעת ריב"א שם דסבירא ליה דבעי ס' בחלב היינו דעכ"פ מבליע כדאמרינן אדמיקר ליה בלע ולא אמר מבשל אבל לענין שבת דאינו אסור אא"כ מבשל נ"ל דל"ד כלל וצ"ע :

(ה) כן משמע לי' מלשון הגמר' וכ"כ רמ"א סעיף ד' דאסור לשרותו דהוי גמר מלאכה ולשון משמע דהטעם הוא דהוי כמכה בפטיש ומצאתי שכ"כ הלבוש בהדיא וז"ל אע"ג שאינו מבשל חייב משום מכה בפטיש עכ"ל ולפי זה בודאי אין חילוק בין חם לצונן ומתניתין דתניא חוץ מקולים האספנין שהדחתן הוא גמר מלאכתן ופירשו כולם משום מבשל כדאיתא בגמ' להדיא דף ל"ט היינו התם אינו טוב לאכילה ממש על ידי שריית צונן אלא דוקא ע"י חמין רק שמקודם הדחה גם כן ראוי לאכילה ע"י הדחק ל"ש לחייב משום מכה בפטיש כמו דל"א שיחייב בכל המתבשלין משום מכה בפטיש אבל דבר שאינו ראוי לאכול כלל בלא שריי' כמו שמדייק הגמ"ר ורמ"א חייב אפילו בצונן מטעם מכה בפטיש אבל הערינג מותר להדיח בצונן שגם קודם הדחה ראוי לאכילה ובזה מסולק תמיהת א"ר ס"ק ט"ו ובזה מתורץ קושית המפרש בירושלמי שהקשה דלירושלמי דאינו חייב משום בישול אלא כשהאור מהלך תחתיו ממתני' דהדחתן גמר מלאכתן י"ל דסבירא ליה היינו משום מכה בפטיש ובזה מתורץ גם כן קושית הב"י שהקשה על ספר הפרדס שהתיר להדיח דג טוניגא בצונן ע"ש שיש אוסרין אפי' בצונן ע"ש ולפ"ז לק"מ :

(ו) המ"א ס"ק מ' הביא ראיה מרש"י קמ"ה שפירש שורין בחמין בשבת שיהיה נימוח ובאמת רש"י אזיל לשיטתו שפי' בתרנגולתא דר' אבא שהיתה נימוחה ע"ש אבל הרי"ף והרא"ש כתבו תרנגולתא דר"א שהיתה מלוחה ביותר ואם כן אין ראיה . ומה שכתב שכן הוא להדיא בסי' רנ"ג סעיף ה' וכוונתו לפי מה שכ' שם המ"א בס"ק ל"ג בשם המ"מ ע"ש במ"מ שאין זה לשונו ממש ועוד שהרי דין זה בסי' רנ"ג הוא בשם הרשב"א ולרשב"א אפילו בלח וצונן אין בו משום בישול וכ"כ המ"א בשמו סי' רנ"ג ס"ק ל"ז וא"כ אין משם ראיה ועוד שהרי המ"א בעצמו כתב שם דמיירי בלא שומן . ובאמת צ"ע לפי מה שכתב הרמב"ם וכתבתי לשונו בסי' א' שכל המרפה גוף קשה חייב ולכן המתיך שעוה וחלב וזפת חייב אם כן נראה לכאורה דאפי' התיכו ק' פעמים אע"פ שכבר נתבשל חייב שהרי תלה הטעם במה שמרפה גוף קשה ואם כן מ"מ משומן וחלב והכי מוכח דמיני מתכות בודאי אפי' התיכו מאה פעמים לעולם חייב משום מבשל כדאמרינן בשבת ק"ו ובריש יבמות מה לי לבשל פתילה מה לי לבשל סמנים ומשכא ילפי' דהבערת בת כהן אינו דוחה שבת ואי איתא דבהתיכו פעם א' שוב אין בו משום בישול קשה היכא ילפינן מיניה הא אפשר לקיים שריפת בת כהן בפתילה של אבר שכבר התיכו פעם א' אע"כ דל"ש ואם כן משמע דה"ה שעוה וחלב דמ"ש :

וראיתי בכל בו דף כ"א ע"ב בסופו שכ' וז"ל המסה שעוה והחלב חייב אבל מניח פך שמן נגד המדורה שיפשר' וכתב הר"י בן לוי די"ל אפי' נקפא השמן מרוב הקור מפשירו דכפשירו לא זהו בישולו אחר שאין תחלת ברייתו להיות נקפא וה"ד לחלב ולדונג דהנהו תחלת ברייתן להיו' קפואים וכן הדין

לבנית

ברוטב שהם בכלי ראשון שהרי יתבשלו עכשיו וי"א דפרורי פת אסור לדיעה זו ליתן אפי' בקדרה שהיא כ"ש כמו שכתבתי (בסי' ד') דיש דברים המתבשלים אפי' בכלי שני (שם):

יא דברים שכתבנו דיש בהם משום בישול אחר בישול מכ"ש בדברים חיים כפירות ומים לא מיבעיא שאסור להניחם כנגד המדורה או על התנור ועל הלבזבז שקורין (גזימס) אך אפי' על כלי אחר העומד אצל האש או לסמכו בצידי התנור לאחר שהוסק התנור אפי' עדיין התנור קר ובכל מקום שיכול להתחמם ויעמוד כ"כ עד שתהיה היס"ב דזה הוי מבשל ממש אלא אפי' אם אין דעתו כלל להחם רק להפיג צינתם אפ"ה אסור להעמיד במקום שאם יניח אותו זמן רב יכול להתחמם כ"כ עד שתהיה היס"ב דחיישינן שמא ישכח או שיהיה לו עסק וישכח ויתבשל שם ויהיה חייב אבל מותר להעמיד אפי' כנגד מדורה שהנכרי הדליק בשביל עצמו או בשביל ישראל מפני הצינה וביוצא בו שהדליק בהיתר או על התנור ובקאחלין לאחר שכבר נצטנן התנור במקום שאף אם יעמוד שם זמן רב לא יבא לידי בישול (שם) וכן אם קדרה או יורה עומד על האש ממש או סמוך לאש ממש מותר ליתן עליו מאכל כל זמן שלא נצטנן או דבר יבש בענין דלא שייך בו בישול כיון שהקדרה מפסקת דינו כנגד המדורה (סי"ח) וה"ה אם השכים וראה שהקדיחה תבשילו וירא שיקדיח יותר מותר לכתחלה להסירו ולהעמיד שם קדירה ריקנית (ובלבד שלא תהיה קדירה חדשה כדלקמן כלל כ"ו) ואז ישים הקדיר' שנתבשל בתוכה על גב קדירה זו דכיון דקדירה מפסקת עדיף מבירה גרופה וקטומה (סי' רנ"ג):

יב אפי' דברים שאין בו משום בישול אם מניח על התנור לאחר שהוסק צריך להניח איזה דבר תחת הקדירה משום היכר שמא יחתה בגחלים אע"ג דהמעזיבה מפסיק וה"ה לתוך הקאחלין אבל על לבזבז שקורין (גזימס) שסביב התנור או לסמוך בדופני התנור א"צ להניח דבר המפסיק (רנ"ג סעיף ג'):

יג דבר שנתבשל כבר ואפי' רוטב ושאר משקים אם לא נצטנן לגמרי נהגו להקל להניח נגד המדורה קצת רחוק מן האש ואע"ג שאין דבר מפסיק בינו לבין האש כיון שהוצרכו חכמים להרחיק קצת מן המדורה אית ליה היכרא אבל אצל האש ממש אסור וה"ה על התנור או בקאחלין אפי' לאחר שהוסק מותר ע"י דבר המפסיק (ז) ואם אינו מניח שם להיות היס"ב אלא רק כדי להחם קצת נ"ל דלב"ע מותר אפי' נצטנן לגמרי ול"ג בזה שמא ישכח ויעמוד שם עד שהיס"ב כיון די"א דאפי' נצטנן לגמרי ל"ש בישול ויש לסמוך ע"ז כשהוא צורך גדול ובלבד שיזהר מאד שלא יניח לעמוד שם הרבה שלא יבוא לידי ספק חטאת אבל להניח כדי שתהיה הי ס"ב אסור (ח) וכל דבר יבש לגמרי אע"פ שהוא שמן כמו בשר צלי שמן וכן
מיני

נשמת אדם

להניח עפלה שקורין אינפנאדא כנגד המדור' אע"פ שנפשר השומן והמרק שנקפה בתוכה אחר שכבר נתכו (נ"ל שצ"ל נתכו) ע"י הבישול מע"ש אין בכך כלום אם נקפאו אחר כך ונפשרו כנגד המדורה עכ"ל והנה מדברי הלבוש מוכח דהא דכתב הרמב"ם המחה חלב חייב דוקא חלב חי קודם שבשלו אבל אם כבר בשלו אעפ"י שחזר ונעשה קשה מכל מקום ל"ש בו בישול דאם לא כן איך כתב אחר כך דמותר להניח עפלה אע"פ שנפשר השומן הא שומן מתחלת ברייתו הוא קשה אע"כ נ"ל דאינו חייב אלא בפעם ראשון ול"ע ומה שכתב המ"א שכ"כ בהדיא בלבוש בשם מהר"ם אין כוונתו דמותר ליתן אינפנאדע במקום שהיס"ב דאדרבה כ' בהדיא וז"ל והר"מ מתיר להחם הטפילה במקו' שאין היד סולדת כו' ואם אינו יכול לבוא לידי היד סולדת בו אם יש דפין מונחים ע"ג התנור מותר עכ"ל אלא כוונת המ"א דמהר"ם כתב זאת על אינפנאדע אבל לא על שמן אך מ"מ דהכל בו חשש לדברי ר"ב צ"ע שהרי כתב דמותר להניח ע"ג דפין במקום שאין היס"ב ולדעת ר"ב לא מהני דהא מכל מקום יזוב לתוך ועוד דהמעיין בכל בו שכתב תיכף אחר זה אבל ר"ב בעל התרומות מחמיר בזה ע"ש:

ובזה מתורץ קושית תוס' בפסחים מ"א ע"ב דאיתא שם בשלו ואחר כך צלאו או צלאו ואחר כך בשלו חייב ופריך הש"ס בשלמא בשלו ואחר כך צלאו חייב דהא בשלו אלא צלאו ואחר כך בשלו אמאי הא צלי אש הוא ומשני הא מני ר"י דאמר יוצאין ברקיק השרוי אבל לא במבושל דבישול מבטל האפי' וה"נ הבישול מבטל הצלי. והקשו התוס' דא"כ ל"ל לרבנן בשל מבושל לרבות צלאו ואח"כ בשלו הא מסברא ידעינן כמו דס"ל לר"י במצה אע"ג דאין שם ריבוי בשל מבושל ותירצו דטעמא דר"י הוא דיליף מפסח וזה דוחק. ולפ"ז לק"מ דבאמת זה ידעינן מסברא דצלאו ואח"כ בשלו חייב אלא דס"ד בשלו ואח"כ צלאו פטור שהרי עכשיו היא צלי כיון דצלי מבטל הבישול כמו שהבישול מבטל הצלי ולכן צריך בשל מבושל לרבות ולפ"ז משמע דתוס' ס"ל דאפילו אם נימא דבישול מבטל הצלי מ"מ אין צלי מבטל בישול והיינו משו' דגמרא מקשה בפשיטות בשלמא בשלו ואח"כ צלאו שפיר מוכח דס"ל לש"ס דהאי כ"א צלי אש הוא דמעיקרא סד"ל דמעיקרא בעינן שיהיה צלי אש ואפי' אם צלאו אחר הבישול זה לא נקרא צלי אש וגם הרמ"א לא הביא ראיה דצלי מבטל הבישול לענין שבת מסוגיא דפסחים אלא מיבמות דס"ל דהאי פסח דכ"א צלי אש משמע דמעיקרא יהיה צלי אש.

(ז) **ולפ"ז** מש"כ רמ"א בסימן רנ"ג דאם הם חמין עדיין מותר אפילו ע"י ישראל היינו אפילו לאחר שהוסק אבל התנור או עליו או בתוך הקאחיל על ידי דבר המפסיק:

(ח) **הרמ"א** בסימן שי"ח סעיף ט"ו כתב דנהגו להקל לסמוך אצל המדורה אם לא נצטנן לגמרי וכמו שכתבתי בסי' רנ"ג עכ"ל. ומלשון זה ודאי משמע דנהגו להקל כדעת רשב"א ולהעמידו אפי' שתהיה היס"ב וצ"ע דבד"מ לא כתב מזה כלום ועוד צ"ע דלמה לא הגיה הרמ"א בסעיף ד' ועוד דאם נוהגין כרשב"א וס"ל דאין בישול אחר בישול אפי' בצונן גמור למה לא נתיר דלא מצינו בזה מחלוקת אלא דלרש"י ודעימיה שייך בישול אפי' ברותח כל שאין היס"ב ולרשב"א אפילו נצטנן לגמרי ואפשר דכוונת הרמ"א דאע"ג דנצטנן לגמרי אין בו משום בישול ואפ"ה אסור להעמיד נגד המדורה שיהיה הס"ב דהא הטעם דמותר הוי כשהיה דל"ג שמא יחתה כמ"ש הרא"ש הביאו המ"א שם ס"ק ל"ח ואפי' שהיה באיני גרופה אינו מותר אלא להחזיר אבל בתחילה אסור דמחזי כרוצה לבשל לכתחיל' כדאית' בסי' רנ"ג ולכן כיון שהוא עדיין חם קצת ה"ל כחזרה אבל בנצטנן לגמרי ודאי מחזי כתחילת בישול. ולפ"ז מ"ש רמ"א בסי' רנ"ג סעיף ב' מיהו אם נצטנן לכ"ע אסור היינו בנצטנן לגמרי וע"ש במ"א ס"ק ל"ה וס"ק ל"ו וא"ל דא"כ למה מותר ביבש אפי' נצטנן לגמרי נ"ל דה"ה דאין דרך
בישול

מיני מולייתא אעפ"י בשיתחמ' יהיה זב ממנו קצת שומן מותר אבל בשר מבושל כבר מבואר בסימן י' דאסור דהוי צלי אחר בישול (סי"ח):

יד ולכן נוהגין להחזיר בשבת המאכלים לתוך התנור שמטמינים בו כיון שהן עדיין חמים אבל אם נצטננו לגמרי אסור ופשיטא אותן מאכלים שלא הטמינו בתנור ואפילו יבש לגמרי בלא רוטב כגון צלי וכיוצא בו ואפי' לתנור שאפו בו מע"ש ולא הטמינו בו ולא נשאר בו רק הבל מועט אפ"ה אסור אם נצטנו לגמרי דה"ל כמניח לכירה לכתחלה וזה אסור אפי' במקום שלא יוכל לבא לידי בישול וגרע מסי' י"ג כנגד המדורה דמותר דבר יבש אפי' נצטנן לגמרי דהתם יש היכר מה שצריך להרחיקו מן המדורה משא"כ הכא שאין היכר כלל ואפשר דאפי' אם יתן דבר המפסיק לא מהני דבתוכה כיון שבן דרך בישול אסור (ובסי' רנ"ג סעי' ג משמע כדבר המפסיק מותר ובמ"א שם ס"ק ל"ס משמע דלא מהני) ולפ"ז כ"ש דאסור להעמיד מאכל בתוך התנור בית החורף אפי' רחוק מהאש דבתוכו הכל אסור ועיין בנ"א (ט) אבל מותר להעמיד שם קדירה ריקנית ולהעמיד המאכל עליו בענין דלא יהיה שייך בו בישול כדלעיל סי' י"א דכיון שאינו עומד בקרקעית התנור לא מיקרי תוכה כמש"כ המ"א סי' רנ"ג ס"ק כ"ב ויש לסמוך ע"ז לצורך חולה קצת כנ"ל וכל דבר שמותר נגד מדורה ה"ה כאן כנ"ל:

טו כל דבר שלישראל אסור ג"כ על ידי נכרי ומכל מקום נהגו שהנכרי מעמיד התבשיל אף שהוא צונן לגמרי על התנור או לתוך הקאחיל קודם שהוסק התנור דאע"ג דלישראל אסור דהוי כאחד נותן הקדרה וא' נותן את האור דהראשון פטור אבל אסור מ"מ ע"י נכרי מותר כיון דאין כוונת הנכרי בהבערת האש בתוך התנור להחם התבשיל אלא עיקר כוונתו להחם הבית ואף דהוי פסיק רישיה מ"מ לא מחמרינן באיסור אמירה לנכרי דאינו אלא שבות בדבר שאין הנכרי מכוין להדיא לעשות אותו דבר (י) (ס"ס רנ"ג):

טז אבל אחר שהוסק התנור אסור אפילו ע"י נכרי דהא דעתו רק לחמם התבשיל ואפי' ע"י דבר המפסיק אם הוא צונן לגמרי ובדיעבד שהניחו הנכרי בתנור אפילו לאחר שהסיק מותר בדיעבד כיון די"א דאין בישול אחר בישול אפי' נצטנן לגמרי ונ"ל דבדיעבד אפילו אם הישראל נתנו על התנור מותר (יא) אבל אם חממו אצל אש אפילו הדליק הנכרי האש בשביל עצמו אסור אפילו בדיעבד לו ולכל ישראל עד מוצאי שבת כדלעיל כלל ט' סי' י'. וכ"ז בדבר שנתבשל כבר אבל דבר שלא נתבשל אסור אפי' ע"י נכרי אפי' קודם שהוסק שהרי נתבשל בשבת בשביל ישראל (שם):

נשמת אדם

בישול בכך ויודעין הכא שאין כוונתו אלא לחממו וכמ"ש הב"י בסי' רנ"ג בשם הר"ן ומתה"ד סי' ס"ו משמע דטעם המנהג הוא ע"פ שיטת הפוסקים דכל שנתבשל כמאכל ב"ד אין בו משום בישול וכיון דהוא עדיין חם במקצת ה"ל דוגמת כמאכל ב"ד. וי"ל דאם אין כוונתו רק להפיג צינתו בזה יש להתיר לצורך חולה בדבר שנתבשל אפי' נצטנן לגמרי דהא לרש"י דס"ל יש בישול הא ס"ל דמותר להניח מקום שיכול להתבשל אם אינו מעמידו שם רק להפשיר ול"ג שמא יניח שם עד שיתבשל ולרשב"א דאוסר הא ס"ל דל"ש בישול אפילו בנצטנן לגמרי:

(ט) **נ"ל** דבמקום צורך מותר ליטול קדירה חמה מן התנור שמטמינין בו ולהעמידו בתנור שמסיקין בו בשבת בחורף ע"י הפסק קדרה דהיינו שיעמידו קדרה זו החמה ע"ג קדרה ריקנית כדאי' בסימן רנ"ג סעיף ג' ובסימן שי"ח דאע"ג דבאינו גרופה הכל אסור ואפילו לרמ"א בסימן רנ"ג דאפילו בעומדת על גבי קרקע מותר היינו כיון דנטלה בשבת ולא בטלה הטמנה ראשונה וזה נקרא חזרה מותר בגרופה דווקא ומכ"ש לתוכה דאסור אפילו בגרופה נ"ל דמותר דכיון דמעמיד קדרה ריקנית הוי כגרופה כמ"ש המ"א בסימן רנ"ג ס"ק ל"א וכ"כ בסימן שי"ח סעיף ז' ח' ובסי' רנ"ג ס"ק כ"ב כ' המ"א דלא מקרי תוכה אלא דוקא כשיושב למט' בקרקעית הכירה וא"כ גבי דבר המפסיק אפשר דלא מהני דזה הוי כקרקעית הכירה מכל מקום ע"ג קדרה שעומדת אצל האש וקדרה זו עומדת עליה לא מיקרי תוכה ודינה כעל גבי כירה גרופה וקטומה ולכן נ"ל דמותר:

(י) **הגר"א** סק' ע"ז דסובר דמ"ש התה"ד דמ"מ יש חילוק בשבות דרבנן בין מתכוין גמור כונתו דפ"ר אינו אסור אלא מדרבנן ולכן סק' עליו ולענ"ד דעת התה"ד בסימן ס"ד דפ"ר במלאכה דרבנן מותר וע' במ"א סימן שי"ז ס"ק ס' מה שהק' עליו ולכן כתב הגר"א דדעת רמ"א כאן רק בלא נצטנן לגמרי ובאמת מרמ"א לא משמע כן שהרי כתב ולכן נוהגין שהא"י כו' אבל אם הקדרות עדיין חמין מותר להעמידן כו' ר"ל אפילו על ידי ישראל וכבר כתב רמ"א בסי' שי"ח סעי' ט"ו דנוהגין להקל אם לא נצטנן לגמרי וא"כ ע"כ מ"ש כאן עדיין חמין ר"ל לא נצטנן לגמרי וא"כ ע"כ שהיתר ע"י א"י אפי' בנצטנן לגמרי ובאמת אף שהתה"ד ס"ל דפ"ר במלאכה דרבנן מותר והשיג עליו המ"א וכ' המ"א בהדיא שם סי' שי"ד דע"י א"י מותר פ"ר ומשמע שם דאפילו במלאכה דאורייתא אם אינו מתכוין ממש וכאן כוונת התה"ד ג"כ הכי דאיסור אמירה אינו אלא שבות לא מחמרינן בפ"ר ול"ק קו' הגר"א ולפ"ז ובפרט לדידן כפי שכתב רמ"א בסי' שי"ח דנהגו להקל אם לא נצטנן לגמרי וכתבנו בסימן ח' דע"כ דקיי"ל כדעת רשב"א דאין בישול אחר בישול אפילו בנצטנן לגמרי. וא"כ אין כאן בישול דאורייתא' ופשיטא דמותר ע"י א"י דהוי שבות דשבות במקו' עונג שבת דשרי כדאיתא בסימן ש"ז סעיף י' בהג"ה שם. ומכ"ש כיון דלדעת רשב"א מותר אפי' לישראל ועכ"פ ע"י דבר המפסיק. וא"כ אף דלא קיי"ל כרשב"א מ"מ מותר לסמוך עליו על ידי א"י. ומכ"ש דנראה מדברי רמ"א דאף אנן קיי"ל כוותיה וכן המנהג דמותר על ידי א"י אפי' בנצטנן לגמרי. ואמנם מדברי המרדכי שהביא הב"י סס"י רנ"ט משמע להדיא דאפילו ע"י אמירה לא"י אסור בפ"ר אפילו במלאכה דרבנן. ועיין בסי' רנ"ג במ"א ס"ק י"ח:

(יא) **דהא** כתב המ"א בסי' רנ"ג ס"ק ל"ז מאחר דגדולי פוסקי' מתירין אפי' לישראל אם אינו מחמם על האש ממש. ובסי' רנ"ד ס"ק י"א כתב ג"כ בשם הב"ח כיון דיש מתירין לכתחלה עכ"פ בדיעבד מותר וא"כ ה"נ הא הרשב"א ס"ל דאפי' בנצטנן ל"ש בישול. ולפ"ז היה נראה להתיר אפילו אם חממו הא"י אצל האש ממש (כשלא הדליק הא"י בשביל ישראל דא"כ בלא"ה אסור לכ"ע אפי' בדיעבד כדאיתא בסימן שכ"ה) אע"ג דזה אסור לכ"ע הרי כתב המ"א שם בשם המרדכי דאם ציוה לא"י לעשות לו מלאכה דרבנן אין אוסרין התבשיל. וס"ג
ולכן

יז ולכן השפחות נכריות שמדליקין אש בשבת לצורך עצמן לבשל לעצמן ומחממין (סקאווע) לצורך ישראל אצל האש אסור אפי' בדיעבד דידוע דעכ"פ מדליקה האש גם לצורך ישראל ואסור להנות מאותו האש (כדאיתא בסי' רע"ו ולקמן כלל כ"ז) ואפי' הדליק בשביל עצמו מ"מ אסור שהרי לכ"ע אסור לישראל לחממו אצל האש עכ"פ מדרבנן ונכרי שעשה איסור דרבנן בשביל ישראל אסור:

יח אם נתן הנכרי מים בשבת בכלי הקבוע בתנור שקורין (קאליע) וכוונתו רק כדי שלא תפסיד הכלי מחמת האש אפי' נתן המים אחר שהוסק התנור מותר להנות מאותו מים ואם כוונתו כדי שיתבשלו המים דומה לסי' ט"ו (סס"י רנ"ג רמ"א):

יט כשמדיחין כלים במים רותחין לא יערה המים על הכלים משום בישול אלא ישפוך הרותחין לכלי אחר ואח"כ יניח הכלים בתוכו (שם):

כ קדירה עם רוטב ונקרש השומן וכן משקה שנקרש מחמת הקור מותר להעמיד נגד מדורה במקום שא"י להיות היס"ב כדי שימס השומן והקרח אם הוא לצורך השבת. ולהניח שומן על תבשיל שהוא חם (עיין סי' ז' וכנ"א שם ועיין במנחת דם סי' י"א) ואם הניח פשטידא והשומן זב לחוץ יש להחמיר שלא לאכול השומן דכיון שהוא בעין הוי כנולד ומ"מ במקום צורך יש להתיר ומותר לישראל להניח הפשטידא קודם שהוסק התנור כיון דיש מתירין אפי' אח"כ ואין לעשות כן בפני ע"ה (סי' ס"ח):

כא אסור לטרוף ביצים בקערה דנראה שעושה כדי לבשלם בקדירה וכן אסור לטרוף כל דבר וכן אסור לטרוף הריפות ורוטב ובשר ביחד ומוסיפין המין ומערבין הרבה בכף עד שיהיה הכל גוף אחד אבל מותר לגמור שחיקת הריפות בכף לאחר שהסיר מן האש (ס' שכ"א) והא דאסור לטרוף היינו דוקא לטרוף בכח (כ"מ שם וכ"כ רש"י דף קמ"א ע"א כמו שדרך שטורפין בצים ליתן בקדירה או לעשות פלאנקוכין) אבל אם מערב עם מעט משקה כדרך שעושין לשתות עם קאווע מותר ובלבד שיזהר שלא ישפוך על החלמון בכ"ר דאז הוי בישול ואפי' בב"ש צריך ליזהר כדלעיל סי' ד' וב"ש ביצי' שבחימום קל מתבשל (מ"א סי' שכ"א ס"ק כ"ד ונראה רש"י ק"מ וט"ס של"ג דף ק"ע ד"ה פעפועי ועיין במ"א ס"ק ק"מ) ונ"ל להוכיח משם דאם חם ב"כ שיבולים לגלגל ביצה אסור משום בישול דרש"י כ' שם ד"ה שריקי טויא לטוח שמן וביצים מגולגלים בולי ובלבד שלא יהיה רותח כדי לבשל עכ"ל וקשה כיון דאין רותח למה כ' רש"י ביצים מגולגלים ולא כ' סתם ביצים ש"מ דאפי' אינו חם כ"כ מ"מ שייך בישול בביצה אך בדף קל"ט ע"ב ריש ד"ה ונותנין משמע דבכ"ש מותר ולכן צריך ליזהר שיהיה רק פושרין ועיין לעיל במלאכת בורר סי' י' כיצד יעשה בענין שלא יהיה בורר:

כב דיני הטמנה בשבת וכן להטמין כלי עם שכר בכלי שיש בו חמין שקורין (קאליע) מבואר לעיל כלל ב' ונשמט משם בסי' ה' בענין שמטמינן (סקאווע) בחול ראוי לעשות כן שיטמין הכלי עם (סקאווע) בחול ובלבד שלא יטמין כולו רק חציו או שלישיתו ואח"כ יכסה עליו קדירה בענין שלא תגע הכלי בקדירה רק יהיה אויר בין הקדירה להכלי ואז יכול ליתן על הקדירה בגדים או כרים מה שירצה כיון דאין הטמנה למעלה נוגע בכלי שיש בו (סקאווע):

כלל כא הגוזז:

א הגוזז צמר או שער מן בהמה וחיה בין מן החי או מן המת ואפילו לאחר שהופשט חייב אבל התולש שער מבהמה חיה פטור דאין דרך גיזה בכך (ואע"ג דדומה נמי למלאכת קוצר דהא עוקר דבר מגידולו כמו שכתבנו במלאכת קוצר מ"מ אין דרך קצירה בעור אלא דוקא בכלי) והתולש שער מעורות המת כ' הט"ז סי' של"ו בשם ירושלמי דחייב שדרכן בכך גם לתלוש (א) ולכן צריך ליזהר כשנדבקו השערות מבגדי עורות שלא ינתקם דאיכא חיוב חטאת וכן לא יקח כנים מעורות שועלים וביוצא בו משום שמנתק מן השערות (ט"ז סי' של"ו ובמ"א סי' ש"ו):

ב התולש נוצה מעוף בין חיה בין מתה חייב דאורחי' בכך והוי גוזז (שם):

ג לפיכך אסור לתלוש קליפות בשר מבשרו דהוי כעוקר דבר מגדולו ואפשר דחיוב נמי איכא דאפשר דאורחי' בכך (ט"ז שם) (ב):

נשמת אדם

הנוטל

אינו אלא מדרבנן לשיטת רשב"א. אך בחמת סמ"א קצר בדבריו שהרי נכרי שהביא מתוך לחמם אסור אע"ג דאינו אלא מדרבנן. ע' ריש סי' רע"ו אלא דכונת המרדכי כיון שאין מתכוין ואע"ג דהוי פס"ר זה מותר על ידי נכרי בדיעבד ועי' בב"י סס"י רנ"ט דהוה מיירי המרדכי:

(א) **הט"ז** בסי' של"ו כתב שכן הוא בירושלמי וכ"ת ממה שכתב המג"א בסי' שי"ו ס"ק כ"א וצ"ע על הרמב"ם שהשמיט דין זה. ובפ"ע אדרבה משמע דדוקא כשגוזז מן המת חייב משמע אבל תולש פטור. ובזה ניחא נמי שהרי בפ' י"ש כתב המבעיר שער או צמר מעל העור אחר מיתה עד שיחליק פני העור חייב משום ממחק. ולא כתב גם משום גוזז ודוחק לחלק בין אם מחליק העור או לא:

(ב) **הט"ז** כתב דמריש סנהדרין משמע דאדם הוי כקרקע. ונ"ל דכוונתו דמתניתין שם איתא וכקרקעות ע'

ד הנוטל צפרניו או שערו או יבלת ביד פטור ובכלי חייב ואין חילוק בין אם נוטל לעצמו או נוטל לחבירו ואשה שצריכה לטבול ושכחה ליטול ציפורן (עיין בחכמת אדם כלל קי"ט סי' י"ד) (ג) ומ"מ ציפורן שפרשה רובה וכן ציצין שהם כמין רצועות דקות שפרשו מעור האצבע סביב הציפורן כלפי מעלה ומצער אותו מותר ליטלן בידו אבל לא בכלי דכיון דפרשו רובן הם כתלושין ובמקום צער לא גזרו רבנן (ס"מ) אך כיון שנחלקו הפוסקים בציצין מה הוא כלפי מעלה ולכן אפי' פרשו רובן אסור ליטלן אפי' ביד (סכ"ח):

ה אסור לסרוק במסרק בשבת ואפילו באותן שקורין (גערסט) משערות שא"א שלא יעקרו שערות (ס"ג):

ו המלקט שערות לבנות מראשו מתוך השחורות כדי שלא יהיה נראה כזקן אפילו ליקט שער אחד בידו חייב ואפי' בחול חייב משום לא ילבש גבר כו' (ס"מ):

כלל כב המלבן (בסימן ש"א ס"ג):

א המכבס בגד צמר או פשתים או שאר מינים בדרך כיבוס חייב ולא נקרא כיבוס אלא כשמשפשף צד א' על השני כדרך הכובסין (זבחים צ"ד) ואע"פ שהיה נקי לגמרי. והסוחט הבגד ולא שפשף נמי חייב שהסחיטה הוא מצרכי כיבוס (רמב"ם פ"ט):

נשמת אדם

שריית

וכהן ואדם כיוצא בהן ורואה זו תליסה אחד. אבל ראיה ברורה מחולין קל"ט ע"ב מצא קן בראשו של אדם חייב בשילוח הקן שנא' והאדמה על ראשו פירש"י שם דאדם גופא אדמה הוא מדלא אבדה את שמה דלא קרוי עפר והשתא נמי על הארץ קרינן ביה וכ"פ בשולחן ערוך בי"ד סי' רצ"ב וזו ראיה שאין עליה תשובה:

(ג) **דעת** התוס' ל"ד ע"ב דדוקא אם צריך לשער ולצפרנים חייב לר"ש דס"ל דכל מלאכה שאצ"ל פטור ומשמע אפי' אם הוא מתקן דבר אחר כגון שגוזז את הצמר כדי לעשות קלף אפ"ה פטור. דהא המלאכה הוא משום גוזז ולא נקרא גוזז אא"כ כשצריך לשער. וא"ל דלפ"ז גם לר"י יהיה פטור כמ"ש תוס' ע"ג ע"ב ד"ה זומר וצריך לעצים דאם א"צ לעצים פטור אף לר"י דלא מקרי בעצים קוצר אלא כשצריך להם. י"ל דמדברי תוס' משמע דדוקא בעצים אבל בשאר דברים לר"י חייב אף שאינו צריך לדבר הנקצר. וכן משמע מרמב"ם פ"ח הל' ד' שכתב כל זרע שקצירתו מצמחת כגון אספסתא וסילקא הקוצרו חייב משום קוצר ומשום נוטע וכן הזומר והוא צריך לעצים חייב ב' כו' ומדכתב בעצים וצריך ולא כ"כ בסילקא מוכח דדוקא בעצים לא הוי תרתייהו אלא כשצריך להם. אבל בשאר דברים חייב אף כשאינו צריך. ועוד שהרי הרמב"ם פסק כר"י דמשאצ"ל חייב וע"ש בלה"מ. וא"כ צ"ל דה"נ מקרי גוזז אף שאינו צריך להם כלל דלר"י חייב ולר"ש פטור. ואמנם דעת ריב"ם בסי' של"ד הביאו המ"א סוף סימן ש"ג דאפילו לדעת הערוך בסימן ש"כ דפסיק רישיה דלא ניחא ליה מותר לר"ש דסבירא ליה משאצ"ל פטור. אפ"ה בנוטל שערות חייב כיון שהוא רוצה במלאכה זו. ולכן הנוטל צפרניו ושערו אע"ג דל"צ לצפרנים חייב דבמשכן היו גוזזים עורות תחשים אע"פ שלא היו צריכים לצמר עיין שם בריב"ם. ודבריו לא זכיתי להבין כלל. דלכאורה נראה דעורות תחשים לא היו מסירים כלל השערות שהם נקראו ססגונא שהם בגוונין כדאיתא בשבת כ"ח ע"א. אלא בעורות אילים מאדמים פי' רש"י בחומש שלאחר שעיבדו היו צובעין אותו אדום ואפשר שהריב"ם לא דקדק בזה וכוונתו על עורות אילים שהיו מסירין השערות מהן ובזה מסולק מה שתמה בה' ק"נ וכונה בס' ס"ט על הלכות נדה סימן קנ"ח ס"ק נ"ט ומה שתמה עליו עוד שאף שהיו מסירין לא היה ע"י תליסה וגזיזה אלא ע"י עיבוד נ"ל דס"ל לריב"ם כדאיתא בירושלמי דלא היה עיבוד במשכן כמו שכתבתי בכ"ל ט' רק שהיו גוזזין הצמר מן האילים או דסבירא ליה דמלאכת הגוזז הוא על שני פנים או לצורך השיער או לצורך העור וכיון דמצינו במשכן שהיה גיזה שהיו צריכין לצמר וגם מצינו שהיו צריכין להסיר השערות מן העורות כמו עורות אילים אף שהם נעשה על ידי גירור כמלאכת שעבדינן מכל מקום מצינו שזה נקרא לצורך ואם כן אין חילוק בין הגוזז לצורך העור או לצורך הצמר ומ"ש עוד הט"ז דדוקא בעורות שצריך עכ"פ לעור משא"כ בנטילת צפרנים לטבילה דאינו אפילו ליפות הגוף רק לצורך טבילה אינו נקרא צורך כלל כ"ל דגם ז"א שהרי ידוע שגידול הצפרנים הוא ליפות הגוף כדאיתא בסוטה רק דלצורך טבילה מחוייבת להסירם ובאמת דעת הטור דפסק בסי' רע"ח כר"ש ובסימן שכ"ח ובסי' ש"מ כתב דהנוטל צפרניו בכלי חייב צ"ל דס"ל כריב"ם. וכמ"ש גם הח"ל דדוחק לומר כמ"ש המ"א דמיירי כשצריך לצפורן דזה לא היה ולא נברא שיהיה צריך לצפורן כידוע ואפשר לומר דגם התוס' לא פליגי על ריב"ם אלא בשער וצפורן של אדם וס"ל שאף שהוא ליפות לא מקרי צורך כלל אבל בעורות של בהמה אם גוזזן רק לצורך העור דחייב דזה נקרא צריכה לגופה אע"ג דא"צ לשער ויש לי לומר מצד סברא שלפעמים לאחר העיבוד של עור נשאר בו שערות ואלו גוזזין בכלי כידוע נמצא שגם גוזז לצורך העור היה במשכן בעורות אילים וגם שהתוספת ורמב"ן ורא"ש כתבו בבכורות כ"ה דהתולש לצורך שחיטה הוי מלאכה שאצ"ל זה שאינו צריך לא לצורך העור ולא לצורך השיער וכמ"ש ג"כ בעל ס"ט ועכ"פ לענין אשה ששכחה ליטול ציפורן כבר כתב המ"א דתטול ע"י נכרי ביד דהוי שבות דשבות במקום מצוה אבל לא בכלי כיון דלטור ולריב"ם איכא חיוב אפילו לר"ש ואפי' לשיטת התוספת מ"מ לשיטת רמב"ם דפסק כר"י איכא חיובא אך מה שצ"ע אם א"א ליטול ביד כידוע א"כ חותכין מתחלה בסכין מעט ואז יוכלו ליטול ביד דאפשר לומר דדומה לחצי שיעור דאסור מדאורייתא כמ"ש במל"מ פ' י"ח מה' שבת ובמ"א סימן ש"מ ס"ק ב' או אפשר לומר דל"ד דדוקא התם עכ"פ עושה כל המלאכה רק שהוא חצי שיעור כגון שיער א' אבל הכא הא לא עביד מידי דעדיין הוא מחובר וצ"ע. וכ"ל דלפי מה שכתב הרמב"ם פ"י הלכה ט"ז הצר בכלי אפילו מקצת צורה חייב (וע' שבת ק"י ע"ב) וה"נ אפילו מקצתו אסור אך מ"מ בריב"ם שם דאף שא"צ לשער חייב דדומה לחופר גומא וצריך לגומא דחייב אע"פ שא"צ לעפרה צ"ע מה דמיון זה לזה דהתם החיוב משום בנין הגומא והרי צריך לגומא אבל הכא המלאכה הוא גוזז וכיון דא"צ לשערות הוי משאצ"ל ואף שכתבתי דס"ל דזה הוי ג"כ גוזז כשצריך רק לעור מכל מקום איך מוכיח מהתם וצ"ע:

ונ"ל דהא גמ' שלנו ס"ל דלא הוה עיבוד במשכן דאל"כ הא דפריך היינו מולח היינו מעבד ליתני כיון דתרווייהו הוי במשכן חשיבן לתרתי כדמשני לעיל גבי זורה ובורר ומרקד אע"כ דלמסקנא באמת לא היה עיבוד כלל במשכן וכדכתבתי בכלל ט' סימן ו' דתרתי מיני עיבוד יש וכדאמרי' בשבת ע"ט עור דמליח ולא קמיח ודפתרא דמליח וקמיח ועפיץ ופרש"י שמשהין אותו בקמח ומים ומתקנין אותו בעפצין וזה העיבוד דמליח לבד אינו מסיר השערות כידוע גם עכשיו וכשמשהין אותו בקמח ומים עי"ז הוסר השערות והמקשן היה סובר שהיו תרוויהו במשכן ולא נ' סיק אדעתיה כיון דהוי במשכן וכמו דפריך לעיל היינו זורה כו' אבל לפי המסקנא דמשני אפיק חד מינייהו ס"ל דלא הוי רק מין עיבוד א' במשכן וממילא משמע דעיבוד לא היה או שהוא מסתפק בזה. ולירוש' פשיטא ליה

ב שריית הבגד במים כשיש עליו לכלוך הוי נמי כביבוס וחייב ולכן תינוק שהשתין על הבגד או שיש לכלוך אחר אם ישפוך עליו מים חייב אבל מותר ליטול ידיו וכיון שאין על הידים רק מעט מים מותר לקנח ידיו במקום השתן דכיון דקינוח ידים הוא בדרך לכלוך ולא בדרך כביסה כלל וגם שאין על הידים רק מעט מים לכ"ע לא אמרינן בזה שרייתו זהו כיבוסו וכשאדם נוטל ידיו ורוצה לנגב במפה טוב ג"כ לנער ולזרוק מידיו בכח המים כדי שלא ישאר עליהם רק מעט מים ואז מותר לנגב לכ"ע דבמים מרובין י"א דאפילו כשהוא דרך לכלוך אמרינן שרייתו זהו כיבוסו ואנו אין בקיאין כמה הוא מרובין (ס"ג):

ג אם אין בבגד שום לכלוך י"א דאפ"ה שרייתו זהו כיבוסו וחייב וי"א כיון שהבגד נקי לא אמרינן שרייתו זהו כיבוסו ופטור ומ"מ לכ"ע אסור ליתן עליו מים מדרבנן דגזרינן שמא יסחוט ולכן כשנשפך מים על השולחן וכיוצא בו אסור לקנחו בבגד שמקפיד עליו דאע"ג דהוא ג"כ דרך לכלוך מ"מ אם יש עליו מים מרובים חיישינן שמא יסחוט. וכן לא ינגב במפה כוסות שפיהן צר דמחמת דוחקו נסחט המים (שם) (א):

ד ולכן מים שיש בהם תולעים או קסמין אע"ג דמותר לסנן במשמרת או נפה העשוי לכך עפ"י אופנים המבוארים במלאכת בורר סי' ד' אבל אסור לסנן במפה דאסור משום ליבון

ולי"א

נשמת אדם

ולא היה עבוד במשכן דלא היו מסירים השער ע"י עיבוד עכ"פ. וע' לעיל ריש דין תורם מה שכתבתי בזה:

(א) **לידע** הדין על בוריו צריכין אנו לבאר דעת הפוסקים: ומזה תראה דדברי המ"א בסי' ש"ב ס"ק כ"ב כ"ג כ"ד צ"ע. דעת התרומה וסמ"ג דל"א שרייתו זהו כיבוסו אלא כשיש טינוף וז"ל סמ"ג שרייתו זהו כיבוסו כשיש שם טינוף. ומכאן פסק בה"ג אם נפל יין על בגד בשבת אסור להשליך עליו מים עכ"ל. וז"ל הסמ"ק שריית הבגד זהו כיבוסו. ומכאן פסק בה"ג אם נפל יין או שתן על בגד אסור להשליך עליו מים עכ"ל. ומדברי הסמ"ג מוכח דיין על בגד הוי כטינוף אבל מסמ"ק דלא הזכיר דדוקא כשיש טינוף א"כ י"ל דס"ל כדעת הטור שכתוב דלעולם אמרי' שרייתו זהו כיבוסו וס"ל שיין ושתן לא מיקרי טינוף. ומ"ש בה"ג אם נפל יין ושתן אורחא דמלתא נקיט דאל"כ למה יתן מים על הבגד. וכן מוכח מס' יראים שכתב בהדיא אפי' בלא לכלוכת אמרינן שרייתו זהו כבוסו והביא ראיה מבה"ג שכתב אם נפל חמרא על לבושו אסור למשדא מיא עכ"ל. ע"כ מוכח דלא ס"ל כסמ"ג דחמרא הוא טינוף. וא"כ גם מסמ"ק אין ראיה די"ל דס"ל דחמרא ושתן לא מיקרי טינוף. וס"ל כדעת הטור והיראים. אם לא שנאמר דהיראים לא גרס בבה"ג יין ושתן רק יין כמ"ש להדיא. וא"כ י"ל דשתן לכ"ע לא מיקרי טינוף. ולפ"ז לפי מ"ש הב"י דס"ל לטור דמה שכתבו תוס' ומלא ר"י מוגה. בזה סותרים מה שתירצו מתחלה לחלק בין היה טינוף או לא. אלא דס"ל דאפי' באין עליו לכלוך אמרי' שרייתו זהו כיבוסו. וא"כ י"ל דגם לתוס' שתן לא מיקרי טינוף ואפ"ה אסור לזרוק עליו מים. ולא התיר ר"ת אלא לקנח כיון שהוא דרך לכלוך ודוקא בשתן. אבל בצואה י"ל דגם ר"ת מודה דאסור. דאע"ג דמקנח ידיו מ"מ כיון שמעביר צואה ממש הוי ליבון. אבל אי כימא דאף לפי מ"ש תוס' ומלא ר"י מוגה לא חזרו מתירוצם דל"א שרייתו כו' אלא דוקא במקום שיש טינוף. וא"כ מוכח מדהתיר ר"ת לקנח במי רגלים ש"מ דאפי' במקום טינוף אם הוא מקנח כיון שהוא בדרך ליכלוך מותר וא"כ י"ל דה"ה בצואה וכדאיתא להדיא במרדכי פ' אלו דברים והביאו הב"י דר"ת התיר לאשה שהטיל בנה צואה לקנח כיון שהוא דרך לכלוך (ודעת המרדכי שם לא זכיתי להבין ע"ש) וכן משמע בטור סי' ש"ב דדרך לכלוך מותר אפילו כשיש לכלוך על הבגד. ואינו מחלק ומשמע אפי' צואה. והא דכתב דהתיר ר"ת במ"ר מעשה הכי הוי. אבל אין חילוק. אבל דעת היראים דלעולם אמרי' שריית הבגד זהו כבוסו אפי' הוא דרך לכלוך. והא דצריכן להסתפג באלונטית במתני'. וגם מעשה בכ"י דמנגבים הידים היינו במים מועטים כספוג וקנוח ידים בזה ל"א שרייתו זהו כבוסו. וגם בזה טוב הדבר לנער ידיו בחוזקה ממים לפי שאין אנו יודעים שיעור כמה הוא מעט. עיין ביראים כי לדעתי לא היה לב"י ולרמ"א גוף הספר. וכ"ל אנו ג"כ דעת הטור. שהרי בסי' של"ד כתב להדיא דאסור ליתן מים. וכן בסי' ש"ט והיינו דס"ל כיראים. והא דכתב בסי' ש"ב בגד שיש עליו לכלוך. היינו משום שרוצה לכתוב דר"ת התיר היכא שהוא בדרך לכלוך כגון קינוח ידים אפי' במקום דאיכא מ"ר ואיכא לכלוך אפ"ה כיון שהוא מנקה בדרך לכלוך מותר. והמגן מדסיים שם שהר"מ היה מפקפק לקנח ידיו בבגד פשתן דשרייתו זהו כיבוסו וכתב עליו דמותר לנגב כיון שאין בו אלא מעט מים. והיינו כדמחלק היראים דאל"כ ה"ל לכתוב כיון שהוא דרך לכלוך. א"ו משמע דס"ל כיראים. והמגן דברי הש"ע שכתב בסי' ש"ב דבבגד שיש עליו לכלוך אסור. משמע דס"ל כדעת התרומה וסמ"ג. וכן נראה שהוא דעת רמב"ם ובסעיף י' כתב דלנגב ידיו יסיר המים בכח וזה אין לו טעם לשיטה זו. דבשלמא היראים ע"כ לשיטתו דמרובין אמרינן שרייתו זהו כבוסו אבל לא במועטין. ומסתמא מים שעל הידים הוא מועט אך שהחמיר כיון שאינן יודעין איזה מרובה לכן כתב דטוב דינערם בכח. אבל לשיטת המחבר למה לן חומרא זו. ואם בא לחוש לדעת הטור ה"ל לכתוב די"א דצריך לנער בכח כו'. וכ"ל דס"ל דאע"ג דאין לו לכלוך ל"א שרייתו זהו כבוסו. מ"מ במים מרובים אסור ליתן שמא יסחוט כמש"כ הב"י בשם ס' התרומה. ולכן מדינא שרו דמסתמא מה שעל ידיו הוא רק מעט. רק כיון שאינן יודעין שיעור המיעוט טוב לנגב כו'. ובזה א"ש שהרי בסי' של"ד סעיף כ"ד כ' דנראה דברי הטור דאסור ליתן מים משמע דס"ל אפי' באין לו לכלוך חייב. ובזה א"ש דלא מטעם שריית הבגד אוסר אלא מטעם שמא יסחוט. והוא ג"כ שכתב בסי' ש"ט דאסור לסנן מים בסודרין. היינו נמי טעמו משום שמא יסחוט ולפ"ז מ"ש רמ"א וי"א שכתבו דאין לחוש לזה אינו מדוקדק. דגם המחבר ס"ל דל"א בזה שרייתו זהו כבוסו. אלא דחושש לפא דכתב היראים דאינן יודעים שיעור המרובים וא"כ יש לחוש לשמא יסחוט. והמגן רמ"א הבין דחושש לדעת הטור. גם מש"כ המ"א בס"ק כ' דהיש אוסרין שכתב רמ"א ס"ל דדרך לכלוך מותר. זה אינו מוכרח דאדרבה היראים וכן דעת הר"מ והטור דאפי' דרך לכלוך אסור. גם מ"ש המ"א בס"ק כ"א דלכן כ' טוב דמדינא שרי. לפ"ז לא ה"ל לרמ"א לכתוב יש שכתבו דאין לחוש כיון דהב"י חושש לדעת הטור. גם מ"ש המ"א ס"ק כ"ב דבדבר שמקפיד אסור לנגב שמא יבא לידי סחיטה. זה לא מצינו בשום פוסק. ומ"ש ראיה מסי' ש"א אינו ראיה כלל דהתם לא איירי מדרך לכלוך. וגם יש הרבה מים וע"י ניגוב עכ"פ אין כאן רק מעט מים. גם מש"כ בס"ק כ"ד דכשיש עליו צואה אסור להעבירו והאמת לא מצינו שום חילוק בין צואה למי רגלים לכל הפוסקים וצ"ע. ומש"כ המ"א בס"ק כ"ז ודוחק עצמו מאד לפרש דברי מהר"מ. נ"ל ופשוט כוונתו דוקא בניגוב ידיו דמסתמא הידים מלוכלכות וא"כ אדרבה מלכלך המפה וכוונתו ללכלוך ולא ללבן. אבל בנגיבת כוסות שהם נקיים רק שמנגבים ממשקה שיש בהם אסור דיבוא לידי סחיטה. וה"ל היראים שכתב דאע"ג דביין ומשקין ל"א שרייתו זהו כבוסו מ"מ בסחיטתן שייך ליבון ע"ש. ורדב"ז ח"א סי' רי"ג מתיר אם לא שראוי לבוא לידי סחיטה. ומה שתמה המ"א בסי' ש"ט ס"ק י"א על הטור דמתיר לסנן במשמרת ולשיטתו הא אמרינן שרייתו כו' נ"ל דכוונת הטור כיון שעשוי לכך אינו בא ליבון כלל כמו עורות:

ולי"א הוא חייב ומ"מ בשעת הדחק שאין לו מה לשתות מותר לשתות ע"י מפה דבמעט סודר שבפיו לא חיישינן לליבון או משום סחיטה ואפי' יש בו תולעים ושאר דברים דאסורים משום בורר מ"מ אין דרך ברירה אלא קודם שיאכל וישתה אבל הכא אין בורר אלא שמעכב הפסולת לכנוס לפיו בשעת שתיה לא מיקרי בורר ומ"מ נ"ל שלא ישתה דרך בית יד מכתונת שלו דבזה חיישינן יותר שמא יסחוט שמצטער בלבישתו (ב) (סי"ט):

ה בגד שנשרה במים אסור לטלטלו דחיישי' שמא יסחוט וכן אסור לעבור בבגדיו במי' בשבת או אפי' במקום שיכול להחליק וליפול במים שמא יסחוט (ע"א):

ו היה הולך בשבת וירדו גשמים על בגדיו ונשרו במים א"צ לפשטן אלא מותר לילך לביתו וכשפושטן אסור לשטחן אפי' בביתו כדי שיתייבשו דהרואה יחשוד אותו שכבס בשבת ואפי' בחדרי חדרים אסור דלא פליג רבנן ואפילו אם היו לחים רק מן זיעה אפ"ה אסור לשוטחן וכ"ש דאסור לשוטחן נגד האש. ואפי' אם לבוש בהם אסור לעמוד נגד האש במקום שהיס"ב דשייך בו בישול וליבון אבל במקום שאין היס"ב מותר לעמוד שם כשהוא לבוש בהם (שם):

ז נ"ל דבגדים המלפפין בהם תנוקות שקורין (ווינדלין) מותר לשטחן בביתו שיתנגבו ואפי' בחמה בחצר כיון דיש עליהן גם צואת הקטן וא"כ מוכח שלא כבסן (ג) ואפשר אפילו אין עליהן צואה אם לא נשרה כולו במים דהכל יודעין שדרך התינוקות להשתין וצ"ע ובלבד שלא ישטחן נגד התנור במקום שיהס"ב:

ח בגד שיש עליו טיט או צואה אם הוא לח מותר לגררו בצפורן או בסכין וכן מותר לשפשפו מבפנים דאין זה דומה לליבון אבל לא מבחוץ דדומה לליבון ואם נתייבש כבר הכל אסור דהוי כטוחן וע"י נכרי מותר דהא א"צ לעפר הנטחן והוי משאצ"ל ואם יש בו רק מראה צואה מותר לגררו בסכין וצפורן להתפלל בנקיו' אבל אם נפל דבר מאכל על בגדו מות' לקלפו (שם):

ט המנער בגד שחור וחדש מן הטל ושלג שירד עליו אם מקפיד שלא ללבשו בעודן עליו חייב דהרי הוא כלבון וכן בגד חדש אפילו אינו שחור שנשרה במים אסור לנערו לפי שבגד חדש מתקצר במים וע"י הניעור נסחט המים והוי כבוס וכן אסור לנער בגד חדש שחור שמקפיד עליו מן האבק ועפר שעליו ופשיטא ע"י כלי שקורין (בערסט) או (מעטעלקע) ולפי שלא ידענו עד כמה נקרא חדש לכן צריך ליזהר בכולם (כ"כ ביערות דבש וסולת נכון) וע' עוד במלאכת מכה בפטיש סי' מ"ו ולהסיר הנוצות בידו המ"א אוסר:

י בגדי פשתן וכיוצא בהן שמתקשים לאחר הכביסה וע"י שמשפשפם בידיו ומרכך אותן מצחצח ומתלבן אסור לשפשפו בשבת וכ"ש דאסור לגלגל אותו על ידי כלי כמנהג אבל חלוק מותר לשפשפו בידים שאינו מתכוין רק לרכבו ומנהג העולם בשאר בגדי פשתן לכסכסן בידים (שם):

יא כל מה שכתבנו לעיל בבגד דשרייתו זהו כבוסו לא שייך בעורות לפיכך מנעל או כלי של עור שיש עליו טינוף מותר ליתן עליו מים לרחצו אבל מ"מ שייך בו כיבוס ולכן אסור לכבסו כדרך הכובסים דהיינו שמשפשף צד זה על צד זה (ד) וכן אין סחיטה בשער מדאורייתא (שם):

מותר

נשמת אדם

(ב) **הרא"ש** בתשובה כתב דמים שיש בהם תולעים מותר לשתות ע"י מפה ואינו חושש משום בורר ולא הזכיר כלום מאיסור ליבון. וכ' המ"א דלהאוסרין בסי' ש"ב אפי' במקום דליכא טינוף א"כ אסור ע"י מפה. והמ"א אזיל לשיטתו שכתב בסי' ש"ט ס"ק י"א דדעת הטור ג"כ כסמ"ג. דדוקא במקום שיש טינוף אמרי' שרייתו הוא כיבוסו ע"ש. וא"כ גם דעת הרא"ש כן. וכדמשמע פשטא דגיסא דרא"ש ביומא הכי. אבל לפי מ"ש הב"י בסי' ש"ב דדעת הטור דאפי' אין בו שם לכלוך אמרינן שרייתו זהו כיבוסו. כדמוכח מסי' של"ד וסי' ש"ט. וכן מוכח ברמזים ביומא דס"ל שכן דעת הרא"ש. והתימא על הב"י שכתב דהטור ס"ל דלפי מ"ש התוס' ומלא מוגה בס' הישר חזרו מתירוצם הראשון וס"ל דאין חילוק בין היה מטונף וא"כ ה"נ י"ל דסובר הטור כדעת הרא"ש שם ביומא. ולכן כתב ברמזים דגם דעת הרא"ש כן הוא: ומ"ש המ"א דכוונת הטור בסי' של"ד סי' ש"ט היינו משום שמא יסחוט. לא משמע הכי שהרי שינה לשון הסמ"ג שכ' ומשום סחיטה ליכא. והטור כתב ואינו חושש משום ליבון. וכן בסי' של"ד כתב דמים אסור משום כיבוס. ומשמע דשרייתו זהו כיבוסו. וא"כ יותר הש"ע דגם דעת המחבר הכי הוא. ומ"מ בסי' ש"ב סמך עצמו על סי' של"ד ועכ"פ כיון דלדעת הטור גם דעת הרא"ש כן הוא וא"כ היאך התיר לשתות ע"י מפה. ונ"ל כמ"ש הב"י דלמעט סודר שבפיו ל"ש לומר שרייתו זהו כיבוסו. ולא משום שמא יסחוט. ולכן בשעת הדחק כדאי הם הפוסקים דל"ש כלל ליבון אלא כשיש טינוף:

(ג) **כדאיתא** בי"ד סי' פ"ז דבמבשל בשר בהמה בחלב שקדים אם מניח שם שקדים מותר לבשל אע"ג דיש חשש איסור דאורייתא אפ"ה כיון שיש הוכחה לזה מותר. וה"נ הרי הצואה שעל הבגדים מוכיח שלא כיבסן:

(ד) **כתב** הרמב"ם בפ"ט ואין סחיטה בשער וה"ה לעור שאין חייבין על סחיטתו. משמע דאין חילוק בין רכין לקשין. ובפ' כ"ב כתב מנעל וסנדל שנתלכלך בטיט מותר לשכשכו במים אבל לכבסו אסור עכ"ל. וכ"כ בש"ע סימן ש"ב סעיף ט'. ול"ע שהרי בזבחים צ"ד איתא להדיא דדוקא בעורות רכין שייך כיבוס אבל בקשין לא שייך כיבוס. וכ"כ הרמב"ם בפ"ח מהל' מע"ק ומסיקין שם דאע"ג דשייך כיבוס ברכין מ"מ ל"א שרייתו זהו כיבוסו. וא"כ היה לו לרמב"ם להזכיר חילוק זה בהל' שבת דדוקא ברכין אסור שהרי בהדיא איתא שם דבקשין אפי' כיבוס מותר ע"ש. ואף אם נדחוק ונאמר דהרמב"ם סמך על מה שפסק בהל' מע"ק ושם מנעל וסנדל הם רכים. מ"מ צ"ע כיון דסחיטה הוא מגרפי כיבוס

יב מות׃ יטבול בשבת ובלבד שלא יסחוט השערות ול"ג שמא יסחוט דלא שייך בו ליבון וגם לא הוי תולדה דדש כיון שהמים הולך לאיבוד (וע' לקמן בדין רחיצה מדין כחיטת שיער) ומותר להכתפג בבגד ולהביאו לביתו ולא גזרינן שמא יסחוט כיון דא"א בלא ניגוב לא גזרו :

יג מי שנתלכלך ידו בטיט לא יקנח בדבר שמקפיד עליו ואפי' במפה שמקנח בה ידים שמא יבוא לכבס המפה :

יד אסור לתקן בית יד של בגדים ולשברם לשברים כדרך שמתקנין בחול הבגדים כשמכבסין אותן (סקורין פאלכין וכל"א פאלטין) (סי' תקי"ט והרמב"ם פ' כ"ב וכמ"א סי' ש"ב סק"ח) :

כלל כג המנפץ :

א הסורק צמר או פשתים או שאר דברים כמו שסורקין הפשתן והצמר או כמו שנופצין הצמר לעשות הלבדין והמנפץ הגידין דהיינו שחובט במקל על הגידין עד שעושה אותן כחוטין לטוות אותן כמו שהסופרים עושין כ"ז קרוי מנפץ וחייב אבל המנפץ גבעולי פשתן וקנבוס חייב משום דש שהרי מוציא הפשתן והקנבוס מן הגבעולין (סמ"ג) ונ"ל דחייב שתים (וכעין זה כתב המ"מ פ"ט הלכה י"ד) האי מאן דנפיץ סיב או גמי או הוצין חייב משום מנפץ (רוקח בשם ירו' ונ"ל דר"ל שמתלק סיב כו' לחוטין חוטין. ויותר נראה שר"ל כמו שעושין בגידין הנזכר) :

כלל כד הצובע (סי' ש"כ) :

א הצובע בצבע המתקיים חייב אבל צבע שאינו מתקיים כלל היינו שמעבירו לשעתו אין זה צובע כ"כ הרמב"ם. ולסמ"ג חייב (א) כיון שרצונו בזה שיתקיים לפי שעה (ס"כ במ"א) :

אשה

נשמת אדם

ולכן השוחט בגד חייב כדפסק הרמב"ם . וא"כ כיון דהרכים שייך כיבוס מנ"ל להרמב"ם דאין סחיטה בעורות . וכל נושאי כליו לא הראו מראה מקום . וא"ל דילא לו מהא דנותנין מים על של עור וכמה שכתב המ"מ . דמזה אין מוכח דאין סחיטה . וא"ל דאל"כ קשה למה לא נגזר שמא יסחוט כדגזרינן בעלמא . א"כ קשה מנ"ל לרבא שם בזבחים למידק ממתני' דהיתה עליו לשלשת מקנחו בסמרטוט אבל מים אסור . ומזה הוכיח דשרייתו זהו כיבוסו מנ"ל הא דילמא לעולם ל"א שרייתו זהו כיבוסו וטעמא דאסור ליתן מים הוא שמא יסחוט . וע"כ צ"ל דאין דהך כר וכסת לסחוט . ומזה דייק רבא דטעמא משום שרייתו זהו כיבוסו . א"כ עדיין הקו' על הרמב"ם מנ"ל דאין סחיטה בעורות רכים . ועוד צ"ע דלמה לא הזכיר הרמב"ם דין זה דשריית הבגד זהו כיבוסו . ואף שהזכיר דין זה בפרק כ"ב כר או כסת שהיה עליו טינוף מקנחו ואם היה של עור נותנין עליו מים כו' משמע אבל בשל בגד אסור ליתן מים מ"מ צ"ע למה כתב דין זה רק במשמעות ולא כתב רק בפ' כ"ב שהוא פרק שהזכיר כל הדברים שאסורים משום שבות . ולמה לא כתב דין זה בפ"ט שם כתב כל מה שחייב עליו :

וגם על הרי"ף אני תמה שהביא בסוף פרק תולין רק סוגיא דזבחים דאסור לכבס מנעל ולא הביא שם הסוגיא דשריית הבגד זהו כיבוסו . וגם בפ' נוטל לא הזכירו . וצ"ע גדול שהרי כל הפוסקים שוין בזה ולא התעורר א' מהם על דברי רי"ף ורמב"ם . ולולי דמסתפינא אמינא דמזה מוכח דלס"ל דין זה . ואף דרבא אמר שם בזבחים מ"מ כיון דמצינו אמוראי בתראי לבתר דרבא ר"ח בר אשי ורמי בר פפא ורבא גופא ביומא ע"ז דס"ל דמותר לעבור במים ביוה"כ וכן גבי נדה דמערמת וטובלת כמו שהק' תוס' שבת קי"א . ולכן הוצרכו הפוסקים לדחוק עצמם לעשות חילוקים · ועיין ביראים שדחק לאוקמי כל אלו בבגד של עור . ולא ניחא ליה לרי"ף ורמב"ם לחלק בכך וס"ל דלא קיי"ל בזה כרבא ורבא גופא הדר ביה . וא"כ ע"כ טעמא דכר וכסת בלשלשת דאסור ליתן מים הוא מטעם שמא יסחוט ואפ"ה מותר בשל עור . ע"כ דבעור לא שייך סחיטה · ואף דנימא דרבא לא הדר ביה די"ל דמה שהתיר שם לבני עבר ימינא לעבור היינו בלא בגדים ומטעם רחיצה התיר מ"מ מדחזינן התם דרמי בר פפא אמר התם לר"י ור"ש בר"י דרב ושמואל אמרי עובר ובלבד שלא יוציא ידו משפת חלוקו ומעשה רב ורמי בר פפא הוא בתר רבא . שהרי רב פפא תלמיד דרבא . ואף אם נדחוק דמה שהתיר רבא ואביי ואיקו לעבור דוקא בבגד של עור . מ"מ ברמי בר פפא דמקרה בהו ושאלו למה לבשו של עור · ואף אם נאמר שבמקרה היו מלובשים בעור .

מ"מ מדאמר רמי ב"פ התם רב ושמואל אמרי עובר ובלבד שלא יוציא ידו משפת חלוקו וחלוק הוא של בגד כנ"ל ע"ד :

ובכלבו דף כ"א ע"ב ראיתי דבר תמוה שכ' ואין סחיטה בעור לפיכך אם היה על העור גילוך נותן עליו מים מיהו לכבסו אסור אע"ג דלאו בר כיבוס וצ"ע שהרי עור רך יש בו כיבוס כדכתב הרמב"ם ואי מיירי בקשין א"כ אפילו כיבוס מותר כדאיתא להדיא בזבחים אלא דרב דהכא מנעל שהשוך אין כיבוס לא . אי בקשין כאחרים דס"ל דגם בקשין שייך כיבוס . אבל לרבנן אפי' כיבוס מותר . אם לא שנאמר שיש ט"ס וצ"ל מיהו לסחטו אסור אע"ג דלאו בר סחיטה וצ"ע :

(א) **כ"ב** הרמב"ם בפ"ט וכתב המ"מ שלמד זה ממתני' ריש הבונה כל העושה מלאכה ומלאכתו מתקיימת כו' משמע הא בלא"ה פטור ובאמת כן משמע נהאורה מל' הרמב"ם שם שכתב דלכן פטור דכל שאין מלאכתו מתקיימת אבל הר"ן והרע"ב כתבו שם דר"ל כל שאין צריך להוסיף על מלאכה זו וכן פירש"י שם בגמרא ד"ה דחק קפיזא ובאמת כן מוכח לי המשנה וא"כ אין ראיה לדין זה שהרי עכשיו נגמר מלאכתו שנצבע ואף שלא יתקיים אח"כ ובאמת נראה שגם הרמב"ם לא הוציא דין זה ממתני' אלא כמ"ש המ"מ שם שלמד מדין הכותב שאינו אלא בדבר המתקיים דאל"כ אין דרך כתיבה בכך וס"ל להרמב"ם דה"ה דרך צביעה אם אין מתקיים וכן אמרי' בקושר דקשר שאינו עשוי להתקיים אינו קשר וכן בהבל ערא' ובכל המלאכות ובהגם כתב המ"מ פ' י"א הלכה ט"ו דכל המלאכות ילפינן מכותב שהרי בקשר ובבנין אמרי' בהדיא ומ"ש תוס' דף ל"ד ע"ב ד"ה וכי דרך בגודלת דפריך וכי דרך אריגה בכך וכתבו התוס' דכיון דאין סופה להתקיים שעומדת לסתירה אין ענין לזה דהתם שאני במלאכת אורג שהיא מחובר יחד וכיון דעומדת לסתור הרי לא נארג . והנה מה שהוצרך להרב המ"מ למצוא מהיכן יליף זה הרמב"ם ולא כתב דמוכח ממקומו שהרי במתני' ל"ד גודלת כוחלת ופוקסת ר"א מחייב וחכמים פוטרין ואמרי' בגמרא דכוחלת חייב משום צובעת לר"א מכלל דרבנן פוטרין והיינו ע"כ משום דהוי דבר שאינו מתקיים וכן רשב"א דאמר התם אשה לא תעביר סרק על פניה משום שצובעת משמע ודאי דר"א ס"ל אבל לרבנן פטור וכדפסק הרמב"ם בפ' כ"ב הל' כ"ג והל' כ"ו וכן בפי' המשנה פסק דהלכתא כחכמים עכ"פ מוכח דאם צבע בדבר שאינו מתקיים פטור י"ל דז"א דהא רבנן דמתני' לא פליגי אלא בכוחלת והרמב"ם כתב בפי' המשנה וכ"כ בפ' כ"ג הל' י"ב דכוחלת אסור משום כותב וכ"כ הסמ"ג וסמ"ק והיראים והרע"ב והכי תמה בה"ג שהרי בגמרא איתא להדיא וכי דרך כתיבה בכך

ומסיק

ב אשה שצבעה פניה וידיה אע"ג דהצבע הוי דבר שאינו מתקיים לרמב"ם פטור אבל אסור ולסמ"ג חייב כיון דדרכן בכך (עיין בנ"א כנ"ל) (שם) :

ג נראה לי דמוכרי דגים שדרכן לצבוע אזני הדג בדם כדי שיהיו נראין שניצודו היום או אמש וכן האומנין שדרכן לצבוע מיני מתיקות וכן מוכרי יין שדרכן לצבוע היין שיהיה לו מראה טוב חייב לסמ"ג (שם בנ"א) :

ד העושה עין צבע כגון שנתן סמנים במים לרמב"ם חייב ולראב"ד פטור עד שיצבע בהם (ב) ונ"ל דלכ"ע אם צריך לצביעות המים כמו שדרך לצבוע המים ולשפוך בכלי זכוכית לנוי חייב לכ"ע אם תיקן הצבע בשבת דהרי כבר נגמר הצביעה (סס"י ש"כ במ"א) :

ה כתב הש"ע אין צביעה באוכלין . ונ"ל דלפי זה אפשר דמותר ליתן כרכום לתבשיל אע"ג שהתבשיל נצטבע וגם לפ"ז מותר ליתן כרכום למים מה שצריך לאכילה דמ"ש וכן מותר לשרות פת ביין אדום. וכל זה צע"ג לענ"ד די"ל כיון דדרך לצבוע בכרכום לכ"ע אסור (ג) (שם):

יש

נשמת אדם

ומסיק משום צובע וכתב הה"ג דאפשר שהיה להם גירסא אחרת וצ"ע דאין ספק שלא היו גורסים בגמרא וכי דרך כתיבה בכך אלא רק וכי דרך אריגה והכי מוכח ע"כ שהרי הסמ"ג ויראים פסקו שאם העבירה הרק על פניה דחייבת משום צובע וכמו שנכתוב אי"ה והביאו ג"כ הב"י סס"י ש"ג . ודבריו שם תמוהים אי שלא בדקדוק כתב שם דמש"כ הטור שלא לכחול אמרינן בגמרא משום צובע וכתב שהסמ"ג מחייב בכל אלו והדיא כתב הסמ"ג במלאכת כותב דכחלת אינו אלא מדרבנן והוי תולדת כותב וכ"כ היראים אבל בצובעת פניה כ' הסמ"ג בהדיא דחייבת מפני שאדם חפץ בצביעה זו וא"כ קשה אי איתא דכוחלת שייך בו נמי צביעה נהי דאינו דאורייתא מגמת דבכתיבה לכ"ע בעינן שיכתוב בדבר המתקיים על דבר המתקיים מ"מ נחייב בכוחלת משום צובע וע"כ צ"ל דס"ל בזה כלל צביעה דאינו אלא שמעבירת הכחול סביב עיניה כפירש"י שם וכ"כ היראים דהוי דרך כותב (ואפשר משום דאין בזה שיעור צביעה כפי מש"כ הרמב"ם דבעי' שיעור לצבוע חוט ארכו ד' טפחים) עכ"פ מוכח דבכוחלת אין בו משום צביעה וע"כ צ"ל דל"ג בגמרא כוחלת משום צובעת אלא משום כותבת וגם המקשה לא הקשה אכוחלת וצ"ל דהכי מוכח ג"כ בגמ' שם רשב"א אומר גודלת כוחלת כו' וכן היה רשב"א אשה לא תעביר הרק על פניה משום צובעת ונהי דבזה נ"ק דא"כ למה לא תנא כוחלת בהדי העברת סרק משום דבכוחלת דוקא ע"י חברתה חייבת אבל בהעברת סרק אפי' ע"י עצמה חייבת מ"מ קשה למה מסיים מפני שצובעת והרי גם כוחלת הטעם מפני שצובעת אלא ע"כ דכוחלת אינה מפני שצובעת אלא משום כותבת ולכן שפיר הוצרך לומר לכתוב דהרמב"ם יליף הכל מכותב דממתני' לא מוכח דכוחלת אינו מטעם צובע ובאמת בהעברת סרק על פניה י"ל דחייב כרשב"א וכדפי' באמת הסמ"ג ויראים :

והנה הרמב"ם לשיטתו דבעינן דוקא צבע המתקיים . ובודאי דצריך ג"כ שיצבע על דבר המתקיים כיון דלמד דין צביעה מדין כתיבה ובהדיא כתב הרמב"ם דבכתיבה בעינן שיכתוב בדבר המתקיים על דבר המתקיים בפ' י"א הל' ט"ו לכן לא כ' שהשוחט חייב משום צובע כדאמר רב אע"ג דשמואל פליג עליה הלכה כרב באיסורי ולמה כ' משום נטילת נשמה אלא דס"ל להרמב"ם דרב ע"כ ס"ל כר"א בכוחלת או כרשב"א במעביר סרק דלא בעינן אלא דבר שדרכו בכך לצבוע וזהו שאמר רב ניחא ליה דליתווס בית השחיטה דמא והיינו משום דקשה ליה לרב כדאמר דלא ליתי דרא בתראי ומחכו עלי ר"ל והא אין דרך לצבוע אותו והוי כמו צובע פתו דבודאי פטור וע"ז אמר ניחא ליה וכיון דדרכו בהכי חייב ואע"ג דעכ"פ הוא דבר שאינו מתקיים חייב כרשב"א בהעברת הרק (ולא כמו הכה א' בספרו שבוכה מגדל פורח באויר והוכר דהא דאמר רב במאי ניחא ליה ר"ל דהוי מתאנ"ל דז"א דהא רב דסבר דבר שאינו מתכוין אסור כ"ש מתאנ"ל כמ"ש המ"מ בפ"א אלא הפי' כמו שכתבתי) והרמב"ם דפסק בפרק כ"ב בהעברת סרק דאינו אלא מדרבנן ודלא כרשב"א משום דיליף מכותב ולכן גם בשוחט אינו חייב משום צובע :

אבל הסמ"ג ויראים הדרכה הוכיחו מדס"ל לרב בשוחט דחייב משום צובע ואמר הטעם דניחא ליה וכיון שרוצה בכך חייב וקשה דהא עכ"פ הוי דבר שאינו מתקיים אלא ע"כ

דאפ"ה חייב ולכן פסקו ג"כ בשוחט כרב דהלכה כוותיה באיסורי דחייב ולכן פסקו ג"כ בהעברת סרק כרשב"א דחייב וצ"ל דס"ל דל"ד לכותב דשאני התם דהא אין דרך לכתוב אלא כדי שיעמוד לזמן מרובה כדאיתא בריש פרק השואל כדי יין כו' ע"ש משא"כ בצביעה כיון שחפץ בכך חייב אע"פ שאינו מתקיים ומדרבנן דמתני' דכוחלת אין ראיה דהתם לא שייך צביעה אלא הטעם משום כותבת ולפ"ז מוכרי דגים שצובעין אזני הדג בדם חייב דניחא ליה ודמי ממש לשוחט :

(ב) **הרמב"ם** כתב דהעושה עין צבע חייב ועיין במ"מ והראב"ד שם ל' דילא לו ממתני' דאין שורין דיו וצ"ע לייבה הסוגיא עיין במ"מ ולענ"ד דאין כאן מחלוקת דבודאי גם הראב"ד מודה דהתם מיירי מדין לש והרמב"ם מסברא דנפשיה קאמר דאם צריך רק למי צבע כמו שעושין עכשיו ושופכין בכלי זכוכית לנוי דהעושה עין הצבע הרי כבר נגמר מלאכת הצביעה וחייב ובזה נראה דגם הראב"ד מודה שהרי כ' אבל צביעת מים שאינו לצורך לא משמע אבל אם הוא לצורך מודה דחייב :

(ג) **כתב** הב"י בשם ש"ל דצ"ע אם מותר ליתן כרכום בתבשיל (בש"ל שבידינו לא נמצא זה וגם לא באגור) וכ' דלפי דעת היראים מותר עיין בב"י ס"ס ש"ך והב"י כתב וז"ל ספר היראים אבל בש"ל לא כתב אלא כתב היראים וכ"כ האגור בשמו ובאמת לשון זה לא נמצא ביראים וכמו שהוא ביראים שלפנינו כן העתיק המ"א בשמו דמחלק למה חשש לצביעת המפה ואינו חושש לצביעת פניו וידיו וע"ז כ' שאין צבוע שייכא אלא בדבר שדרכו לצבוע והא דאשה לא תעביר סרק כיון שדרכה בכך מקרי צביעה עכ"ל היראים וסבר הש"ל דס"ה אין דרך לצבוע אוכלין ולכן כתב דמותר וצ"ע שהרי היראים כתב להדיא דהשוחט חייב משום צובע אע"ג שהוא בשר ודוחק לומר שכיון שהוא חי דרכו לצבוע אבל לא מבושל שהרי עינינו רואים שדרך לצבוע האוכלין בכרכום והכרכום הוא דבר שדרך שצובעין בו וא"כ לשיטת הסמ"ג ויראים צ"ע להתיר ואין ראיה מנותנין ביצה לחרדל כמש"כ רמ"א בד"מ דהלבן ביצה אינו ממין הצובעין כלל וגם רמ"א לא כ' רק קצת ראיה יש ולא ידעתי להתיר זה אלא לרמב"ם דלא פסק כרב בשוחט דבעי דבר המתקיים על דבר המתקיים אבל לסמ"ג ויראים לא ידעתי מנ"ל להתיר כרכום אף אם נאמר שבנוסחת היראים של ש"ל היה כתוב לפי שאין צביעה באוכלין כוונתו באלו התותים דלא נקרא צבע אלא כיון דעכ"פ בבגדים שייך בהם צביעה ולכן אוסר משא"כ פת שאין דרך לצבעו וגם התותין אינם מין צבע אבל לצבוע תבשיל בכרכום דכרכום הוא מין צבע וגם אותו מאכל דרכו לצבוע בכרכום למה יהיה מותר ועכ"פ נ"ל דהאומנין המתקנין מיני מרקחת וצובעין בצבעין וכן מוכרי יין שדרכן לצבוע חוששני להם מחטאת לדעת הסמ"ג והיראים ונ"ל דזה דעת הר"א מיגן שהביא בד"מ שאוסר ליתן יין אדום ביין לבן ומיירי במוכרי יין שדרכן בכך וניחא להו הצביעה כשוחט אליבא דרב אף אם נתיר הכרכום די"ל דנתינת הכרכום אינו משום הצובע אלא כדי שיתן בו טעם רק דהצבע ממילא בא וכיון דאין אוכל בר צביעה לא מחמרינן אבל במה שדרכו בכך חוששני מחטאת :

בתשו' ח"ל סי' נ"ב כ' דאפי' לרב דהשוחט חייב משום צובע היינו דוקא בשוחט כיון דאסור באכילה שייך בו

צביעה

ז יש ליזהר כשאוכל פירות הצבועין כמו קארשין וביוצא בו שלא יגע בבגד מפני שצובעו וכ"ש בבגד אדום . וכן אם יצא דם מחוטמו או שחתך באצבעו ויוצא דם לא יקנח בבגד מפני שצובעו ומ"מ כשהוא דחוק יש להקל (סס"י ש"כ וע"ש במ"א ס"ק כ"ד) :

כלל כה הטווה והמיסך והעושה שתי נירין והאורג והפוצע :

א הטווה אורך ד' טפחים (כ"כ הרמב"ם אבות מפרש רחב כסיט דאי' במשנה סוף ד"ט) מכל דבר הנטווה חייב א' הטווה את הצמר או פשתן או נוצה או שערות או גידין וכן כל כיוצא בזה ונ"ל דלאו דוקא בכלי אלא אפילו ביד שהרי כך הדרך לטוות ביד גם כן (ומקרא מלא הוא בידיה טוו) (רמב"ם פ"ט) והשוזר חייב משום טווה (רוקח בשם ירושלמי ולא נמצא כן ונ"ל שזהו שאמר הדין דעביד ממוזר חייב משום טוה ואפשר דל"ל משוזר) :

ב העושה את הלבד שקורין (פילצין) ה"ז תולדת טווה וחייב (רמב"ם שם) (א) ולראב"ד משום בנין :

ג העושה נפה או כברה או סל או סבכה או שארג מטה בחבלים ונ"ל דה"ה בקש ובכל דבר ה"ז תולדות עושה נירין ומשיעשה ב' בתים חייב (פירש"י בפ' י"ג בנפס כו' סק לאו נירין ממש אלא מסרסר ומרכיב חוט א' בשתי מלמטה ואחד מלמעלה ומעמיד השתי בכן כתיקונו (ועיין בתוי"ט פ' י"ג מ"ב ד"ה בנירין) :

ד דרך האורגין שמותחין החוטין תחלה באורך היריעה וברחבה ושנים אוחזין זה מכאן וזה מכאן וא' שובט בשבט על החוטין ומתקן אותם זה בצד זה עד שתעשה כולה שתי או ערב ומתיחת החוטין כדרך האורגין נקרא מיסך וכשכופלין אותה ומתחיל להכנס השתי בערב נקרא אורג :

ה המיסך חייב והשובט על החוטין עד שיתפרקו ויתקנם הרי זה תולדת מיסך :

ו המדקדק את החוטין ומפרידן בעת האריגה ה"ז תולדת אורג והקולע נימין ושערות וכל דבר ה"ז תולדת אורג (סי' ש"ג מ"א ס"ק כ') (ג) ודוקא בתלוש אבל הקולע שערות ראש במחובר אינו כאורג דאין דרך אריגה במחובר בראש וגם אין סופה להתקיים (תוס' דף ל"ד ע"ב הביאו מ"א סימן ש"ג ועיין במלאכת בנין בכלים סימן ט') :

ז הפוצע ב' חוטין לרמב"ם שמוציא השתי מן הערב או להיפך ולראב"ד שחתך ב' חוטין אחר האריגה מן המסכת חייב (כ"ז תמצא ברמב"ם . וצריך להזהיר לרופאי ישראל שצריכין חוטין נפרדין ולוקחין תחיכות בגד ופשתן ומפרידין החוטין והוי מלאכה דאורייתא) :

כלל כו כז הקושר והמתיר :

א הקושר או מתיר קשר של קיימא והוא מעשה אומן כגון קשר הגמלים וקשר הספנים וקשרי מנעל וסנדל שקושרים הרצענים בשעת עשייתן וכן כל כיוצא בזה חייב לכ"ע . וי"א דכל קשר שעשוי להתקיים זמן ארוך מיקרי של קיימא . ואם קשר ב' דברים ביחד כדרך שקושרין ב' צידי חגורה זה עם זה אז לא מקרי קשר אלא כשעשה ב' קשרים זה ע"ג זה דאל"כ לא יתקיים אבל אם עשה קשר בראש א' של הוט או משיחה או בגד וכן אם הניח ב' צידי החוט או הבגד ביחד ועשה קשר אחד דזה יוכל להתקיים לעולם זה מיקרי קשר של קיימא :

ב קשר העשוי להתיר בכל יום לא מקרי קשר ומותר לקושרו ולהתירו ומ"מ כיון די"א שכל קשר שקושרין אותו בקשר מהודק שיכול להתקיים כך לעולם מיקרי של קיימא לכן אין להתיר שום קשר אלא במקום צער אבל מה שאין דרך להתיר בכל יום כמו חבתונת שמחליפין משבת לשבת אסור לקשור ולהתיר . ומ"מ אם דרך לעשות עניבה ובלא כוונה נקשר דינו כקשר שעשוי להתיר בכל יום וכל קשר שמותר להתירו אם אינו יכול להתירו מותר לחתכו ולנתקו רק שלא יעשה בפני ע"ה שלא יקל יותר :

נשמת אדם

לביעה משא"כ באוכלין דמותרין באכילה . ודבריו תמוהין דהרי רב אמר שותא במאי ניחא ליה אינו ר"ל דוקא בשבת אלא כל השותא אף בחול ניחא ליה והוי דבר שדרכו לצבוע ולכן חייב ועוד כתב שם תדע שהרי מותר למזוג יין אדום במים . וצריך ערבה צריך אליבא דרב מנ"ל דמותר אם ניחא ליה ול"ע ואפשר דדוקא בשותא חייב דהוי כדבר המתקיים דמינה ליה שיהיה קיים עד שימכור הבשר אבל כרכום בתבשיל שאינו נותן רק לאכול לאלתר ואין לך אינו מתקיים יותר מזה :

(א) הראב"ד הסיגו דאין זה טווה אלא בונה כמגבן דחייב משום בונה . ול"ע לשיטת הרמב"ם דהרי בסדיא שנינו סוף כלאים הלבדין אסורין משום שהן שועין הרי לבדיא דלא הוי טווי . וכ"כ הרמב"ם שם לסדיא . ועיי'

בי"ד סי' ש' בטור וב"י שם . ואמנם י"ל דשא דלא הוי במתני' שועין וטווי דאין נ"מ בזה שממ"נ לרש"י אין לחוש עד שיהיה גם ארוג . ולרמב"ם לשיטתו כפי הנוסח של טור דבאחד לבד או שוע או טוי נגד הוי כלאים א"כ בשוע לבד הוי כלאים. ובמדבק ניירות ועורות כתב הרמב"ם דחייב משום תופר . וי"ל דרמב"ם מסברא דנפשיה קאמר ומחלק דלבדין שעושין לצורך בגדים חייב משום טווה . ומדבק ניירות ועורות דדרך לתופרן חייב משום תופר . ובגבינה דל"ש זה חייב משום בונה :

(ג) במ"א סי' תקי"ד ס"ק י"ח כתב דאסור לסתור קליעת הפתילה או נר של שעוה הקלוע . ול"ע דממ"נ דהטעם משום סותר וא"כ הקולע האיסור' משום בונה וז"א שהרי בסי' ש"ג כ' דתגלחת האיסור משום אורג . ול"ל דבאמת

ג כל קשר שלפעמים נמלך ומבטלו לזמן ארוך אעפ"י שתחלת עשייתו לא היתה לזה אסור דשמא ימלך הילכך אסור לקשור רצועות שבמכנסים אפי' דעתו להתירו באותו יום שהרי רגילין להניחם שם תמיד :

ד הכובס שקשר בית הצואר ובתי הידים של כתונת אם הוא רגיל להתירו בכל יום מותר להתירו או לנתקו אם אינו יכול להתירו (אע"ג שהוא לא קשרו ושמא דעת הכובס שיתקיים ימים רבים נ"ל דמותר דדבר התלוי במחשבה אין אדם אוסר דבר שאינו שלו כמש"כ תוס' ביבמות פ"ג ע"ב אבל בר"ש בפ"ז דכלאים משנה ה' חולק ע"ז דאף דתלוי במחשבה יכול חברו לאסור ואינו דומה לקשר של אומן) דכיון דעשויה להתיר בכ"י ה"ה כאילו לא נקשר כלל אבל אם אינו רגיל להתירו בכ"י ופתחו חייב ונכתו' במלאכת קורע אי"ה:

ה כלים שקושרין אותן בחבל ומשיחה מותר להתיר או לחתכו בסכין דהרי עשוי להתיר וכן מותר לחתוך ולנתק כל מיני אוכלין שקשרן במשיחה דפסיקת תלוש מותר כשאינו נעשה עי"ז כלי (סי' ש"ד) ונ"ל (דכיטעלקס) של יין ושכר שסותמין אותן וכורכין במשיחה מותר לחתוך אותן בסכין אבל אסור לנתק או לחתוך זוג מנעלים התפורין יחד דאין חילוק בתפירה בין של קיימא לאינה של קיימא . ויש מתירין גם בזה רק שלא יקל בפני ע"ה :

ו אם נשמטו רצועות מנעליו או בגדיו במקום שדרכן לקשור בראשן אסור להחזירן ומכ"ש במנעלים החדשים ומכנסים דאסור להכניס רצועות לתוכן אפילו בלא קשר של קיימא דהוי מתקן מנא ואפי' בישנים אם הנקב צר ויש טורח בהכנסתם נמי אסור (וע' לקמן כדין בנין בכלים) :

ז הכופל חבלים חייב משום קושר והמפרידן ואינו מכוין לקלקל חייב משום מתיר (א) :

ח אוכלי בהמה מותר לקשור בהן בשבת דל"ש בו קשר של קיימא . ונ"ל דדוקא בגמי לח וביוצא בו דכשיתייבש תנתק אבל קש וביוצ' בו וכן בעלין של לולבין דלא מינתק דינו כתבן (וכן משמע בגמרא קי"ד וקנ"ז ע"ב ע"ש ברש"י ובסוכה ל"ג ועיין בסימן תרנ"א) :

ט כל קשר שלא נעשה לקיום זמן ארוך מותר להתירו ע"י נכרי דהוי שבות דשבות אם הוא לצורך שבת הרבה :

י עניבה מותר דלאו קשר הוא ואפי' אם הוא עושה קשר אחד למטה ואם כוונתו שיעמוד כך זמן ארוך אסור לעשות קשר למטה אלא דוקא עניבה . ואפילו עניבה ע"ג עניבה מותר ואפילו לזמן ארוך :

יא לצורך יש להתיר אם נפסק החבל מן הדלי ששואבין בו מים יכול לקשור בדלי חגורה וביוצא בו דבר שאינו מבטל שם בודאי לעולם ומכל מקום יזהר שלא יעשה קשר שהוא מעשה אומן :

כלל כח התופר (סי' ש"מ)

א התופר ב' תפירות וקשר ב' ראשי החוט יחד אפי' בקשר אחד או שקשר שני ראשי החוט מכאן ומכאן כדי שלא תשמט חייב משום תופר (א) ואם לא קשר פטור שהרי לא יתקיים כלל ואם תפר יותר מב' תפירות חייב אף שלא קשר :

ב המותח חוט של תפירה דהיינו דבר שדרכו לכפלו בקמטים ע"י חוט ונפרד קצת ומושך ההוט ומהדקו חייב משום תופר וצריך ליזהר בזה הרבה . וה"ה דאסור לנתקו ומצוי מאוד דלפעמים יפרוד מקום התפירות של ב' חתיכות שקורין (נאט) ומהדקין ע"י החוט וזה איסור דאורייתא וכן אותם שיש להם נקבים בבגד וע"י חוט או משיחה מכנים בהם ומחברם יחד חוששני לו מחטאת אפילו אם היה כבר המשיחה בו מע"ש ומהדקו בשבת עי"ז אבל דבר שדרכו

נשמת אדם

כונתו משום אורג והמתירו הוי כפוצע ב' חוטין דהיינו שמוציא השתי מן הערב ול"ע ועיין במלאכת קושר סימן ז' :

(א) ב"ב הרמב"ם בפ"י הל' ח' וסמ"ג לא כ"כ מזה כלל ובעל מגדול עוז כתב שהוא ירושלמי בפ' אלו קשרים ולא מצאתי ול"ע דאם כונתו שהשוזר יחד ב' חבלים דקים א"כ הוי שזור ותולדה דטווה . וכ"כ הרוקח בשם הירושלמי השוזר חייב משום טווה וז"ל הירושלמי בפ' כלל גדול הכן דעביד חבלין הכן דעביד ממזור (פי' המפרש אזור ועיין במסכת כלים פ' י"ט משנ' ג' בתוי"ט שם ול"ל שגרסת הרוקח דעביד משוזר) חייב משום טוה והגודל פתילה משמע בבילה ל"ב והרמב"ם בפל' י"ט דחייב משום מתקן מנא ול"ע . שוב ראיתי בירושלמי שבת על מתניתין פתילת הבגד וז"ל. עשה מזור טהורה שרייה בשמן לא כמו שעשאה' מזור יע"ש במפרש ומה שכתב בנ"ע . וצ"ל דמזור ר"ל כמו משזר ור"ל דדוקא פתילת הבגד שקפלה א"כ ג"א דקיפול אינו מבטל מתורת בגד אבל אם עשאה מזור ר"ל שזר אותה ד"ה טהורה דשזירה מבטל מתורת בגד . אבל אם שורה בשמן אינו דומה לשזור וטמא ודלא כהמפרש שם :

(א) ע' כ"מ שתמה רמ"ך למה לא כ' הרמב"ם דחייב משום קושר ומשום תופר ע"כ ול"ע שהרי הרמב"ם כ' דאינו חייב משום קושר אלא בקשר של אומן וזה שקשר ראשי החוט אין כאן אלא מעשה הדיוט . ואף שהירושלמי וסמ"ג וסמ"ק כתבו דאם קשר ראש א' של חוט חייב היינו דאזלי לשיטתם דסבירא להו דב' קשרים זה ע"ג זה נקרא של קיימא ואפילו מעשה הדיוט . והוכיחו זה מדמצריך בש"ס בתופר ב' תפירות דצריך לקשור והקשו דא"כ חייב משום קושר ומזה הוכיחו דאינו חייב אלא בב' קשרים . ומפרשים הא דמשני כשקשר ר"ל שקשר יחד ב' ראשי החוט בפעם א' דאין כאן משום קושר . ומ"מ שתפירה קיימת וכתבו דדוקא כשקושר ב' ראשים יחד . אבל כשקושר כל בראשו אחד שמתקיים כך לעולם חייב . והרמב"ם לשיטתו דס"ל דדוקא קשר של אומן חייב ולכן כ' בתופר והוא שקשר ראשי החוט מכאן ומכאן כדי שלא תשמט דלדידיה אע"ג שיתקיים הקשר לעולם פטור שאינו מעשה אומן . וראיתי בפמ"ג אלו קשרים בש"ג מסופק בזה לרמב"ם בקשר א' אם חייב וסא דהוא התפירה י"ל שאינו מעשה אומן ע"פ משמע כמו שכתבתי

שדרכו בכך לעולם להדקו או לרפותו תמיד כשלובשו וכשפושטו כיון שיש בבגד נקבים רחבים קצת מותר אבל אם מניח לפעמים כך מהודק אסור :

ג אסור למתוח חוט של תפירה כדי שלא יהיה כווץ (ג) :

ד מוכין שנפלו מכרים וכסתות וה"ה נוצות שנפלו מכרים מותר להחזירם אבל אסור ליתן מוכין ונוצות לכתחלה לכר וכסת שמא יתפור . וי"א הטעם דעושה אותן ע"ז כלי :

ה המדבק ניירות בדבק וכיוצא בהן חייב משום תופר והמפרקן חייב משום קורע (ועיין במלאכת הקורע) :

כלל כט הקורע על מנת לתפור (סימן ש"מ) :

א הקורע הוא מאבות מלאכות . ודוקא כשהוא לתקן כגון שקורע על מי שחייב לקרוע עליו דמתקן בקריעה זו שעושה מצוה וכן הקורע בחמתו שעושה נחת רוח ליצרו כ"י לשיטת רמב"ם דמשאצ"ל חייב (כ"כ הרמב"ם בפי' ואזיל לשיטתו אבל לפוסקים כר"ש פטור דהוי משאצ"ל ואינו חייב בקורע אלא בקורע על מנת לתפור) :

ב המפרק ניירות שדבוקין זו בזו וכן עורות שדבוקין ע"י דבק וכיוצא ולא נתכוין לקלקל חייב משום קורע . (א) ומ"מ אם נדבקו דפים להדדי ע"י שעוה או בשעת הקשירה מותר לפותחן כיון דלא נעשה לקיום :

ג מי שנסתבכו בגדיו בקוצים מפרישן בצינעה ובנחת שלא יקרע ואם נקרע נקרע וכן מותר ללבוש בגדים חדשים ואם נקרע נקרע שאינו מתכוין לקריעה ופוצעין אגוזים במטלית ואין חושש שמא תקרע כיון שאינו מתכוין (רמב"ם פרק כ"ג) תמוה לי למה כ' בש"ע דין זה דפציעת אגוזים בסימן תק"ן לענין יום טוב ולמה לא כתב לענין שבת :

ד כלים שברכו סביב פיהם בבגד או עור וכרכן במשיחה מותר לקרען שאינו אלא מקלקל ומותר לצורך שבת (מ"א סי' שי"ד ס"ק י"ד) :

ה אין קורעין את הנייר מפני שהוא כמתקן כלי (רמב"ם פ' כ"ג סי' שי"ז) (ב) :

נשמת אדם — הצד

ומה שלא כתב הרמב"ם דחייב ב' מלינו כיוצא בו כמה פעמים ברמב"ם :

(ג) כתב הרמב"ם המותח חוט של תפירה חייב דהוא מצרכי התפירה . וכתב הב"י דכוונתו שמושך החוט שהולך לתפור בו כדי שלא יהיה כווץ ולפי שהוא מצרכי תפירה חייב . ולענ"ד הוא תמוה שהרי אפי' בתוקף ב' תכיפות שתפר ממש פטור אם לא קשר . ואיך יתחייב מה שהכין צרכי תכיפה . דא"כ פשיטא שיהיה חייב אפילו בתכיפה א' . וא"ו צ"ל דגם הרמב"ם מפ' כפירש"י שמותח התפירה הנפרדת . אך דה"א דתופר לא הוי אלא דוקא כשתופר ומכניס החוט . אבל כאן שאינו תופר כלל למה חייב . ע"ז כתב מפני שגם זה מצרכי תפירה כידוע וכן כתב המ"א שם :

(א) דין דהמפרק ניירות דחייב משום קורע כ"כ הרמב"ם בפ"י ואזיל לשיטתו דחייב קורע לתקן אעפ"י שאינו לתפור . והא דקתני במתניתין ע"מ לתפור ר"ל ע"מ לתקן לאפוקי ע"מ לקלקל . וכמ"ש בהדיא בפ' כ"ג . ולכן כתב ג"כ דפותח בית הצואר חייב משום קורע ודלא כרש"י ושאר פוסקים שכתבו משום מכה בפטיש דאיכא מפרשי אליבא דר"ש ואינו חייב בקורע אלא ע"מ לתפור . ול"נ דהרמב"ם מפרש כפירוש התוספת דמיירי אפי' בחלוק ישן שכבר נפתח רק שעכשיו תפרו הכובס ומשמע ליה להרמב"ם דזה לא נקרא גמר מלאכה כיון שכבר נגמר מלאכתו מקודם אלא חייב משום קורע . והב"י כתב בש"ע סימן שי"ז דפותח בית הצואר חייב משום תיקון מנא והב"י כתב תימא ותיפוק ליה משום קורע ותי' דקורע אינו חייב אלא ע"מ לתפור וכ"כ הב"מ פ"ו בשם הריטב"א והדבר תמוה שלא הביאו הב"י דעת הרמב"ם כלל ולא זכרו כלל . ואזיל לשיטתו שכ' בסי' שע"ז סעיף ח' וס"ס של"ד דעת רוב הפוסקים כר"ש דמשאצ"ל פטור וכ' סברא זו בסתם ומ"מ הביאו גם דעת הרמב"ם דחייב ולפ"ז צ"ע למה כתב בסי' ש"מ סתם כלשון הרמב"ם דהמדבק ניירות כו' ומפרק חייב משום קורע כאלו הוא מוסכם מכל הפוסקים ולא כתב בזה שום מחלוקת . ובאמת ז"א אלא לדעת הרמב"ם אבל לרוב הפוסקים אין בו אלא איסור ולא חיוב וצ"ע :

(ב) מלשון זה משמע דאינו אלא שבות וכ"מ שבכל אותו פרק מיירי משבותים ולא זכיתי להבין על בוריה למה לא יתחייב משום קורע . וצ"ל דלא נקרא קורע אלא בדבר שנתחבר ע"י אריגה או תפירה בבגד או ע"י דבק . כמ"ש המפרק ניירות דבוקין דחייב משום קורע . משא"כ בנייר ואפשר דנייר שבזמניהם שהיו מעשים ל"ש קריעה וצ"ע . וכן משמע שהרי כ' בפרק י"א המפרק דוכסוסטוס מן הקלף חייב משום מפשיט . והמפרק עורות דבוקים חייב משום קורע . כדאיתא בש"ע סי' ש"מ . הן אמת שהרמב"ם כתב המדבק ניירות או עורות הרי זה תופר וחייב . וכן המפרק ניירות דבוקים חייב משום קורע ומדהזכיר בתופר עורות ולא הזכיר בקורע משמע דבעורות ל"ש קורע . אבל הב"י העתיק גם בקורע או עורות וכ"כ הכל בו . וכן מוכח בירושלמי דף ק' דאמר קריעה בעורות ברכין ותותך כבגד בגלדין . (אך באמת צ"ע די"ל דלא שכתב הרמב"ם המתקן כלי כוונתו דחייב ועיין לקמן במלאכת בונה שהרי כתב שם ג"כ אין חותכין שופרת של קנה מפני שהוא כמתקן כלי . ובשבת קמ"ו פריך הש"ס בפשיטות הא קא מתקן מנא וכן משמע התם מדגזרינן שמא יתקן משמע דחייב ועיין לקמן במלאכת מחתך שהארכתי בזה) . ובספר הזכרונות כתב במלאכת כותב דהקורע אגרת חתומה הוי קורע שלא ע"מ לקלקל . ולפי הטעם שכתב הרמב"ם דהוי תיקון מנא י"ל כיון שאין כאן תיקון אינו אלא שבות ומותר ע"י נכרי . ואף שנאמר דשייך בו קריעה עכ"פ בקורע אינו חייב אלא א"כ מתקן והכא עכ"פ תיקון ליכא . ואמנם נ"ל שאם קרע היכא שמדובק הכפנים להדדי ע"י החותם דזה ממש דין המפרק ניירות דחייב לרמב"ם ואסור אפי' ע"י א"י . והפ"ה בי"ד סי' קי"ח ס"ק י"ח כתב דהקורע נייר המחותם חייב . וראיה מרמב"ם דהמפרק ניירות דבוקין ולפי מה שכתבתי אינו ראיה . וכמו שכתב רמב"ם גופא . ועוד דלרוב הפוסקים כר"ש אפילו במפרק ניירות פטור כמו שכתבתי סי' א' ואפי' אם שובר החותם שיש בו אותיות אין בו חיוב דאינו ע"מ לכתוב . ועוד דמה שכתב דמה שקורע הנייר המחותם הוי שלא ע"מ לקלקל דצריך לפתוח אותו ובזה לכ"ע חייב . וז"א שהרי כל הקריעות צריך לאיזה דבר ואפ"ה פטור להפוסקים כר"ש דמשכן יריעה שנפל בה דרנא היה צריך לקרוע ע"מ לתקן כדאי' דף ע"ה . ואפילו לרמב"ם פטור בזה שהרי עכ"פ קריעת הנייר הוא קלקול בנייר שלא ע"מ לתקן . ואינו דומה לקורע על מתו ובחמתו לרמב"ם דחייב . דהתם הקריעה גופה היא התיקון אבל הכא א"צ לקריעה זו כלל ומקלקל הנייר וכשצריך לגלות

כלל ל הצד (סי' שט"ז)

א הצד דבר שבמינו ניצוד כגון כל בהמה חיה או עוף חייב ואפילו היה ישן או סומא חייב דעביד להשמט כשמרגישין יד אדם אבל חולה או זקן פטור דניצוד ועומד הוא ואינו חייב אא"כ צדן למקו' שניצודין בו כגון כל מיני עופות ובהמות וחיות אם הכניסן אפי' להצר אם אינו גדול כ"כ עד שיכול ליקח אותם שם בריצה א' שאינו צריך לישב בנתיים חייב (כ"כ הכ"מ בשם המפרשים וכ"מ בר"ן אבל רש"י פירש דמטה כחד שחיה בפעם אחת שהוא שוחה עליו לא פשו ואין לו להשמט ממנו ונ"ל דכן משמע לשון הרמב"ם וז"ל הכלבו שאם יכול לקחתו לא יהיה צריך לרדוף אחריו) אבל צפור דרור אפילו הכניסו לבית פטור דעדיין אינו ניצוד שם שנשמט מזוית לזוי' ומכ"ש כשהחלון פתוח דפטור :

ב צפור שנכנס לבית דרך חלון הפתוח אע"ג שאינו ניצוד שם מ"מ אסור לסגור החלון או לסתום החור (א) ונ"ל דבזמן הקור שיש צער צינה או צער אחר מותר לנעול אם אין כוונתו רק להציל מן הקור כיון דאין בו צידה דאורייתא אע"ג דהוי פ"ר מדרבנן אבל בשאר חיה ועוף דשייך בו צידה בדאורייתא אסור אע"ג שאין מכוין כלל דהוי פ"ר (עי' בב"י) :

ג כל בהמה חיה ועוף אע"פ שכל מינן בני תרבות וגם הם היו בני תרבות וגדלו בין אנשים מ"מ אם מרדו וברחו ואינן חוזרין לבית בערב אלא לנין בשדה כאווזים ובר אווזים שלנין על המים ואינן חוזרין לבתיהם ואפי' סוס ופרה שמרדו ותרנגולים שמרדו הצדן בשבת חייב ולכן אם קנה תרנגולת מחדש ואינו רגילה כלל בביתו ואם תצא לא תחזור עוד לבית אלא תנקר באשפה הצדה חייב ואם יצאה מן הבית אסור לצודה אפילו ע"י נכרי וא"ר כ' בשם תי"ט והסכים עמו דבאינן באין לכלובן אפי' הם בבית ונפתח הדלת אסור לסגרו אע"ג שכבר הוא ניצוד שייך בו צידה ודלא כמ"א ונ"ל דכ"ש כשהם בכלוב ונפתח פתח הכלוב בענין שלא היה משתמר שם עוד אסור לסתום הפתח :

ד אווזין ותרנגולים והתול וכל בהמה וחיה שכבר הורגלו בבית ומאליהן יחזרו לביתם בערב אף כשיצאו מן הבית הרי הם כניצודים ועומדים ולא שייך בהם צידה לפיכך אם יצאו מן הבית וחושש להם שלא יגנבו אם אינן עשוין להשמט מידיו אלא תיכף נוח לתפשם כמו שיש מן התרנגולות שתיכף היא יושבת ונוח להתפשה וא"צ לרדוף אחריה כלל מותר לדחות אותה מאחריה שתכנוס אבל לא יאחז בכנפיה מפני שטבען שמגביהי' עצמן מהארץ ונמצא מטלטל מוקצה ושאר בהמה ועוף אם הוא במקום שמותר לישא או בחצר מותר לאחוז בצווארן ובצדדן ולהוליכן לבית שאין בטבעם שיגביהו עצמן מן הארץ ובלבד שלא יגביהם ולא יטלטלם שכל בע"ח הם מוקצים ואם אינו נוח להתפשם שנשמטין מתחת היד וצריך לרדוף אחריהם אע"פ שיבואו לכלובן לערב אסור לצודן ואם נכרי או תינוקות קטנים צדין אותן א"צ למחות בידן (מ"א בשם הגמ"יי) ונ"ל דמותר לומר לנכרי שיצודם דהוי שבות דשבות וגם נ"ל דמותר לעמוד בפניה שלא תברח כדי שממילא תחזור לבית ודוקא באלו שכבר הורגלו בבית דאין בהם צידה דאורייתא (ג) וגם מותר לדחותן עד שתכנס לבית גדול שאינו יכול להשיגה בשחיה א' דאין כאן צידה דאורייתא :

נשמת אדם — המשפה

הוי תיקון כלי כדאיתא בביצה אין קורעין הנייר . אבל כאן הוא קלקול גמור . וכן מוכח ממ"ש הביאו המ"א סימן שי"ד ס"ק י"ד דפסיקת תלום אינו אסור אא"כ היה מתקנו ואיסור דרבנן בודאי יש בו ועיין בסימן ש"ז במ"א שם סעיף קטן כ' :

(א) עיין בב"י ס"ס ש"ו כתב בשם הרשב"א שהתירו לנעול ביתו לשמרו אעפ"י שע"ז ניצוד הצבי כיון שאין דעתו כלל לשמירת הצבי . והר"ן תמה עליו שהרי הוא פ"ר פ"ש . ונראה לי דס"ל לרשב"א דכיון דהוי פ"ר דלא איכפת ליה כלל אם יצא ומשום שמירת ממונו מתיר כדעת הערוך . אך מה שנראה מלשון רשב"א דאפי' ניחא ליה ג"כ בשמירת הצבי מתיר כבר תמה עליו הר"ן והוכר אפי' אם אינו מתכוין כלל דאזיל לשיטתו שכתב בפרק ט וכ"ה הרא"ש ודחה ראיות הערוך ועכ"פ אף דבצבי ושאר עופות בודאי אין להקל כדעת רשב"א מ"מ בצפור דרור דאין בו צידה דאורייתא בבית כמפורש ברמב"ם ושאר פוסקים יש לסמוך במקום צער אם אין כוונתו כלל לשמירת הצפור דהוי פסיק רישיה דלא איכפת ליה בדרבנן . ועיין בסי' שי"ד במ"א ס"ק ב' :

(ג) עיין במ"א סימן שט"ז ס"ק כ"ו שהרגיש להקשות על הגמ"יי והגיה בדבריו וכתב בשם ס' הזכרונות שגם הוא כתב שיש ט"ס בדברי הגמ"יי ואני עיינתי בספר הזכרונות שהרגיש שע"כ ט"ס היה בספרי הגמ"יי שהי' לפני ב"י שכתב משמו דמתניתין דחיה ועוף שברשותו הצדן פטור וכתב הב"י דפטור ומותר וע"ז כתב דהוא ט"ס דבהגמ"יי כתב בהדיא דפטור אבל אסור והנה המ"א לא היה בידו ס' הזכרונות אבל אנחנו שזכינו לו ובדברי הגמ"יי מבואר גם כן כס' הזכרונות ואם כן צריך לגיות דגם בזכרונות הוא טעות סופר וקשה לגבם כל הספרים ולכן נ"ל דדברי הגמ"יי ברורים ונכונים למבין בלא שום הגהה עד שאני תמה על רמ"א שכתב בש"ע סימן שט"ז וי"א דאסור לצוד ועשה מזה מחלוקת דנ"ל דאין כאן מחלוקת כלל בין הפוסקים וז"ל ספר הזכרונות הצד צבי כו' תולדה דרבנן היא ועוף שברשותו וגדלו בביתו דכן עבידי לרבויי בחצרות לתופשן והם בבית גדלין ב"כ שאם לא גדלו בין ב"א אז היו צריכין מצוד לתפשן ואף לדחותן למקו' צר כו' כדתנן חיה ועוף שברשותו הצדן פטור אבל אסור כו' . הלכך צריכין ישראל ליזהר שלא לתפס בשבת סוס ופרה שמרדו שעשויין לרבויי אפי' בחצר אם בחצר גדולה שאם לא גדלו בין ב"א צריכין מצודה כו' עכ"ל והנה מדבריו משמע בהדיא דבסוס שמרד אין בו אלא תולדה דרבנן וקשה דהא בירושלמי איתא בהדיא דבסוס שמרד חייב וכן כן הדברים בענמס שכתב הגמ"יי ובד"מ כתב בשם הגהת אלפסי וז"ל אסור ליקח אווזים ותרנגולים וחיות שיש לאדם בתוך ביתו כגון צביים שמגדלים בביתו אבל בהמות מותר כגון פרות ורחלים ושאר בהמות והתול אסור ליקח בשבת וכן הוא בתוספתא עכ"ל והביאו המ"א ומי יתן ואדע מ"ש שנא בהמות דמותר ואווזים ותרנגולים וצביים והתול דאסור כיון

ה המשסה כלב בדבר הניצוד עד שהוא עיף ואז לוקח אותו חייב ופשיטא כשהוא בעצמו רודף אחריו עד שנעשה עיף ולוקח אותו דחייב וכן לפעמים שארנבת הולה מונח על הדרך אע"פ שאינו יכול לזוז ממקומו מחמת חולי אסור ליקח אותו דהוי צידה וי"א דחייב (ע' במ"א בס' י') (ג) ובלא"ה יש בו איסור מוקצה ואפי' בחול אסור לצוד בכלבים משום מושב לצים ואינו זוכה לשמחת לויתן (שם ובמ"א סק"ס):

ו דבר שאין במינו ניצוד כגון זבובים ויתושין ודבורים וביוצא בהן אפי' צדן לצורך פטור ומ"מ אסור לצודן מדרבנן ולכן יזהר אדם טרם שיסגיר תיבה או כלי שיראה להפריח מקודם הזבובים שיש שם אך א"צ לדקדק כ"כ שלא ישאר בו רק שיפריח מה שנראה (ד) (ה):

עכבר

נשמת אדם

דמיירי שנתגדלו בתוך ביתו עוד צריך עיון לדברי המ"א דמשמע דאסור לעולם לצוד חיה ועוף שברשותו ואם כן קשה מתני' דתרנגולת שברחה דדוחין אותה כדאיתא בסי' ש"ח וע"ש בהר"ן וכ"ה בה"ת דאפילו בהה"ר מותר לדחות וע"ש בתוס' ואף להאוסרים בסימן ש"ח בהה"ר היינו משום שהולה אבל מחמת צידה משמע דאין בו והרי נרחה מן הבית וראיתי בתשובת מ"ב סימן ח' שכתב דהוי צידה כלאחר יד וצ"ע דלא מצינו שהתירו במקום הפסד אפילו שבות על ידי נכרי עיין סימן ש"ז ועיין בסימן שכ"ד ס"ב רק במקום חולי התירו שבות כלאחר יד בסימן שכ"ח סעיף י"ז ועוד מי יתן ואדע דהאיך ידחה התרנגולת והרי היא בורחת מידו ולכן נ"ל דידוע דנבון צידה לא שייך אלא במין שאינו בן תרבות או כשצריך לרוץ אחריו אבל כשעומד במקומו והוא בן תרבות באלו לא שייך נבון צידה וידוע דבהמות כסוס ופרה אינם נשמטים כלל מידי האדם אלא עומד במקומו וכן יש לפעמים עופות הרגילים מאוד עם האדם וכשרוצה לתפסן הוא עומד במקומו ואינו זז כלל והם ג"כ בני תרבות ובזה מיירי מתני' דתרנגולת שברחה אבל רובא דרובא העופות נשמטין מיד האדם ואינם נוחים לתפוס כדאמרינן ביצה כולהו נמי עבידי לרבויי וכולהו צ"ד דים מקלתן שאינם נשמטים אלא דהגמ"יי מיירי על רוב וזהו נמי כוונת הגהת הא"פסי דאסור ליקח אווזין ותרנגולים וצביים דמשתמ' הן נשמטין מידו וכן התול . אבל פרות ורחלים ידוע שאין נשמטי' כלל מידי האדם ולכן מותר . וזהו ג"כ כוונת היראים והגמ"יי דחיה ועוף שברשותו אסור לצודן וכו' הגמ"יי כגון דעביד' לרבויי ואפ"ה (ביו"ט) מותר כמש"כ המ"א דס"ל כדעת העיטור שהביא הרא"ש בפ' א"נ וכ"כ בעס"ק לרשב"א אבל בשבת אסור אבל אי לא עבידי לרבויי אלא שהן עומדין במקומן באלו בודאי אפילו בשבת מותר וכתב דמטעם זה צריכין ניזהר שלא לתפוס סוס ופרה שמרדו . אין כוונתם שמרדו לגמרי ולא באין עוד לבתיהם שהרי מסיים שאם לא גדלו בין ב"א היו צריכין מצודה אבל עכשיו אין צריכין מצודה אלא דמיירי דסתם סוס ופרה אינם נשמט כלל מידי אדם אלא עומד במקומו ואם נשמט מידי אדם זה ג"כ נקרא סוס שמרד אע"פ שבא לאבוסו לערב וכ"ז אינו אסור אלא מדרבנן שכיון שבא לביתו לערב אע"פ שמרד קצת מ"מ מדאורייתא נקרא ניצוד ועומד אך די"ל דכיון דכל המין אין בו צידה א"כ אע"ג שמרד אין בו צידה ע"ז מייתי הגמ"יי ראייה מירושלמי דאמרי' שם סוס שמרד חייב חטאת ובאמת בירוש' מיירי שמרד לגמרי ואינו בא עוד לביתו רק הראיי' דאע"ג דכל המין אין צריכין צידה אעפ"כ זה כיון שמרד חייב כמ"ש המ"ב דלא אזלינן בתר המין אלא בתר דידיה אבל כשבא לאבוסו לערב אע"ג שמרד אינו אלא מדרבנן דמ"ש מאווזים ותרנגולים שאין לכלובן וכ"כ המ"ב דאין חיזוק וכא דפריך הש"ס וכא אווזין ותרנגולים שאמרו הבא מצודה ותניא הצד אווזין פטור ולא משני דמיירי באלו שאין צריכין צידה כלל לפי מה שכתבנו דמפרש פטור ומותר ז"א דבזה נ"ם לומר הצד דל"ש בהם צידה כלל ובאמת לולי דברי תוס' נראה לי דאין סברא כלל לומר פטור דר"ל מותר א"ו דפטור אבל אסור אלא קושית הש"ס כיון דבשבת פטור א"כ היה לנו להתיר ביום טוב לגמרי ומשני דבאמת אווזים מותרים לגמרי ומתניתין מיירי בשאר עופות ומש"כ היראים דכן עבידן לרבויי ובהגמ"יי כתב כגון דעבידא לרבויי היינו דהגמ"יי מפרש לאפוקי המיעוט של עופו' דאין עבידין לרבויי כלל והיראים מיירי על הסתם דכולן עבידן לרבויי כדאמרי' בגמרא אבל באמת אין מחלוקת בזה . ולפי זה דברי הש"ע נכונים גם כן

דמיירי מאלו עופות דאין עבידין לרבויי כלל ולהשמט מידו דבאלו מותר ליקח ובאלו מיירי בסימן שכ"ד ובמתני' מפלקעין לתרנגולים דאם נשמטים מתחת היד היאך יאכילם ונ"ל דמיירי שעומדים בכלוב וזה דוחק אבל אם מרדו קצת אסור ליקח אפילו בידים ובתנס כתב הרמ"א דים חולקין דאין כאן מחלוקת כלל . הן אמת שמדברי האגודה שהביא המ"א נראה דמפר' דתרנגולת שברחה מיירי מסתם תרנגול' שנשמטין מתחת היד הרי מסיים דלכן מותר להכניסה לבית כיון דלא מטי בתר שחיה ומ"מ אין שום סתירה לדברי וכל דברי הפוסקים ברורים ונכונים בלא שום מחלוקת ובלא שום הגה"ט:

(ג) **בגמ'** בקס' תני חדא דהולה פטור והתניא חולה חייב א"ר ש ל"ק הא מחמת אשתא הא מחמת אובצנא פירש"י עייפות שאינו יכול לזוז ממקומו דניצוד ועומד ומדלא קאמר כאן ביכול לזוז וכאן באינו יכול לזוז ול"ל לחלק בין אשתא לאובצנא אע"כ דדוקא מחמת אובצנא אבל באינו יכול לזוז מחמת אשתא נמ"מ חייב אבל הר"ח מפרש איפכא דבאובצנא חייב ומשמע מרמב"ם שגם הוא מפרש כן כר"ח אבל אינו מפרש כרש"י דאפילו באינו יכול לזוז ממקומו אפ"ה חייב דאין זו סברא כלל וכמ"ש הב"ח אלא דמפרש בשניהם יכול לזוז אלא דאם הוא עייף הרבה מחמת עייפות שהיסה בו הכלב וברח הצבי מפני הכלב והיה הוא רודף אחר הצבי חייב אבל בחולה בטבעו אע"ג דנשמט ממנו וברח פטור דדומה לחגר וזקן שכ' הג' כ"ד דפטור ונ"ל דאם היסה בו כלב והכלב השיגו והכניס הצבי לבית כיון שהאדם לא תפשו פטור וראיה מסנהדרין ע"ת שיסה בו הכלב והשיגו פטור וה"נ אם לאחר שתפשו הכלב לקח אותו האדם נ"ע לר"ת דמחמת עייפות חייב אם דעתו כרש"י דמיירי באינו יכול לזוז ואפ"ה חייב וא"כ ה"נ דכוותי' או אפשר שר"ת מפרש כרמב"ם ונ"ל דרש"י ס"ל דאינו יכול לזוז מחמת אשתא אינו דומה לחיגר וזקן דהתם בטבעו כך וכן במחמת עייפות דהוי כניצוד מש"כ מחמת חולי ידוע שלפעמים מתחזק כבריא ולכן חייב:

(ד) **ז"ל** רמב"ם פ"י הצד דבר שאינו במינו ניצוד כגון חגבים גזין צרעין יתושין ופרעושין ה"ז פטור בגמ' ק"ו ע"ב הצד חגבי' כו' חייב דר"מ ותכ"א כל שבמינו ניצוד חייב פירש"י כגון חגבי' וגזין דמין חגב טהור הוא ונאכלין שאין במינו ניצוד כגון צרעין ויתושין שאין לצורך"ם ונ"ל שרש"י הוכרח לפרש כן דהתם' אי' הצד חגבי' בשעת הטל בשעת השרב חייב ובגמ' שקלי' וטרי' בזה ואי איתא דהגבין הוי אין במינו ניצוד א"כ קשה מ"ש בשעת השרב דחייב ונ"ל דכ"ז לר"מ דלא דהלכתא ולכן פירש"י דהגבין וגזין הוי במינו ניצוד ונ"ע על הרמב"ם (ודברי רש"י נע"ב שכת' דגזין הוא מין חגב טהור ובהדיא אי' בבכורות ו' ע"ב דגזין וצרעין הם מין טמא ונ"ע וכ"ל דמלת טהור הוא ט"ס או שכוונתו שהוא מין של חגב טהור אבל הוא טמא רק שנכרים אוכלין אותן):

(ה) **הרי"ף** והרא"ש והטור כ' הצד נחש אם לרפואה חייב ובשביל שלא ישכנו מותר והרמב"ם השמיט דין זה דאם לרפואה חייב וי"א דהוא בכלל במה שכ' שם הג' כ"א דכל רמשים שיש במינן צידה לצורך או שלא לצורך חייב ולפ"ז צ"ע דלמה מותר בשביל שלא ישכנו כיון שאינו ממית כמ"ש הרמב"ם אעפ"י שאינן ממיתין ומש"כ המ"א ס"ק י"ב דלא התיר הרמב"ם אלא ע"י שינוי וכ"כ בס' כפתור ופרח דף מ"ז ע"ב וז"ל ואיכא למימר שאני צידה שמותר מהריג' וכדורסו לפי תומו דמי בשכופ' עליו כלי דה"ל כאין מתכוין לצידה אלא להגין את הכלי שם וכופה ליטב עליו ולשון מתני' כופין קערה

ז עכבר שהוא דבר שבמינו ניצוד דיש מין עכברים שמשתמשין בעורן ולכן אע"ג שבמדינתנו אין משתמשין בעורן לרמב"ם חייב דהוי משאצ"ל ולכן אסור להעמיד מצודה שיצודו בו העכברים (כ"כ במ"א סס"ק ט') וה"ל לפרש דדוקא לרמב"ם אבל להפוסקים כר"ש אפילו אם יהיה ניצוד בשעת פרישתו פטור:

ח פרעושים והן הכנים השחורים הקופצים אע"ג דאין במינן צידה מ"מ אסור לצודן (ו) אם לא שהם על בשרו ועוקצו דמשום צער מותר לצודה ולזורקה אבל אסור להרגה דחייב משום נטילת נשמה כמו שנבאר במלאכת שוחט וגם לא ימללנה (וע' במלאכת השוחט בכ"א בסי' א'):

ט הנוטל דג ממקו' שצריך מצודה לצוד אותו אפי' הבקום קטן חייב (וע' עוד במלאכת שוחט סי' ב'):

כלל לא השוחט (בסי' שי"ו):

א השוחט חייב ולאו דוקא שוחט אלא הנוטל נשמה מכל מיני בהמה חיה ועוף ודג ושרץ ורמשים שהן פרין ורבין או המתהוין מן העפר כמו הפרעושים בין בשחיטה או בנחירה או בהכאה או בחניקה חייב משום נטילת נשמה ולכן אסור להרוג שממית שקורין שפין אע"פ שאומרים שסכנה לאכול המאכל מ"מ לא ברי היזיקא שיוכל לכסות המאכלים וכ"ש דאסור להרוג שאר שקצים ורמשים או תולעים שנמצאים בפירות (סט"ז):

ב לפיכך אם העלה דג מספל של מים אעפ"י שכבר נצוד ועומד מכיון שיבש בו כסלע בין סנפיריו חייב (ח) דאפי' אם יחזירנה למים לא יוכל עוד לחיות ולכן אסור לומר לנכרי ליקח דג מחבית מים אעפ"י שירא שימות (סט"ז) ולפי מש"כ בנ"א דלכ"ע א"א לבא לידי חיוב וא"כ מי שהניח דגים חיים לתוך כפל מים כדי שלא ימותו בענין דלא שייך בו צידה וכן הרופאים המחזיקים עלוקה שקורין (פייאווקעס) או (איגלין) וצריך להחליף המים בכל יום דאל"כ ימותו וכיון דמזונותן עליו נ"ל דמותר להחליף המים אך כיון שהם מוקצים מותר על ידי נכרי

ובי"ט

נשמת אדם

כו' עכ"ל וכ"ז צ"ע . וז"ל רמב"ם נחשים ועקרבים כו' מותר לצודן כיצד הוא עושה כופה כלי עליהן או מקיף עליהן או קושרין כדי שלא יזיקו עכ"ל . והרי גבי כופין קערה ע"ג עקרב אר"י מעשה בא כו' ואמר חוששני לו מחטאת פירש"י ורע"ב כיון שלא רץ אחריו משמע דזה דרך צידה . וכן נראה דמ"ם אם צד צבי ורדף אחריו עד שנכנס לבית חייב אע"ג שלא צד אותו במצודה אע"ג דבמשכן היו צדין במצודה כדאמרינן בגמרא שכן צידי חלזון אלא העיקר צידה הוא שיכניסו הדבר הניצוד למקום שא"צ עוד לרדוף אחריו ואם כן מ"ם אם כופה כלי או שצד אותו עד שיכניסו לבית . ומה שאמרו כופין קערה נ"ל משום לשון חכמים מרפא דאיך יצוד אותו בידו כיון שנושך ולכן שדרך לכוף עליו כלי . וא"כ דרך צידה בכך . וא"כ קשה למה כדי שלא ישכנו מותר והרי לרמב"ם שרצים שבמינן ניצוד חייב אפילו שלא לצורך כדכתב בהדיא שם ואזיל לשיטתו דמשאצ"ל חייב . ועוד שהרי הרמב"ם והרע"ב כתבו בפרק כל כתבי במתני' דכופין קערה וז"ל . הצד נחש כדי לנחק בו אסור . והרי אין חילוק בין לרפואה או לנחק בו ואפילו שלא לצורך כלל חייב לדידיה ולמה כתב אסור דמשמע דרק אסור ולא חייב . והתוי"ט שם כתב דאסור צ"ד אלא חייב ממתני' דצד נחש לרפואה חייב ולא הרגיש לתרץ למה בשביל שלא ישכנו מותר וכי שריקן משום צער איסור דאורייתא ואף דלשון הברייתא אם מתעסק בו שלא ישכנו פטור משמע שלא כדרך צידה כמו כל המתעסק ומשמע כמו שכתב המ"א ע"כ נ"ל דצ"ד דא"כ למה לרפואה חייב דכל מלאכה שנעשה כלאחר יד פטור . ועוד שהרי כתב הרמב"ם כופה כלי ואם כן כפיית כלי בעקרב הוי כדרך צידה מדאמר ריב"ז חוששני לו מחטאת . וכן איתא בהדיא ברשב"א בחי' דף ק"ז ובתוס' שם ד"ה כל דאם לא כן שפיר צריך לאשמעינן דהכרגין דמצידה אין ראיה דהוי שלא כדרכו אע"כ דהוי כדרכו ולכן נראה לי דהרמב"ם באמת ס"ל דנחשים ועקרבים אין במינן ניצוד וכ"מ מדכתב דין נחשים ועקרבים אחר דין הצד חגבים וצרעין וס"ל דמשנה דהצד נחש לרפואה דחייב ס"ל כר"מ דברייתא דחגבים וצרעין דס"ל דאפי' אין במינן ניצוד חייב דבלא"ה ברמב"ם מתניתין היא דלא כהלכתא דהא מתני' אתיא כר"ם דמלאכה שאצ"ל פטור והרמב"ם פסק כר"י ואף דבזה לא מצינו פלוגתא אלא חכמים דברייתא דחגבין וצירעין ס"ל לרמב"ם דהלכה כחכמים דברייתא וריב"ז דאמר חוששני לו מחטאת ס"ל נמי דאפי' אין במינו ניצוד חייב ולא קיי"ל כוותי' אלא כמתני'

דכופין קערה . ולרמב"ם דס"ל משאצ"ל חייב ע"כ צ"ל הטעם משום דאין במינו ניצוד ודברי המ"א שם בלא"ה אינם מובנים כיון שכתב דהוי אין במינו ניצוד וא"כ קשה למה צריך שינוי . ועוד למה לרפואה חייב ולענ"ד מוכח ג"כ דהא אפילו דבורים שידוע שצדין אותן לצורך הדבש . ואפילו הכי אמרי' בפרק משילין דהוי אין במינן ניצוד וע' מ"א ס"ק ט' . וכ"כ כל האחרונים וא"כ איך הדעת נותן לומר דנחשים ועקרבים נקרא במינן ניצוד כיון דלפעמים צדין אותן לרפואה וכ"כ רש"י בהדיא ממתני' ריש שמונה שרצים ושאר שקצים כו' כגון נחשים ועקרבי':

ואמנם נראה דדעת רש"י דאזיל לשיטתו שכתב במתני' דשאר שקצים שאין במינן ניצוד ואפילו הכי בצורך חייב דס"ל דלעולם בצורך חייב דאע"ג דאין במינן ניצוד מ"מ כשצדן לצורך נקרא במינן ניצוד ולכן צד נחש לרפואה ג"כ חייב אבל לדעת התוספות דס"ל דכל שאין במינן ניצוד אפילו צד לצורך פטור ע"כ צ"ל לדידהו דנחשים ועקרבים נקרא במינן ניצוד וכן נראה שזהו דעת הרי"ף והרא"ש והטור וש"ע שכתב דהצד נחש לרפואה חייב ואם שלא ישכנו פטור משום מש"ל ולפ"ז משמע דכל דבר שלפעמים צדין לרפואה או לאיזה צורך נקרא במינו ניצוד וא"כ בודאי צ"ע מ"ש מדבורים דאמרינן דהוי דבר שאין במינן ניצוד ובאמת הב"י כתב דדבורים הוי במינן ניצוד ותמהו עליו כל האחרונים וצ"ע . ונ"ל דס"ל דמה שאמרו שם סד"א במינו ניצוד כו' קמ"ל ר"ל קמ"ל דהוי במינו ניצוד ודוחק . ומצאתי שכ"כ א"ר ואפשר דדוקא דבורים אין במינן ניצוד דהא משמע שם בגמ' שכ"ז שיש חור בכוורת לא נקרא ניצוד וידוע שלעולם מניחין חור בכוורת כדי שילאו ויבואו הדבורים וא"כ לעולם אינם נצודים:

(ו) צ"ע בס' התרומות והג"א שכתב הצד פרעוש חייב וסוף פלא דכתב כר"א . ובגמרא איתא להדי' דפטור דאין במינו ניצוד וצ"ע . ויותר תמוה דברי א"ח שכתב בסי' קנ"א הצד דבר שא"ב ניצוד כגון יתושין כו' פרעושין פטור . ובסי' קל"ד כתב בשם ר' יוסף בשעה שדולגת על בשרו חייב כלוקחה משום צד וצ"ע:

(ח) **כ"ב** המ"א בסי' שט"ז ס"ק ט"ז והוא מימרא דשמואל ושמואל לשיטתו דפסק כר"י דמשאצ"ל חייב כדאיתא שבת מ"ב . ולפ"ז באמת אפי' לר"ש דמשאצ"ל פטור כיון דשולה אותו וניחא ליה שימות . או עכ"פ הוי פסיק רישא חייב כמו בחונק בע"ח דהא צריך למיתתו אבל השולה מן המים בשביל שירא שימות לא ידעתי באיזה צד יהיה איסור דאורייתא וכדפריך

ובי"ט בדנים מותר לישראל בעצמו להחליף:

ג הכנים שהם נולדים רק מן הזיעה מותר להרגן דלא נקרא בריה ולכן המפלה ראשו מותר להרגם אבל במפלה בגדיו אסור להורגן דשם מצוים גם כן פרעושים ושמא יהרוג גם כן פרעושים אבל מותר למוללן בידיו ונ"ל דאסור לזרוק אותם במים ולכן בלילה כשאינו יודע אם הוא כינה או פרעוש אסור למוללו אלא יזרקנה (ב) (ג) (שם):

ד העושה חבורה עד שנצרר הדם בין באדם ובין בבהמה אם הוא בדרך נקמה חייב להרמב"ם דמשאצ"ל חייב וגם מקלקל לא הוי דהא עושה נחת רוח ליצרו והמקיז דם לאדם או לבהמה חייב לכ"ע דכיון דמקיז לרפואה הוי מלאכה הצריכה (מ"א ס"ק ט"ו וכסי' שכ"ח ס"ק ג') ומ"מ מותר לבעול בתול' בשב' אע"ג דעושה חבור' דדם בתולי' הוא מפקיד פקיד כאלו מונח בכלי (ר"פ כס"ו):

ה המוצץ דם בפיו מן חבורה חייב ולכן אסור למצוץ דם שבין השינים (שם):

ו המדבק שרץ עלוקה שקורין (פיי"אווקעס) או (איגלין) להוציא דם וכן המניח צוק זאלב על המכה להוציא ליחה ודם ספק אם חייב ועכ"פ אסור אבל הדוחק את המכה ומוציא דם חייב (ד) (שכ"ח):

ז כל חיה ורמש שהם נושכים וממיתים ודאי כגון כלב שוטה וכיוצא בו נהרגים בשבת אפי' אין רצין אחריו ושאר מזיקין כגון נחש ועקרב מקום שאין ממיתין אם רצין אחריו מותר להרגן ואם לאו אסור אבל מותר לדרסם לפי תומו כדרך הילוכו אפי' במתכוין אלא שמראה בעצמו שאינו מתכוין וכן מותר לכוף עליהם כלים. אמנם נמלים ושאר שקצים ורמשים אף דרך הילוכו אסור לדרסן:

כלל לב לג המפשיט והמעבד והמולח (שכ"א):

א המפשיט מן העור כדי לעשות קמיע חייב והמפרק דוכסוסטוס מעל הקלף ה"ז תולדת מפשיט (רמב"ם) אבל הקולף עור מעובד נתבאר לקמן במלאכת ממחק:

נשמת אדם

בדף ע"ה גבי הצד חלזון דפריך ליחייב נמי משום נטילת נשמה ומשני מתעסק הוא אצל נטילת נשמה. והתם בין לר"י ובין לר"ש משני הכי וע"ש בתו'. וא"כ ה"נ כיון דהדרכה כוונתו שלא ימות מסתמא מותר לשפוך מים אחרים ולא הוי פ"ר וא"כ אפי' ימות אין כאן איסור דנטילת נשמה. ואף דלישראל אסור משום טלטול או ככל איסורין דאסרינן מדרבנן אפי' במלאכה שאצ"ל מ"מ ע"י א"י הוי שבות דשבות וצ"ע. וכ"ה דאם נמצא יש לא"י שיתנה למים אחרים דאל"כ מה ירויח וא"כ פשיטא דאינו אלא שבות דשבות דמותר במקום הפסד:

(ב) כתב הרמב"ם ההורג פרעוש חייב כהורג בהמה: וכ"כ הרי"ף ריש ח' שרצים ההורג פרעוש חייב לר"ה וכ"כ בהדיא בגמרא. וכן הרא"ש וטור וכל הפוסקים שכתבו דהמפלה כליו אסור להרוג אפי' כינה דגזרינן אטו פרעוש מוכח דהריגת פרעוש חייב מדאורייתא צ"ע דהרמב"ם לשיטתו דמשאצ"ל חייב. אבל לשיטת הרא"ש וטור שכתבו כמה פעמים דפטור. וכ"כ דזהו דעת הרי"ף ועיין בבעל המאור ריש ח' שרצים. וא"כ בודאי אף ההורג פרעוש פטור כדאיתא להדיא דף ק"ז דלר"ש פטור ומטעם זה התיר ר"ת הריגת הפרעוש כיון שהוא משאצ"ל. וס"ל דהוי כמזיק. ואף דלא קיי"ל כר"ת להתיר לכתחלה מ"מ בודאי פטור. ואפשר דמטעם זה נהגו העולם להקל במלילה. עיין ש"ג בפ"ק ובפ' כ"ב שכתב דסמכו על רמב"ן ורשב"א דאין זה פרעוש ולפ"ז נ"ל לזה. וכ"כ הלבוש בהדיא דהריגת פרעוש אינו אלא מדרבנן. ולא ידעתי מה הי' לו להמליץ הגדול בעל א"ר שכ' על הלבוש בתימה על דבריו שהרי כל הפוסקים כתבו דחייב ובחנם תפשו שהדרכה חובה עלינו לתרץ דברי הפוסקים וצ"ע גדול:

(ג) המ"א כתב דמ"מ מותר לזרוק למים והשיג עליו א"ר דהא כתב הרא"ש דדוקא המפלה כליו מותר. ועיין ת"ש שרצה לתרץ דבריו. אבל נ"א שהרי הכובש חברו למים חייב וכן הכובש בהמת חבירו למים חייב כדאיתא בסנהדרין ע"ו ומ"ש שהורגו או שזרקו למים. אלא דהגמרא קאמר דזהו כבודו ואמר דמר מקטע ליה ומר זרק למיא אבל אין חילוק בין הריגה לזרוק למים:

(ד) עיין מ"א סי' שכ"ח ס"ק כ"ג שכתב רש"י בעירובין אם להוציא דם חייב ר"ל שמהדק בגמי להוציא דם. וכתב המ"א דבזבחים י"ט פירש"י רק אם נתכוין לכך חייב. דמשמע אפי' אינו מהדק ואינו מוכרח. די"ל דכוונת רש"י שנתכוין לכך להוציאם בכונה ע"י הידוק. והרמב"ם בפי' המשנה

אחר

כתב וז"ל להוציא דם לפתוח המכה ולהוציא ממנה דם. וכ"כ הרע"ב שם. וז"ל רמב"ם פ' כ"א הל' כ"ה מי שלקה באצבע וכו' ולא ידחקנו בידו כדי להוציא ממנו דם עכ"ל. וכתב הה"מ דילא לו ממתני' דהכן שלקה כו'. ומ"מ י"ל דלא פליגי על הגמי דודאי גמי אינו מוציא דם ולא מושך ולכן פי' שמהדק בגמי. אבל בדבר המושך י"ל דמודו דחייב וכ"ה בעלוקה דידוע דה"ז שלא אחזה בבשר נופלת. וא"כ תיכף כשאחזה מושכה דם וחייב שהוא עושה בידים וכמ"ש המ"א. אך זה אינו שראיתי בסמ"ג שכתב וז"ל. ואם מתכוין להוציא דם כאן וכאן אסור כו' והביא תוספתא ס"פ ו' דכלים וז"ל רי"א גמי הרופא נותנו ע"ג המכה שיהא מוגן כליתה. וכתב ואני רגיל לפרש לאדרין קתני כורך עליו גמי יבש אבל לא במדינה דמרפא. ואם להוציא דם ר"ל אם הגמי לח ואז מוציא דם כאן וכאן אסור עכ"ל. וא"כ נראה דגם כוונת רש"י בעירובין שמתוך שמהדק הגמי תמגן ותמשוך הליחה. ולשון רש"י שם משמע דאף דקתני במתני' אסור ל"ד אלא דחייב. וכ"כ בספר הזכרונות אף שאינו מוכרח. דהא כמה משניות דתני סתם זה וזה אסור ואינו אלא מדרבנן. אלא דרש"י כתב להדיא דהוי דאורייתא ורש"י וסמ"ג מפרשיה דהאי אם להוציא דם ר"ל שהגמי הוא דבר המושך דם. ואפ"ה משמע מרש"י דחייב אבל הרמב"ם מלשונו משמע להדיא שאינו מפרש דקאי על הגמי אלא שמוציא דם ע"י דחיקה בידו. וא"כ אין ראיה לחייב להניח דבר המושך דם. ומתוס' נמי מוכח דס"ל כרש"י וסמ"ג דגמי הוא מושך דם. שכתב בד"ה ושמעינן אי לגלוג אסור במדינה פריך שפיר לאשמועינן לגלוג דבמקדש מותר ובמדינה אסור. אבל נראה לר"י דלגלוג שרי במדינה וקשה דא"כ מ"פ ע"ש. וא"כ אי נימא דתוס' ס"ל כרמב"ם וא"כ ע"כ בס"ד דלא ידע דהטעם משום דגמי מסי וא"כ ע"כ סבר המקשה דטעם דמתני' דגמי אסור במדינה דגזרינן שמא ידחוק בידו להוציא דם וכמ"ש הסמ"ג מתחלה הטעם דאבל לא במדינה. ואם כן בודאי אין חילוק בין לגלוג לגמי דבלגלוג נמי שייך למגזר שמא ידחוק. ואיך ס"ד דר"י להתיר לגלוג במדינה. אע"כ דדעת התוס' דבודאי לא גזרינן שידחוק בידים דהכל יודעין דאסור. אלא הטעם דגמי מושך דם לכן גזרינן במדינה. וע"ז כתבו תוס'. דבשלמא א"א דלגלוג נמי מושך דם פריך שפיר. אבל נראה לר"י דלגלוג אינו מושך דם וכמ"ש הסמ"ג בהדיא בשם התוס' וז"ל ומותר להניח לגלוג בגד קטן ע"ג מכתו בשבת שהוא רך ורתב ואינו מוציא דם עכ"ל. וא"כ קשה דהא אף להמקשן דסובר דטעמא

דגמי

ב אחד המולח את העור או שמעבידו בדבר שדרך לעבדו חייב (ה) (שכ"ז):

ג הדורס על העור ברגלו עד שיתקשה או המרככו בידו ומושכו ומשוה אותו כדרך שהרצענין עושין הרי זה תולדת מעבד וחייב (שם):

ד לפיכך אסור ליתן העור בבית הדריסה וזה אסור מדרבנן (ע' בכלל יו"ט במלאכת מעבד):

ה המרכך עור בשמן ה"ז מעבד וחייב ולכן צריך ליזהר שלא למשוח מנעל חדש בשמן דחייב ואפי' במעט שמן ואינו מכוין לצחצחו אסור (לרמב"ם וש"ע סי' שכ"ז) ומ"מ גם ישנים אסור וכ"ש בזמה"ז (ז"ל תוספתא פ"ד אין מגרדין מנעלים ישנים אבל סכין אותם עכ"ל ומ"מ נ"ל לאסור בזמה"ז דנפישי עמי הארצים ויסוכו גם חדשים):

ו אע"ג דאין עיבוד באוכלין להתחייב עליו מ"מ אסרו רבנן אפי' כל מידי דדמי לעבוד ולכן אסור לעשות מי מלח הרבה ליתן לתוך הכבשים או כמו שנוהגין ליתן להמאה כדי שלא תסרח אבל יכול לעשות מעט מה שצריך לאותה סעודה (שכ"א):

ז וכן אסור למלוח איזה חתי' צנון ובצלים וכיוצא בו אפי' לצורך אותה סעודה דהוי כמעבד ופשיטא אוגערקיש היין אלא מטבל במלח חתיכה חתיכה ואוכל אבל ביצים ובשר מבושל וכיוצא בו שאין המלח מועיל להן מותר למלחן לאכלם באותה סעודה אבל להניחם לסעודה אחרת גם זה אסור (שם):

ח אסור לכבוש כבשים דהוי כמעבד. וי"א משום דכבוש הוא כמבושל אע"ג דודאי אין בו חיוב שאינו תולדות האור מ"מ אסרו חכמים וכן אסור לשפוך יין ושאר משקין לכלי שיש בו חומץ כדי שגם זה יהיה חומץ דדומה לכובש כבשים (שם):

ט אין למלוח ביחד הרבה פולין וקטניות שנתבשלו בקליפתן דהמליחה מועלת להן ואפילו לאוכלן לאלתר אסור (שם):

י אסור למלוח בשר או דג חי אפילו במקום הפסד וכן אסור להדיח הבשר שחל יום ג' שלו בשבת משום דהמים מרכך הבשר והוי כעיבוד ומ"מ נ"ל במקו' הפסד מותר ע"י נכרי (ו)(שם):

יא המין טיבול שקורין (מיזעריע) שעושין מחתי' צנון ובצלים וכן שלאטין מותר למלוח כיון שנותן תיכף בתוכו שמן מחליש כח המלח (שם):

יב אע"ג דאין עיבוד באוכלין היינו מה שהוא אוכל גמור אבל דבר שאינו אוכל גמור כמו חלב ושומן וכיוצא בו י"א דחייב משום מעבד (רש"י ור"ן בפ"ק דביצה):

כלל לד לה המשרטט והממחק:

א כשרוצה לחתוך עור או נייר או שאר דברים משרטט תחלה כדי שיכוין חיתוכו וכן המשרטט כדי לכתוב אפי' רק ב' אותיות תחת אותו שרטוט חייב וכן חרשי עצים שמעבירין חוט של סיקרא ע"ג הקורה כדי שינסר בשוה וכן כל דבר שמשרטטו בין בצבע ובין בלא צבע הרי זה משרטט וחייב (רמב"ם סוף פרק י"א):

ב המעביר שער או צמר מעל העור אחר מיתה עד שיחליק פני העור חייב משום ממחק וכן השף בידו על העור המתוח בין העמודים כמו שעושין הסופרים בעיבוד הקלף חייב משום ממחק (רמב"ם פרק י"א וש"ע סי' שכ"ז במ"א)

נשמת אדם

דגמי משום גזירה שמא יתכוין להוציא דם וזה ל"ש בלגלוג. וא"כ אף לסברת המקשן לגלוג מותר. וא"כ קשה מאי פריך וע"ז תירצו דקושית המקשן דליתני כורכין לגלוג בין במקדש ובין במדינה ואם להוציא דם ר"ל לדחוק בידים להוצי' דם אסור וקשיא דמשני הש"ס קא משמע לן דגמי מסי. וא"כ פי' המשנה דגמי אבל אם לא במדינה לא מטעם גזרה אלא מטעם דמסי. ואם להוציא דם אע"פ שאינו דוחק בידים אסור וחייב:

ונראה לי דהרמב"ם לשיטתו שכתב בפ"ח דהחובל חייב משום מפרק דהוא תולדה דדש. וא"כ במניח דבר המושך הוי כלאחר יד. וא"כ קשה למה אסור במקדש. ולכן פירש שמוציא מידו. אבל לרוב הפוסקים דס"ל דטעמא דמפרק משום נטילת נשמה חייב. וא"כ אפי' מושך מאליו אלא דדומה לכופת אדם וסוף המים לבוא סוף לנה לבוא דפטור בסנהדרין ע"ז. לכן כ' המ"א דאפשר דחייב. ומ"מ לכ"ע אסור להניח צוק זאלב:

(ה) עיין בפל"מ פ' י"א שהביא קושית הראשונים אהא דאיתא במנחות תקריב מלח ואפי' בשבת והא קיי"ל דאין עיבוד באוכלין. וא"כ אין כאן איסור דאורייתא וצ"ל קרא להתיר וע"ש במה שתירץ. ולא ידעתי למה הביא מרחוק דהוק פרוש. ולמה לא תירץ בפשוט דהא ע"כ מולחין כל אברים כדאיתא ברמב"ם ואמרי' בחולין ריש השוחט נרבות את

הקולף

הראש שהבשר הוא במחיצה ואין בכלל הפשט. וכן איתא להדיא בזבחים כאמר שהראשי כבשים כו'. וא"כ כיון שיש עור על הראש וצריך למולחו. וא"כ בזה ודאי הוי מלאכה דאורייתא דהא המולח העור חייב. וא"ל כיון שלא הופשט העור ל"ש בו עיבוד א"כ גם תי' דמתרץ דצריך קרא למנחן אפי' קרבן שנפסל דלא בעי הפשט. וכן תירוץ השני אין נכון לפ"ז ה"א דל"ש בזה עיבוד וא"כ קושית הראשונים במ"ע. וני צ"ע ותמוה מאוד קושיא זו הכי אין נכו שום מלאכה בשבת כ"א מעבד. ולמה לא צריך קרא להתיר הבערה של המנחה וצ"ע. והא דאמינא בעברה ולא אמינא בישול דז"א דהנותן בשר על הגחלים ע"מ נצרפו ולא נלנתו חייב משום הבער ולא משום בישול כדמוכח ביבמות ל"ג ע"ב. דפריך לר"י אי בהקטרה והחר"י הבערה ללאו יצאת. וא"כ מוכח דאין בהקטרה משום בישול אלא משום הבערה לחוד. אך בירושלמי פ"ב דשבת סוף הלכה ה' איתא בהדיא דלר"י חייב בהקטר חלבים ואימורים משום בישול:

(ו) המ"א בסי' שכ"א ס"ק ז' כתב שאסור להניח ע"י א"י דאין כאן פסידא דאפשר בצלי. וכ"ל דבמקום של מ"א היו נוהגין לצלות בשר על השפוד כידוע בגליל פוזנא. אבל במדינתנו קרוב הדבר שאם צולה על השפוד יפסיד הבשר. כ"ל להקל ע"י א"י ופשיטא בטבח ישראל שיהיה לו הפסד גדול:

ע"ם

ג הקולף מן העור חייב משום ממחק לפיכך אין מגרדין בסכין או בצפורן מנעל בין חדש בין ישן מפני שקולף העור אבל מותר לקנחו ממעט חרס הראוי לטלטל ואם אין לו והוא מטונף מותר לקנחו בקורה אבל לא בכותל של בנין דמיחזי כמוסיף על הבנין ובשעת הדחק גם זה מותר. והברזל שהוא לפני בהכ"נ אם אין לו חוד אלא שהוא עב ורחב בראשו אם א"א בענין אחר מותר לקנח בו (ס"ג):

ד הממרח רטיה חייב וכן שעוה או זפת וכיוצא בהן מדברים המתמרחין עד שיחליק פניהם חייב משום ממחק (רמב"ם פ' י"א וכש"ע סי' שכ"ח) לפיכך אסור ליתן שעוה או שמן עב בנקב חבית לסתמו ואפי' רק להכניסו לתוכו בלא מירוח דגזרינן שמא ימרח ואם מירח בשעוה או חלב חייב (א) (א"כ בשם רא"ן בסי' שי"ד) וכן בבצק שייך מירוח. (עיין בסי' שי"ח בט"ז ס"ק י"):

ה כשם שאין עיבוד באוכלין כך אין ממחק באוכלין ולכן מותר להחליק האוכל בשבת הואיל ואפשר לאכול בלא זה ולכן מותר להחליק חמאה ותפוחים על הלחם אבל דבר שא"א לאכול בלא מירוח כמו שיש בו עיבוד דרבנן עכ"פ כך אסור משום ממחק מדרבנן (ס"פ סס"י שכ"ח כמ"א):

ו הממרט נוצה מן הכנף ועי"ז נעשה הכנף חלק בלא שער חייב משום ממחק (ב):

ז מותר לשפשף כלים אפי' בחול וביוצא בו אע"ג דזמנין גריד מן הכלי והוי ממחק מ"מ כיון דלאו פסיק רישי' הוא הוי דבר שא"מ אבל כלי כסף באבן היין (וויין שטיין) אסור שממחק ודאי וכן אין חופפין כלים בחזקה במלח שנמס עי"ז והרי זה דומה לריסוק שלג וברד בכלל י"ד סי' י"א אבל הדחה בעלמא אפי' במלח מותר שהרי נמחה ממילא (סי' שכ"ג) והרמב"ם כ' הטעם מפני שדרך האומנין ללבן הכלי ולצחצחו בזה והוי כנגמר מלאכה (ג) פ' כ"ג הלכה ז' ועיין עוד לקמן במלאכת מכה בפטיש):

כלל לו המחתך:

א המחתך עור או כל דבר שאדם מחתך ומקפיד על מדתו בין עץ או מתכות או אפי' נוצות של עוף כיון שמקפיד על מדת ארכו ורחבו וחותך בכוונה חייב אבל החותך דרך הפסד או בלא כוונה למדתו אלא כמתעסק או כמשחק פטור (רמב"ם פרק י"א):

ב המחתך מן העור כדי לעשות קמיע חייב והוא שיתכוין למדת ארכו ומדת רחבו (וז"ל הרמב"ם ומזה משמע לכאורה דאף שאינו מקפיד ליפות הבגד ולקלעו חייב וא"כ יש במקח וממכר שיכול לבוא לידי חיוב כגון שמוכר בגד ומקפיד שיהיה ארכו כרחבו וכיוצא בו שיהיה ארכו ומדתו כך וכך חייב):

ג נ"ל דאין מלאכת מחתך באוכלין (א) ודוקא דבר שהוא מאכל גמור ואפילו אוכלי בהמה כגון עשבים ותבן אבל אם קיטם עלין כיון שהענף אינו מאכל בהמה שייך ג"כ מחתך ואפי' באוכלין

נשמת אדם

(א) מ"ש בש"ע סי' שי"ד סעיף י"א דמשמע דגם בשמן עב חייב משום מירוח אינו מדוקדק דלכ"ע בשמן אינו חייב משום ממרח ע' בגמ' דף קמ"ו ע"ב וכ"כ המ"א שם ס"ק ע"ז. ודע דהרמב"ם פכ"ג הל' י"א שכתב ואפי' בשומן אין סותמין כו' הוא ט"ס וצ"ל שמן וכן מוכח מהגמ"י שם שכתב כרב ודלא כשמואל ופלוגתתם הוא במשחא עיין בגמ':

(ב) לכאורה משמע דאף דא"ל כלל נקנה הקשה חייב משום ממחק ורא"ה לריב"ם שהבאתי במלאכת גוזז דס"ל דאע"פ דא"ל לשיער חייב משום גוזז כיון שרוצה במלאכה זו משום דכיון דעושה המלאכה כדרכו. אבל נ"ל דרש"י נשמר מזה וכתב בדף ע"ד וז"ל ד"ה משום מחתך דקפיד כו' וגם מן הקנה אורג כובעים ועושה כובעים מכנפי עוף בלא שער עכ"ל. והיינו דאל"כ לא שייך בזה ממחק והא דכתב רש"י בד"ה ממרט ומשליך הקנה חייב דרש"י פירש למה הוא מירח אבל לענין שבת מיירי שצריך לקנה כנ"ל והרמב"ם בפי"א כתב סתם המורט נוצה מן האברה חייב משום מוחק ואזיל לשיטתו דמשאל"ל חייב:

(ג) הרמב"ם מפרש הא דאיתא בדף כ' הא גריר והא לא גריר מפרש דבגריר חייב משום מכה בפטיש וכן הא דבדף ק"ג ע"ב המגרר כל שהוא כתב בפ"י הל' ט"ז משום מכה בפטיש אבל רש"י לשיטתו שמפרש המגרר ה"ט משום ממחק ולכן גם הא גריר מפרש משום ממחק ולכ"ע נ"ל הא דאיתא דף ע"ה ע"ב המגרר ראשי כלונסאות חייב משום מחתך נ"ל שאינו ר"ל שמגרר אלא שצריך לגרר ראשם של ארז כדי שיהיו לפי המדה ע"ש:

(א) המפרש בירושלמי ביצה במתני' אין שוברין החרס ד"ה הדין סקורא וכתב דר"ל מין מאכל שמגבל בכלי בחוץ וכשלוקחו מן הכלי שתי' חייב משום מחתך ע"ש דניתא שכבר זכיתי לפרש אותו בירושלמי בכלל ט' בנ"א סי' ח' וז"ל רמב"ם בפ' י"א הל' ז' המחתך מן העור כו' והשיב שם כל מלאכת מחתך וכתב עוד באותו הלכה הנוטל קיסם של עץ מלפניו וקטמו לחצוץ בו שיניו או לפתוח בו את הדלת חייב ובהל' א' כל דבר שהוא ראוי למאכל בהמה כגון תבן ועשבים לחים והוצין וכיוצא בו מותר לקטום אותו בשבת מפני שאין בהם תיקון כלי ומותר לקטום עצי בשמים להריח ואע"פ שהן קשים כו' עכ"ל הרי שכתב דבאוכלי בהמה אין בהם תיקון כלי ור"ל דאף מחתך אין בהם שהרי כ' דבקוטם קיסם חייב משום מחתך אלא דבדבר דשייך בו תיקון כלי שייך נמי מחתך ובדבר שאין שייך תיקון כלי אין בו ג"כ משום מחתך. וא"ל דגם בקוטם קיסם החיוב משום תיקון כלי ולא משום מחתך דא"כ ה"ל להרמב"ם לכתוב דין זה בפ"י דשם כתב כל דיני בנין ותיקון כלי א"ו דמשום מחתך חייב. וא"ל דאמת למה לא מחייב במקטם לחצוץ שיניו ולפתוח דלתו משום תיקון כלי שהרי נעשה כלי בכך י"ל דס"ל דל"ש תיקון כלי אלא דוקא ע"י כלי כמ"ש הרא"ש ור"ן וכל הפוסקים אבל בקוטם דמשמע ביד אין בו משום תיקון כלי אלא דהחיוב משום מחתך דבזה אין חילוק אם מחתך ביד או בכלי שהרי אינו מקפיד אלא למדתו וא"ל לתקן אחר שהרי משום זה קוטם הקיסם משום שהוא ארוך יותר מדאי. וכ"כ הירא"ם בהדיא במלאכת מחתך וז"ל תולדה דרבנן שלא יתן אדם עלה בפי נקב חביתו כדי שיקלח היין כדאמרי' בפרק חבית טרפא דאסא אסור מ"ט כו' רב אשי אמר גזירה שמא יקטום פי' שמא יתכוין למדת הנקב וכ"כ הרוקח בסי' פ"ד במלאכת מחתך וז"ל טרפא דאסא שמא יקטום וצ"ל דס"ל דאם מחתכו חייב דאל"כ ל"ש למגזר כמ"ש הב"י סי' שי"ד ורש"י כ' שם וז"ל שמא יקטום העלה מן הענף וכיון שהוא קשה ה"ל

באוכלין ממש דוקא כשעושה ממנו כלי בתחלה ל"ש תיקון כלי וכן מחתך אבל אם מתקן כלי בדבר אוכל כגון שיש נקב בכלי ונוטל חתיכה לפת וחותכו לפי מדת הנקב שייך בזה האוכל מחתך וגם תיקון כלי (ע' בנ"א):

כלל לז הכותב (סי' ש"מ):

א הכותב בדיו או בכל דבר המתקיים ע"ג קלף או נייר ועל כל דבר המתקיים אפילו לא כתב רק ב' אותיות חייב ולרמב"ם אפי' לא כתב אותיות אלא רשם ב' רשימות בדבר המתקיים ועל דבר המתקיים בכותל ובשטר כדרך שהציירי' רושמים חייב (סי' ש"מ):

ב הכותב על בשרו חייב אע"פ שחמימות בשרו מעברת הכתב לאחר זמן ה"ז דומה לכתב שנמחק אבל המשרט על בשרו אע"פ שיצא דם פטור שאין דרך כתיבה בכך ונ"ל דאם חקק בבשרו חייב (א):

ג הקורע על העור או נייר וכיוצא בו צורת אותיות חייב משום כותב אבל הרושם כתבנית כתב פטור. ורשימה בעלמא שאין בו שום תמונת כתב על הנייר אסור דמתקיים ובקלף שהוא קשה ט"ז מתיר והמ"א בשם הב"ח אוסר (ועיין בא"ע סי' ק"ס בב"ש ס"ק ו'):

ד אסור לכתוב באצבעו במשקין על השלחן ועל החלונות כשהם לחים וכן בחול ובאפר דאף ע"פ שכותב בדבר שאינו מתקיים על דבר שאינו מתקיים מ"מ מדרבנן אסור אבל מותר לרשום כמו אותיות באויר דהיינו שמוליך אצבעותיו באויר או על השלחן כמו אותיות כיון שאין רישומו ניכר כלל:

ה לרוב הפוסקים הכותב בכל כתב ולשון חייב וא"כ אסור לומר לנכרי לכתוב אגרת. ואפשר במקום הפסד גדול כגון לצורך חולה או לצורך מצוה יש לסמוך על המתירין ע"י נכרי וגם בזה צ"ע ובלא"ה אין להקל כלל (סי' ש"ז ועיין בא"ע ר"ס קכ"ו ובב"ש שם):

ו אסור לחבר אותיו' של כסף לפרוכת וכיוצא בו. ונ"ל דיחברם ע"י מחט דרך ב' נקבי' לבד דאז לא הוי חיבור דלא יתקיים שהרי יפול וגם זה יעשה ביד שמאל דהכותב בשמאל פטור דאין דרך כתיבה בשמאל (ב) ואם הוא איטר אזי שמאל שלו הוא כימין של כל אדם והשולט בב'

נשמת אדם

מתקן כלי. ובמס' י"ט אמרי' לחצוץ בו שיניו אם קטם חייב עכ"ל. וכוונתו לתרץ דמש"ה גזרינן שמא יקטום משום דאי קטם חייב. וצ"ל דס"ל לרש"י דאע"ג דהעלה הוא רך וכמ"ש הב"י ס"ל לרש"י דדוקא מה שהוא לגמרי מאכל בהמה. וכמו שכתב הרמב"ם תבן ועשבים אבל עלין אע"ג שהן רכין כיון שהענף שמחוברין בו הוא קשה דינו כענף (והיי הכותב שמצאתי כן בדרישה וגם מה שתירץ בכונת הטור כוונתי לדעתו ויותר מזה שהקושיא שהקשה מצאתי להדיא בירא"ם) וכן ס"ל לירא"ם ורוקח. או די"ל כמו שכתב הר"ן בביאור הב"י. דדוקא מתחלה אין דרך לעשות כלי מאוכלי בהמה אבל לתקן כלי כמו תיקון החביות דרך לתקן אף ברכין. ואף שהר"ן בפ' חבית כ' שהוא קשה. ובביצה כתב שהוא רך ולא אזיל בתר הענף. מי שידע דרכו של ר"ן שהוא מעתיק לשון רש"י ובחבית שאינו עוסק בדין זה מעתיק ל' רש"י ובביצה ששם מקומו מדין אוכלי בהמה כותב שיטתו. ואף דבשבת קכ"ה כתב רש"י גבי זמורה שקשורה בטפיח דאם יקטום חייב משום מכה בפטיש. י"ל דהיינו תיקון כלי. אבל הרמב"ם בפ' כ"ג כתב זמורה שקשורה בטפיח כו' שמא יקטום ויתקעה עכ"ל. דמשמע ג"כ דהחיוב משום מכה בפטיש ולא משום מחתך י"ל דזמורה של גפן שהוא רכה כמש"כ רש"י שם בהדיא. וא"כ הוי אוכלי בהמה ממש דלא שייך בזה לא מחתך ולא משום תקון כלי. ולכן הוצרך לכתוב שמא יתקע בטפיח וא"כ הוי גמר מלאכה בטפיח והוי מכה בפטיש:

ובזה י"ל קושית המ"א שהקשה. דלמה כתב הרמב"ם הקוטם לחצוץ שיניו חייב דהא רבנן בביצה ל"ד אי' להדיא דאינו אלא משום שבות אא"כ קטם בכלי ואם הרמב"ם מיירי שקטם בכלי לא ה"ל לכתוב סתם. ובזה יש ליישב דכיון דרב אשי בטרפא דאסא ס"ל גזרה שמא יקטום. וא"כ מוכח דס"ל דבקטמו עכ"פ חייב. מ"מ דהלכה כחכמים דתוספתא בביאה הרא"ש בביצה פ' המביא. ואף שמתוספתא משמע דס"ל דאף באוכלי בהמה חייב. יש לדחוק דהאי ואם קטמו קאי אקיסם וכר' יודא דאמר בביצה אוכלי בהמה אין בהם משום תיקון כלי. ופסק כר"י וכרב אשי ואף דהרמב"ם לא פסק בטרפא דאסא כרב אשי. שהרי בפ' כ"ג כתב משום מרזב כרב יימר י"ל משום דמסתבר טעמא דרב יימר דכן משמע מליסנא דגמ' דבגובתא דקנה שם בשבת פרק חבית איתא שמואל שרי ורב אסר. ומפרש רש"י בגמ' דבלא חיתוך לכ"ע אסור אלא דפליגי במחותך ולא מתוקן. ובטרפא דאסא אמר שמואל אסור. ומדקאמר בגובתא להיתר ובטרפא לאיסור מ"מ ודאי דבאותו ענין שמתיר בגובתא אפ"ה אוסר בטרפא. והיינו משום מרזב דלרב אשי דאמר שמא יקטום והיינו שמא יקטום ויחתוך למדתו כמו שהוכיח בירא"ם. וא"כ ע"כ הא דאמר איכא בינייהו דקטים ומנח. ר"ל שמתוקן כבר למדתו וא"כ הוא ממש דינא דגובתא. וא"כ היה לו לשמואל למימר או בתרוייהו להיתר או לאיסור מ"ש דבגובתא אמר להיתר ובטרפא לאיסור. אלא ע"כ דבטרפא אף בזה אסור משום מרזב:

ודע שהרמב"ם כתב שם בעצי בשמים דלהריח מותר. ומשמע אבל לחצוץ שיניו חייב. ובהדיא אמרינן בביצה דאם לחצוץ חייב אזי גם להריח אסור. וכ"ל דהרמב"ם אזיל לשיטתו דהתם פריך ולית ליה לר"א שובר אדם חבית כו' ומשני דדוקא במוסתקי ע"ש והרמב"ם דפסק גבי שובר חביות אפי' בשלימה מותר ע"ש בפ' כ"ג הל' ב': ולכן פסק ג"כ דלהריח מותר אע"ג דלחצוץ שיניו חייב:

(א) נ"ל דהחוקק בבשרו כעין כתיבת קעקע לכ"ע חייב. שהרי החוקק גט על יד העבד האשה מגורשת בו כדאיתא בגיטין ובא"ה סי' קכ"ד. וא"ל דאע"ג דלענין גט הוי כתיבה מ"מ לענין שבת פטור. כדמצינו בהכותב במשקה דלענין שבת פטור. ומ"מ לענין תפילין וגט מכשירין בדיעבד בא"ח סי' ל"ב ובא"ה סי' קכ"ג. ז"א דהתם הטעם דהוי כלאחר יד וזה שייך דוקא בשבת. וגם בזה כתב הב"ש שם דינית בלא ברכה וכן נ"ל. ולדעתי פסולים לגמרי. שהרי הב"י כתב בשם סמ"ק דאפי' בדיעבד פסול. והסס"ת הניח הדבר בספק וא"כ לא דחינן פשיטותא דסמ"ק משום ספיקא דסס"ת: וכ"ש לפמ"ש התס"ד כלל דהיכא דבפוסק א' מפורש הדבר ובשאר פוסקים הדבר אינו מבואר יותר טוב לומר דלא פליגי. וזה לא שייך הכא שהרי הכותב על בשרו חייב:

(ב) כתב המ"א סי' ש"מ משמע בגיטין דף כ' דהתותב אותיות של כסף ע"ג בגד מיקרי כתב ואפשר דאסור

בב׳ ידיו חייב בשתיהם (שם):

כלל לח המוחק:

א המוחק על מנת לכתוב ב׳ אותיות חייב ואפי׳ לא מחק אלא טשטוש דיו אם יש במקומה לכתוב ב׳ אותיות חייב (א) (ס״מ):

ב נפל דיו או כל דבר לח על ספר לא ילחכנו דמוחק (א״ר בשם ס״ח):

ג נטף שעוה על ספר על אות א׳ אסור לסלקו דהוי מוחק ומב׳ אותיות חייב (כ״ח מ״א ולי נ״ע)(ב):

ד עוגה שכתב עליה אותיות או צורות ממיני צבעים אסור לשוברה דהוי כמוחק אבל אם כתב עליה במשקין או בדפוס מעצמה מותר דהוי דבר שאינו מתקיים על דבר שאינו מתקיים אע״ג דבשאר כתיבות גם זה אסור למחוק משום כבוד עונג שבת ל״ג (ע׳ מ״א כימן ש״ע ובזה לק״מ):

ה ספר שכתוב על הגליון אותיות וצריך לו בשבת ואין לו אחר מותר לפתחו ולסגרו דאין בזה משום מוחק וכותב (רמ״א בתשובה וט״ז שם):

כיון

נשמת אדם

לעשותו בשבת עכ״ל · ועיינתי בגיטין וז״ל הגמרא עבד שילא בכתב שע״ג כיפה והנדוכתרא לא יצא לחירות . ופירש״י שרקמו על הבגד במחט כמין אותיות אינו כתב לפי שאינו קבוע אלא מוטל על הבגד וכו׳ ראשין תחובין בו עכ״ל . וא״כ אדרבה משמע להיפך . ועוד דכיון שכתב דלענין גט הוי כתב וא״כ בודאי בשבת חייב ולמה כתב דאפשר דאסור . וצ״ל דכוונת המ״א ע״פ מה שכתב הב״י בא״ע ססי׳ קכ״ה דכל הפוסקים ס״ל דאפילו רקם האותיות כמעשה רוקם . אעפ״כ לא הוי כתב לענין גט . אבל מרש״י משמע דוקא כשאינו קבוע דהיינו שלא קבע רק ב׳ ראשי החוטין . אבל כשרקם מעשה רוקם ממש דהיינו שמחובר החוטין גם מלד ב׳ הוי כתב עכ״ל · וצ״ל דהפוסקים ס״ל כיון שאין גוף האותיות מחובר לא מיקרי כתב ורש״י ס״ל דדוקא כשאינו קבוע ולפ״ז ה״ה אותיות של כסף שתחבן במחטין לכל הפוסקים לא הוי כתב ולרש״י אם חברן בענין שיהיה קבועין הוי כתב · וזהו כונת המ״א דבגיטין משמע דהוי כתב דהיינו לרש״י דדוקא כשאינו קבוע אבל כשמחבר האותיות בטוב שיהיו קבועין הוי כתב : אך י״ל דדוקא במעשה רוקם שעושה מעשה בגוף האות משא״כ באותיות של כסף שהאותיות כבר נגמרין רק שמחברין בבגד . י״ל דגם רש״י מודה דאינו כתב דהא מכ״ע חק תוכות לא מיקרי כתב משום שאינו עושה מעשה בגוף האות . ומ״ם אם מחק קלת מאות דלא נקרא כתב משום שלא עשה מעשה בגוף האות ומכ״ש באותיות של כסף . ועוד די״ל דדוקא אגט דהקפידה הוא שיהיה מבורר ענין הגט אבל לענין שבת י״ל דדוקא על הכתיבה חייב אבל מה שמחבר האותיות לא מקרי כתב כמ״ש המ״א בשם תשובת רמ״א וכ״כ הט״ז שם (וברוחב בינתו כיון לכל דברי רמ״א בתשובה) דקירוב אותיות לא מקרי כתב . ואף שהט״ז כתב דפטור אבל אסור י״ל דל״ד אלא דמודה לרמ״א דמותר אלא שאינו עוסק שם אך להשיג על הלבוש שכתב דחייב . ומ״ש המ״א בשם רמ״א דטעמא משום דעשוי לפתוח ולנעול . המעיין בתשובת רמ״א איתא להדיא דעיקר טעמו משום דמחוסר קריבה לא כלום . ועוד כ״ל דמ״ם דעשוי לפתוח ולנעול כונתו כיון שאינו מתקיים דאל״כ מה בכך שעשוי לפתוח ולנעול ולכן כ״ל דמותר לתחבן במחט בפרוכת בענין שלא יהיה קבוע אלא דרך ב׳ נקבים ·. דהא אפי׳ בתופר כה״ג לא מקרי תפירה אא״כ קשר . ובזה י״ל דגם המ״א מודה דמותר ואינו מסתפק אלא כשעושה בדרך שיוכל להתקיים וגם זה יעשה ביד שמאל . כענין שכ׳ א״ר בענין שבירת העוגות שכתובין עליו אותיות דהכותב בשמאל פטור . ומ״ם המ״א בסי׳ מ״ה ס״ק ב׳ בשם ר״י הרוקם אותיות בטלית אסור לכנס בהן לבהכ״ם אין ענין לכאן דאע״ג דלא הוי כתב מ״מ אסור לבזות . מידי דהוי אתפילין שכתב בשמאל דודאי אסור לכנס בהן לבהכ״ם ועיין רים פרק כל כתבי :

הרמב״ם בפי׳ י״ג פסק דיו ע״ג סיקרא חייב ב׳ . וצ״ע שהרי בגיטין ד׳ י״ט אי׳ להדיא דאל ר״י לר״ל וכי בשביל שאנו מדמין נעשה מעשה . פי׳ רש״י שגם לענין שבת פטור . וצ״ל דהרמב״ם מפרש בשביל שאנו מדמין לא כפירש״י אלא דר״ל וכי בשביל שאנו מדמין גט לשבת נעשה מעשה ללמד גט משבת . אלא אע״ג דלענין שבת הוי כתב מ״מ לענין גט לא נעשה מעשה להכשיר וכן אנו לענין חק תוכות (עיין בב״ש סי׳ קכ״ה ס״ק ג׳):

(א) **ז״ל** הטור סי׳ ש״מ וכ״ה ברמב״ם ורא״ש נפל דיו על ספר ושעוה על הפנקס ומחק אם יש במקומה כו׳ . והנה מלשון זה משמע שעיקר קפידא שימחוק שלא ע״מ לקלקל . וכמ״ש הרמב״ם שם המוחק ע״מ לקלקל פטור עכ״ל . משמע אבל כשאינו מקלקל אף שאין בדעתו לכתוב רק שיש במקומו לכתוב ב׳ אותיות חייב . וא״כ ע״כ צ״ל הא דאיתא במתני׳ והמוחק ע״מ לכתוב ב״א כו׳ ל״ד . אלא ר״ל ע״מ שלא לקלקל וכמ״ש הרמב״ם בקורע ע״מ לתפור . וכתב הרמב״ם דקורע שלא ע״מ לקלקל חייב עיין במלאכת קורע סי׳ ב׳ מש״ם · ואף דבמשכן היה דוקא מוחק ע״מ לכתוב הא קורע ג״כ היה שם ע״מ לתפור . כדאמרי׳ בפ׳ כלל גדול . ואפ״ה לרמב״ם בקורע על מתו חייב . וא״כ ה״ה במוחק . אבל מלשון הרא״ש שכתב דעיקר החיוב בשביל מחשבת הכתיבה ע״ש . משמע דמפרש הא דנפלה טפת דיו דר״ל בשביל לכתוב . ובתוספתא פ׳ י״ב המוחק לקלקל פטור אין לך שחייב אלא המוחק ע״מ לכתוב והמוחק ע״מ לתקן כ״ם חייב עכ״ל . משמע דאם כוונתו לתקן אע״פ שאין כוונתו לכתוב חייב . ומ״ם לתקן כ״ם חייב אינו ר״ל דמוחק כ״ם דבודאי שיעור המתיקה כדי לכתוב במקומה ב״א . אלא כוונת התוספתא שיתקן איזה דבר . והרא״ש אזיל לשיטתו דאפי׳ משאל״ל פטור וא״כ בקורע נמי פטור אלא בע״מ לתפור וה״ה במוחק . אבל לרמב״ם דמשאל״ל חייב אם אינו מקלקל ה״ה במוחק · ולרא״ש צ״ע התוספתא וצ״ל דהתוספתא אתיא כר״י · ומלאתי בא״ר שכ׳ סי׳ ש״מ ס״ק ו׳ מחלוקת בזה:

ואמנם י״ל דכוונת התוספתא המוחק ע״מ לתקן כ״ם ור״ל שמתק כ״ם ומיירי במוחק לסגים · וכדאיתא בסוף פ׳ הבונה. והרא״ם הגיה אות א׳ חייב לרב ששת במוחק גגו של אות ולרבא במוחק תג ד׳ ועשה ר׳ וא״כ מתוספתא אין ראיה כלל . ובדברי קדשו של הר״ן שם צ״ע שכתב בשם הרשב״א מדאמרינן הגיה אות א׳ חייב ומוקי לה ר״ם כגון שנטל גגו של ה׳ ועשה ב׳ זיינין ורבא מוקי בנטל תגא דדלת · מוכח מזה דזה לא נקרא חק תוכות. וכ׳ הר״ן דאינו הוכחה דשאני לענין שבת דאפי׳ הרושם חייב דמלאכת מחשבת הוא וכ״כ הב״ש בא״ע סי׳ קכ״ה ס״ק ג׳ וצ״ע · דהא תינח בנוטל גגו דחית ועשה ב׳ זיינין דעכ״פ הוי כותב ב׳ אותיות . אבל לרבא בנוטל תגא דדלית דהחיוב משום דהוי ככתב אות א׳ והשלימה לספר כפירש״י שם . וא״כ כיון שאעפ״כ הספר פסול למה חייב וגרע מארג חוט אחד והשלימה לבגד לר״א שם ובשס״ת ראיתי שלא הביא רק משנטל גגו דחית ולא כתב הא דנטל תגא דדלית . וכן הרמב״ם לא כתב דברי רבא וצ״ע . ולר״ן צ״ל כיון שמחשבתו לתקן חייב אע״פ שלא תקנו וצ״ע . וגם על הרמב״ם צ״ע למה לא כתב דברי רבא ואם משום דקשה ליה כמו שכתבנו . כיון דעדיין פסול למה חייב קשה באמת מנ״ל דזה מקרי חק תוכות כיון דרבא מחייב וצ״ע :

(ב) **כ״ב** הב״ח מהא דתוספתא נטף שעוה על הפנקס וצ״ע דבשלמא פנקס דדרך כתיבה שם בשעוה ולכן הוי מוחק

ו כיון שכותב ומוחק הוא אבות מלאכות גזרו חכמים דאסור לקנות ולמכור לשכור ולהשכיר בשבת ויו״ט שמא יכתוב ולכן אסרו אחד המוכר בפה או במסירה ומשיכה בין במשקל או במדה ובמנין ובמדידה בין שמודד ביד או בכלי ואפי׳ לדבר מצוה אסור (סכ״ג) ומטעם זה אין עושין פדיון דבן בשבת ויו״ט דא״א ליתן לכהן אפילו שומא (סל״ט) ואסור לעשות קנין בשבת דהוי מקח וממכר ומ״מ התירו לשכיב מרע שביקש לקנות ממנו על צוואתו דבשכיב מרע הקילו שלא תטרוף דעתו עליו שיתיירא מאחר שלא רצו לקנות ממנו מסתמא לא יקיימו צוואתו . מיהו י״א דדוקא כשמחלק כל נכסיו דקיי״ל דמתנת ש״מ בכל נכסיו א״צ קנין וא״כ הקנין שלא לצורך כלל רק להפיס דעתו שהרי אפי׳ בלא קנין קני משום דדברי שכיב מרע ככתובין ומסורין וי״א דאפילו היכא דבעי קנין כגון שאינו אלא מתנה במקצת נכסיו אפ״ה התירו הכמים בש״מ (עיין בח״מ סי׳ רנ״ד ובכס״ג שם סי׳ ס׳ ובא״ח כי׳ סל״ט) . הנושא את האלמנה אסור לבוא עליה ביאה ראשונה בשבת ויו״ט דהוי כקונה קנין בשבת דחופת אלמנה אינו קונה ליורשה ולמעשה ידיה ואינו קונה אלא ע״י ביאה משא״כ בתולה נקנה על ידי הופה (ועיין בחכמת אדם כלל קכ״ט) . אין דנין בשבת ויו״ט שמא יכתוב ומהאי טעמא אין חולצין ואין מיבמין ואין כונסים ואין מקדשין ולא מקדישין ולא מחרימין ולא מעריכין ולא מפרישין תרומת ומעשרות וחלה ואין מגרשין בשבת ויו״ט אפי׳ אם הגט כבר נכתב והובא ע״י שליח והכל משום שמא יכתוב : וכולם אם נעשו שוגגין או מזידין או מוטעין מה שנעשה נעשה וקיים. וכיון שאין דנין ה״ה שאין תופסין להכניסו לבית הסוהר למי שנתחייב איזה עונש שלא יברח דזהו בכלל דין וכ״ש שאין מלקין ואם יברח יברח . בשעת הדחק כגון שאין החתן והכלה יכולים להשוות ביום ו׳ ומחמת קטט נמשך עד הלילה ובחור שלא קיים פריה ורביה וכבר הכינו צרכי הסעודה ויש הפסד גדול וביוש לחתן וכלה התיר רמ״א בתשובתו להיות החופה בשבת והוא עצמו סידר הקדושין מפני שגדול כבוד הבריות ואמנם במקום שאין שם כל התנאים הנזכרים אין להתיר ופשיטא שיהיו נזהרים לכתחל׳ שלא יבא לידי כך:

ז לפיכך אסור למדוד בכלי המיוחד למדה ולשפוך לכלי של לוקח אא״כ שממעט או מוסיף מעט דאז לא מקרי מדידה גמורה . וכן מותר למדוד והלוקח נוטל המדה של מוכר לביתו ופשיטא כשהלוקח מביא מתוך ביתו כלי ואומר לו מלא לי כלי זה ולמחר ימדוד או אפילו כלי המיוחד למדה ואומר לו מלא לי כלי זה אבל לא יאמר לו תן לי מדה פלונית או תן לי בכך וכך מעות וכן ראוי לכל ירא שמים ליזהר בזה והעולם נוהגין להיתר גם בזה דאינם מתכונים רק להודיע למוכר כמה הוא צריך ואף היתר זה לא שייך אלא בשכר וכיוצא בו שמדתו ידוע אבל לומר תן לי בעד איזה גדולים תפוחים וכיוצא בזה דא״א לומר שמודיע לו כמה צריך שהרי אינו ידוע כמה תפוחים יתן בעד גדול אלא יאמר תן לי ב׳ תפוחי׳ וכיוצא בו (סכ״ג) ואפי׳ בדבר מאכל וצורך שבת אם אומר בלשון לעז יאמר תן לי ואחזיר לך ואם אומר בלה״ק אז יש חילוק דלשון שאלה משמע שיחזור לו מיד ולשון הלויני משמע לזמן מרובה וסתם הלואה היא ל׳ יום מדינא גזרינן שמא יכתוב אך במדינתנו דגם הלואה מותר לתבוע לאלתר אין חילוק . וכשלוה בשבת דבר מאכל וזה אינו מאמינו מותר ליתן משכון ולא יאמר הילך משכון דהוי עובדא דחול . וכל זה דוקא לצורך אכילה אבל בלא״ה אסור ליתן משכון ואפי׳ בלא משכון אסור ללות או לפרוע ומ״מ אם לוה׳ בשבת ויום טוב ניתנה לתבוע לאחר שבת ויו״ט (סי׳ ש״ז וסי׳ תקכ״ה):

ח אסור לחשוב עם המוכר שיאמר לו תן לי מדה וכבר לקחתי כך וכך וזה אסור לכ״ע וכן בסכום דמים שאומר לו תן לי בעד ג׳ גדולים וכבר מגיע לך כ׳ גדולים וכיוצא בו (שם):

ט מה שנוהגין שכותבין שם האיש ויש לו פתקאות שכתוב עליהם סכום מעות או סכום המדה ומניח פתקא אצל שם האיש לידע כמה לקח יש לאסור שהרי אסור לעיין בפתקאות האלו ולכן ראוי להניח שם גרעינין לסימן ופשיטא דאסור לעשות נקבים במחט וכיוצא בו לפי׳ דאפשר דחייב כרושם רושמים וגבאי צדקה נוהגין היתר ע״י פתקאו׳ דמדמין לחשבונות של מצוה דמותר בשבת (ג) (שם):

עוד

נשמת אדם

מחק . אבל בנטף על ספר אין זה דומה אלא כמונח איזה דבר על אותיות וכי נאסר ליטלו משם והמ״א בסי׳ כ״ב סוף ס״ק כ״ב כתב דאם נטף שעוה על אותיות של תפילין וסלקה מותר ואין כאן משום שלא כסדרן . וכ׳ שם ועי׳ בסי׳ ש״מ וכאן כ׳ כב״ח ולפ״ז צ״ע דא״כ יהיה בתפילין שלא כסדרן וכדבריו שם נראה דמ״ש מזרק עפרות זהב על אותיות השם בסעי׳ ג׳ דמעביר הזהב וכשר וצ״ע :

(ג) **ול״נ** דהעולם נוהגין היתר ע״פ הפוסקים דסבירא להו דדוקא קריאה אסור בשטרי הדיוטות • אבל עיון מותר כמ״ש הב״י סברא זו בשם הגמ״יי ומרדכי בסי׳ ש״ז ע״ש. וכן נוהגין לעיין באגרת ע״פ סברא זו . והרא״ש דאוסר אזיל לשיטתו שכתב בפ׳ שואל דעיון אסור . ואפשר שזהו כונת הגמ״יי פרק כ״ג מהלכות שבת סי׳ ט׳ ע״ש . ועכ״פ יש להם על מי שיסמוכו · והביא ראיה מדאמרי׳ כתב שתחת הצורה ודיקנאות אסור להסתכל בו ואינו מוכרח : די״ל דשאני דיקנאות דהוי מושב לצים ואיסור דאל תפנו וזה יספיק ג״כ מה שנהגו ששמש מעיין בכתב לקרות הקרואים לסעודה (ע׳ סי׳ ש״ז) היינו שאינו קורא מתוך הכתב רק שמעיין בו שלא ישכח מי הם הקרואים

י עוד הרבה דברים שאסרו חכמים בענינים אלו וכתוב אותם אי"ה בכלל דברים האסורים בשבת משום דבור :

יא אין לשחוק שום שחוק שדרך לכתוב ואפי' בדרך צחוק שמא יכתבו ולהרויח הכל אסור דהוי במקח וממכר (סי' ש"ח) :

יב אסור להטיל גורל ואפי' ע"י נכרי שמא יכתוב ואפי' אם החלקים שוין ועם ב"ב והוא נותן להם משלו מותר וכן מותר להטיל גורל מי יאמר קדיש או מי שיעלה לתורה (סי' שכ"ב במ"א):

כלל לט הבונה והסותר ומכה בפטיש (בסי' ש"ג ש"ד שט"ו) :

א כל מה שחייב עליו משום בונה. כשסותר אותו דבר אם הוא ע"מ לתקן חייב משום סותר ויש בזה כמה חילוקים בכללן ואח"כ נבאר פרטיהם. (א) הבונה כל שהוא חייב; (ב) העושה אהל טפח חייב אבל פחות מטפח לא נקרא אהל. (ג) המחזיר דלת או חלון בבנין שבקרקע חייב. (ד) המשוה גומא בביתו כגון שהיה גומא ומלאה עפר או שהיה תל והשפילו חייב. (ה) החופר גומא בקרקע ואפי' בעפר וחול התלושין מקרקע וצריך להגומא חייב. (ו) העושה נקב בלול של תרנגולי' שהוא להכניס אויר ולהוציא הבל אם הלול מחובר לקרקע חייב. (ז) העושה כלי מתחלתו או שנשבר וצריך אומן להחזירו ולתקנו חייב משום בונה וי"א משום מכה בפטיש דאין בנין בכלים. (ח) התוקע עץ בעץ בין שתקע במסמר או בעץ עצמו עד שנתאחדו יחדיו חייב משום בונה. (ט) המכניס יד לקרדום או שהכניס יתד קטן בין שהוא מעץ או ברזל בתוך הבית יד של קרדום שקורין (פר קלייט ובל"א פר קלינעט) כדי שתהיה מהודק יפה בקרדום וביוצא בו חייב משום בונה והמסירו חייב משום סותר: (י) אפילו בדבר מאכל שייך בנין כגון המגבן גבינה וכיוצא בו ולאו דוקא גבינה אלא אפי' המדבק פירות ומכוין לעשותם בעל תמונה ארוך או מרובע חייב משום בונה (עיין מ"א סוף סי' ש"מ וסוף סי' שי"ט וברמב"ם פרק ז' ועיין ר"ש כלכם י"ט) אלו הן עשרה כללים. ומעכשיו נבאר פרטיהם בע"ה ית"ש :

ב הבונה כל שהוא בין בנין של עץ או של אבנים אם מחובר לקרקע אפי' לא חיבר האבנים בטיט ובסיד אלא שהניח האבנים זה עג"ז והניח עפר ביניהם ובשורה העליונה שאין צריכה היזוק כ"כ אפילו לא נתן עפר כמו שעושין מחיצות סביב השדות חייב (מ"א סי' שט"ו):

ג העושה נקב בקרקע הבית שיצאו המים חייב משום בונה (מ"א שם) :

ד כיון דהבונה בנין קבוע חייב גזרו חכמים ואסרו אפי' בנין עראי ולכן אסור לעשות אפי' מחיצה של סדין ולא נקרא מחיצה אא"כ כרכו מלמעל' ומלמט' שתוכל לעמוד ברוח מצויה דכל מחיצ' שאינה יכול' לעמוד ברוח מצוי' לא הוי מחיצ' משום דבר ולא אסרו אא"כ המחיצ' בא להתיר איזה דבר שבלא המחיצה היה אסור כגון שצריך לעשות מחיצה בפני הנר או בפני ספרים שעומדים מגולים כדי לשמש מטתו או שנפל מחיצה שלישית מסוכתו או שצריך להפסיק בין רה"י לר"ה כדי לטלטל דכיון דבלא המחיצה היה אסור והמחיצה מתיר דומה לבנין ולכן אע"ג דלא הוי רק בנין עראי מ"מ אסור מדרבנן אבל אם אינו בא להתיר כלל רק לצניעות או שתולה בגדים המצויירים סביב המטה וסביב הכתלים לנוי בעלמא אע"ג שכורך אותם מלמעלה ולמטה שלא ינודו אין זה מחיצה כלל ומותר לעשות בשבת ולכן אסור להעמיד (פאראוואן) להתיר התשמיש בפני ספרים או נר דיכול לעמוד ברוח מצויה אבל מותר לתלות וילון בפני הפתח והחלונות אם אינו כורך מלמעלה ולמטה בענין שהם נעים ונדים בפני רוח וגם אינו מעכב העוברים וכ"ש דמותר לכסות ספרים בכיסוי בעלמא ואפילו כלי בתוך כלי להתיר התשמיש דלא הוי מחיצה כלל ואם היה כבר מחיצה טפח מע"ש מותר להוסיף ולכן (פאראוואן) שעומד מופשט טפח מע"ש מותר לפושטו כולו אבל אם היה מקופל אע"פ שקופלו יותר מטפח לא מהני שהרי לא נעשה זה בשביל מחיצה (וע' לקמן בדין אהל סי' ג' מה שכתבתי בזה) ואם יצרו תוקפו עליו עיין בדין מכה בפטיש בנ"א סי' ה' (ר"ס סי' שט"ו):

ה כשם שאסור לעשות בנין עראי כך אסור להוסיף על בנין קבוע תוספת עראי ולכן החדרים שאין תשמישן תדיר כמו שיש בכפרים וקושר בה דלת וכשהוא יוצא שומטה ומשליכה

נשמת אדם

ומזמן ע"פ. ומה שהקשה המ"א בסי' שכ"ג על תשובת הרא"ש בעשיית הנקבים למה אינו אוסר מטעם רושם דהוי תולדה דכותב. נ"ל דלק"מ שהרי כתב הרמב"ם פ"י ה"א כיצד הרושם רשמים וצורות בכותל וכשפר כדרך שמציירין רושמין ה"ז חייב עכ"ל הרי להדיא דדוקא כשרושם באופן לצבע. וכן מוכח שהרי דוקא לר' יוסי חייב משום רושם וחשיב לרושם אב ולדידיה ודאי דאפי' רשם בלא צבע חייב. אבל אנן קיי"ל כת"ק והפסק הרמב"ם דהרושם הוא תולדה כותב. וא"כ צריך דוקא בצבע ואע"ג דקורע בעור צורת אותיות חייב היינו משום שהם צורת אותיות אבל הרושם בעור אפי' כתבנית אותיות פטור ונ"ל דאין זה משום רשימה וכ"ש כשעושה רק נקבים קטנים ומצאתי בא"ר סי' ש"ז שכתב כעין זה אך מ"ש שם תי' בשם הדרישה עיין בדרישה שלא נתכוין לתרץ דלחייב משום רושם אלא כוונתו לתרץ דהוי קורע וע"ז כ' כיון שהנקב אינו בו ממש הוסר משום עונג שבת :

לאר ץ

בעירובין

לארץ ונשאר כך פתוח ימים הרבה ולפעמים שנועל נשאר כך נעול כמה ימים וא"כ כשנועל בו בשבת דומה קצת שמוסיף על הבנין ולכן אם ניכר שהוא דלת כגון שניכר שהיה בו ציר אע"פ שעכשיו אין בו ונ"ל דה"ה אם יש היכר ניקב באסקופה שהציר סובב בו מותר לנעול בו אם הוא קשור בפתח אע"פ שנגרר על הארץ ובלבד שלא יחזיר הציר למקומו דזה בונה ממש והייב רק שינעול בו כך אבל אם אינו קשור כלל אע"פ שיש לו ציר אסור לנעול בו ואם יש אסקופה על הארץ בענין שאינו עומד על הארץ אע"פ שאינו ניכר שהוא דלת ואפי' אינו קשור מותר לנעול בו וכן אם גבוהים מן הארץ אע"פ שאין שם אסקופה מותר דכיון שעכ"פ הדלת מחובר מקרשים הרבה ניכר קצת שהוא דלת וכיון שאינו קובעו בציר וגם אינו עומד על הארץ אינו דומה לבנין כלל ומותר לנעול אף שאינו קשור כלל כנ"ל (סי' ש"ג) :

ו היה שם רק דף אחד ואינו מחובר מקרשים הרבה כיון שאין ניכר כלל שהוא דלת ואדרבה כן דרך לסתום החורים בדף ולכן אפילו גבוה מן הארץ ויש לה אסקופה ואפי' יש לו ציר אסור לנעול בו (שם) :

ז וכל זה בפתח שנועלין אותו לימים הרבה אבל פתח שעשוי לכנוס וליצא בו תדיר נועלין בו לעולם בין שעשוי מקרשים הרבה או מדף א' דלא מחזי כלל בבנין (א) (מ"א ס"ק פ') ;

וכן

נשמת אדם

(א) **בעירובין** דף ק"ב במתני' הדלת שבמוקצה כו' אין נועלין אלא א"כ גבוהין מן הארץ. ואני מסתפק אם ר"ל שיהיה קשור ותלוי באויר כמ"ש הרז"ה דמתני' אתיא כר"א דפקק דאמר קשור ותלוי והאי תנא נמי בהאי ליסנא. ומ"מ הפתח מגיע עד הארץ ממש. או דר"ל שהפתח יהיה עשוי בענין כשינעול לא יהיה הדלת עומד על הארץ ממש אלא שיהיה קצת גבוה מן הארץ ואז אפי' אינו קשור כלל מותר. ומצאתי שהוא מחלוקת הראשונים וז"ל ריטב"א. פירש"י רהבה שאחורי בתים כו' אבל כשהיא קשורה ותלויה באויר שגבוה מן הארץ מלא נימא נועלין בהם ורימנהו דלת הנגררת ומדקתני הנגררת מכלל שאין גבוהין מן הארץ כלל. ואע"ג דקתני קשורין ותלוין ע"כ לא שתלוין באויר כאותן שאמרו בפקק החלון בזמן שקשור ותלוי. דא"כ תקשי אריסא אלא לומר שהן קשורין בפתח ותלוין בה אמר אביי כו' מיתבי דלת הנגררת כו' בזמן שיש להם ציר וגבוהין מן הארץ כו' וקס"ד דתרתי בעי שיהא להם ציר וגבוהין מן הארץ (ואין ס' שגירסא זו היא גי' רש"י שכתב אלמא תרווייהו בעי וכ"ל שכן מוכח מגמרא דא"כ מאי מתרצי אביי ורבא בשהיה לו ציר ציר מאן דכר שמיה) ת"ר סוכי קוליס כו' בזמן שקשורים ותלוין כו' והא דלא קתני הנגררין ודאי קשורין ותלוין דקתני היינו שגבוהים מן הארץ דומיא דפקק החלון כו' עכ"ל ריטב"א הרי מבואר בדבריו דגבוהים מן הארץ ר"ל בהוא תלוי באויר שעל ידי שקשור ותלוי באויר הוא גבוה מהארץ ונראה לפ"ז מיאנו לפרש בדלת אלמנה דל"ל אסקופה כפי' הרי"ף דאסקופה היינו היתר של גבוה מהארץ לאותן שמפרשים גבוה מהארץ אע"פ שאינו קשו' כלל כמו שנכתב אי"ה. וכ"ל דלפ"ז הא דלא רמינן מתני' אברייתא דקתני דמצריך היכר ציר וגבוהין לס"ד דבעינן תרתי וכ"ל דס"ל למקשן די"ל דשם דלת יש לה היכר ציר ומכ"ש לפי מה שפירש הריטב"א הא דציר לא כפירש"י דר"ל ציר של הדלת אלא ר"ל ציר הפתח דר"ל שיש שם חור שמכניסין בו ציר הדלת והוכיח זה דא"כ קשה ומהגלת אטו יש לכם ציר (והמפרשים בש"ע פי' על ציר לא ידעתי כוונתו שמרכיב ב' פרושי') וכזה מתורץ קו' הת"ת שהקשה דלפרש"י שמפרש בדלת אלמנה דאשמועינן אעפ"י שיש לו ציר דא"כ עיקר חסר מן הברייתא ולפ"ז א"ש דמסתמא יש לכל פתח היכר ציר ולשיטה זו אם תלוים באויר אע"ג שהפתח שוה לארץ נועלין בו ואפי' במקום שאינו עשוי לכנוס ולצאת תדיר ואם אינו תלוי באויר אלא שקשור ונגרר ע"ג קרקע לא מהני אא"כ יש היכר ציר ובדלת אלמנה הנגררת לא מהני היכר ציר אבל כשתלוי באויר אפשר דגם בזה מהני :

ואמנם מפשטא דליסנא דהרי"ף והרמב"ם והרא"ש והטור משמע שמפרשין אא"כ גבוהין מהארץ ר"ל שיהיה הפתח עשוי בענין זה שהדלת עומד גבוה מהארץ כמלא נימא דאז אינו נראה כבנין ואז אפי' אינו קשור כלל נועלין בו ואם הדלת עומד על הארץ ממש מהני קשור ותלוי והיכר ציר וכן מוכח להדיא מדברי הרע"ב וכן משמע בפי' המשנה להרמב"ם וכן מוכח להדיא מדברי המ"מ שהק' על הרמב"ם בפ' כ"ו שכתב דלת שיש לה ציר כו' בזמן שקשורין כו' וא"ל אין נועלין ואם היו גבוהים מן הארץ נועלין בהן וז"ל קשה ל' רבינו שלא חלק בגבוהין אלא שאין צריכין תליה וקשירה ולא אמר אעפ"י שלא היה להם ציר כו' ואי איתא דגבוהין ר"ל ע"י קשיר' א"כ ע"כ הרמב"ם לא קאי אלא למעט ציר אע"כ דס"ל דגבוהים מהארץ ר"ל אעפ"י שאינו קשור כלל וכ"ל שזהו ג"כ דעת הש"ע והנה הש"ע תפס להלכה כדעת הראב"ד לחלק בין מקום שנכנסין תדיר או באקראי ולכן במקום שאין נכנסין תדיר פסק דאם קשור אע"פ שנגרר בארץ מותר דוקא בציר ואם גבוהים מהארץ ר"ל שהפתח עשוי כן שהדלת עומד גבוה מהארץ מותר והיינו אפילו אינו קשור כלל כמש"כ המ"מ וכ"כ הת"ח. ופתח העשוי לכניסה ויציאה דומה לנגר בסעיף ה' ולכן סגי שיהיה קשור אעפ"י שאין לו ציר (ואף דנוכל לומר שמ"ש הטור והש"ע והוא נגרר ר"ל אפי' מונח בארץ. שהרי הרא"ש גורס דלת אלמנה הנגררת וכתב שמושכין ועוקרין אותה. ומ"מ נ"ל דליתא שהרי כל הוכחת הראב"ד לחלק בין מוקצה לבית משום קושיא דקיי"ל כר"י בנגר וא"כ מנ"ל להקל יותר מנגר. ומיהו הדבר אינו מוכרח דמהרמב"ן משמע קצת דאפי' אינו קשור מותר) וכ"כ הגר"א בס"ק כ"א בדעת הרי"ף וצ"ע :

ואמנם בסעיף ד' כתב הש"ע דין דלת אלמנה שמושכין אותה ועוקרין אותה. וא"כ ק' קו' התוס' דהא אפי' בדלת גמור אסור אא"כ קשור וציר. והגר"א מתרץ דהרי"ף ס"ל דפתח העשוי לכניסה ויציאה מותר אפי' באינו קשור. וברייתא דדלת אלמנה מיירי בכל הפתחים וזה דוחק. דמסתמא פתח כזה אינו עשוי אלא למקום שאין נכנסין בה תדיר. ובעין זה הכתב הריטב"א שפסק' לדעת הראב"ד מ"מ אמתני' מברייתא דדלת הנגררת נימא התם בפתח גמור ומתרץ דמסתמא דלת כזה אינם נותנים אלא במקום שאין הכניסה תדיר. ומזה מוכח נמי דס"ל דאפי' לראב"ד בפתח גמור בעינן עכ"פ קשור דאל"כ אין מקום לקושיתו דע"כ מיירי בפתח מוקצה דאל"כ נ"ל קשור ובע"כ צ"ל כמש"כ. דמ"ש בש"ע והוא נגרר ר"ל אפי' אינו קשור, וע"ז כתב דאפי' בפתח שנכנסין תדיר דמותר אף שאינו קשור דוקא מלוחין הרבה אבל מלוח א' אסור וכמ"ש הגר"א וכמ"ש המ"א ס"ק ח' והת"ח כתב שנראה לו גירסת הרי"ף אינה נגררת וקמ"ל דאפי' גבוה מן הארץ אין נועלין. ודבריו תמוהים שהרי הרי"ף כתב ונשמטין ועוקרין. ולפי מה שכתבתי דברי ריטב"א שר"ל גבוה מן הארץ היינו שתלוי באויר וא"כ כוונתו כגירסת הרי"ף אבל לא כפי' הרי"ף שנשמטין אלא דהברייתא אשמועינן אע"פ שאינה נגררת ע"ג קרקע אלא שתלוי באויר וזה מותר בדלת גמור אבל בדלת אלמנה אף זה לא מהני. מ"מ דעת המ"א להקל אפי' בדף אחד בפתח שעשוי לכניסה ויציאה תמיד :

ודע שהב"י כתב בדלת מלוח א' וז"ל אפי' יש לה ציר דאי דוקא בשלא היה לה ציר אפי' מכמה לוחות ואית ליה אסקופה נמי עכ"ל וצ"ע דעכ"פ אסקופה לא גרע מגבוה של

הארץ

ח וכן החלונות הפתוחים שסותמים בדף או בד"א אם דרך אותו חלון לפתוח ולסתום תמיד אפי' הוא דף א' מותר רק שתהיה מחשבתו מע"ש לסתום בדבר זה. ואין חילוק אם החלון הוא בכותל הבית או למעלה בגג דניכר לכל דאין זה בנין אלא כתוספת לפי שעה (ב) (שם סק"ה):

ט נ"ל הא דבעינן דעתו מע"ש היינו דוקא בדבר שדרך לבטל שם אבל דבר שאין דרך לבטלו לעולם אלא לפי שעה כגון בגד וביוצא בו מותר לסתום בו אפי' לא היה דעתו עליו מע"ש (כדאיתא בסוכה כ"ח דדבר שאינו מבטל אפילו לר"א דאוסר בפקק החלון מתיר בזה וכ"כ תוס' סוף פרק כל הכלים ד"ה פוקקין):

י נגר שנועלין בו ותוחבים אותו באסקופה למטה או למעלה או כמו שלנו שעושין חור בכותל אצל הדלת ותוחבין שם חתיכת עץ אם לא תקנו ועשה בו מעשה והכינו לכך אסור לכ"ע לנעול בו דאפילו בטלטול אסור ואם הכינו לכך ונועל בו תמיד יש להסתפק דאפשר דאפ"ה אסור לנעול בו אא"כ קשור בדלת כמו נגר ואם הוא כלי גמור נועלין בו אע"פ שאינו קשור כלל (וכ"כ סכ"י) וכן אם הוא מחובר לדלת ומושכין אותו ותוחבין בחור מות' לכ"ע (עיין פי"א דכלים מ"ב כדברי הרע"ב שם) (שם):

יא וכ"ז כשתוחב הנגר בחור אבל מותר ליטול קורה המוכנת לכך אפילו היא גדולה כיון שיש תורת כלי עליה ומותר לסמוך בה הדלת דכיון דאינו תוחב בחור אינו דומה לבנין כלל (סי' ש"ח סעיף ג' וברמב"ם פ' כ"ו):

יב קורת הבית שנשברה מותר לסמכה בדבר שהוא כלי ממש ובלבד שלא יהדק בחוזק אלא בענין שיכול לטלו משום דאסור לבטל כלי מהיכנו וגם זה דוקא בשביל שלא תרד הקורה יותר אבל אסור להגביה דהוי בונה ממש וחייב ובדבר שאינו כלי אע"פ שהוא מוכן לתשמיש מ"מ אסור אפי' לסמכה דדומה לבונה כיון שהוא דבר שדרך לבטלו שם (סי' ש"ג):

יג המחזיר דלת או חלון בבנין שבקרקע בצירים שלהן חייב ואפילו בצירים של ברזל שלנו שיכול ליטלן ולהחזירן בלא שום אומנות חייב הנוטלן והמחזירן ולכן אסור אפילו ע"י נכרי ליטול החלונות והדלת דהוי סותר בנין קבוע ופשיטא החלונות שקבועי' כך בלא צירים כלל והם סתומים לעולם דחייב ואינו דומה לסימן ד' דהתם דרכו בכך לפתוח ולנעול משא"כ אלו שהם סתומים לעולם (ג) ועיין עוד לקמן כדין בנין בכלים סי' ד'):

יד אותן חנויות שנועלין בקרשים ויש במקום חקיקה למעלה ולמטה שהקרשים נכנסים בו אין להם דין ציר כלל ומותר ליטלן ולהחזירן:

טו הדלתות שיש להם ב' צירים אחד למטה ואחד למעלה ובנגרן יש ב' חורי א' באסקופה העליונה וא' בתחתונה והצירים נכנסים בהם המחזירם חייב משום בונה ואם יצאו הצירים ממקומם אסור לדוחקו להחזיר הציר למקומו אפי' אינו מגביה או משפיל האסקופה אלא שנשארים במקומם אפ"ה אסור ולא מבעיא ציר העליון דבזה שייך בנין אלא אפילו נשמט התחתון אסור לדוחקו להחזירו (וע' לקמן סי' הנזכר) (שם):

טז נוטלים עצים הסמוכים לדופני הסוכה ומסיקין בהם ביו"ט ודוקא שסמכם אחר שנגמר הדופן עם הסכך אע"פ שסמכן לעבותה אבל אם סמכן בתחלת עשייתה לעבותה או לחזקה אסור אע"פ שאינו ארוג עם הדופן וה"ה אם זרק חבילות על הסכך דאינן בטילות לגבי סכך וא"כ לא הוי מוקצה כיון שלא התיר החבילות לא בטלה דעתו שרוצה להשתמש בהן אבל אם הניח עצים על הסכך בטלות לגבי סכך וא"כ בשנטלן הוי סותר (תקי"ח):

נשמת אדם

היה

הארן מסכו דמותר אפי' באין לו ציר. וכן מוכח מל' רמ"א דבים לה אסקופה מותר. ונ"ל דט"ס הוא וצ"ל ואין לה אסקופה:

(ב) המ"א בסי' שי"ג ס"ק ז' כ' דה"ה לפקק אם אינו עשוי לפתוח אלא לעתים רחוקות הוי כאהל קבע. והביא ראיה מרא"ש סוף עירובין. והמעיין ברא"ש שם אינו מוכרח כלל. ונראה דפקק אינו דומה כלל לזה שהרי אף שדרכו לנעול תמיד בסעיף ג' בעינן עכ"פ קשור דקיי"ל כר"י בנגר. ואפ"ה בפקק לא בעינן קשירה כלל כדאי' שם בריש הסימן והיינו כמש"כ תוס' ורא"ש דפקק אין בו בנין כלל. וא"כ ה"נ י"ל אפי' אם דרכו לפתוח תמיד כיון דלא שייך בו בנין כלל לא בעינן קשירה ולפ"ז ל"ק נמי מה שהקשה המ"א שם ס"ק ח' דמ"ש דהפתח העשוי ליציאה תדיר אם הוא מדף א' אסור לנעול. ומ"ש מפקק והיינו לשיטתו אבל לפי מה שכתבתי שנא והנא דבפקק ל"ש בנין כלל. וע' מה שכתבתי בסמוך סי' א':

(ג) כ"כ הב"ח והמ"א בסי' ש"ת והט"ז בסי' שי"ג והביא ראיה ממ"ש הב"י דלתות המחוברים חייב המחזירן. ול"ע שהרי בדלתות שאין להם ציר כלל מותר ליטול ולהחזירן בסי' תקי"ט משום דל"ש בנין אלא כשמניח הדלת בתוך הציר או שנוטל ממנו אבל שאין בו ציר כלל אין בו בנין דאורייתא כמ"ש הב"י בסי' שי"ג כמה פעמים. ולכן דלת שבמוקצה שפותחים לעתים רחוקים מותר לנעול בהם. ולפ"ז החלונות שדרך לפתחן ולסגרן תמיד והם בלא צירים כלל דינם ממש כפקק החלון שכתבתי בסי' ד' ה' ו' כמש"כ המ"א בסי' שי"ג ס"ק י"ז. ואם כן חלונות שלנו שהם עם צירים של ברזל שעשוין לכך כדי שיוכלו להוציא החלונות ולהחזירן מאי בנין שייך בזה ואינו דומה לצירים הנזכרים בש"ס ופוסקים שהציר נכנס בחור שבמשקוף וצריך להגביה או להשפיל הקרש שבו נכנס הציר כמ"ש הב"י בסי' תקי"ט. והביאו הט"ז שם בס"ק ג': וא"כ הבנין והסתירה הוא מחמת הכנסת הצירים אבל לא מחמת הדלת והחלון אבל בצירים שלנו דל"ש בזה בנין מחמת עצמן דאטו אם יתנו דבר בציר שלנו יהיה חייב והדלת והחלון מצד עצמו אין בו משום בנין וא"כ מה איסור דאורייתא שייך בזה ועיין במ"א סי' שי"ג ס"ק ט'. אם לא שנאמר כיון דמבטלין הדלת והחלון שיהיו תלוים כך לעולם הוי בנין. וכ"ש במקומות שהחלונות אין להם צירים כלל והם קבועים כך במסמרים לבל ימוט וסתומים לעולם דבזה נראה דהוי בנין

גמור

כלל מ הבונה ודין משוה גומות:

א היה לו תל בביתו ונטלה וכן גומא וסתמו חייב משום בונה ולכן אסור לפנות הזבל שברחוב ושבחצר דהוי איסור דאורייתא ואפי' ע"י נכרי (א) (סי' רמ"ד במ"א):

ב החופר גומא בין בקרקע עולם ואפי' בחול ועפר התלושין או באשפה אם צריך למקום הגומא חייב משום בונה ואם אין צריך לגומא אלא לעפרה אסור מדרבנן ולכן אלו המטמינים מעות בשעת הסכנה באשפה חייב שהרי צריך לגומא וצריך ליזהר כשנוטלין חול המונח בקופה בשבת שאינו מוקצה לפזר בבית לנוי או לכסות רוק וצואה שיטלו בענין שלא יעשו גומא אע"פ שאינו מכוין כלל לעשות גומא וא"צ לגומא מ"מ הוי פסיק רישיה ואפילו בדרבנן אסור אלא יטול בשוה או שהחול הוא דק כ"כ שתיכף כשנוטל החול נופל לתוך הגומא וסותמו. וכן אסור להוציא דבר התחוב בקרקע הבית אע"פ שאינו צריך לא לגומא ולא לעפר שמא יבוא להשוות גומות אבל במקום דל"ש משום אשווי גומות מותר להוציא ולכן מותר להוציא צנון וביוצא בו הטמון בחול ועפר התלושים המוכנים בענין שאין בו מוקצה דאע"ג דנעשה גומא מ"מ מותר שהגומא נעשה ממילא ובפירות וקמה וביוצא בו לכ"ע ל"ש גומא (מ"א בסי' תל"ח ס"ק ל"ב וע' בהל' י"ט בהל' בונה מ"ש בזה):

ג אסור לכבד הבית אפי' מרוצף באבנים או בקרשים דגזרינן אטו שאינו מרוצף דשייך בו שיווי גומות וע"י נכרי מותר. ואם מכבד ע"י בגד או כנף אווז מותר אפי' ע"י ישראל דהוי שינוי גדול וכן מותר לרבץ הבית במים בשביל שלא יעלה אבק (סי' של"ז):

ד אוצר של תבואה או של כדי יין אע"פ שמותר להסתפק ממנו שהרי אינו מוקצה מ"מ אסור להתחיל בו לפנות ואם התחיל לפנות מע"ש מותר לפנות אפי' לדבר רשות. ולדבר מצוה כגון לצורך אורחים וביוצא בזה מותר אפילו להתחיל לפנות ובלבד שלא יפנה את כולו דשמא יבא להשוות גומות (ב) ולא מקרי אורחים אלא שנתארחו אצלו בביתו או בבית אחרים

נשמת אדם

גמור ול"ע ומ"מ ח"ו להקל אפי' ע"י נכרי כיון שכולם מסכימי' לאיסור ומה לתקן את הכל:

(א) כתב המ"א בסי' רמ"ד דפנוי זבל שברחוב הוי מלאכה דאורייתא כדאמרי' היתה לו גבשושית ונטלה חייב משום בונה כיון שמתקן הרחוב עכ"ל ע"ש. וכוונתו דאע"ג דא"צ אלא לעפרה מ"מ כיון שמתקן הרחוב הוי בונה ול"ע דמשמע דהא דאמרי' גבשושית ונטלה היינו גבשושית שהוא מחובר לקרקע. משא"כ הזבל שברחוב שהוא תלוש ומה בכך שכוונתו לתקן הרחוב וכי נאמר שהמפנה כלים שברחוב ושבבית דחייב משום בונה כיון שמתקן בכך. וכ"כ המ"א בסי' תל"ח ס"ק ל"ב דדוקא בקרקע עולם שייך חפירה. ואף שכתב שם דגומא שייך אפי' בעפר תלוש והיינו משום בנין הגומא. אבל בפנוי זבל דעכ"פ א"צ לגומא ומה חיוב יש בזה. וממ"ש המ"א בסי' תק"ז דמותר ליטול ביו"ט טיט שברחוב לסתום התנור דהוי תלוש ל"ק די"ל דהתם כיון דא"צ אלא לעפרה מותר משום שמחת יו"ט. וע"ש בהל' יו"ט מה שכתבתי שם וצ"ל דס"ל למ"א כיון שזרקו ברחוב בטל לקרקע עולם. והא דבסי' תרל"ג סעיף ד' והוא גמרא ערוכה בסוכה מבואר דאפי' עפר סתם אינו בטל עד שיבטלנו בפה. י"ל דדוקא בבית וסוכה לא בטל ממילא אבל ברחוב אף בסתם בטל. וכ"כ המ"א בסי' שע"ב ס"ק כ"ז:

ואמנם נ"ל דדוקא בסתם עפר י"ל דבטל ברחוב אבל זבל שברחוב במקום שדרך לפנות את הרחוב לכ"ע לא בטיל כדאיתא בהדיא בסוכה ד' ובעירובין פ"ט ע"א. דדוקא בהדין סתם עפר בטל דלטמיה קאי אבל בית כיון דלא לטמיה קאי בעינן דוקא שיבטל בהדיא (ועיין בפ' ט"ו דהלכות בתי"ט שם) ומעשים בכל יום שזורקין החול שמכבדין מן הבית לחצר ולרחוב. וכן מותר לכסות רוק וצואה וכן מפזרין חול בחצר לנוי ולא הוי כמוסיף על הבנין משום דדעתו לפנותו. ובאמת נ"ל דחצר שאין דרך לפנותו וכן בעיירות קטנות שאין מפנין אותן לעולם דבזה צדקו דברי המ"א דהוי איסור דאורייתא. וא"כ ה"ה דאסור שם לפזר חול אפי' לנוי. ואף שהמ"א בסוף סי' שי"ג כתב דמותר לפזר חול בחצר כיון שאין כונתו לתקן החצר גם זה צ"ע. לפמ"ש הש"ע בסי' ש"כ דאפי' פ"ר דלא איכפת ליה עכ"פ אסור וא"כ כיון שאילו היה מתכוין לתקן אסור א"כ אפי' בלא מתכוין אסור דהוי עכ"פ פ"ר דלא איכפת ליה. אבל לדידי ניחא דכיון דדעתו לפנותו א"ז כאן בנין כלל וה"כ בחצר ורחוב שאין מפנין אותן אפשר דאפי' בסתם בטל דדמי לחצר. ולהכי בש"ע סי' ש"ח סעיף ל"ד ובסי' תל"ח כתב דמכניס מלא קופתו וצוברו במקום א' דמותר להשתמש בו ולא אמרי' דהוי כגבשושית היינו משום דעתיד לפנותו. ומש"כ בסי' ש"ח סעיף ל"ה דאם אינו צבור בטל לגבי קרקע הבית אין כוונתו דהוי כגוף הקרקע דא"כ תיפוק ליה דאסור מדאורי' והתם משמע דטעמא רק משום מוקצה. אלא הכוונה דבטל לענין תשמיש והוי מוקצה דלא הכין מע"ש דכיון שפזרו מוכח שאין דעתו להשתמש בו. אבל בנין אין בו דכיון דמסתמא מפנה ביתו ויש לדמות זה לסי' תקי"ח סעיף ח' דבסמוך לדפנות כיון שהדפנות נארג ואלו אין נארגין אין כאן סתירה. וע"ש בט"ז. ובאמת משמעות לשון הג"א משמע הכי וכמש"כ הב"י ודבריו ברורים ודברי רש"ל שם צ"ע כמו שהאריך הט"ז ולגבי סכך כיון שגם הסכך אינו ארוג הכל שוה ויש בו משום סתירה (וע"ש בביאור ברש"י) ונ"ל דדומה לזה דבקרקע מרוצף באבנים או קרשים לא בטיל מסתמא דעשוי לכבד ולפנות משא"כ כשאינו מרוצף נ"ל דאסור גם לפזר ואפי' לנוי ואז כפנוי' הוא איסור דאורייתא כמ"ש המ"א ואז אסור גם ליטול בי"ט דהוי כמו גבשושית וכדברי המ"א בסי' רמ"ד:

ואמנם כ"ז הוא בזבל ואשפות ואפשר שזה הי' הטעם של המתיר בקאלים ולא כמש"כ המ"א דהוי רבים ואמנם רפש וטיט שברחוב עצמו שמחמת הגשמים בזה בודאי הוי איסור דאורי' כשמכבד או מפנה. וכמ"ש המ"א דזה בטל בודאי לרחוב:

(ב) צ"ע שהרמב"ם בפ' כ"א כ' שמפנה האוצר לדבר מצוה לא יגמור כו' ובפ' כ"ו כ' וכיצד מפנין כו' עד שגומרין ולא יכבד קרקעיתו כו' וצריך עיון. ונושאי כליו לא העירו בזה וצריך עיון. ונראה לי דהאי ולא יכבד אין ר"ל במכבדות דזה לעולם אסור. ודוחק לומר שכוונתו אפילו במרוצף כמו שכתב בה"ג אלא כוונתו כשמפנה כל האוצר זהו כיבודו. וזהו שכתב עד שגומרין ובלבד שלא יגמור עד שיכבד קרקעיתו אלא צריך להניח סמוך לקרקעיתו. וע"ז כ' שעושה שביל ברגלו וקאי אף במפנה למצוה דעכ"פ אסור לפנותו לגמרי ונראה דהרמב"ם מפרש ברייתא דאין מתחילין באוצר אבל עושה שביל כו' ר"ל אין מתחילין באוצר ע"מ לפנותו שאע"פ דמותר להתחיל ולהסתפק אבל ע"ד לפנותו אסור. ומיירי לדבר רשות אבל עושה בו שביל אפי' לדבר רשות וה"ה לדבר מצוה צריך לעשות בו שביל כיון שאסור לפנותו לגמרי ודברי המ"מ ד"ס ולא

גבאי

אחרים אבל כשיזדמן חבירו שיסעוד אצלו לא מיקרי סעודת מצוה וכן אסור להוריד חבית של יין מן העגלה אם לא לצורך אורחים ואם צריך לשתות ממנו בשבת יסמוך שם ממנו ואם א"א מותר לפרקו כיון דלא שייך בעגלה אשוויי גומות (סל"ג) וכן אסור לצדד הבית על הארץ שמא יבא להשוות גומות (סל"ז) :

ה אסור לגרוף אבוס של בהמה אפילו של כלי דגזרינן שמא יהיה אבוס בקרקע ואתי לאשוויי גומות (סי' סכ"ד) :

ו מותר לגרור ע"ג קרקע מטה וספסל ואפי' הם גדולים ולפעמים עושין חריץ בארץ דהוי דבר שאינו מתכוין אבל גדולים מאוד שבודאי עושין חריץ והוי פ"ר אסור (סל"ז) :

ז לא ישפשף ברגלו רוק על גבי הקרקע דמשוה גומות אבל מותר לדרוס עליו בלא שפשוף (סימן סט"ז) :

ח חצר שנתקלקל ממי גשמים יכול לזרות בו תבן וכל דבר שאינו מבטלו ובלבד שיעשה על ידי שינוי אבל דבר המבטלו אסור דהוי כמוסיף על חבנין שהרי משוה גומות ואם אין כוונתו לתקן החצר אלא ליפותו או לכסות דבר מיאוס מותר לכסות. ונ"ל דוקא במקו' שדרך לפנות החצר אבל במקום שאין דרך לפנותו אסור (סס"י סי"ג ועיין לעיל סי' ב' וכנ"ה סס) :

ט אסור לשחוק באגוזים ותפוחים ע"ג הקרקע משום אשוויי גומות אבל ע"ג שולחן מותר ואין מוחין בתינוקות ונשים דמוטב כו' (סי' סל"ח) :

כלל מא דין העושה נקב (סימן סל"ד) :

א העושה נקב כל שהוא והוא עשוי להכניס ולהוציא חייב אבל אם עשוי רק להכניס או להוציא בלבד אינו אלא מדרבנן דכל פתח שאינו עשוי להכניס ולהוציא אינו פתח והעושה נקב להכניס אור ולהוציא הבל החיוב משום בונה. ואם הוא להכניס ולהוציא שאר דברים אינו חייב משום בונה דכל הפתחים והחלונות שבבנין הוא להכניס אור ולהוציא הבל ואמנם החיוב הוא משום מכה בפטיש שהוא ג"כ אב מלאכה דכל דבר שנגמר בו המלאכה חייב משום מכה בפטיש ואפי' בכל שהוא שכן דרך לעשות נקב כ"ש להכניס בו מחט לפתוח מנעול קטן. וחיוב זה דמכה בפטיש אין חילוק בין בקרקע או בכלים לכולי עלמא (א) :

ב סכין התקוע בכותל אם היה הנקב כבר רחב קצת מותר להוציאו בשבת וא"ל אסור להוציאו

נשמת אדם

יככד ל"ע שכתב וא"א לפרש בדבר אלוה כיון שגומרין ול"ע :

(א) ז"ל הרמב"ם פ"י העושה נקב כ"ש בלול תרנגולים כדי שיכנס לבן האורה חייב משום בונה. עוד שם הלכה ע"ז העושה נקב כ"ש בין בעץ בין במתכות בין בבנין בין בכלים ה"ז תולדת מכה בפטיש וחייב וכל פתח שאינו עשוי להכניס ולהוציא אין חייבין על עשייתו. עוד כתב ריש פרק כ"ג נקב שהוא עשוי להכניס ולהוציא כגון נקב שבלול תרנגולים שהוא עשוי להכניס האורה ולהוציא ההבל ה"ז חייב משום מכה בפטיש לפיכך גזרו על כל נקב אפי' עשוי להכניס בלבד כו' עכ"ל. והקשה הכ"מ והביאו המ"א סי' סי"ד שדבריו סותרים אהדדי. ומה שתי' המ"א דבפ' כ"ג איירי בלול שאינו מחובר מלבד שהוא דוחק עדיין הקושיא במ"ע שהרי בפ"י כתב שהעושה נקב בבנין חייב משום מכה בפטיש. ונ"ל דהרמב"ם דקדק בלשונו שהרי בפ"י כתב העושה נקב כל שהוא בלול כו' : ובפ' כ"ג כתב העושה נקב כגון נקב שבלול משמע ודאי דלא איירי מנקב של לול אלא כוונתו נקב במקום אחר והוא דומה לנקב של לול בעשוי להכניס ולהוציא אלא החילוק דבלול עשוי להכניס אור ולהוציא הבל וחייב משום בונה שכן כל הפתחים והחלונות שבבית עשוים לכך. ואף דבבתים הם גדולים מ"מ כיון שמלינו בכ"ג בלול חייב אבל כשעשוי להכניס ולהוציא ש"ד דבזה ל"ש בונה אפי' במחובר אלא החיוב משום מכה בפטיש וז"ש בהלכה ע"ז העושה נקב כו' חייב משום מכה בפטיש דדוקא בלול החיוב משום בונה והכי ניחא ברים הבונה במחלוקת דרב ושמואל בנקב של לול דלרב חייב משום בונה ולשמואל משום מכה בפטיש ולמה לא נחלקו סתם בעושה נקב כ"ש. ולפי מה שכתבתי א"ש דבאחר נקבים אפי' בבנין ל"ש בונה ובזה מתורץ ג"כ קושית תוס' שם ד"ה העושה שהקשו למה הפסיק במכה בפטיש בין מלאכת בנין לקודח ולפ"ז לק"מ דבקודח לכ"ע חייב משום מכה בפטיש :

מצאתי בספר מגיני שלמה שמתרץ קושית תוס' כיון דמקדח פירש"י שעשוי למלאות ובזה לכ"ע חייב משום מכה בפטיש והא דקאמר הש"ס בשלמא לרב דמחזי כחר תורתא לבנין דמשמע דלרב חייב משום בונה הוא רק דחיב בעלמא דקאמר דנכי דלרב מני לדחוקי מ"מ לשמואל קשיא ולכן משני הש"ס דבזעיר ברמלא ולא קאמר אמר לך שמואל א"ו משום דלפי המסקנא גם לרב חייב משום מכה בפטיש ע"ש. ואמנם לדעת הרמב"ם א"א לתרץ זה דא"כ למה לא כתב רמב"ם דאינו חייב משום מכה בפטיש אא"כ בזעיר גרמלא כו' וגם א"ל דס"ל דלרב באמת חייב משום בונה שהרי כתב העושה נקב כ"ש חייב משום מכה בפטיש ואמנם נ"ל דהרמב"ם סמך עצמו אסוגיא דמנחות דף נ"ז ע"א א"ל רבינא לרב אשי תנן הקודח כ"ש חייב ה"ד אילימא במקום אחד כ"ש למאי חזי אלא לאו בב' וג' מקומות דחזי לאצטרופי פרש"י כמו שעושין נגרין כשצריכין לחור א' קודחים ג' קטנים זה בצד זה ומחברים אותו ומשני לעולם במקום אחד דחזו לככא דאקלידא ופירש רש"י לשון של מפתח שראשו חד ותוחבין בתוך התיבה ופותח ונועל עכ"ל. מסוגיא זו נראה דקודח אין ר"ל שנוקב ע"מ למלאות כדפי' רש"י בשבת אלא הקודח היינו הנוקב כ"ש הרי להדיא דרבינא ור"א ס"ל דהנוקב כ"ש חייב משום מכה בפטיש שהרי ככא דאקלידא מכלים וס"ל לרמב"ם כיון דתני הקודח במתני' דבונה דמשמע דגם במחובר נמי איירי ולכן ס"ל נחלק דבלול ממש ס"ל לרב דחייב משום בונה אבל בשאר נקבים בין בבנין ובין בכלים חייב משום מכה בפטיש כיון דאינו עשוי להכניס אור ולהוציא הבל ולכן נקט במתני' מקדח בתר מכה בפטיש :

ובזה מיושב נמי מ"ש הכ"מ שם בפ"י בשם רמ"ת והניח בצ"ע. דלמה כתב הרמב"ם במפים מורסא לעשות לה פה דחייב משום מכה בפטיש והקשה דמאי גמר מלאכה איכא וה"ל לכתוב משום בונה. ולפ"ז א"ש דבונה ל"ש אלא היכא דעשוי לבונית הבל ולהכניס אור אלא דהחיוב הוא משום מכה בפטיש. ולס"ל כמ"ש תוס' שבת ג' ע"א כמש"כ הרמב"ם דהך היא מלאכת הרופא ר"ל גמר מלאכתו. ולפ"ז פסק כרב כדקיי"ל כרב באיסורי. ומה שפסק במסכת דחייב משום מכה בפטיש היינו כרב אשי משמיה דריב"ל דף ע"ה בזה מיושב דברי הרמב"ם בדק היטב :

להוציאו דא"א שלא ירחיב קצת הנקב (סס) :

ג אין נוקבין בחבית נקב חדש ואפי' להרחיבו אסור אבל פותחין נקב ישן ובלבד שלא יהיה הנקב למטה מן השמרים ששם כיון שכל כובד המשקה עליו צריך סתימה מעליא והוי כנקב חדש אבל מן הצד פותחין ודוקא שלא סתמו בענין שתהיה סתימה יפה מהודקת אבל בחבית של עץ שמהדקים העץ בחוזק בנקב וחותכים ראשו על דעת שלא להוציאו הוי כנקב חדש ואסור ולכן מותר לנקוב במגופה שסותמין בה דכלי זכוכי' שקורין (סטאפקי) אפי' בכלי המתוקן לכך או בסכין להוציאו (סי"ד סעיף ו') :

ד ברזא שבחבית ואין אדם יכול להוציאו מותר ליקח ברזא אחרת ולהכות באותה ברזא לצורך לשתות בשבת ובלבד שלא תהיה נגד השמרים דאז נקרא נקב חדש (סס) :

ה סכין התקוע בסל ובכל דבר שאינו מחובר מותר להוציאו ולהכניסו שהרי אינו מכוין להוסיף בנקב. ואם היה תקוע בחבית והוא נכנס מעבר לעבר בענין שכשיוציאנו עושה פתח לחבית אסור להוציאו אא"כ כבר הוציאו פעם א' מבע"י שכבר נתרחב קצת (סס) :

ו כשם שאסור לפתוח כל נקב כך אסור לסותמו. ולא מבעיא בדבר המתמרח כשעוה וזפת וטיט דבזה חייב משום ממרח כדלעיל במלאכת ממחק ובאפר יש בו משום לש כדלעיל במלאכת לש וכן בדבר דשייך בו סחיטה בבגד וכיוצא בו דחייב משום דש או מלבן ועכ"פ שייך בו שמא יסחוט ואפי' אם היה לו שעוה מוכן מע"ש בענין שאין בו משום מוקצה ורוצה להניחו בנקב לסתמו בלא מירוח אסור שמא ימרח. אלא אפי' לסותמו בקש ותבן וכיוצא בו אסור אם המשק' יוצא דהוי כמתקן מנא. וע"י נכרי מותר. ואם נתרועעו החבית הרבה וצריך תיקון מותר לקרות לנכרי אעפ"י שעי"ז יבין הנכרי ויתקן ועיין לקמן כלל ס"ב סי' ה' (סס) :

ז מותר ליתן קנה הלול שקורין ליוועך או ברזא בנקב החבית להוציא היין אע"פ שלא היה בו מעולם כיון שכבר מתוקן לכך (סס) :

כלל מב הבונה ודין אהל (סט"ז) :

א העושה אהל קבע טפח חייב משום בונה ואפי' בכלים (רי"ף ורמב"ם ודוקא כשעושה גם המחיצות בשבת אפי' רק ג' מחיצות) (רסב"א כתי' שבת דף קל"ח) ודוקא שהמחיצות והאהל צריך לצל או להשתמש תחתיו כגון מטה שמשתמש תחת המחיצות ואע"ג דמשום המחיצות אינו חייב שהרי הם רק מחיצות עראי מ"מ החיוב הוא משום אהל (ב"י ס"ס סט"ו בשם תוס' וכ"כ סט"ז שם ס"ק י"א ומ"א שם ס"ק כ"א) אבל אם אין שם רק ב' מחיצות אע"ג שעשאן בשבת וגם צריך לאויר שתחתיו וכן אם היו שם מע"ש המחיצות או שאין צריך לאויר שתחתיהן פטור אבל אסור מדרבנן (סס) :

ב לפיכך הוילון שתולין סביב למטה ויש מהם שמקיף המטה מג' צדדים וגם למעלה יש אהל אסור לפרוס בשבת מדאורייתא ואפי' ע"י א"י ואם אינו מקיף רק ב' צדדי המטה ע"י ישראל אסור מדרבנן דהא צריך לאויר שתחתיו לצניעות ועל יד א"י הוי שבות דשבות ושרי (סס) :

ג ולכן אסור לפרוס הסדין על חעגלות דאע"ג דהמחיצות כבר עשויות ואינו אלא אהל עראי וכן על עריסה של קטן שמתוקן שם חשוקים (שקוריין רייפין). ואם היה כבר פרוס מע"ש ברוחב טפח מותר למשוך כלו דהוי תוספת אהל עראי ומותר. אבל כריכה מה שהסדין מוכרך יחד אע"ג דעוגל הכריכה מחזיק כמה טפחים לא מהני שהרי הכריכה לא נעשה בשביל להיות לאהל וא"כ הרי עושה אהל בתחלה (ועיין לקמן בדיני מוקצה כילד יתנהג לכסות הסחורה) וכן אם החשוקים קרובים זה אצל זה ואין בין א' לחבירו ג' טפחים או שמסורג בחבלים וכן מטה שמסורגה בחבלים פחות מג"ט מותר דהוי כסתום אבל אם יש יותר מג"ט אסור לפרוס עליו סדין בשבת דבמטה צריך לאויר שתחתיו להניח שם מנעליו (סס) :

ד אם אין שם מחיצות או אפי' יש ב' מחיצות וא"צ לאויר שתחתיו כגון רגלי שולחן שלנו מותר ליתן עליהם השולחן וכן כסא שמקפלין אותו מותר לפתחו אבל להניח השולחן על תיבה פרוצה או על חבית פתוחה מלמעלה אסור וכן תיבה שמכסים אותה בכסוי שלה אם אינה מחוברת בה אלא שמסירין אותה כולה וכן אותן תיבות שנעשין בענין שמושכין המכסה צריך ליזהר שלא ימשוך כל הכסוי דהוי כסותר אהל ובשמחזיר עושה אהל אלא יניח מכוסה קצת דהוי כתוספת אהל. ובסעודות גדולות שמניחין שולחנות על חביות צריכין ליזהר שיהפוך צד החביות הפתוח לצד הקרקע ועל צד הסתום יניח השולחן וכן יש ליזהר שלא לכסות חבית של מים אם היא הסרה טפח דהוי כאהל אא"כ אינו מכסה כולה. וס"מ נ"ל דא"צ למחות המכסה חבית של מים שיש להם על מי שיסמכו וכן בתיבה ומטה שקורין (סלאף באנק) שיש לו כיסוי ואינה מחוברת בו (ספרי לסרא"ב"ד ורשב"א אין בכיסוי כלים משום בנין וטעם

דחבית אסור מפני שנראה כמשמר ר"ל כאילו משמר מן הפסולת וגם האחרונים מחלקים דהא בכלי עומד במקומו מותר אם לא במטלטלין אותו ממקום למקום דהוי כעושה מחיצות ג"כ (עיין בב"י וט"ז שם) וטיש קעסטיל שנשמט כולה מן השולחן אם יש בעומק חללה טפח אסור להחזירה שעושה אהל :

ה במקום שסותמין נקב שהעשן יוצא בכר של תבן וביוצא בו יש להסתפק כיון שיש לו מחיצות בפ"ע הוי כעושה אהל בתחלה ואסור (בסי' שט"ו במ"א ס"ק ז' מסתפק ג"כ ובאחרונים נ"ע שהרי בפקק החלון אפי' בארובה שבגג מותר כמש"כ שם ס"ק א' ונ"ל דהתם הארובה אינו מחזיק אלא מקלא הגג אבל כאן הנקב מחזיק כל הבית המחיצות והוי כאהל :

ו אע"ג דאין אהל בלא מחיצות מ"מ אם נעשה לצל אסור ולכן יש אוסרין ליתן בראשו בשבת ברייטל או קאפלוש כיון שבולט טפח וכ"ש דאסור להחזיק בידו להיות לצל על הראש מה שקורין דעביל או פראלסיק להציל מן הגשמים או מן החמה שהרי עושה אהל בתחלה (סימן ש"א סעיף מ') :

כלל מג דין דסותר (סי"ד)

א הסותר כל שהוא חייב והוא שיסתור ע"מ לבנות ואם סתר דרך השחתה פטור לכ"ע והסותר אהל קבוע או שפרק עץ תקוע ה"ז סותר וחייב והוא שיתכוין לתקן (רמב"ם פ"י) . וה"ה הפורק ברזל התקוע בעץ חייב ולכן דלת שנאבד המפתח אסור להסיר הצירים של ברזל או להסיר ולשבור המנעול אבל מותר לפתחו ע"י מחט או סכין או מסמר ואם הדלת קשור בחבל מותר לקשרו ולהתירו דאינו קשר של קיימא דדרכו בכך לקשרו תמיד בכל יום אבל אם הוא עשוי להתקיים שלא להסיר בשבת אסור להתוך החבל או לנתקו כיון שהוא דלת המחובר לבנין שבקרקע הוי סותר ואפי' ע"י נכרי אסור וע' לקמן כלל צ"ג מדין סותר (שם):

ב מותר לפתוח התנור ששורקין אותו בטיט שאינו עשוי להתקיים כלל רק עד למחר ולא הוי בנין כלל (רנ"ט) :

כלל מד הבונה דין בנין וסתירה בכלים ומכה בפטיש (סי"ד) :

א אין בנין וסתירה בכלים . וכלי שהוא מחזיק מ' סאה שהוא אמה על אמה ברום ג' אמות אם הוא לפי שיעור הזה דינו כבנין ממש ואין נידון בכלל כלים אלא כאהל קבוע אבל פחות משיעור זה דינו ככלי לפיכך דלת של תיבה ושאר כלים שקשור בחבל אם אין יכול להתירו מותר להתכו דזה מקרי סתירה גרועה ולא גזרו בכלים וכן המחזיר הפרקים של כלי שנתפרק אם אינו מהדק אע"ג דאסור מ"מ אין בו חיוב כיון שהדיוט יכול להחזירו אבל העושה כלי גמור חייב אף בכלים משום בונה או משום מכה בפטיש ליש פוסקים (סי"ד) :

ב ולכן מפתח של כלים שנאבד אסור לשבור הצירים או המנעול דהוי כסותר ואסור מדרבנן . ולקבוע צירים או מנעול בכלי לכ"ע אפילו ע"י א"י אסור דהוי מלאכה דאורייתא תיקון מנא משא"ב בשובר דהוי מקלקל בסתירה (א) (שם) :

ג כלי שלם אפילו עשוי מקליפות עץ אסור לשברו וכן חבית קטנות שמחוברים הנסרים ע"י חשוקים של עץ שקורין (רייפן) אסור להסיר החשוקים דהוי סותר כלי . ומיהו אינו אלא בדרבנן שהרי אינו סותר ע"מ לתקן ויש להתיר ע"י א"י ואם קשור בחבלים מותר אפילו ע"י ישראל שאינו חיבור גמור (שם) :

ד כל העושה דבר שעי"ז נגמר המלאכה חייב משום מכה בפטיש . לפיכך מיני כלים שהדלתות שלהם יש להם ב' צירים אחד למטה ואחד למעלה וכנגדן יש חור אחד למעלה וחור אחד למטה והצירים תקועים בהם ועל ידי זה נפתחים ונסגרים וכן יש דלתות בהצרות ודיר של בהמות אף בזמנינו העשוים כך והמחזיר דלת של בנין הקבוע בקרקע בציר שלהן חייב ובכלים אסור להחזיר דגזרינן שמא יתקע במקבות וגרזן וחייב משום מכה בפטיש ואפילו בצירים שלנו שהם מברזל אסור להחזיר דלתי הכלים דגזרינן שמא יראה שהציר אינו תקוע יפה ויחבר אותו במסמרים . ונ"ל דמותר ליטול הדלת של כלים מן הציר שלנו ע"י א"י דאין זה כתירה גמורה שהרי אינו שובר כלום וגרע משבירת צירים בסי' ב' אבל בבנין של קרקע כבר כתבנו בשם האחרונים דחייב (ג) ואם נשמטו הצירים מן ההורים שבאסקופה

נשמת אדם

(א) עיין מ"א סי' שי"ד ס"ק י' שכתב דהתם איירי כגון שעושה כלי וכוונתו דהתם איירי שע"י שתקע עץ בעץ נעשה כלי אבל הכא כל חד וחד כלי בפ"ע . דאל"כ הרי מבואר ברמב"ם התוקע עץ בעץ והמכניס יד לקרדום חייב והביאו המ"א בסי' ש"ג . ומה שהק' הט"ז שם ס"ק ח' לפי דברי המ"א לק"מ : (ב) כתב הרמב"ם בפ"י וז"ל המחזיר דלת של בור ודות חייב משום בונה . וכ' המ"מ שהוא מש"ס דעירובין ק"ב משמע דר"ל דמחזיר אותו בציר שלהן כדאי' התם בהדיא. והפ' כ"ב כתב התוקע חייב משום בונה לפיכך כדלתות המחוברין לקרקע לא נוטלין ולא מחזירין גזרה שמא יתקע עכ"ל והק' המ"מ למה הולך לגזירה שמא יתקע שהרי בלא תקיעה חייב משום בונה כמבואר בפ"י עכ"ל. ועיין בכ"מ ריש כל הכלים ובמה שכתב הר"ן שם ד"ה לול ותירוצו ל"ש על הרמב"ם וג"ל דבודאי ל"ש בונה אלא כשמחזירין לציר שלהם ואם נשמט מן בציר

כציר שלו דהיינו שהקרש שבו החור העליון הוגבה למעלה או שהקרש שבו חור התחתון נשמט למטה וא"כ המחזיר לציר שלהן ובזה איירי בפ"י דחייב משום בונה . אבל אם אינו מתקן הקרשים להשפילן או להגביהן רק שמניח אותם כמו שהם נשמטים ע"ז כתב בפרק כ"ב דאפ"ה אסור להחזירם אפי' אינו מתקן הקרשים דגזרי' שמא יתקע . עוד י"ל בהגנון זה שיתקע הוא דוקא כשמהדק בחוזק ואם אינו מהדק בחוזק א"כ חוזר ונופל ואין זה בנין אפ"ה אסור להחזיר שמא יתקע שהרי אפי' בכלים אסור להחזיר אפי' אם אינו מהדק דגזרינן שמא יהדק. וכדאיתא בדף מ"ז מלבנות המטה כו' לא יחזיר ואם החזיר פטור ולא יתקע ואם תקע חייב . ולשון הטור וש"ע סעיף י' שכתב מטה כו' אסור להחזירה ולהדקה כו' . ובאמת אפי' אינו רוצה להדק אסור . וכדמסיים ואם דרכה להיות רפוים מותר . וכ"כ רמ"א בהדיא אלא שכתב להדקה דאז חייב . ועכ"פ מ"מ רמב"ם בפ' כ"ב כוונתו לא יחזיר אפי' אינו מהדק דשמא יתקע ולק"מ מה שהק' הלח"מ בפ' כ"ב ובלא"ה לק"מ דהא הטעם לא יחזיר הוא שמא יתקע בכלים וזה לא שייך בנטלין :

שבאסקופה אפילו לא יגביה או ישפיל הקורות שבו החור אלא יניח הדלת שיעמוד כך ברפיון אסור שמא יתקע ובכלים אם יצא ציר התחתון מותר לדוחקו במקומו דאין כאן בנין כולי האי אבל אם יצא העליון א"כ ה"ה נופל לגמרי והוי בנין יותר אפי' בכלים אסור לדוחקו להחזירו (סי' ש"ג) :

ה כל הכלים שהם של פרקים שנתפרקו אם דרכם להיות רפויים תמיד מותר להחזירם אבל אם דרכם להיות מהודקים בחוזק אסור להחזירם אפי' בלא הידוק שמא יהדק והמהדק חייב משום מכה בפטיש ואין בכלל זה הכלים שהכיסוי שלהם עשוי עם שרויף דזה עשוי מתחלה לפתחו ולסגרו תמיד אבל מה שאין דרכו לפרוק תמיד אע"פ שנעשה ע"י שרויפן י"א דחייב ופשיטא היכא שיש לחוש שיחבר במסמרים ומקבות דאסור אפי' אם דעתו עכשיו שיהיה רפוי (אף הרש"י והר"ן סוף כירה כ' גזרה שמא יתקע ע"י יתידות וכ"כ הריא כל הכלים אבל בעירובין פרש"י וכ"כ שם ר' יונתן דאפי' רק מהדקו חייב וכ"מ ברמב"ם וכ"כ להדיא בסמ"ג ובסמ"ק ובאמת זה וזה איתא) (שם) :

ו כפסל שנשמט א' מרגליו או ב' אסור להחזירם שמא יתקע בחוזק וגם אסור לסמכו על כפסל אחר מהאי טעמא אא"כ כבר ישב עליו כך מע"ש דכיון דלא תקע מע"ש ל"ג שיתקע היום ודוקא שהרגל הנשמט ראוי להחזירו דאז שייך לגזור אבל אם נשבר או נאבד ל"ג שמא יעשה רגל אחר בשבת ולכן מותר לסמכו לספסל אחר ולכן נ"ל דמותר להניח דף על ספסלים או על התי' עץ שהבינם מע"ש לכך כדאיתא בכלל ס"ו סי' ו' דל"ש בזה שמא יתקע (שם סימן ש"ח) :

ז מכבש של ב"ב (דהיינו מה שקורין פרעס) והם ב' לוחות זה על זה והבגדים ביניהם מתירין אותו ליטול ממנו בגדים לצורך שבת אבל לא כובשין אותו שהוא צורך חול ושל אומן אסור מפני שהוא תחוב בהזקה והתרתו דומה לסתירה ולכן אפילו היה מותר מע"ש אסור ליטול כלי מתוכו גזרה שמא יבוא להתירו (סימן ש"כ ובמ"א) ונ"ל דאם היה מותר מע"ש לצורך הרבה מותר (עיין בטור וב"י) :

ח אסור להכניס רצועות במנעלים או מכנסיים חדשים דהוי תיקון מנא ואפי' בישנים אם הנקב צר ויש בו טורח להכניסו (סי"ז) ועיין לעיל בדין קושר :

ט מחט שנתעקמה אסור להשוותה וכן סכין שנפגם אסור להשחיז דהוי תיקון מנא (ועיין לעיל בדין קושר) :

י אסור לאשה לקלוע שערות ראשה דדמי לבנין וה"ה דאסור לסתור דדמי לסותר (ג) (סי' ש"ג ספי' ר"ס) אבל הקולע נימין בתלוש חייב משום אורג (כדלעיל במלאכת אורג) :

יא הגודל פתילה הוי תיקון מנא (כן משמע בבה"ג וברמב"ם בסל' י"ט) ונ"ל דהיינו כשהיא מתוקן כבר רק שמקם' אותה אבל שעוש' פתילה מצמר גפן חייב משום טווה) (ועיין לעיל במלאכת אורג ובמלאכת קושר סי' ז' מה שכתבתי שם) :

יב הצר צורה בכלי אפי' בלא צבע אפילו מקצתה חייב משום מכה בפטיש (רמב"ם) :

יג הנוטל מן הבגד קסמין וקשין התחובין בו מן האריגה וקשרים הנשארים מהאריגה חייב משום מכה בפטיש שזהו גמר מלאכתן ודוקא בשעושה ליפות הבגד אבל אם נפל דבר מאכל על בגדו מותר לקלפו . וכן אסור להסיר השלל שקורין (סטריגווניע) שעושין החייטים בתחלת התפירה כדי לחבר החתוכים ואפשר דחייב (סי' ש"כ) :

יד המנער טלית. חדשה שחורה כדי לנאותה ולהסיר הצמר הלבן או הצהוב הלבן הנתלה בה כדרך שהאומנין עושין חייב דהוי מכה בפטיש ואם אינו מקפיד מותר (ד) וצריך ליזהר בזה במדינתנו שבולן לובשין שחורין (שם) :

נשמת אדם

המפיס

(ג) כ"כ תוס' ורא"ש ריש פ' במה אשה ול"ע בירושלמי איתא ר"נ בר"י אמר ע"י שהיא מתרתן שכן תני בנדתה והיא שבוחה ומבגלת כהן ד"א . והיינו כדאיתא בבבלי שם . עוד שם א"ר מנא ובקדמיתא הוינן אמרינן ע"י שהיא מתרת את התפור ולא הוינן אמרינן כלום תני ר' אושעיא תותל של תמרים קורע ומתיר ובלבד שלא יקשור . ר"ל שהיו אומרים הטעם שמתרת קליעת ראשה ומדתני ר"א תותל כו' ש"מ דמותר להתיר הקליעות . וא"כ ל"ע על תוס' ורא"ש שכתבו מסברא דאסור להתיר הקליעה :

(ד) ז"ל רמב"ם בפ"י . ואף דברמב"ם כתב למר לבן . כתב המ"מ שם שכל דבר המלהיב וכן מוכח שהרי הרמב"ם מפרש כך מה דאיתא בדף קמ"ז אר"ה המנער טליתו בשבת חייב . ומוכח התם ממעשה דאביי דהיה חושש מפני הטל והיינו ע"כ דל"ש למר או שאר דבר לבן ע"ג בגד שחור. וכ' המ"מ דדברי רמב"ם עיקר . ולכן נ"ע על רמ"א שכ' בסי' ש"ב מותר להסיר נוצות מן הבגד . ומשמע דאין חילוק ואפי' מבגד שחור והדם ואיך לא השם כלל לדברי הרמב"ם ומ"מ . ובאמת בספר

הזכרונות

טז המפיס מורסא דהיינו שפותח השחין או המכה אם כדי להרחיב פיה כדרך שהרופאים עושין שמתקנין לה פתח חייב דהוי גמר מלאכה ואם מתכוין רק להוציא ליחה שיש בה עכשיו ואינו חושש אם תחזור ותסתום מיד ה"ז מותר דאע"ג דממילא נעשה פתח במקו' צער ל"ג כיון שאינו מתקיים כלל (ספ"א) :

טז נ"ל דהעושה פתילה שקורין (זעפיל) לתחוב בפי הטבעת מחלב ובורית וביוצא בו ואפי' מנייר שכורך אותו ומקשה אותו (עיין סי' י"א) חייב שהרי עושה כלי אם לא לחולה שיש בו סכנה אבל מה שעושין מחתיכת לפת כיון שהוא אוכל בהמה אין בו משום תיקון כלי כדלקמן סי' י"א (ועיין לעיל כלל ל"ג בסי' ג') :

יז אין מטבילים כלים חדשים דכיון דאסור להשתמש בו הוי כמתקן מנא (ס) ואם הוא כלי שראוי למלאות בו מים ימלא מים מן המקוה או נהר במקום שיש עירוב ועלתה לו טבילה ולא יברך דא"כ יהיה מוכח שעושה משום טבילה . וא"ל יתנו לא"י במתנה ויחזור וישאל ממנו דה"ל כלי של א"י דמותר להשתמש בו בלא טבילה.ואם לא נמלך וטבל מותר להשתמש בו . ונ"ל דאם א"א לו בא' מאופנים הללו ויתבטל עי"ז מאכילת שבת כראי הוא חב"י לסמוך עליו ומותר להטביל לכתחילה (סכ"ג) :

יח אסור ליטול קיסם להצוץ בו שיניו שמא יקטמנו ואם קטמו ביד פטור ובסכין חייב דהוי תיקון כלי (ועיין במלאכת מחקך) אבל קש וכיוצא בו שהוא מאכל בהמה אין בו משום תיקון כלי ומותר לקטום אפי' בסכין וכן מותר לקטום עצי בשמים ביד אפילו הם קשים בעץ כדי להריח בהם (סי' סכ"ב) . ולהצוץ בו שיניו נראה מדברי רמב"ם דדינו כקיסם (עיין בכ"א כלל ל"ו) :

יט אסור להשמיע קול של שיר בשבת בכלי וביוצא בו אפי' להכות באצבעו זה על זה או על הלוח להשמיע קול או לקשקש באגוז ובזוג לתינוק שלא יבכה ולא מטפחין יד על יד ולא מרקדין ובולם גזרה שמא יתקן כלי שיר ולכבוד התורה מותר לרקד ולטפח ובלאחר יד מותר לטפח ומ"מ אין מוחין ביד העושין כן לתינוק שלא יבכה די"א דבזמה"ז ליתא גזירה זו שמא יתקן כלי שיר דאין אנו בקיאין בזה . ומטעם זה יש מתירין לומר לנכרים לנגן בכלי שיר לכבוד החתן וכלה ויש מקילין יותר לומר לנכרי לתקן הכלי שיר דעיקר שמחה בחופה היא דוקא בכלי זמר ובקצת מקומות נהגו לאיסור אפי' לומר לנכרי לנגן דיש לשמח החתן במאכל ובמשתה ובשיר בפה ובפיוטים . ומ"מ אם בא הנכרי ונגן מעצמו אין מוחין בו . זוג המקשקש לשעות על ידי משקולת שקורין (זייגר) מותר לערבו מע"ש שיקשקש בשבת דידוע לכל שהעמידו מאתמול . ולפי מה שכתב רש"י בעירובין ד' ק"ג דבשנפסק נימא ומגלגל היתד שלמעלה עד שמאריך ומניע ליתד של מטה וכורכה בו הוי אב מלאכה דמתקן מנא ע"כ לפ"ז אסור להעריך זייגר שקורין (אן דרייען) שזה דומה ממש לזה וא"כ אסור ג"כ לומר לנכרי להעריכו

נשמת אדם

בזכרונות כתב דאסור . וגם דברי הב"י בסי' ש"ב צ"ע · שאחר שהביא דברי רמב"ם וכתב וז"ל מיהו מספקא לי אם דעתו לפרש והוא דקפיד עלייהו לומר שכל שאינו מסירה בדרך עסק מקרי קפיד עלייהו כמו בדין דלוקט יבלת שכתבתי בסי' י"ב וצ"ע שהרי כאן א"א לפרש כן שהרי אמר רב יוסף נפוץ שדי אנן לא קפידן מידי הרי שאפילו בכוונה מותר . וע"כ נראה לי דהא דאמרינן והא דקפיד ר"ל דמקפיד ללבשו עד שיסירנה כפי' רש"י שם . ולכן כ' הרמב"ם כאן בדין זה ואם אינו מקפיד מותר ר"ל מותר להסירה בכוונה . אבל בדין דלוקט יבלת הוא הא דאמרינן בכלל גדול האי מאן דשקיל אקופי מגלימא חייב והוא דקפיד כתב שאם מסירה בכוונה חייב ובדרך עסק פטור . אבל מותר לא אשכחינן ביה . והטור והש"ע שכתבו בסי' ש"ב ומפרשים לה דמנער הבגד דהיינו מן הטל כתבו ג"כ דאם אינו מקפי' ללבשו כך מותר , וא"כ לא ידעתי מקום הספק להחמיר בלא קפיד כיון דבגמרא איתא להדיא דעבדו מעשה ואמר נפולו ליה באפיה ומעשה רב וכ"ש מאמוראי בתראי · ולכן אני תמה על ספר הזכרונות שמרוב חסידותו כ' לאסור אפי' בלא קפיד מכח דברי הב"י ולא הרגיש שדברי ב"י צ"ע ליישבם :

(ס) הרמב"ם בפ' כ"ג כתב הטעם לטבילת כלים משום מתקן הרבה בבילה ובהל' י"ט כתב הטעם משום שמא ישהה וכתב מהרש"א בבילה דלדעת הרמב"ם דע"כ צריך לחלק בין שבת לי"ט כדאי' שם ולכן ס"ל דבשבת החמירו משום דמחזי כמתקן וביו"ט משום צורך י"ט ל"ג משום תיקון ע"ש וצ"ע דהא כל מה שאסור בשבת משום תיקון מנא אסור גם בי"ט ומ"מ שהקילו בזה וצ"ל כיון דיש נמלא נדדים להשתמש בו כך כגון שיתננה לא"י וא"כ אינו תיקון גמור וכמו שכתב בעין זה בט"ז בסי' תקי"ד ס"ק ב' ועפי"ז היה נראה אפשר להתיר במקום שיצרו של אדם תוקפו עליו לאתמים והנרות דולקים שמותר להעמיד פארוואן להתחלה אף שאינו נפסק מע"ש טפח כדלעיל בכלל ל"ט סי' ג' כיון דאפשר ע"י כפיית כלי . וכן בפני ספרים שאפשר לכסותם וא"כ לא הוי מחיצה להתיר כדמשמע פשטא דסוגיא דגמרא בבילה אפשר לעשות מחיצה . וכ"כ הרמב"ם וכל הפוסקים סתם דמשמע מחיצה כדין דהיינו גבוה י"ט ואף שהמ"א בסי' שמ"ו ס"ק ג' כ' דכוונת הגמרא שיעשה מחיצה בענין שלא יהיה הנר נראה כלל. אין זה משמעות הגמרא והפוסקים דכתבו סתם מחיצה ואף דבמרדכי איתא להדיא דאסור וכ"כ רמ"א בסי' שט"ו . י"ל דבמקום שיש לאחוז ח"ו למשז"ל או שיפשם לאור הנר דאיכא סכנה אפש' לסמוך על כל הפוסקים שכתב המ"א שם וע"פ סברת הט"ז ותמי' לי על הט"ז דמשמע דמודה דבשבת אסור רק בי"ט מותר מפני שאפשר לכבות הנר . ולא ידעתי מה חילוק אם אפשר לכבות או לכפות עליו הכלי וצ"ע . ובפרט שי"ל דגם מהר"ם שבמרדכי מחמיר על עצמו היה שהרי לא מצינו בשום מקום דצריך לעשות מחיצה להשתין וצ"ע ועיין במ"א סימן פ"ה ס"ק ד' שכתב בשם ס"ת דאם נכנס לו הרהור אסור במרחץ מותר להרהר בד"ת שם כדי לבטל ההרהור ע"ש . ואף דהרהור במרחץ לרש"י ורא"ש הוא איסור דאורייתא הרינן מכ"ש עשיית מחיצה דאינו אלא מדרבנן . ואפשר דאפי' מדרבנן מותר כמו שכתבתי דאינו אלא לצניעותא . ואף שכתבתי לעיל בהלכות תפלה כלל ג' בהג"ה סימן א' דלש"ה הרהור במרחץ אינו אסור אלא מדרבנן . מכל מקום כאן קיל טפי · וא"ו להקל אלא בענין שכתבתי כדי להנצל מעבירה המורה מזה . וקצת יש לדמות ג"כ זה לסי' שכ"ה סעיף י' שכתב רמ"א דמותר לומר לא"י לכבות הנר כיון שאפשר ביבראל ילך שם לעשות ע"ש :

להעריכו אך בשעה שהוא ערוך אפשר דלא שייך זה ויש להתיר ע"י א"י לצורך מצוה ודוקא בשעה שהוא ערוך כן נ"ל (ועיין מ"א ס"ק ד') ומזהר לצפצף בפה . ואסור להכות בשבת על הדלת בברזל הקבוע בו אעפ"י שאינו מכוין לשיר כיון שהכלי מיוחד לכך (סל"ח) :

כ אין שטין על המים שמא יעשה לו כלי ללמוד לשוט בו וכן אסור לעבור במעבר שקורין (פרלאס) מזה הטעם ואסור לכנוס בספינה אם לא שקשורה ביבשה או שעומדת על הקרקע (סי' סל"ט) ואם צריך לעבור במעבר למצוה עוברת וא"א בענין אחר וכן מי שיש לו חוב אצל א"י והוא ברי הזיקא אם לא יעבור בשבת בספינה אפשר שיש לסמוך ולהתיר (סימן סל"ט) :

כא מדיחים כלים לצורך היום כגון בלילה לסעודת שחרית ושחרית למנחה ולאחר שאכל סעודה ג' לא ידיח דהוי כתיקון כלי לצורך חול וכלי שתיה מותר כל היום דאין קביעות לשתיה . ומ"מ לא ידיח כלי זכוכית בשבולת שועל להצהירו ביותר כיון דבלא"ה הם נקיים הוי טרחא יתירה . וכשם שמותר להדיח כך מותר לשוף ולשפשף אפי' בחול כדלעיל כלל ל"ח סי' ז' וע"ש (סכ"ג) :

כב אין מפרישין חלה בשבת דהוי כתיקון מנא · ואם שכח מלהפריש מע"ש בח"ל מותר לאכול ומשייר התיכה א' ולמחר מפריש מהתיכה זו חלה (סל"ט) :

כג הנורר עץ כל שהוא חייב משום מכה בפטיש (רמב"ם פ"י) ולרש"י בגורר החיוב משום ממחק (עיין לעיל במלאכת ממחק סי' ו') (וסמ"ה בסי' תנ"ט ס"ק י"ב כ' דגרירה הוי שבות ותמה עליו בא"ר דברמב"ם כ' דחייב . וכ"ל דאין ספק שיש ט"ס בדברי כמ"א וצ"ל דהדהה הוי שבות שהרי גם במהרי"ל לא נזכר אלא הדאה) :

כד בגד לבן וחדש דהיינו כל זמן שלא נתכבס ולבש אותו בשבת ודעתו לחזור ללבשו בשבת זו ואין לו אחר מותר לקפלו באדם א' דאז אינו תיקון כלי כ"כ אבל אם כבר נתכבס פעם א' דהוי כבגד ישן או בבגד צבוע או אפי' לבן וחדש אלא שיש לו בגד אחר שיוכל ללבשו ואפי' אינו יפה כראשון או בב' בני אדם שאז מתקפל בטוב או אפי' באדם א' אלא שמקפל על השולחן או ספסל דאז הוי כב' בני אדם אסור לקפל דדומה לתיקון מנא ודוקא כדרך קיפולו הראשון אסור אבל אם מקפלו שלא כדרך קיפולו הראשון הכל מותר ודוקא שרוצה ללבשו בשבת דאל"כ הכל אסור :

כלל מה מו המכבה והמבעיר (בסימן של"ד) :

א המבעיר כל שהוא חייב והמכבה כ"ש לעשות פחמין חייב לכ"ע שהרי צריך לגוף הכבוי אבל המכבה מפני שהוא חס על העצים ועל הפתילה שלא לעשות פחמין לרמב"ם חייב ולשאר פוסקים פטור דהוי משאצ"ל ומ"מ חמור משאר איסורין דרבנן כיון דיש בו צד חיוב לכ"ע (שבת מ"ד תוס' ד"ה דכל סיכא ע"ש) :

ב המחמם ברזל חייב משום מבעיר אבל המכבה גחלים של מתכות לכ"ע אין בו חיוב דל"ש בו כבוי רק י"א דאם כוונתו להקשות הברזל חייב משום מצרף דהוי גמר מלאכה והיינו מכה בפטיש ומ"מ מיחם שפינה ממנו מים חמין מותר ליתן בתוכו מים צוננין מרובים כדי להפשירן ולא אמרי' דהוי מצרף כיון דאינו מתכוין לכך ולא אמרינן דהוי פסיק רישיה שכיון שאינו מתכוין לכך א"כ אינו עושה כלי (עיין במ"א סי' ש"ח ס"ק ל"ו וברמב"ם פ' י"ב במ"מ ובלח"מ שם) לפיכך התירו לכבות גחלים של מתכת שמונחים בר"ה כדי שלא יוזקו בו רבים אבל גחלים של עץ אסור לרמב"ם דהוי איסור דאורייתא :

ג בענין דליקה שנפלה בשבת ח"ו יען כי בעו"ה עכשיו בהולים מאד להצלת ממונם ואם לא ימצאו דרך היתר יצילו בדרך איסור ולכן אכתוב הדעת היותר מקילים עפ"י דין ואח"ז אכתוב לשון או"ה והביאו ג"כ א"ר אף שלענ"ד הוא נגד כל הפוסקים ולא נמצא בשום פוסק כדבריו והבוחר יבחר ולא אני :

ד הבית שבו הדליקה כיון שהם בהולים מאד חששו חכמים שאם נתיר לו להציל כמו בחול יסברו שמותר לחלל שבת משום הצלת ממון וגם חששו שאם נתיר לו להציל בחצר כיון שדומה קצת לרה"ר שדרים בו הרבה בעלי בתים אע"ג שערבו יתירו גם בר"ה ולכן אסרו חכמים להציל רק מזון כדי הצורך וכלי תשמישו הצריך לשבת ודוקא לחצר שערבו בו ובגדים שיכול ללובשם התירו ללבוש כל מה שיכול ואז מותר אפי' לרה"ר ופושט וחוזר ולובש ומוציא וגם אחרים מותרים להציל בשבילו בדרך זה בין אוכלין בין מלבושים וכל זה כשצריך להציל לחצר של רבים אבל אם מציל לחצירו אעפ"י שהוא מגולה מ"מ כיון שאין אחרים דרים בו או כשמציל לבית חבירו שעירב עמו כיון שאינו דומה כלל לרה"ר שהרי הוא מקורה מותר להציל שם כל מה שירצה מדברים המותרים לטלטל (כל זה סוף לפי דעת ספר התרומה) :

ה כל כתבי קדש מותר להציל אפי' לחצר חבירו ואפי' אינה מעורבת ואפי' למבוי שיש לו

לחי

להי ולא נשתתפו בו ואם היה מונח בתיבה מעות וגם כ"ק מצילין הכל כדין כ"ק וכ"ז בבית שיש בו הדליקה :

ו הבתים שאין הדליקה בהם רק שסמוכים לדליקה כיון שאינם בהולים כ"כ ואדרבה אם לא נתיר להם להציל יחללו שבת ואם נתיר להציל יצילו בהיתר ולא יבואו לכבות ולכן התירו חכמים להציל אפי' מעות ולא חיישי' לאיסור מוקצה במקום הפסד ומותרים לטלטל ולהציל ברה"י ואפי' ברה"ר מותר לטלטל פחות פחות מד"א דהיינו שבכל פחות מד"א יעמוד ובלבד שלא יוציאו מרה"י לרה"ר :

ז ונ"ל דאפשר דלפ"ז גם אחרים חוץ מבעל הבית ואשתו ובניו מהבית שהדליקה בו שהם בהולים אבל אנשים אחרים שאינם בהולים כ"כ מותר להם להציל בשבילו ואפי' מעות דאין בו אלא איסור מוקצה אבל אסור לטלטל בשבילו בכרמלית :

ח אבל באו"ה כלל נ"ט סי' מ"א ובהגהת שם כתב וז"ל כתב במרדכי פ' כ"ב בשהדליקה בביתו יכול להציל כל דבר שלא יבא לכבות (א) דאי לא שרית ליה אתי לכבויי והיינו אפי' אין בו סכנה כ"כ ר' ברוך. ועתה בזה הזמן שאין לנו רה"ר (היינו לפי' הרבה פוסקים) אלא כרמלית אם נפלה דליקה בביתו בשבת יכול להציל כ"ד שלא יבא לכבות מפני שאדם בהול על ממונו וכ"ש אם נפלה דליקה בחצר אחר דעדיף טפי ויכול להציל כל דבר ואפי' מעות ושאר דברים המוקצים יכולין להציל במקום פסידא ואין להוש לאיסור מוקצה כו' ודוקא באיסור דרבנן אבל להפרן בקרקע ולחלל שבת בשום מלאכה דאורייתא אבות או תולדות עבור ממון כלל לא עכ"ל או"ה וכ' בהגה"ה ומאחר דטעמא מפני שאדם בהול על ממונו שמא יכבה היינו דוקא הוא בעצמו ובניו ואשתו אינן צריכין לחוש לאיסור כרמלי' ותחומין וחצר שאינה מעורבת אבל חבירו דל"ש האי טעמא ודאי אסור להוציא ומיהו באיסור מוקצה דלית ליה שורש בדאורייתא כלל נראה דמותר לכל אדם לסייעו לטלטל ולהוציא לחצר אפילו אינה מעורבת וגם להוציא לכרמלית מסופק שם דאפשר דמותר לאדם אחר לסייע אותו ע"ש עכ"ל. ובכל דבריו צע"ג כי לא נמצא כן בסה"ת ובשום פוסק : (ועיין בכ"ח וכמ"א) :

ט מותר לקרוא לא"י ולומר כל המכבה אינו מפסיד שכרו וכ"ש כשמכבים מעצמם שא"צ למחות להם ואפי' הנכרים המושכרים אצלו לשנה מותר להניחם לכבות אבל קטן ויודע שניחא לאביו אסור להניחו לכבות :

י טלית שאחז בו האור מותר ליתן עליו בצד האחר יין ושאר משקין כדי כשתגיע האור להמשקין יכבה מאיליו אבל אסור ליתן עליו מים דשרייתו זהו לבונו כדלעיל במלאכת מלבן :

יא נר דולק שנפל על השולחן מותר לנער השולחן ואפי' הניחו על השולחן מדעת וא"כ הרי השלחן בסיס לדבר איסור מ"מ במקום הפסד סמכינן על הפוסקים דלא הוי בסיס כיון שאין דעתו שיהיה מונח שם כל השבת כדלקמן כלל ס"ג וכן ניצוצות שנפלו רק שלא יכוין לכבותו ואם אפשר ע"י א"י לא יעשה ישראל. ואם היה נר של שמן אסור לנערו דודאי מכבה ומבעיר (רע"ז) :

יב אסור לפתוח דלת או חלון נגד נר דולק כשהוא קרוב להם שמא יכבנו רוח ואפי' אין רוח כלל דפתיחת הדלת גורם רוח בידוע אבל מותר לסגור דלת וחלון. ופשיטא דאסור לפתוח

נשמת אדם

(א) מה שכתב באו"ה שכן כתב המרדכי. עיינתי במרדכי ולא כתב אלא דר"ת התיר בבתים הסמוכים לדליקה דמותר להציל כל מה שיחפוץ ואדרבה כתב הטעם דאיתא בגמר' דאי שרית ליה אתי לכבויי ע"ש. והוא היפך מדברי או"ה. וז"ל סה"ת סי' רכ"ו בסימנים אם מתירא מב"א שיקחו מעות מותר להוציאם במקום שירצה ברשות היחיד דמשום פסידא התירו אפי' להלוך פחות פחו' מד' אמו' שיש לחוש לאיסור דאורייתא ודוקא בדליקה לא התירו להציל מעות דלמא אתי לכבויי וגם בשהדליקה דוקא באותו בית כדפי' ר"ת עכ"ל. ובסי' רכ"ו בספרו כתב וז"ל אם רואים באים ב"א ליקח מעותיו כו'. ומה ששנינו תיק הספר אע"פ שיש בתוכו מעות אבל בלא ספר אסור היינו לחצר שאינה מעורבת ואע"ג דבכרות נמי לא יציל יותר מג"ס היינו לחצי' חברו אע"ג שהיא מעורב' אבל לביתו וחצרו שלא הוצרכו תיקון כל מה שירצה יציל. ועוד כתב ר"ת דדוקא באותו בית שהדליקה שם דבהול ואי שרית ליה אתי לכבויי אבל אם הדליקה בבית אחר יכול להציל כל מה שירצה לחצר מעורבת וה"ה מעותיו שיכול להציל כו' ואפי' אם יהיה אסור מפני הדליקה להציל מעותיו משום דלמא אתי לכבויי אבל מפני ב"א מותר דליכא למיחש כ"כ לאיסור דאורייתא עכ"ל. וכן מבואר עוד בסה"ת סי' רמ"ה בספרו ובסימנים. ואם כן אף אי נימא דדעת סה"ת דבתים הסמוכים מותרים להציל אפילו מעות. אבל על כל פנים הבית שבו הדליק' משמע דאסור להציל מעות ולא שרי רק דברים המותרים לביתו וחצרו. ומ"כ הב"י בשם מהרי"א שדקדק מלשון הר"ן בפ' כ"כ דסה"ת מתיר במעות אפילו בבית שנפל בו הדליקה ואדרבה אי לא שרית ליה אתי לכבויי. והא דבגמרא אמרינן איפכא היינו בדברים שאינם חשובים דבזה אמרינן אי שרית ליה אתי לכבויי. אין ספק אצלי שמהרי"א לא היה לו גוף ספר התרומה וכן משמע מלשונו שכתב שדקד' מלשון הר"ן ולא כתב שדקדק מלשון סה"ת אבל אנו שזכינו לס' התרומה ומבואר בו להיפך. ואם כן יפה כתב הב"ח דבית שבו הדליקה לא מצינו לשום פוסק שמתיר להציל מעות אפילו בביתו. וכן כתב המגן אברהם בשם הב"ח :

שוב עיינתי בט"ז ס"ק ז' והביא גם כן דברי המרדכי בפרק כ"כ על פי הדרך שהעתיקו האו"ה ואין ספק אצלי שנוסחא מוטעת נזדמנה לט"ז ואותו נוסחא מוטעת היה ביד או"ה. שהרי במרדכי שבאלפסי שבידנו הוא כדפס התיקון וכדאיתא בסה"ת להדיא שזכיני לו בעז"ה. ואותו נוסחא המוטעת היה גם ביד מהרי"א ולכן אין ספק לפע"ד שאין

לפתוח דלת וחלון כשמדורה של עץ קרוב להם אפי' אין שם אלא רוח מצויה דהרוח מבעיר המדורה ונזהרינן שמא יפתח ברוח שאינה מצויה ואז יבעיר בודאי (שם) :

יג ולכן אסור לפתוח התנור שמטמינין בו מאכלים לצורך מחר אם עדיין יש אש בתנור דע"י פתיחתו מבעיר וכ"ש התנור של בית החורף וה"ה שאסור לסתמו דעל ידי זה הוא מכבה (סי' רל"ט) :

יד אסור להשתמש לאור הנר דבר שצריך עיון קצת כגון לפלות כליו מכינים ולבדוק ציצית ומכ"ש לקרות בספר. ודוקא ביחיד שמא יטה הנר אבל אם שנים קורין בספר אחד או שאמר לאחד מבני ביתו להשגיח עליו שלא יטה מותר. ובנר של שעוה וחלב שלנו שהוא כרוך על הפתילה יש מקילין דל"ש שמא יטה אך יש להחמיר שמא ימחוט ולרמב"ם הוי כיבוי דאורייתא. ונר של חלב מחותך שקורין (לאמפ) אפשר דשייך בו שמא יטה ומ"מ אם קורא על פה רק שלפעמים מעיין קצת בספר להזכיר איזה דבר מותר (רע"ח) : מותר לכפות כלי על הנר בשבת כדי לשמש מטתו רק שיניח מעט אויר בין כלי לנר שלא יהא נכבה (רע"ז) :

טו כל מה שכתבנו דאסור לכבות דליקה דוקא במקום שאין לחוש כלל בשום אופן לספק נפשות אבל אם ספק שיוכל לבא לידי סכנה אם נעור חולה או ישן או תינוק מותר לכבות הדליקה דאין דבר עומד בפני פיקוח נפש וצ"ע לדידן דל"ל רה"ר אם מוטב להוציאו לרה"ר דגם זה אינו אלא מדרבנן או מוטב לכבות הדליקה (א"ר סי' שכ"ט) והמ"א ריש סימן שכ"ט כתב דמותר לכבות. וצ"ע שהרי סוגיא דעלמא פוסקים דבזה הזמן לית לן רה"ר וא"כ נ"כ אינו אלא דרבנן והאיסור של כיבוי חמור יותר משאר איסור דרבנן כמו שכתבתי לעיל סי' א' :

כלל מז המוציא. דין רה"י ומרשות לרשות (סי' שמ"ה) :

א ד' רשויות לשבת והם רה"י ורה"ר וכרמלית ומקום פטור וכללא הוא רה"י אינו אלא דבר שהוא גבוה לפחות י"ט ורחב ד"ט על ד"ט. ורה"ר הוא מקום מעבר לרבים והוא רחב ט"ז אמה ומפולש משער לשער. וכרמלית הוא דבר שגבוה יותר מג' טפחים מן הקרקע והוא פחות מי"ט גובה ורחב לפחות ד"ט. ומקום פטור הוא כשאינו רחב ד' טפחים אע"פ שהוא גבוה יותר מי"ט אבל כל שהוא פחות מג"ט לקרקע הרי הוא כקרקע ועכשיו נבאר פרטי כל אחד ואחד :

ב איזו רה"י מקום מוקף מחיצות כמו שנתב' בכלל הסמוך בדין מחיצות והם גבוהים עכ"פ י"ט ורחב ד"ט על ד"ט ואפי' כלי או עמוד גבוה י"ט ורחב ד' על ד' הוי רה"י דאורייתא :

ג י"א דבעינן חלל ההיקף שיהיה רחב ד' על ד' מלבד המחיצות וי"א דגם המחיצות מצטרפות אם הם בריאים כ"כ שיכולין לכסותן ולהשתמש עליהן (רסב"א) (א) :

ד תל ברה"ר גבוה י"ט ורחב ד"ט אם הוא משופע עד שבמשך ד"א כבר הוא גבוה י"ט הוי רה"י דלא ניחא תשמישא אבל אם במשך ה' אמות מגביה י"ט כיון שזה נוח להילוך עדיין הוא רה"ר והוא ד' טפחים על ד' טפחים :

ה וכן חריץ שמתלקט עמוק י' טפחים במשך ד"א הוי רה"י ואפי' היא מלאה מים דמים אין מבטלין מחיצה אבל בשעת הקור שנקרשין המים ולא נשאר משפת הקרח גבוה י"ט במשך ד"א בטלו המחיצות דקרח מבטל מחיצה (ועיין עוד כלל נ') ודוקא בנהרות שאין ספינו' עוברו' בו אבל כשהספינו' עוברו' אע"פ שלא נקרש אם אין המדרון גבוה י"ט עד המים לא הוי מחיצה דאתו רבים ומבטלי מחיצה (שם"ג במ"א ס"ק ג') ודוקא מים אין מבטלין מחיצה וה"ה דברים שאדם מסתכל ורואה בתוכו אבל פירות מבטלין מחיצות ולרשב"א דוקא דברים שאסור לטלטל מבטל (מ"א סימן שמ"ס ס"ק י') :

נשמת אדם

לסמוך כלל על או"ה בזה. אלא כמ"ש הב"ח והמ"א דבאותו בית אין שום היתר לכ"ע להציל רק מזון ג"ס. ובסה"ת מתיר אם מציל לביתו וחצרו ודוקא דברים המותרים לטלטל. אבל מעות אסור מתוך שהוא בהול יכבה :

(א) עיין ב"ח ומ"א בסי' שמ"ה דצריך להיות בחלל ההיקף ד' על ד' חוץ מן המחיצות : והט"ז מביא ראיה מכוורת בשבת ז' דכתבו תוספת דגם עובי הכתלים מצטרפין. ולכאורה מכוורת אין ראיה דהתם איירי שזורק הכוורת ולחייב משו' שהוא רשות לעצמו ואם כן ודאי גם המחיצות מצטרפין. משא"כ לעשות מה שבתוך ההיקף רשות היחיד צריך שיהיה ד' בלא עובי המחיצות. וכן משמע לכאורה ברמב"ם פרק י"ד שכתב וכן מקום מוקף ד' מחיצות וביניהן ד' על ד' או יותר : ושם הלכה ב' כתב וכוורת אם יש בהן ארבע על ארבע עיין שם. ואמנם שזכיתי לס' עפ"ק לרשב"א בדף י' כתב להדיא דאם הכתלים בריאים לקבל הכיסוי ולהשתמש עליו מצטרפין ואם לאו אינם מצטרפין ע"ש. ויצא לו דין זה (עיין בחידושי רשב"א שבת ח') מהא קושית תוספת שם בכוורת דנימא דמנח עליה מידי ומשתמש כמו בחולית הבור. ועל זה מתרץ בתי' לחלק דכוורת כיון שהוא של קש אינו בריא ולכן לא מצטרף וכפי הנראה שהאחרונים לא היה בימיהם חי' רשב"א ופשיטא ס' עפ"ק ואמנם בעירובין ע"ת כתבו תוס' בד"ה אלא דבעינן חלל ההיקף ד' ואין המחיצות מצטרפין. ואם כן כבר הוא מחלוקת הראשונים :

כלי

ו כלי גבוה י' טפחים ורחב ד' על ד' העומד בר"ה הוי רה"י ואפילו עומדות באויר כעגלה העומדת על גלגלים וכן בכלים העשויים בכפרים לייבש הגבינו' ותלוי על עץ גבוה אף על פי שתחתיו רה"ר מכל מקום בתוך הכלי ועל גביו הוי רה"י (עיין מ"א סימן רס"ו):

ז חורים שבכתלים שכלפי רה"י אפילו הם מפולשין לרה"ר דינם כרה"י אך י"א דאם הם למטה מי"ט ומפולשים לרה"ר דינם כחורי רשות הרבים (ג) שנבאר בדין רה"ר:

ח אויר רשות היחיד עולה עד לרקיע ואפילו נעץ קנה ברה"י גבוה ק' אמה אף על גב שאין בו רחב ד' הוי רשות היחיד:

ט המחיצות עצמן אע"פ שהן דקים ואינם רחבים מ"מ על גביהן רה"י דאם כחן יפה לעשות ההיקף שבפנים לרה"י כ"ש שהן עצמן יש להם כח זה:

י לרוב הפוסקים כשיש ג' מחיצות או אפילו רק ב' מחיצות ובשלישית העמיד לחי שהוא קנה דק הוי כמחיצה וא"כ יש כאן ג' מחיצות והוי רה"י דאורייתא והזורק לתוכו מרה"ר או להיפך חייב. ולרמב"ם ג' מחיצות אפי' שלימות אינו רה"י דאורייתא והזורק לתוכו פטור עד שיעשה ברוח רביעית לחי ומ"מ לדברי הכל אסור לטלטל אפי' ע"י ג' מחיצות בלא לחי רק בד' אמות כדין כרמלית כאשר נבאר בדין כרמלית:

יא זיז והוא נסר הבולט מן הכותל גבוה י"ט מהארץ לרשב"א הוי רה"י דאורייתא אע"ג דדבר שאין לו מחיצות אתו רבים ומבטלי מ"מ אלו כיון שהוא רחב ד' על ד' הוי כחורי רה"י. ועכ"פ אסור להשתמש עליו מדרבנן ודינו כדין כרמלית ואם חלון הבית שהוא רחב ד' על ד' פתוח לו הוי כרה"י אף מדרבנן ויתבאר עוד בסמוך (ג) (ועיין עוד בסימן שנ"ו):

יב הלמ"מ דהיכא דיש מחיצות אמרינן גוד אסיק כאילו המחיצות עולים עד לרקיע ואמנם מדרבנן דוקא שהמחיצות ניכרות לאותן שעומדין למעלה אבל אם הם מכוסות ברעפים

שנמצא

נשמת אדם

(ג) **דין** זה הוא מחלוקת בין הראשונים. כי ראיתי בא"ר שכתב בשם רי"ו דדוקא החורים המפולשים למעלה מי' הוי כרשות היחיד אבל לא מה שלמטה מי' אבל בעה"ק לרשב"א דף י"א כתב להדיא וז"ל מהו חורי רה"י חור שבכתלים של רשות היחיד ועוברין כלפי פנים אף ע"פ שהן למטה מי"ט ואין רחבין ד' על ד' והיו הן חורין כלפי חוץ ואין עוברין כלפי פנים בין פתוחים לרשות הרבים או לכרמלית אין אלו חורי רשות היחיד אלא נידונין לפי גבהן ורחבן עכ"ל. והב"י אף שהביא דבריו אבל מוכח מכמה מקומות שלא ראה הב"י ס' עה"ק ולכן נשמט מב"י בדבריו מ"מ בהדיא אע"פ שהן למטה מי"ט. ומ"מ גם לפי מש"כ הב"י בדבריו וכ"כ רמ"א מוכח נמי שהוכחת רשב"א כן. שהרי כ' אם אין עוברין כלפי פנים נידונין לפי רחבן וגבהן משמע אבל כשעוברין כלפי פנים לעולם דינן כרה"י וכן כתב המ"א ובחנם השיג עליו הגר"א ומש"כ הגר"א ראיה מעירובין ל"ח שכתבו התוספות דמשתמש בכל הכותל עד י"ט דהיינו בחורין שבכותל ע"ש. דשם חורין הם מפולשין כמש"כ תוס' בשבת ז' ע"ב ד"ה והלכה כו'. נ"ל דאין ראיה כלל דשם חור המוזכר בגמ' הוא כך. אבל שם בעירובין לא נזכר בגמרא חור. ועכ"פ תראה שהמ"א כיון האמת בדעת רשב"א לפי מש"כ רמ"א ועיין עוד בסמוך:

(ג) **המ"א** בסי' ש"ג ס"ק ד' הניח בצ"ע. כיון דחלון הבית פתוח לו תוך ג' א"כ אפי' למטה מי' טפחים הוי כחורי רה"י ע"ש ואזיל לשיטתו שכתב בסי' שמ"ה דחורי רה"י אפי' למטה מי' דינו כרה"י. והנה כבר כתבתי סי' ב' שהרשב"א כ"כ דחורי רה"י הוי אפי' למטה מי' וכתב בסמוך שם בעה"ק וז"ל דף רחב ד' היוצא מכותל רה"י בזמן שגבוה י' ה"ז כחורי רה"י כו' לפיכך דף היוצא מכותל שאינו מוקף לרה"י שיש ברחב הזה ד' על ד' וגבוה י' אין זה רה"י אלא מקום פטור: והנה לכאורה משמע דס"ל לרשב"א בזה דאע"פ שאין הגג פתוח לו הוי כחורי רה"י. דאל"כ קשה למה מחלק אם הכותל שייך לרה"י או לא ה"ל לחלק בכותל המוקף לרה"י ואפ"ה כיון שאין חלון פתוח לו הוי מקום פטור. וא"כ משמע דלא ס"ל לרשב"א כתוס' ורא"ש וא"כ שפיר הקשה המ"א לשיטת רמ"א דחורין המפולשין דינם כרה"י אפי' למטה מי': א"כ כשהחלון פתוח ל"ל למעלה מי' ואם אין חלון פתוח בתוך ג' הוי כרמלית. אבל לרשב"א לק"מ דס"ל דבאמת אפי' אין חלון פתוח דינו כרה"י. ולכן דוקא כשהוא למעל' מי' הוי כחורי רה"י אבל למטה מי' כיון דאויר רה"ר שולט בו ואינו נגד חלון לכן אסור. ואמנם ז"ה אחרי שם ד' ע"ז ע"ב בסופו כתב וז"ל. דף שלפני החלון היוצא על אויר רה"ר אם היה למעלה מי' ורחב ד' משתמש עליו ואפי' רחוק מן החלון ג"ט שאין רה"ר למעלה מי' ולפיכך משתמש בכל הזיזין שבכותל עד י"ט התחתונים. היה למטה מי' אסור להשתמש בו מפני שהוא ככרמלית עכ"ל. ובודאי מלשון זה משמע דאין חילוק דאפי' כחלון סמוך אם הוא למטה מי"ט אפ"ה אסור. וא"כ גם לרשב"א קשה קושית המ"א דכיון דהוי סמוך לג' לחלון וא"כ הוי חורי רה"י. ולרשב"א חורי רה"י אפי' למטה מי' הוי כרה"י ולכן נ"ל דדוקא בחורים ס"ל לרשב"א כיון דלא ניחא תשמישיה וגם מפולש לפנים לכן הוי כרה"י. אבל בזיזין הבולטים דניחא תשמישיה לגבי רה"ר להניח עליהם דמטעם זה עמוד ברה"ר גבוה ט' כיון שרבים מכתפים עליו הוי רה"ר משא"כ בגומא אע"ג דמכתפי לא הוי רה"ר דהוי תשמיש ע"י הדחק. וא"כ גם על הש"ע לק"מ דאע"ג דהחלון סמוך לו בתוך ג' אם הוא למטה מי' הוי כרה"ר ולא חשבינן כחורי רה"י. וז"ל בעה"ק י"א ע"ב דף היוצא מכותל רה"י גבוה י' ורחב ד' הוי כחורי רה"י אין ברחבו ד' כל שסמוך לראש הכותל או חלון תוך ג' ואינו בולט חוץ לכותל ג' הוי כחורי רה"י היה יוצא למטה מג' או שבולט חוץ לכותל ג' ה"ז מקום פטור: היה הדף ארוך ד' ונתון לאורך הגג או חלון אע"פ שאין רחב ד' הוי כחורי רה"י שהגג והחלון משלימו. חורי רה"י יש להם גובה ואין להם עומק שאין הן להשתמש על גביהן לפיכך רואין אותן מלאין עד לרקיע ואין עשוין להשתמש תחתיהן עכ"ל. וא"כ הטעם מבואר דלכן דוקא בגבוה י' ורחב ד' על ד' ובפחות מזה אין דרכו להשתמש בזיזין היוצאין:

ואמנם מה שהחליט המ"א וכתב דלא מקרי חורי רה"י אא"כ סמוך לחלון תוך ג' צ"ע. דסברא זו לא מצאתי בשום פוסק אלא כולם כתבו שהם חלון פתוח. ואדרבה בעירובין פ"ט ע"ב כתבו תוס' וז"ל וכן זיז היוצא לרה"ר רחב ד' דהוי רה"י היינו סמוך לחלון תוך עשרה דהוי כי חורי רה"י עכ"ל. הרי להדיא דאם החלון תוך י"ט הוי כחורי רה"י ומדברי רשב"א בעה"ק דף י"א צ"א וע"ב ובדף ע"ז ע"ב משמע דס"ל דזיז שהוא ד' על ד' למעלה מי' הוי רה"י אע"פ שאין חלון פתוח לו ורחוק מן הגג ואם אינו רחב ד' נידון לפי גבהו ודנין כחורין שאינן מפולשין לפנים ע"ש שכתב דאין בקיעת גדיים מזיק לזיזין אע"ג שאין להם מחיצות כיון דהם בכותל שהוא מוקף לרה"י ולכן בסמוך לכותל שאינו מוקף לרה"י הוי מקום פטור. ובזה מסולק נמי מ"ש הגר"א בסי' שמ"ה ס"ק מ"ג והביא ראיה דבעינן חלון מרש"י שכתב דף ל"ח עד י' התחתונים שכתב רש"י בין מופלג מי הסמוך. ובדף פ"ז איתא בגמרא דמופלג

שנמצא שהחוד של המחיצה מכוסה לא אמרי' גוד אסיק ולכן גגין שלנו וכן לפעמים יש בנין נמוך ועליו גג אע"פ שגבוה י"ט ורחב ד"ט ויותר דמדאורייתא הוי רה"י גמור על הגג מ"מ מדרבנן יש לו דין כרמלית ואסור לטלטל ממנו לרה"י וכן להיפך ואסור לטלטל עליו יותר מד' אמות ואע"ג דלמעלה מי"ט לא הוי כרמלית אלא מקום פטור כיון דלא מצינו דבר שהוא רחב ד' ויהיה מקום פטור ולכן נתנו חכמים ע"ז דין כרמלית ואם יש מן הבית חלון או פתח פתוח שהוא רחב ד' על ד' פתוח עליו נחשב לרה"י אפי' מדרבנן (ד) (ועיין עוד סי' שע"ד):

כלל מח דין המחיצות שעי"ז תהיה רה"י (סימן שס"ג):

א המחיצות שעי"ז תהיה רה"י אפי' הן מקש ותבן או קנים בין שהעמיד הקנים לאורך וזה נקרא מחיצות שתי ובין שהעמידן לרוחב וזה נקרא מחיצות ערב ולא עוד אלא אפילו לא כסמך הקנים זה אצל זה אלא שהרחיקן זה מזה ואין בין אחד לחבירו ג"ט דהלמ"מ דכל פחות מג"ט אמרינן דהוי כלבוד ומחובר זה לזה והוי כאילו סתום לגמרי ואפי' העמיד ד' קנים בד' זויות וקשר בהם חוטין לרחבן רק שאין בין חוט לחבירו ג"ט והן גבוהן י"ט ובהקיפן יותר מבית סאתים ה"ז מחיצה גמורה ואפילו מדרבנן מותר לטלטל בתוכו וכן אם תולה סדין וכורך מלמטה ומלמעלה בכדי שיוכלו לעמוד ברוח מצויה שלא ינוד כל זה הוי מחיצה גמורה:

ב אפילו אם היה תל גבוה קצת והעמיד עליו מחיצה עד להשלים י"ט הוי מחיצה גמורה כיון שבפנים רואה מחיצות י"ט:

נשמת אדם

לא אמרי' דהוי כחורין ע"ש. וס"ל להגר"א דמופלג היינו יותר מג"ט ואינו מוכרח. ואדרבה רש"י כתב שם וז"ל במופלג שאין בה כשיעור אלא למרחוק עכ"ל. ובדף פ"ג ע"ב במתני' בד"א בסמוכה אבל במופלגת כו' איזו היא סמוכה כל שאינה רחוקה ד' טפחים הרי להדיא דמופלגת הוא יותר מד' טפחים. אלא דכוונת רש"י שם נמי יותר מי"ט וכדכתבו תוס' להדיא וא"כ אין ראיה מרש"י ולפ"ז ע"כ צ"ל החילוק בין זיזין ובין חורים כמו שכתבתי. ולק"מ על הש"ע מה שפסק' המ"א מד"ט:

(ד) **כתב** המ"א בסי' שע"ד ס"ק ה' דדוקא כשהגג בולט ד' לרה"ר דאז כל הגג פרוץ במלואה לאותו בליטה אבל אם אינו בולט ד' אע"ג דאין המחיצות ניכרות מ"מ אמרי' גוד אסיק מידי דהוי עמוד ברה"ר בסי' שמ"ה וכתב שכ"מ ברא"ש והמעיין ברא"ש ובהמ"ז ריש כל גגות יראה דאדרבה משמע דהטעם משום שהמחיצה מכוסה ולא הזכיר כלל מן הבליטה למ"ש ברא"ש והטור שבולטין היינו אפי' בולטין משהו דאם לא בולטין כלל אמרי' בחוד המחיצה גוד אסיק כמש"כ תוס' בהדיא אך מ"מ בשם תוס' באמת משמע הכי וכבר תמה שם מהרש"א דנ"ל דהבליטה אוסרת דבשם שהבליטה אוסר מטעם שאין לה מחיצות ניכרות ה"ה כל הגג אוסר ובאמת י"ל דכונת בתוס' דאפי' כשהמחיצות נראות בכל הגג אם יש בליטה א' אוסר על כל הגג אבל מודו לרא"ש דאם אין המחיצות ניכרות על הגג דבלא"ה אוסר ונוח יותר לומר דלא פליגי תוס' ורא"ש מידי. אבל המרש"א כתב דתוס' ס"ל דהגגין אע"פ שאין ניכרין המחיצות מותר לטלטל בכולו ודוקא אותו בליטה אסור כיון שאין לה מחיצות כלל שבני רה"ר עוברין תחתיו והוי כרמלית ובאמת מ"מ סט"ז ראיה מעמוד בסי' שמ"ה צ"ע דהא בסי' שמ"ה לא כתב רק דהוי רה"י לענין הזורק עליו דחייב וכן מותר לטלטל בו ארבע אמות אבל מנ"ל דמותר לטלטל בכולו לדעת תוס' ורא"ש לשיטתו דבעיא מחיצות הניכרות ובהדיא איתא בסוכה דף ע"ב דס"ל לרבא דעמוד לא נקרא מחיצות ניכרות וכ"כ רשב"א בעה"ק י"א ע"ב ז"ל אויר רה"י עולה עד לרקיע וכ"ל אפי' עמוד ברה"ר כו' ואע"פ שאין לו מחיצות ניכרות למעלה וי"א שאין אויר אלא ברה"י שיש לו מחיצות כבית וחצר עכ"ל. ומרש"י ריש כל גגות ד"ה כ"ע ל"פ ומריטב"א ריש כל גגות משמע דעמוד שאני כיון שעכ"פ שהחוד נראה הוי כמחיצות ניכרות משא"כ במכוסות שאין ניכרין כלל וכ"ל דהמסך דברי התוס' כך הוא דלפירש"י משמע דה"ה גג המכוסה וא"כ כל גגין שלנו יש להם דין כרמלית מדרבנן אע"ג דבודאי הוי רה"י מדאורייתא והזורק ע"ג חייב מ"מ אסור לטלטל עליו ואומר ר"י דס"ל לרש"י דבלא מנכרי ל"א גוד אסיק ולפ"ז אפי' כשנאמר דבני רה"ר אינן אוסרין אע"ג דלא מנכרי מחיצות וכמסקנת התוס' אלא דפלוגתא דרב ושמואל הוא כשפורץ לגג חבירו דאז רשות חבירו אוסר אבל בני ר"ה אינם אוסרין כעמוד ותל ברה"ר מ"מ בגגין שלנו שדרך לעשות בליטה על הגג שאין לו מחיצות כלל וא"כ אותו בליטה הוי כרמלית מדאורייתא שהרי ל"א בו פי תקרה ולא גוד אחית וא"כ כיון דעכ"פ לענין פרוץ למקום האסור אמרינן דבעינן מחיצות ניכרין וא"כ גגין שלנו אסורין דנפרצו לכרמלית דאם היו מחיצות ניכרין ה"ז מותרין וגם אם לא היה בליטה אע"ג שמכוסין ואין המחיצות ניכרין ג"כ היו מותרין כמו עמוד ותל אבל כיון שאין מחיצה ניכר וא"כ פרוץ לכרמלית ולכן כל הגג אסור דבעינן שלא יהיה פרוץ לחבירו בעינן מחיצה שניכרת ממש משא"כ לגבי רה"ר אינן אוסרין אע"ג דלא מינכר מחיצות. והא דכתבו תוס' וז"ל ורש"י פי' לקמן כו' וכן בשמעתין הכל הוא נגביה ראיה דעכ"פ בליטה זו דכיון דבני רשות הרבים עוברים תחתי' אוסרין כיון שאין לו שום מחיצה ונעשה הבליטה על כל פנים כרמלית ומה"כ כתבו תוספת דמירושלמי משמע דבליטה זו היא מקום פטור. ואין זה מדברי ר"י אלא דר"י סבירא ליה דלגבי בני רה"ר באמת אף אם אין מחיצות נכרות שמכוסים מכל מקום אינן אוסרין כתל ועמוד. אבל בליטה שעושה הוי מדינא כרמלית דהא אין לה מחיצות ולענין שלא יהיה פרוץ בעי מחיצות ניכרות ממש. ואפשר שזהו כוונת מהרש"א. ולכן באמת הרא"ש לא הביא שהגג אסור מחמת בליטה ולא כתב כלל שהבליטה היא כרמלית מחמת דלא אמרינן פי תקרה וגוד אחית דסבירא ליה דבלא"ה אסור הגג. וכן דעת רשב"א בעה"ק להדיא כתוספת וז"ל דף י"ב ע"ב בסופו גג יחידי או גגין שאין להם מחיצות ניכרות אלא תקרת הבית בולטת חוץ לכתלים אם יתרים על ב"ס הרי הוא כקרפף שלא הוקף לדירה כו' לא היתה התקרה בולטת כו' הרי אלו רה"י כו' בד"א ביתרים על ב"ס לא היו יתירים על ב"ס אפי' היתה התקרה בולטות ה"ה רה"י גמורה עכ"ל. וכן כתבו עוד דף כ' (ובדף י"ב ע"ב יש שם טעות ול"ל אין נידון משום קרפף) ואכן י"ל דלרשב"א אפילו יש בליטה אינו אוסר לשיטתו שכתבתי ש"ל זיז היוצא למעלה מי"ט ורחב ד' יש לו דין רה"י ואין בקיעת רבים מזיק והנה עכ"פ נראה דבזיז היוצא מכותל רה"י דכתב רשב"א להדיא דהוי חורי רה"י וכתב וז"ל. ונראה לי שאין בקיעת גדיים מעכבת בחורין ע"ש דף י"א ע"ב. והא דירושלמי שהביאו תוס' ורא"ש דהוי מקום פטור מוקי לה בכותל שאינו רה"י ולכן הוי מקום פטור. ונ"ל שהוצרך לזה משום דמגזוזטרא מוכח דזיז הוי רה"י כמש"כ תוס' ורא"ש. ולפ"ז נ"ל לחלק בין יש הבדל או לא כמ"ש לעיל ובירושלמי איתא להדיא דהוי מקום פטור. ולכן סבירא לרשב"א לחלק אם היה הכותל רשות היחיד או לא. ומ"מ נ"ל דסבירא ליה גם כן כמו שכתבו תוס' דר"ל אבנים הבולטים מכותל שהרי כתב דף היוצא מכותל שאינו מוקף לרה"י ואין ברחבו ד'. וע"כ ר"ל אין ברוחב הכותל ד' ע"ש והוצרך לזה דאל"כ הכותל עצמו הוי רשות היחיד ולפ,

הנראה

ג אפי' מחיצה של בני אדם העומדים סמוכים זה לזה ואין ביניהם ג' טפחים הוי מחיצה אפילו כשהם מהלכים ואסור לעשות כן בשבת אם הם יודעים שעומדים שם לשם מחיצה אבל כשאינם יודעים כלל שנאספו לשם מחיצה מותר אע"ג דהאדם המקבצן הוא יודע כיון שהוא רק מחיצות עראי מותר אבל כשיודעים איכא זילותא דשבת (רשב"א בעה"ק דף ט"ז וסס"ג כיון לדעתו) ולכן כשעומד במקום מטונף וצריך לברך אם הוא בחול מותר לעשות מחיצות בני אדם אע"פ שיודעין שהועמדו לשם מחיצה. (דברי המ"א ס"ק י"ד מבוארים בנה"מ ס"פ ט"ז בארוך):

ד היתה אויר בין המחיצה ובין הקרקע ג' טפחים אינה מחיצה דהוי מחיצה תלויה וכל מחיצה שהגדיים בוקעין תחתיו אינו מחיצה אבל כל שהוא בפחות מג"ט אפילו משהו אמרינן לבוד והוי מחיצה וכל מחיצה שאינה יכולה לעמוד ברוח מצויה אינה מחיצה:

ה מחיצה שנעשה ע"י צורת הפתח הוי מחיצה. ודוקא בחצר ומבוי אבל בבקעה לא מהני כשכל ד' רוחות על ידי צורת הפתח (כן הוא בטור ובש"ע סי' שס"ג נדפס בטעות) ודוקא ביותר מעשר אבל עד עשר אמות מהני אפילו בבקעה (עיין בנה"ש פ"ק סימן י"ד) אבל אם יש פרצות במחיצות אפי' הרבה פרצות מותר לתקנן ע"י צוה"פ ואפילו כשהפרצות יתירות מעשר אמו':

ו מהו צורת הפתח קנה מכאן וקנה מכאן וקנה או חוט על גביהן ובלבד שיהיו הקנים גבוהים עכ"פ י' טפחים ולא יהיו מרוחקים מן הארץ ג' טפחים וצריך שיהיו הקנים שלמטה מכוונים ממש נגד הקנה שלמעלה ואם הרחיק אפי' כ"ש פסול ואע"פ שאין קנה העליון נוגע בקנים שלמטה אלא גבוהים מהם הרבה כשר (שס"ג):

ז היה מפסיק בין הקנים שלמטה לשל מעלה גג הבולט פסול עד שיעשה נקב נגד הקנים שלמטה (ט"ז וא"ר בסי' שס"ג) (ה):

ח צריך שיהיה הקנה או החוט שלמעלה דוקא על ראשי הקנים שלמטה אבל אם קשרן מן הצד אפילו סמוך לראשן בענין שבולט מן הקנים שלמטה קצת על הקנה שלמעלה פסול דאין פתח כזה אלא המשקוף מונח על המזוזות (ו):

ט היה פרוץ יותר מעשרה אמות ומחמת סבה א"א לו לעשות צורת הפתח יוכל לתקן בענין זה שירחיק מהכותל קצת ויעמיד שם פס שהוא רחב יותר מהאויר שהגיע כדי שיהיה העומד מרובה על פרוץ דאם לא כן אמרינן אתי אוירא דהאי גיסא ואויר של הפתח ומבטל לפס העומד ולכן לעולם בענין שיהיה העומד מרובה מצד א' מן הפרוץ ואז אי אפשר להפרוץ לבטלו ואם בין הכותל לפס פחות מג' טפחים הוי כלבוד ולא נחשב כפרוץ כלל ואפילו אם אין בפס ג' טפחים רק שהוא פחות מן הפרוץ מ"מ לא אמרינן בזה אתי אוירא ומבטלו (כדמוכח בסי' שס"ג במ"א ס"ק כ') (ז) וצריך עיון ועיין עוד לקמן בדין תיקון המבואות בכ"נ סימן ג'):

י קנים הללו אם ירא שהרוח או שארי דברים יפיל אותם מותר לעשותן על ידי סיד מחוי רק שיהיה בו ממשות קצת על כל פנים כחוט אבל מראה סיד לבד וכ"ש רושם בנתר שקורין (קרייד) או שאר צבע לא מהני:

יא נ"ל צורת הפתח שהעמיד רחוק מהכותל לא אמרינן אתי אוירא ומבטל ליה שצורת הפתח נחשב למחיצה גמורה כן נראה לי (כדאיתא בסימן שס"ב סעיף י') ואם הרחיק הצורת הפתח מן הכותל ד' טפחים צריך להעמיד אצל הכותל לחי שהרי יש פרצה בראשה (ח):

יב מחיצה הנעשית בשבת על ידי א"י שלא בשביל ישראל מותר לסמוך עליו ואם נעשית ע"י ישראל אם מחיצה זו היא לחלוק רה"י כגון שהיתה תחלה רה"ר והעמיד שם מחיצה אפי' אינה מחיצה של קבע כגון שהעמיד שם פארוואן וכיוצא בו אם בשוגג מותר ובמזיד אסור ואם היתה בלא"ה רה"י אלא שנעשה להבדיל ברשויות דרבנן אפי' במזיד מותר ונראה לי דהעושה מחיצה במזיד בפני הנר או ספרים לשמש מטתו מותר כיון דאינו אלא מדרבנן. ונ"ל דאסור לומר לאחר לפשוט הפארוואן אע"ג שהאחר אינו עושה להתיר שאינו יודע שצריך להתיר התשמיש ואינו דומה למחיצו' ב"א בסי' ג' שאין דרך לעשו' מהם מחיצה משא"כ בכלים שדרך לעשות מהם מחיצה (וכן משמע מלשון רש"י עירובין מ"ד ע"ב ד"ה שלא לדעת ומכל מקום לפי מה שמפרש המ"מ בדעת הרמב"ם ע"ש בלח"מ דשלא לדעת ר"ל לדעת העושה וא"כ בהדיא איתא בברייתא אבל לא כלים):

יג אפילו לא ידע מאתמול שיש כאן מחיצה ונודע לו בשבת מותר לסמוך עליו:

כלל מט דין רשות הרבים (שמ"ה):

א איזהו רשות הרבים מקום שהוא רחב ט"ז אמה על ט"ז אמה (א) כשוקים שבעיירות וזה נקרא (פלטיא) ואפילו יש חומה לעיר מכל הצדדין אם השערים מכוונים זה כנגד זה ואין הדלתות ננעלות בלילה ואם ננעלות בלילה הוי רה"י רק שצריכה עירוב וכ"ז שלא ערבו יש לה דין כרמלית שאין רה"ר אלא הנמסר לרבים בכל שעה (ב):

ב כל מקום שהוא מקורה אינו ר"ה שאינו דומה לדגלי מדבר:

ג מבואות הרחבין ט"ז אמה אע"פ שמקצתן מתקצרין ואין בו ט"ז אמה ה"ז רה"ר שא"א לר"ה להלקט במלקט לפיכך המבואות המפולשין לר"ה ארכן לאורך רה"ר אע"פ שאין ברחבן ט"ז אמה הרי זה רשות הרבים גמורה היה ארכן מפולש לרחב רשות הרבים אינן רשות הרבים. ואלו הן מבואות המפולשין לר"ה שאמרו חכמים בכל מקום (כ"ז הוא לשון רשב"א בעה"ק) נ"ל כוונתו שאם הוא כזה

שהמבוי הוא נגד פלושו וא"כ בני רה"ר הולכין דרך המבוי אעפ"י שהמבוי אינו רחב אלא איזו אמות אעפ"י כן נחשב כרה"ר אבל לרוחב רה"ר דהיינו כזה דאין בני רה"ר בוקעין דרך המבוי:

נשמת אדם

כהרא"ה מדעת תוספת ורא"ש דלעולם אין חילוק אלא דלעולם דאם זיז הוא גבוה י"ט ורחב ד' יש לו דין כרמלית ולא סבירא ליה דהוי כחורי רשות היחיד. ולמ"ש תוספת דלעולם יש לו דין מקום פטור א"כ צדקו דברי המ"א בזה מדעת התוספת הוא כמ"ש המ"א ודעת הרמב"ם פרק ט"ו גבי צנור משמע כרשב"א ע"ש. וכן דעת רש"י גבי צנור כדאיתא בסוף סימן שנ"א וע"ש במ"א ס"ק ה' וא"כ ע"כ מ"ש בסימן שמ"ה בסעיף ט"ז שהוא כרמלית ר"ל מדרבנן:

(ה) הת"ש חולק ע"ז וכתב דכמה דקיי"ל דאין צריך ליגע. ונלמד מדין כיפה כדאיתא בעירובין י"א ע"ב א"כ יש ללמוד משם דאפילו יש הפסק כשר:

(ו) הט"ז בסי' שס"ב כתב דל"ד על גביהן אלא שלא יהיו הקנים בולטין למעלה אבל בשוין כשר אבל מריטב"א לא משמע כן וז"ל הנכון כרש"י דמן הצד על פניהם או סמוך לראשן או באמצעיתן וכה"ג לא מהני נ"פ. ומיהו מה שפירש"י שנתן הקנה באמצעיתן ל"ד דא"כ נ"ל לאוקמי שנתנו ע"ג נימא אפילו מן הצד ובשהוא סמוך לראשן. א"ו כדפירשנא עכ"ל. ולדברי הט"ז עדיין קשה דנוקמיה שנתנו בהוה. וכן משמע במרדכי שכתב וז"ל אבל רש"י פירש מגדו של קנה העומד הניח קנה למעלה עכ"ל:

(ז) בסימן שס"ב כתב המ"א בס"ק ט"ז דקשיא לתוספת האיך פריך בפשיטות דלא הוי עומד כו' ודבריו לא זכיתי להבין. שהרי להדיא איתא בגמרא ש"מ עומד מרובה מג' רוחות הוי עומד. ור"ל ואם כן תפשוט דהוי עומד וכן לעיל דף י' פריך הכי וצריך עיון. ומה שכתבתי דבפחות מג' ל"א אתי אוירא הכי מוכח בסי' שס"ג סעיף ו' ובמ"א שם. ומה שכתב המ"א בסי' שס"ב ס"ק ט"ז בשם הג"א ע"ש אינו ענין לזה דהג"א כתב דאם צריכין לעשות מחיצה מחמת עומד מרובה כגון שיש פרצה ד' באמצע זה ל"א. אבל נכ"ע ל"א אתי אוירא כדמוכח ממחיצת קנה קנה פחות מג'. ול"ע דבסוכה ז' ע"א תוספת ד"ה ויעמידנה כתבו בהדיא דבקנה משהו אפי' בפחות מג' אמרינן אתי אוירא:

(ח) בתבואות שור הוכיח מתוספת דף י"א ד"ה היכא דגם בצורת הפתח אם הרחיק ג' טפחים פסול כמו גבי לחי מדלא מתרץ תוספת דמסכת לה שנתי לא יועיל ונ"פ יועיל היינו שהרחיק ג"ט. ואינו מוכרח דנ"א"ס כתבו תוספת כמה ענינים כזה. ועוד דבודאי לה"פ הוי מחיצה גמורה דדוקא גבי לחי אמרי' דהוי כמחיצה שהגדיים בוקעין בו משא"כ לה"פ ואם הרחיק ד' טפחים מן הכותל צריך להעמיד פס לחי כדין מבוי שנפרץ מראשו. ואפשר דתוספת ס"ל בראשו בג"ע כמש"כ בש"ע סימן שס"ג סעיף כ"ח:

מבואות

(א) הרשב"א והטור כתבו דבעינן ט"ז על ט"ז אמה ולא זכיתי לידע מקור לזה ובגמ' ל"ע משמע דקאי על רחב רה"ר דבעינן ט"ז אמה:

(ב) בעה"ק דף ט' ע"ב כתב אף על פי שדלתות המדינה ננעלות בלילה וזו היא פלטיא ול"ע דזה לא מצאה בשום פוסק וכן כתב בסמוך שם דף י' היו דלתותיהן ננעלות בלילה אין זה ר"ה. והאפשר שכוונתו דלתות המדינה ר"ל מדינה כולה כארץ הגר (עיין יומא) וזה לא מהני. וכוונתו לתרץ קושית תוס' בעירובין כ"ב ע"ב ד"ה הכל א"י תהיה רה"י ע"י סולמא דצור ולא שמא ליה בתי' תוס'. וז"ל ריטב"א שם כ"ב ע"ב וקשיא ליה עד אימתי תהא מרוחקת שיהיו חשובים מחיצות כו' ותירץ דהיינו כל שרואה עצמו בתוך המחיצות כו' עכ"ל. ולי העני עדיין צ"ע כמה השיעור שרואה עצמו בתוך המחיצות. אם הוא כדאמרינן בבכורות רגל בהמה רועה שהוא ט"ז מילין שבכך שולט עין הרועה ול"ע והייתי יכול לומר שכוונת רשב"א שכשעוסק בתוך העיר אע"פ שדלתות העיר ננעלים לא מהני אא"כ שיש דלתות להפלטיא גופא וננעלת. כן משמע קצת הלשון אך לא ראיתי לא' מן הפוסקים שיכתוב כן. אלא משמע שאם דלתות העיר ננעלות סגי. ועיין ברמב"ם ריש פ' י"ד ולכן צ"ל כמו שכתבתי. אח"ז ראיתי בתשובה ה"ל סימן ל"ז שתמה על רשב"א בזה וכתב ג"כ כמו שכתבתי ומה שתמה למה לא הביא הב"י דבריו כבר כתבתי שהב"י לא ראה ס' עה"ק:

עיין

ד מבואות הרחבים י"ג אמה ושליש וב' ראשיהן מפולשין לרה"ר הוי רה"ר ודוקא כשבני רה"ר עוברין דרך המבוי (ג) :

ה היערות לרמב"ם הוי רה"ר ולשאר פוסקים הוי כרמלית . וי"א כשדרכים עוברים דרך היער אז אף היער הוי רה"ר דאז דרך רבים לכנוס ביער (כן תירץ סג"א) :

ו הדרכים שעוברים בהם מעיר לעיר אם רחבן ט"ז אמה דינו כרה"ר וזהו סרטיא ונ"ל אפי' הדרכים העוברים דרך היערות לכ"ע :

ז תל בר"ה שנוח להלוך כגון שאינו משופע כ"כ ואינו מתלקט גבוה י"ט אלא בהילוך ה' אמות הוי ר"ה ואם מתלקט מתוך י' כתבנו בדין ר"ה שדינו כרה"י :

ח כלי העומד בר"ה אם אין גבוה י' טפחים ורחבה ד' הוי רה"ר דבטל לגבי ר"ה דכלי אין חולק רשות דרבנן לעצמו להיות כרמלית ומקום פטור אא"כ גבוה י"ט ורחב ד' דאז היא רה"י דאורייתא :

ט חורים שבכתלים שבלפי רה"ר ואינם מפולשים לפנים אם נמוכים מג' טפחים לקרקע בטל לרה"ר ואם גבהן ג' ופחות מד' דינו כמקום פטור ואם רחב ד' דינו כברמלית ואם גבהו י"ט ורחב ד' הוי רה"י :

י כל דבר שהוא בר"ה ואינו גבוה ג' טפחים אע"ג שאין דורסין עליו כגון אשפה וצואה אפ"ה הוי רה"ר דכל פחות מג' בטל לקרקע דא"א לרה"ר ללקטו ולהחליקו במלקט ואם גבוה ג"ט כיון דלא דרסי עליו רבים אם אין ברחבו ד' הוי מקום פטור ואם רחב ד' הוי כרמלית . היה גבוה ט' טפחים ועד י' כיון דראוי שישתמשו בו רבים דאינו נמוך ביותר ולא גבוה ביותר ולכן י"א דדינו כר"ה (רשב"א) וי"א דדוקא כשמשתמשין עליו רבים אז הוי רה"ר ואין חילוק בין רחב ד' או לא :

יא בד"א בעמוד וכיוצא בו דניחא תשמישיה אבל גומא ברה"ר אם אין עמוקה ג"ט בטל לרה"ר ואם עמוקה י' טפחים ורחבה ד' הוי רה"י ופחות מי' טפחים אע"ג דמשתמשין בו רבים כיון דתשמיש זה אינו אלא בדוחק שצריך לשחות עצמו ולכן נידונין לפי רחבן שאם רחבה ד' הוי כרמלית ואם לאו הוי מקום פטור . ודע דבכל זה אין חילוק בין שהגומא מלאה מים או ריקנית (ועי' כלל מ"ז סי' ס') :

יב אויר ר"ה אינו רק עד י' טפחים אבל למעלה מי' טפחים הוי אויר מקום פטור אבל אם נעץ קנה ובראשו כלי שגבוה י"ט ורחבה ד' אע"ג שתחתיו רה"ר מכ"מ הכלי הוא רה"י (במ"א סי' שמ"ה ס"ק ב' יש ט"ס שכתב גם מה שתחתיו הוי רה"י ועיין עירובין ל"ג ע"א תוס' ד"ה דהדר ועיין בביאורי הגר"א) :

יג דעת הרבה פוסקים דבזמן הזה אין לנו רה"ר כיון דילפינן מדגלי מדבר וא"כ בעינן שיהי' עוברים בו ששים רבוא וזה לא נמצא עכשיו ודעת גדולי הפוסקי' ראשוני' דאף בזמן הזה יש רה"ר ולכן כל ירא שמים יחמיר על עצמו אך אין בנו כח למחות ביד הסומכי' על המקילין אך צריך ליזהר שגם לחומרא ינהוג כן כמו שנבאר לקמן בסמוך . והמיקל בשניהם הרי זה נקרא רשע :

יד המעביר חפץ ד' אמות ברה"ר חייב ולכן אסרו חכמים להעביר ג"כ ד' אמות בכרמלית :

כלל נ דין כרמלית ומקום פטור (סי' שמ"ה) :

א איזו היא כרמלית מקום שאינו הילוך לרבים כגון הימים ונהרות ודבר המוקף מחיצות ד' על ד' ואין גובה המחיצות י"ט . וגומא שאינה עמוקה י' טפחים . ומבוי שיש לו ג' מחיצות

נשמת אדם

(ג) עיין עירובין ו' ע"ב תוספת ד"ה וכ"ת וכ"כ הרא"ש שם בשם תוספת . ודברי הגר"א בסימן שמ"ה סעיף א' בשם בכורים . דע"כ בש"ע יש ט"ס דאיך שייך לומר מבואות שרחבים ט"ז ומתקצרים בקצתן כו' שאם ארכן כו' דהא מיירי מזה שהמבוי מתקצר וכנגד א' הוא רחב י"ו ובסופו מתקצר . אך עדיין צ"ע כי מש"כ בש"ע סעיף ט' במבוי שרחב י"ג אמות וב' ראשיו מפולשין דלפי דעת רשב"א שכתב בש"ע סעיף ח' אפי' שהמבוי הקצר כיון שבני רה"ר עוברים דרך המבוי וא"כ מבוי זה דינו כדין רשות הרבים כשמתקצר בקצתו וצ"ל רחב י"ג אמה ושליש . ובאמת לא נמצא חולק על דין דרשב"א וכדמוכח מסכת ז' בין העמודים . וכמ"ש תוס' שם ובעירובין . וראיתי שהמ"מ כתב דאין זה מוכרח מגמרא ע"ש . ואף שלא זכיתי להבין אמאי מ"מ כיון שהרא"ש בעירובין כתב ג"כ כדאית' בש"ע אפשר דהרא"ש לא סבירא ליה כרשב"א . ולכן כתב הש"ע סעיף ט' דאפי' לדעת המתירים בסעיף ח' מודו בזה :

מחיצות ולא עשו תיקון ברביעית . וכלי המחובר לקרקע ועמוד ברה"ר ותל ברה"ר והם יותר מג' טפחים עד י"ט או ע"ד שנתבאר בדין רה"י כ"ז הוא כרמלית והא דנהר הוי כרמלית דוקא כשהמים עמוקים י"ט ורחבן ד' אבל בפחות מזה בטלים לרשות שהם עוברי' בתוכו (עירובין פ"ז במשנה ורש"י שם ועיין בש"ע סי' שכ"ו) :

ב וכן זיז או נסר הבולט מן הכותל ואין חלון פתוח לו אם אין גבוה י"ט ורחבו ד' הוי כרמלית . ואם גבוה י"ט ורחבו ד' אע"ג דהוי רה"י דאורייתא לרשב"א כדלעיל בדין רה"י (סי' י"א) מכ"מ מדרבנן דינו בכרמלית וכן גגין שלנו דינן ככרמלית כדלעיל בדין רה"י (סי' י"ג) :

ג חורי כרמלית אינם ככרמלית אלא נידונין לפי גבהן ורחבן :

ד אויר כרמלית עד י"ט דינו ככרמלית ולמעלה מי"ט דינו כמקום פטור . ובימים ונהרות מודדין משפת המים ולמעלה אבל לא מקרקעית הימים :

ה כללו ש"ד שכרמלית הוא מקום שגבוה יותר מג' ורחבו לא פחות מד"ט אבל פחות מג' לקרקע דינו כרה"ר ופחות מד' הוי מקום פטור ואם גבוהים ג' הוי רה"י :

ו מקום פטור הוא מקום שאין בו ד' על ד' וגבוה מג' ולמעלה אפי' עד לרקיע וכן חריץ שהוא פחות מד' על ד' ועמוק יותר מג' ודבר המוקף מחיצות ואין בהיקף עם המחיצות ד' על ד' הוא מקום פטור . והכלל לעולם לא נקרא מקום פטור אלא אם כן אינו ברחבו ד' על ד' :

ז בד"א שהוא מקום פטור כשעומד ברה"ר אבל כשהוא בכרמלית או שהוא בין רה"י ובין כרמלית או בין רה"ר ובין כרמלית דכיון דגם כרמלית אינו רשות לעצמו מש"ה אמרינן מצא מין את מינו (כן סוף הכרעת הג"א בסי' שמ"ו וכן משמע בסי' שמ"ה) ודין אסקופה שלפני בית ודין גזוזטרא (גאנקים שנקרעגמעס) לקמן (כלל נ"ג סי' י"ד ט"ו) :

כלל נא המוציא · דין קרפף (סג"ח ובסי' שע"ג) :

א כבר כתבנו שכל מקום שהוא מוקף דינו כרה"י מדאורייתא אפי' הוא כמה מילין אלא שחכמים גזרו שכל מקום שהמחיצות לא נעשו לדור בתוכן כגון ההיקף שמקיפים השדות וגנות ופרדיסים וכיוצא בו שאין המחיצות אלא לשמור מה שבתוכן אם הוא רק ע' אמה וב' שלישים אורך ברחב ע' אמה וב' שלישים שהוא בית סאתים ואפי' אינו מרובע ובלבד שלא יהי' ארכו יותר משנים ברחבו אמה שלימה (ד"מ וא"ר) דינו כרה"י לכל דבר ומותר לטלטל בכולו ואם הוא יותר מבית סאתים זה נקרא קרפף שלא הוקף לדירה ואין מטלטלין בו אלא בד' אמות כדין כרמלית דכיון שהוא גדול כ"כ ואינו עשוי לדירה מיחלף בר"ה (סג"ח) :

ב אע"ג דמדאורייתא הוה רה"י גמור וא"כ היה מן הדין שיהיה אסור להוציא מקרפף זה לכרמלית אעפ"כ התירו חכמים לטלטל ממנו לכרמלית בתוך ד"א דאל"כ יחשבו שהוא רה"י גמור ויבואו לטלטל בכולו . ואע"ג דגם זה אינו אלא מדרבנן דהא באמת הוא רה"י גמור וא"כ מ"ש שהתירו איסור דרבנן זה לטלטל ממנו לכרמלית היינו טעמא דיותר שכיח לטלטל בתוכו מלהוציא ממנו לכרמלית דזה אינו אלא במקורה אבל לטלטל בתוכו הוא תדיר ואתי למחלף בר"ה ויטלטל גם ברה"ר חוץ לד' אמות לפיכך אסרו לטלטל בכולו והתירו לטלטל ממנו לכרמלית בתוך ד"א (שם) :

ג קרפף שלא הוקף לדירה אע"ג שהוא רק ב' סאתים או פחות מזה אע"ג דמותר לטלטל בכולו מ"מ אסור להוציא כלי בית לתוכו אפי' ששניהם שייכים לאדם א' אע"ג דבחצר מותר זה גרע מחצר . ודוקא כלי בית אבל מותר להוציא כלים ששבתו בחצר לקרפף וכלים ששבתו בקרפף להצר דלענין זה הם שוים אע"ג דהחצר מוקף לדירה מ"מ כיון שאין תשמישו קבוע שוה בזה לקרפף (שם ונט"ז ס"ק א' וסי' שע"ג) :

ד רחבה (סוף תלר קטן) שאחורי הבתים אם אינו אלא בית סאתים דינו ממש כחצר לכל דבר ואין לו דין קרפף כלל ואם הוא יותר מבית סאתים דינו בקרפף ומיהו בזמה"ז אין נ"מ כל כך בזה שהרי גם בקרפף אם הוא מוקף לדירה דינו כחצר ומהו מוקף לדירה כגון שבנה בה בית דירה קודם שהוקף או שפתח לו פתח מביתו ואח"כ הקיפו או אפי' אם הקיפו קודם שפתח לו פתח אך פרץ בו פרצה ביותר מי' אמות והוי כאלו אין שם היקף ואח"כ יהזור ויגדור עד שיהיה הפתח פחות מי' אמות ה"ז מוקף לדירה ועכשיו בזמה"ז מסתמא עושין כן דמתחלה פותחין פתח לבית ואח"כ עושין להיקף ונמצא דכל מה שסמוך לבית דהיינו שנכנסין לה דרך פתח מן הבית ואפי' יש גורן וכיוצא בו מפסיק בין הבית לבין ההיקף מ"מ נקרא מוקף לדירה ואין לו דין קרפף כלל אבל אם אין נכנסין לה מפתח הבית אלא שעומד סמוך לבית אע"ג דדעתיה עליהם רוב האחרונים אוסרין וס"ל דדינו בקרפף (סג"ח) :

ה גנה שנוטעין בה אילנות והוא במקום שהוקף לדירה דינו בחצר דאילנות אינן מבטלין דירה אבל אם זרע בה זרעים וירקות אפי' זרע בחצר הזרעים מבטלים הדירה ודינו

בקרפף שלא הוקף לדירה ואזלינן בתר הרוב דלעולם המעוט בטל לגבי הרוב (שם):

ו לפיכך מי שיש לו גן ירק בחצירו ואין שם מחיצה בין הזרעים ובין החצר אם הזריעה הוא רוב החצר הוי כאילו נזרע כולו ודינו כקרפף שלא הוקף לדירה שבארנו דינו. ולכן אם כל החצר הוא רק ב' סאתים אסור להוציא כלי הבית לחצר אפי' למקום שלא נזרע בו שאף החלק שלא נזרע הוי כאלו נזרע בו כיון שהרוב נזרע אבל מותר לטלטל כלים ששבתו בתוכו בכולו ואפי' בחלק הנזרע (אף שבט"ז כתב בס"ק ד' כ' דאפי' בנזרע מיעוט עכ"פ מקום הזרוע אסור נ"ע דכוונתו להוציא כלי הבית דהלו כלים ששבתו בתוכו לא יהא אלא קרפף שהוא בית סאתים דמותר לטלטל בכולו כדאיתא בש"ע סעיף א' וכ"כ הא"ר בשם הרמב"ם ועס"ק דמותר לטלטל בכולו דלא כט"ז ולעניי גם הט"ז נתכוין רק על כלי הבית) ואם הוקף החצר הוא יותר מבית סאתים כיון שהמעוט בטל לגבי הרוב דינו של כל החצר כאלו נזרע כולו ואסור לטלטל בו רק ד"א כדין כרמלית (שם):

ז ואם מקום הזריעה הוא מיעוט החצר וא"כ לא נתבטל עכ"פ חלק החצר שלא נזרע אלא מקום הזריעה אסור דשם נתבטל הדירה ולכן אזלינן בתר מקום הזריעה דאם הוא רק ב"ס דינו דמותר לטלטל בכולו וממנו לחצר ובלבד שלא יטלטל כלים ששבתו בבית להכ... וזהו דינו של חלק הזריעה וחלק החצר שלא נזרע כיון שהוא הרוב וא"כ אינו בטל למקום הזריעה י"א דאעפ"כ אסור לטלטל בתוכו כלי הבית דלענין זה מקרי החצר פרוץ למקום האסור שהרי בחלק הנזרע אסור לטלטל בתוכו כלי הבית והרי אין מחיצה בין החצר ובין מקום הנזרע ויש מתירין בזה לטלטל מבית לחלק החצר כיון שרובו לא נזרע לענין זה בטל הזריעה לחצר ויש להקל לצורך דהוי מלתא דרבנן (שם):

ח אם מקום הזריעה יותר מבית סאתים אע"ג שאינו אלא מיעוט החצר מ"מ כיון שהלק... הנזרע דינו בהיקף יותר מב"ס אסור לטלטל בתוכו אלא בד' אמות כדין כרמלית וא"כ הוי חלק החצר פרוץ לכרמלית ואסור לכ"ע לטלטל אפי' בהצר אלא בד' אמות (דהכי סמ"א סי' שנ"ח ס"ק י"ד ל"ע ליסכם כי נראה שים שם ט"ס דכל מה שכתב סוף הכל כסיפך עיין בד"מ וכנ"י) (שם):

ט ואם יש מחיצה בין חלק הנזרע לשאר החצר וא"כ אין חלק אחד שייך לחבירו כלל וא"כ חלק החצר דינו כחצר ומותר לטלטל בכולו וממנו לבית ומקום הנזרע הוא נדון לעצמו שאם הוא רק ב"ס מותר לטלטל ממנו לחצר ומחצר להצר לו חוץ כלי בית דאסור כדלעיל סי' ג' ואם חלק הנזרע יותר מב"ס דינו כברמלית ואסור להוציא ממנו לחצר וכן להיפך דה... דינו כרה"י גמור וזה דינו כברמלית דדוקא עד ב"ס דינו כחצר. ודינו כמו בסי' ב' (שם)

י ובכל זה אין חילוק אם הם שייכים לאדם א' או לב' בני אדם ובין ערבו או לא ערבו ה... מה שאסור אפי' הם של אדם אחד אסור (שם):

כלל נב המוציא. דין על איזה הוצאה חייב (סמ"ז סמ"ח סמ"ט):

א המוציא מרה"י לרה"ר או מרה"ר לרה"י בין ע"י הליכה או שהושיט או שזרק וכן המעבי... ד' אמות ברה"ר חייב מדאורייתא והמוציא ומכנים מרה"י לכרמלית או מר"ה ומכרמלי... להם והמעביר ד' אמות בכרמלית פטור אבל אסור מדרבנן (סמ"ו):

ב אינו חייב עד שיעשה עקירה מרשות זה ויניח ברשות האחר וכן במעביר אינו חייב ע... שיעקור מתחלה ד' ויניח בסוף ד'. עקר ולא הניח או הניח ולא עקר כגון שהיה עומ... בפנים ופשט ידו לחוץ והפץ בידו ונטלו חבירו העומד בחוץ או שהעומד בחוץ פשט ידו ש... הפץ לפנים ונטלו מידו זה העומד בפנים שנמצא זה עוקר וזה מניח פטור אבל אסור ואי... חייב עד שיעקור ממקום רחב ד' על ד' ויניח על מקום שהוא ד' על ד'. וידו של אדם נחש... כאלו הוא ד' על ד'. ולפיכך אף להמתירין לשלוח א"י להביא דברים הצריכים לו כמו שנבא... בדין אמירה לא"י סי' ז' צריך ליזהר שלא יתן הכלי ליד הא"י וכן כשמביא לא יקבלנו מ... אלא שהא"י יניחנו על השלחן או על דבר אחר וכן כשיש מילה במקום שאין עירוב והנש... נושאין התינוק ע"י הושטה מזו לזו צריכין ליזהר שלא יוציא הישראל התינוק מן הבי... ולא יכניסנו לבהכ"נ דמרשות לרשות אפי' כ"ש אסור ולא יקח התינוק מיד הנכרי אל... הנכרי יקח התינוק בבית ויוציאנו לחוץ ויניח אותו ביד הישראל ולפני בהכ"נ לא יק... הישראל התינוק ליד הנכרי דא"כ עושה הנחה אלא הא"י יקח מיד הישראל ויכנים לבהכ... ויניח אותו ביד הישראל וכן בכל דבר שנותן ליד הא"י לא יתן אותו לידו אפי' התי' לה... שמא יוציאנו הא"י ונמצא הישראל עשה עקירה אלא יניח לפניו ואם יוציא אינו הרש... ועיין לקמן בכלל ס"ב (סמ"ח):

ג עקר בע"ש והניח בשבת פטור. היה הולך מע"ש ועמד לפוש וא"כ כבר נתבטל עקיר... ראשונה ואם הזר והלך בשבת הרי עשה עקירה בשבת דעקירת גופו בעקיר' חפץ דמ... ובשיחזור ויעמוד חייב (סמ"ח סמ"ט):

ד בד"א שאינו חייב עד שיניה בזמן שהוא ברשות א' ופשט ידו לרשות אחר דכיון דיד...

אינו ברשות שהגוף שם לא מקרי הנחה מה שהוא בידו אבל פשט ידו לרשות אחר ועקר שם חפץ והביאו אצלו ואפילו לא עקר מן הקרקע אלא מיד חבירו דידו של אדם חשוב כאלו היה ד' על ד' חייב אע"פ שלא הניח דכיון דידו באותו רשות שגופו שם הוי כאלו מונח ע"ג קרקע שהרי הגוף עומד וכן אם הוציא כלי בידו והניח ליד חבירו שעומד בחוץ או שהכנים בידו כלי והניח ליד חבירו שעומד בפנים חייב וכן במעביר ד"א ברה"ר (סמ"ז):

ה אינו חייב אלא כשהוציא כדרך שבני אדם מוציאין כליהם כגון בידו בחיקו על כתפו וכיוצא בו. הוציא שלא כדרך המוציאין כגון בפיו וברגלו פטור ואם הוציא אוכלין בפיו חייב שדרך הוצאתו בכך ואם הוציא מעות וכיוצא בו תפורין בבגדים פטור שאין דרך הוצא' בכך אבל היוצא במעות הצרורין לו בסדינו חייב (סימן ש"א סעיף ל"ג):

ו ואינו חייב עד שיוציא כל החפץ אבל אם היה תיבה וכיוצא בו והוציא מקצתה ומקצתה עדיין בפנים פטור ואפילו חזר אחר כך והוציא כולו פטור שהרי בטלה עקירה ראשונה וכן ברה"ר אם הגביה קצה אחד והוציאה איזה אמות ועדיין קצה האחר בתוך ד"א מונח על הארץ אע"פ שחזר והגביה צד השני אפילו כמה אמות פטור עד שיוציא כל החפץ בבת א' (רמב"ם פ' י"ג) אבל אם היה גורר בארץ בין מרשות לרשות או ד' אמות ברה"ר חייב (סי' שמ"ח במ"א):

ז וכן אינו חייב עד שיוציא החפץ לגמרי מידו אבל כ"ז שמקצת החפץ בידו כגון שאוחז חפץ בידו ברשות היחיד והניחו ברשות הרבים דכיון דאגדו בידו פטור (של"ג):

ח הנושא אדם חי פטור שהחי נושא את עצמו ואפי' כשהוא לבוש במלבושיו דהם בטלים לגבי הגוף. ודוקא גדול שיכול לילך ברגליו אבל קטן שאינו יכול לילך ברגליו כלל וכן גדול שהוא חולה או כפות חייב לפיכך אסור לגרור קטן ברה"ר וכל שכן לשאת אותו אפי' יכול לילך ברגליו אבל מותר לאחוז בידיו והוא ילך ברגליו דהיינו עכ"פ שיגביה רגל א' ויניח השניה על הארץ ולא גזרו בזה שמא הגביה אותו משום צערא דקטן ואפי' בכרמלית אסור מה שאסור:

ט הוציא תינוק אעפ"י שיכול לילך ברגליו אע"ג דפטור על הוצאתו דחי נושא א"ע ובגדיו טפילים לו אבל אם היה כיס תלוי עליו וכיוצא בו שאינו צורך תשמישו אינו בטל אפי' לגבי קטן וחייב על הכים (כן מוכח ברמב"ם פ' י"ח הלכה ט"ז י"ז וע"ש בחי' רשב"א) וצ"ע הקמיעות התלוים על הקטן אם בטל לגבי קטן שאינו קמיע מומחה רק שהנשים עושין כן ואומרים שהיא שמירה לתינוק (וע"ש במ"א ס"ק נ"ז). וע"ש בעטרת זקנים בשם תשו' רש"ל סי' ס"ז דמתיר בכרמלית:

י ודוקא אדם חי פטור אבל המוציא בהמה או עוף חייב ולכן אסור לאחוז בצידיהן להוליכן ברה"ר שמא יגביה וישא אותם ואז חייב (שם):

כלל נג דין באיזה ענין מותר לטלטל מרשות לרשות:

א כבר בארנו שהמוציא מרה"י לרה"ר או מרה"ר לרה"י בין ע"י הליכה או שהושיט או שזרק חייב מדאורייתא' וכן המעביר ד' אמות ברה"ר חייב מדאורייתא אבל מהם לכרמלית או מכרמלית להם פטור מדאורייתא אבל חכמים אסרו להוציא מהם לכרמלית וכן מכרמלית להם וכן אסרו לטלטל בכרמלית יותר מד"א כדין רה"ר אבל מכרמלית לכרמלית אחר מותר להכנים ולהוציא ובלבד שלא יוציא חוץ מד' אמות וכן מותר להוציא מרה"י או מרה"ר ולהניחו במקום פטור וכן להיפך אבל אסרו חכמים לחלוף מרה"י לרה"ר דרך מקום פטור דהיינו

נשמת אדם

(א) בסימן ש"ה סעיף מ"א פ' בש"ע כדמב"ם ע"ש במג"א דאדם נושא א"ע אבל בבהמה וחיה מפרכסי נפשייהו וחייב ולכך דווקא בחצר מותר לרבנן דר"נ בשבת ל"ם וכגר"א בגליון הניח בל"ע דבפ' י"ח פ' כב"ב א"כ למה פ' הרמב"ם בפרק כ' כרבנן והא רבא רים פ' נוטל ס"ל כר' נתן וגם ר' יוחנן אמר ב"ב ור"נ אמרו ד"א ואר"י הלכה כב"ב וא"כ למה פ' כרבנן. ובאמת גם בפ"כ כתב הרמב"ם דמותר בסוס לפי שאינו מיוחד אלא לרכיב' והיינו דלא כב"ב דהרי ב"ב מתיר אפי' בסוס המיוחד לעופות כדאיתא בבדיא בגמרא. ובאמת ע"כ א"ל דהא דפסק ר"י כב"ב היינו משום דס"ל כר"נ דא"כ קשיא הא ר"י סבירא ליה הלכה כסתם משנה ובמשנ' איתא חיה ועוף בחצר וכפרש"י דדווקא בחצר דאתי כרבנן. ואפילו אי נימא דס"ל דמתני' דכמלניע אתיא כר"נ מ"מ סתמא בתרא עדיפא. ועוד דכיון דטעמא דב"ב משום דס"ל כר"נ וא"כ למה אר"י הלכה כב"ב דלא ידעינן עדיין אם ב"ב מתיר אפי' בסוס המיוחד לעופות טפי ה"ל לר"י לומר הלכה כר"נ. אע"כ דודאי גם ר"י ס"ל דהלכה כרבנן וכסתם משנה אלא מדאמר סתם ב"ב מתיר בסוס משמע בכל סוסים כמש"כ תוס' שם. ע"כ משום דס"ל כר"נ. אבל ר"י לא ס"ל בזה כב"ב והא דפ' בע"א הלכ' כב"ב לאו בכולי מלת' פסק כוותיה דא"כ למה לא הביא הש"ס התם מילתא דר"י דב"ב ור"נ אמרו ד"א וע"ז היה לו לר"י לקבוע הלכה כב"ב אלא דר"י קבע דבריו על סברייתא. דאיתא התם דרבי אוסר משום תורת כלי זיין או משום בהמה גסה וב"ב לא חייש לזה וע"ז קבע ר"י דבריו ואמר הלכה כב"ב. ר"ל בזה דפליג ארבי אבל במה שמתי' אף סוס שמיוחד לעופות לא ס"ל כוותיה אלא ס"ל כסתם משנה דמדדין בחצר אבל לא ברשות הרבים וא"כ במיוחד לעופות אסור. ולכן פ' רמב"ם בפ' ך' דדוקא במיוחד לרכיבה מותר. והא דאמרינן בפ' נוטל רבא כר"ן ס"ל לא דס"ל דאפי' בבהמה ועוף כוותיה סברי רבא גופיה מתרץ בסמניע

דהיינו ליקח חפץ מרה"י ולהניחו במקום פטור ויחזור להניח בר"ה או שיעמוד הוא על מקום פטור ויקח חפץ מרה"י ויניחנה ברה"ר דאף על גב דמה"ת מותר כיון שכבר היה מונח במקום פטור וכן כשהוא עומד על מקום פטור נמצא כיון שהגיע החפץ אצלו הוי כמונח על הקרקע דעמידה חשוב כהנחה בין לענין חיוב ובין לענין פטור כמו שנבאר אי"ה בכלל נ"ד סי' א' וב' מ"מ גזרו חכמים שאם נתיר לו זה יבא להתיר גם כן ויקח חפץ מרה"י וילך עמו לרה"ר דרך מקום פטור וכיון שהוא הולך הליכה לאו כהנחה דמי ואז חייב מדאורייתא שהרי עקר מרה"י והניח ברה"ר כדלקמן והמוציא או מושיט או זורק מרה"י לרה"ר דרך מקו' פטור חייב מדאוריי' לכן גזרו אפי' בעומד ומרה"ר או מרה"י לכרמלית דרך מקום פטור או אפי' מחצר לחצר שלא עירבו דרך מקום פטור יש אוסרין ויש מתירין (סמ"ו וסימן כמ"ג) ושם כתב רמ"א כדעת האוסרין:

ב בור ברה"ר עמוק י' ורחב ד' אסור למלאות ממנו מים בשבת אעפ"י שרוצה לשתות שם אצל הבור שהרי תיכף כשמוציא מן הבור כבר הוציא מרה"י לרה"ר ואפילו יש מחיצה סביב הבור גבוה י"ט ורוצה להעמיד הדלי על שפת המחיצה ונמצא הדלי יהיה עומד תמיד ברה"י שהרי בארנו בדין רה"י סימן ט' שהמחיצות נ"כ רה"י אפ"ה אסור דגזרינן שמא יעמיד הדלי ברה"ר דכיון שהוא צריך לשתו' קרוב הדבר שיוציא הדלי לרה"ר והוי מוצי' מרה"י לרה"ר דרך מקום פטור דהיינו למעלה מי"ט דחייב . ומ"מ בזמה"ז די"א דאין לנו רה"ר אין להחמיר בזה ובלבד שיזהר שלא יעקר הכלי להניחו בארץ דאז מוציא מרה"י לכרמלית דרך מקום פטור ואסור לדעת האוסרים בסימן הקודם ואפילו להמחמירין דגם לנו יש רשות הרבים הא י"א דל"נ אלא בשתיה בכלים נאים אם כן אין להחמיר (סימן ס"נ) :

ג אבל בור ברה"ר סמוך לרה"י ואין בין הבור לרה"י ד' טפחים וא"כ לא דרסו בה רבים והוי מקום פטור ולכן אפי' אין חולית הבור גבוה י"ט מותר למלאות מרה"י אבל אם הוא רחוק ד' טפחים וא"כ הוי שם רה"ר אם יש לבור מחיצה גבוה י"ט וגם החלון הוא גבוה י"ט וא"כ מוציא מרה"י לרה"י דרך מקום פטור שהרי למעלה מי"ט ברה"ר הוי מקום פטור מותר למלאות דרך החלון אבל אם אין המחיצה גבוה י"ט נמצא מטלטל מרה"י לרה"י דרך אויר רה"ר ואע"פ שאגדו בידו אסור ואם שניהם בדיוטא א' אסור (סי' סנ"ד וע"ש במ"א ועיין סי' י"ח) :

ד אשפה בר"ה שגבוה י"ט ורחבה ד"ט אם היא של רבים מותר לזרוק לה מרשות היחיד הקרוב לה וא"צ עירוב כיון שאין שם דיורין ולא חיישינן שמא יתגלגל מן האשפה לר"ה ואתי לאתויי דמסתמא אין זורקין לשם רק דברים שא"צ להם אבל אם האשפה של יחיד אסור משום דיחיד עשוי לפנות האשפה ויבואו לשפוך שם כדרכו ונמצאו מוציאים מרה"י לרשות הרבים (סס) :

ה עגלה שעומדת ברה"ר גבוה י"ט ורחב ד' מלבד הגלגלים כתבנו בדין רה"י סי' ו' דהוי רה"י ולכן אסור לעמוד בר"ה ולהניח חפץ בתוך העגלה או ע"ג או ליקח מהעגלה לחוץ שהרי מוציא מרשות לרשות וכן אסור להכנים ראשו בתוך העגלה ולאכול ולשתות שם מהמאכל ומשקה שעומד בעגלה אע"פ שמכניס ראשו ורובו דאע"ג דאין בזה חיוב דפיו של אדם נקרא מקום פטור ול"ש נמי לגזור בזה שמא יחליף כדלעיל סס"י א' דהכא א"א לאכול אא"כ יניח בתוך פיו מ"מ אסור דגזרינן שמא יוציא האוכלין והמשקין לחוץ דכיון דצריך להם גזרינן וה"ה שאר כלים המונחים בעגלה אסור לטלטל בעגלה אם הם כלים שצריך להם בשבת אבל כלים שא"צ להם בשבת מותר לטלטל שם אע"ג שהוא עומד ברה"ר דלמה יוציא אותם כיון שא"צ להם וכ"ז כשהעגלה גבוה י"ט בלא הגלגלים ורחב ד"ט (ע' סי' כס"ו וסי' ס"נ) :

ו אין העגלה גבוה י' טפחים אע"פ שעם הגלגלים גבוה י' טפחים כיון שאין רשות היחיד ה"ז בטל לרשות שעומד בו כדלעיל בדין רה"ר סי' ה' וא"כ מותר להוציא מן העגלה לארץ ובלבד שלא יוציא חוץ מד"א דהוי מעביר ד' אמות ברה"ר או בכרמלית . וי"א דהוי כרמלית דהא קבוע שם (עיין במ"א סס"י רס"ו) אך לפי שלדעת הרבה פוסקים דבזמן הזה אין לנו ר"ה וכל רשות הרבים שלנו יש לו דין כרמלית אין למחות ביד הנוהגים להכנים ראשם לתוך העגלה ולאכול ולשתות שם אפי' אם העגלה גבוה י' טפחים והוי רה"י דאורייתא דאע"ג דאף לפ"ז עכ"פ אסור להוציא מן העגלה דא"כ מוציא מרה"י לכרמלית וכן להיפך מ"מ לא גזרינן אם מכניס ראשו שם דשמא יוציא האוכלין לחוץ דהא אפי' אם יוציאן אין כאן אלא איסור דרבנן . ואף דהרבה פוסקים דאף בזמה"ז הוי רה"ר נ"ל דיש להקל דהא י"א דאפילו ברשויות דאורייתא אינו אסור אלא בשתיה בכלים נאים :

נשמת אדם

זיז

בסמלניע דע"כ ל"פ רבנן . וכמו שפסקו בתוספת שם ומה שחלקו התוספ' בין קטן בן יומו נראה לרמב"ם נדוחק . ולכן ס"ל לרמב"ם דסה דמשני רבה כר"כ ס"ל היינו משום דר"ג אמר לסדיה דאדם פטור אבל רבנן לא סוברו בבדיה דפטור . ועיין בפ"ד דשבתות מסכת ג' מש"כ בתוי"ע שם :

כתב הרמב"ם בפ' י"ג הלכה ד' אגוז מונח בכלי והכלי צף על המים פטור . וכתב המ"א כיון דבגמ' סליק בתיקו ול"נ דה"ל לנו דבנזיר דף ס"ד בעי סם"ס כס"ג וקאמר שם את"ל כמונח בכלי דמי . וידוע דהרמב"ם פסק כאת"ל :

ז זיז ונסר שהוא לפני החלון אע"פ שאינו רחב ד' אם הוא בפחות מג' להחלון דאמרינן לבוד והחלון משלימו לד' וכן הגגין ולפניהם רה"ר אסור להשתמש עליהן אלא דוקא בכלי זכוכית או דברים שאם יפלו יתטנפו או ישתברו ולא יהיו ראוים עוד להביאם אבל בשאר דברים אסור להשתמש שם אע"ג דהוי רה"י כמו שנתבאר בדין רה"י סי' י"א וסי' י"ב מ"מ מדרבנן אסור שמא יפלו למטה וישכח ויביא אותם ונמצא מוציא מרה"ר אבל אם לפניהם כרמלית כגון שדה וכיוצא מותר להשתמש בכל דבר כיון דאפי' יביאם אינו אלא איסור דרבנן . ולפ"ז להפוסקים דבזמה"ז רה"ר שלנו יש לו דין כרמלית מותר להשתמש בכל דבר ולכן אין למחות ביד הנוהגין היתר וירא שמים יחמיר על עצמו (סמ"ס סנ"ג) :

ח וכן מותר לפשוט ידו ולקבל בתוכם מי גשמים היורדים מן הגג או מן צנור הקבוע בגג ובלבד שיקבל באויר דאז הוי מקום פטור וצריך לדקדק שלא יגע בגג או צנור לקבל המים דבזה יש הרבה חילוקי דינים וגם צריך ליזהר שלא יניח ידיו למטה מג"ט סמוך לארץ לקלוט שם דכיון שידיו תוך ג' לארץ הוי כמונח על הארץ והוי עוקר מרה"י לר"ה (א) (סי' סנ"א) :

ט בליט היוצאת מן הכותל כמו גג על הפתח וכמו הגגין שעושין על החנויות שתלוים באויר ויש מקומות שעומדים על עמודים אסור להוציא מן הבתים לחוץ וכן להיפך דאע"ג שאין תחתיו רה"ר דלא מצינו רה"ר מקורה כדלעיל בדין רה"ר סי' ב' . מ"מ כיון שאין לו מחיצות והוי כרמלית . ומה תקונן שאם יש להם עמודים לצד הרחוב יעמיד גם קנים לצד הבתים ויהיה להגג שעליהם כדין מחיצה שנעשה ע"י צורת הפתח שנתבאר בדין מחיצות כלל מ"ח סי' ה' ואם הם של בתים רבים א"צ לעשות לכל בית ובית אלא יעשה תיקון זה בשני הקצוות אך צריכין לערב עירובי חצירות ואז מותר להכנים ולהוציא מן הבתים לתחת הגגין וכן להיפך · ובין כך ובין כך אסור להוציא ולהכנים מן רה"ר תחת הגגין וכן להיפך (סמ"ו) :

י האסקופה שלפני הבתים אם הם בלא מחיצות כלל כגון הנמשכים לפני הפתח לצד הרחוב גבוהין י' ורחבן ד' דינן כרה"י ואם אינם גבוהין י' ורחבן ד' דינן בכרמלית וא"כ אסור להכנים ולהוציא מהבית לאסקופה וכן להיפך וכן ממנו לרה"ר יש ליזהר לפי דעת הפוסקים דגם עכשיו יש לנו דין רה"ר ואפי' אין ברחבן ד' וא"כ הוי מקום פטור מ"מ כיון דקיי"ל דבזמן זה אין לנו רה"ר וא"כ הרחוב שלנו יש לו דין כרמלית וא"כ כיון שהוא דבר שאינו חולק רשות לעצמו ועו"ד בכרמלית בטל לגביה כמו שנתבאר בדין כרמלית בסי' ז' וא"כ אעפ"כ יש לאסקופה זו דין כרמלית ואסור להוציא ולהכנים מן הבית לאסקופה וכן להיפך (סמ"ו) :

יא ואפי' אם האסקופה תחת המשקוף וא"כ יש לו מחיצות דהיינו עובי הכתלים והמזוזות ופי תקרה כו אסור להוציא מן הבית לאסקופה דידוע דמזוזות הפתח והמשקוף ע"פ רוב אין בו רחב ד' ובפחות בד' קיי"ל דלא אמרי' פי תקרה כו' (ואפי' לפעמים שיש ברחבן ד' וא"כ י"ל פי תקרה יורד וסותם גזרינן שמא לא ידקדק יפה) ומה שהוא חוץ לפתח כשהפתח נעול שייך לעולם לחוץ וא"כ לא מיבעיא כשאסקופה אינו גבוה ג' דיש לו כל דין רה"ר ואפי' כשהפתח פתוח אלא אפי' כשהאסקופ' גבוה ג' כיון שאין ברחבו ד' א"כ בטל לר"ה שלנו דדינו ככרמלי' (סס) :

יב ולכן צריך ליזהר כשפותח פתח ע"י מפתח והנכרי מביא אותו יזהר שלא ליקח מהנכרי המפתח עד שיעמוד הוא והנכרי תחת המשקוף ואז יניח הנכרי המפתח ליד הישראל אבל לא יקח הישראל מידו כדי שלא יעשה עקירה או הנחה כמו שנתבאר בכלל נ"ב סי' ב' אלא הנכרי יניח המפתח ביד הישראל ויפתח המנעול אבל לא יפתח הדלת עד שיסיר המפתח ויקח הנכרי מידו דאם יפתח והמפתח עדיין במנעול נמצא שהכנים המפתח מכרמלית לרה"י או לרה"ר ואסור להכנים מרשות לרשות אפי' כל שהוא (סס) :

יג אם המפתח מונח בפנים אסור להכנים ידו ולהוציא המפתח דא"כ יוצאים מרה"י לכרמלית או לר"ה אבל מותר לפתוח במפתח שמונח בפנים אם המנעול בפנים שהרי אין מוציא כלל ול"א חיישינן שמא יוצא המפתח לחוץ דלמה יוציא כיון שאין צריך לו מבחוץ כלל (סס) :

יד ומטעם זה הגאנקעס שסמוכים לבתי האושפיזא שקוראין קרעצמעס והגג נשען על עמודים אע"ג דיש שם מחיצות הבית וגם הדלת שנכנסין לארוות סוסים שקורין (סטאלן)

אם

נשמת אדם

(א) כתב בש"ע סי' שנ"ה דמותר לקלוט מים באויר היורדים מן הצינור שאינו בולט ג' טפחים מגג אפילו אם ידו תוך ג' לצינור . וכתב המ"א דאם הוא למטה מי' טפחים הוי רה"ר . ולדעתי הוא ט"ס שהרי בש"ע כ' דאסור לסמוך ידו לצנור בין שהוא למטה מי' טפחים בין שהוא למעלה מי"ט אבל מותר לקלוט מן האויר . וא"כ משמע דלקלוט ג"כ מותר אפי' למטה מי"ט . ובעס"ק דף ע"ז ע"ב כ' גג גבוה י' ורחב ד' ומזחילה כו' והמזחילה סמוכה תוך ג"ט לגג קולט כו' ואפילו קירב ידו באויר תוך ג' למזחילה כו' . וכיון שהגג גבוה י' טפחים . ואם כן בע"כ קולט למטה מי"ט . ולכן נראה די שהוא ט"ס במ"א ול"ל ואם הוא למטה מג' טפחים הוי רשות הרבים וזה באמת אסור כד"ב כדאמרינן בשבת שפשט ידו למטה בפחות מג' וזה נ"ל ברור :

אם אין הדלת נעשה בענין זה שאף שאם פותחין אותו מ"מ נשאר צורת הפתח כדין שנבאר בדין מחיצות אסור להוציא מן הבית לגאנק דכיון דאין להפתח של (סעטאלג) צורת הפתח אע"ג דהדלת נעול מ"מ דלת לא הוי מחיצה גמורה (כדאיתא בסי' שס"ד במ"א) והעמודים שכנגד מחיצות הבית ידוע שאין שם צורת הפתח כי הקורות שמונחים שתי וערב לא נשאר בהללן גבוה י' טפחים כדין פתח וגם דהוי צורת הפתח מן הצד כדלעיל כלל מ"ה סי' ח' וגם אין רוחב התקרה ד"ט ואז לא אמרי' פי תקרה יורד וסותם וא"כ אין כאן אלא מחיצה אחת או ב' אבל כשיש צורת הפתח לדלת (סכסטאלג) וא"כ יכול לתקן הצד שכנגד הדלת להעמיד קנה אצל מחיצות הבית או כשיש בליטות לצד הבית דנחשב כלחי וא"כ הקורה שעליהם הוי צורת הפתח וצד של העמודים לא גרע מלחי משהו משני צדדים אם אין בארכן יתר על י' אמות ואז מותר לטלטל מן הבית לגאנק וכן להיפך אבל בלא"ה אסור. כללו של דבר אם אין לו ג' מחיצות אפי' ע"י צורת הפתח והרביעית ע"י לחי משהו אסור לטלטל מן הבית לתוכו ומתוכו לבית (וכל זה תמצא בסי' שנ"ו):

טו דרך בעלי אושפיזיכנא שקורין (קרעטמעס) שבשבת מעמיד הנכרי מים על הקורה שהעמודים של הגאנעק נשען עליו ומשם נוטלין הידים ומשתמשין לכל צרכיהם וצריכין ליזהר בזה הרבה שאם לא נעשה כדין בגאנק כמו שבארנו בסי' י"ד אז הקורה הזו כיון שאין ברחבו ד' אע"ג שגבוה יותר מג"ט מרה"ר בטילה לרה"ר שלנו שהוא כרמלית וא"כ אסור לטלטל המים יותר מד' אמות כדין כרמלית וגם צריכין לדקדק מאד דלפעמים יש בגאנק כדין צה"פ והוא לא ידע וא"כ כיון שיש לגאנק דין רה"י אסור להוציא מקורה זו לרח"ר אפילו לדידן דאין לנו רה"ר מ"מ הוי כרמלית ומכ"ש להפוסקים דאף בזה הזמן יש לנו רה"ר וא"כ פשיטא דאסור דאם הגאנק כרמלית וגם קורה זו רחבה ד"ט עכ"פ היא כרמלית ומכ"ש דשמא יש צה"פ בגאנק והוי רה"י ואז חייב ולכן צריך ליזהר מאד בזה. ומי שאינו בקי היטיב בכל הדינים מחוייב להחמיר שלא יוציא ויטול ידיו חוץ לגאנעק וגם לא לפנים לגאנעק דזה אינו מוכרח שהדל' לא תהי' מחיצה דרק לחומר' אמרי' שאינו מחיצה גמור' (סס):

טז נהר או אמת המים העוברת בחצר אע"פ שיש לחצר מחיצות וגם מחיצה על המים וגם מעבר השני של הנהר כיון שאין המחיצות נעשין בשביל המים ולכן אם המים עמוקין י"ט ורחב ד"ט א"כ דינו ככרמלית ואסור למלאות בהן בחצר שהרי מוציא מכרמלית לרח"י א"כ יעשה לה תיקון המבואר בש"ע ריש סי' שנ"ו דהיינו שיעשה מחיצה גבוה י' טפחים בכניסה וביציאה ויהיה טפח ממנו משוקע במים וא"צ שיהיה מחיצה שלימה לרחבה אלא אפי' מחתיכות הרבה ובלבד שלא יהיה נ"ט בין א' לחבירו דאז אמרינן לבוד ואם הנקבי' שהנהר נכנס ויוצא אינם רחבים ג' אפי' מחיצה א"צ ומ"מ מותר לטלטל בחצר ול"א שנפרץ במלואה לכרמלית שהרי החריץ והמדרון גופא נחשב למחיצה אם הוא משופע כ"כ שמתלקט עמוק י"ט במשך ד"א כמו שביארנו ברה"י סי' י"ב י"ג ואפי' אם ליכא מחיצה לעבר השני מן הנהר מותר לטלטל בחצר. ואם אין במים גבוה י"ט או שאין ברחבו ד"ט מותר למלאות ממנו אם העמיד מחיצה לצד השני ומוקף מכל ד' צדדים דאז בטל לרשות שעומד בו כדלעיל כלל נ' סי' א' (סי' שנ"ז):

יז אם ליכא מחיצה מצד השני של הנהר רק שמדרון החריץ הוא נחשב למחיצה אז כשנקרשין המים ואין משפת המדרון עד הקרח גבוה י"ט המתלקט מתוך ד"א אע"פ שהוא עמוק מאה אמה תחת הקרח בטלה המחיצה דדוקא מים אין מבטלין מחיצה כדלעיל כלל מ"ז סי' ח' ואז אסור לטלטל גם בחצר (עיין בסי' שס"ג מ"א ס"ק ל"א):

יח מותר ליטול חפץ ברה"ר ולהעבירו פחות מד' אמות ולהניחו שם אבל כשרוצה לטלטל ד' אמות אע"פ שיניח בתוך ד' אמות אסור (סי' ש"ן) אע"ג דע"י ב' ב"א מותר ע"פ אופנים שנבאר כלל נ"ד אבל ע"י אדם אחד אסור אם לא במי שהחשיך וכיוצא בו שנבאר שם אבל ד"א מותר שכל אדם יש לו ד"א מצומצמות בר"ה שזה מקומו של אדם ג' אמות כנגד גופו ואמה לפשוט ידיו ומודדין לכל אדם באמה שלו ואם היה ננס באיבריו מודדין במדה בינונית (שמ"ט):

יט וכן מותר לעמוד ברה"י ולטלטל ברה"ר חפצים שאינם צריכין לו בשבת ולהניחם ממקום למקום כדלעיל סימן ג' ד' ובלבד שלא יעבירם ד"א ברה"ר ואם העביר ד' אמות חייב (ש"ן):

כ שני בתים בשני צדי רה"ר והם של אדם אחד או של שנים וערבו (עיין מ"א באיזה ענין מיכולין לערב דהא אין פתח ביניהם מיכולין לטלטל מזה לזה) אם שניהם שוים מותר לזרוק מזה לזה למעלה מי' דהוי מרה"י לרה"י דרך מקום פטור. ואם אחד גבוה מחבירו (וכ"ל דה"ה כמון רק שצריך לאמן ידו) מותר לזרוק כלי חרס וכיוצא בו שאם יפלו ישברו אבל דברים אחרים אסור דחיישי' שמא יפול

פול ואתי לאתויי ונמצא מוציא מרשות לרשות ולמטה מי"ט אפי' כ"ד אסור לזרוק ואם זרק פטור (סכ"ג) אבל המושיט מרה"י לרה"י ורה"ר באמצע אם הם עומדות זו כנגד זו כגון ב' נז. זטראות שקורין (גנקעס) שאחד הוא בצד א' של ר"ה והב' מצד השני שכנגדו וכן ב' עגלות גבוהות י"ט שעומדות בר"ה זה כנגד זה פטור אבל אסור אבל אם הם עומדות זו אחר זו בצד אחד דהיינו בכותל א' המושיט חייב אפילו למעלה מי' טפחים שכך היה במשכן שהיו ב' עגלות ע מדת זו אחר זו בר"ה ומושיטין הקרשים מזה לזה אבל זריקה במשכן לא מצינו וגם לא מצינו זה כנגד זה שלא היו מושיטין הקרשים זה כנגד זה אלא מזה לזה שלפניו (סמ"ג במ"א) בד"א מרה"י לרה"י דרך רה"ר אבל מרה"י לרה"י דרך כרמלית למעלה מי"ט מותר לכתחלה אפי' להושיט אפי' בדיוטא אחת דהיינו שעומדים זה אחר זה דהוי אויר מקום פטור (סכ"ס) (עיין סס במ"א ס"ק י"א) ולמטה מי"ט נ"ל דאסור דהוי אויר כרמלית:

כא היה עומד ברה"י ובידו חפץ ארוך כסרין וכיוצא בו ונתגלגל מידו וקצה השני עדיין בידו אם הגיע הקצה השני למטה מי"ט סמוך לארץ ונח שם על איזה דבר לא מבעיא להפוסקים דגם בזמן הזה הוי רה"ר דאסור להביא אצלו דגזרינן שמא לא יהיה אוגדו בידו ואפ"ה יביאנו וחייב ואפי' להפוסקים דדין רה"ר שלנו ככרמלית ואגודו בידו אפ"ה אסור להחזירו כיון שקצה השני נח כבר אבל אם לא נח כלל אלא תלוי באויר אפי' אם היא כבר למטה בפחות מי"ט דהוי אויר כרמלית מ"מ מותר להביאו אצלו להסוברים דרשות הרבים שלנו כרמלית (סנ"ג):

כב לא יעמוד אדם ברה"י וישתין ברה"ר ברה"ר וישתין ברה"י וכן לא ירוק ואם השתין ורק חייב ואפי' הוציא פיו ואמתו לאותו רשות ואפי' לכרמלית אסור וכן לא ילך ד"א ברה"ר או מרשות לרשות ורוקו בפיו אם כבר תלשו בפיו ממקום למקום (ס"ג) (ג):

כג פ"ט ידו לחוץ עם חפץ לרה"ר בין בשוגג בין במזיד מותר לו להחזירו עד שלא הניח שם ולא קנסו אותו אפי' במזיד דשמא לא יוכל להחזיק ידו פשוטה לחוץ עם החפץ כל השבת וישליכנה מידו ויבא לידי חיוב ונ"ל דאם הוא סמוך לחשיכה כמ"ש במזיד קנסי' ליה אך כל זה ברה"ר דאורייתא אבל לכרמלית מותר בכל גווני וכיון דבזמה"ז להרבה פוסקים אין לנו רה"ר וא"כ לעולם מותר להחזיר (סי' שמ"ח):

כלל נד דין מי שהחשיך לו בדרך ויש אצלו חפצי' ומי ששכח חפצים אצלו והוציא בשבת:

א מי שבא בדרך וקדש עליו היום וחבילתו על כתפו ירוץ עד שמגיע לביתו ולא ילך בדרך הליכה דאז כיון שאין לו היכר שמא ישכח ויעמוד ואז כבר בטלה עקירה ראשונה וכשיחזור וילך הרי עקר בשבת וכשיחזור ויעמוד הרי עשה הנחה ג"כ בשבת וחייב אבל כיון שלא התירו אלא שירוץ יש לו היכר שאסור לו לעמוד וכשיגיע לביתו לא יעמוד אפי' רגע אחד אלא יחזיר אחוריו להצירו וישליכנו דרך אחוריו להצירו או לביתו והוי הנחה שלא כדרכה ודוקא בדבר שהוא משא כחבילה ואין דרך לרוץ בחבילה וא"כ הריצה הוא היכר אבל אם יש אצלו כיס מעות וכיוצא בו דבר קל שדרך לרוץ בהם וא"כ אין הריצה היכר ומ"מ בשעת הדחק אף בזה יש להתיר ע"י ריצה (סי' רס"ו):

ב ואמנם יותר טוב כשיש אצלו דבר קל שיתן הכיס לחבירו וילך בו פחות מד"א ויחזור הוא ויטול ממנו וילך פחות מד"א וכן עד שמגיע לביתו ואו יזרקנה מאחוריו כמו שכתבנו ואם הוא יחידי יכול ג"כ להוליך אותו תמיד פחות פחות מד"א ובלבד שיניח הכיס על הקרקע או שישב בכל פחות מד"א דעמידה לא חשיבא הנחה כיון שהכל בהליכה אחת אם לא כשצריך לפוש ולנוח דאז העמידה חשיבא הנחה דאע"ג דבלא החשיך בדרך לא התירו לטלטל בענין זה כשהוא יחידי דשמא יטעה ויעביר ד"א מ"מ כיון שהאדם בהול על ממונו ואם לא נתיר לו יבוא לידי חילול שבת לכן התירו בענין זה וכן אם מצא כתבי קדש שמונחין בבזיון וא"א לו לשמרם עד הלילה מותר להביאן ע"י טלטול פחות פחות מד"א (סי' שמ"ח) אבל לטלטל ע"י ב' בני אדם בטלטול פחות פחות מד"א מותר לכל דבר הצורך ואפי' מקום רחוק ובלבד שלא יוציא החפץ חוץ מתחום שלו (סמ"ט):

ג שאר דינים הנוהגים למי שהחשיך בדרך כשיש עמו עגלה יתבאר בכלל נ"ח:

נשמת אדם

(ג) כן כתב הטור וכתב הב"י דסבירא ליה דר"י לא פליג את"ק. וכבר תמה הב"י דדוקא היכא דאמר אימתי או כמה. ועל הרמב"ם בפרק י"ד דהלכות שבת צ"ע שפסק כהתם מתני' וכן לא ירוק דמשמע דאפילו היפך ונתלם מותר והפרק ע"ו מהלכות ע"א הלכה ז' כתב דמהסיפך או מגלם לסוגיא חשוב תלוש. והפירוש המשנה כתב הרמב"ם דאין הלכה כר"י אף שמפרש דר"י מיירי בהיפך. וגם דברי ר"מ הם צ"ע שכתב דמשנה דהלכה דאתיא כר' יוסי ואם היפך הוא ע"פ מסקנא בעירובין צ"ע דמוחלפת השיטה וס"ל דר"ל דמהפכינן דהוי יהודה לרבי יוסי. וא"כ סבירא ליה לרבי יוסי דלעולם אסור משמע אפילו בהיפך. ואם כן עדיין קשה ממתני' דאמרינן מתנתלם רוקו וצ"ע:

שכח

נסימו

ד שכח כיסו עליו והוציאו בשבת אם הוא במקום המשתמר אסור להביאו לביתו ע"י התירי' הנזכרים דדוקא במי שהחשיך התירו ואם מתירא שיגנבו שם גם בזה מותר להליכו פחו' פחות מד"א ואם מתירא שירגישו ליסטי' בזה מותר לרוץ. ונ"ל דמותר לומר לנכרי שישמרנו ויבין מעצמו ויביאנו לביתו. ונ"ל עוד דמותר לומר לנכרי שיביאנו לביתו כיון דסוגיא דעלמ' כדעת הפוסקים דבזמה"ז אין לנו רה"ר והוי שבות דשבות במקום פסידא (סי' רס"ו) ונ"ל דיותר טוב לומר לנכרי מלטלטל ע"י התירם דלעיל (א) :

ה היה בדרך ויש מעות בכיסו אם יכול להפקידן או להצניען אסור להחזירן בכיסו דהרי הם מוקצים ואם מתירא שמא יגזלוהו ממנו יתפרנו בבגדיו וישב בביתו ולא יצא בהם חוץ לעירוב דאע"ג דהוי הוצאה כלאחר יד מ"מ מדרבנן אסור ואם ירא שמכח שלא יצא כל היום ירגישו בני הבית שיש לו מעות ממנו ויגזלו מותר לצאת בהם כיון שאין כאן איסור דאוריי' דאין דרך הוצאה בכך לתפרם ואם לא נתיר לו בכך יבוא לידי איסור דאורייתא ויוצי' כדרכו ובמקום פסידא התירו (סי' ש"א סעיף נ"ג) אבל צרורין בכיסו בבגדיו ל"מ כדלעיל כלל נ"ב סי' ה':

ו ואם מחפשין אחר מעותיו לגזלם נ"ל דמותר להוציאן למבואות שלנו שאין לנו רה"ר אפילו בידים (ב) אפי' אין תפורין בין מעות או סחורותיו אם א"א ע"י נכרי דאם לא נתיר יבא להפור גומות להטמין (א"ר בשם תי"ט) וכן אם היו המעות בשק ופיו קשור למעלה מותר לחתוך השק וליטול המעו' אבל לא יתיר הקשר (א"ר בשם תי"ט סי' של"ד) ואם אפשר שלא יעשה עקי"ה והנחה כגון שאחד יעמוד בפנים וחבירו מבחוץ ויקח ממנו רק שיזהר שזה שמוצי' לא יניח ליד חבירו ואח"כ ילך גם הוא לחוץ ויקח מיד חבירו ויטלטלנו כך פחות פחות מד"א כדלעיל סי' ב' או

שיזרקנו

נשמת אדם

(א) בסימן רס"ו משמע דבשבת והולך בשבת אסור לטלטלו ע"י טלטול פחות מד' אמות. והקשה המ"א שם ס"ק י' דהא בע"א דף ע' אמרי' דאמר איסור גיורא כו' ש"מ דישראל לא נטרי שבתא דכמה כיסי משתכחי בנהרדעא ולא ידענא דסבירא לן כרבי יצחק דאמרינן המוצא כיס בשבת מטלטלו פחות מד' אמות הרי להדיא במוצא כיס מותר ותירוצו דוחק גדול. והנה באמת משמע התם דהאי המוצא כיס ר"ל לשון מציאה ונ"ל דקבלה היה ביד הפוסקים שהוא לשון הולך דהיינו במציאה דלא בא לידו אסור כנ"ע. ואפילו הרמב"ם דמתיר כתב שאין לו ראיה בגמרא והרוצה לחלוק יחלוק ע"ש מ"מ אך צ"ע שכל הפוסקים השמיטו דין זה דמוצא בשבת. ורשב"א בעש"ק דף י"ג ע"א דמתיר נראה מדבריו שכ"כ מסברא דנפשיה. ונ"ל דס"ל דהכי פירושו המוצא כיס ר"ל בע"ש או בשבת מטלטלו פחות מד"א ובנהרדעא שעשו כן גם כשמצאו בשבת עשוי שלא כדין וסומכין על דברי ר"י ואף שעושין שלא כדין. מ"מ אמר דלא מהני שבת כיון שסומכין על דברי ר"י אף שהוא טעות. וכ"ש כפי מה שהעתיק הרא"ש ז"ל ולא ידענא דעבדי כר"י דאמר מטלטלו פחות מד"א. ולפי גירסא זו דברי ר"י הם דבריו בר"פ מי שהחשיך דלגבי מי שהחשיך אמר ר"י מטלטלו כו' והם סומכין ע"ז אפילו במציאה בשבת אף שהוא טעות. מ"מ לא מהני שבת כיון שהם סוברין שעושין כדין (נתעוררתי לזה במקצת מדברי א"ר) :

(ב) בא"ר כתב דמהרי"ל משמע דאם מפחד שיחטפו אלנו מותר לטלטל בידיו ולהוציא ברשות הרבים לדידן דל"ל רשות הרבים. וז"ל מהרי"ל בהלכות שבת מהרי"ל התיר לשאת אלו מטבעות מנוקבין בשעת הסכנה אך לא יוציאם חוץ לעירוב וי"א שהתיר בכה"ג אפילו אינן מנוקבין. אמר מהר"ם בשעת הזעם והיינו בימי' הקדמונים שהיו מתיראין שלא יבואו ויחטפו את אשר לו הי' מות' לישראל לטלטל מעותיו אפי' חוץ לעירוב דכל מבואות אינם רשות הרבי' עכ"ל. הרי להדיא דמהר"ם מתיר אפי' להוציאו בידים. וא"כ צ"ל דמהרי"ל מיירי בענין שיוכל להציל אף בלא זה. שהרי כתב דוקא מנוקבין דמשמע דאפילו איסור מוקצה לא התיר וס"ל כדעת הטור בסימן של"ד סעיף ב' דאסור לטלטל מוקצה בשביל הפסד. והי"א דהתיר אפילו אינן מנוקבין ס"ל כדעת המתירין שם במוקצה ואפשר דמהרי"ל חולק עם מהר"ם וס"ל דדוקא איסור מוקצה שאין לו שורש בדאורייתא התירו אבל לא איסור הוצאה אפילו איסור דרבנן כמ"ש כ"ז במלאכת מכבה ומבעיר סימן ח' ומהר"ם מתיר אפילו בזה וכ"ש במוקצה. ומ"ש המ"א בסימן ש"א ס"ק מ"ה כדי שתהיה טלטול כלאחר יד א"ל דכונתו הוצאה כלאחר יד. ז"א שהרי מהרי"ל לא כתב שתופרין בבגדו אלא לשאת אלו דהיינו בכיס שבבגדו ובזה הוא דרך הוצאתו וחייב. כדאיתא במתני' באפונדתו ופיה למטה פטור אבל פיה למעלה חייב. וכמ"ש להדיא בב"י דדוקא בתפורין אין דרך הוצאה. ומהרי"ל שלא התיר אפילו טלטול מוקצה וא"כ שפיר הוי טלטול כלאח' יד דהיינו טלטול מוקצה כיון שאינו בידים. אבל מהר"ם דמתיר אפילו לרה"ר שלנו מ"מ אם נושאו בידו או בבגדו סברי טלטול מוקצה קיל טפי מאיסור דרבנן בהוצאה שהרי אפילו הס"ת דמתיר מוקצה בידים וכן בטלטול פחות פחות מד' אמות ואפ"ה אוסר בכרמלית כמו שכתבתי לשונו במלאכת מכבה. וכ"ש דמהר"ם דמתיר אפי' לרשות הרבים שלנו כ"ש דמותר לטלטל מוקצה בידים. אע"כ דדברי המ"א קאי על תלוקה הראשונה של מהרי"ל שלא בא אדם לגזול רק שמתיירא שירגישו בו ויגזלוהו. וע"ז כתב המ"א דנשאת בידו אסור דבזה אפילו טלטול מוקצה בידים אסור אלא דוקא ע"י בגדו. ולפ"ז צ"ל דמ"ש בסימן ש"ג דמשמע דכונתו דהת' מותר אפי' על המטבע בפרופה מערב שבת. דאז מותר ליטול המטבע בידו בשבת לקשור בבגד. ועל זה כתב המ"א דהתם שאני שיחדו לכך ואינו מוקצה אבל כשמחפשין מותר לטלטל בידים :

והרשב"א בעש"ק דף י"ג ע"א כתב לחלוק דאם הוא בשדה מותר לטלטל מוקצה בידים ולהוליכו פחות פחות מד"א דאל"כ יבוא להעביר ד"א משום שהוא בהול אבל כשהוא בביתו וירא מפני גנבים אסור לטלטל המעות דכאן אין חשש איסור דאורייתא ע"ש. ולפי מ"ש הב"ח בסימן של"ד דחיישי' שיתפור באהרן לסטמין ולכן מתירין שמתירין ואם כן אין חילוק בין בביתו או בשדה ואף שלנו מצינו בשב"ת להתיר רק טלטול מוקצה ויותר הילוך פחות מד"א אבל להוציא לר"ה שלנו אף דשב"ת סבירא ליה גם כן דאין לנו בזמה"ז רשות הרבי' שלנו ואפ"ה אינו מתיר אלא במבוי המעורבת. נ"ל דדוקא הוצאה מרשות היחיד לרשות הרבים שלנו אוסר אבל עקירה בלא הנחה מודה דמותר. שהרי ע"כ גם במי שהחשיך צריך לזרוק מאחוריו כדאיתא בש"ס ובפוסקים. וכיון דשב"ת למד דין הפסד ממון מדין מי שהחשיך. וא"כ כשם דהתם מותר עקירה בלא הנחה ה"ה הכא. ועוד שהרי בא"ר והגהות שם גבי דליקה מתיר להדיא ברשות הרבים שלנו והעתקתי לשונו במלאכת מכבה וכ"ש בזמה"ז דעינינו רואים שהבולין מאד להציל ממונם. ואין ספק שאם לא יתירו לו עכ"פ איסור דרבנן יעשה איסור דאורייתא וכ"ש שמהר"ם התיר והוא גדול שבאחרונים ובידו לחלוק עם הטור. ולכן יש להתיר הכל כמו שכתבתי בפנים ומה שכתבתי בסי' ט' דאדם אחר שאין לו שייכות כלל לא יוציא הוא ע"פ הגהת או"ה שהעתקתי במלאכת מכבה שמסתפק בזה. אבל מוקצה מותר לכל ישראל לטלטל להציל ממון חבירו :

שיזרקנו לחוץ דרך כתפיו מאחוריו דהוי הוצאה כלאחר יד (ג) (שם) :

ז וכן אם הסחורה בתיבה וביוצא בו אז יוצי' מקצתם לרה"ר ולא יוציאנה כול' אלא תהיה עדיין מקצתה בפנים דאינו חייב עד שיוצי' כולו בבת אחת ואז לאחר שנחה מעט כך יחזור ויוציא כולה ובלבד שלא יגרר אלא תמיד תנוח מעט ואם אפשר שאיש אחר יוציא קצת הב' טוב יותר כדלעיל כלל נ"ב :

ח או אם אפשר שיקשור ברגליו או שיניח החפץ בסנדלו דכ"ז פטור והתירו במקום פחד פתאום במקום שיש לחוש שיבוא לידי איסור דאורייתא דאדם בהול על ממונו :

ט ונ"ל דאף שכתבתי דטוב יותר לעשות ע"י ב' אנשים דוקא מי ששייך למעותיו כגון בניו ושותפו או שיש גם לחבירו מעו' וסחור' ואם זה לא יסייע לזה אף זה לא יסייע לזה ומשרתיו נ"ל דגם הם חשובים כבני ביתו שגם הם בהולים כידוע אבל מי שאינו שייך כלל לזה אע"פ שמותר לטלטל מוקצה בשביל חבירו להציל אבל לא נתיר לו הוצאה אפי' באיסור דרבנן כדלעיל כלל מ"ה :

י וכ"ז דוקא בממונו שכבר הוא בידו דאדם בהול לאבד ממונו אבל אם מצא מעות ושאר דברים המוקצי' אסור להגביהן ואפי' לומר לנכרי דזה לא נקרא פסידא. ואשרי הגבר אשר יבטח בה' לכוף יצרו לעזוב בשביל מצות ה' (מהרי"ל) :

כלל נה דין טלטול בספינה ובהכ"ס (סימן שנ"ה) :

א ההולך בספינה אם אין מחיצות הספינה גבוה י"ט מותר למלאות מן הנהר דגם הספינה היא כרמלית כיון שאין בגובה י"ט ומותר לטלטל מכרמלי' לכרמלי' ואם הספינה גבוה י"ט ומשוקעת במים עד שלא נשאר משפת המים עד שפת הספינה י"ט אסור למלאות שהרי מוציא מכרמלית לרה"י וכן אסור לזרוק שום דבר מהספינ' למים אבל מותר לשפוך מים או מה שהוא רוצה לזרוק על שפת הספינה וממילא נופל למים דכיון דאין זורק להדיא למים ורק מכחו בא לא גזרו בזה כיון שנחין בתוך כך על שפת הספינ' או צדדי הספינ' אבל למלאות מים שא"א בדרך זה אסור אא"כ יעשה דף ד' על ד' ויעשה בו נקב וממלא דרך הנקב והקילו חכמים בזה דאמרי' גוד אחית דהיינו כאילו מהחוד ירדו מחיצות מכל צדדי הדף למים והוי כאילו היו מחיצות עד המים וזה לא הקילו רק בספינה שא"א לעשות שם תקונים כמו בביתו וכן אם אינו רוצה לזרוק על דופני הספינה יזרוק דרך הנקב. ואם משפת המים עד שפת הספינה נשאר י"ט וא"כ כשהוא ממלא ע"כ צריך להגביה קצת למעלה מדופני הספינה וא"כ הוא מטלטל מכרמלית לרה"י או איפכא דרך מקום פטור לפיכך הקילו חכמים שיוציא זיז כל שהוא חוץ לספינה משום היכר בעלמא ומותר אפי' למלאות (סי' שנ"ה) ואפי' לדעת האוסרין להחליף ברשויות דרבנן דרך מקום פטור כדלעיל כלל נ"ג סי' א' הכא כיון שיש היכר מותר :

ב ב' ספינות של אדם ואפי' של ב' בני אדם וערבו יחד כדין ע"ח וסמוכים זה לזה בפחות מד' טפחים וגם קשורים בענין שאין לחוש שמא ינודו זה מזה מותר לטלטל מזה לזה אפי' אם אין משפת המים לראש הספינה י"ט אבל אם יש ביניהם ד"ט שהוא שיעור כרמלית (עיין בסי' שנ"ד) אפילו הם של אדם אחד אסור לטלטל מזה לזה אם יש ממים לראש הספינה פחות מי' טפחי' וכן אם אינם קשורים דחיישינן שמא ינודו ויתרחקו אבל למעל' מי"ט מותר לטלטל אפי' ע"י הושטה ואפי' בשעומדות זא"ז דאע"ג דמרה"י לרה"י דרך רה"ר ע"י הושטה חייב כדלעיל (כלל נ"ג) הכא שאין ביניהם אלא כרמלית מותר כיון שמטלטל למעלה מי"ט שהוא אויר מקו' פטור ואפי' אינן קשורי' ואם לא ערבו יחד תליא בפלוגת' דלעיל אם מותר להחליף ברשויות דרבנן דרך מקום פטור (ובזה א"ל לדחוק כמש"כ תוס' ק"א ע"ב ד"ה פשיטא דאפילו בשל אדם א' נעשה בעינן קשורות דאל"כ חיישינן שמא יתרחקו יותר מד' טפחים ויהיה כרמלית מפסיק ביניהם) (שם) :

ג הולכי ספינות כשרוצי' לעשו' צרכיהם ישבו במקום המשוטה דשם אינה גבוה י"ט ודינה ככרמלית ומוציא מכרמלית לכרמלית (שם) :

וכן

נשמת אדם

(ג) נראה לי שאם הוא אדם שידוע לנו שלא ישמע לאיסור ולא יכוף יצרו ויבא לידי איסור הטמנה באהרן אפשר דיש לסמוך על הרמב"ם בפ' כ' דמתיר אפי' במציאה לטלטל פחות מד"א. ואף שכל הפוסקים חולקי' עליו והרמב"ם יחיד בדבר זה והוא עצמו כתב שאין לו ראיה מוכרח' מגמרא ע"ש במ"מ. ונ"ל כמו שכתבתי לעיל שקבלה היה ביד הפוסקים דהא אמרי' בע"א המוצא כיס בשבת הוא לשון הולך' ולא לשון מציאה. ומ"מ מצאתי קצת ראיה לדבריו בב"מ דף ע' דא"ל רב אשי לרב כהנא אלא מעתה הגביה ארנקי בשבת שאין דרכו של בני אדם להגביה ארנקי בשבת ה"נ דלא קני. פרש"י אין דרכן משום צניעותא ע"ש. משמע דוקא משום צניעות אבל איסורא ליכא. ורש"י שכ' משום צניעות היינו משום דקאמר שאין דרכן להגביה משמע דאין בו איסור. ומ"מ כדאי הוא הרמב"ם לסמוך עליו במי שאינו יכול לכוף יצרו. ודע דלרמב"ם יותר טוב לטלטל ע"י הילוך פחות מד"א מלומר לנכרי דאמירה לנכרי דאושא מלתא כדאיתא במ"מ שם בהדיא. ועוד זכיתי שבא לידי ספר ארחות חיים וכתב בהלכות שבת סימן רכ"א וז"ל וכן אם היתה מציאה אע"פ שיש עמו נכרי מוליכה פחות פחות מד' אמות. לפי שאינו בטוח באמונתו ואם לא כהניח כו' יבוא להלוך ד' אמות עכ"ל :

ד וכן בית הכסא הבולט ותלוי באויר והצואה נופלת למים או לחפירה לחוץ לעיר ויש בה יותר מבית סאתים והוא שיעור מקום שארכו ורחבו ע' אמה וכ' שלישים על ע' אמה וב' שלישים בין שהוא מרובע או ארוך וקצר רק שהוא לפי חשבון זה ואז הוא ככרמלית וא"כ אם יפנה שם הרי מוציא מרה"י לכרמלית יתקן בענין זה שיעמיד דף או קנה פחות מג"ט סמוך לנקב והוי כלבוד לנקב והוי כחורי רה"י בכדי שתפול הצואה עליו קודם שיפול למטה או כשבהכ"ס עשוי כך שהצואה נופל על דופניו קודם שיפול למטה מותר ואע"ג דמכחו נפל לכרמלית לא גזרו בזה רבנן (שם) :

ה ומטעם זה נהגו לשפוך שופכין בחצר אפי' הרבה ואפי' חצר קטן מאד אע"פ שיוצאין דרך נקב לרה"ר כיון דרה"ר שלנו יש לו דין כרמלית והוי כחו ככרמלית כיון שנחין מקודם בחצר ובלא"ה נ"ב מותר כיון שאינו מכוין לכך שיצאו ויכולין לבלוע בחצר ואע"ג דיש אוסרין אפי' ברה"ר שלנו מ"מ סומכין על המקילין (סי' שנ"ז וכט"ז ס"ק ס') והרוצה להחמיר על עצמו אם יש בחצר ד' אמו' על ד' אמות שהוא שיעור שמחזקת סאתים מים שאדם עשוי להשתמש בכל יום שיבלע בתוכו אפי' אינו מרובע אלא ארוך וקטן כגון שארכו שמונה אמות ורחבו ב"א או אפי' קטן אלא שהוא ימות הגשמים שאין אדם מקפיד על לכלוך חצרו ואינו מתכוין שיצאו לחוץ מותר לשפוך בו כל מה שירצה אבל בחצר קטן ובימות החמה צריך לעשות גומא שתהא הללה מחזקת סאתים דהיינו חצי אמה על חצי אמה ברום ג' חומשי אמה בין אם יעשנה בפנים בחצר או בחוץ אלא שמבחוץ צריך לכסות בנסרים כדי שתהא מקום פטור דאל"כ בטלה לרה"ר ואם עמוק הוי כרמלית אבל כשהיא מכוסה ופיה ברה"י הוי חורי רה"י ויפלו המים מידו למקום פטור ואז יכול לשפוך בו כל מה שירצה אפילו נתמלאה מערב שבת שופך לתוכה כיון שעשה כתיקון חכמים (סי' שנ"ז) :

ו בהכ"ס שהוא בין ב' בתים שלא עירבו דינו ככרמלית ואסור לפנות שם עד שיעשה כתיקון הנזכר (בסי' ד') :

ז וכל זה לכתחלה אבל כשנשבר התיקון בשבת או ששכחו ולא ערבו הבתים או שלא היה לו באפשר לעשות תיקון הנזכר מותר לו לפנות שם דגדול כבוד הבריות והתירו חכמים לעשות איסור דרבנן משום כבוד הבריות שלא יתבזו (שנ"ז) :

ח ונ"ל להקל נ"כ באם ששכח ולא הכין מע"ש דבר לקנח בו או שהכין ונטלו משם או במקום שאף שיכין יקחוהו אחרים מותר להוציא מרה"י לכרמלית כפי מה שצריך לקנח ובלבד שלא יוציא אפי' לרה"ר שלנו דיש אוסרין אפי' לכרמלית (א) :

ט ואם הוא יכול להזמין לו מאתמול בענין שימצאנו בשבת או שלא עשה לכתחלה תיקון במקום שאפשר לעשות אסור (כ"ז תמצא בסי' שי"ב וסי' שנ"ז) ושאר דינים הנוהגים בהולכי ספינה מבואר לעיל (כלל ד' וכלל ע"ו) :

כלל נו דין דברים שאסור לצאת בהם בשבת (סי' ש"א) :

א כתיב אל יצא איש ממקומו ביום השביעי וקבלו חז"ל הפירוש מפי משרע"ה שר', שאל יוציאו דבר מרשות לרשות והיינו דוקא מה שהוא בדרך משא שנושא אותו אבל מלבושיו לא נקראו משא וה"ה לכל התכשיטין שדרך האדם לישא אותם בדרך מלבוש מותרין דנטלין לגוף וחז"ל גזרו על מקצת תכשיטין שראו בחכמתן שדרך בני אדם להסירן ולהראות לחבריהם או מה שהוא נוח ליפול מעליו וחששו שמא יעבירם בידו שלא כדרך מלבוש ד"א ברה"ר או שיכניסם לרה"י ולכן אסרו לצאת בהם (ש"א) :

ב ואמנם עכשיו שאין דרך להסיר ולהראות וגם שאין שומעין ההמון לקול מוכיחיהם וגם שאין לנו רה"ר גמור בזה הזמן ולכן הסכימו הפוסקים שלא למחות למי שירצה לצאת בתכשיטין בין איש ובין אשה רק שיהיה דרך מלבוש וגם שלא יוציאו יותר ממה שצריך להם. ואמנם תכשיט כמחטין וכיוצא בהם שבדברים אלו בודאי ישמעו ולא יצאו במחטין רק מה שצריכין להעמיד קשוריהם אבל לא מה שתחוב בבגדיהם כמו בחול ומכ"ש שלא ישאו בבגדיהם (זייגר) שאין זה דרך מלבוש (שם) :

ג יש מקומות שנוהגים שעושין מפתח של כסף לסגור הבית ותולין הנשים אותן על צואריהם לתכשיט ומזה טעות ועושין תיק לברילין שקורין (ספאקולין) וזה אסור שהרי הברילין הם משא. ולשאת הברילין על החוטם במקום שאין עירוב אסור דלמא נפיל ודומה

נשמת אדם

(א) אע"ג דבסימן י"ג מתיר משום כבוד הבריות וא"כ לפשוט בגדיו בכרמלית. צ"ל דס"ל להרמ"י דאפי' בזיון משא"כ הכא דאין בזיון בפני אחרים. דמי יודע אם עצמו או לא רק לכבוד עצמו. ולכן ס"ל להרמ"י דאפי' לכרמלית אסור ולא התירו רק איסור מוקצה שאין לו עיקר בתורה. ומ"מ יש להקל כדעת תוספת דמילי דרבנן סוף וקיי"ל דמחלוקת בדרבנן אזלינן לקולא. אם שאין כן כרה"ר שלנו דהוי אספק דאורייתא ולכן נראה לי להחמיר :

ממש לחיגר בסי' ז' (שם) :

ד כל דבר שהוא מלבוש לאחד אע"פ שאין דרך בני אדם ללבוש כגון הבגדים הקשים כשקים וכיוצא בו שהרועים לובשים אותן מפני הגשמים מותר לכל אדם ללבשן אפילו בלא גשמים אבל דבר שאין שום אדם לובשו כגון תיבה וקופה ומחצלת אסיר להוציא אפי' דרך מלבוש (סעיף כ"א) וכן לבדים הקשים (סעיף ל"ס) וכן מה שהוא מלבוש לאיש אסור לאשה לצאת בו ומה שהוא מלבוש לאשה אסור לאיש הנשים עם בפני עצמן וכן מה שהוא תכשיט לאיש אסור לאשה וכן להיפך לפיכך המוצא תפילין בשבת בבזיון במקום שאין משתמרין מכניסן זוג זוג דרך מלבוש עד שיכנים כלם אבל אשה אסורה להכניסן שאין זה מלבוש גמור רק שהוא תכשיט לאיש ולכן אשה שיצאה בטלית מצויצת חייבת אבל דבר שהוא מלבוש גמור לאיש מותר גם לאשה (סעיף מ"ב כמ"א) ומה שהוא מלבוש לעניים מותר אף לעשירים ולכן מותר לאשה להתעטף בחתיכת בגד פשתים דרך מלבוש דהיינו שמכסה ראשה ורובה דחזי לענים אבל על הצעיף לבד להציל מטינוף הגשמים אסור אבל אם כוונתה להציל שלא יצערו אותה הגשמים אע"פ שנצלת ע"ז גם כטינוף מותר. ונ"ל דאיש אסור לכסות הכובע עם (פלטסיילע) אבל מותר לתת כובע בראשו להציל מטינוף הגשמים :

ה הנשים הקושרים חתיכת בגד שלא תתלכלך בדם נדותה אסור דאינו אלא להציל מטינוף ואסור אם אינו דרך מלבוש אבל מה שקושרה כדי שלא תפול הדם על בשרה ותכאיב לה מותר. וכן במוך הקשור ומהודק באזנה ובפלפל וגרגיר מלח ובכל בושם שנתנה לפיה בע"ש ואם נפל אפי' ע"נ כלי לא תחזיר דמחזי כמכוין להוציא (ס"ג) ויוצאת באבן תקומה דהיינו אבן ידוע שלא תפיל את הולד כתב הט"ז שהוא מה שקורין (שטערין שוס) וכן המשקל ששקלו כנגדו ואפי' לא נתעברה עדיין :

ו החיגר או חולה שעמד מחליו שא"א לו כלל לילך בלא מקל מותר לילך במקל בידו אבל אם אפשר לילך בלא מקל רק שהוא להשען עליו שילך יותר בטוב אסור. וכל זה במקום שאין עירוב אבל במקום שיש עירוב מותר אם הוא צורך קצת אבל בלא צורך כלל איכא זילותא דשבת (שם) :

ז מי שאסור בכבלים הוי אצלו מלבוש ומותר לצאת בו (שם) :

ח מי שיש לו מכה בידו או בשאר הגוף ונתן עליו רטייה מע"ש מותר לצאת בו וכן מותר לכרוך על הרטייה סמרטוטין להחזיקו שלא יפול וקושרו ומתירו ברה"ר ואם נפל הרטייה ממנו אסור להחזיר כדלקמן בכלל ס"ט סי' ט' אבל אסור לכרוך על הרטיה דבר שהוא חשוב אצלו כמו שעושין שכורכין (פלאסטילע) וכיוצא בו על הרטייה שכיון שהוא דבר חשוב לא בטיל לגבי רטיה משא"כ סמרטוטין שאינו חשוב בטל לגבי רטיה. וי"א דמותר לכרוך על המכה דבר שאינו מרפא אפי' אם כורך רק כדי שלא ישרטו בגדיו המכה דבטל לגבי המכה ואפי' התך באצבעו בשבת ולא היה עליו מע"ש. ודוקא דבר שאינו חשוב אבל דבר חשוב כמו (פלאסטייגע) נ"ל דלכ"ע אסור דלא בטיל לגבי מכה והוי משאוי ויש אוסרין אם אינו בא אלא להגן שלא ישרוט (א) (שם) :

נשמת אדם

(א) במ"א סי' ש"א ס"ק מ"ח כתב דאם עושה רק שלא ינגף אסור ובאמת כן משמע נכאורה מלשון הטור שהוא כלשון הש"ע סעיף כ"ב וסעיף כ"ח. ולפי זה צ"ל הא דכתב בסעיף כ"א דמותר לצאת במגנפת היינו נמי דמרפאין. ולכן השמיט הא דכתב הכל בו בשם הרא"בד וז"ל ומצאתי בשם הראב"ד שמותר לצאת במגנפת שתולין בצואר למי שיש לו מכה ביד ובזרועו ובלבד שיצא בה שעה אחת מבעוד יום וכן הסמרטוטין שכורכין על היד כשחתכו או מכה אחרת עכ"ל. ברי שלא התיר אלא כשיצא מבע"י. אע"כ דס"ל להב"י דהראב"ד ס"ל כרש"י בדף כ' ד"ה בזמן שצובען דטעם בלביעה דאז מחזי שעושה משום מכה להגן וא"ל הוי משאוי ולא משום טלטול. ולכן מצריך הראב"ד שיצא מבע"י כדאיתא שם בברייתא בהדיא אבל הב"י סבירא ליה כפירוש ר"ח ורמב"ם דפשתן סרוק טעמ' דצובען דאז הוא תכשיט. ולכן לא כתב הב"י שצובען בסמן (ע"ש במ"מ) ולא איירי כלל ברפואה אבל להגן אסור ולכן במגנפת וסמרטוט דמרפא צ"ל ע"כ מיירי שנתן עליו מבע"י. דמיד דמרפא אסור ליתן לכתחלה בשבת. ובסימן ש"מ סעיף כ"ד כתב דינו של רש"י כשיושב בביתו. ולכן כתב שם לצען בסמן ובזה מסולק מ"מ הגר"א שסותר לסעיף הקודם. והנה דעת רש"י בהדיא דמותר ליתן על המכה ...ל ופרוני רה שיגלה דעתו שעושה משום המכה שלא ישרט בגדיו. וגם דעת ר"י שהביא בסמ"ג פרק י"ט והביאו הב"י וז"ל. ולא מסתבר לר"י דאם יש לאדם חבלה בידו בשבת שלא יטול חתי' בגד ויתן על גבי מכתו משום דחשיב ליה כמשא עכ"ל. וכתב בס"ג פ' כ"ט דדעת ר"י דמותר ליתן אפילו בשבת. וכ"מ לשון הכלבו שכתב הסמרטוטין כו' כשחתכו כו' דמשמע אפילו בשבת. וכן משמע מראב"ד דדוחק גדול לומר שהמגנפת מרפא וז"ל סגמ"יי פ"ו דגמי מסי אבל בגד מותר לכרוך לשמור המכה וכן משפט השווים או אם חתך באצבעו בשבת עכ"ל וא"ר מביא ראייה מדף ס"ה יוצאין בסלע ופריך בסלע מ"ם אילימא כל מידי דאקושא מעלי. וכוונתו דהא פירש"י משום שהיא קשה ומגינה ע"ש. ויש לדחות דבאמת רש"י אזיל לשיטתו כמ"ש בדף כ'. אבל י"ל דהא דפריך דמעלי ר"ל שמרפא. עוד הביא ראיה מסעיף י"ג דמותרת לצאת בסיכה להציל שלא תנער דם נדה ומצאתי בת"ם שכתב שמהרש"ק כתב בחידושיו דמותר לכרוך בגד על המכה כשמרה. וכן אם חתך באצבעו בשבת מותר לכרוך חתי' בגד (דברי הת"ם בס"ק נ"ב לא ראה כלבו) ומדברי הרמב"ם שכתב בספוג אע"ג המכה ובלבד שלא יכרוך עליהן חוט או משיחה שהרי חשיבין הן ומועילין למכה. משמע ודאי דאם מועילין למכה מותר אפילו דבר חשוב. כמו סלע שעל הצינית. אבל כשאינו מועיל למכה אף דמותר לכרוך

ט מותר לצאת בטלית ודוקא כשמתעטף בו דרך מלבוש אבל אם מקפלו כך סביב צוארו כיון שאין זה דרך מלבוש בכה"ג אסור (סו):

י מותר להגביה קצת בגדיו כשיש טיט וטיט שלא יתלכלך בגדיו אבל להגביה לגמרי אסור ולכן במקום שאין עירוב אסור לקפל הטלית ולהניח על כתיפו דהיוצא בטלית מקופלת חייב אלא יתעטף בו גופו ואף שיגביה קצת מותר (סס):

יא במדינות שנוהגין לחגור בשני חגורות זעג"ז שקורין (אונטר גארטל) כדי שיהיה נראה שחגור בחגור עב להתנאות אפשר דאין למחות אבל הנוהגים כשצריכים ללכת לשוק וכורכין (ספטשיילע) על החגור זה אסור לב"ע שנראה לכל שמערים להוציא (ספטשיילע) ואלו שכורכין (ספטשיילע) תחת הבגדים על המכנסיים אפשר שיש להתיר דכיון דלפעמים כשהחוט המחבר ומהדק המכנסיים רפוי קושרין אותו לפי שעה אף (פאטשיילע) וא"כ לא יחשדו אותו שכוונתו להערים ולהוציאו ומ"מ גם בזה אני חוכך מאוד דכיון דאין דרך מלבוש בכך ואין דרך להוגרו כלל וא"כ אסור להוציאן ואותן הכורכין (פאטשיילע) סביב צוארן במדינות שאין מנהג לכרוך סביב הצואר נ"ל דאין זה דרך מלבוש ומ"מ כיון שלפעמים כורכין בשביל הקור אפשר שאין למחות אם כורכין אותו כדרך מלבוש אבל מה שכורכין פעם א' והקצוות תלוים למטה נ"ל דאיסור גמור הוא אך בכל זה כיון שידוע שאין שומעין ונעשה להם כהיתר מוטב שיהיו שוגגין ועכ"פ יודיעו להם שיכרכו סביב הצואר בדרך מלבוש או על המכנסיים תחת בגדיו אבל על החגורה אין ספק שאסור (ג):

יב ראוי לירא שמים להחמיר שלא לילך בהענטשיך שמא יצטרך למשמש בגופו וישא אותם בידיו ויש מחמירין גם (גארכעל) שתוחב בו ב' ידיו ויש מתירין בזה משום שכשיצטרך ישאר על יד השניה:

יג היוצא בטלית שיש בו ציצית א' או ב' פסולים חייב שהציצית אין נוי לבגד ולא צריך לבגד אלא כ"ז שבולן כשירין כיון שמצותו בכך ואסור ללבוש הבגד בלא הציצית אז הם צורך הבגד משא"כ כשאינם כשרים דאז אף אותן שלא נפסלו מ"מ הם פסולים דהא אסור ללבוש אם לא שיש בו ד' ציציות ואע"ג שהציצית הם רק חוטין בעלמא ולא חשיבין כלל ואם לא מחמת מצותן לא אכפת לאדם אם נפסקו או לא וא"כ מהראוי שיהיה בטלים לבגד מ"מ כיון דדעתו של אדם לתקן ציצית שנפסלו ולהשלים עליהם ונמצא שהן חשובין אצלו ולכן אינם בטלים לבגד ולכן חייב:

יד ולכן צריך אדם ליזהר כשנפסק לו רצועה מרצועות בגדיו שקושר ב' הצדדים ומצד א' נשאר הרצועה וכן זוג קרסים שנפסק קרס א' אפי' שהן משיחה או חוט ברזל בעלמא ואין חשוב כלל אצלו הרצועה והקרס מ"מ אסור לצאת באותו בגד כיון שדעתו להשלים ולתקן צד שנפסק וזה ישאר במקומו וא"כ הוא חשוב אצלו ואינו בטל לבגד ואם הרצועה היא משי וכיוצא בו שהוא דבר חשוב אפי' אין דעתו להשלים מ"מ אסור לצאת בו כיון שחשוב אינו בטל (ג) ואם אינו חשוב כגון משיחה וקרס בעלמא וגם אין דעתו להשלים עליהם אזי בטל לגבי הבגד ומותר לצאת בו:

נשמת אדם

סמרטוט וכמ"ש בש"ע אבל דבר חשוב ודאי אסור. וא"כ אסור לכרוך פטשיילע שאינו מרפא בין על המכה ופשיטא על האגוד. ואינו מותר אלא דוקא סמרטוט כדי שלא יסרטו בגדיו. ואמנם יצא מבע"י משמע מדברי רא"ד דמותר אפילו בדבר חשוב. דכיון שיצא מבע"י גלי דעתו שהוא עומד למכה אבל בסמרטוט שאינו חשוב אפילו לא יצא מותר. שהרי בסמרטוט לא כתב ובלבד שיצא. ולכך בסלע כיון שהוא דבר חשוב צ"ל הטעם מפני שהוא מרפא (ואחר זמן רב שהיה כתוב אצלי נדפס ש"ע עם ביאור הגר"א וכתב כעין זה). ודברי המ"ג צ"ע ותמוהים דמשמע מדבריו דלהך בעינן לבען לרש"י משום איסור מוקצה. והרי רש"י כתב בד"ה לא לבען דהוי כמשוי הרי דלביעה בעינן לגלות דעתו שעומדים למכה גם מה שמסתפק בדברי ר"י וכ' דמסתבר דמתיר אפילו בשבת הוא תמוה שהכיון שר"י כתב דלא מסתבר ליה כרש"י דבעינן לבען א"כ לא אף בלא לבען מותר. ואם יצא בהן מבע"י אף לרש"י לא בעינן לבען כדאיתא בברייתא וע"כ דעת ר"י אפילו בשבת וצ"ע:

(ג) לא מיבעי לשיטת האוסרים בב' חגורות וכ"כ רמ"א וכל האחרונים דודאי אסור ואפילו להמתירין ב' חגורות היינו עכ"פ שיודעין הכל שהוא חגורה אבל בפאטשיילע שהכל יודעים שאינו חוגר משום חגורה ולא להתנאות וא"כ נראה דכל שמערים לכוליהו ואסור כדאיתא בסי' ש"ג סעיף י"ז בפלפל ובגרגיר מלח כו' ע"ש במ"א. דהטעם דכרא שמערים כוליאו ואף ר' פורת שכתב שם טעם אחר דהיינו משום דבאמת התם אין כוונתו לכוליאו ואע"ג דשם סעי' ט"ו פ' דמותר לכרוך על אגוז ועל אבן. התם הכל יודעין שצריכה לכך כמ"ש תוספת הביאו המ"א שם ואע"ג דשם סעיף כ"ג פ' מותר להערים לכוליא אגוז לבנה אם הוא כרמלית. והפוסקים כתבו דבזמה"ז אין לנו רשות הרבים. התם הרואה יאמר שצריך לכוליאו להחזיק המלבוש אבל כאן הכל יודעים שאין כוונתו רק לכוליאו ואפילו בכרמלית אסור. וגם על כהנ"ל אסור דאין דרך לבישה בכך: וכא דאיתא בסעיף י' מותר לצאת בר"ה בטלית סביב הצואר. היינו שהיו נוהגין כן בבתיהם כמ"ש הב"ח הביאו המ"א. וכ' שם סעיף י"ד שדרך לבישתו בכך אף בחול. אבל במקום דמוכח שאינו עושה רק לכוליא אסור:

(ג) דברי הש"ע בסימן ש"א ל"ע. דבשבת קל"ט איתא היוצא בטלי' שאינו מצויית חייב משום דציצית גבי טלית חשיבא. ופרש"י בטעם דהוי תכלת שהוא דבר חשוב. וכ"כ ס' התרומה. וכ"כ הסמ"ק וכ"כ הרא"ש והטור סתם דציצית חשיבי. ולפ"ז דוקא דבר שהוא חשוב כגון רצועות של משי וכיוצא בו אם נפסק ראש א' והב' נשאר אסור

לצאת

טו כל דבר המחובר לכסות ודרכו להיות מחובר בו בטל לגבי בגד ומותר לצאת בו כגון הכיסין התלויים בו אבל אם חבר שם דבר שאין דרכו בכך אסור ובמקום שגזרו שכל יהודי ישא חתיכת בגד נעל וכדומה מותר לצאת בו ואפי' אינו תפור בו רק מחובר קצת ולכן אותן הקאפעש שקורין (קאפטור) שהוא כמו כיס ותלוי בבגד מאחוריו לכסות בו הראש בשעת הגשמים מותר לצאת בו אבל אם יתפור בבגד (פאטשיילע) וכיוצא בו נ"ל דאסור דדוקא במדינות בזמן הש"ע שהיה דרכן בכך היה מועיל כשתפרו אבל בזמה"ז שידוע שאין אחד שיתפור (פאטשיילע) בבגד ואינו שייך כלל לבגד אסור אפי' הוא תפור. ונ"ל דכל דבר שדרכו בכך אפי' רק קשור בו בקשר של קיימא אע"פ שאינו תפור מותר וכ"ד שאין דרכו בכך אפי' תפור אסור ולכן לא מהני מה שקושרין (פאטשיילע) בחגורה (וספאטשיילע) תלוי בצדו כיון שאין שייכות להגורה עם (ספאטשיילע) לא שייך לומר דבטל (ספאטשיילע) לגבי החגורה ואפי' תפירה לא מהני כיון שאין דרכו בכך אבל אם קשרו וחוגר בו סביב הגוף מותר דהוי כחגורה ארוכה כן נ"ל בדינים אלו דהכל לפי הזמן (ד) והאחרונים כתבו דקשר של קיימא לא מהני אלא דוקא תפירה וצ"ע (ועיין בש"ג שהביא המרדכי דף ע"ט ע"א סי' ס'):

נשמת אדם

כתיב

לצאת בו. אבל אם הוא משיחה בעלמא וכן קרס ברזל שנפסק בן זוגו כיון שאינו חשוב בטל לגבי בגד. וא"כ אף שדעתו להשלים ולתקן לא שני מ"מ בטל. שהרי לפי טעם זה משמע דוקא תכלת: וכתב הסמ"ג שהוא דבר שאינו מצוי. רק כיון שאין אנו יודעין מה הוא דבר חשוב. ולכך צריך להחמיר בשל משי. משמע אבל אם אינו דבר חשוב אע"פ שדעתו להשלים כמו בציצית מ"מ בטל. אבל בתוספת שם בשם ר"ת כתבו בטעם דחשיבת הציצית משום שדעתו להשלים. וכ"כ הרמב"ם והוא לשון הש"ע שם סעיף ל"ח. ולפ"ז אם נפסקה רצועה מצד אחד אפילו הוא דבר שאינו חשוב לגמרי כמו החוטין לבן של ציצית אעפ"כ אסור לצאת בו. כיון דדעתו להשלים ואינם בטלים. ולפ"ז כיון דהש"ע כתב בסעיף ל"ח טעמו של ר"ת ורמב"ם וא"כ איך כתב בסעי' ל"ט וה"ה לכ"ד שנפסק וראש א' מחובר כגון לולאות ואינו חשוב מותר לצאת בו. וז"א לשיטתו בסעיף ל"ח שהיא שיטת ר"ת ורמב"ם. והיה לו לחלק בין אם דעתו להשלים או לא. ומ"ש הב"י שכ"כ הה"ת והסמ"ג וסמ"ק והגמ"יי פרק י"ט והגמ"ר והם כולם אזלי לשיטתם שכתבו בטעם של רש"י. כדאיתא להדיא בסה"ת סי' רכ"ד ובסמ"ק דף קמ"ו. והסמ"ק הוסיף בשם רבינו יחיאל דציצית משום חשיבות דמצוה אפילו אינה תכלת. והיים א"כ כל דבר שנפסק ראשו א' מן הבגד כו' ואין חשובין מותר לצאת. וזהו מה שכתוב הטור כתב בס' המצות דהיינו הסמ"ק דבסמ"ג לא הזכיר דין זה עיין בסמ"ג דף כ"ט וכן סה"ת לא הזכיר כלל דעת ר"ת רק כפרש"י. וז"ל סמ"ג מעשה בסורקנוס כו' שילא בסודר כו' אמרו חכמים אע"פ שאין נימא כרוכה באצבעו כו'. אמנם אם הלולאות שנפסקו מוזהבות שאם הם תלויות בו חשובות הם ואינם בטילות לטלית. ואסור לצאת משום משוי. דא"ה היוצא בטלית שאינה מצויית חייב. היינו משום דהני חוטין חשיבי ולא בטלי. וכתב ר"ת שדעתו ליתן באותו טלית ציצית רביעית. אבל רש"י פי' לפי שהן תכלת ואינו מצוי. אבל בדבר שתלוי ואינו חשוב מותר. ומיהו אין בידינו לברר אם לולאות של משי שלא יהא חשובות עכ"ל. כוונתו דהא מיירי שנפסקו הרצועות מקצתן ואינם ארוכים כ"כ לקשור בהם ולא מיירי מנפסק ראש א'. וא"כ לר"ת כיון שפירש דכל דבר שחשוב בין מטעם שדעתו להשלים או מטעם שהוא חשוב מצד עצמו. וא"כ בודאי אסור. אבל לרש"י שכתב תכלת דמשמע דדוקא דבר שאינו מצוי. וא"כ י"ל שפיר דמותר. ע"ז כתב דאין בידינו לברר ואסור. אבל בודאי דבר שאינו חשוב לגמרי אם דעתו להשלים: לשיטת ר"ת אסור. וכ"כ בהגמ"ר בפ' חבית בסופו דף ע"א ע"ב ודברי הש"ע צ"ע:

(ד) המ"א בסי' ש"א ס"ק ל"ד כתב דקשירה לא מהני רק דוקא תפירה. וכ"כ הב"ח הביאו הט"ז ס"ק י"ד. וע"ש במ"א שדחק מ"מ מאותן עגולים וצ"ע איך אפשר לומר דקשירה לא חשיבא. ועוד קשה מ"ש ממ"ש הב"י בשם האגור וה"ל וכ"כ בש"ע סעיף ל"ז בגוגטוש שקורין הענטשיך דאם אפרם או קשרם בקשר של קיימא דאמרינן דבטלים לגבי הבגד. והט"ז שם תמה מה מועיל קשירה דס"ל דדוקא ע"י תפירה בטל לבגד ולא ע"י קשירה. ואני לא זכיתי לידע מני, לפס כן. ובאמת בב"ח הביאו הט"ז והמ"א שם אין כוונתו לחלק בין תפירה לקשירה אלא שמחלק דדוקא כשמחובר לכסות דשייך לומר שבטל לכסות אבל בחגורה שהוא ג"כ אינו חשוב אין בטל לגביה אבל לחלק בין קשירה לתפירה לא מצאתי. וגם א"ר מדייק מדברי הב"ח מדכתב אותן שתופרין בבגד מותר אבל אותן שקושרין בחגורה אסור דאינו בטל לחגורה ולא כתב דאפילו קשר בבגד אסור מ"מ דאין חילוק בין קשירה לתפירה ע"ש. והמעיין בש"ג שממנו מקור דין זה דפאטשיילע יראה להדיא דאין חילוק שהרי כתב דמתוס' משמע דוקא ארוג ממש אבל לא תפור. ואפשר שסמכו כיון שהפאטשיילע אינו חשוב בטיל למלבוש כמחובר בו וחשיבי להנהו תפירות כאלו הוא אריג או דלא גרע ממוך שבאזנו שיוצא בו כשהוא מהודק ומקושר שפיר דומיא דכלאים דב' תכיפות הוי חבור כאלו ארגו יחד ה"כ ל"ש. וכיון דליכא למיחש למשוי אלא משום דלמא נפל כו' כי תפרו ב' תפירות מ"ד עכ"ל דף ל"ב ע"ב. וכיון דמדמי ליה לכלאים אם כן אין חילוק בין קשירה לתפירה. ועוד שראיתי בא"ר בסעיף ל"ז שכ' בשם הכנה"ג שאם יש בבתי ידים קרסים ומחברים בבתי זרועותיו שמותר להוליכם עכ"ל. וע"כ צ"ע דמה שהוא דרך לחבר בכסות באיזו ענין שדרך לחברו בטל לבגד. וא"כ מ"מ קשירה או תפירה דאם דרכו בכך אפי' קשירה מהני וא"ל אפי' תפירה לא מהני וכמש"כ רמ"א. וגדולה מזו כתב הב"ח על ענין הגוגטוש שהם הענטשיך דאפילו בקשר שאינו של קיימא ועניבה סגי. דכיון דאין החשש אלא שמא יפול ואתי לאתויי סגי בהכי ע"ש בב"ח. ואם נימא דאינו בטל לבגד אלא דוקא ע"י תפירה. א"כ נימא דעכ"פ בהני דדרכו בכך צריך קשר של קיימא ולא משום דלמא נפל לחוד. א"ו צ"ל דכיון דמחובר באיזה ענין שיהיה בטל כיון דדרכו בכך: אך מש"כ הב"ח שכ"כ באגור וס"ל דסגי בכך. אדרבה הבית יוסף העתיק בשם דוקא קשר של קיימא ועיינתי באגור ד' ל"ו ע"ב שכ' בבתי ידים דאם קשרם קשר של קיימא מותר. ושם ע"א כ' בשם אביו ז"ל על הסרבלים שיש להם מאחוריה' קפוני שנושאין בשבת ותלוין מאחריה' שדינם להיות משא מאחר שאין מכסין בהם רק להציל מטינופות. ובפרט אותן שתלוין ברצועות והשיב דאותן שתפורין מותר שהם כמו המלבוש כי לפעמים מתלבשין מפני הרוח והקור והגשמים וכתב הר"ם מקוצי דאפילו משא כזה שצריך לפעמים כשהוא מחובר למלבוש הרי וכל אותן שתלוין ברצועות לאו שפיר עבדי עכ"ל: וצ"ל ע"כ דמיירי שתלוי ברצועות ותיישינן שמא יפסקו ואתי לאתויי אבל משא בין כך ובין כך לא הוי. וכן משמע מדכתב לאו שפיר עבדי ולא כתב דהוי משא. וא"כ אין כאן סתירה בדבריו ולא מחלוקת. ולפ"ז פאטשיילע שלנו שאין דרכן כלל לחבר בבגד לא מהני מה שתופרין ובפרט בזמנינו שהפאטשיילעס הם חשובים כידוע לא בטלי לגבי הבגד. והקאפע שמאחורי הבגדים לכסות הראש כיון שדרך להיות מחוברים בבגד אם הם מחוברים ע"י לולאות וקשרן בקשר של קיימא בענין שלא יהיה בו חשש שמא יפול מותר כדמשמע באגור שהבאתי. וכן משמע בש"ג הנ"ל שהבאתי. והביאו המ"א בס"ק ל"ד. ואף שהש"ג כתב דאותן הקאפע התפורים מותרים דדמי לארוג: ובתחלת דבריו שם כתב

שהמטלית

כלל נז דין שביתת בהמתו (סימן ש"ס) :

א כתיב למען ינוח שורך וחמורך וגו' (ספוס' ר"פ במה בהמה כתבו דשביתת בהמה אינו אלא עשה דלמען ינוח ולאו דל"ת כל מלאכה כו' קאי על מחמר וכ"כ הרמב"ם פ"ק אבל הר"ן פ"ק דע"א וריב"ש סימן כ"ד וכ"כ הכ"מ משמע דגם שביתת בהמתו הוא בלאו אלא דלכ"ע אין לוקין וכ"כ הלבוש שהוא לאו והכנה הסיגו בא"ר וכ"כ רש"י פ"ק דע"א דף ט"ו ד"ה גזרה בהדיא) הרי התורה הזהירה שגם בהמת ישראל תנוח בשבת ולא בהמה בלבד אלא אפי' עופו' וכל בע"ח ולכן אסור להניח לבהמתו שתצא בדבר שאינה לה לשמירה דהוי משא וכן בדבר שאינה אלא לנוי אסור אבל בדבר שצריכ' לשמירת' הוי כמלבוש לאדם ומותר לצאת בה :

ב לפיכך אסור להניח הסוס לצאת באוכף שעליו שקורין זאטל ולא באותו שקורין חאמעט ולא עוד אלא אסור אפילו להניח עליו האוכף והחאמעט אפילו בהצירו שנראה כאילו רוצה להטעין עליו משא וכן אסור ליטול ממנו האוכף בשבת שהיא טורח שלא לצורך אך אם ידוע שהבעל עגלה לא יציית מוטב שלא ימחה בידו דמוטב שיהיו שוגגין וכו' וטוב לעשות ע"י נכרי :

ג מותר הסוס לצאת ברסן שקורין צוים או שקורין אברעץ אבל בשניהם אסור דרי לה בא' ואף שהחבל ארוך מותר לכרוך סביב צוארה דמשתמרת בזה שאם תברח יתפסנה בחבל אבל שור ופרה שאינן צריכין שימור אסורים לצאת בחבל סביב צוארם ואם טבעם לברוח וצריך לשמירה מותר :

ד אם רואה שהקור מזיק לסוס מותר ליתן עליו בגד לחממו ובלבד שלא ישען עליו דהוי משתמש בבע"ח וכן מותר לפרוק המשא מן הבהמה משום צער בעלי חיים ובלבד שלא ישען עליה ואם המשה מוקצה מכניס ראשו תחת המשא ומכלק לצד אחד והוא נופל מאליו משום צער בעלי חיים :

ה מותר לצאת באגד ושאר דברים שמונח על המכה :

ו אסור לצאת בזוג שקשור ברסן ואפי' בחצר אסור אם לא פקק הענבל ומשמיע קול :

ז מותר למשוך הסוס בחבל שברסן ובלבד שלא יצא החבל לבטה מידו טפח שנראה שנושא החבל וגם שלא יתלה החבל שבין הרסן ובין ידו עד למטה לטפח מן הארץ אלא יכרוך אותו סביב צוארו :

ח אין התרנגולים יוצאין ברצועות שקושרין ברגליהן לסימן או שלא תשבר כלים ונ"ל דאם קושרין רגליה כדי שלא תוכל לברוח וכן סוסי' שרועין בשדה וקושרין ב' רגליו יחד כדי שלא יוכל לברוח מותר דכל מה שעושה לשמירה הוי לה כמו מלבוש ובלבד שלא יקשר עקוד או רגול עקוד דהיינו שיקשור יד עם רגל ורגול היינו שקושר א' מרגליה כלפי מעלה שתלך רק על ג' שזה צער גדול לבהמה כן נ"ל (מדתניא לא עקוד ולא רגול דוקא וכן בתרנגולים שכתבו הפוסקים שהוא לסימן או שלא לשבור הכלים משמע אבל בשביל שלא תברח מותר) :

ט מה שקושרין פי העגל והעיזים כדי שלא תינק אסור לצאת בו :

י מי שיש לו משרת נכרי ורוכב על בהמה בשעה שמוליך להשקותה א"צ למחות ובלבד שלא יתן בגדים עליה אבל הרכיבה לא הוי משא דאדם נושא את עצמו ואינו אסור לישראל אלא משום שמא יחתוך זמורה או משום צער בעלי חיים וכיון שעושה זאת להשקותה והוא נכרי מותר :

יא אין מוזהר על תחום בהמתו לפיכך אם היתה חוץ לתחום שלה קורא לה והיא באה אבל אסור להביאה בידו דאין לה אלא ד' אמות :

יב מותר למכור בהמתו לרועה אף אם יוציאה חוץ לתחום אבל בשבת אסור למכור לו ע"ס שיוליכנה חוץ לתחום אבל בסתם מותר ואם מוליכין שוורים למקום אחר למכור אסור למסור להם בשבת דהוי כמתנה עמו להוליך חוץ לתחום אבל נתנו לו מע"ש מותר אפילו אם יוליכנה חוץ לשלש פרסאות :

נשמת אדם

שמטלית שאדם קושר בפתילין של כובע לקנח בו עיניו אסורי. דמשמע מזה דיש חילוק בין קשירה לתפירה. ג"ל דז"א אלא דכך כתב בתחלה ולכן כתב ג"כ ל"ע הפאטשלייעס ואחר שמסיק דהוי כארוג באמת הכל מותר ואפשר שהפתילין בזה שייך דלמא נפל. והנה הט"ז בס"ק י"ד כתב שיתחבר הפאטשיילע ברא"ם המגורה בקשר שאינו של קיום ויהיה כמו מגורה ארוכה. ודבריו מבוארים כיון שאין מועיל הקשירה והתפירה וגם אסור לחגור בו כך בלא קשירה ותפירה דהוי שני חגורות ואסור. ולכן יעשה החגורה ארוכה ויחגור בה דהכל הוי חגור א'. ומש"כ בקשר שאינו של קיימא בודאי אם קשר מע"ש בקשר של קיימא עדיף טפי. אלא דכוונתו דאפי' בשבת מותר ע"י קשר שאינו של קיימא. ונ"ל ע"כ דר"ל בקשר ועניבה כמו שכ' הב"ח בשם האגור וש"ל. דאל"כ איך יתקיים. אך עיינתי באגור ובש"ל ובתניא כתבו בקשר של קיימא כמש"כ הב"י. ואפשר דהחגורה כיון שחוגר עצמו בו מותר אפי' באינו של קיימא ועניבה. וגם לא שייך כאן שמא יפול כיון שחוגר עצמו בזה. וכ"מ לשון הש"ל שהביא הב"י. דכתב אם תפרן או קשרן בקשר של קיימא יפה דליכא למיחש דלמא שלפי שרי עכ"ל. משמע שקשר של קיימא אינו אלא משום דלמא נפל וכדאמריק בכילה התטרא דלמא מיפסיק ונפל :

אסור

יג אסור להשכיר או להשאיל בהמתו לנכרי אם יודע שיעשה בה מלאכה בשבת אפילו אם מתנה עמו שתנוח בשבת כי אין הנכרי נאמן על זה כיון שהיא שכורה או שאולה אצלו לא מרתת הנכרי משא"כ במוסר לרועה בסימן י"ב דהרועה מרתת לעשות בה מלאכה אבל יכול להשכיר או להשאיל ולהתנו' שיחזירנ' לו קודם שבת (סימן רמ"ו) :

יד אם התנה עמו להחזירה קודם שבת ועכבה בשבת יפקירנה אף בינו לבין עצמו קודם השבת דבדיעבד אוקמי אדאורייתא' דהפקר בינו לבין עצמו הוי הפקר ויש מתירין להשכיר על איזה ימים כדי שתהי' גם שבת בהבלעה ע"י שיפקיר בפני שלשה בני אדם דכיון שהדבר מפורסם אין כאן חשד כיון שהכל יודעין שהפקיר (מ"א בשם ג"ה) ומ"מ בע"נ יחמיר בכ"ז בין בשכירות ובין בשאלה (שם) :

טו אם ישראל שכר בהמה מנכרי מצוה ג"כ על שביתתו דשכירות הוא ספק אם קניא או לא ומ"מ מותר אז להשכיר לנכרי ממ"נ ודוקא ששכר הבהמ' אבל אם שכר נכרי שיוליך לו משא למקום פלוני א"כ לא שכר הבהמו' שהרי הנכרי חייב במזונות ובאחריות ולא שכר דוקא בהמה זו א"כ פשיטא דאינו מצוה כלל על שביתתו (שם) :

טז אין רוכבין ע"ג בהמה דגזרינן שמא יחתוך ענף מן אילן להכותה ואם עלה ירד דמפני צער בהמה לא קנסינן (ש"ס) וגם בלא"ה יש בו איסור שביתת בהמה דכתיב למען ינוח :

כלל נח דין מחמר ודין מי שהשכה לו בדרך ויש לו בהמה וחפצים (סי' רס"ו) :

א כתיב לא תעשה כל מלאכה אתה ובהמתך וגו'. וקבלו חז"ל דר"ל מלאכה שנעשה בשותפות ע"י אדם ובהמה דהיינו שמחמר אחר הבהמה ומנהיגה ע"י קול וביוצא בו ואין חילוק בין אם היא בהמת ישראל או אפי' בהמת נכרי אעפ"י שאינו מצוה על שביתתה מ"מ לאו דמחמר שייך גם בה (א) לפיכך מי שבא בדרך וחשכה לו ערב שבת אם הסוסים של נכרי וגם בעל העגלה נכרי יורד מהעגלה ויניח כל החפצים מעליו בעגלה. ויזהר שלא יגעור בבהמ' שתלך מקולו או שאר דברים שמהמתו הולך הבהמה כדי שלא יעבור על לאו דמחמר :

ב ואם בהמות של ישראל או שכר הבהמות מנכרי דשכירות קניא לחומרא וחשכה לו ירד מן העגלה. ואם יש נכרי המנהיג הבהמות יפקירנה כדי שלא יעבור על שביתת בהמתו דאף על גב דבביתו אין לסמוך על ההפקר ועל כל פנים מדרבנן אסור בחשב' לו התירו לו אפי' לכתחלה (ב) :

ג ודוקא שהנכרי אינו מושכר לו כלל או שמושכר לו רק להנהיג הסוסים דאז אין הישראל מרויח כ"כ שאף שהנכרי לא יסע עם הסוסים בשבת לא יצטרך לעשות לו מלאכה אחרת ושרי לדעת רמב"ם לעיל כלל נ' סי' ה' אבל כשהנכרי הוא שכירו לכל המלאכות לא מהני אם מוכרו לו שהרי אסור לעשות מלאכה בשביל הישראל אא"כ מכר לו גם הסחורה והעגלה או שיבטל השכירות מהנכרי ג"ב (במ"א סס"י רמ"ו) :

ד ואף לאחר שעשה כל התירים הללו שמכר הכל לנכרי או הפקיר צריך ליזהר מאוד שלא יתנו לנכרי שום דבר מהחפצים שלקחו מן העגלה בע"ש כיון שחזרו וזכו בהם. ואסור ליתן לנכרי בשבת ואפי' אם ימכרו הכל גם החפצים ויחזור הנכרי וישאיל החפצים לישראל הא אפי' חפצים של נכרי אסור ליתן לו להוציאם ומכ"ש שיש כאן משום מראית עין שהכל יודעין שהם הפצים של ישראל ולכן לא מהני שום תקנה אלא שימסרו הכל לנכרי מע"ש ויבטל השכירות מן הנכרי שלא יהיה עוד שכירו וימכור הסוסים לנכרי :

ה צריך ליזהר שתהי' המכירה עפ"י ד"ת דהיינו הסוסי' במשיכה ולפחות במסירה. ומשיכה דוקא בחצר של שניהם. ואם נתן בעל אכסניא רשות לשניהם להשתמש שם הוי כחצר של שניהם. ומסירה אינו קונה שם אלא דוקא ברה"ר כמבואר (בח"מ סי' קצ"ז קצ"ח) וגם יתן לו הנכרי כסף כמבואר (בי"ד סי' ש"כ) די"א דמשיכה אינה קונה בנכרי וי"א דכסף אינו קונה ולכן צריך שניהם ויתנה עמו שמקנה לו בכסף זה שנותן לו (אויף גאב). ויזהר שיפסו' דמים של כל סוס וסוס דבלא פיסוק דמים אינו נקנה לו לא כמו שעושין ההמון שאומרים לנכרי אני מוסר לך

נשמת אדם

(א) כן כתב הר"ן בהדיא בשבת ובע"א וכן כתב הרשב"א ריש מי שהחשיך בשם רמב"ן וכן כתב הריב"ש סי' כ"ד והא דאיתא בגמרא בשמתו כתב הר"ן דאורחיה דמלתא נקיט ולפ"ז אין ראיה ג"כ מרמב"ם שכתב ג"כ בשמתו כידוע שהוא מעתיק לשון הגמרא ולא ראיתי מי שחולק ע"ז. רק בא"ר ראיתי שכתב איזה דעה ולענ"ד בטלה דעתו נגד הפוסקי' הראשוני' המפורסמים ואפילו לסניף :

(ג) וי"ל דלפ"ז מאי פריך ברים מי שהחשיך וסלא מחמר ודחיק לאוקמי בכותנם עליה כשאלה מהנך וכו' וכמה

לא אמרו תקנה זו שיפקירנה בשלמא לשיטת הר"ן דלאו דמחמר הוא אפילו בבהמה שאינו שלו א"ש אבל לדעה דדוקא בבהמה שלו קשה וי"ל דבשלמא כשהנכרי מנהיג החמור אז תיקן שהמפקיר זכה בו הנכרי והוי חמורו של נכרי אבל שהם דמיירי דאין עמו נכרי דאל"כ אסור ליתן על חמורו וא"כ כשמנהיג החמור וקרוב הדבר שילטרך לאחוז לתקן המשא וכיולא בו א"כ הדר זוכה בו ואע"ג דבור וגיגית בב"ם אמרינן דמפקיר נכסו אגי התם שאין לו שום עסק שנאמר שילטרך לנקתם ויאגור ויזוב נכסם :

לך הסוסים דזה אינו קנין כלל אלא צריך לפסוק דמים של כ"א וא' לבדו ויתן לו (חוו"ף גח"ג) והשאר יזקוף עליו במלוה וגם לא יתנה עמו שמוכר לו לשבת לבד אלא מכירה חלוטה ולא יסמוך אדם על מכירה אם לא ע"י מורה הוראה שיכתוב לו שטר מכירה כדין ולכן נראה לו דכיון דבזמה"ז שאין שומעין לקול המורים ואם לא נתיר להם בדרך היתר יעשו בדרך איסור ורוב הסוחרים ובפרט בעלי העגלות אינם ב"ת להיות בקי בדינים לכן יותר טוב להורות להם שיפקירו הבהמות ויפקירו בפני שלשה בני אדם מע"ש ויתנו שאפי' בשיקח בידו בלילי שבת אינו רוצה לזכות בו עוד אלא שיהיה הכל של נכרי ויזהרו שלא יקחו מן העגלה מה שדעת שיקח הנכרי בשבת אלא כל מה שלקחו מן העגל' ישאר בידם עד מוצ"ש ויבטלו גם השכירות של הנכרי ואף שכל זה הוא דחוק ורחוק ובקושי גדול כיון שאין שומעין מוטב שיעשו בדרך היתר מה דאפשר ובדבר קל ישמעו לקול המורים. ונראה לו עוד לעשות תקנה שיצטרך הבעה"ג ליקח בכל ע"ש כתוב והתום משלשה בנ"א שהפקיר בפניה' כדי שיזכור להפקיר (ג):

ז ודע דמי שחשכה לו והעגלה באה בשבת אם באה בשבת מחוץ לתחום אסור לטלטל הדברי' שבעגלה חוץ לד"א ואם יש בו אוכלין ומשקין אסורין לאותו שבת כדין דברים הבאים מחוץ לתחום בשביל ישראל כמו שנבאר בכלל ס"ג ובכלל ע"ז וע"ח:

וכל ההיתרים הנ"ל לא שייך אם יהודי הוא מנהיג הסוסים שאם הוא מנהיג הסוסים לבד עובר משום מחמר ומכ"ש שאם הוא רוכב עובר גם על שבות דדבריהם ולכן יש להזהירו שיניח כל הפציו בעגלה לאחר שהפקיר הכל וילך ברגליו אצל הסוסים ולא ישמיע קולו לנעור בסוסים ויותר טוב שיעמדו במקומם וישלחו למקום הסמוך ויביאו משם נכרי שיביא העגלות למלון ובזה יסולקו מכל המכשולים וכ"ז כשהו' בתוך התחום אבל למי שהחשיך חוץ לתחום אין לו היתר כלל אם לא במקום סכנה:

ח ודע דכל זה אם לאיזה סיבה נעשה לו עיכוב וקידש היום אבל אם במזיד מהלך בע"ש נקרא רשע וצריך כפרה וסליחה כדין מחלל שבת:

ט מי שחשכה לו והוא רוכב על החמור צריך לירד והרוכב חוץ לתחום עובר גם משום תחומין (סי' רס"ו):

כלל נט דינים הנוהגים בבהמה בשבת (סי' שכ"ד):

א אע"ג דאסור לעשות רפואה לאדם בשבת כדלקמן כלל ס"ט דגזרי' משום שחיקת סממנים אבל בבהמה אינו בחול כ"כ ולא גזרי' ולכן מותר לעשות לה רפואה בשבת ולפיכך אם אכלה הבהמה הרבה מותר להריצה בחצר כדי שתתינע וכן מותר להעמידה במים שתצטנן וכן מותר לסוך מכתה בשמן אם עדיין לא נתרפא המכה אבל אסור לעשות בשביל בהמה שום מלאכה דאורייתא או דרבנן אפי' היא מתה אבל מותר לומר לנכרי להקיז לה דם ולעשו' לה שאר רפואו' · ודוקא בשהיא חולה אבל להקיז לסוס בכדי שתאכל יותר (ד) אסור (סי' של"ב):

ב כבר כתבנו במלאכת מרקד שאין כוברין המאכל שנותן לבהמה בכברה והיא מלאכה דאוריית'

נשמת אדם

(ג) לא נעלם מעיני מ"ש בעל ל"ל בתשוב' סי' נ"ה הנה מ"מ כנו בק"א דלפי מה שפי' הרע"ב הטעם דלמען ינוח משום צער בעלי חיים . ואם כן אפילו הפקיר בהמה עובר שהרי יש לה צער בע"ח הוא טעות דא"כ בחול יהיה אסור לעשות מלאכה בבהמה אלא דהתורה הזהירה שבהמת ישראל תהיה לה נייח וכיון שהפקיר אינן שלו ולכ"ע בבהמה שאינן שלו לית בה משום שביתת בהמתו עיין כלל נ"ז ומ"ש שדעת הסמ"ק בטלה נגד כל הפוסקים הנה כתב הא"ר די"ל דכל הפוסקים שאוסרים היינו בינו לבין עצמו אבל בפני ג' י"ל דמודו לסמ"ק ולמעט במחלוקת עדיף ועוד הביא א"ר שמצא במרדכי על קלף על מה שכתבו תוס' שאין לסמוך להפקיר ולהפקיר בהמה כו' וכתב במרדכי על קלף ומשמע דר"ל שלא בפני ג' וכתב ומסתמא גם דעת המרדכי כן ול"נ דמתוספת ורא"ש ומרדכי נמי מוכח הכי שהרי כתב שאין הדבר מפורסם וא"כ זה ל"ש אלא כשמפקיר בינו לבין עצמו או אפי' בפני א' אבל כשמפקיר בפני ג' הרי כבר מפורס' הדבר שהפקיר וכן מ"ש באגודה ז"ל יש מערימין ומפקירין בע"ש וכל הערמה כה"ג אסור עכ"ל כתב א"ר דדוקא בהפקר בינו לבין עצמו ועוד י"ל דדוקא בע"ש אוסר האגודה וכ"כ בכלבו יש מערימין להשאיל בהמה מערב שבת ומפקירה וזה אוסר האגודה אבל בד' וה' ובפני ג' אפשר דמודה לסמ"ק ות"ש הל"ל דדוקא משום הפסד מותר אבל כאן שאין כאן הפסד כלל לעגלן שיגוש בשבת אפשר שבזמנו היה כך אבל בזמה"ז שאם עומד העגלן עם הסוסים יש לו הוצאות הרבה ונקרא הפסד ומש"כ עוד דכל המתירים דוקא שמוכר לנכרי שחוץ מביתו אבל לשכירו שלו לכ"ע אסור כמ"ש בהלכות פסח סי' תמ"ח לנכרי שחוץ מביתו וכבר כתבו שם כל האחרונים שר"ל שהחמץ יהיה חוץ לביתו אבל הנכרי לא איכפת לן אפילו הוא שכירו . וכמ"ש במ"א בהדיא סי' רמ"ו ס"ק ט"ז . דאם מושכר לו רק ליסע מותר לדעת רמב"ם בסי' רמ"ו סעיף ד' . וכה"ג דין דידוע לנו שאם נאסור להם לא ישמעו לנו והלואי שישמעו לנו לעשות דרך היתר שלא יעברו על דאורייתא . ולכן לענ"ד מצוה להדפיס שטרי מכר ולמכרם לעגלנים . ולהזהיר אותם שיזכרו למכור הסוסים לנכרים ואם לאו עכ"פ יפקירום הפקר גמור בפני ג' בד' או בה' ולפחות בע"ש . ומוטב להתיר להם דבר קל שהוא עכ"פ פלוגתא בין הפוסקים וכדאי הוא הסמ"ק לסמוך עליו ובלבד שיזכרו כמה שכתבתי . וכ"ד נ"ל באמת ויותר שהוא איסור גמור . ועיין במ"א ס"ק ט' אף שהביאו ל"ל ולא נעלם מעיניו . אפ"ה סיים שדעת הב"ח דהפקר בפני ג' מהני :

(ד) המ"א שם כתב הטעם מתוך שאדם בהול ומשמע שאם אינו מתיירא שתמות אסור וכ"מ מל' הש"ע וע"ש בט"ז . ול"ע שהרי מותר לומר לנכרי לחלוב ובודאי משום זה לא התירו אלא שיש לה צער כדאיתא בסי' ש"ה . וא"כ מ"ש הקזה שהרי יש בחלב כהיא איסור מה"ת . וא"כ ה"נ אם הבהמה מצטער' וצריך להקזה מותר . ונ"ל דבאמ' אם חושש לחולי מותר ולא ממעט אלא מה שלפעמים מקיזין לסוס בכדי שיאכל

בטוב

דאורייתא אבל מותר ליטול בכברה ונותן לפניה אע"ג שהמוץ נופל מאליו מותר כיון שאינו מכוין ואין עושה פעולה לזה בידים·

ג לא ימדוד השעורים לפני בהמתו אלא משער באומד הדעת:

ד דיני גיבול מורסן כתבתי במלאכת לש סי' א':

ה האגודה של תבן שקושרים בב' וג' מקומות אם אינן קשר של קיימא מותר להתירו ולהניח לפני בהמה אבל אסור לשפשף בידים כדי שיהיה נוח לאכול דאסור להטריח בשביל בהמה מה שתאכל בלא"ה אבל מה שאי אפשר לה לאכול בלא"ה מותר:

ו אסור להתוך תבן דק דק שקורין (סי'קע) ובל"א (סעקסיל) ואפי' ע"י נכרי אסור דהוי כטוחן ונ"ל דבדיעבד אם עשה נכרי מותר ליתן לבהמה דאין בזה אלא איסור דרבנן דהא בלא"ה ראוי התבן למאכל בהמה (ועיין לעיל במלאכת טוחן בכ"א סי' ב'):

ז מותר ליתן מזונות לפני בהמה ועופות שמזונותן על האדם אבל אסור ליתן לפני דבורים ויונים שבשובך שאין מזונותן עליו:

ח מותר להעמיד לבהמה על עשבים מחוברים כדי שתאכל מן המחובר דלא אסרה תורה שביתת בהמתו רק בדבר שיש לה צער ואדרבה בזה יש לה נייח· אבל נכרי שתלש עשבים בשבת אסור להעמיד בהמתו אצל העשבים ממש שגזרינן שמא יטלטל בידיו ויתן לה אבל מותר לעמוד בפניה שלא תוכל לנטות ותצטרך לאכול מהם ואם ליקט בשביל ישראל או מילא מים עיין לקמן בדין אמירה לנכרי סי' ה':

ט אסור לגרוף האבוס אפי' הוא כלי דשמא יהיה אבוס בקרקע ויבא לידי השוויית גומות ואסור לסלק התבן מלפניו שיש שכבר נמאס ואינו ראוי לאכילה:

י בהמה שנפלה לגומא שבחצר וירא שמא תמות שם אפשר יש לסמוך על הש"ג להתיר טלטול מוקצה דאין לה שרש מה"ת משום צער בעלי חיים ואם הוא בכרמלית ופשיטא ברה"ר דיש שם ג"כ איסור הוצאה אסור להוציאה בידים וע"י נכרים לכ"ע מותר להוציאה אפי' ברה"ר משום צער בעלי חיים דהוי דאורייתא (עיין בש"ע סי' ש"כ בש"ג פ' מפנין מתיר לסוליאם בידים אם א"א בענין אחר ומדמה זאת לחולב ע"י נכרי ול"ע דהתם דוקא ע"י נכרי מותר):

יא מותר לומר לנכרי שיחליב בהמות בשבת משום צער בע"ח והחלב אסור בו ביום אפי' בטלטול אלא הנכרי יעמידנה במקום המשתמר (ש"ס):

יב מותר לומר לנכרי להמרות האווזות פעם א' ביום משום צער בע"ח. ואם ליכא נכרי שרי ע"י ישראל וטוב לעשות ע"י קטן (שם במ"א):

יג כל הדברים שנתבאר בכלל צ"ז סי' ה' ו' דמותר ביו"ט לעשות לבהמה לילדה ולסעדה אסור בשבת (של"ב):

כלל ס דין עשיית חפציו שאין בהם מלאכה (בסי' ש"ו וש"ז).

א כתיב וכבדתו מעשות דרכיך שלא יהא הלוכך בשבת כמו בחול לפיכך אין לרוץ בשבת כ"א לדבר מצוה ואפי' בחול לא יפסיע פסיעה גסה דהיינו יותר מאמה ומ"מ בחורים המתענגים בקפיצתם ומרוצתם וכן לראות כל דבר שמתענגים בה מותר. היה הולך והגיע לאמת המים יכול לדלג ולקפוץ עליו ומוטב שידלג ממה שיקיפנה מפני שמרבה בהילוך ואם אינו יכול לדלג מוטב שיקיפנה משיעבור במים שמא יבא לידי סחיטה (ש"א):

ב וממצוא חפציך דרשו חז"ל חפציך אסורין אפי' בדבר שאינו עושה שום מלאכה לפיכך אסור לאדם להלוך בחפצו בשבת אפי' בדבר שאינו עושה שום מלאכה וגם אינו מדבר שום דבר אם הדברים ניכרים שעושה כן בשביל חפצו שיהיה מוכן לעשות במוצ"ש אבל אם אינו ניכר כלל וגם אינו משלים חפצו בשבת רק שמזמין א"ע שיהיה מוכן למ"ש מותר (סי' ש"ז). לפיכך אסור לאדם להלוך בתוך שדותיו וגנותיו לראות מה הן צריכין ואיך הן פירותיהן וכן שאר נכסיו וכן לא יטייל למצוא סוס וספינה או עגלה לצאת בהן למחר שהרי זה עוסק בחפציו בשבת ואע"פ שאינו ניכר כלל אסור (ה):

וכן

נשמת אדם

בטוב אע"פ שהוא בריא דזה אסור :

(ה) המ"א בסי' ש"ז ס"ק א' כתב דלעיין נכסיו דוקא כשניכר אסור . צריך אני להאריך . כי נ"ל דתני באלי רברבי : דז"ל הטור ממצוא חפצך כו' אפילו בדבר שאין עושה שום מלאכה כגון שמעיין בנכסיו לראות מה צריך למחר כו' . וכן כ' הש"ע סי' ש"ו ול' זה בלתי ספק משמע דכל שמעיין בנכסיו הוא עוסק בחפציו ואסור אפי' אינו ניכר כלל . ודוקא אם מחשיך לשביל פירות וכיוצא בו שאינו עושה עתה חפצו רק שמחשיך עליהן ומזמין עצמו להקדים למ"ש לעשות . בזה יש חילוק דאם הוא דבר הניכר כגון שמטייל לפני מרחץ העומדת חוץ לעיר וכיוצא בו . דאז אפי' בתוך התחום אסור. כדמשמע בעירובין ל"ח דקתני דומיא דלא יהלך בשדהו. וכן מוכח בשבת ק"נ בתוס' ד"ה ואין כו' . וכן משמע לשון הטור וש"ע דמרחץ על פתח המדינה היינו חוץ לעיר ובתוך התחום דכיון דהמרחץ שם והוא מטייל שם ניכר לכל שדעתו להמתין לרחוץ שם . או כדברי המ"א בפכ"ד דמשום חשד אסור . וכן כל דבר שהוא מחשיך בסוף התחום אע"פ שאינו ניכר כלל . כדאיתא במשנה אין מחשיכין כו' לשכור פועלי' דכיון שהוא מחשיך בסוף התחום

ויושב

ג וכן אין מחשיכין על התחום לשכור פועלים או לתלוש פירות או אפי' אם יש שם פירות תלושין להביאן רק שהם מוקצה או להביא עגלה וביוצא בו מכלים האסורי' לטלטל בשבת או להביא בהמות ועופות קטנים שא"א להם שילכו אא"כ יטלטלם בידים וזה אסור בשבת וכיון שמחשיך בסוף התחום ויושב שם עד שתחשך ניכר הדבר שהלך לשם כדי שיהיה מוכן לעשות חפציו במ"ש ונמצא שהלך לעשות חפציו מה שא"א לו להשיג בשבת (שם):

ד אבל מותר להחשיך אפי' בסוף התחום להביא במ"ש בהמה גדולה שאפשר לה לילך ברגליה שכיון שיש צד היתר להביאה בשבת אע"פ שעומדת חוץ לתחום יקרא לה ותבא אליו, שאין אדם מוזהר על בהמתו שלא תלך חוץ לתחום ובלבד שלא יביאנה בידו כמבואר בכלל ע"ה וכן מותר להחשיך להביא פירות התלושין מע"ש שאין בהם מוקצה וביוצא בו שגם בזה יש צד היתר להביאן בשבת ע"י מחיצות בני אדם וכיוצא בו וכן מותר להחשיך להיות מזומן ללכת חוץ לתחום לשמור שם פירות שהרי מותר לשמור פירות בשבת אם הם בתוך התחום ואין זה בעוסק בחפציו שלא נאסר אלא לקנות לעצמו חפצים שאין עתה מצויים או להשתכר

נשמת אדם

יושב שם עד שתחשך ניכר לכל שהלך לשם לעסוק בחפציו וכמלא שהליכה זו היתה בשביל חפציו. אבל אם מחשיך בתוך התחום לתלוש פירות מגינתו או לשכור פועלים דכיון דאינו ניכר מותר. שהרי עכשיו אינו עוסק בחפציו רק שמזמין עצמו לכך עשאוהו כהרהור דמותר. אבל בניכר הרי הוא כדיבור. וכן משמע מלשון הרמב"ם שכתב בפרק כ"ד. וכ"כ הסמ"ג וז"ל אסור לפקוד גנותיו ושדותיו בשבת לראות מה הן צריכין ואיך הן פירותיהן מתבשלין שהרי זה מהלך לעשות חפצו. וכן אסור לילך עד סוף התחום וישב שם עד שתחשך כדי שיהי' קרוב לעשות חפצו במ"ש שהרי נמצא הלוכו בשבת לעשות חפצו עכ"ל מדכתב ברישא שה"ז מהלך לעשות חפצו ובסיפא שהרי נמצא הילוכו בשבת לעשות חפצו. משמע דברישא ההילוך גופה הוא עשיית חפצו. וכמש"כ שם הלכה א' ממצוא חפצך לפיכך אסור להלך בחפצו בשבת. ומדכתב שדותיו וגנותיו נ"ל כמ"ש המ"מ שם דמיירי בשדה שצריכה לניר ולעבוד שהרי כתב איך הן פירותיהן ובסמ"ג כתב איך הן פירותיהן מתבשלין א"כ דכיון שמסייר נכסיו הוא עשיית חפציו ממש ואסור אפילו באינו ניכר. כמו הדיבור שאסור בינו לבין עצמו. וכן משמע בגיטין ל"ח ע"ב דסיירי נכסייהו בשבתא. פירש"י מסתכלין בשבת לידע מה הן צריכין. וכן מוכח מתוס' שבת ק"ן ע"ב ד"ה ואין שהקשו דמדקאמר אין מחשיכין כו' להביא פירות משמע אבל בתוך התחום מותר להחשיך להביא פירות. ובעירובין איתא לא ילך בתוך שדהו לידע מה היא צריכה ולא יטייל בפתח מדינה לכנוס למרחץ אלמא אפילו בתוך התחום אסור. ותירצו דכיון דעומד שם מרחץ ניכר לכל שעושה כן בשביל ליכנס למרחץ ע"ש. וקשה דלמה לא נקטו תוס' בתירוצם לתרץ גם משדה. הי' להם לתרץ דהתם מיירי משדה ניר א"כ דדעת התוס' דמשדה בלא"ה לק"מ דכיון דמהלך שם לידע מה שצריכה זה הוא עשיית חפציו ואסור אפילו כשאינו ניכר. וקושית תוס' לא הוי רק ממרחץ. ולכן תירצו רק ממרחץ ולפ"ז הא דמקשה הש"ס בעירובין על רבה מברייתא דלא יהלך בתוך שדהו כו' ולא יטייל כו' לא הקשה משדה דזה אינו דומה למחשיך לקנות עירוב כמו שכתבתי. דהתם רק מזמין עצמו. ולא הקשה אלא ממרחץ וע"ז משני התם מוכח מילתא. וכמו שכתבו התוס' כיון שיש שם מרחץ ניכר לכל וכיון שניכר אפילו בתוך התחום אסור. אבל לענין עירוב לא מוכח כלל דאף שישב שם משתחשך ואין דרך לטייל סמוך לחשיכה בשדות ובפרט יום טוב הסמוך לשבת מ"מ אי צורבא דרבנן הוא כו' כדאיתא התם. והתם ע"כ מיירי נמי שאינו מחשיך בסוף התחום כדאיתא שם בהדיא מי סברת דמנח ליה סוף אלפים לא דמנח לסוף אלף. וכדאיתא שם ברמב"ם וטור וש"ע סי' ת"ו. ואף דאלף נ"ד. מ"מ ע"כ לא מיירי שמניח העירוב אינה אמות מצד השני דא"כ מה ירווח הא בלא"ה יש לו אלפים. וא"כ ע"כ הוא בתוך התחום. וכיון דלא מינכר והוא בתוך התחום ואינו עושה חפציו ממש אלא שמחשיך לעשות במותר. אבל בעושה ממש חפציו אסור אפילו באינו ניכר. וכן סוף התחום ממש לעולם ניכר דלמה ישב סוף התחו' סמוך ללילה. וכיון דניכר לכן אסור להחשיך. ובזה גם דברי המ"א בסי' ש"ז ס"ק י"ג אינם מובנים שכתב דמעירובין מוכח דאפילו בסוף התחום לא מינכר וז"א דהתם מיירי במחשיך בתוך התחום. ושפיר כתב הש"ע שם דלהחשיך בסוף התחום אסור דמינכרא מילתא. ר"ל דלעולם הוא ניכר דאל"כ מה חילוק למה מותר להחשיך בתוך התחום ולא בסוף התחום. דהא אסור להזמין עצמו וע"כ היינו טעמא דהיכא דניכר הוי כדיבור ואסור. ואם אינו ניכר ובתוך התחום הוי כהרהור אבל עשיית חפציו ממש כגון לעיין נכסיו אפילו בתוך התחום וגם לא מינכר אסור כן נ"ל שהוא דעת תוספת ורמב"ם וסמ"ג וטור וש"ע. וכן משמע שם להדיא ברש"י. שכתב מאי בעי בשדהו כו' ורחמנא אמר ממצוא חפציך כו'. ובלא"ה דברי המ"א תמוהים שהרי מסיק דבסוף התחום אפילו לא מינכר אסור. וא"כ בע"כ הא דמשני בעירובין הכא לא מינכר היינו בתוך התחום. וא"כ היאך מוכיח המ"א משם דבסוף התחום אפילו לא מינכר אסור ודבריו שם צ"ע ונ"ל דבאמת אינו מוכיח משם אלא מסברא כ"כ. ולפ"ז מש"כ המ"א בסימן ש"ו ס"ק א' דלעיין בנכסיו אינו אסור אלא בניכר. ז"א וגם מה שכתב לטייל למצוא סוס וקרון ג"כ אינו אסור אלא בניכר ג"ז אינו דזה הוא עשיית חפציו ממש ואסור אבל בהולך למקום שבעל עגלה עומד וממתין עד שתחשך זה באמת אינו אסור אלא בניכר. וכמו שכתבתי וביארתי כ"ז בה"א. ונ"ל שזה ג"כ דעת אגודה שכתב אין מחשיכין כו' וכ' ראב"י דכ"ש דלא יטייל בשבת אחר סוס וספינה לצורך מחר ומה כ"ש הוא א"כ דר"ל דהוא חפציו ממש. וכן משמע במרדכי בפ' מי שהחשיך שכ' סתם דאסור לטייל למצוא סוס:

ואמנם דברי המ"א הם שיטת הריטב"א שכתב בעירובין שם וז"ל ושמעינן מינה שלא אסרו אלא ללכת לסוף שדהו אבל ללכת לגנו שיש לו בתוך התחום מותר דמימר אמרי שהולך להתעדן שם עכ"ל הרי להדיא דס"ל דאפילו הולך לראות מה היא צריכה זה לא נקרא עשיית חפציו ואינו אסור אלא בניכר ולכן מותר לילך בגן וכ"מ שהוא דעת רמב"ן ורשב"א שהביא המ"מ שם שהקשו גם כן קושית תוספת דלמה מותר להחשיך בתוך התחום לתלוש פירות והתם אמרינן לא יהלך בתוך שדהו כו' ותירצו דהתם הוא תוך שדה שהיא שדה שצריכה לניר ולעבוד מינכרא מילתא וכן במרחץ כו' ע"ש ואתי לידי חשדא עכ"ל מוכח דס"ל דעיון נכסיו לא הוי חפציו ובמקום שאינו ניכר מותר כיון שהוא בתוך התחום וס"ל דחוץ לתחום לעולם אסור ובתוך התחום יש חילוק ומעכשיו תראה שמ"ש המ"מ שדעת הרמב"ם שנראים כדעת רשב"א אינו רק לענ"ז דמותר להחשיך לתלוש פרות שבתוך התחום אבל לא לגמרי דלרמב"ם עיון נכסיו אסור אפילו באינו ניכר אפילו בגנה שהולך לטייל שם גם מ"מ סמ"מ שלכן לא הביא דין הטיול על פתח המדינה לא זכיתי להבין דבריו שהרי הוכחתי לעיל דהוא אפילו בתוך התחום ומשום דמינכר מילתא וא"כ עדיין קשה למה לא הביאו הרמב"ם להורות דבדבר הניכר אפילו בתוך התחום אסור ואפילו לפי מה שכתבתי שאין זה דומה לעיון נכסיו ונ"ל שהרמב"ם מפרש על פתח מדינה היינו בסוף התחו' וא"כ ה"ה בעצמו שכתב וכ"ש הוא מדין דאין מחשיכין לשכור פועלי' ואף שיודה הרמב"ם דאפי' בתוך התחום אסור משום שניכר כיון שאינו בהדיא בגמרא ידוע שאין דרכו לכתוב והא דנקט הברייתא לא יטייל לכנוס למרחץ לא מיירי שעומד שם מרחץ אלא שהמרחץ רחוק והא דמשני התם מוכחא מילתא היינו משום שמחשיך סוף התחו' וכל שהוא סוף התחום כבר כתבנו דזה הוי מינכרא:

להשתכר ולהרויח ולהטפל בהבאה שתבא לידו אבל לשמור ממונו שכבר בא לידו שיעמוד כמו שהוא מותר (רמב"ם פכ"ד הל' ה') ואף שיתלוש אח"כ ג"כ פירות מותר כיון שלא היתה כוונתו לכך (שם):

ה וכן מותר לטייל בגנתו שהוא בתוך התחום לתלוש פירות או במקום שיש שם בעלי עגלות וספנין שהוא בתוך התחום ומקום שדרך בני אדם לטייל שם אף מי שאינו צריך לשכור אותם ולכן אף שכוונתו שימתין שם עד שתחשך ולשכור אותם או לתלוש פירות מותר שכיון שדבר זה אינו ניכר כלל הוי כמו הרהור בעסקיו דמותר ואינו דומה לטיול למצוא עגלה וספינה בסי' ב' דהתם עוסק בעסקיו ממש אבל הכא אינו עוסק עכשיו בעסקיו כלל שהרי כבר יודע שיש שם עגלה וספינ' רק להשכי' אותם וכיון שאינו ניכר מותר וכן מות' לילך לעיר שהיא בתוך התחום כדי שיוכל לעסוק במלאכתו לתפור וכיוצא בו תיכף משחשיכ' (שם):

ו כללו ש"ד אם הוא עוסק בעסקיו אסור אפי' אינו ניכר והוא בתוך התחום ואם אינו עוסק בעסקיו אלא רוצה להמתין עד שחשיכה אם ניכר אסור ואם לאו מותר. ודוקא בתוך התחום אבל חוץ לתחום וא"כ מה שיעשה בסוף התחום עי"ז ניכר שרוצה לעסוק בעסקיו אם הוא דבר שאין לו היתר לעשות בשבת אסור כן הוא דעת רוב הפוסקים אבל דעת המ"א דאפי' לעיין נכסיו אינו אסור אא"כ ניכר (שם):

ז מדכתיב עשות חפציך משמע דוקא חפציך אסור אבל חפצי שמים מותר ולכן מותר להחשיך על התחום אם צריך לדבר מצוה וכן יכול לומר לחבירו שיחשיך לדבר מצוה שילך למקום פלוני ליקח שם צרכי מצוה ואם לא תמצא במקום פלוני לך למקום פלוני ואם לא תמצא במנה קח במאתים דכיון דצרכי מצוה הוא מותר ובלבד שלא יחשוב עמו שלא יאמר כבר מגיע לך כך ועכשיו מגיע לך כך. וכן אסור לומר לו ובלבד שלא תתן יותר מסך זה דאמירה זו אינה אלא להנאתו והוי חפציו ואפי' השליח נכרי אסור לומר לו שיביא היום ואם הביא דינו כדאיתא בכלל ס"ב אבל מותר לומר לו שילך היום להביא למחר (שם):

ח השוכר את הפועל לשמור לו או שאר דבר המותר בשבת אסור לו לקבל שכר שבת בפ"ע וכן המשכיר בהמה לחבירו או כלים אסור לו לקבל שכר שבת אבל אם שכרו לשבוע או לחודש מותר לקבל בהבלעה והחזנים המשכירים עצמ' להתפלל לשבתות וי"ט לבד חשבינן זה לצרכי מצוה ולכן המנהג להקל אעפ"י שיש לפקפק אך מה שנוהגים הסוחרים לשכור יהודי לשמור העגלות מן גניבה הדבר קשה איך הסוחר עובר על לפני עור כיון שיודע שודאי יקבל שכר שבת ולכן ראוי שיתנה עמו שישמור גם ביום עש"ק ובמוצ"ש קודש איזה שעות דאז הוי כשכר שבת בהבלעה ומ"מ אם מגבה לו כשלא ישמור לו בשבת לא הוי בהבלעה (עיין כתובות ס"ד ע"ב בתוספות שם) (שם):

ט נכרי שבא ליטול משכונו מישראל בשבת וישראל אחר רוצה להיות ערב י"א דאסור משום ממצוא חפציך ובין השמשות יש להתיר (מ"א סי' סכ"ס) ואם הנכרי רוצה להחליף משכון בשבת מותר ובלבד שיוציאנו הנכרי דרך מלבוש כמבואר לקמן כלל ס"ב סי' י"ג:

י אסור למדוד שום דבר ומדידת מצוה מותר ודוקא כשאינו לצורך מקח וממכר אבל לצורך מקח וממכר אפי' לדבר מצוה אסור (סי' ש"ז) ומותר לשער ע"פ אומדנא למראה עיניו איסור בששים (וכן הוא בתס"ד ובאו"ה אפי' נתערב מע"ש ולא נודע לו עד שבת וכן יבש ביבש שנתערב מותר להשליך א' דאינו אלא חומרא) (סי' שכ"ג מ"א ס"ק י"ד) ונ"ל דוקא לצורך השבת:

יא יש מחמירין ליתן לחבירו מתנה דדמי למקח וממכר שהרי יוצא מרשותו ואפי' להחיב לחבירו ליתן לו כך וכך אבל צדקה מותר (סימן ש"ז):

יב אסור ליתן משכון לחבירו אא"כ הוא לצורך מצוה או לצורך שבת ולא יאמר לו הילך משכון אלא נותן סתם (שם):

יג אין לוין ואין פורעין בשבת ואין שמין דבר בשבת כמה הוא שוה (ועיין כלל ל"ח סי' ו') ומי שנשבע לפרוע לחבירו ליום פלוני והגיע הזמן בשבת יתן לו מטלטלין ששוין בודאי כדי חובו או יותר דשוה כסף ככסף וכיון שעושה כן לקיים שבועתו הוי חפצי שמים. ואם נשבע שיפרע לו דוקא במעות אם יש לו מעות יתן לו ע"י א"י ואם אין לו מעות יאמר לא"י לשום או יקח כלי אחר ויאמר זה כזה אם הם שוים ואז לאחר שבת ישומו אותו והמשאיל לחבירו דבר מאכל בשבת או שפורע לו דבר מאכל המגיע לחבירו לא יאמר לשון הלואה ופריעה אלא תן לי או החזיר לי וכן הפורע יאמר הנני מחזיר לך או הילך אבל שלא לצורך השבת אסור ליתן משכון ופשיטא ליתן מתנה או להקנות בקנין גמור אגב סודר דכל זה דומה למקח וממכר (שם) ולהשאיל לא"י בשבת מבואר לעיל (כלל ג' סי' כ"ג):

יד אע"נ דאין נותנין חרם בשבת מ"מ חכם לכבודו או למי שחילל השבת מותר לנדותו וכן מותר לקרות מתוך הכתב מי שהוא מוחרם עפ"י ב"ד משום חובותיו דכ"ז הוא כצרכי

רבים וכן מותר להתיר הרמי צבור אע"פ שאינו לצורך שבת (ועי' בא"ר סי' ש"ו)

טו מציעין המטות לצורך השבת ליפות הבית אבל לא משבת למוצ"ש (ס"ג) ואין להביא יין להבדלה בשבת אם לא שא"א להשיג במ"ש:

טז מפירין נדרים בשבת דהיינו הבעל לאשתו ובתו נערה אפי' נדרים שאינן לצורך השבת ואם לא יפר היום לא יוכל עוד להפר אבל אין מתירין נדרים אא"כ הם לצורך השבת ואפי' היה לו פנאי להתיר מע"ש. ושלא לצורך השבת אסור וכן לכל דבר מצוה אע"פ שאינו לצורך השבת מותר דהוי חפצי שמים. ולכן אם נשבע על דבר והגיע הזמן בשבת יכולין להתירו ע"י פתח והרטה (סי' ש"א):

כלל סא דברים שאסורין לדבר בהם בשבת (בסי' ש"ז):

א מדכתיב וכבדתו כו' ודבר דבר ש"מ שלא יהיה דבורך של שבת כדבורך של חול הלכך אסור לומר דבר פלוני אעשה למחר או סחורה פלוני אקנה למחר ואפילו בשיחת דברים בטלים אסור להרבו' ואפילו ספרי חכמה גדולי הפוסקי' אוסרים מללמוד ואסור ללמוד בשבת וי"ט זולת דברי תורה ולכ"ע אסור לקרות במליצות ומשלים של שיחת חולין ואפי' אין בהם דברי חשק ואף בחול אסור משום מושב לצים ועובר משום אל תפנו אל האלילים לא תפנו אהר דעתכם שהדברים האלו מושכין לבו של אדם ומבטלין ממנו יר"ש ומכ"ש ההולכי' לבתי טרטיראות שקורין (קאמעדיעז) אוי להם ולנפשותם דמגרי יצה"ר בנפשם וכ"ש הקורא בדברי השק דמגרי יצה"ר ולכן כל אדם ירחיק מהם בחול ומכ"ש בשבת (סי' ש"ז). ובקושי התירו לנחם אבלים ולבקר חולים בשבת ומ"מ לא יאמר לו כדרך שאומר בחול אלא אומר לו שבת היא מלזעוק ורפואה קרובה לבא ורחמיו מרובים ושבתו בשלום. וכן מותר לנחם אבלים:

ב אסור לשכור פועלים ואפי' לעשות המלאכה אחר שבת ואפי' לדבר מצוה אסור דאע"ג דמותר לדבר בהפצי שמים כגון חשבונות של מצוה ולחשוב מה שצריך לסעודת מצוה ולפסוק צדקה ואפי' להקדיש כיי לבהכ"נ אע"ג דדמי למקח וממכר מ"מ כיון דהקדשות דידן אין בו מעילה ויש לכל ישראל חלק בהן א"כ לא יצא מרשותו לגמרי וכן מותר לפקח על עסקי רבים ולשדך התינוק וללמדו ספר וללמדו אומנות דכל זה הוי חפצי שמים ומ"מ אסור לשכור מלמד או לפסוק שכירות דכ"ז הוא כמקח וממכר וזה אסור אפי' לדבר מצוה ולא הותר אלא לשאלו אם רוצה להשכיר עצמו והתפקחות בדברים אלו וכן כל שבות אסור אפי' לדבר מצוה (שם):

ג מי שיש לו חוב אצל נכרי ונודע לו בשבת שילך מן העיר ואפשר שלא ישוב עוד מותר לילך בשבת לקבל לפני המושל שיפרענו דבמקום פסידא לא גזרו (א"ר סס"י ש"ז) ואם צריך לעבור בספינה קטנה והוא הפסד ברור אם לא יעבור אפשר דיש להתיר (ועיין בסי' סוכה בנ"א) ועיין לעיל (כלל מ"ד סעיף כ'). וכן נכרי שהיה תפוס בשביל יהודי שהייב לו מותר לומר להמושל לקבל ערבות מנכרי אחר אבל לא יאמר לו שיכתוב זאת בערבאו' (א"ר שם) ונ"ל דאם מעצמו

נשמת אדם

(א) **כתב** הב"ח בתשובה סי' קמ"ו דבמקום פסידא מותר לדבר צרכיו בשבת ודבריו צ"ע דמ"ש ראיה מרא"ש פ' כ"כ שכתב דל"ד בדליקה התירו לומר כל המציל אינו מפסיד אלא ה"ה בכל היזק כדאיתא בטור וש"ע סי' של"ז אע"ג דהתם דוקא ע"י א"י ש"ה דאיכא מעשה בידים אבל הכא שאין איסורו אלא משום דבור ומצוה הפלו מותר עכ"ל ולא הבנתי ראיה זו דאם כוונתו דאמירת כל המציל או מה שקורא לא"י הוא מקרי דבור הפלו א"כ מה זה שכתב אע"ג דהתם דוקא ע"י א"י כו' כיון דהדיבור הוא האיסור ואם כוונתו מה שא"י יעשה מלאכה בהני התם שאינו אומר לו לעשות מעשה אלא כל המציל כו' משא"כ בענין שאלתו לילך ולתבוע לא"י למשפט לפרוע לו. ומ"מ עוד ראיה מק"ו ממה שהתירו להכריז על הקרקעו' למכור כדאיתא בסי' ש"ו ע"ש בב"י בשם ריב"ש ובמ"א ס"ק כ"ו משום דהוי צרכי רבו וכתב הב"ח וממילא ה"ה לצרכי יחיד משום פסידא שהרי אמירה לא"י היכא דאיכא מלאכה לא התירו בשביל עסקי רבים כמ"ש המ"מ בפכ"ד (וש"ע סי' ש"ו סעיף ו') מותר אמירה לא"י כדפי' (ר"ל מותר במקום פסידא ואפילו דאית ביה מלאכה דהיינו בסי' של"ז שהביא) היכא דליכא מלאכה אלא התעסקו' דברים בלבד בלא מלאכה שמותר בעיסקי רבים ק"ו שמותר היכא דאיכא פסידא אפי' בצרכי יחיד עכ"ל. כבר כתבנו דשאני בין היכא שהמצוה לעשות דהוי ממצוא חפצו אבל כל העושה אינו מפסיד שאינו אומר בלשון צווי לא הוי דיבור איסור כלל ומ"מ עוד ראיה מכתובות פ"ק דהתירו לבעול בהנינות היכא דאיכא פסידא הוא תמוה דהתם אין ההיתר משום פסידא אלא דבמקום שיש פסידא ואין לו מי שיטרח בשבילו לקנות אחר ויתבטל סמשתה ע"ש בהדיא בגמרא ורש"י ומה שהביא ראיה ממה שהתיר הט"ת לטלטל מוקצה במקום פסידא כדאי' ר"ס של"ד גם זה ליתא שהרי כבר כתב הב"ח וכ"ב הט"ז ומ"א שם דגם הט"ת לא התיר אלא במקום דחיישינן דאם לא יתיר לו טלטול יבא לידי איסור דאורייתא וע"ש במ"א ס"ק ג' ובזה אין הכרח הב"ח כאן שהוליך מזה דפסידא הקילו יותר מצרכי מצוה דלא התירו לפנות מוקצה לצורך ביטול בה"מ אע"ג דהוי צרכי רבים דשם דלא שייך למגזר ועיין בסימן ש"ו דהשיב לצורך גדול ולצורך מצוה כגון שוין ומש"כ ראיה שהתירו לאכול מבהמה שלא נבדקה משום פסידא גבי מסוכנת בי"ע ש"כ דסמכינן על חזקת כשרות דבהמה ועוד שהרי הפסד דאיסור מוקצה קיל מאיסור דיבור דהוא מפורש בנביאי' משא"כ מוקצה ועכ"פ לא מצינו שהתירו איסור דרבנן במקום פסידא ואפילו בדליקה לא התירו רק לומר כל המציל כו' אבל לומר לו תכבה לכ"ע אסור ועיין בסי' ש"ג במ"א ס"ק ז' ולכן צ"ע להתיר ואמנם בענין שאלתו לב"ח וכה"ג להציל מידו.פשיטא דיש להתיר וכ"מ ממה שכתב המ"א בסימן של"ט בשם ר"י הלוי וממש"כ המ"א בשם המרדכי בסי' רמ"ד ס"ק י"ד וע"ש ס"ק י"ח בלא"ה צ"ע מה שהתירו בענין הכרזה דהא כתב הרמב"ם פרק ד' מהלכות יו"ע דגבאי צדקה לא יהיו מכריזין והוא מירושלמי וצ"ע:

כותב אין לחוש ונ"ל דמיירי דאל"כ יבא לידי פסידא עיין לעיל (כלל ל"ז סעיף כ') (א) (שם):

ד אסור לחשוב חשבונות ואפי' לצורך אחר אפי' אם כבר עברו אם עדיין יש צורך בו כגון שלא סילק עדיין שכר פועלים ומחשב אם מגיע להם או כמה מגיע להם אבל חשבונות שאין בהם צורך כלל לא לו ולא לאחר מותר ומ"מ מטעם שיחה בטילה יש לאסור (שם):

ה מדכתיב ודבר דבר אמרו חז"ל דיבור אסור והרהור מותר אלא משום עונג שבת מצוה שלא יחשוב כלל בעסקיו ויהא בעיניו כאלו כל מלאכתו עשויה ולפיכך מותר לומר לחבירו או לנכרי הנראה וטוב בעיניך שתוכל לעמוד עמי לערב אעפ"י שמתוך כך מבין שצריך לו לערב לשוכרו דאינו אלא כהרהור אבל לא יאמר לו היה נכון עמי לערב דזה דבור ממש (שם):

ו יכול לומר לחבירו לכרך פלוני אני הולך למחר כא עמי ובלבד שלא יזכיר לו שכירות ואפי' אינו פוסק שכירות אלא אפי' להזכיר שם שכירות אסור (כדמוכח מסעיף ב' ללמדו אומנות) דכל דבר שיש למצוא צד היתר בשבת מותר לומר והרי יש צד היתר ללכת אפי' כמה פרסאות אלו היה שם בתים סמוכים זה לזה או מחיצות של ב"א אבל אסור לומר לכרך פלוני אני רוכב או נוסע בעגלה למחר שהרי אין שום צד היתר לרכוב ולנסוע בעגלה (שם):

ז וכן מותר לו' לחבירו הבא לי דבר זה למחר שהרי יש צד היתר להביאו ע"י מחיצו' אלו היה שם ואפי' אם הוא מונח חוץ לתחום (ב) אבל אם הדבר מוקצה אפי' הוא בתוך התחום אסור שהרי אין היתר להביא השבת ומכ"ש כשהפירות מחוברים אפי' הם בתוך התחום אסור לומר להבי' דאע"ג דמותר להחשיך כמש"נ בכלל הקודם (סעי' ד') דהתם האיסור משום עשיית הפציו וביון שאינו ניכר ואינו אומר דבר לא מקרי חפציך אבל הכא הדיבור הוא מאיסור (ט"ז ומ"א שם):

ח שטרי הדיוטות דהיינו שטרי חובות וחשבונות אסור אפי' לעיין בהם שאסרו חכמים לעיין וכ"ש לקרות בשום דבר כדי שיהיה לבו פנוי לקרות בתורה וי"א גם לעיין באגרות שכבר קרא אותם ואם מקפיד על אגרת להשתמש בו כדרך הסוחרים המניחים אגרותיהם במקום מוצנע שלא יאבדו אם כן הם מוקצה ואסור לטלטלם. ואגרת שנשתלח לו ואינו יודע מה כתוב בו מותר לעיין בו ולא יקרא בפיו. ויזהר שלא יאמר לנכרי לפותחו אלא יאמר שלא יכול לקרות ומשלא יבין הנכרי לפותחו. ויזהר שאם בא מחוץ לעירוב שלא יקח מיד הנכרי אלא הנכרי יניחנו על השלחן (ועיין לעיל במלאכת קורע בנ"א סי' ג') ופשיטא דאסור לקרות הכתב שתחת הצורות (שם):

ט אסור לקרות מתוך הכתב כמה אנשים שזימן לסעודה או כמה כלים ומאכלים הכין דשמא ימחוק וגם שמא יקרא בשטרי הדיוטות. ודוקא לבעל הבית אבל השמש הקורא דליכא למגזר שמא ימחוק כבר נהגו להתיר (עיין לעיל במלאכת מוחק סי' ג' בנ"א) וסבירא להו דלא גזרו בזה משום שמא יקרא בשטרי הדיוטות כיון דהוא צרכי מצוה וכ"ש דמותר לשמש להכריז כרוז בבית הכנסת מתוך הכתב (שם):

י במקום פסידא מותר לדבר צרכיו בין עם ישראל ובין עם נכרי (ב"ח בתשובה סימן קמ"ו ועיין בנ"א סי' א'):

יא בענין הכרזת מצוה בבהכ"נ והכרזת יין וקרקעות עיין בסי' ש"ו דיש אוסרין ויש מתירין ובמקום שנהגו היתר אין למחות בידם:

כלל סב דין אמירה לנכרי בשבת (סימן ש"ז):

א כל דבר שאסור לעשות או לדבר אסור ג"כ לומר לנכרי לפיכך אסור לומר לנכרי לשכור לו פועלים שיעשו מלאכה אחר שבת ונ"ל דאפילו לומר לו בשבת שישכור פועלי' לאחר שבת אסור (א) (שם):

ב ואפילו לומר לו קודם שבת לעשות איזה דבר שאסור לישראל לעשו' בשבת אסור ואפילו אם אינו אומר בפיו אלא שמרמז לו בידיו או שאומר לו בלשון שיבין כגון שר וצה שיכיר הפחם שבראש הנר ואמר לו קנה חוטמך כדי שיבין הנכרי אסור כיון שאומר לו בלשון צווי אבל מותר לומר לו שלא בלשון צווי כגון שאומר הבית חושך וכן כשרוצה לקרות אגרת חתומה ואמר איני יכול לקרות וכל כיוצא בזה (ט"ז ומ"א) וכן מותר לומר לו אחר השבת למה לא עשית כך בשבת כדי שיבין שבשבת הבאה יעשה כך (שם):

נשמת אדם

(ב) **עיין** בהגמ"ר האתרוגות שמתחילין ד"ה פנים גם מסקינן עד אבל רומה כו'. שכתב שם בתשו' דאפי' פירות תלושין אסור ודלא כרמב"ם שכ' דוקא מחוברין. ודבריו צ"ע דאף אי כימא דס"ל דאסור לומר לא"י. שיביאם בשבת וכמש"כ בט"ז בסי' ש"ו דהיתר זה אם היה שם מחיצות לא שייכי אלא א"כ ים שם הרבה בני אדם אם נעשה המלאכה בשבת מ"מ לאם כתב ואסור להחשיך על זה ואי כימא דס"ל כרי"ו שהביא הב"י בסי' ש"ז דדוקא כשים שם בורגנין הא בהר תמה הב"י שהוא נגד הש"ס וגם הלשון לא משמע הכי וצ"ע:

(א) **אף** שהש"ע כתב לשכור לו פועלים בשבת. נ"ל דל"ד דהא

ג ודוקא בדבר שאין גוף ישראל נהנה ממנו כמו פתיחת אגרת וכן מותר לומר לנכרי למה לא כבית הנר כדי שיכבה בשבת הבאה וכל זה אינו צריך למחות בידו מלעשות אבל אסור לומר לו למה לא הדלקת נר בשבת שהרי אפילו הדליק מעצמו אסור לישראל להנות ממנו אבל מותר לומר לו למה לא הרבית נרות או הוספת שמן בנר כדי שיעשה כן לשבת הבאה כדלקמן בכלל שאח"ז סי' ו' (ג) :

ד אסור לומר לנכרי הילך בשר או ד"א ובשל אותו לצרכך כיון דאסור לישראל לבשל אסור לומר לנכרי ודוקא כשהבשר של ישראל אבל מותר לומר לו בשל בשר שלך וכן נכרי שהביא חפציו לבית ישראל בשבת אפי' הן דברים המוקצים ואפי' הביאם לישראל מותר לומר לו הניחן בזוית זו (שם) :

ה סחורה הנפסדת בשבת ע"י גשמים או ד"א או שנתרועע חבית של יין ותלך לאיבוד מותר לקרות נכרי אע"פ שיודע בודאי שהנכרי יציל ממונו ויתקננו דכיון שהוא היזק הבא פתאום לאדם והוא אינו מצוה לנכרי התירו וכן מותר לומר כל המציל אינו מפסיד (עיין בסי' של"ד וסי' ש"ז) וגדולה מזה התירו במקום הפסד דמותר לישראל לעשות מלאכה דרבנן כלאחר יד דהיינו ע"י שינוי ודוקא בצנעה במקום שאין רואין אותו אבל בפרהסיא או במקום רואין אסור לישראל עצמו אפילו בשבות כלאחר יד דאע"ג דכל שאסור מפני מראית עין אפילו בחדרי חדרים אסור דוקא בדבר שאם יראה יחשדוהו שעושה איסור דאורייתא אבל בדרבנן מותר בצנעה (ט"ז סימן רמ"ג וכ"כ תוס' סי' של"ו) :

ו דבר שאינו מלאכ' ואינו אסור לעשו' בשבת אלא משום שבות מותר לישראל לומר לעשותו בשבת דהוי שבות דשבות דאמירה לנכרי אינו אסור אלא משום שבות וגם המלאכ' בעצמה אינה אלא איסור דרבנן דהוי נמי שבות ודוקא במקום הפסד גדול או לצורך מצוה או במקצת חולי אבל בלא"ה אסור אפי' שבות דשבות. ואמירה לנכרי במלאכה דאורייתא אפי' במקום מצוה כגון להדליק נר ללמוד ולהתפלל וביוצא בו אסור ולא התירו אלא שבות דשבות (סי' ש"ז) ויש נוהגים היתר גם בזה עפ"י דעת מקצת פוסקים ומוטב שיהיו שוגגין כו' (מ"א סי' רע"ו) ויש שרוצים לומר שאפילו להאוסרים לומר לנכרי להדליק הנר ללמוד אבל כשהדליק מעצמו מ"מ ללמוד באמרם מצות לא ליהנות נתנו כבר כתב הריב"ש סי' שפ"ז בשם הרמב"ן דזה לא שייך אלא בעין תקיעות וטבילה כדאיתא בגמרא דבר שאין הגוף נהנה ממנו כלל אבל כשהגוף נהנה ממנו כגון ללמוד או לאכול בפני הנר אסור דעל כל פנים הגוף נהנה ודבר ידוע שהגוף נהנה מן הנר אף כשלומד :

ז ולפיכך אסור לומר לנכרי להביא שכר וביוצא בו דרך רה"ר ואפילו ברה"ר שלנו אף אם נאמר

נשמת אדם

דהא אסור לומר לישראל היה נכון עמי לערב. וכ"ש דאסור לומר לשכור פועלים לערב וכן כתבו תוס' ק"ן ד"ה מה לי :

(ג) ז"ל הש"ת בסי' רנ"ב ואם נר אחד דלוק בשבת וא"י הדליק בשבת הרבה נרות או נתן באש עצים הרבה מותר לישראל להנות מהן כיון שמתחלה היה יכול להנות קצת מן הנר או מן האש כו'. ואסור לומר לא"י מע"ש עשה האש בשבת או להדליק הנר אבל אחר שבת מותר לומר לעבדו מדוע לא עשית האש למה לא הדלקת הנר בשבת שעברה. אף על פי שנראה הערמה כדי לעשות לשבת הבאה עכ"ל. ופשוט שכוונתו שמותר לומר למה לא הדלקת ר"ל להרבות. דאל"כ מאי מהני שידליק שהרי אסור להשתמש לאורה כדפסק בסימן רמ"ז. וז"ל האגודה אבן הגאונים התירו לומר לא"י בחול למה לא הרבית אש או בנרות בשבת שעבר עכ"ל. (ועיין בהש"ת סי' רנ"ב דע"כ יש שם ט"ס קצת ול"ל אפי' דבר שאם עושה כו' ואפילו דבר שאין גופו כו') ואין ספק שדבר זה נעלם מבעל לח"מ פ"ו סוף הלכה ד' שבנית דבר זה בצ"ע. דמאי מהני שאומר לו למה הרבית נרות. גם מזה צ"ע על המ"א בסי' רע"ו ס"ק י"ד דכתב כשהנר של ישראל צריך למחות. וז"א דהא מיירי כשיש נר דולק כמ"ש להוסיף שמן וכ"כ הטור והש"ע וא"כ הרי בהדיא בהש"ת ובאגודה דא"צ למחות ובוודאי לא מיירי שהא"י מדליק נרותיו אלא מסתמא נרותיו של ישראל ואפ"ה מותר רק דבטור כתב דמותר למחות ע"ש בט"ז. ומדברי הב"ח נראה שמפרש גם"כ הטור ומותר למחות לא קאי אדלעיל אלא מיירי שאין שם נר דולק. ולא ידעתי למה דחק שהרי מסיים או להוסיף שמן. ופשוט שדברי הטור וכן דברי רמ"א קאי אדלעיל בהוספת נרות. ומש"כ הב"י וכ"כ הש"ע דלאחר שכבו הנרות כהאגונים לכ"ע אסור. ובאמת מדברי הש"ת והאגודה והגמ"יי נראה דאפילו לאחר שכבה מותר. וכן כתב הב"ח בהדיא לדעת אלו הפוסקים דכיון שהיה מותר בשעת הדלקה אין האיסור חוזר וניעור. ומ"מ כתב הב"ח לאסור. ומש"ה נ"ל בשעת הדחק יש לסמוך ולהתיר. ולדברי המ"א שם דצריך למחות קשה מה יועיל שיאמר לו למה לא הרבית נרות שהרי צריך למחות. וע"כ נ"ל דגם המג"א סובר כהב"ח דהטור ורמ"א מיירי להדליק במקום חושך אבל באמת נ"ל דאינו כן כדמשמע בהדיא מדברי הטור והש"ע: ואין ספק שזה כוונת התשב"ץ הביאו א"ר סי' רע"ו ס"ק מ"ז וז"ל אם תראה א"י ליתן שמן בנר בלילה מותר לישראל למחות וצריך למחות לעבדו ושפחתו נכריו' שלא להדליק את הנר בשבילו עכ"ל. וע"ש בא"ר שמפרש דדוקא לנכרי בעלמא מותר אבל עבדו ושפחתו המושכר לו צריך למחות ע"ש. וז"א שהרי מלשון הש"ת שכתב מוכח להיפך. שכתב מתחלה אסור לומר לא"י כו'. ר"ל אפילו לא"י בעלמא וא"כ כתב ומותר לומר לעבדו ושפחתו כו' אלא אין ספק שכוונת התשב"ץ דהוסיף א"צ למחות אבל אינו מחוייב למחות. וכמ"ש הט"ז אבל צריך למחות שלא להדליק בתחלה. ולא נחית לדקדק אם כוונת שכירו או לא. ולא ידעתי למה הטריח עצמו הא"ר לפרש דבריו בכמה אופנים. וז"ל הכלבו דף כ"ד ע"ב צריך למחות בעבדו א"י שלא להדליק בשבילו את הנר ואם ידליק אסור להנות בו כדאיתא א"י שהדליק. (ומזה מוכח שאין חילוק בין עבדו לא"י בעלמא) והיינו הכלבו ואם תראה השפחה להרבות שמן בנר בליל שבת יכול הישראל למחות בידה הרי בהדיא כמו שכתבתי. ומדברי הכלבו משמע דלא הב"ח הביאו המ"א סימן רע"ו ס"ק י"ג דאם מוחה מותר להשתמש דודאי משמע' מדבריו דאפי' מיחה אסור דאל"כ הל"ל שאם ידליק וצ"ע. ועכ"פ מדברי כולם משמע דלהרבות א"צ למחות :

נאמר דאין לנו רה"ר והוי שבות דשבות שלא התירו אלא לצורך גדול. ומ"מ אם אין לו לשתות כלל בשבת אפשר דשרי דכיון דישראל היה יכול לילך לשם לשתות לא מהני מעשיו דנכרי כ"כ. אבל בלא זה אף שהוא רוצה להתענג לכבוד שבת אסור (ג) אבל מחוץ לתחום אסור אפי' בדיעבד (סי' שכ"ה) :

ח וכן הנכרי שליקט עשבים אפי' בשביל ישראל אם הוא בענין שהבהמה היתה יכולה לילך שם בעצמה לאכול מן המחובר מותר לומר לנכרי שיאכילנ' לבהמתו אם אין לה מה לאכול וכן אם אין לה מים מותר לומר לנכרי למלאות מן הבור אע"פ שמוציא' מרה"י לכרמלית משום צער בע"ח אבל בלא"ה אסור. ודוקא פעם א' ביום (ד) ועיין לעיל כלל נ"ט סי' י"א דמותר לומר לנכרי לחלוב הבהמות בשבת (שם) :

ט מותר לומ' לנכרי ליטול נר דלוק ולילך עמו דאינו אלא טלטול וגם הנכרי צריך לו (סי' רע"ו) :

י בארצות הקרות מותר לומר לנכרי להבעיר מדור' ולהחם הבית דהכל חולין אצל צנה ומכ"ש בשביל קטנים וכשאין הקור גדול ראוי ליזהר לצורך גדולים והעולם נוהגין היתר (ה) ומ"מ אסור

נשמת אדם

(ג) אף שאין דעתי דעת עני מכרעת מ"מ כיון שהמנהג זה כבר היה מימים קדמונים וגם לפעמים שאין דבר לשתות נתתי אל לבי לעיין בזה. הרמ"א בסי' שכ"ה כתב דיש מתירים לכתחלה לומר לא"י להביא שכר במקום שאין עירוב ורמ"א כתב דאין למחות בשעת הדחק. והמ"א כתב דלא מצא כן בכלבו. והאיר ה' עיני ומצאתי בכלבו דף כ"ה ע"א וז"ל הנה נתבאר שאם אין שם מקצת חולי שאסור לו' לא"י לעשות ואפי' בהפסד גדול. ועכשיו שנהגו לומר לא"י או לתינוק להביא ולהוליך בה"ר לפי שאין בה דרך רה"ר ט"ז אמה ויש לה דין כרמלית אע"פ שיש אוסרין שבות דשבות אא"כ במקצת חולי או מצוה מ"מ כיון שאין בזה איסור דאורייתא הקלו בהן עכ"ל. וגם הדבר מבואר בהגמ"ר הביאו הב"י סי' ש"ז. וכט"ז הביא דבריו בסי' ש"ז ס"ק ד'. וגם הביא שם מה שפי' בו הב"ח ודברי הב"ח מבוארין. ומה שהקשה המ"א שם סקי"ב שהרי ע"י מחיצות בני אדם מותר להוציא מרה"י לרה"ר כדאיתא שם שמ"ב. הנה כתב הא"ר דכוונת הב"ח דבאמת זה מותר אבל מחצר לחצר לא מהני מחיצות ב"א בלא עירוב. וזהו כוונת הב"ח דדוקא להביא מרה"ר דיש תקנה לישראל להביא בעצמו ולכן מותר לומר לא"י אבל מחצר לחצר דאין שום צד היתר לישראל להביא לכן אסור ודוקא גבי מילה מותר. וגם בתשובת מהרי"ל סימן ק"ע שכתב דדוקא בדיעבד היינו שכתב שם וז"ל דר"ת לא התיר אלא בדיעבד. וכן מצאתי בהדיא אבל לכתחלה הכר פסק ר"י וכן דכוונתא דאמירה לא"י שבות אפילו לצורך מצוה להביא ספר דרך כרמלית עכ"ל. ולפ"ז כיון דכתב הש"ע כרמב"ם בסימן ש"ו דאמירה לא"י במקום מצוה מותר א"כ ה"ה הכא דמותר. ועוד שהרי הרשב"א בפר"א דמילה והריטב"א בעירובין דף ס"ח בשם רבו החסיד וכ"מ בהגמ"ר פ' ר"א דמילה דהא דאמרינן התם שבות דאמירה היינו היכא שצריך מעשה באותו דבר אבל טלטול מרשות לרשות הוי שבות דלית ביה מעשה שהרי אין הדבר משתנה כלל וא"כ היא קיל מאחר שבות דשבות. וכתבו' מהר"ם מינץ סי' ק"ט כ' על המנהג רע של שותי שכר שמביאין על ידי א"י ולא די להם בשבות דלית ביה מעשה אלא גם עושין שבות שיש בו מעשה שהא"י מביא והוא מקבל הכלי ועושה הנחה או עקירה. וע"כ דרש למחות שלא יקחו או יתנו הכלי לא"י ע"ש משמע אבל הבאת א"י לא מיחה ואף דמשמע מדבריו שגם זה אינו נכון מ"מ לא מיחה. ועוד לפי מה שכתב הש"ע סי' שכ"ה דגונח מותר לינק כו' וי"א שאם אין לו אלא צער של רעב אסור. משמע דלדיעה ראשונה אפי' משום צער רעב מותר והיא דעת הרי"ף ואף שהמ"א תמה שם דלהרי"ף פשיטא דאסור אין מוכרח כלל כמש"כ א"ר דמש"כ רמב"ן משום תאוה היינו דוקא תאוה בעלמא כדמשמע מדברי רמב"ן במלחמות פ' חבית מנא"כ אם אין לו לשתות כלל ושתיית המים מזיק לו שפיר י"ל דלרי"ף מותר. וכן משמע שהרי הרי"ף מדמה דין גונח כדין ליגור שעלו בו קשקשים בסי' של"ו סעיף ט'. והיכי דבמקום הפסד מותר שבות כלאחר יד והאי לא גרע שבות דשבות ע"י א"י משבות כלאחר יד על ידי ישראל וגם גרע לערה דגופא שלא ישתה כל השבת מהפסד קצת דליגור. ואפ"ג דהתם דווקא בצער הרי כתב הר"ן שם דהא א"א בצער מותר אפילו בפרהסיא. ועוד דלא גרע לערה דגופא מצער בע"ת בסי' ש"ה דמותר לומר להסם הבית מחמת צער צנה. וכ' אע"ג דאין כאן חולי מ"מ מצטער. והביא ראיה מנגור שעלו בו קשקשין דמותר שבות כלאחר יד מחמת הפסד וכ"ש מחמת צנה. וא"כ לא גרע צער צמאון מצער קור. וכ"כ המ"א דיש להקל לעת הצורך. ונראה דע"כ לא התיר ר"ת בשתיה אלא דוקא משום שיכול לעשות בעצמו כמ"ש התוספת והביאו המ"א בשמו ג"כ בסי' רע"ו ס"ק י"א. דר"ת התיר לו' לא"י להביא נר דולק דאינו אסור אלא משום טלטול ואי בא ישראל מטלטל בהיתר ע"י טלטול מן הצד. אבל במחוץ לתחום אסור לומר לא"י להביא שכר שהרי א"א לישראל לילך לשם וג"א אנו היה שם מחיצות דזה לא מהני אלא לענין לומר ולהמשיך שאין האיסור נעשה בשבת אבל היכא שהאיסור נעשה בשבת לא מהני. ולכן א"י שהביא מחוץ לתחום אסור אפילו בדיעבד וכמש"כ המ"א בסי' ש"ז ס"ק י"ב ובזה מסולק קושית א"ר במילא מים לבהמתו נימא שהרי מותר לישראל למלאות אם היה מחיצות ולפ"ז לק"מ דזה לא מהני בדבר שנעשה בשבת :

והנה נראה דלפי מה שכתב הגמ"ל דר"ת התיר לכתחלה לומר לטלטל הנר כמ"ש המ"א בסי' רמ"ו ס"ק י"א ה"ה דס"ל דמותר לומר לא"י להביא שכר וסה"ת שכתב בשם ר"ת דדוקא דיעבד התיר כשהביא א"י שכר ס"ל נמי דה"ה בנר אסור לכתחלה לומר לא"י. וכמו שהקשה הט"ז בסי' שכ"ה ס"ק ט' דברי רמ"א אהדדי דבסי' רע"ו כתב רמ"א דמותר לכתחלה לומר לא"י לטלטל הנר ובסי' שכ"ה כתב דדוקא דיעבד ובאמת חד טעמא לתרווייהו. וכ"ל דמחולקים בדעת ר"ת אי ס"ל כרמב"ם דלצורך מצוה מותר אמירה לא"י בשבות או כדעת ר"י דאוסר וע' במרדכי פ' הדר בענין האי ינוקא כו' שכ' דלדעת ר"י אסור לומר לא"י להביא אוכלין לעונג שבת. משמע דלרמב"ם מותר :

ואמנם י"ל דס"ל למ"א דאינו דומה לנר דהתם גם הא"י צריך לנר להאיר במקום חושך משא"כ בשכר ומש"כ המ"א דסומכין מה שיושב הא"י ג"כ אינו מובן כלל. שהרי זה דומה לסי' רע"ז סעיף ג' כיון שהעיקר הוא בשביל ישראל. ועוד י"ל דשאני נר שאין בו אלא טלטול מוקצה שאין בו שורש מה"ת משא"כ הוצאה אפי' ברה"ר שלנו הרי י"א דהוי דאוריי'. ולכן כ' רמ"א דדוקא בדיעבד מותר ועכ"פ מי שאין לו לשתות אלא דיש להתיר אפי' לכתחלה ובלבד שלא יביא מחוץ לתחום.

(ד) כן נ"ל שהרי מותר לו' לא"י לחלוב הבהמות דהוי מלאכה דאורייתא ואפ"ה מותר משום צער בע"ח כ"ש בזה דאינו אלא שבות דשבות ועיין לקמן בדין מלאכה שנעשה ע"י א"י סי' ג' ובנ"א שם :

(ה) בסי' רע"ו כ' המ"א דהעולם סומכין על הגמ"יי דמתיר שבות במצטער כמ"ש סי' שכ"ח סעיף ל"ב. אבל בסי' ש"ז ס"ה פסק להחמיר ודוקא שבות דשבות שרי עכ"ל. ודבריו צ"ע שהרי כאן כתב הש"ע דאסור להסם כשאין הקור גדול וכ"כ בסי' ש"ז ובסי' שכ"ח סתם כדעת הגמ"יי. ולכן נ"ל דלכ"ע אסור שבות ע"י ישראל אפי' במצטער וסתם בגונא הוי שבות כלאחר יד כמ"ש המ"א סי' ש"ז ס"ק ז'. וכן בנגור בסי' של"ו טעמא דהוי כלאחר יד. אבל שבות כדרכו אפילו באמירה לא"י אסור במלאכה דאורייתא אם לא במקצת חולי

והעולם

אסור לומר לו להסיק אחר חצות היום כדי שיהיה חם כמ"ש דשבות קרובה התירו אבל לא לצורך מהר אך י"ל כיון דחשבינן קור לחולי מותר (שם) :

יא מותר לומר לנכרי לתקן את העירוב שנתקלקל בשבת כדי שלא יבואו רבים לידי מכשול וכדאי הוא בעל העיטור (בסי' רע"ו) לסמוך עליו להתיר שבות דאמירה אפי' במלאכה דאורייתא במקום מצוה דרבים (תו"ש בשם תשו' מ"מ) :

יב נכרי המביא תבואה לישראל בחובו והישראל נותן לו המפתח לאוצרו והנכרי מודד ומונה לשם יש מתירין דנכרי במלאכת עצמו עוסק דאינו של ישראל עד אחר המדידה ונ"ל שהישראל מותר לעמוד במדידה שלא יטעה אותו ובלבד שלא ידבר עמו כלל מזה אבל אם התבואה של ישראל אסור לומר לנכרי לפנותו וה"ה בכל מוקצה דעכ"פ הוי שבות דשבות וכן מותר לישראל לעמוד בשעה שהולכים בהמתם או שעושין גבינות ליקח מהם אחר שבת כיון שעדיין אינו של ישראל (סס"י ש"ז כדלעיל כלל ג' סי' כ"ו) :

יג נכרי שיש לו משכון ביד ישראל ובא ליקח בשבת בין שמניח המעות או שמניח משכון אחר מותר להחזיר לו דאין זה מקח וממכר וטוב שלא יגע ישראל במשכון כלל : ודוקא בשהוא מלבוש דאז ילבישנו הנכרי או במקום שמותר לטלטל אבל במקום שאין עירוב כיון שהוא ממושכן ביד ישראל מחזי כחפצו של ישראל וכשיוציא הנכרי בשבת מחזי שהישראל צוה לו להוציאו אבל חפץ של נכרי שאינו ממושכן כלל לישראל מותר להניח לנכרי שיוציאנו שהרואה יאמר שהנכרי הכניסו ומוציאו אבל אם הנכרי בחוץ לא יושיט לו הישראל אפי' כשפושט ידו לפנים דהרואה שהנכרי עומד בחוץ ומוציא יאמר שהישראל נתן לו (סכ"ס) :

יד מותר ליתן לנכרי מזונות שאפשר שיאכלנו בביתו אבל הרבה או שארי דברים אסור ליתן לו ובכל ענין אסור ליתן ליד הנכרי שא"כ הרי ישראל עושה עקירה לצורך הוצאה וזה אסור (שם) :

טו לצורך מצוה כגון להוציא חמץ מביתו או שהנכרי אלם או משום דרכי שלום מותר ליתן לפניו או לשלוח ע"י נכרי . ובלבד שלא יתן לתוך ידו שלא יעשה עקירה (שם) :

טז נכרי שקנה סחורה מישראל בע"ש ובא ללקחה בשבת אם אינו לצורך גדול יש לאסור ליתן לו להוציא אפי' במקום שיש עירוב שיחשדוהו שמכרה לו בשבת (סי' רמ"ו במ"א ס"ק ו' ובסי' שכ"ס ס"ק ד') (ועיין לעיל כלל ג' סי' כ"ב) :

יז אסור לומר לנכרי שילך חוץ לתחום בשבת אחר קרובי המת שיבואו להספידו אבל חולה דתקיף ליה עלמא ואמר שישלחו בעד קרוביו מותר לשבור נכרי לשלחו (סי' ש"ו) :

כלל סג דין נכרי שעשה מלאכה בשביל ישראל :

א נכרי שעשה מלאכ' לעצמו בשב' אם הוא דבר דלא שייך בו מוקצ' וגם ל"ש בו שמא ירבה בשביל ישראל וגם אינו דבר רגיל ותדיר שנחוש שאף שלא ירבה בשבת זו מ"מ מרגילו שלשבת הבאה ירבה בשביל ישראל מותר לישראל ליהנו' ממנו בשבת לפיכך נכרי שהדליק נר בשביל עצמו או שחימם הבית בשבילו מותר לישראל ליהנות ממנו דלא שייך שמא ירבה דנר לאחד נר למאה וגם לא חיישינן שמא ירגילו לשבת הבאה להדליק בשביל ישראל לבדו דזה לא חיישינן דדוקא שמא ירבה חיישינן אבל לעשות בשבילו לא חיישינן וכן אם מילא מים לשתות מבור רה"י מותר לישראל לשתות דאין דרך להרבות דבדלי א' דולה הרבה אבל נכרי שהדליק מדורה בשבילו יש אוסרין להתחמם נגדו דכיון שהוא יושב אצל הנכרי נעשה כמכירו ואז חיישי' שיחת' האש להתקרב לישראל וי"מ גם בזה (סי' שכ"ס וסי' רע"ו) :

ב נכרי שבישל מים או (טייע וקאווע) בזה יש חשש שמא ירבה לבשל ולכן אם מכירו אפי' שלא בפניו אם יודע שהישראל צריך לזה אסור ולא עוד אלא אפי' לא הרבה בשבילו אסור דמרגילו לשבת הבאה כיון שהוא דבר שצריך תדיר ואפי' אינו מכירו אם אמר הנכרי בפירוש שעושה בשביל ישראל או שמעשיו מוכיחים שעושה לצורך שניהם וכ"ש לצורך ישראל לבד אסור . ונ"ל דאם ישראל מתאכסן בבית הנכרי בשבת והנכרי אינו יודע כלל בישראל ששותה (טייע וקאווע) בשבת ומכ"ש כשאומר הישראל בפירוש שאינו שותה (קאווע)

נשמת אדם

ובעולם הושבין ליכא לחולי שכולל כל הגוף דבזה מותר אפילו שבות כדרכו . וכ"כ הגמ"יי פ"ו אות ו' דלדעת המתיר גומר הסבעיר אם דהשיב לנה כחולה שאין בו סכנה . וכ"כ יו"ט שם שכתב להתיר מטעם דמדמה לגונח כו' לא כתב רק דאם חמה מותר ליהנות אבל להתיר אמירה במלאכה לא התיר בהגמ"יי ע"ש . וכ"כ המ"מ בפ"ו הלכה ט' הא דכתב הרמב"ם דדבר שאין בו אלא שבות מותר לישראל לומר לנכרי לעשותו : והוא שישה שם מקלא חולי . וכ' הרא"ש דבמקלא חולי הוא עצמו עושה משרי גונח יונק חלב בשבת כו' . וכתב המ"מ דכוונת הרמב"ם כאן שאין כאן חולי כולל כל הגוף אלא קצת צער וזהו שכתב מקלא חולי או מצטער . ועוד שזה מה שעושה בו הוא כדרכן עכ"ל . וכוונתו בתירוץ א' ס"ל דגונח הוי חולי ממש משא"כ במצטער . ובתירוץ ב' כתב דאפי' אם נימא דגם גונח אינו רק מצטער . מ"מ לא קשה דהא התם מותר ע"י עצמו

בשבת אז מותר לשתות (קאווע) שעשה הנכרי לעצמו לדעת המתירין פת שאפה הנכרי שנכתוב בסי' ג' ובלבד שלא יהיה שום ערמה בדבר שלא יבין הנכרי כלל שרצונו לשתות :

ג נכרי פלטר שאפה פת בשביל נכרים אם הוא בענין שאין לו חשש מכל מה שנזכר בסי' א' ב' לצורך מצוה או שאין לו פת אחר לברך המוציא ואינו יכול לשאול מחבירו מותר אבל בלא"ה אסור דיש אוסרין בכל ענין משום נולד שהרי אתמול לא היה ראוי לאכילה והמתירין ס"ל דל"ש מוקצה ונולד בדבר שנגמרו בידי אדם שהרי הטחינה והאפיה נגמר ע"י בן אדם והאוסרים ס"ל דדוקא במוקצה שייך טעם זה אבל זה הוי נולד ונ"ל דה"ה (לקאווע) ומכ"ש אם נטחן (קאווע) בשבת (עיין בב"י) ואם נתן מעות מע"ש להנכרי לכ"ע אסור שהרי עשה בשביל ישראל (שם) :

ד נכרי שעושה מנעלים על המקח וכיוצא בו אם הוא ידוע שאינו עושה בשביל ישראל מותר ללבשם אם הנכרים מביאים לבית ישראל (עיין בב"י סי' רנ"ב שהקשה הא אין מביאין כלים מבית האומן ונ"ל דלכך מדקדק הג"ה לכתוב ולקחם מחנות ר"ל לאפוקי מבית האומן) או שהם נמכרים בחנות של נכרי ובלבד שלא יקחם מבית האומן דאסור להביא כלים מבית האומן שיחשדוהו שציוה לו לעשות בשבילו בשבת וגם צריך ליזהר שלא יתן מעות לנכרי דזה הוא עובדא דחול וגם שלא לקצב עמו המקח רק שיקח' סתם ואע"פ שידוע שהאומן עשאן בשבת דאין בזה משום מוקצה כיון שנגמר בידי אדם (סי' רנ"ב) :

ה ואם עשאן בשביל ישראל והישראל קצץ שכרו מע"ש או שידוע המקח ועשאן בשבת אע"פ שעושה בשביל ישראל מ"מ כיון שהנכרי אינו עושה רק להשלי' פעולתו ולהשתכר מותר (א) שהרי אין זה דומה לנר שהדליק דאפי' קצץ אסור כדלקמן סי' ו' שזה הנאתו מיוחדת דוקא לשבת אבל מנעלים וכיוצא בו אינו מייחד דוקא לשבת אע"ג דיש פוסקים דאסור ללבשן בשבת מ"מ אם אין לו אחרים וצריך ללבשן בשבת יש לסמוך על המתירין ובלבד שלא יקחם מבית האומן . ואם יש לתלות שעשאן מע"ש אפי' היה חסר תיקון מועט להחליקו וכיוצא בו מותר לכ"ע דהא היה יכול ללבשו בלא"ה (שם) :

ו אבל נכרי שהדליק נר בשביל ישראל כיון דאינו ראוי לאותו יום אע"פ שקצץ שכר לנכרי אסור לכל ישראל להשתמש לאורה ואפי' הדליק בביתו לצורך ישראל והביאו לישראל אסור ומ"מ אם הדליק אין מחייבין אותו לצאת מן הבית וגם א"צ להפוך פניו רק ממידת חסידות אלא דצריך למחות כיון שהעצים והנר של ישראל ה"ז כאלו אומר לו לעשות ואם הנכרי רגיל לעשות כך בע"כ יגרשנו מביתו ואם מיחה וגלה דעתו שאינו רוצה בזה יש מתירין (ב"ח ומ"א סי' רע"ו) ול"נ דאסור (ונכרי שהדליק נר בשביל תחילו שביקש סימנו להדליק ותחילו כוונתו היה לצורך ישראל יש להקל לצורך גדול עיין בפמ"ג סי' רע"ו בט"ז סק"ה) ואם הדליק במסיבה שישראל ונכרים יושבים שם מסתמא אדעתא דכלם הדליק ואסור אם לא שיש הוכחה שהדליק העיקר בשביל הנכרים אבל אם הנכרי המדליק משתמש לצרכו אע"פ שאנו יודעין שמדליק גם בשביל הישראל אפ"ה מותר דכיון דהוא עצמו משתמש בו העיקר הוא בשביל עצמו ואפי' ברוב ישראל מותר משא"כ בשביל אחרים דהיינו מסיבה של נכרים וישראל צריך דוקא הוכחה שהדליק בשביל הנכרי אבל אם עיקר הדלקה הוא בשביל ישראל אע"פ שגם הוא משתמש בנר כגון שישראל אמר לנכרי שילך עמו והדליק נר אע"ג שגם הנכרי משתמש בו מ"מ עיקר הדלקה היה בשביל ישראל ואסור ואם היה נר דולק ובא נכרי והדליק עוד נרות מותר להשתמש בעוד שהראשון דולק וה"ה אם הרבה עצים להמתירין במדורה בסי' א' ולאחר שכבה אסור ונ"ל דבמקום צורך יש לסמוך ומותר להשתמש אף לאחר שכבה הראשון וגם א"צ למחות בהנכרי המרבה נרות ועיין לעיל בכלל הקודם (בכ"א סי' ב') :

ז ישראל ונכרי שיושבין בבית א' והדליק נכרי הנר אם רוב נכרים מותר מחצה על מחצה אסור (ב) ואם יש הוכחה שהדליק לצורך הנכרים אפי' ברוב ישראל מותר (סי' רע"ו) :

נשמת אדם

דשאני התם דהוי יונק כלאחר יד . אבל אמירה לנכרי הוא בשבות כדרכו ולכן לא התיר רק שבות דשבות . וע"ש בלח"מ שפירש כן דברי המ"מ :

(א) עיין בא"ר ריש סי' רמ"ד ובסי' רנ"ב ס"ק ט' שהרבה להקשות על הרמב"ם וש"ע שהתירו ללבוש שנעשה בשבת בקבלנות מא"י שהדליק הנר דאסור כיון שגוף ישראל נהנה ממנו וע"ש מה שתי' והנה מה שתירץ דבביתו של ישראל הכל אסור ודאי אמת הכי אבל מה שנתבאר משמע מדבריו דאפילו א"י שהדליק נר בביתו ויודע שעשה כן בשביל ישראל והביאו לבית ישראל דג"כ מותר וז"א שהרי מוכח סוף פ' כ"כ במעשה דשמואל דאפי' בבית א"י אסור והיינו משום שהא"י עושה שישתמש בו עכשיו אך י"ל דמ"מ דכיון דשמואל היה שם היה בביתו כמש"כ הב"י ועוד י"ל דלא נקרא נהנה מגוף האיסור אלא דוקא בנר ואם שנהנה מן המלאכה גופה שהיא הבערה משא"כ בבגד ומנעלים וכיוצא בו שאין נהנה מן המלאכה אלא מן הבגד והכי דייק לישנא דשה"ת שכ' משא"כ באגרת שאינו נהנה מגוף הוצאה והולכה עכ"ל :

(ב) כ"כ בחי' רשב"א ס"פ כ"כ וכן כוונת רש"י שם וכן מוכח דעת הש"ע שכתב דמחצה ע"מ אסור וא"כ קשה למה כתב בס"ג כיון שעיקר הליכה בשביל ישראל תיפוק ליה דאפי' הדליק לצורך שניהם אסור אע"כ כיון שהוא משתמש בו א"כ העיקר בשביל עצמו . ולכן נ"ל דהכא עיקר בשביל ישראל

ח שפחות שמדליקות נר להדיח הכלים וכיוצא בהן יש להתיר להשתמש לאורה שכיון שלא עשתה רק לצרכה ולא לצורך ישראל אע"ג שעשת' להדיח כלים של ישראל כיון שמחויב' להדיהן ה"ל לצרכה (ט"ז שם) :

ט נכרי שליקט עשבים ונותנו לבהמת ישראל א"צ למחות בידו כיון שאין גוף הישראל נהנה ממנו ואם רגיל בכך צריך למחות בידו ואם הוא שעת הדחק שאין לישראל עשבים נ"ל דמותר לומר לנכרי שיאכיל לבהמתו אפי' אם לקטן לצורך ישראל כיון שהבהמה היתה יכולה לילך לשם ולאכול מן המחובר וכן במילא מים מן הנהר במקום שיכולה הבהמה לילך ולשתות אע"ג שמילאן נכרי בשביל ישראל מותר ולענין לומר לנכרי ללקט עשבים בכל ענין אסור דהוי מלאכה דאורייתא ולומר לו למלאות מים מבאר נמי אסור ואם אין לבהמה שום דבר לא שבולת שועל או שאר תבואה אין למחות באלו שאומרי' לקצור עשבים דמוטב שיהיו שוגגין ועוד משום צער בעלי חיים אבל אם אפשר להשיג שבולת שועל אע"פ שצריך לפזר הרבה דמים ואפי' שצריך הנכרי להביאו דרך רה"ר שלנו אסור לומר לקצור עשבים דאינו אלא שבות א' אבל להביאן הוי שבות דשבות ואמנם בין לומר למלאות מים וב"ש לקצור עשבים אסור יותר ממה שצריך לאכול פעם א' ביום בלבד (ג) כדלעיל בלל נ"ט (סג"ס) וע"י ישראל לעולם אסור :

י נכרי שצד דגים בשבת או ליקט פירות המחוברים לצרכו אפי' אינו מכירו אסורין אפי' בטלטול שהרי אפי' פירות הנושרין מעצמן בשבת אסורין שמא יעלה ויתלוש וכן אפי' ניצוד מאליו אסור שהרי הם נולד ומ"מ למוצ"ש מותרין מיד ולכן צריכין ליזהר שלא לקנות מן הנכרים פירות כל זמן שיש במינן במחובר אפי' בעיר שכולה נכרים וידוע בודאי שלא נעשה מלאכה בשביל ישראל (סג"ס) :

יא אבל נכרי שעשה מלאכה בשביל ישראל אם הוא מלאכה דאורייתא אסור לכל ישראל ליהנות מאותה מלאכה עד מוצ"ש בכדי שיעשה אותה מלאכה ואם הביא ממקום רחוק רוכב על סוס א"צ להמתין אלא בכדי שיביא רוכב ואם מהלך מהלך כדי שלא יהנה ממלאכת שבת ועוד דגזרינן שיאמר לנכרי שיעשה כן בשבת כדי שיהיה מוכן לו למו"ש ויש מחמירין שאם הוא דבר שאין דרך לעשות בלילה צריך להמתין ביום א' בכדי שיעשה (שם) :

יב אע"ג דקיי"ל ספק דרבנן לקולא כיון שהוא דבר שיש לו מתירין שהרי למ"ש יהיה מותר אזלינן גם בספיקן להומרא ולכן אפי' ספק אם נלקט ונצוד בשבת או מע"ש אסור לבו ביום אבל למ"ש מותר מיד וכן אפי' אם ידוע בודאי שנעשה בשבת אלא שיש ספק אם עשה בשביל ישראל אם לצורך מצוה מותר מיד דמספק לא מחמירינן להמתין בחול בכדי שיעשה אבל בלא"ה יש להחמיר כדעת הפוסקים דאף בזה צריך להמתין בכדי שיעשה (שם) נ"ל דאם הוא ס' אם ניצוד ונלקט היום וגם ס' אם הוא לצורך ישראל לכ"ע א"צ להמתין בכדי שיעשה :

יג נכרי שהביא דורון לישראל או שהביא למכור הוי דינו כודאי נלקט בשביל ישראל דמסתמא מביא מן המשובחין ומ"מ הכל לפי הענין אם ניכר שאינן לחים כראוי ללקוט באותו יום (סג"ס) :

נשמת אדם

נכרי

והנה יש לטעות קצת בטור שכתב אא"כ יש הוכחה שצורך א"י מדליק וזה יצא לו מעובדא דשמואל וא"כ משמע דאם הא"י משתמשים בנר מותר ובאמת ז"א הוכחה אלא כונת הטור אחר הוכחה. ולפ"ז דברי המ"א בסי' רע"ו ס"ק ז' שכ' על דברי הש"ע מאלה ע"מ הטור אינו מדוקדק שהרי הש"ע כתב שהוא משתמש לאורה ואז הכל מותר :

(ג) **שהרי** רמ"א בתשובה סי' ע"ט לא התיר אפי' המראת בהמות שאינו אלא עובדא דחול כמש"כ שם. אפ"ה לא התיר רק פעם א' בשבת. והא דבהג"ה מותר אפי' ב"פ נ"ל דהתם הוי צערא טפי. והמעיין בתשובת רמ"א דלא התיר רק ע"י נכרי. ומביא ראיה מהלכה בסי' ש"ה. וכ"כ א"ר דמשמע מתשובת רמ"א דדוקא ע"י נכרי מותר. ולפ"ז לא שרינן משום צער בעלי חיים אלא דוקא ע"י נכרי אבל לא ע"י ישראל. ולפ"ז מ"ש המ"א שם ס"ק י"א דבהמה שנפלה לאמת המים דאסור להעלותה בידים. דאע"ג דגם ביטול כלי מהיכנו הוי דרבנן ג"כ. אין לדמות גזירת חכמים די"ל דלא דמי דבשעה שמטיל הכלים לבור מבטל בהיתר רק אח"כ ממילא יבא איסור. ולכן התירו משא"כ טלטול בידים לא התירו. ולפ"ז לפי מ"ש הה"ג דבהמה שנפלה לאמת המים מותר להעלותה בידים משום צער בע"ח. וא"כ שרינן אפי' טלטול מוקצה בידים. ואם כן בודאי לא גרע המראת עופות דאי ליכא א"י מותר אפילו ע"י ישראל. ואע"ג דטלטול מוקצה אפילו לדעת המתירין בסי' של"ד סעיף ב' הוא דוקא במקום שיש לחוש דאי לא שרינן ליה ובא לידי איסור מדאורייתא. אבל בלא"ה אפי' במקום הפסד אסור. וכמ"ש המ"א בסי' של"ד ס"ק ג' ומ"מ משום צער בעלי חיים מותר אפילו שבות בידים. וא"כ כ"ש כשהבהמה אין לה לאכול כל השבת כ"ש דמותר לומר לא"י לקצור משום צער בעלי חיים. דבודאי חמיר טפי שבות ע"י ישראל דהוי שבות דאית ביה מעשה בידים. משא"כ אמירה לא"י דהוי שבות דלית ביה מעשה כמו שכתב בה"ג הביאו הרי"ף בפ' ר"א מילה. ואע"ג דלא קיי"ל כוותיה. מ"מ הרי הרא"ש כתב ג"כ כדברי הרי"ף ודחה דברי בה"ג. ואעפ"כ כתב דמותר לומר לא"י לחלוב הפרות. ש"מ דס"ל דמשום צער בעלי חיים מותר אפילו אמירה לא"י במלאכה דאורייתא. וכיון דחזינן דמשום צער רעב שרינן שבות בישראל כדאיתא בסימן ש"ה. וכמו שכתבתי לעיל בדין אמירה לא"י בכ"ח סי' ג'. אף דהוי שבות שלא כדרכו מ"מ חזינן דצער רעב נקרא צער. א"כ אפשר דיש להקל אמירה לא"י. ואף דלא התיקן במילה שבות י"ל דהתם מילה דיוכל לקייה למחר. ואע"ג דמבטל מ"ע דביום השמיני כיון דמבטל משום גזירות חכמים אין זה עקירה כשופר ולולב ומגילה. משא"כ הכא שיש צער בעלי חיים. אע"ג דג"כ אינו אלא עשה שהרי נפקי' מעזוב תעזוב בב"מ דף ל"ב. מ"מ משום צער בהמה אפשר שיש

להתיר

יד נכרי מסיח לפי תומו שפירות אלו נלקטו מאתמול מותר לסמוך עליו כיון דאיסור זה אינו אלא מדרבנן. ודוקא שאינו יודע בטיב ישראל שאם נלקט היום אסורין לו דאז אינו נאמן (שם) :

טו דבר שאין בו חשש מלאכה אלא שהובא מחוץ לתחום אם הוא בעיר שרובה נכרים שמסתמא לצורך הרוב מביא או שידוע שהביאו בשביל עצמו מותר אפי' בו ביום. ומ"מ אסור לטלטל חוץ לד' אמות אם אין העיר מוקף מחיצה או שתקנו אותה בצורת הפתח כדין דאז נחשב כל העיר כד"א אבל בתוך ד"א מותרין אפי' באכילה כמבואר לקמן כלל ע"ח (שם) :

טז ואם בא בספינה ויודע שכבר היה בע"ש בספינה אע"פ שהספינה הלכה כמה פרסאות בשבת לא נקרא מחוץ לתחום דמסתמא המים גבוהים י"ט ומספקא לן אם יש איסור תחומין למעלה מי"ט וקי"ל דכפק דרבנן לקולא אבל אם אינו יודע שהיו מע"ש בספינה כמו הספנין המביאין מיני דגים יבשים שקורין (פלאנדערקס או פליגדין) בספינה בשבת הוי כספק אם באו מחוץ לתחום כיון שהיו ביבשה בכניסת השבת קנו שם שביתה ונמצא שיצאו חוץ לתחום ודינו כשאר דברים שבאו מחוץ לתחום (שם) :

יז ואם הובאו בשביל ישראל אסור לו ולבני ביתו עד מ"ש וי"א דצריך להמתין ג"כ במ"ש בכדי שיעשו ודוקא באכילה אסור אבל מותר לטלטל בתוך ד"א ולאחרים מותרים אפי' באכילה בשבת דכיון דתחומין אינו אלא מדרבנן לא אסרו אלא למי שנעשה מלאכה בשבילו ולפ"ז ה"ה בכל איסור דרבנן דינו הכי וי"א דדוקא בתחומין מותר לישראל אחר דבלא"ה אינו איסור הכולל לכל ישראל דאף שהוא חוץ לתחומו ש"ז הרי הוא בתחומו של ישראל אחר ומ"מ אחרי' אין צריכין להמתין בכדי שיעשה באיסור דרבנן כיון דיש מתירין לגמרי (שם) :

יח אם הביאו בשביל שנים אסורין להחליף :

יט אורחים המתאכסנים בביתו וסמוכים על שלחנו באותו שבת הם כבני ביתו ואם זמנן במקרה בביתו אסור אבל בביתם דינם כאחרים (מ"א בסי' תקט"ז ס"ק ו' ועיין לקמן כלל ק') :

כ ספק אם באו מחוץ לתחום אם הוא נכרי השרוי עמו בעיר ופירות מצויים לו בעיר אעפ"י שיש לו פירות ג"כ חוץ לתחום מותר אבל אם הוא נכרי שאינו שרוי בעיר הזאת או אפי' בודאי באו מחוץ לתחום רק שמסופק אם הביא כשבילו אסורין עד מ"ש ואע"ג דב"ז אינו רק ספק דרבנן אסור כדין דשיל"מ (ט"ז שם) ואז מותרין מיד לכ"ע דמחוץ לתחום קול מספק נלקט וניצוד (שם) :

כא נכרי שהביא שכר ושאר דברי מאכל דרך רה"ר אעפ"י שיש לו דין כרמלית מ"מ ראוי להחמיר לי"ש שלא ליהנות ממנו באותו שבת אם לא שהוא צורך גדול ומיהו למ"ש מותר מיד דלא אהני מעשיו כ"כ בדבר שהוא בתוך התחום (ועיין לעיל בדין אמירה לנכרי) וי"א דמותר אפי' לכתחלה לומר לנכרי להביא ועב"פ לא יפה עושין המשלחין ע"י נכרי מנדנים לאורה ולהחתן חוץ לעירוב (שם) :

כב אם נודע לנו שיש כאן נכרי א' שהביא מחוץ לתחום ולא נודע מי הוא אסור לילך לביתם או לשוק במקום שמוכרין לקנות מהם דהוי קבוע וכמחצה על מחצה וה"ל הכל דין ס' מחוץ לתחום אבל מה שהוזרים למכור בבתים מותר לקנות דאמרינן כל דפריש מרובא פריש וכן אם קנה שם נכרי והביא לו מותר ובלבד שלא לקח בפניו (י"ד בסי' ק"ד) אבל אם הוא ס' אם א' הביא מחוץ לתחום נ"ל דמותרין ואפי' דברי' חשובין כמבו' ביו"ד סי' ק"י בש"ך ס"ק ס"ב ובמ"א סי' תקי"ג ודוקא לצורך גדול אבל בלא"ה מחמרינן אפי' בס"ס בדשיל"מ :

כג פירות הטמונים בקרקע דבעי מרא והצינא להוציאן אע"פ שהם תלושין כדרך שנוהגין להטמין לפתות בחורף בבור אם הוציאן נכרי לצורך ישראל אסור שהרי עשה מלאכה בשביל ישראל אבל אם הוציאן לצורך עצמו מותרין ואין בהם משום מוקצה הרי זה דומה לנועל את ביתו (סי' תקי"ח) וב"ש אם נפתח הבור מאליו וכיוצא בזה שהרי לא נעשה שום התחדשות בפירות אלא שהיו מונחים במקום שלא היה לו באפשר לבא לשם :

כלל סד דין על איזה עבד מצוה על שביתתו (סי' ש"ד) :

א כתיב למען ינוח כו' ועבדך הרי שאדם מצוה על שביתת עבדו ודוקא שקנוי לו קנין עולם ומל וטבל או עב"פ שקבל עליו ז' מצות ב"נ ואם לא קבל עליו שום מצוה ועדיין הוא נכרי גמור י"א דמצווה עליו מדאורייתא ואסור לכל ישראל אפי' מי שאינו רבו לצוות לעשות לו מלאכה אפי' מלאכה דרבנן ואפי' צרכי חולה שאין בו סכנה אסור לעשות על ידו ודינו כדין בהמת ישראל ואפי' עשה מלאכה מדעתו אסור להנות מאותו מלאכה בשבת ויש אומרים דדינו כעובד גלולים כיון שלא מל ולא טבל ולא קבל עליו ז' מצות (וישראל מומר דינו כישראל ואסור לומר לו לעשות מלאכה אפי' בענין שמותר לנכרי ואסור לומר לצדוקי לעשות מלאכה ביו"ט מ"א סי' ש"ד ס"ק ח') :

נכרי

ב נכרי גמור שלא קנוי לו רק שהוא שכיר אצלו אפי' לזמן ארוך אין אדם מצווה על שביתתו ואפי' רבו ומ"מ אם עושה מלאכתו בבית ישראל דבר שאין שייך לישראל כתיקון מלבושיו וכיוצא בו נ"ל דמותר לכ"ע להניחו אבל אם מבשל לעצמו בעצים של ישראל י"א דצריך למחות בידו דאל"כ מחזי כאלו הוא שלוחו (א) :

כלל סה דין מוקצה (סי' ש"ח ש"ט ש"י) :

א ד' מיני מוקצה הם (א) מוקצה מחמת מיאוס (ב) מוקצה מדעת (ג) מוקצה מחמת איסור (ד) מוקצה מחמת מצוה :

ב מוקצה מחמת מיאוס כגון נר חרס ישן שהדליקו בחול ושפוד של עץ שתולין בו דגים וכלים הצואים אע"ג דיש אומרים דבי"ט אסור (פ"ח סי' תצ"ס) דוקא בי"ט משום דקיל והתשמיש מצוי ואתי לזלזולי להוציא אף אבנים וכיוצא בו שלא לצורך כלל לכך החמירו חכמים אבל בשבת מותר לטלטל כל זה דאין אדם מקצה מדעתו דבר הראוי לו להשתמש בו כיון שיש עליו תורת כלי :

ג מוקצה מדעת נחלק לט' אופנים וגם בזה התירו לטלטל בשבת קצת מהם אע"ג דאסרו בי"ט והם ד' אופנים שהתירו בשבת. (פן א) דבר שראוי למאכל אדם ובהמה אע"פ שהקצה אותו מדעתו מלאכול בשבת מחמת שאינו מאכל אדם אלא ע"י הדחק כגון דגים שמלחן בע"ש וכן בשר חי רך ואוכלין אותו ע"י הדחק אפי' לא נמלח כלל (ש"ח סעיף נ"א נ"ג) : (פן ב) שראוי לאכילה אפי' בלא דחק אבל הקצה מדעתו לאכלן מטעם שהקצה אותן לסחורה אע"פ שנתנן לאוצר וכן ביצים שנותנן תחת תרנגולת לגדל אפרוחים אבל עדיין הם ראוין לאכילה ואפי' חטים שזרען בקרקע דאע"פ שדחאן בידים ונתכוין לזריעה כיון שעדיין לא נשרשו וראוין לאכילה אין הקצאתו כלום דדעתו של אדם לחזור ולימלך לאכיל' (א) (ש"י) : (פן ג) דבר שראוי למאכל בהמה אך מע"ש לא היה מוכן לכך כגון בהמה ועוף שמתו בשבת אע"פ שבהש"מ עדיין היו בריאים (סי' שכ"ד) (דבמסוכנת בהש"מ אפי' בי"ט מותר) ובשר חי שנסרח

נשמת אדם

להתיר. ומכ"ש בזמה"ז שידוע שלא ישמעו להרעיב הבהמה כל השבת. ובלתי ספק שלא ישמעו לנו ; ולכן עכ"פ מוטב שלא ימחה בידים ויהיו שוגגין. ובפרט שיש פנים להתיר לכתחלה :

(א) הט"ז ריש סי' רמ"ד כתב בשם ר' שמחה דשפחה אסורה לעשות מלאכה בבית ישראל כו' ע"ש . והמעיין בהגמ"ר אתרוגות בפ"ק דשבת ובהגמ"י פ"ו סי' ו'. יראה להדיא דליתא דדוקא כשמבעיר בעצים של ישראל אוסר ר"ם דהוי כהלים לכובם אבל כשהכל שלו ובשבילו אפשר דגם ר"ם מודה דמותר וכדאיתא להדיא בהס"ת . ומה שכתב הגמ"יי דר"ם חולק על הס"ת. היינו דס"ל דהס"ת מתיר אפילו אם העצים של ישראל וז"ל הגמ"יי שם מותר לישראל להניח לעבדו לעשות מלאכה שאינה שייכא לישראל בביתו של ישראל ולמען ינוח הוא בעבד כנעני כו' הס"ת אבל ר"ם כתב לאיסור וז"ל על המדורות שמבערות הא"י בבית האדונים בשבת לא התירו חכמים כו' אבל להבעיר מעצי ישראל צריך ליטול רשות מבעל העצים ואם רואה ישראל ושתק אדעתי' דישראל קעביד כאומנים שעושים מלאכה בשביל ישראל שאסור אפילו בקבלנות . ואין לחלק בין בחנם ובין בשכר כו' ואפי' הא"י עושה בביתו ומה לי שאר מלאכות מה לי מבעיר עצים וכל הני דכל כתבי דבשביל א"י מותר כגון שעושה משלו אבל בשל ישראל אפי' בבית א"י אסור וכ"ש בבית ישראל ע"ש עוד שהאריך ואף דמשמע שם דמשום חשד אסור כמו מרחץ. י"ל דוקא כשהעצים של ישראל. אבל כשהכל של א"י כיון דאם יתקרו יודע לכם שאמת ליכא חשד . וכמ"ש הר"י שהביאו המ"א סי' רמ"ד ס"ק ה' ומצאתי בא"ר בסי' רמ"ז ס"ק י"א שכתב כדברי ע"ש . ומ"ש וז"ל ואין לחלק בין בשכר ובין בחנם (כוונתו די"ל דדוקא עורות לעבדן שנותן שכר לא"י שם אסור בבית ישראל אבל שפחות שעושין בחנם מותר אפילו בבית ישראל ע"ז כתב דאין לחלק) שהרי בירושלמי אמרו בא ומצא עובד בשבת א"צ למחות אם הוא בשכר דבעבידתיה עסיק . אלמא בחנם צריך למחות אפי' בבית א"י כ"ש בבית ישראל ואפילו הכל בשל א"י כגון שמשכיר מרחץ לא"י אע"פ שעושה לצורך עצמו והעצים שלו. אפ"ה אסור בהשכיר ואין לך נקרא על שמך יותר מביתו של ישראל עכ"ל הגמ"יי :

(א) בסימן ש"י סעיף ב' כ' בש"ע דחטין שזרען בקרקע מותרים בשבת כ"ז שלא נשרשו . והקשה המגן אברהם בסי' ש"י ס"ק כ"ב דלמה כתב הש"ע שם בטומן לפת בארץ דאם לא השרים ולא נתכוין לזריעה . משמע אבל אם נתכוין לזריעה אסור . ומ"ש מחטין שזרען והניח בצ"ע. והנה באמת בתוס' דף כ' כתבו בהדיא דבמכוין לנטיעה חושש משום כולן ומשמע דאף משום שבת . אך המ"א כתב דתוס' לא קאי רק אכלאים ושביעית ואין הל' משמע הכי אך ע"כ מוכח הכי במ"א מחטים שזרען . ונ"ל כי מצאתי ברוקח סי' ק"ט שכתב וז"ל . בפסח ונתן מרור שלו בקרקע שיהא לח מותר ליקח דדמי לנא דטומן לפת ולנוכות כו' ואם היו מקצת עלין מגולים כו' נטלין בשבת. כיון דמתחלה לא נטעי ליניקה ועומד לאכיל' לא אסרוה אע"פ שממהרין לקלוט . ודמי לנא חטין שזרען בקרקע לר"ם אפילו שזרען מאתמול שלא השרישו לא הוי תולש עכ"ל . וגם דבריו צ"ע דמתחלה כתב כיון דמתחלה לא נטעו ליניקה משמע אבל אם נטעה ליניקה אסור . ומסיק שדומה לחטין שזרען וא"כ אפי' נטע ליניקה מותר . ולכן נ"ל דדברי תוס' כמשמען דבמתכוין לנטיעה חושש אף משום שבת . ובזה מדוייק מש"כ זאת אחר שכ' דמיירי שנתוספו מליחות הקרקע. דבאמת מחטין שזרען שאין דרך להתוסף בהם אפי' מתכוין לזריעה מותר . אבל בדבר שדרך להתוסף מחמת ליחות הקרקע . וא"כ נתוסף בו נמי בשבת . ע"ז כתב דדוקא אם לא נתכוין לנטיעה אף שנתוסף בשבת מותר דהמיעוט בטל לגבי רוב כדאיתא בביצה ל"ז . ובש"ע סי' של"ז בשנים שלקחו בהמה בשותפות דינקי תחומין מהדדי . וע"ש בגמ' ובתוספתא דלכ"ע משום מוקצה אף שנתוסף בבהמה בי"ט בטל :

ואמנם זה דוקא בבהמה אבל בנטען כדי שינקו מקרקע אפשר דאף לר"ם אסור כמו פירות שנשרו דמודה ר"ם דאסורין משום מוקצה כיון דלא לקטינהו מאתמול . ואף דכתב הטעם שלא היה לו אפשר לסמוך שישרו בשבת . משא"כ הכא דאין כאן משום קוצר ל"ש דחינהו . מ"מ י"ל כיון שכוונתו היה שיינקו מהקרקע דחינהו משום זה כדי שיינקו ולכן אסורים משום מוקצה משא"כ החטין שזרען כיון שאין בו משום תולש גם מוקצה אין בו שהרי לא דחינהו בידים . וא"כ דברי הש"ע מתוקנים דבסימן ש"ב כתב להדיא אע"פ שהוסיף מחמת ליחות הקרקע ולכן בעינן דוקא שלא יתכוין לזריעה .
דאל"כ

שנסרח בשבת דאע"ג דמאתמול לא הוה עומד לכלבים דמה דחזי לאדם אינו נותן לבהמה מ"מ מותר בשבת לטלטל (ש"ח שם) :

(פן ד) דבר שראוי להשתמש בו אלא שנשתנה בשבת ממה שהיה והוי כעין נולד שנבאר לקמן מ"מ כיון שאינו מעשה חדש גם זה מותר בשבת כגון כלים שנשברו בשבת ואינן ראוין למלאכתן שהיה קודם השבירה ומ"מ ראוים לכסות בהם (ש"ח סעיף ו') וכן נכרי שעשה כלים מעצים (ב) (שם במ"א ס"ק ט"ו ועיין במ"א סי' תקפ"ו) . ועצמות רכים שנתפרקו מן הבשר ואתמול היו מחוברין לבשר והיה דינן כבשר ועכ"פ עכשיו ראוין לכלבי' (ש"ח סעיף כ"ט) אך י"א דכלי שנשבר הוי נולד גמור ודינו כדלקמן פן ח' אא"כ ראוי לקבל בתוכו איזה מאכל או משקה מעין מלאכתו הראשונה כגון שברי עריבה לצוק לתוכו מקפה ושברי זכוכית לצוק לתוכו שמן (סי' ש"ח בסעיף ו') ולדבריהם גם בנכרי שעשה כלי אסור גם בשבת :

אלו ד' אופנים מותרים בשבת ואסורים בי"ט :

(פן ה) למעלה מזה דברים שעומדי' לאכילת אדם או לתשמיש ואמנם כיון שבשבת אינן ראוין אפי' ע"י הדחק ולכן קי"ל דאפי' בשבת אסורים לטלטל כגון דגים שלא נמלחו כלל (ובשבת אסור למולחן) ושומן של בהמה אע"פ שכבר הוא מהותך ובשר קשה שאינו ראוי לאכול חי (ואע"ג דכ"ז עכ"פ ראוי לכלבים כיון שהם ראוים למאכל אדם לאחר זמן אין דעתו ליתנו לכלבים וא"כ הקצה דעתו ממנו מע"ש) (שם במ"א ס"ק כ"ו) :

(פן ו) למעלה מזה דברים שאינם מוכנים כלל לתשמיש אדם ולא לאכילת אדם ובהמה אע"ג דלפעמים משתמש בהם דרך ארעי מ"מ כיון שלאחר התשמיש תיכף זורקה וזה נקרא מוקצה מגופו כגון אבנים ולבנים העומדים לבנין אפי' לאחר שגמר הבנין אם סדרם זה ע"ג זה גלי דעתיה דעדיין דעתו עליהם לבנין (אבל אם כבר נגמר הבנין ולא סדרן אזי יש תורת כלי עליהם שדרך בני אדם להשתמש בהם לסמוך או לכסות דבר בלבנים) (שם סעיף י"ז) וחתיכת ברזל וחתיכות זכוכית וחתיכות עץ אע"ג שראוים לכסות בהם לא מהני כיון שאין עליהם תורת כלי (סעיף ז') ומעות ואפי' דינר זהב (אא"כ נקב אותם ויתקן לתכשיט) (סי' ש"ג וכמ"א ס"ק מ"ח) ועצים וקנים וקורות ונוצות של עופות ועורות של בהמה בין לחין ובין יבשין בין מבהמה גסה או דקה במדינתינו שאין יושבים על הקרקע (משא"כ בא"י מקום שם"ע דעורות גסה חזי ליתב עליו עיין שבת מ"ז ע"א בגיליא שם) וצמר ופשתן מנופץ שאינו ראוי לשום תשמיש ונסרים של אומן שעומדים למלאכה (משא"כ של בעל הבית דמותרין) עפר וחול אפילו אם אינו מחובר לקרקע ושברי כלים שאינן ראויים עוד לשום תשמיש או שדרך ב"א שלא להשתמש בו עוד כגון מחט שניטל עוקצה או חורה דאעפ"י דעדיין ראוי ליטול בו קוץ מ"מ אינו חשוב ואדם זורקו לאשפה. ומת וכל בעלי חיים אפילו בהמות ועופות שיש לו בתוך ביתו וקליפי אגוזים וקליפי ביצים ועצמות הקשות שאין ראוים אפי' לכלבי' אע"פ שנתפרקו כבר מהבשר מע"ש (סי' ש"ח) ותבן מוסרח שאינו ראוי עוד אפי' לאכילה ותשמיש בהמה ואפי' ביו"ט אם הוא נ"ב לה שאינו ראוי אפי' להסקה (סי' תקי"ח) ודלתות הבית והחלונות או אפי' של כלים המוקצים אע"פ שהם כלים כיון שאינן מוכנין כלל לתשמיש ולכן בין נתפרקו מע"ש או בשבת לעולם הם מוקצים וכן סולם של עליות הגדולות שהן דומין לדלתות הבית (ש"ח סעיף י"ח וסעיף י"ט) :

(פן ז') למעלה מזה ג' מיני מוקצה חמורות זה מזה דאפי' ר"ש דלית ליה מוקצה כלל מודה באלו דאסורים . (מין א') מוקצה מחמת חסרון כיס דהיינו שמקצה אדם מדעתו מלהשתמש בהם מפני שמקפיד עליהם שלא יתקלקלו או שלא יתלכלכו או כלים המיוחדים לסחורה ומקפיד עליהם כגון כל דברים היקרים או אפי' אין דמיו יקרים כגון גיזי צמר אם נתנם לאוצר לסחורה ומקפיד עליהם (ש"ח וסי' רל"ט וע"ש במ"א) (אבל אם אינו מקפיד ואפי' נתנו לאוצר ועומד לסחורה מותר חוץ מדבר מאכל ומשקה דאע"פ שנתנן לאוצר מותר כמו שבארנו בסי' א') ואפי' כלי סעודה כגון קערות וכלי זכוכית וסכינים ונ"ל דדוקא בחנוני שאין דרכו להשאיל כלים אבל מי שדרכו להשאיל כלים חדשים אין בהם מוקצה אע"פ שנתנן לאוצר שהרי אינו מקפיד עליהם וכן צמר גפן ופשתן וצמר סרוק העומד לסחורה או למלאכה ונתנן לאוצר ומקפיד שלא יטנפו וכן כלי אומנות שמקפיד עליהן שלא יפגמו וכלי בעלי בתים שמקפיד עליהן כגון סכין של סופרים

נשמת אדם

דאל"כ הוי מוקצה. וזה ג"כ כוונת רוקח שכתב כיון דמתחלה לא נטעי אדעתא שיינקו דאל"כ עכ"פ היו אסורין משום מוקצה : ול"ע שהרי בב"מ דף כ"ו ע"ב בעי רבא חטי וזרען בקרקע אי במאן דשדי בכדא דמי או שבטלים לגבי קרקע לענין שבועה והונאה. ואם עומר מתירן ונשאר בתיקו . וא"כ בודאי לענין שבת נמי הוי מספק כמחובר לקרקע וצ"ע :

(ב) עיין במ"א סימן תקפ"ו ס"ק כ"ה שכתב לחלק בין עשה כלים מעצים של ישראל דהוי נולד גמור ובין עצים של א"י . ול"ע שהרי נולד גמור אף בשל א"י אסור . כמ"ש המ"א בהדיא בסי' תקי"ה ס"ק ג' שחולק על הלבוש שם . וכ"כ בסי' שכ"ה ס"ק י' . ואף שכתב המ"א דבשל א"י לא הוי נולד כיון דגמרו בידי אדם . וא"כ אף בשל ישראל מותר כדמשמע בסי' רכ"ב סעיף ד'. וכמ"ש המ"א בסי' כ"ה דגם עור הוי נולד דהשתא כלי . וכ"כ המ"א בסי' ש"ח ס"ק ט"ו בהדיא וצ"ע:
בסי'

ספרים ושל מילה ושחיטה ונייר העומד לכתיבה ואגרת שמקפיד עליו לשמרו (סי' ש"ח) וכלים יקרים שאינו משתמש בהן כלל (רמב"ם פ' כ"ס) וכן כל דבר שמחמת שמקפיד עליו מייחד לו מקום ואינו משתמש בו כ"ז הוי מוקצה מחמת חסרון כיס ואסור לכ"ע. וי"א דגם כלי המיוחד למעות לבד וכבר הניח בו מעות בחול אע"פ שנטלו הוי מוקצה מחמת חסרון כיס אא"כ עשה בו נקב שאינו ראוי עוד למעות (סי' ש"י):

(סן ח') מין ב' וגם בזה לכ"ע הוי מוקצה והוא נולד גמור שנעש' מעשה חדש כגון אפר שבכירה שהוסק בשבת ע"י נכרי (סי' תנ"ח) דמעיקרא עצים והשתא אפר ואפי' הוא חם עדיין וביו"ט אע"ג שכ"ז שהוא חם אינו מוקצה דעדיין ראוי לצלות בו ביצה אבל אם נצטנן נכר הוי נולד. וביצה הנולדה בשבת ויו"ט (מלבד איסור הכנה). וחלב שנחלב בשבת ויו"ט לקערה ריקנית (מלבד איסור דש). ונ"ל דמים הנוטפין מאילנות בימי ניסן אסור לשתותן בשבת משום נולד (ועיין ריש ביצה בתוס' גבי מיא דעינבי מיגבע גביעי) ונ"ל דאפי' יש כבר כלי עם מים מע"ש שנוטף לתוכו אפ"ה אסור ולא אמרינן דבטל כיון שהוא דשיל"מ (והיינו דומה לסי' ת"ק דכתב סעגבים מונחים בגיגית והיכף כשיוצא מתערב מכ"מ כלן תיכף כשנופל מן האילן ניכר וא"כ כבר אסור):

(סן ט') מין ג' דבר שמקצה אותן מדעתו ומדחה אותן בידים לזמן עד שיהיו ראוים ונאותים לאותו דבר ובהש"מ עדיין אינו ראוי וגם נדחה ממה שהיה ראוי וזהו נקרא מוקצה דגרוגר' וצמוקים שמניחן ליבשן וטבע פירות אלו שמשעה שמתחילין להתיבש עד שי' יבשו לגמרי הם מסריחין ואינן ראוין לכלום ולכן אם בהש"מ לא היו עדיין יבשין אע"ג שבשבת כבר נתיבשו לגמרי אסור וכן ביצים שהניחן תחת תרנגולת וכבר נסרחו (שבת מ"ה בתוס' שם) וי"א דגם מוקצה דבעלי חיים הוא דומה לזה וגם בזה לכ"ע הוי מוקצה ואין בו מחלוקת כלל (סי' ש"י):

ד מוקצה מחמת איסור נחלק לשני אופנים. (א) מחמת איסור בעצמו. (ב) מחמת איסור מלאכתו. (ספן ס"ז) מחמת עצמו כגון פירות הנושרין או שתלשן נכרי או קטן ודגים שנצודו אפי' היו המצודות פרושות מע"ש ועיו"ט ובשבת ניצודו מאליהן ואפי' אם ספק אם נתלשו וניצודו בשבת ויו"ט ודג שהיה בכפל של מים שכבר הוא ניצוד ונטלה הנכרי מן הכפל ובהמה ועוף ששחטו לחולה שיש בו סכנה ומותר השמן שבנר שהיה דולק בהש"מ ונבלה ובנין שנפל בשבת אפי' היתה רעוע ועומדת ליפול בהש"מ דאז אין בו איסור דאורי' בכתירתו מ"מ איסור דרבנן יש בו (סי' תקי"ח). וחלב שנחלב בשבת אפי' לתוך קדירה שיש בו אוכלין דאסור לחלוב בשבת משום דש (עיין במלאכת דש) וביצה שנולדה בשבת ויו"ט גזרו בו חכמים משום ביצה שנולדה ביו"ט אחר שבת או שבת אחר יו"ט דזה אסור מדאורייתא משום הכנה וכן כל כיוצא בזה שהיה אסור בין השמשות מחמת איסור אפי' דרבנן אע"ג שעכשיו נסתלק האיסור. וכלי זכוכית שיש בו חול ויוצא החול דרך נקב קטן בשעה או ב'. וכלי שרואין בצל כ"ה שעות על היום דדומה למדידה ונ"ל דאין בכלל זה מה שקורין (זייגר) דבזה ל"ש כלל משום מדידה ואפי' הוא צריך לידע כמה שעות על היו' לענין ק"ש או לימוד מ"מ לא הוי מדידה של מצוה שהרי המדידה עצמה אינה מצוה (מ"א ס"ק ע"ח) וי"א גם בגד שעטנז (סי' ש"ב ס"ק ע"ד). (סן ג') מחמת מלאכתו כגון כלים המיוחדים למלאכה שאסור בשבת כגון מכתשת ורחים וקורנס שקורין (האמר) וקרדום שמבקעין בו עצים ומרא שחופרין בו ומכבדות שמכבדין בו הבית ושופר ומנורה אע"פ שלא הדליקו עליו אותו שבת. אבל נר שהדליקו בו באותו שבת אסור לטלטל כדין בסיס לקמן (ועיין סי' רע"ט סעיף ו' במ"א) ונרות בין של חלב או של שעוה ופתילות מצמר גפן וכן כל כיוצא בזה (מ"א ס"ק ל'):

ה מוקצה מחמת מצוה כגון נויי סוכה אע"פ שיכול ליהנות בלא שום איסור מלאכ' כגון שתלאן בלולאות ושמן המטפטף מן הנר בשבת ויו"ט (רס"ס) כיון שהוקצה למצותן בהש"מ אע"ג שכבר נפל הנויי וכבה הנר איתקצאי לכולא יומא ומוקצה זה נוהג אפי' בחול לענין ליהנות בהן אלא דבשבת ויו"ט אסור בטלטול ובחוה"מ מותר בטלטול דאיסור טלטול אינו אסור אלא בשבת ויו"ט (תרל"ח):

ו כלל אמרו במוקצה שכל דבר שהיה מוקצה בהש"מ והיה אסור בטלטול בהש"מ אמרי' מיגו דאיתקצאי לבה"ש איתקצאי לכולי יומא ואם היה ראוי בהש"מ ואירע דבר שנתקלקל בו ביום וחזר ונתקן בו ביום כ"ב חזר להתירו דאין מוקצה לחצי שבת (סי' ש"י):

ז ועוד כלל אמרו שכל דבר שהיה מונח עליו המוקצה בהש"מ אע"ג שהוא כלי שמלאכתו להיתר נעשה בסיס לדבר האיסור ודינו כאלו הי' הוא המוקצה ולא נקרא בסיס אלא ע"פ אופנים שנבאר לקמן אי"ה (כלל ס"ז):

ח ועוד כלל אמרו כשם שאסור לטלטל המוקצה כך אסור ליתן כלי שיפול בו המוקצה וזה

נקרא ביטול כלי מהיכנו (סי' רס"ס) שהרי ע"י שנותן הכלי תחת המוקצה אסור לטלטל הכלי ודומה כאלו חיבר שם בטיט (דף מ"ג ברש"י):

ט ועוד כלל אמרו כ"ד שהקצוהו הבעלים שלהם מחמת שאינו חשוב אצלם מחמת שהוא עשיר הוי מוקצה אף לעניים דמוקצה לעשיר הוי מוקצה אף לעניים לפיכך חתיכת חרס שנשברה אם לא זרקה לאשפה מותר לטלטל אם ראוי לכסות בו אפי' מונחת בר"ה במקום שאין כלים מצוים אבל אם זרקה לאשפה אע"פ דאצל עני חשוב הוא כיון שהבעלים בטלוה מתורת כלי אסור לכל אדם. ודוקא חתיכת חרס שהיה עליו תורת כלי אבל אבנים ועצים כיון שלא היה עליהם תורת כלי אע"פ שראוי לכסות בהם אסור לטלטל אא"כ עשה בו תיקון קצת. ואין חילוק בין כלי שנשברה בשבת או בחול כל זמן שלא זרקה לאשפה דלעולם מותר לטלטל כדלעיל אלא בזרקה לאשפה יש חילוק דאם נשברה בחול וזרקה בשבת מותר לטלטל כיון שבין השמשות היה תורת כלי עליו (ס"ח סעיף ז' במ"א):

כלל סו דין באיזה ענין ותיקון מותר לטלטל מוקצה והטעם למה אסרו מוקצה:

א המוקצה אע"פ שאסור בטלטול יש מהם דברים דמהני בהם מחשבה מע"ש ויש מהם שצריכין איזה תיקון ויש בהם דלא מהני שום תיקון ויש מהם שא"צ אפי' מחשבה. וטעם החילוקים בדיניהם הוא ע"פ הטעם שאסרו חכמים לטלטל דבר מוקצה ואע"פ שאין בו שום גררא דמלאכה לא דאורייתא ולא דרבנן והטעם שאסרו כ' הרמב"ם וז"ל ומה אם הזהירו הנביאים שלא יהא הילוכך בשבת כשל חול ולא שיחת שבת כשל חול ק"ו שלא יהי' טלטול שבת כטלטול של חול כדי שלא יהיה בעיניו כיום של חול ויבא לתקן ולהגביה כלים מפנה לפנה ומבית לבית ולהצניע אבנים וכיוצא בו שהרי יושב בביתו בטל ומבקש דבר להתעסק בו ונמצא שלא שבת ובטל הטעם שכתוב בתורה למען ינוח ועוד כשיבקר ויטלטל כלים שמלאכתן לאיסור אפשר שיתעסק בהם מעט ויבא לידי מלאכה ועוד מפני שמקצת העם הם טיילין ויושבי קרנות וכל ימיהם הם שובתים ממלאכה ואם יהיה מותר לילך ולדבר ולטלטל בשאר הימים נמצא שלא שבת שביתה הנזכרת ולפיכך שביתה בדברים אלו הוא שביתה השוה בכ"א ומפני זה אמרו שלא יטלטל אלא כלים הצריך להם עכ"ל והראב"ד כתב הטעם משום גדר הוצאה ואמנם עם כ"ז לא זכינו לידע טעם שחלקו חכמים לאסור מוקצה א' יותר מחבירו כאשר נבאר פרטיהם ונ"ל להוסיף עוד טעם שכיון שראו חכמים לאסור המוקצה בטעמים הנזכרים סמכו דבריהם על פסוק והכינו את אשר יביאו דאיכא מאן דיליף בגמ' מפסוק זה דמוקצה הוא דאורייתא כיון שלא היה מוכן מע"ש ולכן אף דלא קי"ל הכי מ"מ סמך גדול סמכו על פסוק זה שלא לטלטל אלא מה שהוא מוכן מע"ש או ממילא או שהכין במחשבה או במעשה בכל דבר לפי תשמישו וזהו הטעם עצמו דאמרי' מגו דאתקצאי לבה"ש איתקצאי לכולי יומא דכיון דלא היה מוכן מע"ש נשאר באיסורו ולכן חלקו חכמים בדבר ואסרו:

ב כל כתבי קדש ואוכלין ומשקין אע"פ שיחדן לסחורה כיון שהם לצורך שבת לא רצו לגזור ולכן אפי' לא הזמינן לא במחשבה ולא בדבור מותר לטלטלן שהם דברים שמצוה לעסוק בהם או להתענג ואפי' שלא לצורך כלל אלא לפנותן ממקום למקום מותר חוץ מן התפילין דכיון דאסור להניחן בשבת אסור לטלטלן אלא לצורך כגון שלא יפלו (סי' ש"ח סעיף ד'):

ג כלים שמלאכתן להיתר או אפי' לאיסור ולהיתר כגון קערות וסכינים וכוסות וקדרות אע"פ שמבשלין בו מ"מ דרך להשתמש בו בלא בישול וכל כיוצא בזה שאין אדם מקצה דעתו מלהשתמש בהם ולכן כולם הם מוכנים רק שרצו חכמים לגזור שלא לפנותן ממקום למקום משום טרחא יתירה כמו שבארנו ולכן אם עושה לצורך הכלי שלא יגנב או שלא יפסד מקור וחום וכיוצא בו מותר לטלטלו ולהעמידו במקום המשתמר (שם). ומ"מ כלים הנעשים מפרקים או שיש בהן חריצים הדומין לפרקים אסור לטלטלו דשמא תפול ותתפרק ויחזירנה ונמצא עושה כלי בשבת אלא אם כן דרך אותו כלי להיות רפוי כדאיתא במלאכת בונה (סי' רע"ט):

ד כלים שמלאכתן לאיסור כמבואר לעיל כלל ס"ה סי' ד' דמהם מקצה דעתו מחמת איסורן וגם דיש לחוש בו שמא יבא לעשות מלאכה בהן ולכן אסרו לטלטל אפי' לצורך הכלי שלא יפסד ויגנב ולא התירו אא"כ הוא צורך לשבת כגון לפצוע אגוזי' ולכסות בהן כלים ופתוח בו דלת ותיבה וכיוצא בו לצורך שבת או אפי' אינו צריך לגוף הכלי אבל צריך למקום הכלי דלתשמישים אלו אינו מקצה מדעתו שהרי גם בחול לפעמים משתמש בהם לצורך גופם או מקומם ואפי' אם עכשיו עיקר כוונתו לצורך הכלי כיון שעכ"פ מטלטלו לצורך גופו ומקומו מותר דאין כאן מקום לגזור (ש"ח סעיף ג'):

ה לפיכך מנעל חדש מותר לשמטו מעל הדפוס אע"פ שהדפוס מלאכתו לאיסור כיון דשם כלי עליו מותר לטלטל לצורך מקומו דהיינו המנעל ואין חילוק בין ליטול הדפוס מתוך המנעל או המנעל מן הדפוס וכן חלוק שכבשו ותחבו בו קנה אם הקנה הוא כלי מותר לטלו מתוכו ואם אינו כלי שומטו מן הקנה אבל אסור ליטול הקנה ממנו כיון שאין עליו תורת כלי דינו בעצים ואבנים לעיל פן ו' (שם סעיף י"ד):

ו דברים שהם מוקצים מחמת חסרון כיס כמבו' לעיל כלל ס"ה פן ז' ח' ט' כיון שמקפיד עליהן מלהשתמש בהם בחול שום תשמיש וא"כ מוקצה אותן מדעתן לגמרי וכן מוקצ' מחמת נולד או מחמת דדחיה בידים וכן כל דבר שהוא מוקצה מחמת שאינו ראוי לשום תשמיש כמבואר לעיל פן ו' וכן מוקצ' מחמ' מצו' כיון שכ"ז אדם מקצה מדעתו לגמרי ולכן אפי' לצורך גופן או מקומן אסור ואין לך מוקצה שיהיה מותר לצורך גופו ומקומו אלא כלים שמלאכתן לאיסור כיון שיש תורת כלי' עליהם ולא מקצה אותם מדעתו לגמרי אבל כל השאר מקצה לגמרי(ס"ח):

ז לפיכך אם מכין אותם מותר לטלטלן ואמנם לא הכל שוין בדין ההכנה דמוקצה מגופו המבואר בפן ו' אם מיחדו לתשמיש הרי עי"ז דינו ככלי ולכן אם הוא תשמיש שדרך ליחד דבר זה לתשמיש זה כגון אבן שדרכו בכך ליחד לפצוע בו אגוזים סגי ביחד לזה מע"ש אע"פ שאינו מיחדו בהדיא להשתמש בו לעולם ואם רוצה להשתמש בו דבר שאין דרך ליחדו לכך כגון שרוצה לכסות בו כלים ולסמוך בו דלת ולהכות בו ברזא שדברים אלו הם רק במקרה ואינם תדירים ואף שישתמש בזה לפעמים תיכף אחר תשמיש זורקה דהרוצה ליחד עץ ואבן למלאכות אלו מחליקו ומתקנו בידוע ולכן לא מהני אם מיחדו לתשמיש לשבת זו אא"כ יחדו לכך לעולם ואפי' במחשבה בעלמא סגי וכ"ש כשעושה בו מעשה ומגלה דעתו לעשותו כלי ואז דינו ככלי שמלאכתו להיתר (סעיף כ"א) ודוקא סתם אבנים אבל אבנים המונחים על הבירה מותר לטלטלן בלא שום הכנה דמסתמא מיוחדין לתשמיש (מ"א סי' רנ"ט) ולפיכך אסור לטלטל העצים העגולים שנסרו לשרפת שקורין (קלעצלין) לישב עליהם אם לא שתקנם מע"ש לכך כיון דאינם עומדים לישיבה או שסדרם מע"ש וישב עליהם מע"ש (מ"א ס"ק מ'):

ח וכן עפר וחול הצבור בזוית בחצר או בבית מותר לטלטלו דכיון דצברו זה הוא הזמנתן לתשמיש אבל אם הוא מפוזר בטל לקרקע ואסור בטלטול ולכן מותר ליטול פירות הטמונים בחול הצבור (שם סעיף נ"ח) ומותר לטלטל אפר כירה שהיה שם מע"ש אבל מה שהוסק בשבת אסור דהוי נולד (סי' ש"י מ"א ס"ק ח') וכן מותר לחתוך ענף מן הדקל מע"ש להניף בו להבריח הזבובים וביוצא בו כיון דיחדו לכלי עשאו כלי גמור (ס"ח סעיף מ"ח) אבל אסור לקצץ ענף מן המכבדות שהרי הוא מוקצה ואפי' נטל נכרי אסור לטלטלו:

ט וכן מוקצה מחמת חסרון כיס מהני הזמנה להשתמש בו רק שצריך ליחדו לעולם לתשמיש ולא מהני יחוד לשבת זו לבד ולכן הרוצה להניח צמר גפן ופשתן שיחדן לסחורה על מכתו צריך יחוד לעולם או שימשח בשמן ואם לא יחדן לסחורה סגי במחשבה מע"ש וכן עורות לחים ויבשין וכל כיוצא דינן שוה (סעיף כ"ד כ"ס):

י ודוקא לדבר שראוי להשתמש בו קצת לכסות בו וכיוצא בו מהני יחוד אבל לדבר שאינו ראוי לכלום כגון שיזמין גרוגרת וצמוקים קודם שיתייבשו שאינם ראויים לכלום באותו זמן וקליפי ביצים ואגוזים ועצמות יבשים וכיוצא בו לא מהני להו מחשבה ואפי' הזמנה בפה וכן מטבע אם לא שיעשה מעשה דמוכח שעומד לתשמיש כגון במטבע שינקוב אותה דראוי לתלות בצואר בתו ואפי' עצים ואבנים אם עושה בהם מעשה המוכיח שרוצה להשתמש בו דעי"ז נעשה כלי אע"ג שאין מיחדו לעולם סגי בזה וכבר כתבנו כלל נ"ט סימן ו' דין בהמה שנפלה לגומא אם מותר להוציאה:

יא מוקצה מחמת מצוה הוא כל דבר שהקצה למצוה בין בחול ובין בשבת וא"כ אסור להנות מהן וכיון דאסור להנות מהן לכן בשבת ויו"ט אסורין בטלטול אבל בחול ואפי' בחש"מ ל"ש איסור טלטול ואיזה דבר הוא מוקצה למצו' כגון נר של שבת ונר של יו"ט (א) ונוי סוכת ואתרוג (ב) ולולב והדס וערבה אפי' הערב' שנוטלין בהו"ר ונר חנוכה בכל זה אסור להסתפק

נשמת אדם

(א) בסי' תקי"ד ס"ק י"ג כתב המ"א דנר יו"ט אסור נכבות מהנשאר דהוי מוקצה. ועיין ביצה ו' ע"ב תוס' ד"ה דהשתא ותימא שתנן אין נותנין כו' ולא שייך לרבות י"ט ע"ש ולהמ"א שפיר שייך לרבות י"ט. א"נ משמע דדוקא בשבת מוקצה מותר אבל ביו"ט אינו מוקצה רק מה שצריך להדלקה וצריך עיון:

(ב) הט"ז בסי' תרנ"ח כתב דכמו דשופר מותר לטלטל בשבת לצורך גופו ומקומו ה"ה בלולב. ולי נראה דל"ד דבשלמא שופר ממ"נ אם איקלע יום א' בשבת עדיין לא הוקצה למצוה והזמנה לאו מלתא. ואף למה שכתב הט"ז בסי' תרס"ה שתיכף בהש"מ כיון שהכין אתרוג זה הקצה דעתו ממנו מ"מ יש לו תורת כלי עניו כדאמרינן בגמ' דראוי לגמוע בו מים. משא"כ לולב שאינו ראוי לכלום. וכ"מ לשון רמ"א בסי' תרנ"ח שכתב ה"ה כאבן. וכ"כ לשון זה הכלבו שסברי הוא כאבן לענין טלטול. וכ"כ הר"ן אין לטלטל כלל דמשמע אפי' לצורך גופו ומקומו. ועוד דלולב אפשר דהוי מוקצה מחמת חסרון כיס

מהן משום ביטול מצוה וכ"ש מנר שדולק בשבת ויו"ט דאסור משום מכבה ואפי' להנות בהן בענין שאין בו ביטול מצוה אפ"ה אסור משום ביזוי מצוה דכיון שהקצה למצותן כל משך מצותן הם אסורים:

יב לפיכך מותר השמן שבנר וכן שמן המטפטף אסור להנות מהן כל השבת ואפי' לאחר שכבה הנר דמסתמא הקצה השמן שידליק (רע"ט) וכן נוי סוכה אסור ליהנות מהן אפי' בחוה"מ ואפי' לאחר שנפלו דכיון שתלאן נתבטלו לסוכה ואיכא ביזוי מצוה (סי' תרל"ח בג"י בשם ר"ן דלא כמש"כ תוס' בשבת כ"ב וע"ש במכרש"א ובט"ז ס"ק כ"א) וכן אתרוג אסור ליהנות כל ז' ואפי' נפסל אחר שעשה בו המצוה (דא"כ כ' דהזמנה לאו מלתא) והט"ז אוסר תיכף אחר בהש"מ ובח"ל אסור גם בח' (תרס"ס) וכן נר חנוכה אפי' אחר שכבה (תרע"ח) וכן ציצית בשהן כשרות אסור לקשור בם שום דבר משום בזיון (כ"א) ונר של בהכ"נ עיין כלל י"ז:

יג כל דבר אינו אסור אלא למה שהקצה אותו דהיינו אתרוג לא הקצה אלא מאכילה ולכן מותר להריח בו מן הדין רק לפי שנהלקו אם מברכין עליו כיון שאינו עומד להריח יש למנוע מלהריח בו בשבת נטילתו אבל באמצע היום או בשבת מותר להריח בו ולברך עליו וההדס שאינו עומד אלא להריח נמצא שהקצ' אותו מלהריח ולכן אסור להריח בו ואפי' בשבת שאין נוטלין הלולב מ"מ כבר הקצה לכל ז' (תרכ"ג עיין שם במ"א) וכן אם תלה פירות בסוכה לנוי אסור לאכלן ומותר להריח בהן ואם תלה בה עשבות המריחים נ"ל דאסור להריח בהן (ומ"ם כמ"א סי' תרל"ח דהם סיכך בהדס יש מתירין נהריח כיינו דוקא בסיכך בכן דאפשר לסכך בעניס כמש"כ שם מ"א בשם ר"ן משא"כ בתלה כס) וכן אסור לטלטל הלולב בשבת. ונ"ל דלא מבעי' לצורך גופו דאסור כיון שכבר הקצה למצוה אלא אפי' לצורך מקומו אסור דהוי כאבן:

יד הפריש אתרוג סתם לז' ימים אסור לדידן גם בח' הפריש לכל יום אסור לאותו יום כולו ומותר למחר (תרס"ס) ומותר לכתחלה להתנות על אתרוג שיהי' כולו ליום א' ושאינו בודל כל בהש"מ של ליל ב' ואילך (וכ"ל כפי מש"כ סע"א סי' תרל"ח דסיכא דליכא סת"כ' אבל מסני א"כ אז"ל איני בודל כל בהש"מ) הפריש לשאר ימים דחסר כשר מותר לאכול ממנו ובלבד שנשאר בו כשיעור לצאת ואפי' בלא תנאי דמתחלה לא הקצה אלא כשיעור (כ"כ בח"א סימן תרמ"ט ס"ק י"ט ול"ע דבלא תנאי מסתמא הקצה כולו):

טו בנוי סוכ' מהני תנאי דהיינו שעומד מבע"י ואומר אני מתנה שאיני בודל מהם כל בהש"מ או לאכלן כל זמן שארצה וא"כ גם בהש"מ בכלל שהרי גם בהש"מ מותר ליטלן (תרל"ח) אבל תנאי אחר כגון שיאמר אני מתנה עליהם לאכלן למחר דכיון דחלה הקדוש' עליהן בהש"מ אסורין כל ז' דסוכה נוהג בלילות כבימים משא"כ אתרוג דכל יום הוא מצוה בפ"ע ובשמן המטפטף והנותר בנר לא מהני אפי' תנאי זה דע"כ אסור בהש"מ משו' איסור כיבוי דהמסתפק מן הנר חייב משום מכבה ומ"מ מותר לאחר השבת והנותר משיעור הדלקה בנר חנוכה כגון שכבה אסור לעולם וצריך לשורפה בפ"ע דאגב חביבות הנם מקצה לגמרי שלא להנות ממנו (תרע"ג):

טז אם טלטל המוקצה לצורך גופו או מקומו כ"ז שעודו בידו מותר לטלטלו ולהניחו באיזו מקום שירצה (ס ס רס"ו וכ"ס ס"ת ועיין בסי' רס"ו במ"א ס"ק י"ט שפסק משבת ל"ס ומס שהירין אינו מספיק דעכ"פ קסם מר"י בר חנינא שאמר שמעתי כו' ואיך הוכיח מזה שמא ס"ס כיון דעדיין בידו ולכן דין זה צ"ע):

כלל סז דין בסים לדבר איסור (ש"ע ס"י ש"א):

א כבר כתבנו שהמניח דבר מוקצה אפי' על כלי שמלאכתו להיתר דין הכלי כמוקצה גופא ואמנם אינו נעשה בסיס אלא ע"פ ד' אופנים (א) שיהיה מונח עליו בהש"מ דאז אמרי' מגו דאיתקצאי לבהש"מ איתקצאי לכולי יומא אבל אם הניח הנכרי או קטן או אפי' הוא בעצמו בשוגג בשבת אע"ג דכל זמן שהמוקצ' מונח עליו אסור לטלטל הכלי מ"מ לאחר שהוסר המוקצ' ממנו אין עליו דין בסיס עוד ומותר לטלטל וי"א דאפי' בעודו עליו מותר לנער המוקצה ממנו (ב) לגדולי הפוסקי' לא נעשה בסיס אא"כ היה דעתו שיהי' מונח שם כל השבת אבל אם דעתו שלמחר יטלנו נכרי לא הוי בסיס ויש לסמוך ע"ז במקו' פסידא אבל בל"ז קי"ל כגדולי הפוסקי' דאפי' דעתו לסלקו הוי בסיס כיון שבהש"מ היה מוקצ' עליו (ג) דוק' כשהניח עליו בכוונה אבל אם שכח אפי' שהניח עליו בחול בכוונה והיה דעתו לסלקו קודם שבת ושכח לא הוי בסיס (ד) שיהיה מונח המוקצה על כלי שלו או על של חבירו שנתן לו רשות אבל אם הניח מוקצה שלו על כלי של חבירו שלא ברשות קיי"ל אין אדם אוסר דבר שאינו שלו ומ"מ אם נתן

נשמת אדם

כיון שמקפידין עליו מאד שלא יקטוס ראשו ולכן נ"ל להחמיר:

(א) מה שכתב המ"א בסי' ש"ט ס"ק ד' בשם התוס' דהטעם דא"צ ניטל הפירות מכלכלה הוי משום טירחא. באמת מלשון התוס' קמ"ב ד"ה ס"ג משמע כדבריו. אבל כפי הנדפס בש"ס שלנו דברי התוס' ד"ה ונעדינהו דהטעם פן יפלו נתרץ א"כ גם דברי תוס' יספרשו ט וכבר השיג בש"ס:

ראובן מוקצה של שמעון בכלי של שמעון הוי בסיס דמסתמא ניחא לי' לשמעון שלא יבא לידי הפסד (ס) שיהיה מונח שם המוקצה בשביל שיתיישב עליו בטוב אבל מה שמניחין בדרך אקראי כמו שרגילין להשים בתיבה חפצים אלו על אלו מפני שאין לו ריוח לפנות לכל חפץ מקום בשולי התיבה לא הוי בסיס ונ"ל דאף לסברא זו התיבה הוי בסיס שהרי עכ"פ היה דעתו שיונח בתיבה אלא שהכלים שבתיבה שהמוקצה מונח עליו. לא הוי בסיס ויש חולקין וס"ל דהוי בסיס (ו) שיהיה מונח על עיקר הכלי אבל כיס התפור בבגד ומעות מונח בכיס כיון שאינו על עיקר הבגד לא הוי הבגד בסיס (ז) לא מקרי בסיס אלא כשמונח עליו דבר איסור בלבד אבל אם מונח עליו גם דבר היתר וההיתר חשוב אצלו יותר מן האיסור לא הוי בסיס. ודוקא שחשוב לו אבל אם אינו חשוב לו אע"ג דלאחרי' חשוב לא נקרא חשוב:

ב החילוק אם הוא בסיס או לא הוא זה דכל מקום דהוי בסיס אסור לטלטל הכלי אפי' לצורך גופו ומקומו ואפי' לנער ממנו המוקצה דהוי רק טלטול כלאחר יד אפ"ה אסור שהרי הכלי גופו נעשה כאילו הוא עצמה המוקצה ובמקום דלא נעשה בסיס אם צריך להשתמש בגופו של כלי או שצריך למקום הכלי מותר לנער המוקצה דהוי טלטול כלאחר יד ואם א"א לנער שמתיירא מהפסד הכלי או אפי' (ח) מהפסד המוקצה מטלטל הכלי אם המוקצה למקום הצריך לו וכן אם צריך למקומו מטלטלו ועודו עליו שכיון שצריך למקומו אי אפשר לו לנער שם (סי' ש"ט):

ג הא דשרינן ניער דוקא כשצריך הכלי המותר או מקומו אבל בשביל הפסד המוקצה אסור לנער (עיין מ"א סי' ש"ט ס"ק ב' וסי' ש"י ס"ק י"א מ"ש בשם הכ"ת ואי איכא הפסד בניעור וי"ל שיפסיד המוקצה וכ"כ נכדיא בכ"ת):

ד עפ"י הכללים המבוארים נתברר שכשהדליקו מנורה על שלחן אסור לטלטל השלחן שהרי השלחן הוא בסיס למנורה ונרותי' אם לא שיהיה מונח על השולחן בהש"מ לחם דאז היה בסיס לאיסור והיתר וההיתר חשוב יותר מהאיסור שהרי צריך לסעודת שבת ונ"ל דזהו הטעם שבקפידות הנשים להניח הלחם על השלחן קודם הדלקת הנרות (וכזה מבואר תוספת סט"ז בסי' ש"י סק"א) ואם אינן נביאות בנות נביאות הן ואם נפל נר דולק על השלחן ומתירא שלא תדלוק השלחן אע"פ שלא היה לחם על השלחן מותר לנער כיון שאין דעתנו להניח המנורה כל השבת ובמקום הפסד סמכינן ע"ז כדלעיל סי' א בדין ב' (סי' רע"ז):

ה המנורה שהדליקו בו נר שבת נעשה בסיס לנרות ולכן אסור לטלטל המנורה אף לאחר שכבה אפי' לצורך גופו ומקומו אע"ג דשאר כלי שמלאכתו לאיסור מותר לטלטל בבה"ג זה אסור כיון דבין השמשות היה אסור לטלטל בבה"ש משום הנרות ומ"מ נוהגין לטלטלו למחר ע"י נכרי וסומכין בזה על דעת האומרים שלא נעשה בסיס כיון שלא יהיה עליו כל השבת ומ"מ אם הנר מאוס עליו ביותר היקל לטלטל ע"י ישראל לא הפסיד מידי דהוי אגרף של רעי (סי' רע"ט):

ו ולכן נ"כ מותר לנער המפה שמונח עליו קליפי אגוזים ולא אמרי' דהוי בסיס משום שלא היה עליו בהש"מ ועוד דאפי' בשעה שמניחן שם אינו חושש להיכן יפלו ודוקא ניער אבל אסור להגביה המפה עם הקליפין ואם יש ג"כ פת על המפה מותר להגביה להמפה ולטלטל עם הקליפין ולזרוק הקליפין דכיון דקליפין אינן חשובין כלל בטלים לגבי פת ואפי' לא היה שם פת מותר להניח שם פת כדי לטלטל אגבן הקליפין (מ"א סי' ש"ח ס"ק ל' ועיין ביה"ש כ"ח ע"כ סו' ד"ה עוסה ועיין ט"ז סס"י ש"י ס"ק ח'):

ז כבר בארנו שאם היה בסיס לאיסור ולהיתר אם היה ההיתר חשוב יותר אזי בטל האיסור לגבי ההיתר ואם האיסור חשוב לו יותר בטל ההיתר לגבי האיסור ולכן תיבה שיש בה דבר המותר לטלטל וגם מעות אם המעות אינם עיקר וצריך לטלטל התיבה עם הדברים המותרים אם אפשר לו שיקח משם דברים המותרים לא יטלטל התיבה ואם א"א לו לטלטל אלא ע"י כלי זו שאם יקח אותם מן התיבה ימאסו או שיפלו לארץ ויטנפו אם יכול לנער המעות מן התיבה ינער ואם א"א לו לנער מפני הפסד כדלעיל סי' ב' או שצריך למקום התיבה מותר לטלטל התיבה כמו שהיא וא"צ לנער (ש"י):

ח היה האיסור וההיתר שניהן חשובין או שניהן אינן חשובין נ"ל דאסור (ג) (שם):

כים

נשמת אדם

(ג) **כ"ב** בת"ש ולא כתב שום ראיה לזה. ודברי הש"ע תמוהות כלשון הטור בסי' ש"י סעיף ח' לכאורה הדיוקים סותרים אהדדי. והנה הב"י כתב ומש"כ רבינו וכגון שדבר המותר חשוב כו' למד כן מדאמרינן דף מ"ז הוי מטלטלין כוונא אגב קטמא ואע"ג דאיכא עליה שברי עצים מיתיבי ושוין שאם יש בה שברי פתילה שאסור לטלטל (פירש"י ר"י ור"ש שנדלקו בנר ישן) אמר אביי בגלילא שנו פרש"י בגלילא שחשובה להם שברי פתילה שאין בגד פשתן מצוי לכן הלכך לא בטלי ונעשה נר בסיס להם. ור"ת כתב דאין נראה אלא ה"פ בגלילא שנו שהיה להם רוב שמן ולהכי לא בטלי שברי פתילה אגב שמן ודברי רבינו כר"ת עכ"ל הב"י. ומ"ש ודברי רבינו כר"ת לא זכיתי להבינם ונעלמה ממני כוונתו ול"ע. והנה לרש"י הכ' שהפתילה חשוב להם משמע ודאי דאפי' גם השמן חשוב אפילו הכי אסור. ומכ"ש לפי מה שכתבו תוס' דגם שמן לא היה להם וא"כ

ט כיס המיוחד למעות התפור בבגד אם אין בתוכו מעות בטל לגבי הבגד ומותר ללבשו ואם שכח מע"ש ויש בו מעות ילך למקום המשתמר וינער שם דבכל זמן שהמוקצה בידו אינו מחוייב להשליך מידו תיכף אלא מותר לילך למקום שירצה להניחו שם (ועיין בכלל שקודם סי' ט"ז בדין זה ג"ע) ואם א"א לו לנער מ"מ מותר לטלטל הבגד כיון שהמעות אינו על עיקר הבגד וא"כ בטל הכיס לבגד אבל אסור ללבשו שמא יצא בו לר"ה ואם הוא בדרך עיין לעיל כלל נ"ד סי' ה' וה"ה אפי' הניח בכיס מעות בכוונה מותר לטלטל הבגד אבל אסור להכניס ידיו בכיס דהכיס הוא מוקצה כדין בסיס אבל בשכח מותר להכניס ידיו בתוכו דלא נעשה בסיס כדלעיל (שם):

י וכ"ז בכיס התפור בבגד וכן תיבה שבשלחן שקורין (טיש קעסטיל) המיוחד למעות וכיוצא בו ועשוי בענין שא"א להוציאו לגמרי מן השלחן וא"כ נתבטל לעיקר הבגד ולשלחן אבל כיס מעות הקשור בבגד וכן התיבה אם יכולין להוציאו לגמרי מן השלחן וא"כ כאו"א כלי בפ"ע לא נתבטל לבגד ולשלחן ואסור לטלטל הבגד והשלחן שהרי הם נעשים בסיס למעות אא"כ יש בתוכם ג"כ דבר היתר החשוב כדלעיל סי' ז' ח'. ונ"ל דאם יש בתוכו רק איזה פרוטות בטלים לגבי הבגד דאין אדם מבטל בגדו ושלחנו בשביל איזה פרוטות (ג) (שם):

יא נ"ל דאם הטיש קעסטיל תלוי בשלחן ועשוי להניח בתוכו לחם וסכינים ואירע שהניח בו מעות אפי' אין בו לחם וסכינים אע"ג דהטיש קעסטיל ודאי אסור לטלטל אבל מותר לטלטל השלחן שהרי גם הטיש קעסטיל הוא כלי שמלאכתן להיתר וא"כ נעשה השלחן בסיס לאיסור ולהיתר ומכ"ש כיון שאין המעות על עיקר הכלי וצ"ע. ואם הטיש קעסטל קבוע ברגלי השלחן ואינו תלוי בשלחן נ"ל דמותר לטלטל השלחן עם הרגלים אע"פ שאין דף השלחן קבוע ברגלים ומכ"ש כשמחובר עד שא"א לטלטלו בלא רגלים אבל הרגלים לבד אסור לטלטל (ד):

מטעמים

נשמת אדם

וא"כ שניהם היו חשובין מוכח דאסור. ולר"ת שכ' דהיה להם לרוב פשתן וגם שמן. וא"כ שניהן אינן חשובין ואפ"ה אסור וא"כ משמע דאם שוין בחשובו' אסור. ואפשר דכוונת הב"י דלרש"י משמע דתלוי בחשובות באיסור דאם האיסור חשוב אזי אסור אבל אם אין האיסור חשוב אע"ג שגם ההיתר אינו חשוב מותר. אבל לר"ת שכ' כיון דההיתר אינו חשוב אסור משמע אע"ג דגם האיסור אינו חשוב מ"מ אסור דלא כרש"י. והטור כיון דנקט תחלה כגון שההיתר חשוב לו משמע דוקא כשההיתר חשוב אזי מותר אבל שניהן שוין אסור ואף שמסיים אבל אם האיסור חשוב לאו דוקא אלא ה"ה בשניהן אינן חשובין אסור:

(ג) **נ"ל** דזה דומה לזה דאמרי' בביצה ולטלטל שיורי כוסות אגב כסא וכתב תוס' שם ובשבת מ"ז דכיון דשיורי כוסות לא חשיבי כלל נתבטל לגבי כוס אע"ג דאין בו שום דבר היתר וא"כ ה"נ אם הוא אדם שאינו חשוב לו כלל איזה פרוטות בטלים ודוקא אם אינם חשובים כלל כמש"כ בכללים:

(ד) **כתב** המ"א בסימן ש"י ס"ק ז' והוי יודע כו' מותר לטלטל השידה כיון שאינו על עיקר הכלי עכ"ל. ואף שלשון זה אינו בתוס' כמו שהעתיק המ"א. ולכאו' משמע דכולה מתני' איירי מדין מוכני ומותר לטלטל המוכני באינה נשמטת אבל השידה אסור לטלטל. וכן לשון הרא"ש בפי' המשנה פי"ח דכלים וז"ל אבל אם אינה נשמטת בטלה לגבי שידה וכיון שאין בשידה מעות מותר לגרור המוכני ובלבד שלא יזיז השידה ממקומה עכ"ל. ואפשר שכן דעת הרמב"ם בפירושו שם אבל המ"א העתיק לשון הרמב"ם וסובר דהרמב"ם מתיר לטלטל השידה (ודבריו בפירושו צ"ע כי לא זכיתי להבינם על בוריו) וכדברי המ"א מבואר בחי' רשב"א שבת:

ואמנם סוף דברי מג"א צ"ע. שהעתיק לשון המשנה בנשמטת ואין גוררין השידה ובמשנה איתא ואין גוררין אותה דמשמע דקאי על המוכני אבל השידה נראה לכאו' דמותר אפי' בנשמטת. וכל שכן הוא מסיפא דבאינה נשמטת שהמוכני הוא מן הכלי גופא ואפ"ה כיון שאינו מונח על עיקר הכלי מותר לגרור השידה לדעת מ"א ומ"ש ברישא דהמוכני כלי בפ"ע. וא"כ קשה למה יהיה אסור לטלטל השידה בשלמא המוכני אסור דכיון שהיא כלי בפ"ע נעשה בסיס אבל השידה אדרבה כיון שצריך לטלטל השידה אם כן המוכני הוא בסיס לאיסור ולהיתר שהיא השידה מה שאינו כן כשאין צריך לשידה רק להמוכני אזי הוא בסיס לאיסור לבד: אבל באינה נשמטת מותר לגרר אפילו המוכני דכיון דלא הניח על עיקר הכלי לא נעשה בסיס כלל ומותר לגרר אפי' המוכני ומכ"ש השידה:

ואמנם דינו של מ"א בכיס קשור או תיבה שבשולחן המיוחד רק למעות. דינו דין אמת לשיטת ר"ת שהביא הב"י שהביא המ"א כיון דיחדו לכך הוי מוקצה גוף אם אין עליו מעות. וא"כ כיון שהשולחן בסיס לתיבה הוי בסיס לאיסור ואסור לטלטל השולחן. ולא דמי למוכני דהתם כשרוצה לגרר השידה הוי המוכני בסיס לאיסור ולהיתר. משא"כ לשיטת המחבר דלא כר"ת או בתיבה שבשולחן שאינו מיוחד למעות אלא מניחים בתוכו לחם וסכינים ואירע שהניח בו מעות אפי' מדעת והתיבה נשמטת לגמרי מן השולחן אזי יש לו דין מוכני ואסור לגררו דהא נעשה בסיס. אבל השולחן מותר לטלטל שהרי השולחן בסיס גם לתיבה שהוא כלי המותר ואם אינה נשמטת לגמרי אזי אפילו התיבה לא נעשה בסיס כיון שאינו מונח על עיקר הכלי ומותר לגרר אפי' התיבה כנלענ"ד ול"ע דברי המ"א ולמעשה צ"ע. ודברי הרא"ש נ"ל שהוא מפרש מוכני הוא אופן. ור"ל להגביה ולגלגל האופן לצורך אע"פ שעי"ז מטלטל גם המעות. מ"מ הוי טלטול מן הצד לצורך דבר המותר משא"כ כשמטלטל השידה כדרכו אזי הוא טלטול גמור. ולולי זאת אין ביאור לדברי הרא"ש:

וז"ל הרשב"א בחי' שבת ד"ה ואין גוררין וא"ת זמן שיש מעות אע"פ שאינה נשמטת מפני מה גוררין אותה. תירץ ר"ת כשיש בשידה פירות והלכך באינה נשמטת ה"ל הכל כלי אחד ונעשה בסיס לאיסור ולהיתר ומותר לגוררה. וכדתנן נוטל אדם כלכלה כו'. ובתוס' פי' דכשהיא נשמטת אינו בטל לגבי שידה וכיון דנעשה בסיס לאיסור אסור לגוררה. אבל באינה נשמטת בטילה לשידה ואע"פ שהיא נעשה בסיס לאיסור לא חשבי' השידה כבסיס לו מפני שהמוכני טפל לשידה עכ"ל. ולפ"ז כ"ש בנשמטת דמותר לטלטל השידה דאזלינן בתר עיקר הכלי דבודאי בין בנשמטת או אין נשמטת אין חילוק דתמיד המוכני הוא טפל לשידה ואין השידה טפל למוכני. רק דהרשב"א כתב דבאין נשמטת והיה מן הדין לאסור לטלטל אף השידה דבזה אין שייך לומר שהמוכני בסיס גם לשידה שהיא היתר כיון שהכל כלי א'. ומש"ה כתב הרשב"א דלר"ת שיש בו פירות. והרשב"א כ' דהמוכני בטל לגבי השידה דכיון שהוא רק טפלה לשידה וכיון שאינה נשמטת מותר לגרר דלא נעשה בסיס למעות כיון שאינו מונח על עיקר הכלי. אבל בנשמטת אזי אין המוכני בטל לשידה ואסור לגרור המוכני בפ"ע אבל בודאי אם צריך לטלטל השידה מותר לטלטל עם המוכני שהרי המוכני הוא

בסיס

יב מטעמים שבארנו נתבאר שלא אסרו מוקצה אלא בטלטול אבל בנגיעה מותר כשהוא לצורך דבר המותר ובלבד שלא יניד אותה בידים לפיכך מותר לישב על אבנים וקורות גדולים שאינם זזים ממקומם מחמת ישיבתו (סי' ש"ח מ"א ס"ק מ"א) וכן מותר ליגע בשולחן ועמוד אע"פ שנרות קבועים בו אבל אסור ליגע במנורה תלויה וכן בביצה שנולדה שמא יתנדנד קצת אבל מותר לכפות עליו כלי אם לא נוגע בו ואם דבר היתר מונח על המנורה מותר ליטלנה משם אע"פ שעי"ז יתנדנד המנורה דהוי טלטול מן הצד כמו שנבאר בסי' שאח"ז וכן מותר לטלטל מוקצה ע"י נפיחה (ש"ח) :

יג לא אסרו לטלטל אלא כדרכו בידים אבל טלטול מן הצד שאין מטלטל המוקצה בידו כגון שהטמין פירות בדבר מוקצה וגם מקצתו מגולה או שיוכל לתחוב בו דבר וליטלו בענין שא"צ לטלטל המוקצה בידים נוטלו ושומטו אע"ג דעי"ז נופל המוקצה ממנו כיון שא"צ כלל להמוקצה אבל כשכולה טמונה בו אסור ליטול שהרי צריך לפנות המוקצה ואם המוקצה הוא כלי שמותר לטלטלו לצורך מקומו אפי' בכה"ג טמון בתוכו מותר לפנות. ודוקא כשצריך לדבר ההיתר אבל לטלטל לצורך המוקצה שלא תפסד אפי' בטלטול מן הצד אסור (סי' ש"א) :

יד אם אינו צריך לטלטל בידים כלל אלא בגופו או ברגליו אפי' בשביל דבר המוקצה מותר דזה לא נקרא אפי' טלטול מן הצד ולפ"ז בשנר הלב וכיוצא בו מונח על הארץ מותר לדחפו ברגליו (ה) ויש אוסרין (ש"ח מ"א ס"ק ז') :

טו מתוך זה יתבאר דמה שנוהגין למכור בשבת ולקבל המעות בכלי או שנוררין בסכין מ"בד הרעה הגדולה של מקח וממכר כמה סמיות עיניהם דדוקא כשמטלטל ההיתר והמוקצה נופל מאליו מותר ודוקא לצורך דבר המותר אבל הכא שאין כאן אלא לצורך המעות אין שום ס' שהוא איסור גמור (ו) :

טז נוטל אדם את בנו בחצר אע"פ שיש בידו אבן אם התינוק יש לו געגועין על אביו ואינו יכול להיות בלא אביו ואם ישליך האבן מידו יצעק התינוק דכיון שיש בו חשש חולי התירו אבל בלא"ה אסור ודוקא אבן אבל אם בידו מעות או שאר דבר מוקצה שמקפיד עליו אע"פ שהמעות ביד התינוק רק שאוחז התינוק בידו והתינוק מהלך ברגליו אסור דחיישינן דלמא נפיל ואתי לאתויי. בלבוש כ' לאתויי ד' אמות וע"כ הוא ט"ס אלא שיטפיה דלישנא דהא מיירי בחצר כמש"כ רש"י דבר"ה אסור לשאת התינוק אלא ר"ל דאתי לאתויי שיטול הדינר ויש מתירין גם בזה ולא אסרו אא"כ נושא התינוק עם המעות דיאמר כשם שמותר לטלטל המעות ביד התינוק ה"נ מותר לטלטל המעות בשביל התינוק (סי' ש"ט) :

יז כל דבר שיש לחוש שיזיקו בו רבים או תינוקות אפי' מונח ברה"ר מותר לטלטל בפחות

נשמת אדם

בסיס לשידה שהוא כלי היתר וגם למעות והוי בסיס לאיסור ולהיתר. ואינו דומה למה דאיתא בדף מ"ז בשבת הנח לשמן ופתילה דנעשו בסיס כמו שכתבו תוס' שם. וגם ז בסיס שולחן שרגלים שלו כמין תיבה באופן שאין השופלאד תלוי בשולחן כלל. וא"כ הוי ממש השולחן כשידה והרגל כמוכני וכפי' תוספת ורשב"א שהוא כן שהשידה יושבת עליו ואם כן כשצריך לתיבה אסור לטלטל התיבה שהרי כיון שאינה מחוברת לשולחן אינה בטלה לשולחן והוי בסיס. אבל אם כשצריך להעמיד השולחן עם התיבה במקום אחר ואינו יכול לנער המעות מותר לטלטל גם התיבה וכדפרישית. דהא דאיתא במתני' בנשמטת ואין גוררין אותה י"ל המוכני לבד אבל לצורך השידה מותר שהרי התיבה נעשית בסיס גם לשלחן שהוא היתר. וכדאיתא בסימן ש"ט ס"ג וש"י סעיף ס"ט. ובשופלאד התלוי בדף השלחן נ"ע שגם השלחן נעשה בסיס לשופלאד והשופלאד למעו' כמו השלחן שנעשה בסיס למנורה והמנורה לנרות דאסור לטלטל השולחן כ"ז שהנר דולק כדאי' בסי' רע"ז. או אפשר י"ל דדוקא במנורה שהוא מלאכתו לאיסור ע"כ לא מיקרי השולחן בסיס לאיסור ולהיתר כיון שההיתר שהיא המנורה היא גופה דבר שמלאכתו לאיסור. משא"כ השופלאד שעשוי לסכינים ולחם ואירע שהניח בו מעות. י"ל שהשולחן הוי בסיס לשופלאד שהוא כלי היתר. ונראה דבזה אסור אא"כ מונח שם סכינים ולחם וכדומה אבל בדין ראשון שאין השופלאד תלוי בשולחן אלא שקבוע ברגלים והשולחן מונח עליו נראה להתיר אפילו באינו מחובר וכ"ש במחובר. וכן הדין שכתב המ"א בכיס תפור ובשופלאד היא אמת. רק אם עשוי השלחן שמונח על תיבה ואין השופלאד תלוי בשולחן. נ"ל דיש להתיר דזה דומה ממש לשידה ונשמטת דמותר לטלטל השידה. רק המוכני לבד אסור לטלטל וכמו שכתב כנלע"ד :

פחות

(ה) כ"כ הרא"ש בפרק כירה סי' י"ט הקשה דמחלק הרי"ף בטלטול מן הצד דמותר לצורך דבר המותר אבל אם היא לצורך דבר האסור אסור והקשה ר' יונה מקש שע"ג המטה לא ינענע בידו אבל מנענעו בגופו. והא התם הטלטול לצורך הקש שהוא מוקצה ואפ"ה מותר בטלטול מן הצד. ותירץ הרא"ש וז"ל דהתם אף טלטול אין כאן דאינו מטלטל אלא בגופו כלאחר יד עכ"ל וע"ש. והר"ן תירץ כיון שהוא לצורך השכב עליו הוי לצורך דבר המותר וא"כ מוכח דהרא"ש אפי' לצורך דבר האיסור מותר לטלטל בגופו דגרע מטלטול מן הצד וכ"כ הב"י ר"ס ש"ח בכללים. ולפ"ז הא דאיתא בשבת קכ"ז עושה שביל בכניסתו וביציאתו ל"ד כשצריך לילך בדרך הלוכו אלא אורחא דמלתא תני. ועיין מ"א ר"ס ש"ח ס"ק ז' וכ"כ להדיא בסימן ש"ב סעיף י"ח. וכדאיתא בב"י סי' ש"ח בכללים ומ"ש המ"א סי' ש"א ס"ק כ"ד דלהרא"ש אסור לצורך מקומו היינו בטלטול ביד אבל בגופו דגרע מטלטול מן הצד מותר להרא"ש. אבל לדעת הר"ן דאפילו בגופו הוי כטלטול מן הצד בידיו ואינו מותר אלא לצורך דבר המותר. ונראה לי דכן דעת רש"י שכתב במתניתין הקש שעל גבי המטה דף קמ"א דהוי טלטול מן הצד ע"ש משמע דס"ל כהר"ן. ולפ"ז הא דעושה בו שביל דוקא בדרך הליכתו דלא מחזי כלל כטלטול :

(ו) מ"ש הט"ז בסי' ש"ח ס"ק י"ח. נ"ל דאין לסמוך בזה כלל ואינו כלום והט"ז בעצמו סותר דבריו בסימן ש"א ס"ק ב' דכתב להדיא דאסור לדחוף מוקצה בקנה וכ"ש לגרר אותו. ונ"ל דלא דמי למ"ש בסימן ש"ח דהתם עכ"פ עושה לצורך דבר היתר לפנות השולחן והוי טלטול מן הצד לצורך דבר המותר. אבל לצורך דבר האסור בזה מיירי בסימן ש"א. וא"כ פשיטא דאסור טלטול מעות ע"י בגד [illegible] דלכ"ע אסור :

פחות מד' אמות וכן אם נשבר כלי זכוכית בבית וכיוצא בו במקום שיש לחוש שיזוקו בהם בני אדם מותר לטלטל להוציאו (ש"ח סעיף י"ח) :

יח מת בשבת נוהגים להגביה אותו מעל הכרים ע"י נכרי אך במקום שאין לחוש שיסריח ויש למחות בידם רק לשמוט הכר מתחתיו (מ"א סי' ש"א) ובמקצת מקומות נוהגין להעצים עיניו ולריישר אבריו שלא יתעקמו ואומרים דאיתא בזוהר שהוא סכנה וכל זה אין לו שורש על פי הדין ואף בזוהר לא נזכר סכנה אלא בעינים וא"כ ליישר האברים אין לו שום סמך. ואם הוא מלוכלך בטיט וצואה עד שמאוס בעיני רואיו מותר לטלטלו ע"י ככר או תינוק או ע"י כסותו ולרחצו במים בידו אבל לא ע"י מפה משום סחיטה אבל בלא"ה אסור אפי' ע"י נכרי ואסור לטלטל המת לצורך כהנים או לצורך מצוה אפי' ע"י ככר ותינוק אבל ע"י נכרי מותר או בטלטול מן הצד דהיינו להפכו ממטה למטה אפי' ע"י ישראל. ודוקא אם הקרובי' רוצים אבל א"י לכופן להוציאו מן הבית אם לא שהכהן חולה שאינו יכול לצאת מן הבית כופין הקרובים להוציאו כדי להציל הכהן מאיסור ואם הוא נפל דליכא משום כבוד כופין הקרובים להוציאו מן הבית בשביל כהנים ע"פ אופנים המבוארים (סי' ש"א) :

יט היתר זה ע"י ככר או תינוק לא מצינו אלא במת אבל לא בשאר דברים המוקצים מגופו אבל כלי שמלאכתו לאיסור יש מתירין לטלטלו ע"י ככר או שיניח עליו שאר דבר היתר אם חושש שיפסד במקום זה ויוכל לטלטלו למקום אחר שהרי גם בהש"מ היה לו היתר עכ"פ לטלטלו לצורך גופו ומקומו אבל המנורה שהדליקו עליו נרות בהש"מ אע"פ שהוא כלי כיון שהדליקו עליו בהש"מ נעשה כמוקצה מגופו ולכן אפי' אם הניח עליו דבר המותר מע"ש כדי שיהיה בסים לאיסור ולהיתר לא מהני שהרי ידוע שהנר חשוב לו בלילה יותר מדבר שמונח על המנור' (ט"ז סי' י"א) וכן סחורה שירדו עליה גשמים בשבת אסור לטלטל ע"י ישראל אפי' ע"י ככר ולכסותה אם יש נכרי מוטב ואם לאו מותר הישראל לכסות (של"ח) :

כ ודוקא בהפסד שאינו בהול עליו כירידת גשמים שיכול לקרות לנכרי לטלטלן או לכסותן בעצמו אבל היזק שבא פתאום על אדם כגון דליקה או שמתירא מגנבים וגזלנים מותר לטלטל אפי' מעות ע"י ככר או דבר המותר ויש מתירין אפי' בלא דבר המותר (סימן של"ד סעיף ב' וסעיף י"ז) :

כא כל דבר מטונף כגון רעי וקיא וצואה בין של אדם או של תרנגולים וכיוצא בהם אם הם במקום דריסת רגלי ב"א או שמאוס לו מותר לסלקן לצדדין או להוציאם לאשפה אפי' בלא כלי ואם אינו במקום דריסת רגלים אלא שירא שהתינוקות יתלכלכו בו אסור להוציאו אפי' בכלי או לסלקו אלא יכפה עליו הכלי. ומ"מ אם הכלי מלא וא"א לפנות עליו מותר להוציאו לאשפה ולהחזירו משום כבוד הבריות (סי' ש"ח) :

כב כשהוציא גרף של רעי או עביט של מי רגלים כל זמן שעדיין בידו מותר להחזירו כדין כל מוקצה שבעודו בידו מותר לטלטלו למקו' שירצה ולאחר שהניחו מידו אסור להחזירו דמאוס כ"כ דלא חזי למידי אא"כ נותן לתוכו מים ובלבד שיהיה המים ראויין לבהמה דאל"כ גם המים הם כגרף עצמו וכיון שהמים ראוים מותר לטלטל הכלי אגבן כדלעיל (שם) :

כג בזמה"ז מותר לזמן לנכרי ואם השקוהו יין מותר לטלטל אפי' נשאר בו פירורי הפת שנשרה ביין האסור בהנאה מ"מ בטלים לגבי הכוס ומותר להדיחו אח"כ דאינו אלא כמסיר גרף של רעי ולכן איסור שנגע בהיתר או כלי מותר להדיח כיון שגוף הכלי הוא מותר אינו רק להסיר האיסור ואינו דומה למטביל כלי דהתם גוף הכלי אסור :

כד כשיורדים גשמים על דברים המוקצים עד שנמאס הבית מותר להוציאן אפי' אם היו מונחים במקום שאינו משתמש שם אם יהיה לו פסידא מותר לקבוע דירתו שם כגון להכניס שולחנו או מטתו שם כדי שתמאס לו ואז מותר להוציאן וכן עכבר שנמצא באוכלין מותר לזרוק לחוץ (שם) :

כה כבר כתבנו דאסור לבטל כלי מהיכנו דהיינו שיקח כלי שמותר לטלטל וליתנו תחת המוקצה שיפול בתוכו דכיון דאז אסור לטלטל כלי ההיתר דומה באילו חברו בטיט (דף מ"ג כרס"י) ולכן אסור ליתן כלי תחת תרנגולת שיפול הביצה לתוכה ואפי' נותן כלי תחת מוקצה ע"מ שישמוט תיכף הכלי מתחתיו אסור דאפי' לפי שעה אסור לבטל כלי מהיכנו ומ"מ במקום הפסד מרובה מותר אפילו לבטל לכל השבת (סי' רס"ו) אבל מותר לכפות כלי על המוקצה שלא תפסיד ובלבד שלא יגע הכלי במוקצה שמא ינענע אותה (סי' שקי"ג) ולכן כופין סל לפני אפרוחים כדי שיעלו וירדו וכל זמן שהן עליו אסור לטלטלו ואם היו עליו בהש"מ אע"פ שירדו אסור לטלטלו :

כו נותנין כלים תחת הדלף שדולף דרך התקרה וכיוצא בו בשבת ואם נתמלא שופכו ומחזירו למקומו והוא שיהא הדלף ראוי לרחיצה אבל אם אינו ראוי אסור שאין מבטלין

בלי מהיכנו ואם נתן כלי תחת דלף שאינו ראוי לרחיצה ומאוס עליו מותר לטלטלו עם המים המאוסים כדין גרף של רעי לעיל סי' כ"א אבל לכתחלה אסור ליתן שם הכלי כדי שיהיה כגרף ויוציאנו שאין עושין גרף של רעי לכתחלה (סל"ח) . ונ"ל דבמקום צורך גדול יש לסמוך על הטור דמתיר אפי' באינו ראוי (ועיין נס"ז) :

כז לטלטל מוקצה לצורך מצוה אם ע"י טלטול זה מקיים המצוה כגון ששחט ביו"ט וצריך לכסות ואין לו עפר מוכן מותר אבל אם אינו כך אלא שעי"ז יוכל לקיים המצוה אח"כ אסור כגון שירדו גשמים על סוכתו וכבר פסקו הגשמים ועדיין מטפטף ולכן אם אינו יכול לאכול בסוכה אסור לנער הסכך כדי שיפלו המים למטה לא מבעיא להגביה הסכך ולטלטל אסור משום סתירת אהל אלא אפי' להכות עליו בידו אסור שהרי מנענע בידו והוי טלטול ממש ואסור שהרי אינו מקיים עי"ז המצוה אלא שהוא מכשירי מצוה ולכן אסור אבל להכות עליו במקלות שאינם מוקצים הוי טלטול מן הצד ומותר כדלעיל סי' י"ג י"ד (ז) ואפי' אם עי"ז מקיים המצוה דמותר דוקא בסתם מוקצה אבל אם הוא מוקצה מחמת גזרה כגון לולב שנתלש ביו"ט אפי' ע"י נכרי כיון דכל מחובר אסור שמא יעלה ויתלוש אפי' בי"ט ראשון ואע"ג דבעידנא דמטלטל מקיים המצוה · ואפי' בסתם מוקצה ומקיים המצוה דמותר דוקא אם בעידנא דמטלטל מקיים המצוה אבל אם הטלטול קודם אסור ולכן אסור לטלטל חמץ שנמצא ביו"ט של פסח כדי לבערו (ועיין בסי' תמ"ו) :

כלל סח דין במקום שמותר לחלל שבת (סי' שכ"ח) :

א כל חולי שיש בו סכנה מחוייב כל אדם לחלל שבת בשבילו בכל מלאכות ובלבד שתהא הרפואה ידוע ע"פ מומחה או שידוע לכל שהיא רפואה בדוקה ומותר לכבות הנר בשביל שישן החולה שיש בו סכנה (רע"ח) :

ב כשמחללין שבת על חולה שיש בו סכנה אם אפשר לעשות בלא דיחוי ובלא איחור ע"י שינוי או ע"י נכרי עושין אבל במקום דיש לחוש שיתעצל הנכרי או יתאחר כשיעשה ע"י שינוי אסור לעשות ע"י נכרי אלא ע"י אנשים גדולים מישראל וכל הזריז לחלל ה"ז משובח ואסור לשאול בכל אלא כיון שידוע שצריך לדבר זה ע"י רופא מומחה או מה שידוע לכל שצריך לו חייב לחלל שבת ואם רצו י' בני אדם לעשות דבר אחד להביא שכל אחד לא ידע מחבירו יש להם שכר טוב :

ג כל מכה של חלל מהשינים ולפנים ושינים עצמן בכלל דהיינו שנתקלקל אחד מאברים פנימים מחמת מכה או בועה וביוצא בזה אפי' אין כאן מומחה וגם החולה אינו אומר כלום אעפ"כ מחללין שבת :

ד מכה שעל גב היד ועל גב הרגל ומי שנשכו כלב שוטה וארי ואפי' אם הוא ספק אם יש בו סכנה ה"ה כמכה של חלל :

ה מכה שנעשית מחמת ברזל ושחין הבא בפי הטבעת וכן כל מיני חולי שבא לו קור וחום בפעם אחת שקורין (ווידלין) מחללין עליו שבת אבל קדחת הרגיל ר"ל שידוע שאין בו סכנה כלל אין בכלל זה ואסור לחלל עליו שבת ע"י ישראל ומ"מ כל צרכיו נעשה ע"י נכרי :

ו כל חולי ומכה שהרופאים אומרים שהוא סכנה אע"פ שהוא מבחוץ מחללין ואפילו רופא אחד אומר צריך ואחד מכחישו הולכין להקל ומכ"ש כשהחולה אומר שצריך אע"פ שהרופא אומר א"צ שומעין להחולה אם לא שהרופא אומר שהרפואה זו יזיק לו אין מחללין אבל בסתם שאין כאן מומחה וחולה אינו אומר כלום כיון שאינו מכה של חלל אין מחללין עד שיאמר א' מהם שצריך חילול או שיאמר שהוא סכנת נפשות :

נשמת אדם

(ז) בסימן תל"ח במ"א ס"ק ל' כתב דמוקצה מותר לטלטל לצורך מצות כסוי · וכן צריך הש"ס בסוכה מ"ב טלטול בעלמא הוא ודחי שבת . והקשו תוס' דלולב הוא מוקצה. אך ע"כ צריך לחלק שהרי שופר של ר"ה אין מפקחין עליו גל של אבנים בסי' תקפ"ו · ובסוכה מ"ג שהכנסו הערבות תחת אבנים ופרש"י שהיו יודעים שלא יטלטלו חכמי' האבנים . (ועיין סימן תמ"ו) וע"כ צ"ל דשאני כיסוי שבזה המוקצה מקיים המצוה . וכן בטלטול הלולב מקיים המצוה משא"כ בטלטול אבנים אינו מקיים עדיין שום מצוה עד שיתקע בשופר ויגביה הערבה . וא"כ ה"נ בטלטול הסכך אינו מקיים מצות סוכה עד שישב בה . אך צ"ע דא"כ מ"ש הגמרא בפסחים ס"ט על הזאה שאין דוחה שבת · ופריך טלטול בעלמא הוא והיינו טלטול מוקצה שהאזוב ומי חטאת אינו ראוי לכלום והולך לשום גברא שמא יעבירנה . ומאי קושיא הא התם אין הזאה מצוה כדאמרינן בהדיא שם דהוי מכשירי מצוה כדי שיוכל לעשות פסח . וא"כ אסור לטלטל מוקצה כמו גבי שופר . וצ"ל דאזוב ראוי ולפ"ז צ"ע בסימן תמ"ו בהמוצא חמץ ביו"ט דאסור למה לא נתיר לו לבוערו נקיים מצות תשביתו כמו מצות כיסוי דיכול ג"כ להמתין עד הערב . וצ"ל דס"ל דאין ביעור חמץ אלא שריפה . ועיין בהלכות י"ט כלל ק' בנ"א סי' ב' . ולפי מ"ש בש"ע סימן תמ"ו נסתיר לטלטל החמץ ביו"ט שני נקיים מצות ביעור חמץ א"כ י"ל דה"ה בכל מוקצה מותר לטלטל ביו"ט שני לקיים מצוה דאורייתא . ואמנם דוקא בסתם מוקצה אבל במוקצה שאסור משום גזירה אע"פ שמקיים המצוה ע"י טלטול זה אפ"ה אסור וכגון לולב שנתלש ביו"ט אפילו ביו"ט ראשון אסור ליטלו לצאת בו דכיון דמוקצה דמחובר אסור משום שמא יעלה ויתלוש העמידו חכמים דבריהם כדאיתא בסי' תרמ"ט :

ובה"ג

ז אבל מכה של חלל א"צ אומד ואפילו אין שם בקיאין והחולה אינו אומר כלום עושין כל מה שרגילין לעשות לו בחול ומשמע אפילו אין בו סכנה במניעת הדבר ההיא (כנ"ל במ"א ק"ד ועיין סימן ט') ודוקא בסתם אבל כשיודעין ומכירין באותו חולי שממתין וא"צ חילול אפילו מכה של חלל אסור לחלל שבת (עיין נ"ח סימן ג') אע"פ שאינו רופא מומחה אלא סתם ישראל שאומר שמכיר חולי זה וצריך לחלל עליו שומעין לו ודוקא כשאין רופא מומחה מכחישו ודוקא סתם ישראל אבל נכרי שאינו מומחה אין מחללין על דבריו כיון שאינו מכה של חלל :

ח אם החולה אינו רוצה לקבל התרופה כופין אותו :

ט חולה שיש בו סכנה שצריך לחממו ואפשר לחממו בבגדים י"א כיון שהוא מסוכן אע"פ שאפשר לחממו בלא"ה מותר לעשות מדורה . ויש אוסרין ומ"מ נ"ל דאם הדבר בהול יש לסמוך על המקילין :

י היה צריך לבשר לאלתר ויש כאן בשר טרפה או נבלה נותנין לו נבלה ואין מאחרין עד שישחטו ואם אין הדבר בהול כ"כ שוחטין לו ואין נותנין לו נבלה כיון דבלא"ה דחוי שבת אצל חולי אצל שאר מלאכות ועוד דאכילת איסור נבלה וטרפה בכל כזית וכזית חשוב איסור חמור יותר מחילול שבת בפעם א' אבל כשצריך להחם יין ואין הדבר בהול מחממין ע"י נכרי אע"פ שיתנסך היין כיון שאיסורו מדבריהם (עיין א"ר סק' בשם רדב"ז דאם אין סתונה קן מוטב שיאמר לנכרי לנגוע ע"ש ואמנם נ"ע דזהו דוקא לטעם רא"ש אבל לטעם ר"ן נ"ש שכתב שאיסור זה חמור משבת וצ"ע) :

יא נ"ל דאם אין הדבר בהול אין מבשלין ועושין שאר מלאכות רק מה שצריך עכשו ובצמצום אבל אם הדבר בהול אין מדקדקין בכך שלא יבא לידי דיחוי ועכוב (סימן שכ"ח סעיף ט"ז) :

יב מי שרוצים לאנסו לעבור עבירה גדולה אין מחללין עליו שבת כדי להצילו ודוקא שרוצים לאנסו לעבור פ"א אפי' עבירה חמורה מאד אבל אם רוצים לאנסו להוציאו מכלל ישראל ולהמיר אותו מצוה על כל אדם לחלל עליו שבת אפילו במלאכה דאורייתא להשתדל בהצלתו ואפי' הוא ספק שמא לא יועיל בהשתדלותו כמו ספק פיקוח נפש דכמו שמחללין שבת על חולה דאמרינן מוטב שיחלל שבת א' כדי שישמור שבתות הרבה ה"ה הכא ודוקא בשרוצי' לאנסו אבל היכא דפשע באיסור דאורייתא אין אומרים לאדם חטוא בשביל שיזכה חבירך ומ"מ באיסור דרבנן כגון ללכת חוץ לתחום ולרכוב ע"ג סוס א"ר מתיר סי' ש"ו ועיין בסי' רס"ו במ"א שם לענין רכיבה :

יג וכ"ז בגדול אבל אם שמע שרוצים לאנוס בנו הקטן צ"ע אם מותר לגדול לחלל עליו שבת כמו בפ"נ או שמא כיון שעכשיו כשהוא קטן אין מצוין עליו להפרישו אסור לחלל (ח) ונ"ל דבאיסור דרבנן מותר ובדאורייתא עיין נ"א :

יד ולהציל את הצבור נמי מותר לחלל שבת (עיין מ"א ס"ס ש"ו וס"ק כ"ס כי מסתלקי' דר"א שמתיר ענדו אינו מוכח אלא באיסור עשה וצ"ע) ודוקא להציל מגזרה שנזרו ח"ו לבטל מצוה אבל להצילם מסכנת נפשות אפי' בשביל יחיד וקטן מצוה לחלל שבת וכן בכל דבר שיש לחוש שיבא מזה סכנה מותר לעבור איסור דאורייתא להלל שבת ומכ"ש דמותר לכבות דליקה במקום שיש לחוש שיזיק זקן או חולה או ילד וביוצא בו (סל"ד) :

טו מי שנפלה עליו מפולת ספק חי ספק מת מחללין שבת ומפקחין הגל ובודקים עד חוטמו . ואם לא הרגישו בחוטמו חיות אז ודאי מת לא שנא אם פגע בראשו תחלה לא שנא פגע ברגליו תחלה לעולם מפקחין עד חוטמו ואפי' מצא עליונים מתים לא יאמר כבר מתו התחתונים אלא מפקח שמא הם חיים עדיין (סכ"ח) :

טז יולדת היא כחולה שיש בה סכנה ומחללין עליה שבת לכל מה שצריכה קוראין לה מילדת ממקום למקום ומדליקין לה נר אפי' היא סומא ואע"פ שיכולין לעשות לה בלא נר דשמא תרגיש שלא הדליקו ותחלש דעתה ומ"מ כיון שכאב היולדת הם דברים טבעים ואין א' מאלף שמתה מחמת לידה ולכן כל מה שיכול לעשו' ע"י שינוי עושין ומשעה שמרגשת קצת ואפי' בספק מותר לקרות המילדת ואפי' מחוץ לתחום אבל לחלל בשאר דברים אסור

עד

נשמת אדם

(ח) ובא"ר כ' פשוט להתיר ומשמע אפי' באיסור דאורייתא וסבית ראיה מעירובין ק"ג דכהן שעלתה בו יבלת חבירו חותכו בשיניו והא התם שאין על הכהן שום חיוב לעבוד ואפ"ה כדי לזכותו מותר חבירו לחלל שבת . וא"כ ה"ה בקטן ע"ש · וראיה זו אינו אלא לאיסור דרבנן שהרי התם דוקא בשיניו מותר אבל בכלי אסור כיון שהוא דאורייתא ע"ש להדיא בגמרא . ונ"ע בגיטין מ"א ובשבת ד' דמייתי תוספת ראיה מהכא לאיסור דאורייתא · ונ"ל דלא מייתי אלא לענין היכא דלא פשע אמרינן חטוא בשביל שיזכה ודוקא בדרבנן · והנה נ"ל דאם הוא ודאי שע"י שיתחלל שבת יצילנו מותר לחלל אף על קטן וראיה מיומא פ"ה ע"ב דיליף ר"א דפ"נ דוחה שבת ק"ו מכל גופו פרש"י ומה מילה שהוא תיקון א' מאבריו של אדם דוחה שבת לפי שחייבין עליה כרת לאחר זמן . וכ"ה בתוספתא ס"פ ט"ז דשבת עכ"ל · ואיתא התם אמרו לו מה התם ודאי לא ספק כו' . וכ"ה בגמרא דיומא שם במימרא דרבא על כל פנים מוכח דבודאי סכנה מחללין שהרי מה דאיתא בתוספתא לפי שחייבין עליה כרת ע"כ לא קאי לא על האב ולא על ב"ד שהם אינן חייבין כרת אלא הערל שלא ימול כשיגדל ומשמע מזה שמחלל עליו שבת עכשיו כדי שלא יבוא לידי כרת . וה"ה מחללין אם יצילנו בודאי כדי שלא יבוא לידי איסור כרת :

צריך

עד שתשב על המשבר או משעה שהדם שותת ויורד או משעה שאין בה כח להלך עד שחברותי' צריכין לשאת אותה בזרוע וכיון שנראה בה אחד מכל אלו מחללין עלי' שבת (ס"ו):

יז כל ג' ימים ראשונים אפי' אמרה אינה צריכה מחללין עליה שבת ולא חשבינן מעת לעת אם חברותיה אומרין שצריכה אפי' ליבא חכמה ורופא עושין לה שהדברים שעושין להיה בחול ידועים הם אפי' אוכלת מאכל בריאים אמרינן שאינה מרגשת לשעתה ואם תאכל צונן תסתכן. אבל אם חכמה ורופא אומרים א"צ שומעין להם שהרבה יולדות שאין עושין להם חמין בכל יום. וכן נוהגין עכשיו שאוכלין חמין של אתמול (מ"א) מג' ועד ז' אם אמרה אינה צריכה ואפי' שחברותיה אומרים צריכה אין מחללין אבל אם רופא אומר שצריכה מחללין (כמ"א סימן ש"ל סק"ט יש ט"ס והרפס שלא במקומו אלא קאי על מג' ועד ז' וז"ל כמו שכתבתי) ומז' ואילך ה"ה כחולה שאין בו סכנה ומותר לעשות צרכיה ע"י נכרי עד שלשים יום (שם):

יח עושין מדורה ליולדת כל שלשים יום ואפי' בתקופת תמוז אם יש לה צער צנה שידוע שמסוכנת בצנה (שם):

יט לפדות חבירו משביה אם יש לחוש אפי' בספק שמא יתבטל נ"ל דאין ספק דמותר למנות המעו' בידו ממש דאם התירו איסור מוקצ' משו' הפסד הבא פתאום כדלעי' במלאכת שבת כלל ס"ו ובהוצא' כלל נ"ב כ"ש אבידת גוף חבירו ואמנ' אם הדבר ברור שלא יתבטל עד למחר אסור למנות המעות וביוצא בו (וע' בב"י ובד"מ ס"ס תקמ"ד שכ' דבחה"מ מותר למנות משמע דבשבת אסור. וכ"ל דמיירי שאין חשש כלל שיתבטל וע' בפסחים פ' האשה וכן מי שהבטיחוהו להוציאו מבית האסורין דע"ג דאיכא למיחש משום פיסא דבר כו' וביותר לדעת הירושלמי שהביאו שם תוספת):

כלל סט דין חולה שאין בו סכנה ורפואה בשבת (סי' שכ"ח):

א חכמים גזרו מלעשות רפואה בשבת אפי' דבר שאין בו משום מלאכה או שמוכנת מע"ש דאם נתיר לו לעשות רפואה המוכנת מע"ש יטעו לומר שמותר לשחוק הסממנים בשבת וחייב משום טוחן ואם ימרח רטיה חייב משום ממחק ואמנם לא השוו גזרותיהם בזה אלא שחלקו לפי הענין יש שאסרו לגמרי ויש שהתירו ע"י נכרי דוקא ויש שהתירו אפי' ע"י ישראל הכל לפי הענין:

ב מי שיש לו מיחוש בעלמא רק שיש לו איזה כאב והוא מתחזק והולך כבריא אע"פ שיש לו קצת צער אסור לעשות שום רפואה אפי' ע"י נכרי (א):

לפיכך

נשמת אדם

(א) צריך: אני להאריך קצת בזה בסי' שכ"ח סעיף א' מוסכם מכל הפוסקים דמי שיש לו מיחוש בעלמא והוא מתחזק והולך כבריא אסור לעשות לו שום רפואה ואפי' ע"י א"י גזרה משום שחיקת סמנים ושמא ימרח רטיה וחייב משום ממחק ומבואר במ"א בשם רמב"ן. והביאו הב"י ריש סי' שכ"ח וכ"כ הר"ן בפ' ח' שרצים דאין מתירין לו כלום. וכ"כ בא"ח סי' ש"כ בהדיא בשם רשב"א ז"ל והחושש בעצמו שאינו נופל למשכב אסור לעשותו ע"י א"י ואפי' באיסורין דרבנן וכ"כ המ"א בס"ק י"ב גם מוסכם מכל הפוסקים דחולי שכולל כל הגוף או אפי' אינו חולי אלא שיש לו כאב גדול באחד מאיבריו ועי"ז מצטער מאד בכל גופו אע"פ שלא נפל למשכב מותר לעשות לו כל הרפואות ע"י א"י אפי' במלאכה דאורייתא וכמ"ש הרמ"א בסעיף ג' דהחושש בעיניו ומצטער עליו ומחמת זה חלה כל גופו. ר"ל שכל גופו כואב לו מחמת יסורין. מותר לרפואתו ע"י א"י אע"ג דהוי מלאכה דאורייתא חובל לרפואה. וכדאמרי' כל צרכי חולה שאין בו סכנה אומר לא"י ועושה דבמקום צער גדול לא גזרו חכמים על גזרה זו דשחיקת סמנים. אבל ישראל אסור לעשות שום מלאכה דאורייתא לכ"ע אא"כ יש בו סכנת נפשות. ואפי' משום סכנת אבר א' לחלל באיסור דאורייתא אסור. (עיין בהגמ"ר פ' י"ז דשבת דף פ"ד ע"ב מה שתמה הראב"י על ר"ת בדאבון אבר א') ואם יש סכנת אבר אע"פ שהוא בריא לכ"ע מותר ע"י א"י אפי' במלאכה דאורייתא ואיסור דרבנן אפי' ע"י ישראל. כדמוכח מהסוגיא דעין שמרדה שהביאו הט"ז ס"ק י"א. ואף שהב"י פי' בדברי רמב"ם לאיסור כ"כ בש"ע והוא סי"א שהאחרון בסעיף י"ז. מ"מ הרי בעצמו כתב דנראין דברי סברא השלישית. ואמנם אם אין כאן סכנת אבר רק שמצטער כל גופו ע"י הכאב. אם מותר לעשות לו רפואה ע"י ישראל דעת הר"ן דאסור. דדוקא ע"י א"י מותר אבל ע"י ישראל אפי' באיסור דרבנן אסור. והביאו הא"ה מבואר כ"ב דאמימר אמימר כחל עינא מא"י בשבתא א"ל ר"א מאי דעתך דכל צרכי חולה עושין ע"י א"י מר עמיך ופתח א"ל מסייע אין בו ממש. וע"כ איירי שהיה מצטער הרבה כל גופו דאל"כ אפי' ע"י א"י אסור. ואפ"ה טעמא דמסייע אין בו ממש הא לאו הכי אסור. וזהו דעת י"א ב' בש"ע שם דהא אין בו סכנת אבר אסור. אבל רמב"ן ורשב"א כתבו וז"ל בחי' שבת קכ"ט וכתב רמב"ן היה כל ל' יום מתירין אמירה לא"י במלאכה דאורייתא ואין מתירין אפי' שבות דרבנן ע"י ישראל כדמוכח מאמימר דכחל עינא ואמר ליה מר הא מסייע. והא הכוחל אינו אלא משום שבות ואפ"ה אם היה מסייע ממש אסור. ועוד ראיה מהא דאין טורפין יין ושמן לחולה. וקשה לי מ"ש מגונח יונק חלב דהוי מפרק כלאחר יד. וכן אמרו מחזירין את השבר בשבת. וי"ל כלאחר יד אע"פ שהוא שבות לא גרע מעושה מלאכה. משא"כ בכוחל ומסייע לו שהיא מלאכה הנעשית כן בחול. וכן נמי טריפת יין ושמן לחולה עובדא דחול הוא וכן זו מי שנטרפה ידו לא יטרף' בצונן וכל זה בחולה שאין בו סכנה כלל כגון כוחל עין דאמימר בסוף אוכלא. אבל בחולי שיש בו סכנת אבר עושין כדרכן מלאכות על דבריהם. וזהו עין שמרדה בע"א למאי דקס"ד שם כו'. והוי יודע שלא התירו דברים הללו כלל אלא בדבר שיש בו חולי לכל הגוף של אדם כגון היה ל' יום. א"נ בסכנת אבר וכן מכחל עינא בסוף אוכלא שהוא נופל למשכב או מצטער ההולך ממנו. אבל חושש והוא מתעסק כבריא אין מתירין לו אפי' שבות של דבריהם ואפי' ע"י א"י וזהו חזרת רטיה במדינה שאסור כו' עכ"ל. וזהו י"א שלישית שבסעיף י"ז וכתב הש"ע שנראין דבריו וכ"כ המ"א שהוא דעת גדולי הפוסקים:

ואמנם הטור הוא מקיל יותר והוא דעת י"א ראשון שבש"ע דמותר כל שבות דבריהם ע"י ישראל וכ"כ הב"י שכ"כ הרשב"א בתשובה וכתב הב"י שהוא כדעת המ"מ שמחלק דדוקא בחולי שכולל כל הגוף מותר ע"י ישראל שבות אבל באבר א' כיון שאין בו סכנה לא הותר לישראל אפילו שבות וזהו שלא התירו לכחול אלא מן הא"י ועיין פירוש דברי המ"מ בט"ז ס"ק ז' ובמ"א ס"ק י"ב והנה בודאי א"ל דהוכחת המ"מ

דעובדא

ג לפיכך מי שחושש בשיניו ומ"מ הולך כבריא שדרך רפואתו ליקח חומץ בפיו כיון דמוכח מלתא שעושה לרפואה שאין דרך לשתות חומץ לכן אסור ליקח חומץ בפיו ולפלוט וה"ה ביין שרף לא ישהנו בפיו ויפלוט ואפי' לשהות ואח"כ יבלע אסור ובמקום צער גדול אפשר לסמוך ביי"ש דמותר לשהותו ולבלוע אח"כ או אפי' להפליטו כיון דיי"ש הוא משקה גמור לכל לא מחזי כ"כ לרפואה (כ"כ א"ר בשם הגמ"יי פ' כ"א וש"ג סוף ח' שרצים) וכ"ש דאסור ליתן על השן (כעגליך) או (ספירטוס) וסובין חמין דבז"ז מוכח שהוא לרפואה אם לא דכאיב ליה טובא שמצטער כל גופו כדלקמן סי' י"א (שכ"ח):

וכן

נשמת אדם

דעובדא דאמימר לא היה כולל כל הגוף רק מיחוש בעלמא דא"כ אפי' ע"י א"י אסור ודלא כלח"מ שם שכתב בתי' א' דס"ל דלגבי מיחוש נמי מותר שבות ע"י א"י דהכבר כתבו הכל הפוסקים כתבו דאפי' שבות ע"י א"י אסור אלא ודאי נראה דס"ל למ"מ לחלק דאם הוא חולי אע"פ שאין בו סכנה כלל כיון שהוא חולי הכולל כל הגוף מחמת חולי התירו שבות על ידי ישראל אבל אם אינו חולי אלא שגדל עליו הכאב באבר אחד ועי"ז מרגיש הכאב בכל איבריו ונחלה גופו כיון שאין כאן חולי כלל מותר ע"י נכרי אפי' מלאכה גמורה אבל ע"י ישראל אסור אפי' שבות והיינו ההיא דאמימר וזה שכתב המ"מ בהלכה י' דברי רמב"ן דלעיל דמצטער והולך ממנו דומה לחולי והיה ודברים ברורים הם ויתבארו בדברי הרמב"ם בפכ"א ומזה הקשה בלח"מ דאיך כתב דהרמב"ם סובר כרמב"ן והרי הוא כתב דהרמב"ם מחלק בין חולי למצטער כל גופו מחמת אבר א' וכ"ל דמ"מ ויתבארו בד' רמב"ם לא קאי רק על מ"ש שם בשם רמב"ן דעל מיחושין אין מתירין לו אפי' שבות ע"י א"י בזה מסכים הרמב"ם אבל בזה חולק הרמב"ם וס"ל דדוקא בחולי התירו אבל לא במצטער כל גופו וכן מוכח מדברי המ"מ שהרי בפכ"א אין שם רמז מזה ולא נזכר שם רק שאסור שום רפואה למיחושין וכ"ל שזהו ג"כ דעת ר"מ שכתב בהגמ"ר פ' ח"ש וז"ל ר' מאיר היה אוסר ליתן אפר מקלה על המכה כו' אבל אם יש בו סכנה מותר דאין לך כו' ודוקא סכנת נפשות של מיתה ולא של צער דעלמא עכ"ל מדלא חילק אלא דבסכנת נפשות מותר מוכח דאל"כ אע"פ שמצטער הרבה אסור ע"י ישראל ובאמת כל המעיין בדברי הרמב"ם יראה שא"א לכוין בדבריו כלל דברי המ"מ ועי' בכ"מ שם ובב"י כאן. ומלבד מה שהקשה צ"ע דא"כ דקאמר דמעלין אזיה הוא שעי"ז נעשה חולי ולא כתב בלבד א"כ למה התיר דוקא ביד ולא בכלי ע"ש במ"מ אלא ודאי הנכון בדברי רמב"ם כמו שפירש הב"י שם דבריו ובאמת ס"ל לרמב"ם דדוקא שבות ע"י א"י מותר לחולי שאין בו סכנה אבל ע"י ישראל אסור. וכדעת הר"ן דחמירא שבות ע"י ישראל ממלאכה גמור' ע"י נכרי אבל המ"א בס"ק י"ב מפרש לדברי המ"מ שכוונתו לחלק דמיחוש גמור אסור הכל והיא דאמימר היה חולי קצת לכן מותר דוק' ע"י נכרי כדין שבות דשבו' דמותר במקום צער בסי' ש"ז ואם חלה כל גופו מותר אף ע"י ישראל. ובשיטה זו נראה שמחזיק בכל הסימן. וכן מוכח בדבריו גבי רטיה בס"ק כ"ח כ"ט ל' וכ"כ בסי' תל"ו. ודבריו צ"ע שמחלק עלינו השוין שהרי בודאי משמע מדברי המ"מ ריש הלכה י' דעובדא דאמימר היה מצטער כל גופו. וא"כ איך נאמר שהוא מפרש שהיה מקצת חולי. ועוד דמאן מפיס בין מיחוש למקצת חולי. וכ"כ הא"ח בשם רשב"א ג' חילוקים סכנת נפשות ומצטער כל גופו ומיחוש. ואף שבד"מ כתב ומחזיק לדברי המ"מ היינו דוקא לענין זה שכתב הב"י דרמב"ם ס"ל דכל חולי שאין בו סכנה אסור שבות ע"י ישראל. וע"ז כ' בד"מ כיון דרוב פוסקים מתירין למה נדחה דברי המ"מ לדחוק ברמב"ם שגם הוא פוסק לקולא. ואף שאז יחלוק הרמב"ם בחלק א' דיסבור דדוקא חולי ממש אבל מצטער כל גופו אסור מ"מ זה כבר כתב רמ"א דברי מ"מ דמצטער כל גופו דינו כחולי ממש אבל שנחזיק לגמרי שיטת המ"מ נגד כל הפוסקים לא ידעתי מי הכריע כן. ואדרבה הב"י כתב בש"ע שדברי רמב"ם נראים עיקר. וכ"כ המ"א שם שהוא דעת גדולי פוסקים ואף אם נאמר שכוונתו דוקא לענין זה דבסכנת אבר מותר. ואפי' בדבר שנסמך למלאכה. ולאפוקי מדעת י"א רביעי דלא הב"ח. ומ"מ איך נעזוב דברי רמב"ן ורשב"א והטור דדעתו נמי להקל ואינו מחלק כלל בין מצטער או חולי. ואפשר

י"ל בזה קושית הט"ז דיל"ד מאי קאמר ליה רב אשי מאי דעתך חולי שאין בו סכנה אומר לא"י כו'. דמשמע דלרב אשי אפילו ע"י נכרי אסור. והכי הל"ל האמר עולא כו' צרכי חולה כו' ע"י נכרי ומר כו'. אלא דר"א כיון דחזי דכוחל ע"י נכרי ולא ע"י ישראל ובאמת ס"ל כר"א דאפי' ע"י ישראל מותר כיון שהוא מצטער ודינו כחולה. וא"ל מאי דעתך דדוקא ע"י נכרי דס"ל דהא דאמרינן ע"י נכרי היינו דוקא ע"י נכרי אבל ע"י ישראל אסור. א"כ מר נמי עמיך ופתח. אבל רב אשי ס"ל דבאמת אפילו על ידי ישראל מותר. דהי היכי דמותר מלאכה גמורה על ידי נכרי ה"נ שבות ע"י ישראל. אבל לעשות חילוקים במקצת חולי לחולי גמור אין לנו. ואף אם יהיה כן דעת המ"מ מ"מ כבר כתב רמ"א כדעת רמב"ן דמצטער כל גופו דומה לחולה. ואיך יהיה ניכר אם הוא מקצת חולי או חולי ממש. שהרי אפי' הולך ה"ז כנופל למשכב כמו שכתב רמ"א. ומ"ש המ"א דבמקצת חולי מותר ע"י נכרי דהוי שבות דשבות לא הבנתי כלל דמאי ענין זה לשבות דשבות בסימן ש"ז. דמתירין במקצת חולי היינו להביאו דרך כרמלית ושאר צרכיו שאסורים משום שבות. אבל רפוא' שגזרו משום שחיקת סממני' מה יועיל שבות דשבות. והא דהתירו במקום צער דוקא בדבר שאינו שייך בו רפואה. ולכן אם נאמר להחזיק בדעת המ"מ נחזיק בשיטת הטור דס"ל דלכל חולי מותר אף ע"י ישראל וכל מצטער כל גופו אפילו מחמת אבר א' מותר. ואף שנעל' ממנו מנין יליף לה הטור. מ"מ כיון דמלתא דרבנן הוא אזלינן לקולא כמ"ש בד"מ. ולפ"ז ברטיה הנכון כדברי הט"ז דדוקא במצטער הרבה מותר להחזיר הרטיה והב"י לא נחי' הכא להכי אם גם ישראל מותר להחזי'. דזה כבר כתב בסעיף י"ז. ולפי הכרעתו שם כדעת השניה' נראה דאסור אפי' במצטער הרבה. ולכן כתב רמ"א דמותר לומר לא"י לעשות רטיה. וכן מ"ש דאסור ליתן אפר מקלה. לדעת רמב"ן שהיא הכרעת הש"ע אסור ע"י ישראל אפילו במצטער הרבה. ואפשר דיש לסמוך במצטער הרבה על דעת הטור דמקיל אם א"א ע"י נכרי. ומש"כ הש"ע בסעיף ל"ז דמותר לשתות כל הרפואות וכמו שהקשה הב"ח וט"ז שם ודעתם לאיסור (ודברי הט"ז שם תמוהי' מאד ואין כאן סכנה) מ"מ קשה כיון שכתב הש"ע דהעיקר כדעת שלישית ואם כן למה יהיה מותר לשתות משקה. וכ"ל כמש"כ הב"י שם דכיון שלא התירו לעשות מעשה הרפואה ע"י ישראל ואפילו ע"י החולי עצמו. לא חיישינן שמא ישחוק סממנים אבל רטיה דגזרינן שמא ימרח וזהו שייך אפילו כשכבר נתמרח. כמו שכתבו התוספת הביאו מ"א ס"ק כ"ו. דלשחיקת סמנים לא חיישינן כיון שכבר נעשה מאתמול. ואעפ"כ חיישינן למירוח רטיה. וכ"כ הב"י שהקשה על מה שכתב בסעיף כ"ז מכה שנתרפאה נותנין עליה רטיה. וכתב דמ"מ היכא נמגזר שמא ימרח ע"ש. ולכן נ"ל דלשתו' סמים לרפואה מותר כמש"כ רמ"א. וכ"כ בדב"ז ח"ג סימן תר"מ ותמ' עלה שהאל הרנב לאסור. ואף שדבריו שם תמוהי' שכתב כיון דמותר ע"י נכרי כ"ש ע"י ישראל והביא כן בשם רשב"א ור"ן. ובהדיא כ' הר"ן פ' ח' שרצים דהא דקיל טפי. היינו ע"י שינוי קיל מע"י נכרי כמש"כ הד"מ בשמו מפ' חבית. מ"מ בלא"ה א"ש כמש"כ הב"י וגם הנחת רטיה במצטע' הרבה ואין שם נכרי ויש לחוש שיתקלקל המכה אפשר שיש לסמוך על הטור דמתיר ובלבד שיהיה נזהר שלא ימרח. ועיין לקמן בהלכות י"ט כלל נ"ד שכתבתי שם ומ"מ נ"ל דהעיקר כהכרעת הש"ע דדוקא ע"י שינוי וכראיה שרמ"א לא הגיה כלום. אף שכתב בד"מ דנקטינן לקולא הרי חזר בו בש"ע ולא הגיה וכן משמע ממה שכתב גבי רטייה:

ואפשר

ד וכן החושש בגרון שאין לו אלא מיחוש בעלמא שיודעין שבודאי אין בו סכנה כנ"ל ודרך לערערו במיני משקין אסור להפליט ואם הוא משקה שדרך לשתותו דינו כמו חולי שן בסי' ג' (שם) ומי שיש לו חטטין בראשו אסור לסוך בשמן וכן משום צער אחר כיון שבמדינתו אין סכין בשמן מוכח שהוא לרפואה (סס"ז):

ה ומ"מ דברים שלא נעשה לעולם ע"י סממנים מותר כגון החושש במעיו מותר ליתן עליהם כוס שעירו ממנו חמין אעפ"י שעדיין יש בו הבל וכן מותר להחם בגדים וכלים לתת על בטנו ואם מחמם כלי בדיל ועופרת מותר להניחו אפי' סמוך למדורה במקום שיש לחוש שמא יהיה ניתך דאף אם ניתך הוי דבר שאינו מתכוין ומקלקל (סכ"ה) ויזהר שלא יתן על בטנו כלי עם מים חמים רותחים ודבר זה אף בחול אסור מפני הסכנה (סכ"ו) וכן מי שנשתבר מותר לסוך כפות ידיו ורגליו בשמן ומלח כיון דדבר זה אינו רפואה כלל ומותר לכפות כוס מים על הטבור ולהעלותו שעושין לחולי שקורין (סייג מוטר) ומותר להקיף בטבעת או בכלי כדי שלא תתפשט הנפוח וכן מותר לדחוק חבורה בסכין שלא תתפשט וכן מותר להגביה ערלת הפה שקורין (ציגעל) שנפל לגרון ורוקח אוסר בזה ומותר ליטול הקוץ במחט ובלבד שיזהר שלא יוציא דם דאז עושה חבורה (סכ"ה):

ו מי שנגפה ידו או רגלו אסור לצומתה בחומץ ויין שרף ואם הוא מעונג אף ביין אסור אבל בסתם אדם מותר ביין ואם נעשה ע"י ברזל או ע"ג יד ורגל מותר הכל כדלעיל כלל הקודם (שם):

ז מי שנשמטה פרק ידו ופרק רגלו ממקומו אע"פ שיש לו קצת צער לא ישפשנו הרבה בצונן אבל מותר לחבירו למשוך אותו כדרך שעושין בחול (א"ר בשם רוקח) אבל עצם שנשבר מחזירין השבר לכ"ע כדלקמן:

ח בזמה"ז שאין דרך לרחוץ העין ביין אסור לרחוץ בשבת ביין ורוק תפל ואפי' אם שרה חתי' בגד מע"ש אסור ליתנו ע"ג העין בשבת ואם משים מים בתוך פיו ורוחץ בכל צדדים אף שמעורב בו רוק תפל מותר לרחוץ בו עיניו וכן אם לא יכול לפתוח עיניו יכול ללחלחן ברוק תפל דאינו רפואה אלא לפתוח עיניו (א"ר) ובכל ענין מותר להניח רטיה וכיוצא בו על העין או על מכה מע"ש אע"פ שהיא מונח כל השבת (שם):

ט רטיה שנפלה ע"ג קרקע או שהסירה במזיד לא יחזירנ' נפלה ע"ג כלי או שהוחלקה ממקומ' יחזירנה דכיון דמילתא דל"ש הוא ל"ג ומגלה מקצת רטיה ומקנח פי המכה וחוזר ומגלה קצת השני ומקנחה ובלבד שלא יקנח הרטיה שהוא ממרח ומכה שנתרפא נותנין עליה רטיה שאינה רפואה אלא שמשמרה שלא יסרוט בבגדיו וכן מותר להניח חתיכת בגד יבש חדש שאינו מרפא או אפי' ישנים שכבר היה על המכה אבל בגד ישן שלא היה על מכה מעולם אסור שהוא מרפא וכן מותר להניח עלים על העין או מכה לקרר אבל עלים שמרפאים אסור ומעבירין גלדי מכה וסכין אותם בשמן אבל לא בחלב מפני שנימוח (שם):

י אשה שמצטערת מרוב חלב שבדדיה מותר לקלח החלב מדדיה לארץ דכיון דהולך לאיבוד אינו דומה לדש אבל לקבל החלב בכלי ליתן לתינוק או לקלח על אדם שאינו חולה אלא שנשף בו רוח רעה ואין לו צער כל כך אסור אבל מותר לקלח בפי התינוק כדי שיאחז התינוק הדד ויינק (כ"כ נש"ל) וכל זה הוא בבריא שיש לו מיחוש:

יא חולה שחלה כל גופו או שיש לו כאב גדול ומצטער עי"ז כל גופו אע"ג שהולך כנפל למשכב דמי ומותר לעשות כל רפואות ע"י נכרי ואפי' דברים שיש בהם מלאכה דאורייתא' ולכן אם כואב לו השינים מותר להוציאן ע"י נכרי אבל ע"י ישראל אסור דהוי מלאכה דאורייתא דהחובל לרפואה חייב ומותר שיצוה לנכרי שיעשה לו רטיה וכ"ש דמותר להניח עליו לכתחלה (עם סעלרין סע"ז בענין סולמת סהן ככל תירן סס"ך כי ד בנקס"כ סי' קל"ח דבאיסורי שבת קי"ל מסייע אין בו ממש) ומותר לעשות ע"י נכרי כל מלאכות דאוריי' ופשיטא שמותר לו לשתות כל מיני רפואו' ובלבד שיעשה הנכרי. ופראשקעס שקורין (פולווער) כ..ן (ראכאלכער) וכיוצא בו שמערבין במים נ"ל דאסור ע"י ישראל לעשותו בלילתו עבה דהא י"א דבדבר שאינו בר גיבול משנתן מים חייב כמו שבארנו במלאכת לש ולכן יעשנה ע"י נכרי:

יב ולעשות ישראל דבר שאינו אלא מדרבנן יש מתירין אבל דעת רוב הפוסקים דאסור אלא יעשנה ע"י שינוי וכנ"ל ואם א"א ע"י שינוי ולא ע"י נכרי מותר לעשות כדרכו כנ"ל:

יג ואם יש בו סכנת אבר לכ"ע מותר אפי' ע"י ישראל כדרכו בדבר שאין בו אלא מלאכה דרבנן ואפי' אינו חולה כלל אבל מלאכה דאורייתא אפי' יש בו סכנת אבר אסור חוץ מסכנת עין שמחללין עליו שבת דסכנת עין הוא סכנת נפשות וכל דבר שמותר לעשות ע"י ישראל בחולי שאב"ס נ"ל דאפי' יכול לעשות ע"י נכרי מותר (וע' בכלל הקודם לגם על איזה מכה מחללין שבת)

יד עין ששותת ממנו דמעות או דם מתחלת החולי יש בו סכנה וכל דבר שמסתפק בחולי שמא יש בו סכנה מחללין שבת דהוי סכנת נפשות (או"ס):

טו כל דבר שמותר לישראל מותר אף לישראל אחר לעשות לחולה וכל דבר שאסור אסור אפי' ע"י הה"ח:

טז חולה שאב"ס מותר לומר לנכרי לבשל לו אפי' דברים שאסורים משום בישולי נכרים ומ"מ מה שנשאר למו"ש אסור אפי' לחולה עצמו (ג) ובשבת אסור לבריא והכלים צריכים הכשר ואפי' כלי חרס כיון דעיקר איסורו אינו אלא מדרבנן דיו אם מגעילו ג"פ ובדיעבד אם בישל בו ויש רוב בתבשיל מותר והמיקל שלא להגעיל כלל לא הפסיד ונ"ל דהישראל לא יתן המאכל בקדרה דאחד נותן את המים וא' שופת את הקדרה הראשון פטור אבל אסור (ועיין ביצה דף ל"ד) ודוקא בישולי נכרים התירו ודוקא בשבת דהוי היתר אבל אסור להאכילו שום דבר איסור ואפילו איסור דרבנן או מוקצה בין בחול בין בשבת ועיין בנ"א ולעשות זויף.מן יין ע' בחיבורי חכמת אדם כלל ע"ו סי' י"א דיש למצוא היתר אם צריך החולה לכך הרבה. ומותר לומר לנכרי לעשות תבשיל לקטן שאין לו מה לאכול דסתם צרכי קטן כחולה שאב"ס דמי ומותר להאכילו מוקצה בידים אם א"א בענין אחר (שם) ועיין בהל' ברכות כלל ס"ו בדין חינוך קטן:

יז אסור לשום פתילה (שקורין לעפיל) בפי הטבעת כדרך שנוהגין למי שהוא עצור אלא בשינוי שיאחזנה בב' אצבעות וכ"ש דאסור לעשות הפתילה מחלב או זייף או מנייר ומכל דבר אא"כ יש בו סכנה כמבואר בדין מכה בפמ"ש סי' ט"ו וכן אסור לעשות קריסטיר ואפילו הוכנה מאתמול ולא יערב מים ושמן כדרך שעושין אלא הנכרי ישפוך הכל לתוך הכלי ומ"מ לעשות הכל ע"י הנכרי או שיעשה הישראל בשינוי (סס"י סכ"ה במ"א):

יח אדם בריא מותר לשתות משקין אע"פ שאין דרך בריאים לשתותן ודוקא כששותן לצמאו אבל אם כוונתו לרפואה אסור אבל דברים שדרך בריאים לאכול ולשתות אע"פ שמתכוין לרפואה מותר:

יט מי שיש לו מורסא שיש בו ליחה ודם או מכה אפי' הוא בריא מותר לפתוח אותו כדי שיצא הליחה והדם אם יש לו צער מזה ודוקא כשאינו חושש אם יסתם תיכף אבל אם כוונתו שיהיה פתוח חייב כדלעיל במלאכת בונה אבל אסור לחוך שחין שע"י החיכוך מוציא דם שנבלע בבשר (ג) דאינו דומה לליחה ודם שהוא כנוס במורסא משא"כ דם איברים שהוא נבלע

נשמת אדם

(ג) ואפשר דהא אין לחולה מה לאכול ומ"מ דיש לסמוך על הרמ"ה ונסתייר וכדפסק רמ"א בי"ד סוף סימן קי"ג. ועיין בש"ך בי"ד סוף סימן קי"ג. ולכאורה י"ל ראיה לזה מי"ד סימן רי"ח בש"ך שם ס"ק ג' ובט"ז ס"ק ד' מ"מ בשם הרמ"ה והכי בשר נחורה במדבר היה אסור והתירו להם ואפ"ה אנו היה דרבנן היה מ.תר דהוי ספק דרבנן וה"נ ביטול נכרי (ועיין בה"ח בסוף סי' שס"ח מ"מ הב"י בשם הר"ן על זה ויש להנק):

(ג) כתב המ"א בס"ק נ"ג דאסור לחוך השחין ממולית דם וכ"ד לליחה דמפקיד פקיד. ודבריו צ"ע. בהס"ת מתיר במורס' אפי' יש בו דם. וכ"כ הסמ"ג וראיה מכתובות ז' דמייתי מתפיס מורסא נכתי' לבוליא דם. וכ"כ הר"י שם ד"ה פטור דהאי נמי לבו..חו דם הוא. דדוקא דם אברים אמרינן דהוא מחובר אבל דם שבמורס' מפקיד פקיד. והמ"א גופא הביא דברי הס"ת בחותו ס"ק. ונ"ל דבודאי מורסא היה בו דם מותר. אבל כוונת המ"א דלפעמים יש שחין שאין בו דם כלל. ועל ידי החכוך מוציא דם שנבלע באבריו ובזה לכ"ע אסור. ואין מקום להשגת א"ר:

תשובה לעמיתי הרב רבי חיים בר טוביה בנקבר באס"ק בדין אכילת איסורים ורפואה בשבת לחשאב"ס:

מה ששאל ממני מר לחוות דעתי בענין אכילת אסורים ושתיית סתם יין ... כבר כתב הב"י בי"ד סימן קס"ג בשם תשובת רשב"א וז"ל אלא מנהגי היתר לאכילה ושתיה ואפי' באיסורין דרבנן בחולי שאב"ס אלא בבש"ג כו' אבל לאכילו ממנו אל גיד ונסתפקתו שתה יין מן הדברים שאיסורים מדרבנן באכילה ושתיה לא שמעו כו' וכ"פ הרמ"ה בבד"ה ד' פ"ט ע"א וז"ל דקיי"ל חולה ש..."ס שאין מתירין לו איסורין אל דברים אלא בסכנה והתם נמי אלא כדס"ל אבל לא באכילה אלא מותר שתה יין ולא ממנו אל גיד הנשה כו' נבתקע הדבר אלא כמשר וכן הדין במוקצה דאסור בודאי בחולי שאב"ס עכ"ל

(ונדבריו יהיה אסור לבשל ע"י נכרי בשר שאינו ראוי באומצא דהוי מוקצה כמ"ש המ"א סימן ש"ח ס"ק ג' ונ"ע) וכ"כ הר"ן בפ' כ"ש דמתרפאין בכל איסורי הנאה אפי' בחולי שאב"ס ומיהו לענין (... גם אין לנו דאפשר שעמהם בשל תורה שגה להתרפאות מהם שלא במקום סכנה עכ"ל וכ"כ הריב"ש בסי' הנ"ם דברי ר"ן אלו ואף שהר"ן כתב אפשר כיון שלא כתב ראיה לכותר ממילא אסור דהא הפוסק בעצמו מסופק אע"ג דהוי מילתא דרבנן אזלינן לחומרא כמ"ש הפוסקים ומכ"ש כיון שהרשב"א והרא"ה כ' בפשיטות לאיסור וע' בסמוך דברי ר"ן וכ"כ רמ"א בי"ד סי' קנ"ה וק' מ"מ דהתירו בסי' שכ"ח לעשות שבות בשבת ע"י ישראל וכ' הב"י שם בשם תשובת רשב"א שדעתו דמותר ובשמת לר"ן לק"מ שהוא שבר בהמת דאסור ע"י ישראל כדאי' שם אבל על רשב"א ק' ועוד ק' דהרא"ה אחר שכתב דמוקצה אסור לחולה כ' וה"ת מ"מ מגונח דיונק חלב דהוי מוקצה והא"ך הם נומר דהחלב אין בו מוקצה כיון שלא יצא עדיין ע"ה וק' למה הק' ממוקצה הא בלא"ה הוי נמי שבות דמפרק כלאחר יד וכ"ל עפ"י מ"ש המ"א בסימן רס"ט ס"ק א' ובסימן תרי"ו ס"ק ב' דיש חילוק בין אכילת איסור לאכילת היתר בזמן האיסור וה"ה לק"מ מכל איסורי מלאכות ויוהג בו ביה"כ ובט"ב וב"ה אשר הנחני בדרך אמת שמצאתי זה בבדיא בר"ן פ"ב דעבודת אלילים דף מל"ח ע"ב וז"ל עכשיו נהגו לבשל ע"י נכרי בשבת ואע"פ שהתבשיל עצמו אסור משום בשול נכרי ואעפ"כ אין להביא ראי' מזה להתיר לחולה שאב"ס דבר שאיסורו מצד עצמו כגון גבינה של נכרי וסתם יין דהתם כיון שהדבר מות' בעצמו לא רצו להחמי' בו יותר מפני שהוא בשול נכרי ממעשה שבת ובזה ניחא לי נמי דלכאורה משמע בסי' שכ"ח בה"ח דהמתירין שבות ע"י ישראל הייט אפי' בשים נכרי לפניכו כמו שנכתוב לקמן ובכל איסורין מבואר דאין מתירין שום דבר איסור לחולה אם יוכל לעשות בהיתר אעפ"י שצריך לשהות קצת קודם שימצא ההיתר כמ"ש רמ"א סוף סי' קנ"ה ובזה

:בלע ואם כן עושה חבורה ואם היה כבר נקב במכה ונסתם קצת אפ"ה אסור לפותחו
וי"ש להרחיבה ואותן שיש להם (פיטינעלע) ובלשון לאפיין (איפעראסור) מסתפק בם"א אם מותר
ליתן לתוכו קטניות כדי שישאר פתוח ומותר להחליף הבגד שעליו דאם לא מחליף יסריח
אבל אסור ליתן עליו רטיה ואם יודע שמוציא דם כשמקנחה לא יקנחנה דהוי פסיק רישיה
(ועיין במ"א ס"ק כ"ג) :

כ צפורן שפרשה ובן קליפת עור שפרשה באצבעו ומצער אותו מותר ליטלן ביד אם פרשו
רובן דהוי כתלושין ולא גזרו רבנן (עיין לעיל במלאכת גוזז סי' ג' ד' באיזה ענין מותר לדידן) :

נשמת אדם

וזהו מתשובת רשב"א שהביא ב"י סי' קל"ד ולפ"ז נק"מ. יצא לנו דכל דבר שאיסורו תלוי בעצמו כגבינה ושומנו של גיד ואפי' מוקצה (שאע"פ שאיסור מחמת שיום מ"מ הוא איסור אכילה משא"כ אמירה ביה"כ שאין על האכילה שום איסור רק בזמן ואפילו איסור דרבנן כדמוכח מהאי מעשה שכתבו תוס' שבת י"ב דר"י דאכל תאנתא בטיבלא ובפסחי' ק"ו דשתי קודם הבדלה ע"ש דמתרצים לחלק ולא כ' משום דאינו אלא מדרבנן) אסור לחולה שאב"ס ואפילו א"א לו להשיג רפואה בהיתר דאי באפשר לעשותו בהיתר בדברים המותרים אפילו לחולה שיש בו סכנה אסור כמ"ש שם הרשב"א בהדיא דפ"ג דתרים אבל חולה :

אך מצינו שהתירו הכמ"ס בש"כ לחולי שאב"ס בשבת ואף שהר"ן שם בע"ז מסתפק בזה מ"מ כתב דנוהגין להתיר וכ' שם דה"ט כמש"כ בשמו ועוד כ' בשם רא"ה (והוא בד' פ"ט בתה"א) דהני דברים שאסרו משום חתנות לא שוו בהם מדותיהם כשאר איסורין של דבריהם כשמנו של גיד וכחל אלא לפי מה שראו אסרו ופעמים הקילו שהרי יינן ופתן והשכר והשלקות כולן משום בנותיהן ואסרו יינן אפילו בהנאה ושמו דבריהם כשל תורה לעשותו כיי"נ לפי שקרובה ומצויה תקלתו יותר מן הכל ואעפ"כ התירו במבושל שלנו לפי שאין שתייתו תדירה ועקרו לרפואה פתן התירו מן הפלטר ובמקום שאין פלטר ישראל אף בשדה מותר ובשכר התירו חוץ לביתם ובשלקות התירו כל שאין הנכרי מתכוין לבשל נמצא דבר אחד פעמים מותר ופעמים אסור שלא אסרו בזה כ"ז שאין בו חשש בנותיהן והיכא הכירא דלא ליתי לידי חתנות ואף כאן נכרי המבשל לחולה בשבת שהיא שעה שאין אנו יכולין לבשל כי הני לא מיתסרי משום חתנות עד כאן לשון הר"ן שם וכדומה לזה כתב הרשב"א שם במשה"כ וז"ל דכל שאנו אוסרין עליו עד שיהא בו מעשה של ישראל יש היכר ולא אתי לאקרובי וכן הדין בשבת דכל שא"א היום ע"י ישראל ובשאפשר אין סומכין על בישולו איסורו של שבת מוכיח עליו והקילו לו בזה אעפ"י שתחלתו וגמרו ביד נכרי וגם"ג בחול אפשר לעשות כן אף לחולה ומ"מ לא לגמרי התירו כו' ובמ"ש אסור אף לחולה עכ"ל :

ומעכשיו נבוא לדין סתם יינם לחולי שאב"ס דבר פשוט דבמקום שיין של ישראל מצוי אסור לכ"ע אפילו אם נאמר דקיל משאר איסורין עכ"פ לא עדיף מבש"נ דכ' הרשב"א להדיא כמו שהעתקתי שהרי כ' דבשבת כיון שא"א איסורו ש"מ מוכיח כו' וכה"ג בח"ל אסור משמע ודאי אפילו שאין לו מי שיבשל בשבילו מ"מ אסור דאל"כ שבת וחול שוין א"ו דבחול אפילו אין לו מי שיבשל אסור דאין כאן היכר כמש"כ בהדיא דאיסורו של שבת מוכיח עליו והנה מדברי כולם נלמוד מדלא כ' להתיר בש"נ לחולי משום דהוא מילתא דאתיא באקראי בעלמא ולכן התירו דאין בו משום חתנות אע"כ דהא שבשתא דהולי הוא מילתא דשכיחא טובא ואית ביה משום חתנות אלא בשבת דא"א ולכן איסורו של שבת מוכיח עליו אבל בחה"כ אסור ולפ"ז ה"ה אי נימא דבש"נ בחול אפי' אין לו מי שיבשל אפ"ה אסור וה"ה בשיעא דסתם יינם אפי' אין כאן יין ישראל אפ"ה אסור :

אך אי נימא דגם בש"נ אם א"א בענין אחר מותר (אף שלדעתי אין כאן ספק כלל שהרי הר"ן כ' די"ל דהא דאמרי' כל מי שהוא חולה כו' היינו בדברים דאין בהם בש"נ רק כיון שנסתם קד"ל כיון שהתירו לו מעשה שבת ה"ה בש"נ (זכר לדבר כיון שהותר לגמרי הותר לקדיו או כרא"ס או כרשב"א בעיקר דבר המוכיח) א"כ ל"מ אם יש להתיר סתם יינם בא"א להשיג רפואתו ע"י יין ישראל הנה הרשב"א בתשובה שהביא הב"י בסי' קנ"ג קל"ד ובמשה"כ שהבאתי והרא"ס שם והריב"ש בסי' רנ"ה והר"ן

והר"ן בפסחים וע"ז כ' להדיא דאסור לחולה שאב"ס וכ"כ רמ"א בסי' קנ"ה דאסור בשתיה ולא התיר אלא לעשות מרחץ ואף בכל אלו הפוסקים שהזכרתי אוסרים אפי' מרחץ היינו דאולי לשיטתם דס"ל דאסור בהנאה אבל רמ"א דפסק בסי' קנ"ג דמותר בהנאה ולכן מתיר מרחץ (והש"ך בס"ק ט"ז הא עי' בריב"ש שם' להדיא אפי' בזמה"ז) ואמנם הרמ"א בתשובה בסי' קנ"ג שהוא בדפוס האמבורג אבל בדפוס אמשטרדם השמיטו תשובה זו ואפשר שהיא ע"פ ציווי של הגאונים המסכימים והם הגאון מו"ה ואתגיו ור' נפתלי כ"ץ) כתב דהתם אזני לשיטת הש"ך אבל לשיטת הטו' יש להתיר בשתיה לפי עיני המורה ולפי צורך הענין לחולי שאב"ס דלא עדיף בזמה"ז משאר גזירות שגזרו חז"ל ודוקא לחולי שאב"ס דהיינו שהוכב על מטתו ומתאוה ליין וצריך לו לרפואתו והלב יודע אם לעקל או לעקלקלות אך אמנם מי שהולך על משענתו רק שיש לו איזה מיחוש לא מקרי חולה וכמו שהזכירו הפוסקים לענין אמירת שבות לנכרי במקום חולי שאב"ס וכל המחמיר תע"ב עכ"ל תשובת רמ"א (והנה מדבריו יל"ד דלמה לא כתב סתם לחולי שאב"ס כמו לענין אמירת שבות דאפשר משום דהתם אם מצטער וחלה ממנו כל גופו אף אעפ"י שהולך כנופל על משכבו דמי ולכן הוצרך לכתוב שאין דעתו להקל אלא דוקא בנפל למשכב וצ"ע) והנה פשוט דכונת רמ"א דדוקא לשיטת הספרדים דס"ל דיי"נ אף בזמה"ז אסור בהנאה והיינו שנאמר דתחלה גזרה על יינן היה העיקר משום בנותיהם ואגב אסרו גם בהנאה שיהיה איסורו דומה ממש ליי"נ דאורייתא או דבתחלה גזרו רק על שתיה וכ"ד של אחריהם גזרו כיון שראו שמנסכים הרבה לאסור גם בהנאה וס"ל דהוי דבר שבמנין ומ"מ איסורו משום נתא דע"ג ולכן דעת הריב"ש דהוי אגזרה דע"ג דיהרג וא"י ולכן אסרו לחולה שאב"ס אבל לדידן שכתבו התוס' דנאסר מתחלה רק בשתיה משום חתנות אלא דאח"כ אסרו גם בהנאה במקום שיש מנסכים אבל במקום שאין מנסכים ל"ג וא"כ בזמנינו שדינם כישמעאלים כמ"ש הש"ך בסי' קכ"ד ס"ק ע"א וא"כ אין כאן מלתא דעכו"ם כלל ואין אסור אלא משום חתנות בלבד דלא הוי דבר שבמנין כמו גלוי כמש"כ תוספות והפוסקים בסי' קכ"ג וא"כ דומה ממש לשאר איסורי דרבנן וס"ל לרמ"א דכל איסורי דבריהם מותר במקום חולי שאב"ס אך הגם שכבר הוכחתי לעיל דז"א דהוא נגד כל הפוסקים ראשונים רשב"א ורא"ס ור"ן בע"ז דבכל איסורים שאסרו מעצמם אסורים לחולי שאב"ס א"כ ניחא לדברי רמ"א בתשובה וכ"כ ריב"ש בהדיא דאפילו לדברי המתירין אסור בשתיה לחולי שאב"ס :

ואמנם י"ל דכוונת רמ"א אף שאין לשונו משמע הכי דדוקא לשיטת הספרדים שנאסר משום עו"ג אבל לשיטת התוס' שאין איסורו אלא משום חתנות א"כ דינו כבש"נ ומותר לחולי שאב"ס וכן מוכח מהרשב"א שהביא הב"י בסי' קנ"ג שכ' לחולי שאב"ס להאכילו שומנו של גיד ולהשקותו סתם יינם של הדברים האסורים ומדבריהם לא שמענו והטעם שהיתר בש"נ משום שהוא איסור קל והתירו בשבת כמו שהתירו פת פלטר כו' וכל שיש הוכחה אפי' מעט התירו לפי שעיקר החשש איננו תלוי דהיינו חתנות דאינו תלוי בעצמו לבד אלא בדעת שהכשמא כמו אבל בשאר איסורין שגזירתן קרובה דתלוין בעצמן שלא התיר סתם יינן מפני שיש בו חשש משום ודאי יינם עכ"ל ונמצא דוקא אם איסורו מחמת עצמו ולכן אסור לחולי משא"כ לדידן דאיסורו משום חתנות דומה ממש לבש"נ וכמש"כ תוס' בהדיא בע"ז ל"ו ע"ב וכמו שהתירו בש"נ ה"נ סתם יינם אך כ"ז לא אמרינן דבש"נ מותר אף בחול היכא דא"א בענין אחר א"כ גם בסתם יינם דינא הכי במקום שא"א ביין כשר אבל לפי מה שנראה

כא דין העושה חבורה ושאסור למצוץ דם בפיו מן החבורה ודם שבין שיניו ושאסור לדבק
עלוקה שתמצוץ דם ושאסור להניח (גוקזאלב) וכיוצא בו דברים המושכים דם ופשיטא
לדחוק בידיו על המכה להוציא דם והעושה כן חייב (עי' במלאכת השוחט סי' ד' ס' ו') :

כב אם מצטער מרוב מאכל ורפואתו להקיא מותר לתחוב ידו לגרונו להקיא אבל ע"י סמים
אסור וכ"ש דאסור לשתות דברים לשלשל מעיו ובחולי שאב"ס הכל מותר :

נשמת אדם

מג' הרשב"א בתשובה זו ובמשה"כ והרא"ה דדוקא בשיש היכר בין מעט או הרבה דאיסורו של שבת מוכיח עליו וכן לפי מה שכתב הר"ן כיון שהתירו לו מעשה שבת לא דקדקו לאסור בש"כ א"כ לכל הני טעמא אפי' בש"כ בחול אפי' א"א בע"א אסור וא"כ ה"ה ביינן דעכ"פ לכ"ע לא קיל מבש"כ ולא תלינו להתיר כ"א בשבת ע"י בישול. ועוד דהמעיין בתוס' ורא"ש לא כתב זאת רק סמך על המנהג וסיים הרא"ש וכן כתו' הגה כו' מוטב שיהיו שוגגין הרי להדיא שאין הדבר ברור :

עוד להנ"ל (בענין המזכר)

ומה שרצה עוד לדחות דברי . והביא ראיה מיומא פ"ג ע"ב דאין לחלק בין לעשות שבות ע"י ישראל בדבר שהוא גורם או להאכילו איסור דרבנן גופיה ודלא כהר"ן שהבאתי לעיל. דאיתא התם מי שנשכו נחש גוזזין לו כרישין ומאכילין אותו ואין צריך לעשר. הרי אע"ג דטבל הוא איסורא מגופה והפרשת מעשרות אינו אלא מאיסור היום ואעפ"כ שניהם שוין : וי"ל דשאני התם שהרי בודאי טבל חמור שעושה איסור בכל כזית וכזית : אלא כיון שאחרים צריכים לעשותו בשבילו כדתנן מאכילין אותו ואע"ג דאין חילוק בין החולה לאחר מ"מ כיון דשניהם איסור דרבנן ס"ל לרבי דאם ירצה מותר להאכילו טבל דמאי מזית כו' ובמידי דאפשר לגזור משום דאורייתא כגון בתבואה שנזרע בעציץ שא"כ דאמרינן דלכ"ע צריך להפרים תחלה . ואע"ג דגם בזה שניהם אינם אלא מדרבנן . מ"מ גזרינן משום עציץ נקוב . והתם מחויב להפרים תחלה כדי שלא יאכל החולה איסור דאורייתא ומה שהביא ראיה מתשו' ר"ן סי' ה' שהתיר שאבשט של יין של ישמעאלים כיון דאין בהם אלא איסור חתנות . זה אינו ראיה כלל דהתם שאני שאין בו דרך חתנות כמ"ש הר"ן שם :

והנה אף שדבר פשוט לדעתי דאם החולה בעצמו יש לו כח לעשר דאסור לאכול עד שיעשר אפי' לרבי ואינו דומה לחולה שאין בו סכנה דכל שמותר לחולי מותר גם לישראל אחר לעשותו בשבילו. ומה שאסור לישראל אחר אסור גם לחולה עצמו . שאני התם שאין שם איסורי אכילה ומ"מ ישראל זה מזה . אבל הכא כיון דקיי"ל מאכילין הקל הקל • ובהדיא איתא בעירובין ל"ב לרבי דס"ל ניחא ליה לחבר דליעבד איסורא קלילא להפרים שלא מן המוקף ולא ליעבד ע"ה איסורא רבה דהיינו לאכול טבל . אע"ג דהתם איירי מתרומת תאנים דאינו אלא מדרבנן . אפ"ה קרי ליה איסור קל . וא"כ ה"ה הפרשת תרומה בשבת פשיטא דהוי איסור קל אלא כיון דגם איסור זה אינו אלא מדרבנן ס"ל לרבי דאחרים א"ל לעבור שבות בשבילו כיון שהוא ג"כ לא יעבור רק שבות • וי"ל דפליגי בסברא דפליגי הפוסקים כדאיתא ברא"ש סוף יומא . והביאם הב"י בסי' שכ"ח. די"א דמוטב שנעבור אנחנו על איסור שחיטה שיש בה סקילה ולא נאכילנו נבילה דאינו אלא לאו דכיון דהתורה התירה הרי שבת הוי כחול לכ"ד. וי"א לאיפך עיין בב"י . והנה מדברי רמב"ם בפ' י"ד מהלכות מ"א הל' י"ז שכתב במי שאחזו בולמוס מאכילין אותו הקל הקל כו' טבל ושביעית טבל ותרומה אם א"א לתקן הטבל מאכילין אותו טבל עכ"ל . הרי שכולל דבריו גם דברי רבה ביומא דאמר הכל מודין דאם אפשר לתקן שצריך לתקן תחלה . וא"כ צ"ע למה לא כ' בהלכות שבת פ"ב דבירק א"צ לעשר כרבי דפליג התם אר"א ב"ש וקיי"ל הלכה כרבי מחבירו וכן הקשה המ"א בסי' תרי"ח ותירוצו שכ' דהתם איירי בחול אינו מספיק . וי"ל דכיון דהרמב"ם כ' בפ"ב מהל"ש סוף הלכה ב' כללו ש"ד שבת לגבי חולה שיש בו סכנה ה"ה כחול לכל הדברים שהוא צריך להן . וזהו כסברת הר"מ שכתב הרא"ש שם. ואע"ג דהרמב"ם טובר דשבת דחויה אצל ח"כ . אפ"ה פסק הרי הוא כחול ולא כרשב"א שהביא הב"י

דתלי זה בזה . (וכמ"א ס"ק ט' סי' שכ"ח שכ' משום שהותרה לא דק שהרי הרשב"א כ' הטעם דאפי' אם דחויה אין נותנין נחור דאין עושין דברים הללו ע"י נכרי) . ובאמת לא ידענו מאין הוציא הרמב"ם דין זה כיון דפסק דחויה. אפשר שמצא זה בירושלמי או תוספתא או במקום אחר . וכיון שכן ממילא אידחי ליה דרבי כיון שהוא חול גמור ממילא אף בתרומת ירק צריכין לתרום תחלה ושפיר פסק הרמב"ם דלא כרבי וכ"כ המ"א בס"ק ט' דברא"ש דיומא משמע דאפי' איסור דבריהם אין מאכילין אותו ובאמת לא מצאתי שום דבר ברא"ש אלא דכ"ל דנשמט ברא"ש סוף הברייתא דטבל ותרומה ודברי רבה שהרי הביא תחלת הברייתא וא"כ מוכח מדברי רבה דמיירי בעניך שאינו נקוב ומדלא הביא ג"כ הא דמסיק לימא כתנאי ש"מ דאפי' איסור מדבריהם אין מאכילין וכן מצאתי ברמב"ן בתה"א דמייתי דברי רבה ולא הביא לימא כתנאי וי"ל דס"ל דגמ' דחיק לאוקמי דגם רבי מודה אבל באמת רבה פליג על רבי וס"ל דלעולם צריך להפרים ודלא כרש"י שמפרש דטעמא דרבה משום גזרה כרבי ואיך שיהיה עכ"פ הראיה מיומא שהביא מר נדחה דודאי כל איסורי אכילה חמורים משאר איסורין כדכתבו תוס' כמה זמני והא דר"י ב"א קרא והטה לא פריך הגמ' בשמתן כו' דלא שייך אלא באיסורי אכילה :

ועוד שהרי כתבתי לעיל דע"כ שבותי שבת קיל מאיסורי אכילה שהרי בשבותי שבת אע"פ שכל מה שמותר לעשות ע"י ישראל למר כדאית ליה ולמר כדאית ליה עכ"פ מותר אפי' במקום שאפשר ע"י נכרי וכן מוכח מט"ז ס"ק ז' שהק' לדעת המתירין שבות כדרכו ע"י ישראל למה כתב המימר ע"י נכרי היה לו לכתוב ע"י ישראל. והניח הקושיא בצ"ע גדול עד שכתב שאינו יודע ליישב כלל . ולמה לא מתרץ פשוט דבמקום דאפשר ע"י נכרי לכ"ע אסור וי"ל שהוציא כן מדברי ר"ן בפ' ח"ש שהביא דעת רמב"ן שמוכיח מעובדא דאמימר דדוקא ע"י נכרי מותר אבל ע"י ישראל אסור דאל"כ מאי קאמר מסייע אין בו ממש אפי' יש בו ממש מותר ומכ"ל להוכיח כן דלמא לעולם היכא דא"א ע"י נכרי מותר ג"כ ע"י ישראל ובאמימר שאני שהרי היה אפשר ע"י נכרי שהרי כחל עינו מנכרי וכמו שתירץ הר"ן באמת בפ' הבית וא"ל דבאמת כן דעת רמב"ן ז"א שהרי הוכיח מהסיא דגונח דע"י שינוי מותר מכ"ל דלמא בגונח שאני שא"א ע"י נכרי כמ"ש הר"ן וגם הר"ן שם הביא דבר זה לתי' ב' משמע ודאי דלרמב"ם ע"י שינוי מותר אפי' אפשר לעשות ע"י נכרי וראיה ברורה היא ודע שמש"כ הר"ן דמה שא"א ע"י נכרי מותר ע"י ישראל א"כ קשה מאי הק' ר"א לאמימר דהא מר עמיך ופתח ומאי קו' דליון דדבר זה א"א ע"י אחר וצ"ל ע"כ דהרפואה יכול לעשות אף אם לא יעמץ ויפתח עכ"פ כיון שהוכחנו דמשונה היתר שבות מלאכה בשבת משאר איסורים שהרי בשאר איסורין אם אפשר בדבר בהיתר אסור ליתן איסור אפי' בחולי שיש בו סכנה כמ"ש רשב"א בתשובה שהביא הב"י בסוף סי' קל"ד בי"ד ופסקה רמ"א בסי' קנ"ה וכ"כ בתשובה המיוחסת לרמב"ם סי' קכ"ז ובשבותי שבת מותר וע"כ צ"ל דשאני איסורי אכילה :

ונ"ל דאזלי לשיטתם דס"ל דחויה היא אצל פ"נ וכ"כ הרמב"ם בפ"ב ולפ"ז נ"ל דה"ה בדין זה דהקיז דם ונצטנן בסעיף י"ח דוקא להקיז דם וכן ליולדת כל ג' יום כדאי' בסי' ש"ל דהמינה קשה לה אבל לשאר חולה אפי' יש בו סכנה אם אפשר להחמו בבגדים אסור לעשות מדורה וכדעת רש"י שהביאו הב"י ריש סי' שכ"ח ובסי' ש"ל ד"ה ועושין מדורה ואף שהמ"מ פ"ב הלכה י"ד כתב דלרמב"ן אפי' לחולה עושין מדורה היינו דס"ל דדומה ליולדת ולהקיז דם אבל כמ"מ כתב שם דמשמע דאעפ"י שאין במניעת אותו הדבר סכנה וכ"כ הב"י שם בשמו וכ"כ כמ"א ס"ק ד' וס"ק י"ד וצ"ע למה ואפשר דזה כוונת המ"א שכ' ועיין בסעיף ע"ז כ"ל דשם מוכח דדחויה וכן מש"כ

כג אסור להניח בגד על המכה שיוצא דם ממנו מפני שהדם צובע הבגד וכ"ש בבגד אדום (עיין לעיל במלאכת צובע) אבל מותר ליתן עליו קורי עכביש (א"ר בשם פוי"ע דנ"ס כמ"א):

כד מותר לאכול שרפים ולגמוע ביצה חיה להנעים הקול:

כה דין מילה בשבת מבואר בחיבורי חכמת אדם (כלל קמ"ט):

כלל ע דין רחיצה בשבת (סי' שכ"ו)

א אסרו חכמים לכנוס למרחץ בשבת מפני הבלנין שהיו מחממין חמין בשבת ואומרי' מע"ש הוחמו לפיכך גזרו שלא לכנוס אפי' רק להזיע ואפי' לעבור במרחץ במקום שיכול להזיע אסור

נשמת אדם

ועיין בסעיף י"ח כ"ל דמה כתב הב"י דוקא בסקיז דס ולא כ' באדרי חולי וכ"ל דמש"כ סתמיה המחבר בסעיף ד' וכתב רק מה שמרגילין או בחולה לכלול בו גם חולה שיכא דאיכא למיחש שלא יספיק לו אם ימנעו ממנו שהרי גם בחולה אע"פ שאפשר לחממן בבגדים מ"מ חיישינן שמא יוליא אבריו או שיגלה עצמו ולכן עושין מדורה וא"כ ה"ה לחולה וא"כ מ"ש כמ"א שם ס"ק ד' אינו מוכרח בדעת המחבר ומ"מ הדין אמת שאם יש כאן בשר שחוטה ובשר נבלה אסור לחולה אפי' יש בו סכנה אם אינו צריך לשהות כלל:

ועוד כ"ל ראיה נרורה שהרי סוף סי' קנ"ה ביו"ד כתב המחבר והרב דאסור לבעל רופא למשמש בדופק אשתו נדה אם לא שיש סכנה בדבר והוא מתשובת רמב"ן סימן קכ"ז וביאר שם דבריו וכתב וז"ל כיון שכוא המא"ס לא נתיר בו איסור דרבנן אלא כל השבותים שוין בין בי"ט בין בשבת

[illegible]

אסור ולכן הטובלים בשבת אסורים לעמוד במרחץ במקום שיכולים להזיע ואסור לרחוץ אפי' בחמין שהוחמו מע"ש ואפי' לשפוך המים על גופו להשתטף אסור אבל מותר לרחוץ פניו ידיו ורגליו או שאר איברים בחמין שהוחמו מע"ש ובלבד שלא ירחוץ רוב גופו ואשה שלובשת לבנים בשבת ויו"ט מותרת לרחוץ במקומות המטונפים ובלבד שלא תרחוץ בבגד שלא תבא לידי סחיטה (סי' שכ"ו) ולפיכך במקום שנוהגין להחם המקוה צריכין ליזהר שלא יהיו רק פושרין דאל"כ אסור לטבול בו (ועיין בחיבורי חכמת אדם כלל קל"ב):

ב מותר לשוף ידיו במורסן ובלבד שלא יתן עליהם מים רק שישוף ידיו רטובות בהם ואז מותר לכ"ע (ועי' לעיל כלל י"ט סי' א' ועיין ט"ז ומ"א) אבל אסור לשוף ידיו במלח וכ"ש בבורית שקורין זייף כיון דנימוח הוי כנולד וכמו אין מרסקין שלג במלאכת דש (סכ"ו):

ג הנוטל ידיו אסור לחמם אצל האש אחר נטילה לא מיבעיא במקום שהיס"ה דאסור משום בישול ואפי' במקום שאין היס"ב דהוי כהמין שהוחמו בשבת דאסור ברחיצה אפילו ידיו לבד (שם):

ד הרוחץ בנהר גופו או ידיו צריך שינגב גופו או ידיו יפה כשעולה מן הנהר שלא ישארו מים עליו ויטלטל ד' אמות בכרמלית ומ"מ אסור לרחוץ בנהר לתענוג אלא דוקא לצורך טבילת מצוה כנדה שאירע ליל טבילתה בע"ש ולא היה באפשר לטבול מקודם וכן מי שראה קרי ליל שבת אבל בלא"ה כבר נהגו לאסור ע"פ פוסקים:

ה מותר לטבול בשבת ולקנח א"ע בכתונת או בגד אחר ומותר להביאו לביתו ולא גזרינן שמא יסחוט (סי' ש"א סעיף מ"ח):

כלל עא דין תיקון מבוי וחצר (סי' שכ"ז):

א כבר בארנו במלאכת הוצאה דמקום שיש לו ג' מחיצות אעפ"י שמדאורייתא מותר לטלטל בכולו מ"מ חכמים אסרו לטלטל בו עד שיעשה תיקון ברביעית אחד חצר ואחד מבוי:

ב והלכו חכמים בכ"א אחר תשמישו כיון שתשמישי החצר הוא בדבר צנוע ראוי לעשות לו מחיצות יותר פתח ממבוי שתשמישו אינו צנוע מפני שיש בו דיורים הרבה ולכן תיקנו שהצר

נשמת אדם

מחללין עליו כו'. וז"ל כתב ר' ירוחם יש מי שכתב שכל דבר שאין בו סכנה עתה אע"פ שיוכל לבא לידי סכנה אין מחללין

בקל דכוונתם דאע"פ דבחולי מותר ע"י נכרי אפי' מלאכה וע"י ישראל בשינוי וע"ז כתב ולא עוד דאפילו בדבר שאין בו שום

[illegible]

שחצר שפרוץ במלואו מג"ט עד י' אמות עושה בצד אחד פס רחב ד' טפחים או אם ירצה לתקנו משני צדי הפרצה די בשני פסין שכל אחד משהו וקיי"ל דלחי משהו הוי מחיצה וא"כ הוא כאילו היה לו ד' מחיצות ואע"ג דלחי אחד הוי מחיצה מ"מ הצריכו בחצר ב' לחיין מטעם שכתבנו כדי שיהיה יותר סתום או פס ד' (סס"ג) :

ג היה שם מחיצה גמורה ונפרצה במלואה ונשתייר משני צדדי הפרצה משהו מכאן ומכאן לכתחלה יש לחוש לאיסור עד שישאר טפח דדוקא אם מעמיד שם לכתחלה סגי במשהו דיש היכר שהעמידו שם להיתר מה שאין כן בנשתייר ממילא אין היכר כ"כ ומ"מ אם הוא לצורך נ"ל דיש לסמוך על דעת המקילין דגם בנשתייר סגי אפילו במשהו וה"ה אם נשתייר

מן

נשמת אדם

ס"ק כ"א והוא מירושלמי הביאו הב"י והכא אפי' בגדול אינו אסור אלא משום דאתי לאחלופי ואפ"ה אסור אפי' לקטן וחולי שאב"ס (ומכאן קשה נמי על רשב"א ור"ן ר"פ יה"כ שכתבו שמותר להאכיל לקטן מידי דצריך לו באיסור דרבנן אפילו רק לתענוג שהרי בירוש' איתא להדיא דדוקא מפני הסכנה מותר אע"ג דאין זה אלא איסור דרבנן וצ"ע) :

ועוד ראיה דאיסור דרבנן אסור לחולי שאב"ס. מהא דב"ק כ' ותמורה ט"ו. מעשה בחסיד א' שהיה גונח והביאו לו וקשרו כו' ונכנסו רבנן לבקרו ואמרו לסטין מזוין כו'. וא"ל דהוי חולה שיש בו סכנה דא"כ מאי הוי דלסטין מזוין. אע"כ דאין בו סכנה כדאיתא בכתובות גונח יונק כו' דהוי מפרק כלאחר יד. הרי להדיא דאסור לחולה שאב"ס אפילו זה דאין מגדלין בהמה דקה אינו אלא מדרבנן :

עוד נ"ל ראיה מפסק הרמב"ם בפרק י' מהל' מעשר הלכה י"ג שאסור לרופא חבר להאכיל לע"ה מדמאי של הרופא. ואפי' של חולה דוקא ליתן לידו ולא לפיו ע"ש והוא מירושלמי. ובודאי דהכא מיירי בחולה שאב"ס עיין בתוי"ט פ"ג דדמאי משנה א' שכתב דבעניים הקילו יותר מבחולי ע"ש. ודמאי אינו אלא מדרבנן :

ולענין כאב העינים כתב המ"א דמיירי במלטער כל גופו. ומה שהקשה מר דא"כ מאי פשיט אביי התם בע"פ דהבעיא להו העינים אם הם כחולה שאב"ס ופשיט מדתנן החושש בשיניו כו' הא כתיב ליה טובא מותר מ"מ דהוי כחולה שאב"ס. ומשני תנא אפילו כתיב ליה טובא חושש קרי ליה והקשה דמאי ס"ד דאביי דלמא לעולם לא הוי אלא כחולה שאין בו סכנה ומש"ה דוקא חושש אבל כתיב ליה טובא מותר כדין חולה שאין בו סכנה בדבר שאין בו צרך מלאכה וכבר כתבנו דלכ"ע מותר. וי"ל דאביי אזיל לשיטתו דקאמר בעירובין ס"ח בואה שבות וס"ל דלא שרינן שבות לצורך חולה. ובאמת לא מצינו מימרא זו דלא נקרא חולי מאמוראי קדמאי אלא מבתראי אמימר ורב אשי וא"כ דייק אביי שפיר. אבל לדידן י"ל כיון שכתבו הפוסקים דגם חולי עינים הוא בכלל שאר חולי שהרי מתירין לכוחלא העין. ויש מן הפוסקים דסבירא להו דהאי בעיא בע"א קי"ל לקולא דהוי ס"ה עיין בב"י וא"כ לק"מ :

ולענין עיקר הדין א"א דקיי"ל כרמב"ן. שהרי מרמב"ם לא מוכח מידי. וכבר כתבנו לעיל דיותר נוטה לפרש כמו שכ' הב"י ובאמת בראב"ד משמע דס"ל דמותר ע"י ישראל. שהביאו דבריו המ"מ פ"ו הלכה ט'. אך מדברי הפוסקים שלא הביאו דעתו נ"ל דס"ל דהראב"ד משיג על מ"ש הרמב"ם להתיר שבות דשבות ע"י נכרי. וע"ז כ' שבות דשבות אפילו ע"י ישראל מותר והסברת הרא"ה בבד"ה דף פ"ט שכ' אהביא דגונח יונק כו' כיון דהוי כלאחר יד ליכא אלא שבות. שלא כדרכו מותר במקום חולי. וכוונתו דס"ל כאותן הפוסקי' דאפי' בחולה שאיני רבנן וס"ל דליכא אלא שבות. עיין במ"מ פ"ה הלכה ד'. וכ"כ הר"ן בפרק אין נדרין והסמ"ג בכלל גדול ואף דמשמע דהראב"ד מודה להרמב"ם בחולה דחייב. י"ל דהראב"ד ס"ל דע"י שינוי בישראל דומה לשבות דשבות ע"י נכרי ואפילו אם נאמר דהרמב"ם והראב"ד ס"ל בהדיא להתיר ע"י ישראל כדרכו מ"מ דרמב"ן והרשב"א והרא"ה וה"ל וה"ה וע"ז ולבוש ומ"ע וא"ר אוסרין. ויש כתב מר דגם הר"ן ס"ל כרמב"ן שהרי כתב זהו דעתו של רמב"ן. ובאמת גם בפ' משכין כתב דעת רמב"ן. אלא מה שס"ל למר וכ"כ הגר"א דהר"ן לחד שינויא באיית שכתב דגונח כיון דא"א ע"י אחר מותר ע"י ישראל אפירוש זה מיקל טפי מרמב"ן. דהיכא דא"א ע"י נכרי מותר ע"י ישראל. ונ"ל דליתא אלא קושיא כיון דרפואה זו א"א ע"י אחר ולכן לא"ג בזה אבל רפואה שאפשר ע"י אחר אע"ג דהשתא ליכא נכרי מ"מ אסור דלא פלוג. ובעין זה כ' הר"י בעירובין בסתורת רטיה דהוי מילתא דלא"מ ואם כן הרי מש"כ הר"מ דנקטינן להקל דהוי ס' דרבנן וכוונתו דס"ל דאם אנו מסופקים מה שאמרו בו קמאי כדרבנן אזלינן לקולא (ודבר זה מחלוקת בין הפוסקים ע' במנ"י בת"א כלל א' ס"ק ו') ועוד כתב הר"מ דנראה דרוב מתירין והיינו ע"פ מש"כ הב"י בשם תשובת הרשב"א להתיר וס"ל דגם הטור פסק כרמב"ם להתיר ע"פ פירושו של מ"מ אבל אחר שבארנו דהרשב"א ס"ל כרמב"ן כמ"ש בחי' הרשב"א וכ"כ א"ח ומ"מ בשמו א"כ בטלי ליה אותה תשובה וגם הטור עכ"פ לא הכריע שכ' דרמב"ם מתיר ורמב"ן אוסר שהם לא ראו חי' הרשב"א והרא"ה בבד"ה אבל אנו זכינו שנתפשטו מראשונים לאיסור וכן הסכימו כל אחרונים והכי קיי"ל לאסור שבות כדרכו ע"י ישראל אלא ע"י שינוי ומיהו בשתיי' סמני' מותר וה"ה כאב שניי' כמ"ש בש"ע דהא כתיב ליה טובא הוי כמלטער כל גופו ודלא כרמב"ן :

שבתי וראיתי בחידושי רמב"ן ע"ז הנקרא מעשי לדיקים דף כ"ח שהק' קו' הנ"ל וז"ל וק"ל הא דדייקי' חושש הוא דלא הא כייבי טובא ס"ד ומאי ראיה שאני גמיעה דבלא סכנה מותר וכן נמי הא דפשט מר"י דתם בגפידנא דילמא דליכא ברפואה שלה חילול שבת בדאורייתא ואפשר לומר גבי תומך אי לאו סכנתא היא כיון דאפשר ליה למעבד כדקתני סיפא אבל מגמע ובולע לא שרינן ליה למפלט וכן הכא דקיי"ל גבי תומך ושמן אין נותנין ע"ג המכה אבל נותן חוץ למכה ושותת לתוך המכה מ"מ הוא דכל היכא דאיכא לשנויי משנינן ומיהו דוקא בדנפיש צערא דהוי מיני חולה או סכנת אבר אבל חושש אין מתירין לו כו' והאי דר"י דלא מוקמינן בדליכא חלול שבת משום דגפידנא לא הוי מיני חולה ואפשר להמתין וכא מילתא נ"פ עכ"ל. והנה משמע ודאי דבשיטה זו הוא דלא כשיטתו בתה"א שכתב שם דחולי שיניים אפי' כתיב ליה טובא לא הוי חולה דא"כ היה יכול לתרץ ג"כ אשיניים הכי דהמקשן סובר דאין ט שום חולה כלל וע"כ משום דאית ביה סכנה. ועוד משמע משיטה זו דס"ל דהיכא דא"א לעשות בשינוי מותר אף בלא שינוי והיינו כפירושו של ר"ן בגונח כיון דא"א בענין אחר מותר כדרכו ולפ"ז יש לסמוך בזה בשהכאב גדול וא"א ע"י נכרי וגם א"א ע"י שינוי דמותר לישראל עצמו לעשות ולפ"ז אין אנו צריכין לפירוש של הב"י בשתיית סמנין דכיון דזה א"א אלא ע"י ישראל מותר דכיון דמלאכה דרבנן הוא ושיטת האוסרין הכל ע"פ רמב"ן ומדבריו גופא משמע דמותר וכ"ב הר"ן :

ואחד ממופלגי תורה הביאו ראיה דאיסור דרבנן מותר לחולה שאין בו ס'. מדאמרינן בנזיר נ"ז ע"ב דא"ל רא"ב לר"ה ודידך מאן מגלה פרש"י לדידך דס"ל דהמקיף קטן חייב קטנים דמגלחין בדאורחייהו כדי לסגרותן אחר החולי מאן קמגלח להו. ואמרינן התם מכדי תרווייהו ס"ל הקפת כל הראש שמה הקפה ע' שם ברש"י ותוס'. והקשה דהיכא מוכח דלמא רב הונא ס"ל דלא הוי הקפה ומה שלא הקיף בעצמו הקטנים דעכ"פ אסור מדרבנן כדאיתא התם בדף כ"ט ע"א: דמשמע דלכ"ע עכ"פ להקיף הקטן איסורא דרבנן איכא. אע"כ כיון שלאחר החולי דינו כחולי שאב"ס ומותר כל איסור דרבנן. ועוד הראה לי במל"מ פ"ה מהלכות יסודי התורה הל' א' ד"ה ודע שעדיין בסופו שכתב וז"ל. ולפ"ז סברת רבינו עד כל הראשוני' שכולם הסכימו שלא התירו בחולה שאב"ס כ"א איסור דרבנן ע"מ עד שכתב הדברים. והשבתי לו דמ"מ אין ראיה

דהא

מן הכותל רחב ד"ט מצד א' (א) וכ"ז בחצר (שם) :

ד אבל מבוי העמידו חכמים אדינא דבלחי א' משהו סגי וכ"ש יותר ובלבד שלא יהיה רחב ד' אמות אם המבוי רחב יותר משמנה אמות דד"א הוי שיעור מבוי ואין כאן היכר כלל ולכן צריך לחי אחר ולהעמידו בצד האחר או שיעשנה מעט עב או דק מהבליטה כדי שיהיה ניכר שהוא לשם לחי דאע"ג דלחי משום מחיצה מ"מ היכר קצת בעינן אבל אם פתח המבוי רק ח' אמות וכ"ש בפחות אף בלא לחי אחר מותר דעכ"פ הוי פרוץ כעומד וקיי"ל דפרוץ כעומד מותר אבל אם העמידו לשם לחי דאית ליה קלא שתקנו לחי למבוי אפי' רחב ד' אמות הוי לחי אבל סמכו עליו לא מהני (שם) :

ה כל לחי ופס שאמרנו לא יהיה גבהו פחות מעשרה טפחים ויהיה חזק ומהודק שלא ינוד ברוח מצויה ולא יהיה רחוק מן הכותל ג' טפחי' דאל"כ אתי אוירא דהאי גיסא ואויר הפתח ומבטלו (ב) ואפי' היה הלחי יותר מג' טפחים דל"ש לומר אתי אוירא ומבטלו כיון שהעומד מרובה מהאויר שבצד א' מ"מ י"א דצריך לחי אחר (ג) וצריך שלא יהיה גבוה מן הארץ ג"ט דכל מחיצה שהיא ג"ט מן הארץ לא נקרא מחיצה :

ו אפילו לא היה הלחי קנה שלם מחובר יחד אלא עברי שברים או אבנים או קורות היוצאי' מן הג[ג] זו למעלה מזו בפחות מג"ט הוי לחי. ואפילו לא העמיד אותו לשם לחי אלא שנזדמן לו שם מאליו כשר ובלבד שיסמכו עליו מע"ש אבל לא סמכו עליו כגון שהיה שם לחי אחר ונפל בשבת ובאים עכשיו לסמוך על זה לא אבל אם לא היה שם לחי אחר מע"ש אעפ"י שלא סמכו עליו בפירוש כאילו סמכו עליו אבל אם בפירוש לא סמכו עליו כגון שלא טלטלו בשבת העבר ע"י לחי זו לא הוי לחי :

ז אפי' אם אינה נראית הלחי בחוץ ובפנים כגון שיש קצת בליטה בכותל ואותה בליטה נראית רק לאותן העומדין בפנים ולא להעומדים חוץ למבוי או שנראית לעומדי' בחוץ נגד חלל המבוי ואינה נראית להעומדים בפנים כשר :

ח עוד יש חילוק בין מבוי לחצר דבחצר אין אוסר בה פרצה אלא ביותר מי' אמות או שנפרץ במלואו שלא נשארו נפופין מן הצדדין ואין חילוק אם נפרץ למקום דבקעי בו רבים או לא (ד) אבל במבוי אם נפרץ אחד מהכתלים שבצד ארכו אם נשאר מן הכותל לצד ראשו פס רוחב ד' טפחים דזהו שיעור סוף מבוי (ר"ל דהתחלת מבוי שצריך שיהיה ארכו ד' אמות דוקא כדלקמן סי' ט' אך בזה שכבר היה עליו שם מבוי אלא שנפרצה סגי בפס ד"ט ואם לא נשאר פס ד"ט א"כ הוי כתחלת מבוי וצריך שיעשה פס רחב ד' אמות) וא"כ כיון שלא נתבטל שם פתח מן מבוי זו ולכן אינו אוסר פרצה זו אא"כ ביותר מי' אמות דעד י' אמות נחשב לפתח ומבוי לא נפסל בפתחים הרבה ואין לחוש שמא יקצרו בני רה"ר דרכם וילכו דרך פרצה זו וא"כ אין להם היכר של לחי דכיון שנשאר שם מבוי על משך זה לא נתבטל תורת לחי ופתח ממבוי זה אבל אם לא נשאר פס ד' טפחים א"כ נתבטל תורת לחי ופתח ממבוי זה ובני מבוי יקצרו דרכם ללכת דרך הפרצה ולכן אפילו אין בפרצה רק ג' טפחים אסור ומ"מ אפי' בנשאר פס ד"ט דאינו אסור עד עשרה אמות דוקא דלא בקעי בו רבים כגון שנפרץ למקום מקולקל בטיט וכ"ש אם נשתיירו מן היסודות דעכ"פ מעכב הילוך הרבים אבל בלא"ה אוסר בפרצה ד"ט ומבוי שנפרץ בראשו ממש דהיינו בכותל שבו הפתח אם מתוקן בקורה והקורה מונח מכותל לכותל אין צריך תיקון

אבל

נשמת אדם

דהא נאמר דכוונתו לכל איסור דרבנן. א"כ איך כתב שכולם הסכימו כו' והרי להדיא כתבו שהרשב"א והרא"ה והר"ן כתבו לבדי' דהא איסור דרבנן אסור. ואפשר דכוונתו על איסורי דרבנן ש"א כו"ג. ומגונא דנדרים י"ל נפי מה שכתבתי בשם הר"ן דדוקא באיסורי אכילה אסור. וא"כ י"ל דהאיסור דבקפה הוא דומה באיסורי מלאכה בשבת אך לפ"ז נסתר הראיה משכיא מעשה דחסיד. והדרבה משם קשה דשם גם כן ליכא איסור אכילה :

(א) האף הכש"ע בסי' שס"ג סעיף ב' כתב בשם כדעת התוס' בפירוש כ' דבעינן דוקא רחב טפח וכ"כ עוד שם סעיף ד' במבוי וע"ש בט"ז ס"ק ג' ונ"ל דהטעם דבהק יש לטעות דאפילו בנשאר שני כמשהו דכ"ל הש"י בהדיא דף י' ד"ה נתמעטו כו' דמשתרי גודם בגיפוף משהו עכ"ל וכ"כ רשב"א בעה"ק דף ו' ע"ב בהדיא :

(ב) כ"ב המ"ב בסי' נ הדיא ד' י' ע"ב וכ"כ הרשב"א בעה"ק ד' ע פ"א במבוי רחב כ"א אמה עושה פס ג' אמות ונותנו בתוך מן שבכותל כ' אמות ועושה כן לצד השני ונמצאו בפסין שבלדיין יתירים על הפרוץ שמה ולכתלים וה"ז כעומד אלא נאמר באמצע האויר יתר על י' אמות ולאו אם קורה מתירין אותו עכ"ל הרי להדיא דמגרין לחי :

(ג) צ"ע דבסוכה דף ז' ע"א בתוס' ד"ה ויעמידנה כתב דבקנה כל שהוא אפילו בפחות מג' אמרי ; אפי' אוירא וצ"ע מתכלים בעירובין וכן מוכח בסי' שס"ג וכמ"א ס"ק ה' וצ"ע ועיין לעיל כלל ע"ד סימן י"א ועיין בנהר"א סוכה י"ז בתוס' ד"ה בפחות מג' ע"ג ע"ש :

(ד) כ"ב המ"א בסי' שס"ב ס"ק ד' וכ"כ הט"ז שם ס"ק ג' וכן משמע ברשב"א בעבודת הקודש שלא נזכר בשום מקום שיאסור בחצר פרצה עד י"א אע"ג דבקעי בה רבים ובאמת בגמרא לא משמע הכי דאמרינן בדף ס' קסבר רב הונא בריה דר"י מבוי נמי פרצתו בעשר וע"כ נ"ל דמיירי בדלא בקעי בה רבים כדמוכח שם דף ו' במבוי עקום ומזה הביאו הפוסקים ראיה דהלכה כרב חנן בר רבא ואי נימא דיש חילוק בזה בין חצר למבוי עדיין הקושיא במ"ע מה לחצר שכן פרצתה בעשר אף בדבקעי בו רבים. ומצאתי בח"ע שפסק משום זה שבאמת חצר שוה למבוי ע"ש אך מכל הפוסקים משמע כמ"ש דלכ"כ עדיין קשה מ"פ נימא מה לחצר שאין צריך תיקון בעקמימותו ומצאתי בתשובת מהרי"ט סי' נ"ד שכתב נ"כ בהדיא ונ"ל ועוד שלינו שמבוי דריסת רגל מותר אפילו פרצה

פתח

אבל אם יש שם אצל אחד מן הצדדים פס והקורה מונח על הפס ונפרץ שם בפס ד' טפחים צריך לחי אצל הפרצה דקורה ע"ג מבוי בעינן ואינו דומה לנפרץ מצדו דלעיל דאסור בפרצה ג' טפחים דשאני ראשו כיון דמבוי שאין פתוח בראשו ד"ט א"צ תיקון אעפ"י שבתוכו רחב הרבה (שם במ"א סק"ג ולע"ג שנכסי' שס"ג כ' בש"ע דעס א' בכתם ג' טפחים ככר כתב ד"מ כדעת י"א וסתימס שלא סגיס בש"ע) :

ט בד"א דבחצר פרצתו בי': אם אינו במלואו דוקא שהיה העומד הנשאר עכ"פ כמו הפרוץ אבל אם היה הפרוץ מרובה על העומד כל שהפרצה יותר מג' טפחים צריך לתקן בבנין או בצוה"פ דלעולם לא הוי רה"י עד שיהיה לו ג' מחיצות ואח"כ יכשיר רוח ד' (עס"ק ז' ע"ג) :

י כל התיקונים שבארנו הוא דוקא כשהפתח או הפרצה עד עשר אמות שנחשב לפתח אבל אם הפרצה יותר מעשר אמות בין בחצר ובין במבוי ואפי' יש לה גפופין משני הצדדין לא מהני עד שיעשה שם צוה"פ שבארנו דינו בכלל מ"ה . ודע דלא נקרא מבוי להתירו בלחי או בקורה שנבאר לקמן אא"כ שיהיה ארכו עכ"פ ד"א מרווחים או יותר ויהיו פתוחים לתוכו עכ"פ ב' חצרות ולכל חצר ב' בתים לפחות ולא יהיה בכל פתח פחות מד' טפחים רחבו ושיהיו דיורים אוכלין בכל בית אעפ"י שבאחר דר האב ובשני הבן והבן מקבל פרס מאביו כיון שאוכל בביתו נדונים כשנים ואפי' בא' נכרי ובא' ישראל ויהיה ארכו יותר על רחבו ואם חסר א' מאלו דינו כחצר ואינו ניתר אלא בפס ד' או ב' לחיין או צוה"פ (שס"ג) :

יא חצר שארכו יותר על רחבו דינו כמבוי וניתר בלחי וקורה אעפ"י שאין חצרות ובתים פתוחים לתוכו הואיל ואינו קרוב לרה"ר אלא פתוח למבוי והמבוי לרה"ר (שם) :

יב עוד יש חילוק בין חצר למבוי שהמבוי עקום כמין דלת כזה

דינו כאילו היה מפולש בעקמימות וצריך צורת הפתח בעקמומיתו ובשני ראשיו לכל אחד לחי או קורה או שיעשה צורת הפתח לכל א' משני ראשיו ובעקמומית יעשה לחי או קורה ואם הוא כמין ח' צריך צוה"פ בשני עקמומית ולחי או קורה בשני ראשיו וכן אם יש מבוי גדול והרבה מבואות קטנים יוצאים מצדדים אפי' אינן מכוונים זה כנגד זה עושה לכל שביל צוה"פ בצד אחר ולחי או קורה מצד השני אבל בחצר שהוא עקום כמין ד' או ה' אין צריך שום תיקון בעקמימותו (ס) (סכ"ד) :

יג ומתוך מה שבארנו יתבאר לנו שהעיירות שלנו שאין הצרות פתוחים לתוכו רק שבכל המבואות הבתים פתוחים לתובה יש לה דין חצר . ומ"מ אם נפרצה למקום שרבים בוקעי'

נשמת אדם

בתות מי"א אבל חצר אין איסורו מחמת רגל הרבים אמרו חצר הרבים נכנסין בזו כו' ע"ש :

(ס) **באשר** שהסכמת לאות היתר לתקן המבואות דמקלקלי בה רבים ומושל העיר גזר בקהלתנו פעם א' לנתק הלצ"פ מכמה מבואות ומה שכתב המ"א בסי' שס"ג דא"צ תיקון בעקמימות משום שכל מבואות שלנו אין להם דין מבוי כיון שאין בתים והחצרות פתוחין לתוכו זה ל"ש בקהלתנו שהחצרות והבתים פתוחים לכל מבוי ויש להם כל דיני מבוי והמ"א מייתי ממדינתו וכן הם כל ערי אשכנז שהיו דרים בתוכו האגודה והסרי"ל ומהרי"ו והכבר אותו בזה גם הב"ח בתשובת הב"ח חדשות והפרק בק"ק ווילנא יש הרבה פרצות בחומה המוקפת יותר מי"א :

וראיתי בא"ר סי' שס"ד שכתב כיון דאין לנו רה"ר רק כרמלית . ואף דקיי"ל דמפולש לכרמלית הוה למפולש לרה"ר היינו במפולש ממש אבל בעקמימות דאינו מפולש ממש רק שאנו רואין כאלו היה מפולש זה ל"ש בכרמלית ע"ש וזכיתי לס' עה"ק להרשב"א שכתב וז"ל מבוי שהוא עקום ומפולש מב' ראשיו לר"ה או לכרמלית הרי הוא כמפולש יש מי שצריך לצ"פ בעקמימותו ולחי לב' ראשיו כאלו מפולש כ"א וא' לרה"ר או לבקעה כו' עכ"ל . הרי מוכח מדבריו דל"ש :

והאיר ה' עיני עד שאני תמה על כל האחרונים שלא העירו מזה כלום ואפשר שלא היה בידם ס' הריטב"א וס' בה"ק . והנה בדין מבוי העשוי כגדל כתב הרא"ש וטור וכ"פ בש"ע דצריך לצ"פ לצד המבוי הגדול ולחי לצד הר"ר לכל שביל ושביל וכן לצד השני . והוא עפ"י מ"ש הב"י דכן דעת הרמב"ם בפ' י"ז מה"ש וז"ל . מבוי שהיו לו שבילין מצד זה ושבילין מצד האחר שנמצאו מפולשין לרה"ר . אעפ"י שאינם מכוונים זה כנגד זה כ"א מהם מבוי מפולש . כיצד מכשירין אותן עושה לצ"פ לכא"א מהשבילין שבצד אחד וכן לפתח הגדול . ועושה לכל השבילין שבצד האחר לחי או קורה עכ"ל .

וכתב הב"י משמע מדבריו דהשבילים מכוונים וכ"ז נמי צריכין תיקון לכ"א וא' במקום פתיחתו למבוי אבל בתוספת כתבו מבוי העשוי כגדל פי' שמבואות קטנים פתוחים למבוי גדול מב' צדדיו ואינו זה כנגד זה דא"כ היו מפולשין ע"כ : ומשמע דס"ל דבמכווני' זה"ז לא היו צריכין שום תיקון במקום פתיחתן למבוי דה"ל ב' מבואות הקטנים כמבוי א' ארוך . ומ"מ כדעת הרמב"ם והטור נראה מרש"י וכו' והכי נקטינן עכ"ל הב"י :

ומצאתי בתורת חיים שכתב דהב"י לא דק בדברי הרמב"ם . דלדעתו ה"ל לכתוב לכ"א מן השבילין בצד אחד ובצד האחר אבל מדכתב שבצד האחד ושבצד האחר מוכח דס"ל שכל ב' המבואות נחשבים למבוי א' ארוך וא"צ שום תיקון לצד המבוי הגדול והנה כל מעיין יראה שדברי הת"ח הם ברורים ומדוקדקים . ועכשיו שזכיתי לריטב"א ועה"ק אין ספק כלל שדעתו כמ"ש הת"ח . שהרי לדעת הרשב"א בודאי א"צ תיקון בעקמומית כמ"ש הב"י בשמו . וכן הוא לשיטתא בעה"ק . והוא ה' ממש לשון הרמב"ם הנ"ל במבוי כגדל . א"כ ע"כ גם דעת רמב"ם כן הוא . ומש"כ עוד הב"י דמשמע דלר"ת במכוונים א"צ שום תיקון . ומשמע אבל באין מכוונים צריך תיקון דלא כהרמב"ם . גם ז"א וז"ל הריטב"א לכך פר"ת שהמבוי הגדול היו לו שבילין מב' צדדיו ואינם מכוונים דא"כ לכ"ע כל חד מינייהו מבוי מפולש גמור אלא פתחו של מבוי קטן שבצד זה מכוון נגד הסתימה שבצד האחרת ובהא פליגי אביי ורבא דאביי ס"ל כיון שאינם מכוונים דינם כעקום וס"ל כשמואל . וא"ל רבא דלפי דעתו דהשתא ליה עקום הרב ס"ל למעבד . אלא דינו כמפולש ועושה לצ"פ למבואות הקטנים שבן מצד האחר מפני גיסא הפתוח לרה"ר . ועושה לאידך שמצד השני לחי או קורה מאידך גיסא המון לרה"ר האחר והלכה כרבא עכ"ל . הרי לסדיא דגם דעת ר"ת כרשב"א . וכן דעת הרמב"ם . והת"ה ברוחב שכלו כיון לדברי הריטב"א ממש . והנה מדברי הב"י משמע דאף אם קיי"ל כרש"י במבוי עקום מ"מ בעשוי

בו כדלעיל סי' ח' צ"ע אם נידונין כחצר או כמבוי וכיון דבקעי בו רבים דינו כדלעיל במבוי (סי' שס"ב במ"א סק"ד) ואם העיר מוקף חומה ורוצים לתקן המבואות שדרים בה יהודים אם המבואות רחבים יותר מעשר אמות במקום שרוצין להעמיד התיקון צריך צוה"פ דוקא שהרי אפי' בחצר כשפרוץ למקום האסור לה צריך צוה"פ אבל אם במקום שרוצין להעמיד התיקון אינו רחב מי' אמות אע"פ שהמבוי באמצע יותר מעשר אמות מ"מ הכל הולך אחר הפתח והמקום שמעמיד התיקון שם הוא הפתח וא"כ די בב' פסין משהוין כדין חצר וא"צ ג"כ לתקן בעקמומית דאין זה אלא סלוק דיורים היהודים מן הנכרים ואין כאן פרצה לרה"ר או לכרמלית כיון שמוקף חומה אבל אם אין חומה סביב א"כ לכ"ע פרוצה לכרמלית וצריך צוה"פ מצד א' ומצד השני כשאינו רחב מי"א סגי ב' פסין משהוין דממ"נ מותר בין שהיה עליהם תורת חצר או מבוי ואם חצירות פתוחים לתוכה יש לה דין מבוי לגמרי כמו שבארנו (ו) (סימן שס"ג) ומ"מ נ"ל דגם אפי' עיר שאינו מוקף חומה ויש שם בתים וחצירות פתוחים למבואות כמו שהוא בק"ק ווילנא אעפ"כ אם א"א לעשות תיקון בעקמומית יתקן רק כל המבואות הפתוחות לר"ה בצוה"פ בדין ובצד השני בלחי אף שאי אפשר לעשות בעקמומית שום תיקון (ועיין בנ"א) :

נשמת אדם

כמו שכל נקיים כר"פ . ואין זה סותר לשיטת רש"י . דא"כ אפי' מ"מ דאף אי נימא כדעת ר"ת דזה לא מיקרי עקום כיון שמבוי א' מכוון נגד חבירו א"מ כ"א מיקרי עקום מכח המבוי הגדול . אע"כ י"ל דאין זה תלוי בזה דדוקא בעקום כמין ד' דכל מבוי א' לא הכי במבוי ב' . ואף אם נ..דך לרה"ר אבל שבוי ב' אינו הולך דרך המבוי רק יוצא בפתחו הסמוכה לרה"ר שלו ומשם מסבב ברה"ר גופא דעיקא ליה ליזל בדרך רחב שלא דרך מבוי וא"כ יש לחוש שאם לא יראה לצ"פ בעקמומית או אבל פתחו יאמר שגם מצד ב' לא עשו לצ"פ כמ"ש תוס' ורא"ש . אבל במבוי אחד מבוי שצריך לרה"ר שמצד הב' הוא הולך דרך המבוי ורואה לצ"פ :

ואף זה שבמבוי הגדול שהולך דרך המבוי הקטן שאין בו אלא לחי . ומ"מ הוא רואה לצ"פ שבמבוי גדול וא"כ אין כאן חשש וא"כ לפ"ז בקהלתנו ג"כ אם יעשה ברחוב כל מבוי לצ"פ ובצד השני של המבוי שכנגדו לחי ניתר בכך . ובעקמומית א"צ שום תיקון שזה לא נקרא מבוי עקום . וא"כ אף לדעת רש"י והש"ע ניתר בכך ואף אי נימא דזה תלוי בזה שסתמא דהכרעת הש"ע כשיטת רש"י הוא צ"ע . שהרי כבר כתבנו דדעת הרמב"ם בעשוי כגדל כרשב"א . וכ"כ הריב"ש לסדיא בסימן ש"ה וז"ל כל המבואות המפולשין בדרך ישן צריכין לה"פ מכאן ולחי או קורה מכאן . ואף כמין ד' כך דינם כיון שפתוחים מב' ראשים דקיי"ל כרב דתורתו כמפולש . אבל אם יש בהם עקומי' כמין ה' אלו די להם בלחי או קורה מכאן ולחי או קורה מכאן . כמו שמוכח מעשוי כגדל דעביד להו מצד השני לחי ודי להם בזה . אעפ"י שאף אם המבואות שכנגדן נדון אותם כסתומים מחמת לצ"פ שעשה להם עדיין נשארו אלו שכנגדן כאחר מפולשין כמין ח לרה"ר . ואפ"ה סגי להו בלחי או בקורה וכ"ש במפולשין בכרמלים עכ"ל הרי לסדיא דדעת ר"ת והרמב"ם וריטב"א וריב"ש במבוי עשוי כגדל כמש"כ הת"ח ולע"ע הב"י בדעת הר"ת . והנה בלא"ה דעת הרשב"א ומהר"מ שמרדכי הב"י כמש"כ הב"י ואין כונתו דפוסק כרש"י שהרי כתב לסדיא שעושה לחי בעקמומית כמ"ש הג"א בשמו . אלא דשיטתו בפירוש של תורתו כמפולש כתב הרי"י דר"ל כמפולש ביותר וע"ש בד"מ וא"כ י"ל דזהו בעקו' כמין ד כדי שיראה בב' צדדין אבל בעשוי כגדל וכ"ז שרואה מב' צדדים גם מהר"מ מודה . וכן דעת הריב"ש כמ"ש לסדיא . ואף כמין ד כך דינם ולא הזכיר תיקון בעקמימות . וז"ל הר"ן בתשו' סי' ס"ב וז"ל . אעפ"י שרש"י מחמיר כבר נהגו עליו בתוס' ושעת שאין דבריו מחוורין עכ"ל . וז"ל התשב"ץ ח"ב סי' נ' הוי יודע דרש"י מחמיר וכן נראה דעת הרא"ש . אבל הרי"ף והרמב"ם נראה מדבריהם שלא הצריכו בעקמימות כלום . וכן דעת הרשב"א וכן מוכח בירושלמי עכ"ל . הרי הר"י והריטב"א לסדיא והרשב"א ומהר"ם והר"ן וריב"ש ותשב"ץ וכ"כ הת"ח שכן ראוי להורות כר"י ואם יהיה הלוי סוגיה דעשוי כגדל בזה א"כ מוכרח שגם דעת ר"ת ורמב"ם כר"י . וא"כ למה הכריע הב"י כרש"י . ואם מפני עדותו שכתב שכתו ספח שהכימים לרש"י הרי הר"ן העיד לסיפך בשם התוס' . לכן

נראה לענ"ד אפילו להפוסקים שגם בזמן הזה יש לנו רה"ר אין להחמיר כלל בעקום . כי בעשוי כגדל שמפורש לסדיא ברמב"ם ור"ת וריטב"א ורשב"א וריב"ש לפסי' . ובעשוי כמין ח נמי מבואר בריב"ש וכ"כ הריטב"א בשם ריב"א דאף רב מודה בזה דדינו כסתום והגי בלחי בכל פתח ע"ש הטעם . ואף כמין ד יש לפקפק אם הוא שעת הדחק . וה' יאיר עינינו בתורתו ויצילנו משגיאות . ומצאתי בתשובת מהרי"ט סימן צ"ד שפסק כן . והנה ג"כ כוונת רמב"ם כמ"ש ת"ח . ויותר מזה כתב שם דלא אמרו שצריך לצ"פ ותיקון בעקמימות אלא כשרוצה לתקן ולערב מבוי א' . אבל כשמתקן כל מבואות היהודים אפי' בעיר פרוצה בלא חומה אם אין המבואות רחבים יותר מי"א א"צ אלא ב' לחיין כדין חצר דלחי תורת מחיצה עליו ע"ש שהאריך . ועיין בתשובת רשב"א הנדפס מחדש בלבוב סימן רס"ט :

ועמיתי הרב ר' חיים ניפקש ר"ל הטעם דלא הצריכו תיקון בחצר בעקימות . היינו לפי שהחמירו לתקן בב' פסין או פס ד' והוי כתיקה טובא משא"כ במבוי דסגי בלחי א' . ולפ"ז אם מתקן מבואות שלנו בב' פסין ג"כ א"צ תיקון בעקמימות . אבל נ"ל דז"א דהתוס' והרא"ש כתבו דלכך החמירו בעקום דבעינן שיראו כל בני המבוי לצ"פ . ועוד דכיון דקיי"ל כרב דתורתו כמפולש ר"ל אותו עקום שנתעקם הוי כאלו מפולש לרה"ר וכמפולש אפי' בחצר לא מהני ב' פסין ועוד שהרי כתבו הרא"ש והטור והש"ע שעושה לחי מכאן ולחי מכאן ולצ"פ בעקמימותו או איפכא לצ"פ מכאן ומכאן ולחי בעקמע . ולדברי החכם הנזכר ק' כיון שעושה מצד אחד לצ"פ ומצד הב' שני קנים א"כ קנה שעל גביהן ל"ל והלחי שבעקמימו' ל"ל אע"כ דהש"ן המכי' מדוקדקים שבכל מבוי שארכו יותר מרחבו צריך תיקון בעקמימותו . ומצאתי בתשו' מהרי"ט סי' צ"ד שעלה בדעתו ג"כ לומר כדברי החכם הנזכר . והביא ראיה מדאמרינן דף ה' ע"ב ומה חצר שאינה ניתרת כו' וא"כ אמרינן נמי איפכא ומה חצר שאינה ניתר בלחי וקורה ניתר בב' פסין מבוי שניתר בלחי וקורה כ"ש בב' פסין . והאר' שהאריך בראיות אחרות מ"מ כעין שכתבתי וסתר סברא זו :

(ו) **בן** משמע בסי' שס"ג במ"א ס"ק כ"ז דכתב דמש"כ שכתב רמ"ה דכל מבואות שלנו יש דין חצר . משמע אפי' בערי פרזי והיינו משום שאין להם בתים וחצרות פתוחים לתוכו מש"ה יש לו דין חצר . משמע לסדיא דבמקום שחצרות פתוחי' למבוי יש להם דין מבוי . אבל בתשובת מהרי"ט סי' צ"ד כתב לסדיא דאפי' בערי פרזי ומשמע לסדיא אפי' כשחצרות פתוחי' לתוכו א"צ אפי' לצ"פ באין רחב מעשר ורק פיקנו בב' פסין משהוין . וגם לא מצריך שום תיקון בעקמימות . ודוקא כשמערב כל שכונת היהודים יחד דאז כולו כדין חצר ותיקון שאמרו בגמרא במבוי מפולש היינו דוקא כשמתקן מבוי א' ע"ש שהאריך בראיות . וכתב שכ"כ הריב"ל ומטיק הדין במבואות הסתומים ובין במפולשים בין כשהעיר מוקפת חומה או אינה מוקפת סגי בפסי לחיים משהוין ואפילו מסיד מחוי ע"ש

יד נ"ל דב' לחיין צריך להעמידן זה כנגד זה ואם העמידן שלא מכוונים פסול אבל בצוה"פ אפי' באלכסון מהני. ומ"מ בשעת הדחק יש לסמוך גם בלחיין אף זה שלא כנגד זה (ז):

טו מבוי (ח) או עיר שצדה א' נהר או ים אם שפת הנהר או ים משופע שבתוך שיפוע ד"א כבר נבוה י"ט א"כ נחשב המדרון הזה למחיצה וא"צ שום תיקון ואפי' כשהמים נקרשין שהרי אנו אין צריכין לעומק המים כיון שהמדרון עד המים גבוה י"ט אבל אם אין המדרון שיפוע כך אלא שבתוך ד"א אינה גבוה י"ט וא"כ נוח להלוך א"כ אין המדרון נחשב למחיצה ומ"מ עומק המים נופה נחשב למחיצה כיון שיש בעומקו י"ט אך כשנקרשין המים לא נחשב אז כמחיצה ודוקא בנהר שאין ספינות עוברות בתוכו דאל"כ כיון דהוי מחיצה הנעשה שלא ע"י אדם אתו רבים ומבטלו מחיצה וצ"ע (ט) וכשיש גשר על הנהר אע"פ שאינו רחב יותר מי"א א"כ הוי כפרצה דכיון דבקעי בה רבים דינו כדלעיל סי' ו' בפרצת מבוי (י) וצריך לעשות שם תיקון ואם דרך הנהר להתיבש בימות הקיץ אסור לטלטל בלא תיקון אפי' כשלא נתייבש דחיישי' שמא יתייבש ויסמכו עליו וכן כשנקרשין בחורף בטלה המחיצה. ומיהו משמע דדוקא בדרכו להתייבש אזי אף בזמן שהוא מלא מים אסור דחיישינן שמא יתייבש ולאו אדעתא אבל מחמת שנקרש בימות החורף דהכל נקרש בפעם א' לא נזרינן (וכן משמע במ"א וכ"כ נפו"ם בשם סו"ם של יעקב וכו') ונ"ל דדוקא שאין שפת הנהר עמוק י"ט לאחר שנתייבש אבל אם לאחר שיתייבש אפ"ה נשאר שפתו עמוק י"ט מותר לטלטל בלא תיקון כדלעיל ריש הסי' (שם):

טז וכל זה דוקא שהנהר סמוך לבתים בתוך י' אמות אבל אם המדרון או הנהר רחוק יותר מי"א מן הבתים נמצא שפרוץ מצדו יותר מי"א וצריך לעולם תיקון מן הצד וכן אם הנהר המקיף אינו עמוק י"ט כדין בשפתו הסמוכה לבתים בתוך י"א אע"פ שמצד השני הוא עמוק

נשמת אדם

(ז) בסימן שס"ג בט"ז ס"ק כ"א כתב דלא מהני לחיין אלא דוקא זה כנגד זה. וכ"כ הב"י וכ"כ המ"א בשם רלב"ח. ונראה לי שכן משמע מעה"ק דף ה' ע"ב וז"ל במבוי שאלו א' ארוך וא' קצר כו' בא להתיר עד האלכסון אין לו תקנה אלא במחיצה או בצה"פ עכ"ל. והרי הוא מיירי במבוי שאינו רחב יותר מי"א שהרי כתב הכשירו בקורה ומדכתב אין לו תקנה משמע דב' לחיין לא מהני באלכסון. ומדבריהם נראה שאסור לטלטל בכל המבוי לא כנגד הארוך בלבד. דכיון דצריכין ב' לחיין [...] א' מצטרף להכשירו כמ"ש הט"ז וא"כ כל המבוי אסור. אך הב"ח והביאו הפ"א כתב דמהני ב' לחיין אפי' באלכסון.

(ח) עיין בסי' שס"ג במ"א ס"ק ל"א ודבריו צ"ע דהשה"א עובדא דנהר א' יש פירש רש"י יש שפתו גבוה י"ט ובד"ה שמא יעלה הים שירטון פרש"י של חול והאבנים אצל שפתו ומתקצר רוחב הים ונעשה קרקע כרחב פרסה עכ"ל. הרי דלרש"י שפת הים הוא המדרון כדין וחיישינן שמא יעלה שרטון מקום גדול ויהיה שוה למדרון. וא"כ נתבטל המדרון והוי כמבוי אסור דאין כאן מחיצה. ולשיטתו השם זה ל"ש בנהרות כידוע דאף כשיתייבשו בקיץ מ"מ אין דרכן לזרוק חול ואבנים שיתבטל המדרון וא"כ אף כשיתייבש מותר לטלטל במבוי אע"ג דבמקום שנתייבש בודאי אסור לטלטל שהרי אינו מוקף לדירה והוא יותר מב"ס. מ"מ במבוי בודאי מותר דלא גרע ממבוי שהוא מתוכו ומדרונו לר"ה דפסקו כל הפוסקים וכן ה' בש"ע סוף סי' שס"ג סעיף ל"ו דאין צריך שום תיקון דבמקום שיש מחיצה ל"ג שמא יטלטל חוץ למחיצה. וכן הוא בדף י"ב ע"ב בלשון יש הנכנס לחצר ע"ש ברש"י ותוס'. וכ"כ בש"ע ס"ס שנ"ו. וע' שם במ"א בשם רהב"ד ורמב"ם אבל במ"מ פרק י"ז הלכה ה' כתב וז"ל מרימר פסק בהאי לא חיישינן שמא יעלה הים שירטון כ"מ גירסת ר"ת ורמב"ם. ופי' שורה מבואות המפולשין שלה היו כלין מצד אחד לים ומשם אין לחוש לפי שאין הים בר טלטול עם המבוי. ואין לחוש שמא יעלה הים שרטון כלומר שיתרחק הים ממקומו וישאר אותו מקום רפש וטיט ויטלטלו מן המבוי לו עכ"ל. וכתב המ"א דכוונתו שאף שנאחר שיפסק מ"מ ישאר המדרון אלא שבתמשמש שמא יטלטל ממבוי לתוכו ע"ש. וא"ל דכוונתו שהמדרון יהיה לצד המבוי והשיפוע שרטון יהיה מקום השרטון נמוך. ואעפ"כ יטלטלו מהמבוי לתוכו שהרי כבר הוכחתי דבמקום שיש מחיצה ל"ג כדאיתא בסעיף ל"ו אלא נ"ל דכוונתו מ"מ שהמדרון הוא בצד השני. ואע"פ דלא ניחוש לחששא דרש"י שיהיה השרטון רחב פרסה דא"ז אפילו המבוי אסור. אלא אפילו יהיה מקום השרטון קטן אפילו בפחות מי' אמות. וא"כ המבוי נשאר בהתירו מ"מ אותו מקום השרטון שהוא ארוך הרבה מן הצדדים דרך משל שהמבוי הלך במזרח הים והשרטון רחב ממזרח למערב פחות מי' אמות אבל בצפון ודרום הוא מושך הרבה והוי יותר מבית סאתים דאע"ג דמבוי מותר ונ"ל דמיירי דלא בקעי בה רבים באותה פרצה שממקום שכלה מחיצת המבוי וכמו שכ' בסי' ל"א ולענין המבוי נחשב כהיות שמן המבוי למדרון כאילו הם פתוחים כדין כל פרצה מבוי מן הצד היכא דלא בקעי בה רבים. אבל השרטון עכ"פ אסור אע"פ שהים מקיפה ג"כ מצפון ודרום כגון שהים יקיף אותו כחצי עגול. מ"מ לא הוי מוקף לדירה וחיישי' שמא יטלטל ממבוי לתוכו. שהרי אין כאן שום מחיצה בין המבוי למקום השרטון ונ"ל דהמ"מ לא ניחא ליה לפרש כפרש"י דאם יעלה השרטון במקום רחוק לא יטעו לטלטל בשביל שהמדרון שהוא רחוק מהמבוי. ולכן מפרש דאם חיישינן שמא יעלה שרטון היינו שיטלטלו ממבוי לתוכו ויטעו שיחשבו שהמחיצות שמצדי העיר למדרון אע"פ שהם פרוצות מ"מ מותר לטלטל במבוי ה"נ מותר לטלטל לשרטון. ולא ידעו דהתם הטעם מפני שהוא פחות מי' אמות ולא בקעי רבים והוי כפתח ולפ"ז אף דלרמ"א חיישי' שמא יעלה שרטון אם יש בשפת הנהר מדרון גבוה י' טפחים בנהרות שלנו שדרכן להתייבש אבל לא לנהגים שהשרטון שיהיה שוה להמדרון לכ"ע מותר לטלטל במבוי כמו בסעיף ל"ז אבל במקום שאין שפתו גבוה י"ט אלא דהשיפוע גומות המים למחיצ' אם דרכו להתייבש למ"מ אסור אף במבוי וכ"כ הט"ז:

(ט) ומה שכתב המ"א להביא דמבוי שמדרונו לרה"ר דליתו רבים ומבטלי מחיצה. נ"ל הפשר דתוס' לא כתבו זה אלא בשכל המחיצות לא נעשו ע"י ב"א כשולמא דצור ודגים. אבל במחיצה אחת אפילו לא נעשה על ידי ב"א לא אתי רבים ומבטלי מחיצה. וכן משמע שם בגמ' ה"ב דמשני לר"י. דאפי' לר"י בדאיכא ב' מחיצות מעליותא ל"א אתו רבים ומבטלי מחי' וא"כ כ"ש לרבנן כשיש ג' מחיצות הנעשים בב"א. ובענין זה קיי"ל בסימן שס"ב סעיף י' בשכל ד' רוחות ע"י נ"ש לא מהני וה"ה לא עדיפי מזה:

(י) אע"ג דבסימן שע"ב ושע"ג איתא דגשר יש עליו תורת פתח. היינו ר"ל פתח ממש שהרי אין לו צה"פ אלא ר"ל דהפרצה נחשב כאילו היה שם פתח וכדאיתא במסכת גבי כותל שבין ב' חצרות שנפרצה עד י"א ה"ה כפתח ע"ש ור"ל לענין זה הוי כפתח אבל בודאי תורת פרצה עליו. וא"כ כיון

דבקעי

עשרה לא מבעיא שאם רחב יותר מי' אמות דפשיטא דאסור שהרי פרוץ מצדו אלא אפי' אינו רחב י"א אסור שמא יבא לטעות ויאמרו דמותר לטלטל במפולש בלא תיקון שלא יעלו על דעתם שההיתר מפני המדרון שמעבר הנהר ומיהו י"א דלא גזרינן (יא):

יז אם פתח המבוי רחב יותר מי"א וא"א או שאינו רוצה להטריח בעשיית צה"פ יכול להעמיד קנים אצל כותל אחר פחות מד"ט מן הכותל וכן כל קנה מחבירו והוי כאלו היה הכל סתום ומכ"ש כשיעמיד פס שלם עד שיתמעט הפתח של מבוי מי"א ואע"ג דהמבוי נשאר רחב הרבה כיון שהפתח אינו רחב מי' אמות דינו כאלו היה כל המבוי רק י"א דצריך להעמיד שם לחי דפס זה לא מהני משום לחי שהרי לא נעשה לשם לחי ואין כאן היכר קצת דאע"ג דלחי הוי משום מחיצה מ"מ היכר קצת בעינן (רים סי' שס"ג סעיף ל"ג ל"ד):

יח עוד יש הכשר אחר למבוי הפתוח ברוח רביעית או אפי' המפולש מב' צדדים שיעשה צוה"פ מצד א' ודינן בסתום וברוח רביעית יניח קורה שרחבה טפח ע"ג הכתלים ואמנם כיון שאין מנהגנו לתקן בקורה לכן לא אכתוב פרטי דיניה והרוצה לעיין מבוא' בסי' שס"ג (יב):

יט אע"פ שקורה המונחת למעלה מעשרים אמה לא מהני דקורה משום היכ' ולמעלה מעשרי' אמה ליכא היכרא אבל צוה"פ ולחי מהני אפי' כשכותלי מבוי גבוה יותר מעשרים אמה דצוה"פ ולחי הוי כמחיצה גמורה:

כ מבוי שנפלו תיקוניו בשבת אם העיר אינו מוקף חומה אסור לטלטל בו דכיון דליכא מחיצות לא אמרינן שבת הואיל והותרה הותרה אבל אם העיר מוקף חומה כדין בלא פרצות

נשמת אדם

דבקעי בה רבים דינו כמבוי שנפרצה למקום דבקעי בה רבים דאוסר עכ"פ בד"ע ואין לחלק דהתם אין כאן מחיצה אבל הכא עכ"פ נשאר המדרון תחת הגשר. ז"א דעכ"פ בעינן מחיצות ניכרות עיין סי' שמ"ה במ"א ס"ק י' וסוף סי' שנ"ו:

(יא) דברי המ"א בסי' שס"ג ס"ק ל"א צריכין ביאור שכ' וז"ל. ודע דעכ"פ בעינן שיהא הנהר סמוך ממש לראש המבוי. אבל אם הוא רחוק מהבתים י' אמות צריך תיקון דהוה מקום הוי פרוץ. וכ"ה בתוס' דף כ"ד בד"ה ליעבד לה צ"פ וקוסטנטינא אע"פ שפרוצה ליה בכמה מקומות יותר מי' כסתום דמי עכ"ל. הנה מלשונו משמע דלא מהני מחיצה אם הבתים רחוקים יותר מי"א מן המחיצה. ובאמת לא מצינו דבר זה בשום ראשון ואחרון וע' לעיל בדין רה"ר בכ"א סימן ב' מש"כ בשם הריטב"א שכתב וז"ל. וקשה לי עד אימתי יהיו מרוחקות שיהיו חשובות מחיצות ותירץ דהיינו כל שרואה עצמו תוך המחיצות עי' שם מה שכתבתי עכ"פ מוכח דאף שרחוקים המחיצות כמה כ"ז שרואה המחיצות הוי מחיצות גמורות ובאמת נ"ל דכוונת המ"א דבודאי בין מחיצות נהר או דעלמא אע"פ שרחוקים כמה מן הבתים הוי מחיצות אלא דכוונתו שאם הנהר רחוק יותר מי"א בדרך משל שהנהר הולך במזרח העיר והבתים עומדים מצפון ודרום אם הם רחוקים יותר מי"א מן הנהר הרי נפרצו מן הצד וצריך לעשות תיקון מן הצד. וזהו גם כן כוונת התוס' שם שכתבו שהנהר לא היה רחב יותר מעשר. דא"כ כיון שלדעת התוס' ר"ל שהמדרון היה בצד השני מן הנהר א"כ רוחב הנהר שהוא יותר מי' אמות הוי פרצה מן הצד. ומה שכתב דקוסטנטינא אע"פ שפרוצה יותר מי"א הוי כסתום כוונתו שבין הבתים שבצפון ושבדרום יש יותר מי' אמות במזרח ברוחב אבל הבתים שבצפון ושבדרום מגיעים עד הים. ולפ"ז נכון המ"א בסי' שס"ה בס"ק ט' שכ' וז"ל וא"כ בנהר המקיף העיר אם מצד העיר אינו עמוק י' טפחים אם הוא רחב (יותר כצ"ל) מי"א פשיטא דאסור הלשון אינו מדויק דאם הוא מקיף העיר מכל הצדדין מה איכפת אם רחב יותר מי"א כיון דמקיף ג"כ המדרון שמצד השני מן הנהר. וא"כ מ"ש יותר מי"א מפחות אלא כוונתו שאינו אלא מצד אחד וא"כ אם הוא רחב מי' אמות א"כ מן הצד הוא פרוץ יותר מי' אמות ופשיטא דאסור ובלא"ה נ"ל דאינו מקיף כל העיר דאם כן הוי אינו מוקף לדירה כמש"כ מהרי"ק סי' מ"ז לענין היקף הרים: ולפ"ז אפילו היה הנהר רחוק רק ד"ע מן היקף הבתים. אם בקעי רבים דרך אותו פרצה בין הבתים לנהר צריך שם תיקון. כדאיתא ריש סי' שס"ה ולעיל בח"א סי' ו' ודע דבעה"ק דף ה' ע"א שהביא שם ההוא מעשה דרחבה ושביל של כרמים שבעירובין כ"ד. וכתב שם יש מי שהורה לאסור את המבוי וכ"כ שם עוד ויש מי שמתיר אפילו המבוי נראה לי שהוא ע"ש ונ"ל בשביל. וזהו דעת הג"א שהביאו הב"י סוף סימן שס"ד שאוסר לתקן בשביל עיין שם:

(יב) בש"ע סימן שס"ג סעיף כ"ד אם הניח קורה רחבה ומשכה קצת למטה מי' כשרה עכ"ל. והנה בזה הוא מחלוקת הרשב"א והרא"ש וז"ל הרא"ש בפ"ק דעירובין סי' י"ה כתב הרשב"א דקורה שהיא משוכה למטה מי"ט פסולה כו' ע"ש וליתא כו'. וכ"כ ברמזים משוכה למטה מי"ט וכ"כ בטור ובש"ע עוד למטה מי"ט כשרה. וכתב הב"י וז"ל. ונראה דהשקורה מונחת למעלה מי' מיירי דאי במונחת למטה מי' אפילו אינה רחבה יותר מהראוי פסולה וכ"מ מדר"ז היא בתוך המבוי ועקמומיתה חוץ למבוי כו' היא למעלה מי' ועקמומיתה בתוך י' רואין כו' כדאי' בש"ע סעיף כ' משמע דכי היכי דבחוץ למבוי ולמעלה מכ' פסול בקורה ה"נ פסול למטה מי' עכ"ל נראה לי מה שלא הביא הב"י ראיה מדף ג' ע"ב למטה כלמעלה ובדף כ' היתה פחותה מיו"ד ונ"ל דיש לחלק ולדחוק דהתם מיירי שכל המבוי הוא פחות מי' ואין שם מבוי עליה. אבל מהביא דעקמומיתו בתוך י' משמע דמיירי שכל המבוי א' כי היכי דלמעלה מכ' פסול ה"נ למטה. ומזה מוכח דאם הקורה מונחת מקצת בתוך י' פסול. ולפ"ז נ"ל שטעות דגירסת הב"י בטור היה כמו שהוא מוגה בטור ונמשכת עד י"ט. ור"ל שמשך הקורה היה י' טפחים. אבל הוא גבוה מן הקרקע י"ט ולפ"ז הדבר קרוב שגם בש"ע נפל הטעות כמו שנפל בטור ונדפס למטה מי' במ"ם הנוספת ונ"ל ג"כ בש"ע ונמשכה קצת למטה י' כשרה. וכ"כ המ"א ס"ק כ' דכוונתו שהיה משך הקורה י"ט. אך שהמ"א מדחיק כפי שנדפס לפנינו. ולדעתי מי שהגיה בטעות בטור הגיה ג"כ בטעות בש"ע. ובעה"ק בשער א' וז"ל היתה הקורה עצמה משולשת י"ט אם גבוה מן הקרקע ג' טפחי' נ"ל דפסול שכל משולשת י' יצאה מתורת קורה ומחיצה היא אלא בגבוה מן הקרקע ג' עכ"ל הרי להדיא דטעמו משום שהיא י"ט ולא משום שנכנס לתוך י"ט דא"כ בלא"ה פסול כמש"כ הב"י. וזה בודאי גם הרא"ש מודה. ולפ"ז אין ספק שגם בדברי הרא"ש שהעתיק דברי רשב"א וכתב בשמו דקורה שהיא משוכה למטה מי"ט גם בדבריו נפל הטעות ונתוסף המ"ם ונ"ל שהוא משוכה למטה י"ט או שכוונתו כמ"ש המ"א דהא ברשב"א לא נזכר למטה מי"ט אלא דהכא פליג הרא"ש דלרשב"א כיון שמשולשת י"ט יצאה מתורת קורה ולהרא"ש לא יצא וכ"כ הב"ח וז"ל מכ"ז מבואר דמיירי בשגבוה הקורה משפתה התחתון סמוך לקרקע עד שפתה העליון הוא י"ט ואין חילוק בין כולה למעלה מי' ובין מקצתה תוך י' וא"כ מ"ש בטור ורמזי' למטה מי' צריך למחוק המ"ם ונ"ל למטה י' אבל בש"ע כתב למטה מי' כשרה והבין דהקפידא היא למטה מי' ולא כולה למעלה מי' והרי היה מהרי עכ"ל הב"ח. ולדעתי לא ע' בב"י שכ' ג"כ כדבריו. ומש"ע ג"כ אין ראיה כמש"כ שנדפס ג"כ בטעות כמו בטור. ודברי האליה רבה שכ' בס"ק מ"ד להכריע כרשב"א מדף ג' הלכה עתר' כו' וכ' דבזה נסתלק קושי' הרא"ש לא זכיתי להבין:

אין

פרצות רק שתיקנו המבואות לסלק דיורת היהודים א״כ כיון שכל העיר דינו כחצר שהרי מוקפת חומה אעפ״י שנפל עכשיו בשבת התיקון אמרינן הואיל והותר למקצת השבת הותר לכל השבת ואם היה קרוב לודאי שנכרים ישברוהו בשבת אסור לאחר שנשבר. ספק אם נשבר מע״ש או בשבת מותר דהוי ס׳ דרבנן ולקולא וכבר בארנו בכלל אמירה לנכרי דמותר לומר לנכרי לתקן בשבת אע״ג דהוי מלאכה דאורייתא כדי שלא יבואו רבים לידי מכשול וזה דין המבוי ודין החצרות כשנשבר. ותיקון המבוי בשבת יתב׳ בכלל שאח״ז סי׳ כ׳ (סי׳ שס״ס) :

כא חצר שנפרץ בפרצה האוסר לכרמלית בשבת כיון שאין כאן מחיצות ל״א שבת הואיל והותרה הותרה (סי׳ שע״ד) :

כב רה״ר עצמו אינו ניתרת אלא בדלתות י״א דבעינן ב׳ דלתות דדלת לא חשובה כמחיצה גמורה וי״א דסגי בדלת א׳ ובצד השניה או לחי או קורה וגם יש מחלוקת די״א דוקא אם ננעלת בלילה וי״א אע״פ שאינה ננעלת רק שיהיו ראוין לנעול שאם משוקעת בעפר מפנה אותן ומתקנן שיהיו ראוין לנעול ואחר שעשה התיקון דלתות חשובה כולה כחצר א׳ ואין מבואותיה צריכין תיקון (שס״ד) ומ״מ לדידן לאותן הפוסקים דאין לנו בזמה״ז רה״ר כדלעיל כלל מ״ט סי׳ י״ג א״כ אין נפקא מיניה בזה כנ״ל :

כלל עב דין עירובי חצירות ושיתופי מבואות וברכתו (סי׳ שס״ו עד ש״ט) :

א תקנו חז״ל דאע״ג שהמבואו׳ והחצירות כתיקונן במחיצות גמורו׳ מ״מ אסור לטלטל בהם מן הבתים להצרות ומהצרות לבתים וכן מן הבתים למבוי אא״כ ערבן יחד שלפי שהמבוי הוא כמו רה״ר וכן החצירות נגד הבתים הוא כמו רה״ר שכיון שהבית מיוחד לאחד והחצר משותף לכל הדרים בהצר מחזי כרה״ר ואם יהיה מותר לטלטל בלא עירוב יבואו לטעות דמותר לטלטל ג״כ מן רה״י לרה״ר ולפיכך תקנו שכל הבעלי בתים שבהצר יתערבו יחד דהיינו שכ״א יתן קצת לחם ויתנו הכל בכלי אחד דוקא. ויניחו הכל בבית אחד כיון שדעתו של אדם נגרר אחר המקום שמאכלו שם והוי כאלו דרים בבית זה. ונמצא הוי כאלו לא דר בחצר זה אלא אחד ואח״כ יתערבו כל החצרות יחד ויניחו הכל בחצר א׳ ונמצא כאילו אין במבוי אלא חצר א׳. ולפי שאין מערבין אלא בככר שלם שלא יבואו לידי מריבה שזה יתן פת שלם וזה חתיכה וגם יש עוד חילוקי דינים הרבה לפיכך המנהג הפשוט בכל קהלות ישראל שהשמש גובה מכל בעלי בתי׳ מעו׳ ואפי׳ ע״י קטן אבל לא ע״י נכרי (מ״א סק״ט) ונ״ל דזה דוקא כשנותנים פת אבל לפי מנהגנו אין חילוק ובמקצת מקומות נותנים ביצים ואע״ג דמדינא אם השמש נחתום ונותן הלחם לא מהני במה שהבעלי בתים נותנים לו מעות או בצים דקיי״ל מעות אינו קונה מ״מ כיון שמנהגנו שהשמש נותן להרב או לחזן שיזכה בעירוב לכל בני העיר הרי זיכה להם ע״י אחר ומכ״ש כשאינו נחתום ואינו מוכר משלו ה״ז כאילו עשו אותו שליח לערב וזה מהני (סי׳ שס״ט) ואז השמש קונה קמח או נותן משלו מצה לפי שאינו מתעפש מהר כמו לחם חמץ שמתעפש במהרה ואפי׳ אם אינו עושה מצה מכל הקמח אפ״ה הוי עירוב דלא גרע מאילו אחד מזכה לכולם ואדעתא דהכי נתנו קמחם תחלה והשמש יתן העירוב להרב או לאחר ויזכהו לכל הקהל על ידו ואם שכח ולא זיכה מ״מ מותר שכיון שגבה מכל בני העיר א״כ נעשה העירוב ממילא ומ״מ רשאי לברך כיון שלא חל העירוב עד שבת ולפ״ז למנהגנו שמערבין בע״פ אם שכח ולא זיכה עד י״ט ובי״ט שאסור לזכות יערב בע״ש ומ״מ אם שכח לזכות עד שבת מותר לטלטל דמסתמא אדעתא דהכי נתנו קמחם (שס״ו כמ״א) ועולה זו המצה במקום עירוב חצירות ושתוף מבואות ומניחין המצה בבה״כ (שס״ו) ואם נשבר המצה לאחר שהניחו אפי׳ קודם שנכנס בשבת ראשונה אם נשאר בו בשיעור כשר כיון דבשעת הנחה היה שלם (סי׳ שס״ח) :

ב וראוי להשגיח תמיד על העירוב שמא נתעפש עד שאינו ראוי לאכילה או שמא התליע בתולעים קטנים שקורין (מייבין) ולכן יש אנשים שמערבין בכל ע״ש בפת שלהם ומזכין ע״י אחר לכל בני הקהלה וכן הדין בב׳ יהודים הדרים בשני בתים ובית או חצר ביניהם צריכים לערב יחד או שאחד יערב משלו ויזכה לשני וצריך המזכה שלא יקפיד אם יאכל חבירו מפת שעירב בו ולכן לא יערב בפת שתקן לצורך שבת שאם מקפיד מליתן לו נמצא שאין לחבירו חלק בזה ובטל השיתוף (שם) :

ג המזכה בעירוב משלו יכול לערב אף בפרוסה שהרי אין כאן איבה וגם ראוי שיודיע להם שמערב בשבילם דלפעמים יש למצוא שאינו יכול לערב בלא דעתו ויש בזה חילוקי דינים (עי׳ סי׳ שס״ח) וע״י שמודיע יוצא לעולם ומיהו כשמערב לכל העיר א״צ לזה :

ד המזכה משלו צריך שיזכה ע״י אחר ואם יש שם איש אחר לא יזכה ע״י אשתו ולא ע״י

בנו ובתו אם הם סמוכים על שלחנו אפי׳ הם גדולים וכ״ש ע״י עבדו ושפחתו הכנענים אפי׳ הם גדולים אבל עבדו ושפחתו העברים אפי׳ קטנים מזכה על ידן דאף ע״ג דקטן אין בו זכות במידי דרבנן קטן זוכה לאחרים ולא ע״י בתו אפי׳ אינה אוכלת משלו כ״ז שלא בגרה ואם אין שם אחר מותר לזכות ע״י כולם חוץ מבנו ובתו הקטנים הסמוכים על שלחנו דידן כידו וגדול שיש לו אשה אעפ״י שאוכל על שלחן אביו מזכה על ידיו אפי׳ לכתחלה דאז עושה הכל אדעתא דנפשיה ולא ע״ד אביו וצריך הזוכה להגביה הפת טפח כדי שיקנה בהגבהה זו (שס״ז) :

ה בשעה שמזכה העירוב מברך אקב״ו על מצות עירוב ואומר בהדין יהא שרי לנא לאפוקי ולעיולי מן הבתים להצר ומן ההצר לבתים ומבית לבית ומן הבתים למבוי וממבוי לבתים לכל בתי החצרות ולכל מי שיתוסף בעיר הזאת (שס״ה) ואם מערב לכל שבתות השנה יאמר לכל שבתות השנה ולכל ימים טובים ואם אסור לטלטל במבוי רק שמערב עירובי חצירות א״צ ל ומן הבתים למבוי (שם) :

ו אם זיכה משלו ע״י אחר אפי׳ שלא בירך ולא אמר בהדין אינו מעכב ומותרים אבל אם לא זיכה ע״י אחר אעפ״י שבירך ואמר בהדין אסורים לטלטל כנ״ל ואינו דומה לדלעיל סי׳ א׳ דהתם נתנו כולם ונעשה העירוב ממילא משא״כ כאן :

ז אם אין האיש בבית או אפי׳ כשהוא בביתו ואינו רוצה לערב אשתו מעורבת ונותנת חלק בעירוב אבל אין יכולה לזכות משל בעלה שהיא תתן כל הפת אפי׳ אם אינו בביתו ומ״מ ממזונותיה או אם ידוע שאין הבעל מקפיד בדבר מועט מותרת גם לזכות (שס״ז) וע״ש עוד חלוקי דינים בזה :

ח שיעור העירוב אם הם י״ח כ״ב או פחות סגי שיהיה ערך כחצי ביצה לכל א׳ וא׳ ואם הם יותר מי״ח אפי׳ אלף ויותר סגי בככר שהוא כשמנה ביצים ובדיעבד אפילו רק כששה ביצים (שס״ח) ובכל מיני מאכל מערבין ומשתתפין ואפילו ארבעה וחמשה מינים מצטרפין למזון שתי סעודות ומערבין בפת אורז ועדשים אבל לא בפת דוחן שזה אינו ראוי לאכילה (שס״ו) ולא בעדשים וחטים שאלו אינן נאכלים חיין ולא בבמהין ופטריות וכן מערבין בבשר חי אלא דבהי צריך שיהיה בו מזון ב׳ סעודות ובצלי או מבושל א״צ רק כדי ללפת בו פת מזון ב״ס זה הכלל כל שמלפתין בו פת שיעורו כדי ללפת בו פת מזון ב״ס וכל שאין מלפתין בו פת שיעורו כדי לאכול ממנו ב״ס ויין חי לא הוי לפתן ושיעורו ב׳ רביעית וכן שיעור שאר משקין משתתפין בב׳ ביצים אפי׳ היין בב׳ רמונים בה׳ אפרסקים בליטרא ירק בין חי בין מבושל אבל לא בעלי בצלים ולא בתבלין ובשעת הדחק אפי׳ בתבלין ונ״ל לא בפלפלין (עיין בי״ד סי׳ ק״כ בנקס״כ וביומא דף פ״א ע״ב בתו׳ שם) וליטרא האמור בכ״מ הוא ב׳ רביעית ועוכלא הוא חצי רביעית (רמב״ם פ״א מהל׳ עירובין) (שס״ו) :

ט העירוב צריך להיות קיים בין השמשות ויוכל לאכלו כשהוא חשיכה ודאי ואם סועד והוא לילה ודאי יבצע עליו בלילה או יבצע עליו שחרית אם הוא לחם שלם כיון דאיתעביד ביה מצוה חדא. ספק אם היה קיים בין השמשות או לא מותר דאוקמינן אחזקתיה אבל אם ספק אם הניחו עירוב או לא דלא היה לו חזקת היתר מעולם ואפי׳ אם הניחו רק שהיה מונח במקום שא״א ליטלו אא״כ יעשה מלאכה דאורייתא ה״ז כנאבד שהרי א״א לאכלו אבל אם נתנה בתיבה ואבד המפתח כיון דאפשר לשבור התיבה או להכיר הצירים דאין זה אלא מלאכה דרבנן קיי״ל דל״ג על השבות בהש״מ (שצ״ד) (א)

י מערבין ע״ח בין השמשות ובשעת הדחק אפי׳ כבר קבל עליו שבת כל זמן שהוא יום והוא תוספת שבת ואם חל י״ט בע״ש אין מערבין ואם חל יו״ט יום ה׳ ו׳ ונזכר ביום ה׳ מניח ומתנה אם היום קודש אין בדברי כלום ואם היום חול יהיה זה עירוב לשבת ולמחר ביום ו׳ יאמר על אותו פת אם היה אתמול קודש ולא היה בדברי כלום יהיה זה עירוב מהיום ואם היום קודש הרי ערבתי מאתמול והוקא בב׳ י״ט של גליות אבל בר״ה לא יכול להתנות דקדושה אחת היא (שצ״ג) :

יא אפי׳ לא עירבו מותר לטלטל בבהכ״נ לא מיבעיא כלים ששבתו בתוכו אלא אפי׳ אם הביאו שם בשוגג כלים מן הבתים מותר לטלטלו בכלו דאינו בית דירה ואינו אוסר במ״א

נשמת אדם

(א) אין לסקמות דאפילו בעינן שיש בו איסור דאורייתא ניפתרי דסא קיי״ל דאמירה לא״י שבות. עיין בסי׳ רס״א ול״נ כמ״ש סמ״א בסי׳ ת״ט ס״ק ז׳. דבמקום שאפשר שיבוא לידי מיוב גזרו אף על שבות. וא״כ ה״נ באמיר׳ לנכרי במלאכה דאורייתא גזרו. אך לפ״ז מש״כ סמ״א בסי׳ גס״א ס״ק ו׳ דאסור לטלטל כלים דים שבותין שאסרו ושביאו לאיש מסי׳ ת״ט. לפ״ז אינו [illegible] בלל. וגם נ״ע על תשובת רס״ל סי׳ מ״ו שביאו סמ״א רס״ה שמתיר אמירה לנכרי לסדליק יאר נייט. וגם בס״ע שם פסק דמותר לומר לנכרי לסדליק נר של שבת. ול״נ דגבי עירוב בעינן דוקא שיכול לסביאו ע״י עצמו דזמנין דאין כאן נכרי ולכן לא פלוג רבנן : ש״א״ש

(במ"א סי' שס"ו ס"ק י' ויש שם ע"ש וכנ"ל אפי' בנאה יחיד כו' ואם יש שם אורחים כו' צריכין לערב עם אחד מי תלר כן סוף בס"ל) :

יב אין החצרות והבתים יכולים לערב יחד אא"כ יש ביניהם פתח או חלון שיוכלו לטלטל מזה לזה דרך הפתח או החלון והפתח והחלון שבין חצירות צריך שיהיה עכ"פ ד"ט על ד"ט ויהיה קצתו אפי' משהו בתוך י"ט לארץ ואז מותר לטלטל אפי' דרך פתחים קטנים ולא יהיה סריגה בחלון דסריגה מבטל החלון ובפחות מד' על ד' לא מהני עירוב ואסור לטלטל כלים ששבתו בבית מחצר זה לזה דרך חורין ומ"מ לפי מנהגנו שעושין העירוב והשיתוף יחד כדלעיל סי' א' הרי נעשו כלם כאילו היה חצר א' ולכן אפי' אין חלון בין החצירות מותר לערב ולטלטל כלי בית מזה לזה (כמש"כ רש"י בעירובין ע"א ע"ב ד"ה מערבין דלא כמ"א סי' שע"כ ס"ק ג' וכבר השיגו ותמה עליו בספר א"ס"ע) :

יג אבל בתים ועליות (כעס"ק אוסר וכא"ר הכים כנ"ע) הסמוכים זה לזה ולא ערבו בחצר אם יש ביניהם פתח או חלון שהוא ד"ט על ד"ט אע"פ שהוא למעלה מי"ט לארץ יכולים לערב דביתא כמאן דמלי' דמי (שם) :

יד הריץ שבין ב' חצירות עמוק י"ט ורחב משפתו לשפתו ד"ט אם נתן נסר לארכו של הריץ במשך ד"ט עד שנתמעט עי"ז מרוחב ד"ט או שנתן נסר משפתו לשפתו כמין גשר ורוחב הגשר ד"ט הוי כפתח ויכולין לערב יחד וא"ל אין אוסרין זה ע"ז וגם אין יכולין לערב יחד (שם) :

טו מרפסת שקורין (גאנעק) שהוא דרך לעליות הפתוחים לה ועומדת בחצר ועולים לה בסולם ובני העליות יורדים ממנה לחצר ועוברים לר"ה אינם אוסרים על בני החצר דסולם תורת פתח עליו והוי כב' חצרות ופתח ביניהם שאם רצו מערבים יחד ואם רצו כל א' מערב לעצמו. ובלבד שיערבו כל בני מרפסת לעצמן כדי שתהא רגל המותרת במקומה אבל אם לא ערבו בני המרפסת לעצמן א"כ הם אסורי' לטלטל במקומן ורגל האסורה במקומה אוסרת ג"כ שלא במקומה כדלקמן סוף (כלל ע"ג סי' י"ט) :

טז אם לא ערבו יחד וערבו לעצמן ויש בחצר תל או עמוד שהוא משותף בין שניהם כל שלזה תשמישו בנחת ולזה בקשה לא מקרי רק רשות לזה שתשמישו בנחת ואם שניהם שוין הן בנחת כגון ששניהם משתמשים ע"י פתח או שלשניהם הוא בקשה א"כ רשות שניהם שולטת בו ואוסרין זה על זה. ואיזה הוא קשה בין שהמקום ההוא גבוה ממנו י"ט נמצא שצריך לזרוק או שהמקום ההוא נמוך ממנו י"ט וצריך לשלשל לשם כל זה הוא קשה לכן אם התל והעמוד אינם גבוהים י"ט וגם למרפסת אין גבוה עשרה דהוי לשניהם בנחת דכל פחות מעשרה הוי בנחת הרי שניהם אסורים להוציא לשם כלי הבתים ואם הם גבוהים מקרקעית החצר י' טפחים ובתוך עשרה למרפסת בתוך ארבעה טפחים למרפסת ואם כן לבני מרפסת הוא בנחת ולהצר הוא בקשה ולכן בני מרפסת מותרין ובני חצר אסורין. ואם היה רחוק מהמרפסת ד"ט או יותר אע"פ שגבוהים י"ט מן החצר ולתוך י"ט למרפסת הוי לשניהם בקשה דהיינו לבני החצר ע"י זריקה בגובה ולמרפסת מכח הפלגה ד' טפחים ולכן שניהם אסורין אבל אם הוא מופלג מן המרפסת ד' טפחים וגם גבוה י' טפחים מותר לבעל החצר שאין אדם אוסר דרך אויר (ועיין כ"ז בסי' שע"ס במ"א ובט"ז) :

יז בור שבין ב' חצירות שלא ערבו אסור למלאות ממנו בכלים של בית אלא אם כן עשו תיקון דהיינו שיעשה מחיצה עשרה טפחי' למעלה מן המים וצריך שיהיה טפח מן המחיצ' יורד בתוך המים או שיעשה המחיצה כולה בתוך המים רק צריך שיהיה טפח יוצא ממנה למעלה מן המים כדי שתהיה ניכרת רשות זה מרשות זה או אם עשו ע"פ הבור קורה רחבה ד' טפחים זה ממלא מצד הקורה וזה ממלא מצד השני דלא אזל דלי יותר מד' טפחים ואע"ג דעריבו מיא מתחת הקורה קל הוא שהקילו חכמים במים אבל מותר למלאות בכלים ששבתו בחצר ובלבד שלא יכניסם לביתו כדלקמן סימן כ"א (סע"ו) :

יח בור שבאמצע שביל שבין ב' חצרות י"א דאם מופלג מכותל זה ד' טפחים ומכותל זה ד' טפחים ואין החצרות פתוחות לשביל בפתחים רק שמשתמשים דרך חלונות וא"כ כיון שהוא מופלג כ"כ הוי תשמישן רק דרך אויר ואין אדם אוסר דרך אויר ואין צריכין שום תיקון אבל אם אינה מופלגת אלא בפחות מד"ט הוי תשמישן בנחת ואוסרין זה על זה וי"א דאפי' החצרות פתוחות לשביל כיון שאין ממלאין עכשיו רק דרך חלונות ולכן בין שהיו מופלגות מזה ד' או בפחות מכאן כיון שאין משתמשין רק דרך אויר השביל ולא דרך הפתחים א"צ שום תיקון (ועיין בב"י סי' סע"ז) :

יט בור שבין שני חצרות שהצר אחד דר בו נכרי והצר א' דרים בו כמה ישראלים בשעת הדחק יש לסמוך על הרא"ש דבין יש ביניהם פתח או חלון ורחב ד' על ד' בתוך י' או פחות מד' על ד' למעלה מי' ממלאין ממנו וא"צ לשכור מנכרי כיון שאין לנכרי דריסת רגל

עליהם אינו אוסר (כ"י בשם רא"ש שם) :

כ דין בית הכסא שבין ב' חצרות או בתים שלא ערבו נתבאר לעיל כלל נ"ה :

כא כיון דאמרי' דהתקנו ע"ח דנחשב כאילו כולם דרים בבית ובחצר שמונח שם העירוב לפיכך צריך שיהיה העירוב מונח במקום שיכולין כולן להביא העירוב אצלם בהש"מ לפיכך לפי מנהגנו שמניחין העירוב בבהכ"נ אם לא תקנו המבואות שבעיר ואין פתוח להצר בהכ"נ עכ"פ שני בתים שדרים בתוכם ב' בעלי בתים שיש ביניהם פתח או חלון שהוא ד' על ד' אין בערובן כלום והמברך מברך לבטלה (סי' שס"ו בט"ז ומ"א סי' שס"כ) :

כב ולפיכך אם נשבר תיקון המבוי מע"ש אותן הבתים שיכולין להביא אצלן העירוב מותרין לטלטל אבל שאר החצירות והבתים אסורים לטלטל מבית לבית חבירו או בחצר שב' בעלי בתים דרים בו ואפי' לא נשבר אלא התיקון מהמבוי שבהכ"נ בתוכו ושאר מבואות שבעיר לא נשבר תיקונם אפ"ה כולם אסורין שהרי אין יכולים להביא העירוב אצלם (ג) (שם) :

כג וכן אם נאבד או נתעפש או התליע העירוב בע"ש ולא נודע עד שבת בענין שלא עשו עירוב אחר אסור לטלטל בכל החצרות והבתים (שם) :

כד אבל אם נשבר תיקון המבוי בשבת אפי' בעיר שאינה מוקף חומה אע"ג דאסור לטלטל במבוי כדלעיל כלל הקודם סי' כ' מ"מ מותרים כולם לטלטל בהצרותיהם ובביתם אע"ג דאין יכולים להביא העירוב אצלם דבזה אמרינן שבת כיון שהותרה הותרה לכל השבת וכן אם ערבו כדין שהיה פתח או חלון ביניהם ונסתם החלון בשבת מותר כיון שהותר למקצת השבת ומותרים להשתמש דרך גובה הכותל וחורים שביניהם ואפי' אם עירב לשנה ונסתם הפתח בחול ונפתח בשבת ואפי' אם סתם בכוונה אפ"ה כיון שנפתח בשבת מותר כיון שהיה ראוי בע"ש לפתוח שהרי היה עומד לכך שיהיה פתוח ואם נפסק הצוה"פ קודם שבת ותקנו אותו בשבת אם אמרי' דחזר הערובי הצירות למקומו (ע' נ"א סי' א' כל זה תמצא במ"א ס"ס שס"כ סקט"ו בסי' סע"ד) ואם חל יו"ט יום ה' ו' מהרי"ק מתיר אפי' נשבר ביום ה' ומ"א אוסר אפי' היה יו"ט ראשון ביום ו' ונשבר ביום ו' (מ"א סי' שס"ג ס"ק ד' ול"ע) :

כה מה שהצריכו לערב ע"ה הוא כדי שיוכלו לטלטל כלי בית לחצר ומחצר לבתי החצר הב' אבל כלים ששבתו בחצר מותר לטלטל בחצר ואפי' מחצר זה להצר חבירו וכן מהצר לקרפף שלא הוקף לדירה במבואר לעיל בדין קרפף כלל נ"א ולמבוי שמתוקן כדין דביון

נשמת אדם

(ג) שאלה בקהלתנו שהערובי חצרות של העיר מונח בביהכ"נ ואותן הדרים חוץ לעיר תקנו להם כנהוג. עירובין בלצ"פ כדין והשמ"ן מערב ע"ח בכל ע"ש ונתקלקל לצ"פ א' בעיר בע"ש ועי"ז נאסר גם חוץ לעיר כי מבוי אחד היה בלא תיקון והיה אוסרת. ובכדי שלא יכשלו רבים כי לא נודע שם עד שבת התיר השמ"ן להעמיד שם באותו מבוי המפסיק בין העיר והחוצה לחי א' בשבת ע"י נכרי כמו שכתבתי בנ"א כלל ס"ב סי' י"א בשם הת"ה. ומלבד זה הא קי"ל במקום שלא פשטו אומרין לאדם חטא בשביל שיזכה חברך. ובכבר היה שם עמוד אחד בצד השני והמבוי פחות מעשרה אמות. ולכאורה י"ל לסמוך על העמוד זה בלבד שהרי בפחות מי' מדינא א"צ אלא לחי א'. ואע"ג דכתב הרמ"א בסי' שס"ג דנוהגין דכל המבואות שלנו יש להם דין חצרות. וא"כ צריך ב' פסין ע"ש במ"א שהם כתבו זאת לפי ערי אשכנז שאין בהם חצירות. אבל בקהלתנו שיש וא"כ אין להם דין מבואות כמבואר שם. וא"כ יש להם כל דיני מבואות בין בכל מבוי חצרות ובתים וא"כ יש להם כל דיני מבואות בין להקל ובין להחמיר כמו שהארכתי בנ"א כלל ע"א סימן כ'. וא"כ סגי בפס א'. אך כיון דעמוד זה עומד מאליו וקי"ל לחי העומד מאליו ולא סמכו עליו מע"ש לא מהני. אך בעניית לחי שנעשה בשבת כיון דבהיתר עשו ע"פ דין. וא"כ עדיף בודאי ממאליה שנעשה בשבת בשוגג דמהני כדאיתא בסימן שס"ב. אך מה שנ"ע כיון שנפסק בחול וא"כ נתבטל הע"ח. וא"כ מאי מהני תיקון המבוי כיון שלא היו יכולים להביא העירוב מבית השמ"ן לבתיהם בין השמשות ונ"מ ביה שבת הואיל והותרה כיון שלא הותר מעולם. ולא דמי למש"כ הש"ע בסי' שע"ד בעירוב לשנה ונסתם הפתח בחול ונפתח בשבת דחזר העירוב להתירו דשאני התם כיון דעירב לשנה נמצא שהיה על העירוב עכ"פ פעם אחד דין עירוב. משא"כ בנידון דידן שהשמ"ן מערב בכל ע"ש. וא"כ אע"ג דעירב אותו ע"ש מ"מ לא היה עליו מעולם שם עירוב. וכ"מ נמי מ"ש במ"א בסי' שפ"ג דצריך ליישב בדין זה וא"כ צ"ע :

ונ"ל דאין סברא כלל לחלק בין אם עירב לשנה או שעירב בע"ש דמה שייכות יש שבת זה לזה שהרי תיכף לאחר שבת בטל ממנו שם עירוב. רק דתנאי זה שהתנה עליו בשעת הנחת העירוב זה מהני כשיבא עוד שבת נעשה עירוב זה. אבל זולת זה אין בו שום קדושה ולא הכנה לשבת אחרת. וא"כ מ"מ אם עירב לשנה או שעירב בע"ש זה. והראיה דבעירובין י"ז ע"א בתוס' שם כתבו עירב לשנים. אלא דיש גורסין לשנה ואע"ג דבסי' שס"ח מצינו שיש חילוק בנתמעט משיעורו אחר שנכנס שבת כשר בכל שהוא. אבל קודם שבת דוקא בנשבר כשר בנתמעט משיעורו פסול. וי"ל דשאני התם כיון דעיקר ע"ת תקנו שלא לשכח התינוקות. ולכן לא הקילו חכמי' רק שיהיה כשיעור בהש"מ שאז יהיה היכר. ומעכשיו נשוב לתרץ קושית המ"א בסימן שנ"ג. שהקשה דברי הרא"ש לכאורה דהתם בספינות שנפסקו ונתקשרו חזרו להתירם ראשון כיון דאין הספינו' עומדות לפסוק. ואם כן משמע כשלא היה קשורות מאתמול דהעירוב בטל כיון דאין עומדין לקשור וא"כ למה כתב הרא"ש דאפי' נקשרו בשבת שרי ונ"ל לתרץ דבאמת כשהספינות לא היו קשורות מאתמול. אבל דרכן תמיד לקשרן כיון דעומדת לקשור אפי' לא קשרן מע"ש ובשבת נקשרו אמרי' חזרו להתירן דזה לא"ד לאתא נכרי בשבת דהתם עומד לבא ולאסור משא"כ הכא כיון דדרכן לקשרם רק מחמת איזה סבה לא קשרן שפיר אמרינן חוזר להתירן ואמנם ספינות שאין דרכן לקשרן יחד זה ודאי דמי לבא נכרי. דאפילו עברו ונתקשרו בשבת ע"י איזה סיבה לא מהני. וזה איכא למשמע מכ"ש מאתא נכרי בהם אין דרכן לקשור. ומה שהקשה מדכתב בש"ע וכ"ש מת. אין ר"ל שערבו ושכרו ממנו בע"ש. אלא כמש"כ הט"ז שם דמיירי שלא שכרו ממנו. ולכן אע"פ שערבו כיון שאינו עומד למות א"כ אע"פ שמת צ"ע לומר שהעירוב חוזר וניעור וא"כ אין ראיה מתוס' שהביא המ"א מד' ע' ע"ב דהתוס' לא כתבו אלא דמיירי שערבו ולא כתב שגם שכרו דבאמת אם ערבו ושכרו א"צ לבטל דומיא דספינות כמש"כ הט"ז :

ולפ"ז

דכיון דכל אלו אין תשמישן תדיר לא הצריכו חכמים לעירוב (ג) ולכן אפי' לא ערבו בחצרות ולא נשתתפו במבוי מ"מ מותר לטלטל כלים ששבתו בחצירות או במבוי מחצר למבוי וממבוי לחצר ומחצר לחצר ובלבד שלא יטלטל כלים ששבתו בבתים למבוי (שע"ב):

כו אם הניחו העירוב בא' מבתי החצר הבית שמניחין בו העירוב א"צ לתת חלק לעירוב (שס"ו):

כז כיון שיש הרבה הילוקי דינים כשכולן נותנין חלק בעירוב מה שא"צ לכל זה אם א' מזכה לכולן לכן הרוצה לזכות רבים וגם להתיר עצמו יערב משלו ויזכה לכולם ע"י א' כמבואר לעיל בכלל הקודם:

כח חצר הפתוח לב' מבואות אם נתנו הב' מבואות שתופן בחצר זה בכלי א' הו"ל כולן כאחד ומותרין כלם לטלטל אף במבוי אבל אם בני החצר הוליכו עירובן לשניהם מותרים כל אחד לטלטל ממנו למבוי וממבוי לתוכו אבל אסור לבני מבוי זה לטלטל כלי הבית למבוי האחר דרך החצר אבל כלים ששבתו במבוי עצמה מותר לטלטל כדלעיל סי' כ"ה ואם לא שיתף עם שום אחד מהם אם הוא רגיל עם שניהם לצאת ולבא בחול דרך עליהם אוסר על שניהם ואם הוא רגיל עם הא' ועם הב' אינו רגיל אותו שרגיל אוסר ושאינו רגיל אינו אוסר ואם שיתף עם אותו שאינו רגיל הותר הרגיל לעצמו אם שתפו ביניהם וכן אם היה רגיל עם שניהם ושיתף עם א' מהם מותר הב' שהרי סילק עצמו ממנו ואם המבוי שרגיל בו שתפו ביניהם ואותו שאינו רגיל לא שתפו והוא לא שיתף לא עם זה ולא עם זה דוחים אותו אצל שאינו רגיל ויסתלק מאותו שרגיל כדי שיהא מותר כיון שהוא אינו מפסיד בדבר שהרי לא שיתף עמהם ויש ריוח לאחרים שעי"ז יהיו מותרים כופין אותו על מדת סדום (סי' שפ"ו):

כלל עג דין באיזה ענין צריכים ע"ח (סי' ש"ע):

א כבר בארנו דשני בע"ב הדרים בשני חדרים צריכין לערב יחד ע"ח ואם לא ערבו אסורין להוציא מבית לבית ואם יש (פתח ביניהם) ביניהם אסורין להוציא כלי הבית (לחצר) וכן להיפך וכן אם יש להם חצר בשותפות אסורין להוציא מבית לחצר ולהיפך ואמנם אין אוסרין זע"ז אלא עפ"י י' תנאים שנבאר. (א) שלא יהיה א' בית שער לחבירו ובית שער הוא כשהבתים א' לפנים מחבירו ואין לפנימי דרך לצאת לחצר או לרה"ר אלא דרך בית החיצון וקיי"ל דבית שער לא נקרא דירה לענין זה וכן אכסדרה ומרפסת שבחצר אינו אוסר על בני החצר שאינם חשובים דירה (ש"ע סעיף א') וכן סוכת החג בחג ואע"פ שיש לבית שער או לסוכה ד' דפנות גמורות ותקרה אבל הדר בבית התבן בבית העצים בבית הבקר ובית האוצרות כל אלו חשובים דירה ואסורים (שם) (ב) אם השכיר או השאיל חדרו לחבירו ויש לו בו תפיסת היד ליתן שם כלים להניח בחדר שהשכיר או השאיל דברים שא"א לפנותן בשבת בין מחמת כובדן או מחמת שהן מוקצין וא"כ נחשב כאילו שניהם דרים בחדר אחד ואינן אוסרין דהו"ל השוכר או השואל כאילו הוא אורח אצל בעה"ב (סעיף ג') ולפיכך גם הם מותרים להוציא מבתיהם לחצר אע"פ שלא נתנו עירוב וכן סתם הב"י וי"א דוקא כשאין דיורים בחצר אלא הם אבל כשיש דיורין אחרים וא"כ צריכין האחרים לערב עכ"פ עם הבעה"ב וכן אם מניחין האחרים העירוב בבית בעה"ב אזי השוכר או השואל א"צ ליתן לעירוב וכ"ש אם הבעה"ב מזכה משלו לכל בני החצר דדי בזה אבל אם הבעה"ב מוליך עירובו אצל האחרים אומרים מיגו דהני אסרי הני נמי אסרי ואם אין הבתים שלו לא קנויות ולא שכורות ולא מושאלות אלא שיש לו בהן דברים המוקצין אוסרים זע"ז שהרי הוא אינו כבעה"ב והם אינם אורחים (שם סעיף ג'). (ג) כ"ש אורח גמור שנתארח בחצר אפי' בבית בפ"ע כל שאינו קובע דירתן שם אלא לל' יום שאינו אוסר (ד) שיהיה כ"א אוכל בחדרו אבל אם כולן אוכלים בבית א' כל א' על שלחנו אע"פ שישנים כ"א ומשתמשין כל תשמישן בחדר בפ"ע אינו אוסר דקיי"ל מקום פיתא גורם ר"ל אם חלוקין באכילה אז אוסרין גם בזה יש חילוק כמו בסי' ב' אם העירוב בא אצלן או שהם מוליכין העירוב בא' משאר בתי החצר או שאין דיורין אחרים בחצר. (ה) שיהיה לכל חדר מחיצות גמורות לאפוקי אם חלקו חדר א' במחיצות שאין מגיעות לפחות מג"ט לתקרה אלא שהם מחיצות גרועות מסדינים וכיוצא בהם אם מוליכין העירוב לבית אחר יש ג"כ החילוק כמו בסי' ב' ואם אין דיורין אחרים בחצר אין צריכין

עירוב

נשמת אדם

ולפ"ז יצא לנו דאם הורגלו לעשות צ"פ או לחיין בתוכו מבוי . אע"ג דנפסקו קודם שבת ולא עירב לשנה . אלא שעירב מע"ש שהיה סובר דהתיקון קיים ונודע לו שנפסק ותקנו בשבילו חזר העירוב להתירו הראשון אבל אם לא רגילין לעשות תיקון לאותו מבוי . וא"כ דומה לאתא נכרי בשבת כיון דהיינו עומד לכן לא מהני העירוב אע"פ שתקנו בשבת :

(ג) שמעתי שהכא א' רוצה להתיר בשבר תיקון המבוי בע"ש לטלטל משום דהסכ"ב אין עניה תורת דירה . כמ"ש המ"א סי' שס"ו ס"ק י' . וקיי"ל רים סי' שע"ב דחצר וגגין רשות א' . וא"כ יכולין להביא העירוב מחצירו

הנה

עירוב כלל כיון שהם מחיצות גרועות (סעיף ג'). (ו) שיהיה החדר מושכר לחבירו אבל אם השאיל לחבירו חדר ואופה ומבשל בבית המשאיל אע"פ שאוכל בחדרו משלו מ"מ אמרינן אדעתא דהכי לא השאיל לו וכיון שגם עושה כל צרכיו בבית המשאיל נעשה כאורח (שם). (ז) שלא יהיה נגרר דעתו אחר חבירו כגון בן אצל אביו ותלמיד אצל רבו ועבד ואשה אעפ"י שיש לכל א' חדר בפ"ע אע"פ שאין שום שייכות לאביו ולרבו ולבעל לחדרם וגם אוכלים בחדרם אם האב והרב והבעל נותנין להם פרס דהיינו שנותנים להם מאכלם בין מאכל או מעות לקנות מאכלם נחשבים כא' מבני ביתו ואם הם דרים בחצר לבדם אינן אוסרין ואם יש גם דיורין בחצר דינם כמו שמבואר בסי' ב'. (ח) שלא יהיה להם שום שותפות בפת אבל אם יש להם פת אחד בשותפות באחד מן הבתים אפי' בבית התבן ובית הבקר שקורין (ספאלק) סומכין עליו משום עירוב אבל אם מונח בחצר לא שהרי העירוב צריך שיהיה מונח דוקא בבית אבל לא בחצר (סי' שס"ו סעיף י"א). (ט) שידור בו חבירו בשבת אבל אם הניח ביתו והלך לשבות בחצר אחרת אעפ"י שבשבת חזר כיון שבשעת קניית העירוב לא היה דר כאן והסיח דעתו מלדור כאן קיי"ל דירה בלא בעלים לא הוי דירה. (י) נ"ל שבית שאין בו ד"א על ד"א הדר שם א"צ עירוב ואינו אוסר וצ"ע ומעכשיו נתבאר פרטיהם:

ב הא דאמרינן דבית שער לא הוי דירה דוקא כשיש ב' חדרים בפנים אבל אם אין רק חדר א' לא חשיב כולי האי שנאמר דהוי בית שער לחדר א' דבית שער דיחיד לא שמיה בית שער ונ"ל דאפי' יש לפנימי כמה חדרים ולחיצון חדר א' כיון שאין דר בחדרים הפנימים אלא בעה"ב א' נקרא החיצון בית שער דיחיד ואוסר (ח) (ש"ע סעיף ג'):

ג בעה"ב שיש לו הרבה חדרים בחצרו והשאילן או השכירם לאנשים אחרים אם שייר לעצמו רשות שיכול להניח שם בקביעות מטלטלין שלו אפי' אין לו רשות רק בפנה א' ולא בכל הבית והניח שם בבתיהם דברים שאין דרכן ליטלן בשבת בין מחמת כובדן שיש טורח לפנותן או שהם דברים המוקצים ה"ז כאילו דר עמו בבית והשואל והשוכר נחשבין רק כאורחים ואינן אוסרין ומותר לטלטל להם ולבעה"ב בחצר בלא עירוב ומ"מ אם יש ג"כ דיורין אחרים בחצר שאוסרין על בעה"ב ומניחין העירוב אצלם כדלעיל סי' א' אמרי' מגו דהני אסרי הני נמי אסרי וצריכין לערב אבל אם אין לבעה"ב תפיסת היד בביתם כגון שאין לו רשות להניח מטלטליו בביתם אע"ג שאינן מקפידין זה ע"ז מ"מ כיון שלא שייר לעצמו זכות זה או אפי' ששייר לעצמו זכות זה והניח שם דברים שאפשר שיצטרך בעה"ב להשתמש בהם בשבת או להוציאן מביתם מחמת איזה סיבה לא הוי הנך אורחים לגבי בעה"ב וצריכין לערב (ג) (שם) כנ"ל:

ד כד"א דמהני תפיסת היד כשהיו הבתים שלו קנויות או שכורות אבל אם שכר בתים מנכרי אדעתא דהכי בשבילו ובשביל חבירו אע"פ שהאחד לבדו שכר מן הנכרי ונתרצה

שידור

נשמת אדם

דרך שהגגין וכ"ל שזה דוקא בגגין שבזמן הש"ס . אבל גגין שלנו דין כרמלית עליהם כמו שהארכתי לעיל בדין רה"י סימן י"ב ועיין בש"ע סוף סימן שע"ד ובלח"ה הוא טעות גמור כיון דאין להם פתח או חלון לא היו יכולין לערב דרך גגות :

(ח) כן נ"ל לדקדק מלשון רמב"ם בפ"ד מהלכות עירובין הלכה ט' . שכתב י' בתים זה לפנים מזה דעשירי והתיצוני נותנין עירוב אבל החיצונים הו' הואיל ורבים דורסין בהם ה"ה כבית שער אבל התיצוני אין דורסין בו ברבים אלא יחיד כו' . וכן כתב רשב"א בעב"ק דף כ"ד ע"א בדין המבר וז"ל לפי שהחיצון של פנימי אינו בית שער לרבים אלא ליחיד . ומדלא כתב אלא לבית א' משמע דקאי על הבעה"ב שדר בתוכו וכ"כ רש"י דף פ"ה ע"ב ד"ה תוך מבית שער דיחיד פירש"י דחצר של יחיד כו' והוא חצר יש בו דירות הרבה . אע"כ דהא דאמרינן בית שער דיחיד . ר"ל אם הוא בעה"ב יחיד . וכן משמע מלשון ש"ע סעיף ג' ע"ש :

(ג) באמת בטור וש"ע לא נזכר מזה שישייר לעצמו זכות להניח שם חפציו . אלא כתב סתם אם יש לו שם כלים שאינן ניטלין בשבת . דמשמע אע"פ שאינו אלא ע"י מקרה . וגם הרמב"ם לא הזכירו ומל' רש"י בדף פ"ו שכתב דאי בעי שקיל ושדי ליה אבראי ומשמע שהניח שם שלא ברשות . עיין בתוי"ט פ"ח מ"ד . אבל במרדכי פרק כיצד משתתפין כתב בהדיא דדוקא כשמעכב לעצמו זכות להניח בביתם והניח דאז לא סילק עצמו משם וכ"כ מהרי"ק בהדיא הביאו תוי"ט . וכ"כ ריטב"א וז"ל כגון חצרו של בוניים שהיה משאיל או משכיר בתים והיה מניח שם כליו בדרך קבע כל השנה וכאילו לא נתרוקנה רשותו מהם דמי וכ"כ התוי"ט דבעינן דוקא שיהיה לו רשות . ויש לדחוק גם פירש"י מה שכ' דאי בעי שקיל ושדי ליה אבראי ר"ל כשמשכיר וכיון שאין לנו בהדיא בפוסקים מי שיחלוק על המרדכי והמהרי"ק והתי"ט יותר משכתב' לומר שגם לשונם הכי משמע והלח"מ הניח בצ"ע . דמאי איכפת לן במה שינטלם בשבת נימא שבת כיון שהותרה הותרה . נ"ל דכל כלים שמותר לטלטל בשבת אין אדם מסיח דעתו מהם מלהשתמש . ודומה לגופם בש"ס ש"א עי' שם במ"א ולמבוי שנפלו קורותיו בשבת ה"ס שם"ס . דכל שאינו עשוי לעמוד כל השבת נ"ה הואיל והותרה . וס"ל דדוקא במניח ביתו בסי' שע"א שהסיע מגגו אמרינן אפילו חזר מותר ע"ש מה שכתבתי . אפי' לא שייר אלא פינה אחד . (כ"כ ב"י בשם מהרי"ק) וכן משמע מב"ח שהקשה על לשון רמב"ם שכתב דאם הוא דבר הניטל בשבת כיון שיכול להוציאם משם . ותימה דאע"פ דבעה"ב יכול להוציאן כיון דאין השוכרים רשאין להוציאן משם הוי ליה תפיסת היד . ולכן כתב דיותר נראה כפירש"י דאי בעי שדי לאבראי ר"ל השוכר ע"ש עכ"פ מוכח דס"ל כרמב"ם שיהיה לו רשות להניח שם . ולפי מה שכתבתי לתרץ קושית הלח"מ נ"ל דגם תמיהת הב"ח לק"מ. כיון דהצריכו חכמים דלא סגי במה שיש לו רשות להניח שם . דכ"ז שלא הניח שם כליו כבר הסיח דעתו מדירה של זה ונסתלק . וכמו שכתב המרדכי בהדיא שהבאתי . וא"כ כשיחזור השוכר בשבת ויוציאם הרי עקר דירתו משם . ונ"א בזה כיון שהותרה דכל דבר הניטל בשבת עומד להנטל . וא"כ אדרבה יש לדחוק כפירש"י שכוונתו ג"כ כרמב"ם :

הנה

שידור חבירו אצלו הרי הוא כשליח מחבירו לשבור ולא יכול לסלק את חבירו ולא מהני מה שיש לו בו תפיסת היד אם לא ששכר מתחלה הבתים בשבילו לבד ואח"כ השכיר לחבירו ושייר בו תפיסת היד (עיין בב"י בשם מסר"ן) וכ"ש דלא מהני תפיסת יד אם כל אחד קנה או שכר או שאל בית לעצמו (שם):

ה אורח שנתארח בחצר אפי' שכר בית בפ"ע ואוכל בפ"ע אם לא נתארח אלא לשלשים יום או פחות אינו אוסר על בני חצר והוא והם מותרים בלא עירוב ואפי' הם אורחים הרבה וכ"א דר בבית בפ"ע ודוקא כשיש שם בעה"ב א' שדר שם בקבוע דנעשים כלם אורחים לגביה ובטלים אבל אם אין שם בעה"ב כלל רק שכולם אורחים וכ"א יש לו חדר בפ"ע שאוכל שם אפי' אינם נחים שם רק שבת א' אוסרים זה ע"ז וצריכין לערב (שם בסי' ש"ע וסי' שנ"א):

ו ולכן הסוחרים הנוסעים ונזדמנו לשבות בעיר המוקפת חומה וישראל א' דר בו בקביעות והאורחים מתאכסנים כ"א בבית בפ"ע ואוכלים שם לא מיבעיא אם מתאכסנים באותו חצר שהישראל דר שם אע"פ ששוכרים החדרים שבחצר מן נכרי בעל החצר דאמרי' שכלם בטלים לגבי בעל הבית ונעשו כולם אורחים ואינן אוסרין זה ע"ז ולא על בעה"ב ולא בעה"ב עליהם ואפי' אם מתאכסנים בחצר אחרת מ"מ אמרינן דכולם בטלים לגביה ואז מותרים לטלטל אפי' בכל העיר אם העיר מוקף חומה או שנתקן כדין תיקון מבואות ואם דרים באותו עיר ב' בעלי בתים וא"כ עכ"פ אסורים הבעה"ב לטלטל בעיר כדין חצר שיש בו ישראלים אא"כ שכרו מכל נכרי ונכרי כדלקמן כלל ע"ה וא"כ אם מתאכסנים בחצר של ישראל ודאי בטלים לגביה ומותרין לטלטל בחצר אבל אם מתאכסנים בחצר של נכרי אם ערבו ושכרו הבעלי בתים א"כ כל העיר כחצר א' ובטלים אבל אם לא ערבו ושכרו מן הנכרים הבעה"ב נ"ל דהאורחים אוסרים זה על זה (ואם אין בעיר מוקף חומה ומתאכסנים בחצר אחרת צ"ע אם אעפ"כ אמרינן דנעשו כולם אורחים) (שם):

ז ואם אין ישראל דר באותו עיר והאורחים יש להם לכ"א חדר ששכר מן הנכרי ואוכל שם ואין להם שותפות בלחם שאוכלים אע"פ שכלן מבשלים בבית הנכרי כיון שכ"א אוכל בחדרו צריכין לערב ואמנם אם לא שכרו החדרים מן הנכרי אלא שהנכרי משאיל להם לכל א' חדר בפ"ע ואפי' אופין ומבשלין כל א' בחדר שלו צ"ע אם צריכין לערב וכ"ש כשאופין ומבשלין כולן בבית הנכרי צ"ע ונ"ל דיערבו בלא ברכה. ובדיעבד נ"ל דבאופין ומבשלין יחד ובענין המבואר בכלל ע"ד סי' י"ג מותרים לטלטל (ועיין בנ"א סי' ד' וסי' ח'):

נשמת אדם

וב"ז

(ג) **הנה** לענין כשמתארחים בחצר וישראל דר באותה חצר הדבר מבואר בש"ע סוף סי' ש"ע דבטלים לגבי בעל הבית ואפילו אם מתאכסנים בשאר חצרות בעיר. והעיר מוקף חומה וישראל א' דר בעיר נמי מבואר בתה"ד סי' ע"ט ובתשובת רמ"א סי' פ"ה וסי' ק"ך בלובלין שהיה דר שם רק יהודי א'. והרבה יהודים באים על היריד וכתב שם שהוא עיר מוקפת חומה:

ואמנם אם אין העיר מוקף חומה צ"ע די"ל דדוקא במוקף במוקף חומה דדינו כחצר. וא"כ שייך לומר שאלו האורחים כלם בטלים. משא"כ בערי הפרזי ואינו מתאכסן בחצרו במה יתבטל זה לגעה"ב. ואין זה דומה למה שכתב המ"א בסי' שס"ג ס"ק כ"ז. וכ"ל דיש לחלק כמו שכתבו תוס' בעירובין כ"ז. דעיר שאין להם חומה במה יתחבר דאין סברא להצריך שיגעו זה בזה אלא דמעשה דמ"א היה כך. וגם התה"ד כתב לענין לטלטל בכל העיר ע"ש וצ"ע:

(ד) **דין** זה מבואר סוף סי' ש"ע ובתשובת רמ"א סימן ק"כ להדיא. שאם שכרו בתים במקום שאין ישראל דר בקביעות אוסרים זה על זה. ומ"ש שם בתשובה דמשמע מרש"י דף פ"ה שפירש דאיקלעו לפונדק וה' ישראל היו דרים שם. ואח"כ כתב עוד פונדק יש בו חדרים שאכסנאים נכנסין בו. ויוכל לומר דהאיסור היה משום ב' הדרים שם בקביעות ואח"כ כתב דיוכל לומר שהם ב' לשונות ברש"י מדבריו משמע שנעלם ממנו דברי תוס' בדף ס"ו ד"ה איקלעו שכתבו תוספות להדיא דגם זה אמת דאכסנאים אוסרים. וכתב להדיא שהם ב' פירושים. ולפי מ"ש הרמ"א בתשובה זו נסתר מ"ש בתשובה סי' פ"ה ע"ש (ובא"ר סי' ש"ע ס"ק י' משמע שלא ראה תשובה שבסי' ק"כ וכן מוכח מדתמה וכי לא עשו בקהלה קדישא כמו לובלין ע"ש. ובסי' ק"ך כ' רמ"א להדיא שלא היה דר בלובלין רק ישראל אחד):

ואמנם כ"ז הוא בשוכרים הבתים מן הנכרים. דאז הנכרי מסולק מבית ישראל ואע"פ שהישראל אופה ומבשל בבית נכרי מ"מ אוסר. דא"ל דאין הנכרים משכירים לישראל לאסור על חבירו כמ"ש תוס' ורא"ש דף ע"ב לענין סופר ומלמד שכתב הש"ע בסי' ש"ע. והביא רמ"א שם ס"ק ח' דבריהם עבר כתב הרמ"א בתשובה שם דזה אין שייך בנכרי דלא איכפת ליה אם יאסרו זה על זה. ולכן לא מהני מה שאופין ומבשלין בביתו דטעם זה לחוד לא מהני. כמו שכתב הב"י שם והביאו הט"ז שם ס"ק ו' ע"ש בתשובת רמ"א סי' ק"כ. ומזה אני תמה על המ"א בסי' שפ"ב ס"ק י"ב שכתב הטעם דהיה לנכרי ה' שכירו ולקיטו דרים בביתו אין דירתם חשובה דירה שיאסרו זה על זה משום שלא השאיל להם רשותו שיאסרו ומצי לסלקינהו ע"ש. והביא ראיה מתוס' ורא"ש גבי סופר ומלמד. ול"ד כלל. דתוס' לא כתבו טעם זה על שכירו ולקיטו של נכרי אלא התם הטעם כמש"כ הב"י ובד"מ שם כיון שיוכל להחליף הדריסה או לתת להם מקום בביתו הו"ל כאילו יש להם רשות בכל בית הנכרי ע"ש. וכוונת הש"ע כמש"כ רש"י שם דף ס"ד. שאם עירבו בני המבוי ושכרו מן הנכרי אלא שאחד מן השכירים לא נתן חלקו אינו אוסר. והיינו משום שיכול לסלקם לא חשיבא דירה דידהו לאסור. וצ"ל דהא דכתבו רש"י ותוס' שהבאתי לעיל באיקלעו לפונדק דאכסנאי אוסר וצ"א דהוי כשכירו ולקיטו וצ"ל דהפונדק שוכרים כ"א דירתו אבל במשאיל להם ובאופן כדלקמן כלל ע"ה סי' י' י"א באמת אינו אוסר. והנה מה שפירש"י לענין לאסור על המבוי ולא פירש דבעיא דאביי הוא כיון לו ה' שכירים אם אוסרין זה על זה בחצר לענין שיהיו צריכין לערב. וצ"ל דמסתמא כל או"א אופה ומבשל בביתו. ובזה לא מהני אפי' במשאיל רשותו וצריכין לערב רק לענין זה לא חשיב דירתם דירה לאסור על המבוי דדי כשנתן אחד מהם כמו שכתבתי בסי' ח'. ודע דגם בש"ע בהגהת רמ"א שכתב דשכירות של נכרי אינו אוסר. כ"ה שהוא ע"ש וצ"ל דשכיר של נכרי ע"ש בד"מ. ולפ"ז כשישראלים מתאכסנים בבית נכרי ומשאיל לכל אחד חדר מיוחד ואופין ומבשלין:

ח וכ"ז מדינא אבל ירא שמים ראוי להחמיר על עצמו שהאורח לא יוציא כלי ביתו לחצר או לעיר אבל הבעה"ב הדר שם בקביעות לכ"ע מותר להוציא מביתו דאין האורח אוסר על בעה"ב (מ"א סי' שנ"א) (ה):

ט ודע שבמקום שצריכין לערב יחד צריכין ג"ב לשכור הרשות מן הנכרי כדלקמן כלל ע"ה:

י בית גדול שהלקוהו במחיצות אם אין המחיצות מגיעות לתקרה אפי' הם מחיצות קבועות וגמורות אפ"ה נחשבים כאילו הן רק חדר א' לכל דבר ואם המחיצות מגיעות לתקרה או אפי' רק לפחות מג' לתקרה ויש עוד דיורין אחרים בחצר וכיון דעכ"פ צריכין לערב אם מניחין העירוב בא' מבתים שבחצר צריך כל חדר וחדר ליתן עירוב ואפי' אם המחיצות רק מסדיגים וכיוצא בו רק שעשוי בענין שיכולין לעמוד ברוח מצויה ואם אין דיורין אחרים בחצר א"צ לערב כלל כיון דהמחיצות אינן מחיצות קבועות נחשב כאילו הכל חדר א' שהתקרה מחברן ואם היו מחיצות גמורות וקבועות מנסרים וכיוצא בו ומגיעות לפחות מג' לתקרה אפי' אין דיורין אחרים בחצר נ"ל דצריכין לערב ויערבו בלא ברכה (ו) ואם יש ג' מחיצות גמורות ורוח רביעית פתוחה לגמרי יערבו בלא ברכה ואם יש שם צוה"פ חשוב דירה גמורה (ז) (ש"ע):

יא בעה"ב שיש לו סופר או מלמד וכיוצא בו שהשאיל להן בית בחצרו אפי' לזמן ארוך אעפ"י שאוכל וישן שם ועושה שם כ"צ אם אופה ומבשל בבית בעה"ב הרי הם כבני ביתו וא"צ לערב דכיון דאיכא תרתי שמשתמשים בצרכי אכילה בבית בעה"ב וגם הבית אינו מושכר להם רק מושאל להם מסתמא לא השאילו אדעת' שיאסרו עליו אבל אם החדר מושכר לו

נשמת אדם

ומבשלין בבית נכרי. נ"ל דלא גרע משכירו ולקיטו של נכרי כיון שיש לנכרי רשות להוציאם מהחדרים בכל עת ולא גרע משי' שפ"ב סעיף י"ב. ולא דמי ליחד לו בית שם בסעיף י"ג דהתם דוקא כשאין לנכרי רשות להשתמש במקום שיחד כמש"כ המ"א שם. אבל בנידון דידן אפילו אם אין אופין בבית הנכרי אפשר דא"צ לערב וכ"ש היכא שמשתמשין כל תשמישיהם בבית הנכרי. ולכן נ"ל אם שכרו צריכין לערב מדינא כיון שהנכרי מסולק מבתיהם. ואם השאיל להם רשות בענין שיוכל לומר שהם כשכירו ולקיטו כדלקמן סי' ע"ה בח"א סימן י"א וגם אופין ומבשלין בבית הנכרי לכתחלה יערבו בלא ברכה. ואם שכחו נ"ל דמותרין לטלטל. אבל אם אינן מבשלין יחד בבית אחד אפ"ה יערבו בלא ברכה ואם לא עירבו נ"ל דאסורין לטלטל:

ודע מה שכתבתי בח"א דבעינן תרתי שיהיה מושאל וגם אופין ומבשלין אצל בעל הבית וכן כתבתי בסי' ז' ובסי' א'. זבאמת מדברי הב"י סימן ש"ע והביא הט"ז דבריו ס"ק ז' משמע דדוקא טעם דאופין אצל בעה"ב לחוד לא מהני. אבל הטעם דלא השאיל רשותו ע"ד לאסור לחוד מהני:

ואמנם כתב א"ר ראיה דג"ז לחוד לא מהני מסימן שע"ב סעיף ב'. דאפילו בהשאיל רשותו דוקא כשיש לו שם תפיסת היד. ומצאתי בריטב"א דף ס"ד שהביא דברי תוספות בסופר ומלמד. וה' הטעם רק משום דלא משאיל רשות לאסור ועל זה הקשה מתפיסת היד ולכן פסק דלא כתוס' ולפ"ז לק"מ דשאני במלמד שעושה כל צרכיו בבית בעה"ב וכן מפרש להדיא במהרי"ק שורש מ"ו סי' ג' דבעינן תרתי:

(ה) **כן** כתב המרדכי ריש פרק הדר והתה"ד כתב דיש לחוש לדבריו. וכ"כ המ"א סוף סי' שנ"א והב"י סוף סי' שפ"ב תמה על התה"ד למה רפוי ידיו לסתור דברי המרדכי דכל זה לר"מ ואנן קיי"ל כראב"י ע"ש. ולא זכיתי להבין דבריו דהא י"ל בראב"י כמו שפירש"י לר' מאיר ואם יש שם ישראל אוסר עליו פי' רש"י שהישראל אוסר על בית הנכרי אם יש שם אורח אבל אין האורח בבית הנכרי אוסר על הישראל וה"נ י"ל בדברי ראב"י דאמר עד שיהיו שם ב' ישראלים ואז אוסרים על ביתו של נכרי דאפילו אם ערבו שני הישראלים אם יש אורח בביתו של נכרי אע"ג דליתא לנכרי אעפ"כ אוסר האורח דכמו דס"ל לר"מ בישראל א'. הכי ס"ל לראב"י בב' ישראלים וצ"ע ועכ"פ במה שהשיב הב"י עליו כפי שהאלה שכתב התה"ד שישראל אחד היה דר בעיר. שפיר השיג הב"י דישראל אחד קיי"ל דאינו אוסר:

(ו) **בש"ע** סי' ש"ע משמע דאין חילוק בין מחיצות ממש וקבועות למחיצות של קנים או סדינים שהן מחיצות גרועות. דאם אין דיורין בחצר אפילו במחיצות קבועות א"צ עירוב. וכן משמע בטור וכן משמע ברש"י שכתב חדרים ממש אלא היו מחוברים מעולם עכ"ל. משמע אבל טרקלין שחלקוהו אפי' במחיצות גמורות א"צ לעירוב. ומ"ש הב"י שכ"כ הרא"ש המעיין ברא"ש לא מוכח מידי אבל דעת התוס' דדוקא בחלקוהו במחיצות גרועות על זה אמרו בגמ' בד"א שמוליכין עירובן למקום אחר אבל במחיצות קבועות היינו חדרים ממש ואפילו עירוב בא אצלן צריכין לערב. שהתוס' כתבו ד"ה במחיצות וז"ל והא דקתני במתני' ומודים בשרוים בחדרים ובעליות לא דמי למחיצות המגיעות לתקרה דהכא איירי במחיצות ערא' כגון יריעות שמפסיקין עד התקרה עכ"ל. וכ"כ שם ע"ב ד"ה אבל הכא מפרשים ברייתא דקתני בד"א בזמן שמוליכין עירובן למקום אחר. דכ"מ לב"ה כעין חדרים ועליות כו' ומיהו בחדרים ועליות ממש אין נראה לחלק אם עירוב בא אצלן כו' והתוס' ע"כ מפרשים חדרים ועליות היינו מחיצות גמורות דאם לא כן למה מחלקין בין מחיצות ערא' וכ"כ הריטב"א בהדיא וכ"כ המרדכי בהדיא וכ"כ הג"מ בפ"ד. ולכך צ"ע על הב"י שכתב דמה שהטור אפי' בין של יריעות שכך כתבו התוס' והרא"ש והמרדכי ולא כמו שכתב המרדכי דלב"ה מחיצות דיריעות גריעי ודבריו צ"ע דלא כתב המרדכי רק דלענין זה גרעי דבמחיצות קבועות אפי' עירוב בא אצלן צריכין לערב משא"כ בגרועות אבל דבר אחר לא מצינו במרדכי וכן כתבו התוס' וא"כ איך משום דעת הטור לדעת התוס'. ואדרבה התוס' ס"ל כמרדכי ועיקר הפסק נ"ל דצ"ע דאף דמרש"י וטור משמע הכי. אבל כיון שהרמב"ם ורשב"א וסמ"ג וסמ"ק כתבו להדיא ולא חלקו כלל. וס"ל דלעולם במחיצות המגיעות לתקרה צריכין לערב לעולם ומשמע לדידהו דאין חילוק בין גרועות לקבועות וצ"ל שהן ס"ל דברייתא זו דמחלק בין עירוב בא אצלן או לא אתיא כבית שמאי. וכמ"ש הריטב"א דכדאי הם ב"ש לפרש דבריהם. ועכ"פ לתוס' ומרדכי וכ"כ הראב"ן דף ע"א ובאגודה בהדיא דדוקא במחיצות גרועות יש חילוק אבל כעין חדרים ועליות דהיינו מחיצות גמורות לעולם צריכין לערב ומדברי הרא"ש ג"כ אין הכרע. וא"כ אף שבעירובין הולכין להקל ואף אי נימא אפילו יחיד נגד רבים דכ"ז צ"ע מ"מ הו"ל נב"י לברר דבריו ודבריו צ"ע ולכן נ"ל דעכ"פ יערבו בלא ברכה. ומעתה מה שכתב א"ר בשם ע"ש שמסופק במחיצות שאין מגיעות לתקרה אם הוא דוקא במחיצות גרועות אין ספק כלל דבודאי אפי' קבועות א"צ עירוב:

(ז) **ברדב"ז** מסופק אם רוח ד' כולה פרוץ ולכאורה יש להביא ראיה מ"ש מחיצות לא סגי דלא כמ"ש הרדב"ז בתשובה ח"ג סי' תכ"ז. משא דאיתא בש"ע סימן ש"ס סעיף ע"ז. חצר קטנה שנפרצה לגדולה במלואה נחשבת הקטנה כאילו היא מן הגדולה ובסעיף י"ט שם כ' בשם הסמ"ק בתיבה ומחיצות מגיעות להתקרה אין מצטרף ולמד כן מעירובין. וא"כ קשה למה הקטנה בטלה לגדולה הרי יש לקטנה ג' מחיצות מגיעות לתקרה. אע"כ כיון דרוח ד' פרוץ לגמרי. וכ"מ ממש"כ רי"ו בענין דירת מצרים בסי' זה וצ"ע:

לו אעפ"י שהוא מקבל פרס מבעה"ב לא מהני אא"כ יש לבעה"ב תפיסת היד בבית כדלעיל סי' ג' (שם):

יב ודוקא באלו שאין נגרר דעתם אחר בעה"ב לא מהני שמקבלים פרס מבעה"ב אבל בן המקבל פרס מאביו ותלמיד מרבו ואשה מבעלה ועבד מרבו אע"פ שיש לכ"א חדר מיוחד שאופה ומבשל שם ואוכל וישן שם לא מבעיא אם אוכלין ממה שמבשל האב והבעל והרב דא"צ לעירוב אלא אפי' אם רק מקבלין מעות לקנות בהם צרכי אכילה אעפ"כ נחשב כאילו דרים בחדר א' ונחשבים מבני ביתו דאלו נגרר דעתם אחר מי שמספיק צרכיהם (ח) (שם):

יג כללא דמילתא ב' שכנים שדרים בבית א' ואין שם דיורין אחרים בחצר אם אין המחיצות מגיעות בפחות מג"ט לתקרה אינן אוסרין זה על זה. ואם מגיעות לתקרה או ב' בתים גמורים אם השכיר חדר א' לחבירו אע"פ שאופה ומבשל הכל בבית המשכיר ואפי' ג"כ מקבל פרס ממנו על הוצאתו אוסרין זה על זה (עי' סי' י"א) אא"כ כשהתנה עמו ושייר לעצמו זכות שיכול להניח שם חפציו הכבדים שא"א לפנותן בשבת או דברים המוקצין (עי' סי' ג') דאז כיון שיש לו תפיסת היד נחשב כאילו הוא דר שם או כשאוכלין כולם בבית א' אע"פ שכ"א אוכל על שולחן בפ"ע וגם לפעמים פורסין וילון לפניהם כשרוצין לעשות דבר צנוע כיון שאין שם מחיצה בקביעות ואעפ"י שכ"א ישן בחדרו אינם אוסרין (סי' מ') ובן אצל אביו אפי' אוכל וישן בחדר בפ"ע אם מקבל פרס מאביו בין להם בין מעות אינו אוסר (סי' י"ב) ואם משאיל חדר לא' ואופה ומבשל בבית המשאיל כיון דיש ב' דברים א' מסתמא לא משאיל לו שיאסור עליו ועוד שמבשל ג"כ בביתו לעולם אינו אוסר:

יד נ"ל דהדר בבית שאין בו ד"א על ד"א אינו אוסר (ט) ואם יש בו כדי לרבע ד' על ד' נ"ל דיניה בלא ברכה (י):

טו אע"ג דלכתחלה צריכין לערב דוקא בפת מ"מ נ"ל דאם מבשלין יחד קדרה א' סומכין ע"ז משום עירוב (יא) בדיעבד אם שכחו ולא ערבו אבל אם עשו דבר מאכל יחד והלקו ובשלו כ"א בקדרה לבד אינו מועיל דהעירוב שהם שותפין בו צריך להיות בכלי א' דוקא בה"ש:

טז המזמין שכיניו הדרים עמו בחצר ובמבוי ומסובים שם ואוכלים מבעוד יום וקדש עליהם היום אע"פ שאוכלים משל בע"ה וקיי"ל דצריך לזכות דוקא ע"י אחר מ"מ כיון שאוכלים עכשיו בביתו והזמינם הוי כאילו זכו כולם בפת וסומכין עליו באותו שבת משום עירוב (סס"ו סעיף י"א כ"כ הב"י שם בשם הרשב"א ואע"ג דסמ"א חולק קיי"ל הלכה כדברי המיקל בעירוב וכ"ש שגם תוס' כ"כ דף ע"ג) אבל אם אינם מסובים שם מע"ש נ"ל דאע"ג שהזמינם שיאכלו עמו בשבת לא אמרינן דהוי כזכו בו (דהא"כ ק' ממתני' דמי שזימן אצלו אורחים לא יוליכם כו' הא"כ זיכה להם מעתה מעיו"ט אלא ע"כ כמו שחלקתי):

יז א' מבני חצר שהניח ביתו והלך ושבת בחצר אחרת אפי' היתה סמוכה לחצרו והסיח לבו מביתו שאין דעתו לחזור לביתו בשבת בין שהיק בע"ש או בשבת ולא עירב אינו אוסר ואפי' אם חזר בשבת אינו אוסר דאין דרך ישראל לשנות דירתו בשבת וא"כ אמרינן

הואיל

נשמת אדם

(ח) כ"ב כרשב"א וריטב"א נראה דדוקא בן אבל אביו כו' אבל בלא"ה לא מהני מה שמקבל פרס (ודע דמ"א סי' ש"ע ס"ק י' שכתב בשם הב"י פרס אפילו לאם עכ"ל. הוא ע"ש דהכריע כ' הב"י דבין לאם ובין מעות וכ"כ בתו"ש) וכן מוכח מגמרא שהרי מחולקים בלשה ועוד אם מהני מה שמקבל פרס. וא"כ כ"ש באחר וזה פשוט:

(ט) כן הוא נראה בברייתא סוכה ג' ע"א בית שאין בו ד' אמות על ד"א אין מערבין בו פירש"י א"ל ליתן פת והביא הרי"ף והא"ש בפ' חלון. וכן הסמ"ג הביא ברייתא זו והרמב"ם והטור והש"ע לא כתבו רק דאין מניחין בו עירוב. וצ"ע למה השמיטו דאינו אוסר וי"ל דממילא משתמע וצ"ע:

(י) אע"ג דהסי' שס"ו כמ"א ס"ק ו' דאם יש בו לרבע הגי הייני לענין להניח בו עירוב כיון דפלוגתא היא בהל' מזוזה אזלי' לקולא במילי דרבנן מ"מ"כ לענין ברכה אדרבה קי"ל ספק ברכות להקל:

(יא) אע"ג דעירובי חצרות הוא דוקא בפת. מ"מ הא קי"ל בסי' שפ"ז דסומכין השיתוף במקום עירוב אפי' רק נשתתפו ביין. ואפי' לדעת רמב"ם שם. מ"מ מודה דאם נשתתפו אפי' ביין סומכין עליו בשבת ראשונה מדוקק הביאו במ"א שם ס"ק א'. וי"ל שזהו ג"כ כוונת הרוקח בסימן קמ"ג שכתב גבי ע"ה אם מבשלים יחד בקדרה אין צריכין לערב. כדאיתא בתוספתא (דשבת) נ"ל עירובין. וז"ל התוספתא פ"ו שתוף מבוי כו' אבל אם היתה לו תבשיל או עיסה אצל חבירו זהו לו תבטילו עכ"ל. והא דמתוספתא אין הכרע די"ל דמיירי משיתוף מבוי. ס"ל לרוקח דה"ה לענין ע"ח. וכן מוכח לכאורה מירושלמי שהביא גבי טרקלין היו שותפים בעיסה ותבשיל עירוב א' לכולן. ואיתא שם בירושלמי נראה אפילו שרויים בחדרים ועליות ממש. וגם י"ל שזהו ג"כ דעת הטור בסי' שס"ו שכתב דין זה דבע"ה שהיה שותף לשכניו לזה ביין. ותמה עליו הב"י דהרי אין ע"ח אלא בפת. וי"ל דהטור אזיל לשיטתו שפסק דסומכין על שיתוף במקום עירוב. או י"ל דס"ל לרוקח ועוד דדוקא כשגובין העירוב לכתחלה צריכין לערב בפת. אבל כשהם כבר שותפים הרי זה כאילו דרים בבית א' וא"צ עירוב. ואף שהש"ע בסי' שס"ו סעיף י"א כתב דדוקא בפת מעל השולחן והגיה רמ"א וכן אם היו שותפין בפת. וכ"כ ב"י שם בשם הרשב"א מ"מ בדיעבד אם שכחו ולא ערבו שפיר יש לסמוך על רוקח. וכדמוכח בירושלמי שהביא. והרשב"א אזיל לשיטתו דפסק דאין סומכין על השתוף במקום עירוב כדאיתא בעש"ק דף כ"ח ע"א. וגם הש"ע אזיל לשיטתו. דפסק בסי' שפ"ז דדוקא אם נתפו במבוי בפת אז סומכין גם במקום עירוב. והמ"א דכתב שם דאפי' שיתוף ביין סומכין. נ"ל מה שכ' בסי' שס"ו דאם היו שותפין בפת היינו לדעת הש"ע ואה"נ לר"א שם בסי' שפ"ז אפי' לא נשתתפו אלא ביין סומכין עליו. ואמנם זה שייך אם הכל במבוי שצריך שיתוף דאמרי' כיון דמהני לשיתוף מהני נמי לעירוב. אבל מרוקח משמע אפילו בחצר לבד סומכין אם היו משותפין בתבשיל. וכדאיתא בירושלמי וצ"ע:

כן

(סע"א) משא"כ בנכרי כדלקמן (כלל ע"ב סי' כ"ס) ואם מת א' מבני החצר
הואיל והותרה הותרה בשבת אם ערבו אפי' ירשו א' מבני השוק אינו אוסר ואם לא ערבו אם ירשו א' מן השוק בין שמת בשבת או בע"ש כל זמן שאינו בא לדור עמהם אינו אוסר אבל אם בא לדור עמהם אוסר דדוקא כשדר בחצר זה והלך לו אמרי' דכבר הסיח דעתו משא"כ בזה שלא דר כאן וא' מבני הצר שהיה גוסס אע"פ שאינו יכול להיות בו ביום אוסר עד שיערבו בשבילו ואפי' מת בשבת אוסר ואע"פ שערבו אוסר שאין העירוב ראוי להתקיים כל השבת דרוב גוססין למיתה וקטן אע"פ שאינו יכול לאכול כזית אוסר (סע"א):

יח כבר כתבנו שחכמים אסרו להוציא מן החצרות למבוי אע"פ שהעיר מוקף חומה או שתקנו המבואות כדין אפ"ה אסור להוציא למבוי אם לא שישתתפו יחד הבתים או החצרות הפתוחים למבוי ולפי שאין מנהגנו לעשות שיתוף לבד כי העירוב שאנו עושין בפת אנו סומכין עליו משום עירוב ומשום שיתוף ולכן אינו מן הצורך להאריך בזה אך דע בכל משפטי חצר לענין הבתים כן הוא דין המבוי להצרות כי המבוי להחצרות כחצר לבתים ולכן אם יש רק חצר א' במבוי אפי' דרים בו הרבה בעלי בתים כיון שערבו יחד או אם אינן צריכין לערב מותרים להוציא מן הבתים והחצרות למבוי ואם לא ערבו בהצרות מ"מ מותר לטלטל במבוי כלים ששבתו בתוכו כללו של דבר שהחצר נחשב למבוי כבית להצר בין שדר בכל החצר בעה"ב א' או שדרים בתוכו הרבה בעלי בתים נחשב כאילו היה רק בעה"ב א' (ספ"ו ספ"ז ספ"ח):

יט קיי"ל רגל האסורה במקומה אוסרת ורגל המותרת במקומה אין אוסרת כגון ב' חצירות זו לפנים מזו והפנימית אין לה פתח למבוי ודריסת הרגל שלה רק דרך החיצונה ויש פתח ביניהם ולכן אם רצו מערבין יחד ואם לא ערבו יחד אלא שערבה פנימית לעצמה ולא החיצונה או שעירבה כ"א לעצמה ושכח א' מן החיצונה ולא עירב א"כ הוי כלא עירבו מ"מ הפנימית מותרת והחיצונה אסורה שאין החיצונה יכולה לאסור עליה שאין לה דריסת הרגל עליה ואם ערבה החיצונה ולא הפנימית או ששכח א' מפנימית ולא ערבו שתיהן אסורות שכיון שלא ערבה הפנימית הוי רגל האסורה במקומה ואוסרת עם דרי"ה שלה על החיצונה ואם ערבה זו לעצמה וזו לעצמה כל אחת מותרת במקומה עיר בו ביחד ונתנו עירובן בהיצונה ושכח א' בין מן הפנימית בין מן החיצונה ולא עירבו שתיהן אסורות עד שיבטל רשות כדין ושכח א' מבני חצר ששכח ולא עירב ואם נתנו עירובן בפנימית ושכח אחד מן הפנימית ולא עירב שתיהן אסורות דל"ל בחיצונה אחדא לדשא ותשמש שהרי אין העירוב אצלם אבל אם שכח א' מן החיצונה ולא עירב הפנימית מותרת דיכולה היא להסתלק מהחיצונה דאחדא לדשא ותשמש ואע"ג דגם החיצונה ערבה עמה ודומה כאילו יש לחיצונה דריה"ג בפנימית מ"מ תוכל הפנימית לומר לתקוני שתפתיך ולא לעוותי ואם יחיד דר בפנימית או רבים שאינם צריכים לערב כמו שנתבאר לעיל אפי' דרים שנים בחיצונה וערבו השנים יחד אין היחיד שבפנימית אוסר עליהם דהוי רגל המותרת במקומה וה"ה ג' חצירות זו לפנים מזו ויחיד בכל אחת דהוי רגל המותרת במקומה אינו אוסר ואם היו ב' פנימית ולא ערבו הוי רגל האסורה במקומה ואוסרים על היחידים (סע' ח):

כלל עד דין אם לא עירבו. איזה תקנה שיוכלו לטלטל מבית לבית. (סי' ש"פ סס"א):

א אם לא ערבו יש תקנה שיבטל א' להבירו ואפי' הם רבים בחצר יבטלו כלם רשותם לא' וא"כ כל החצר שייך לזה שנתבטל לו וכולם נחשבים כאורחים וכבר כתבנו שאורח אינו אוסר ואף שלפי מנהג הקדמונים שבאו"א מבני החצר היה נותן פת לעירוב יש חילוקי דינים אם ערבו כלם ושכח א' ולא עירב מ"מ לפי מנהגינו אין דין זה מצוי בינינו דמנהגינו שא' מזכה לכולם וא"כ ממ"נ אם ערבו הרי כולם מותרים ואם לא ערבו צריכין כולם לבטל לא' אבל א"א לבטל רשות לשנים שכיון שלא ערבו אף אלו השנים אוסרים זה על זה ולכן לפי מנהגינו אין חילוק אם דרים הרבה בע"ב בחצר או שדרים בו רק שנים ולכן אם שכחו ולא ערבו בחצר יבטלו כלם רשותם לא' לזה שצריך להוציא מבתיהם לחצר או אפילו מביתו לחצר וכן ב' חצירות ופתח ביניהם או ב' בתים וחורבה ביניהם יכולים לבטל לאחד ולעולם המבטלים אסורים ומי שנתבטל לו מותר (ס"פ):

ב וכיצד הוא הביטול שיאמר אחד רשות ביתי וחצרי קנויה לך או מבוטלת לך וצריך לפרש בהדיא רשות ביתי ואם לא אמר רק רשותי מבוטלת לך אין הבית בכלל רק החצר וא"כ אסור להוציא מביתו של המבטל שהרי הבית נשאר ברשות חברו ומותר לבטל אפי' בשבת שאין זה כמקח וממכר דאין זה רק שמסלק עצמו מרשותו (שם):

ג אע"פ שביטלו הרשות לא' מהם וכל הבתים והחצר שייכים לזה שנתבטל לו והם נחשבים באורחים מ"מ אינו דומה לאורח ממש לא מיבעיא אם רבים דרים בחצר דלא שייך לומר

שרבים

שרבים יהיו אורחים לנגד יחיד אע"ג דאורחים ממש אפילו הם הרבה נחשבים כאורחים היינו מפני שבאמת אין להם שום זכות בחצר משא"כ הכא שבאמת הבתים והחצר שייך להם לא שייך לומר שיחשבו אורחים ממש שלא יוכל לחזור ולהחזיק ברשותם ואפי' אם רק שנים דרים בחצר שלא נעשה זה שביטל כאורח ממש דיחיד לגבי יחיד לא נעשה כאורח ממש מטעם שנתבאר ולכן המבטלים אסורים להוציא מבתיהם להחצר ואפילו מבית חבירו שביטל לו אע"ג שאין הבית שלו באמת ולגבי בית חברו הוא כאורח ממש מ"מ כיון שבחצר יש לו ג"כ חלק וא"כ כשחוזר ומוציא לחצר הרי חוזר ומחזיק ברשותו ואפי' אם כבר החזיק חברו מי שנתבטל לו לא מהני (מ"א סי' ש"פ ס"ק ז') אבל מותר להכנים מחצר לבית חבירו (שם) דזה ל"ש לומר שחוזר ומחזיק דדוקא אם מכניס לרשותו הוי חזרה אבל מה שמוציא מרשותו אין כאן חזרה (ט"ז סי' ש"פ ס"ק ג') אבל זה שנתבטל לו מותר להוציא ולהכנים בין לביתו ובין לבית חברו שהרי הכל הוא רשותו שהרי נתן לו חבירו רשותו:

ד לא היה שם חצר אלא ב' בתים ופתח ביניהם ולא ערבו יבטל א' לחבירו וזה שנתבטל לו מותר להכנים ולהוציא כרצונו ואפי' המבטל מותר להוציא מביתו לבית חבירו שהרי הכל של חבירו ואינו דומה לדרים בחצר בסי' הקודם דהמבטל אסור ש"ה דכיון דיש לו חלק בחצר וא"כ אם יוציא לחצר חוזר ומחזיק ברשותו שבחצר אבל הכא כיון שאין לו רשות בבית חבירו אף שמוציא מרשותו אין זה חוזר ומחזיק אבל אסור להכנים מבית חברו לביתו דאז חוזר ומחזיק בביתו ואם יש (פֿארהויז) ביניהם דינו כדין חצר (שם ס"א):

ה אם יש לזה המבטל חדר פתוח לביתו צריך לבטל גם רשות החדר ואז מותר לטלטל מבית לחדר ולהיפך דהוי הכל כחדר א' (שם כ"י) ואם לא ביטל בהדיא גם רשות החדר אסור להוציא מחדר לביתו שהרי הבית הוא רשות חבירו שהרי כבר בטלו לחבירו וא"כ כשמכנים לביתו חוזר ומחזיק (שם):

ו אם גם זה שביטל רשותו צריך להוציא ולהכנים אזי לאחר שעשה זה שנתבטל לו צרכיו יחזור זה ויבטל רשותו לזה שביטל לו בראשונה ודינו שוה כמבואר:

ז י"א דביטול רשות שייך דוקא בחצר שערבו בו אלא ששכח אחד או רבים מלערב אבל אם לא ערבו כלל לא מהני דא"כ לא יערבו לעולם ותשתכח תורת עירוב אלא א"כ ישאיר לעצמו חדר אחד שלא יבטל וטוב להחמיר לכתחלה (עי' סי' שפ"א סעיף ד'):

ח המבטל רשותו והוציא מביתו לחצרו בשוגג אינו אוסר במזיד אוסר אא"כ כבר החזיק זה (שפ"א):

כלל עה דין ישראל ונכרי הדרים בחצר ובמבוי (סי' שפ"ב שפ"ג שפ"ד):

א גזרו חכמים שאם ב' בעלי בתים דרים בחצר שדר בו נכרי אעפ"י שערבו יחד אסורין לטלטל ואפי' כשיבטל א' רשותו לחבירו ג"כ לא מהני עד שישכור הרשות מן הנכרי ודוקא בדרך שכירות אבל אם הנכרי יתן לו במתנה רשותו לא מהני שהנכרי לא ירצה להשכיר שיאמר בלבו כיון שאני רוצה ליתן לו במתנה רשותי ואעפ"כ אינו רוצה מסתמא מתכוין לכשפים ועי"ז שיהיה אסור בטלטול בכל שבת לא ידור עמו ויצא ולכן לא גזרו אלא דוקא במקום שדרים ב' ישראלים שצריכין לערב יחד דכיון דהם ב' בעלי בתים שכיח שידורו עם נכרי שאינם מתיראים ממנו כיון שהם שנים אבל ישראל א' דר בחצר עם הנכרי כיון דזה דבר שאינו שכיח דבלא"ה מתירא ישראל אחד לדור עם הנכרי ובמילתא דל"ש לא גזרו ולכן אפי' אם מתאכסן גם ישראל אורח אצל הנכרי מותר לטלטל (שפ"ב וכפי' כנ"א):

ב ולפיכך אמרו ג"כ בחצר שישראל ונכרים שרויים שם ובית א' של ישראל הוא בחצר אחרת סמוך לבית ישראל זה ואין לו פתח לחצר של נכרי וישראל זה אלא שיש ביניהם חלונות ד' על ד' שיוכלו להכנים מביתו של זה לזה אינם יכולים לערב יחד דרך חלונות כדי שיוכל להוציא כליו דרך בית ישראל שדר בחצר עם הנכרי שאע"פ שישראל זה הדר עם הנכרי מותר לטלטל בחצר שהרי אינו דר שם בחצר אלא ישראל א' אפ"ה אסור בד"א כשאין להם פתח מזה לזה אבל אם יש פתח בין בית ישראל זה לזה וא"כ אפי' לא יערבו יחד שכיח שזה הולך אצל זה דרך הפתח וא"כ בלא"ה אינו מתירא לדור עם הנכרי ולכן מותר שיערבו יחד וא"צ לשכור מן הנכרים כיון שאין דר שם אלא ישראל א' ויש אוסרין אפי' בזה (שם סעיף י"ט):

ג וכן חצר שישראלים ונכרים דרים בו והיו חלונות שהם ד' על ד' טפחים פתוחות בבית ישראל זה לזה וערבו דרך החלונות אע"פ שמותרים להוציא מביתו לביתו דרך החלונות מ"מ אסורין להוציא מבית לבית דרך הפתחים שהרי הנכרי אוסר עליהם עד שישכיר דאע"ג דערבו יחד לא נעשה ע"י כך כיחיד במקום נכרי (סעיף כ' וע"ש בנ"א):

ד לא חלקו חכמים אם יש לישראל אחד בני בית מרובים או שהוא לבד וכן לא חלקו בב' ישראל אם הם לבדם בלא בני בית או אם רבים הם רק הלכו בזה לפי חילוק הדירין אם הם חלוקים לנכרי ברשותם אפילו הם רק ב' אנשים שאוסרים זע"ז וכן אפילו אם יש בני בית הרבה לא' כיון שאין שם אלא בעה"ב א' ולפיכך אם אינם אוסרין זע"ז כגון אם דרים שניהם בבית א' וכן האב ובנו רב ותלמידיו כמו שנתבאר לעיל כלל ע"ג סי' י"א י"ב כיון שכלם נחשבים כבני בית א' אפי' במקום נכרי אינן אוסרין אבל לא מהני אם יש לישראל א' בבית חבירו תפיסת היד דאע"ג דמהני לענין זה שאינן צריכין לערב כדלעיל שם סי' נ' מ"מ במקום נכרי נחשבין כב' בעלי בתים וכן לא מהני שיבטלו כלם הרשות לא' כדי שיהא כאילו היה רק יחיד ויהיה הוא מותר והם אסורים דא"כ יעשו כך בכל שבת ויאמרו עירוב מועיל במקום נכרי (שם סעיף כ'):

ה בד"א דנכרי אוסר דוקא כשדר עם הישראלים באותו חצר או אפי' ב' חצרות הפתוחות זו לזו ודריסת רגל שלו רק דרך החצר של ישראל כגון ב' חצרות בא' דרים ב' ישראלים ובא' דר נכרי ודריסת הרגל של נכרי אינו רק דרך חצר של ישראל ובזה יש לחוש שילמדו ממעשיו אבל כשאין לנכרי דריה"ר אלא כל חצר יש לו פתח לעצמו לרה"ר אע"ג דיש ביניהם ג"כ פתח מותרין להכנים ולהוציא מחצר לחצר דרך פתח וחלון ואין הנכרי אוסר עליהם וכדלקמן סי' כ"ז (שם סעיף ג' וכמ"א):

ו מותר לשכור ממנו בשבת ונותן לו בעד השכירות איזה דבר מאכל או משקה או כלי ואומר לו השכיר לי רשותך שאין זה במקח וממכר אלא מתנה בעלמא להתיר לטלטל או שיאמר לו תשכיר לנו הצרך ולמחר ניתן לך שכר ואפילו במעט פלפלין ובפחות משוה פרוטה (שפ"ב):

ז צריך שיאמר השכיר לי רשותך אבל אם אמר לו תן לי רשות שאוכל לטלטל בחצר ובמבוי לא מהני (א):

ח אין הנכרי אוסר אא"כ שהבית קנוי לו או ששכרו או שנכנס בו בשביל שיש עליו חוב ואפילו אינו דר בו בקביעות אך שהוא רגיל לבא אע"פ שעכשיו אינו כאן מ"מ כיון שרגיל לבא אפשר יבא בשבת ויאסור ול"ש בזה לומר שבת כיון שהותרה הותרה כיון שאינו ראוי להתקיים כל השבת ולכן אוסרין מיד (שפ"ג שפ"ד):

ט היה בית של ישראל והישראל השכיר או השאיל בית לנכרי בחצרו אינו אוסר עליו שלא השאיל או השכיר ביתו לנכרי שיאסור עליו ונ"ל דאפי' הישראל המשכיר אינו דר בחצר זה רק שהשכיר בתי החצר לישראלים אחרים ולנכרי אעפ"כ אינו אוסר דגם בזה אמרינן שלא השכיר בית לנכרי שיאסור על הישראלים (ב) (שפ"ג):

י שוכרין מאשתו או משכירו ולקיטו (פרש"י שכיר לעבודת כל השנה לקיטו לימות הקציר) ואפילו מוחה (שם):

יא אם שכירו ולקיטו יש לו רשות לקחת שכיר שיהיה לו רשות להשתמש בכל הבית הו"ל זה שכירו דשכירו כאילו היה שכיר של בעה"ב ויכולין לשכור ממנו (ב"י סס"י שפ"א) (ג):

יב אם א"א להשכיר בענין שנתבאר יתקרב לו א' ואפילו מי שאינו מבני החצר (ד) עד שישאיל לו רשותו שיהא לו רשות להניח בו דבר ויניח בו איזה דבר בע"ש כדי שעי"ז (ה) יקנה הרשות דאל"כ במה יקנה רשותו ואף שלא יהא מונח שם בשבת כיון שיש לו רשות להשתמש

נשמת אדם

(א) כן הוא לשון הגמרא בעובדא דנחמן בר ריסתק א"ל אוגר לך רשותך. וכן כתב שם בדף ס"ו ע"א. וכן מוכח מדפליגי בריש פרק דס"ל שכירות גרועה בעי' במוכרי פירות נקנים ברשות הבעלים. ור"ח פי' נמי וחף דלא קיי"ל בזה מכל מ"מ מוכח מלשון להשכיר הרשות שיאמר לו רשותי קאגיר לך. וז"ל הרא"ש דף ע"ה נותנו לו כמס ואמרו לו זה נשכור ממך או השכיר לנו הצרך ולמחר ניתן לך שכר עכ"ל:

(ב) ואע"ג דבסי' ש"ע סוף סעיף ג' בתלמוד וסופר שם מבי טעם זה גמור כמו שכתב שם בט"ז וע"ש. נשם ב"י שאני התם שיש תיקון ע"י עירוב. משא"כ בנכרי דצריך דוקא שכירות. ואפשר שגם ירצה להשכיר השריון ודאי דהכא דהכי לא משכיר לו ופ"ל לדחקו של א"ר ולכן כ"נ דטעמא דהכי דאינו דר בעצמו בבית אלא שהשכיר לאחר ישראלים ונכרי כמו ג"כ אינו אוסר דלא משכיר לו שיאסר על הישראלים. וכ"כ בן ספוקים דלא מסתם שם דף ע"ב בתלמוד וסופר. וכ"כ הרמב"ם בשם הרא"ש לאסור עליו ולא זה על זה. ואף בהרמב"ם בשם קמח"ה נבם לאסור עליו ולא זה על זה. דף כ"כ כתב עוד טעם אחר משום דפיל מילתא דל"ם שמשכיר ישראל לנכרי מידור עמו בחצר. וי"ל דה"ס לשכיר מידורו ישראלים ונכרי בחצר א' ג"כ מילתא דל"ש:

(ג) עיין בתשובת רדב"ז ח"א סי' ע"ד שכתב שמעולם לא שמענו לשכור משכירו ולקיטו של השר מהעיר. וגם אינו מחזיק לשכור מכ"א מעבדי השר כו'. אך בתשובת מהר"ם סי' ל"ד כתב להדיא דכל עבד מעבדיו הקטנים לא ג"כ אשכירו ולקיטו ע"ש. וכבר כתב הריב"ש דבזה אזלי' לקולא:

(ד) בש"ע סי' שפ"ב כתב יתקרב אליו א' מבני הצר: משמע דוקא אחד מבני חצר. אבל בב"י כתב להדיא דאפי' מי שאינו מבנ"ח. והביא ראיה מהסוגיא דעירובין בההוא בר ריסתק. ובאמת בגמרא איתא יתקרב חד מינייהו משמע א' מבני המבוי. אך בגמ"ס סוכיח שם שפיר דכי היכא דנכרי שמשכיר ביתו לנכרי אחר ולא יכול לסלקו אפי' אם יש לו תפיסת יד שוכרין מן המשכיר וה"נ דומה לאיש אחר וקנה תימה למה לא דקדק לכתוב כן בש"ע:

(ה) כתב הב"י דתרש"י ורמב"ם משמע דה"ל שיניח בו דבר רק שיהיה לו רשות להניח בו דבר. אבל רי"ו כ' שיניח בו דבר וכן כתב רא"ב"ד ותמיה עי' א"ר. ובאמת כן משמע ברש"י שכתב שיש לו מקום ליתנו ביה מידי ובאמת בגמרא איתא ולינח ביה מידי דמשמע שיניח בו. ודברי הב"י צ"ע שכתב דרי"ו שכתב ויניח כלי או שום דבר ליתנו דהתלמוד

להשתמש בביתו הרי הוא כשכירו ולקיטו ויכול הוא להשכיר רשות הנכרי ואם הוא א' מבני החצר לכתחלה אע"פ שערבו יחד בחצר ישכיר ג"כ לבני החצר רשות הנכרי ומ"מ אם לא השכיר כיון שערבו יחד סגי שזה דומה כאילו השאיל המקום בשביל כולם (סי' שפ"כ סעיף י"ג):

יג אע"פ שיש לנכרי חדרים הרבה ולא נתן רשות לישראל להשתמש רק בבית א' או אפילו בזוית א' כיון שעכ"פ הנכרי יכול להשתמש גם בזה המקום שנתן לישראל וכ"ש שיכול ג"כ לסלק הישראל א"כ הנכרי הוא הבע"ה והישראל הוא כשכירו ולקיטו (מ"א בשם ב"ח וסגמ"י) ועיין לעיל כלל ע"ג סי' ז' ובנ"א שם סי' ד' אבל אם הנכרי אין לו רשות להשתמש ברשות שהשאיל לישראל וגם הישראל אין לו רשות להשתמש בכל הבית ובשאר הבתים א"כ לא הוי הישראל כשכירו ולקיטו ואינו יכול להכיר כמו בסי' שאח"ז:

יד ואם הנכרי השכיר בית לישראל ונסתלק לגמרי מבית זה שהשכיר וגם לא יכול לסלק את הישראל עד שיכלה הזמן לא מיקרי שכירו ולקיטו וצריך לשכור רשות מן הנכרי ולא מועיל שכירות הבית לענין שכירת העירוב שהרי לא השכיר לו רק בית מיוחד ולא רשות כל החצר וכן נכרי וישראל שהם שותפין בבית לא מיקרי הישראל שכירו שהרי שניהן שוין בבית ואין זה יותר עיקר מזה (כ"ה) אבל רמ"א כ' דוקא כשיש לכ"א דירה בפ"ע אבל אם הם שותפין בחדר א' הוי כשכירו וצ"ע (ו) (שם):

טו אם שכרו מן הנכרי סתם כ"ז שאין הנכרי חוזר מהני וכל זמן שאינו מחזיר הדמים לא מהני חזרתו ואם שכר ממנו לזמן מרובה אינו יכול לחזור עד כלות הזמן (מ"א) ואפי' שכר או מכר הבית לאחר בתוך הזמן די בשכירות ראשון שהרי כבר מכר רשות זה (א"ר שם):

טז שכר ממנו סתם וחוזר בו הנכרי בשבת אע"פ שמחזיר הדמים אינו הזרה אם כבר החזיק בו ישראל (מ"א סי' שפ"ב סק"ז):

יז נ"ל דאם שכר ממנו סתם ומכר או השכיר לאחר צריך לשכור מהשוכר והקונה (עיין בב"י בשם תשו' רשב"א גבי גיזבר סמלך) ואם מת צריך לשכור מן היורש (ט"ז):

יח שכר משכירו ולקיטו לזמן אע"פ שסלקו תוך הזמן או שמת מותר עד הזמן שהרי אנו חושבין השכיר כאילו שכרו מבעה"ב אבל אם שכר ממנו סתם כיון שנסתלק או מת נתבטל השכירות (שפ"ג):

יט נכרי שהשכיר ביתו לנכרי אחר אם לא יכול לסלקו וגם אין לו שום תפיסת יד להניח שם שום כלי צריכין לשכור מן השוכר אבל אם יכול לסלקו או שהשאיר לעצמו שום תפיסת יד שוכרין מהמשכיר (שם):

כ בכ"מ שנתבטל השכירות מן הנכרי צריכין לערב מחדש (שם):

כא כבר כתבנו שדין חצר למבוי כבתים לחצר ולכן אם העיר מוקף חומה או שנתקן כדין ואין שם אלא חצר א' שדרים בו יהודים אפי' הם בע"ב מרובים כלם נחשבים כבעה"ב א' ומותרים לטלטל בכל העיר אבל אם יש ב' חצרים אפילו אין דר בחצר אלא בעה"ב א' מ"מ כיון שב' ישראלים דרים באותה עיר צריכין לשכור הרשות מכל נכרי בעה"ב שדר באותה עיר אפי' ערבו יחד דבמקום נכרי לא מהני עירוב וה"ה ב' נכרים שדרים בב' בתים בחצר צריך לשכור מכל נכרי ונכרי ודוקא כשיש לכ"א בית דירה בפ"ע ונ"ל דה"ה אם הם שותפין בבית רק שכ"א משתמש בשלו ואין לחבירו רשות להשתמש בחלקו אע"ג שדרים בחדר א' צריך לשכור מכאו"א כדלעיל סי' י"ד (סי' שג"א):

כב אין מספיק לשכור הרשות משר העיר לענין לטלטל בחצרות שדרים בו נכרים אם אין רשות להשר להשתמש בבתי הנכרים אפילו בשעת מלחמה אלא עפ"י יועצי המדינה כיון שאין הבתים שלו ומ"מ מועיל לענין זה לטלטל במבוי ולהוציא מחצירות שאין הנכרי דר שם שהרי הדרך הוא של העיר ויכול לסלק כל הנכרים משום אבל מותר לשכור מהממונה של מלך שהרי יש רשות להמלך להושיב אנשיו וכלי מלחמתו בבתי בני העיר שלא מדעתם מדינא דמלכותא ואם כן כל עבד מעבדיו הקטנים הוי כשכירו ולקיטו שהרי הממונה הוא במקום המלך ונ"ל דוקא מהממונה ע"ז כמו זה שקורין (פאליציי) שידוע שכל דבר המלכות נעשה על ידו ואפילו מהמשרתים שלהם שהרי יש להם רשות ליקח משרתים שעל ידיהם נתקיים

נשמת אדם

דתלמודא נקט ע"ם ול"ע. דכיון דליסנא דגמרא ככי משמע למה נוליא דברי הש"ס מפסטים ובאמת ל"ע על רש"י ואפשר גרס בגמרא לשאול דוכתא ליכא ביה מידי ולא ולינא אלא ניכה ולפי"ז תלוי במחלוקת הגירסא. אך עיקר סדבר יש ל"ע. שהרי כתב הב"י דצריך לקנות כדרך שקונין קרקע והיינו בכסף ושטר וחזקה. והנה בזה ג"ם לא כסף ולא שטר וא"ת אלא בחזקה ועכ"פ צריך שיניח בו דבר כדאיתא בח"מ סי' קנ"ב סעיף ט' ועמ"ש סי' קנ"ד. וגפ"ז אין כאן מחלוקת דבודאי צריך שיניח בו דבר מע"ם כדי לזכות ברשותו. אבל אין צריך שיהיה שם בשבת. ובזה יש לומר דכ"ע מודים ול"ע בכ"ב פ"ד ע"ב תוס' ד"ה כגון:

(ו) בסי' שפ"ב סעיף ט"ו מבואר דאם דרים בבית א' לא הוי כשכירו וכתב רמ"א ע"ז אם יש לכ"א דירה בפ"ע והיינו ע"פ מ"ם הט"ז דהטור פסק כתירוץ ב' של תוס' בדף ס"ו ד"ה מערב. אבל הב"ח כתב דהטור פסק ג"כ כתירוץ א' דאם הם שותפין בבית לא הוי כשכירו אע"פ שאין לכ"א דירה בפ"ע

נתקיים כל צווי המלך אבל מאנשי חיילותיו אפילו הראש שלהם נ"ל דלא מהני במקום שהוא אין ממונה ע"ז (ז) (של"א):

כג דין אורחים ששבתו בעיר שדרים בו יהודים ונכרים או שמתאכסנים בבית נכרי מבואר לעיל כלל ע"ג סי' ה' ו' ז' וכבר כתבנו שם דבמקום שצריכין עירוב צריכין לשכור ג"כ מן הנכרי (עיין שם בנ"א סי' ד'):

כד נכרי אכסנאי אם נכנס שלא ברשות אינו אוסר לעולם ואם נכנס ברשות או שיש לו חוב על הבית דהוי כנכנס ברשות אם הוא רגיל לבא אוסר מיד ואם אינו רגיל אינו אוסר אלא לאחר ל' יום ואנשי חיל המלך שנכנסו בבתי יהודים אפי' בחדרים בפ"ע אם יש לבעלי הבתים באותן מקומו' שנכנסו כלים שאסור ליטלם בשבת אינם אוסרים עליהם והמ"א (והגיה ראיה מסי' שפ"ב סי' ה') ול"נ דל"ד דהתם הוי כשכירו ולענין זה מהני שיכול לשכור ממנו אבל לענין שלא יאסור צריך דוקא כלים שאסור לטלטל (וכדאיתא בסי' ש"ע סעיף ב' ול"ע) ודוקא כשמתאכסנים ע"פ דינא דמלכותא ולכן אפי' נכנסו בחזקה שלא ברשות אוסרים כיון דהוא דינא דמלכותא אבל אם משנים מחוק שנתן המלך כגון שיש ממונים ע"ז שקורין (קאמיסייע) ועפ"י (סקאמיסייע) אינו יכול להתאכסן שם רק שהוא עושה בחזקה ה"ז כשאר נכרים בחזקה ואינו אוסר (וכזה לק"מ קו' המ"א סי' שכ"ד וקו' הט"ז דקל יש לפרן ואינו דומה כלל לסמ"ל לו בית דסכא אינו תלוי ברצונו) ומ"מ לא עדיפא משאר נכרי ואם אינו רגיל אינו אוסר בפחות מל' יום (שפ"ד):

כה אם אין הנכרי בביתו אינו אוסר ויערבו ויהיו מותרים ואם בא הנכרי בשבת אוסר והעירוב בטל ול"א שבת הואיל והותרה הותרה דאין סופו להתקיים לפי שעתיד הנכרי לבא בשבת ואפי' הוא במקום רחוק שמא הלך בחול עד שיבא בשבת ומ"מ בזה מהני שישכור ממנו הרשות אפי' בשבת ואח"כ יבטל הא' לחבירו אבל בביטול לחוד לא מהני במקום נכרי דלפעמים הנכרי אינו רוצה להשכיר ואז אינו מועיל ביטול דא"כ בטלה תורת עירוב מאותו חצר או מבוי דלעולם יעשו כן ולכן אפי' כשרוצה להשכיר לא פלוג רבנן ואמרו דלעולם יועיל ביטול במקום נכרי רק דוקא אחר שכירות ויהיה היחיד מותר וכ"ש אם מת הנכרי בשבת שיבטל א' להבירו ויהיה היחיד מותר (שפ"ג) ואם הלך מע"ש למקום רחוק ונתייאש לגמרי מבית זה ועפ"י סיבה הזר בשבת אמרי' בזה הואיל והותרה הותרה ואינו אוסר (ט"ז ריש סי' שע"א וסי' שפ"ג במ"א):

כו ישראל שהמיר לדת ישמעאלית או שמחלל שבת בפרהסיא אפי' אינו מחלל אלא באיסור דרבנן ה"ה בנכרי ולא מהני עירבו ולא ביטול רשות עד שישכיר (ח) ומיהו משום פעם אחת לא מיקרי מומר לחלל שבתות ואם מתבייש לחלל בפני אדם גדול לא מיקרי בפרהסיא (א"כ בעירובין דף ס"ט) ואם אינו מחלל אלא בצנעה אפי' באיסור דאורייתא ה"ה כישראל וצדוקים בזמה"ז אע"ג שמחללין באיסורי דרבנן דינם כישראל לענין זה דאנוסים הם דמעשה אבותיהם בידיהם (שפ"ס):

כז נכרי הדר במבוי ויש לו חלון אחורי ביתו פתוח לבקעה או לקרפף אפי' אין בו אלא ד' על ד' אינו אוסר אפי' מכניס ומוציא דרך המבוי דהוי כפתח שבמבוי באינו רגיל דניחא ליה יותר באותו שפתוח לו מאחוריו לבדו שיש לו אויר והוא שיש בבקעה או בקרפף יותר מסאתים אבל אם אין בו אלא סאתים קטן הוא ולא ניחא לו בו ואם פתוח לרה"ר צ"ע (ט) וישראל שיש לו פתח למבוי ופתח מאחוריו לקרפף ושכח ולא עירב אם הקרפף רק סאתים אע"ג דאין ראוי לו שהרי אסור להוציא מבית לקרפף כדלעיל כלל נ"א מ"מ כיון דמותר

נשמת אדם

בפ"ע וכ"פ הסמ"ג לסדיא ע"ם. ובאמת דברי הב"י תמוהים דלמה נדחה תירוץ הראשון של תוס' דבשותפין לא הוי כשכירו ובאמת בפסקי תוס' כתב ג"כ ב' תירוצים וכ"כ הסמ"ג לסדיא שכיון דזה עיקר כזה לא נעשה כשכירו ולמה נדחה דברי תוס' והפוסקים בלא שום טעם:

(ז) כן נ"ל ממ"ש מהרי"ע בתשובה סי' נ"ד. במה שהאריך שם להתיר לשכור מהממונה דהוי כשכירו ולקיטו של שרים. וכתב וז"ל וכ"ת א"כ אף מכל אדם יכול לשכור מטעם שמלך אין זה כלום דבעי' שלוחו ומשרתו שרגיל להטפל בעבודתו של שררה עכ"ל. וגדולה מזו כתב הרדב"ז בתשובה ח"א סי' ע"ד דאין לשכור שומר העיר. דס"ל דוקא שכירו ולקיטו אבל לא משכירו דשכירו ואף דלא קיי"ל הכי מ"מ עכ"פ דוקא במי שרגיל להטפל בו בעיקר כנ"ל:

(ח) צ"ע אי דינו לגמרי כנכרי אף לקולא שלא יאסור אלא כשיש ב' ישראלים האוסרים זה על זה אבל אם אינו דר שם אלא א' אינו צריך לערב כלל ולא לשכור ממנו. ואמנם מסתימת דברי הפוסקים משמע דדינו כנכרי לגמרי דכיון שאינו מודה בעירוב שהרי מחלל שבתות בפרהסיא אינו בדין עירוב כלל ומיהו לענין זה אינו חמור מנכרי דביחיד אינו אוסר כמ"ש תוס' ריש פ' הדר. דכיון דעיקר תקנה הוא בשביל נכרי ל"ג טפי מנכרי מ"מ נ"ע דתינח מומר שאינו מודה בעירוב. אבל זה שמחלל שבת אפשר דמקרי מודה בעירוב ול"ע. ועי' בהג"א סי' י"ד ד"ה אבל אם כו':

(ט) דין זה צריך לי עיון דמשמע בגמרא ס"ז וברמב"ם וש"פ דדוקא כיון שיש לו בקעה או קרפף מיוחד לו לבדו. ולכן ניחא ליה בו יותר והוה כמבוי כאילו רגיל מתא"כ שפתוח מלד אחד למבוי של יהודים ולד אחד לר"ה כיון שגם ר"ה אינו מיוחד לו וא"כ כיון שרגיל בשניהם וכ"ם אם רגיל יותר במבוי של יהודים למה לא יאסור והפרישה כ' דאפי' מכניס גמלים וקרונות דר"ל כלים גדולים אבל כלים קטני' דיטל

דמותר לטלטל בתוכו ניחא ליה בו אבל אם הוא יותר מסאתים אוסר לפי שאינו ראוי לו כלל שאפי' בתוכו אסור לטלטל ולכן אם הוקף לדירה דאז ראוי לו אפי' יותר מסאתים אינו אוסר וכן סתם הב"י בש"ע וי"א דאם הוקף לדירה גרע ואפי' בית סאתים אוסר שכיון שהוקף לדירה אין בו אויר ואינו חפץ להסתלק בשביל מן המבוי (סס"ט) :

כלל עו דין עירובי תחומין :

א כתיב אל יצא איש ממקומו יש מגדולי הפוסקים דס"ל דזהו אזהרת שאל יצא בשבת חוץ לג' פרסאות וכוונת הכתוב ממקומו ר"ל מקום מחנה ישראל שהיה ג' פרסאות וי"א דאינו אלא אסמכתא וכל תחומין אינו אלא מדרבנן ששלמה וב"ד גזרו שאסור לצאת בשבת חוץ לב' אלפים אמה ואם אינו יודע היכן כלים מהלך ב' אלפים פסיעות בינונית שכל פסיעה נחשב לאמה דהיינו אורך ב' רגלים שכל רגל נחשב לחצי אמה ובין רגל לרגל חצי אמה (סל"ז) :

ב אלפים אמה של תחומין אינן עגולות אלא מרובעות כדי שיהא נשכר את הזויות ונמצא משתכר בכל זוית ת' אמה שכל אמתא בריבוע אמתא ותרי חומשא באלכסונה ונמצא אלכסון של ב' אלפים נתוסף עליהם ד' אלפים חומשין שהן ת"ת אמה ונמצא מגיע לכל זוית ת' אמה ואמנם יש מן הגאונים סוברים כי לעולם רשאי להלוך אלפים וה' מאות אמה במדת האלכסון ואפי' הולך על עבר פניו כגון שהוא בשדה או לעבר פני העיר ויש מי שהורה שאין לו אלפים ות"ת אלא כשהולך באלכסון תחומי העיר או תחום מקומו אבל אם הלך אל עבר פניו או לעבר תחומי העיר אין לו אלא אלפים (מ"מ פ' כ"ז ועס"ק) ונ"ל דבשעת הדחק אפשר דיש לסמוך על המקילין שהרי אפי' לענין טלטול ד"א ברה"ר דהוא דאורייתא לכ"ע אפ"ה כ' הב"י בסי' שמ"ט בשם הראב"ד דבשעת הדחק מותר הן ואלכסונן וא"כ כ"ש בתחומין דלכ"ע אינו אלא מדרבנן וצ"ע (סל"ח) :

ג אימתי קונה אדם שביתה בכניסת בין השמשות ואין אדם קונה שביתה לאחר בה"ש בד"א שהיה במקום הראוי לקנות שביתה אבל אם היה בה"ש במקום שאינו ראוי לקנות שם שביתה ה"ז קונה שביתה אפי' לאחר שחשכה אם יגיע למקום הראוי לקנות שביתה כיצד הרי שהי' כשקדש היום בימים או בנהרות למעלה מי"ט אינו ראוי לקנות שם שביתה אע"ג דמספקא לן אם יש תחומין למעלה מי"ט מ"מ בימים ונהרות לכ"ע אפי' ג' פרסאות אין תחומין מה"ת שאינן דומין לדגלי מדבר וא"כ לעולם למעלה מי"ט הוי ספק דרבנן ולפיכך אם יגיע למטה מי"ט אפי' באמצע שבת שם קונה שם שביתה ויש לו משם אלפים אמה לכל רוח (סי' ת"ד) :

ד קונה אדם שביתה בין ער בין ישן דהואיל אילו היה ער היה קנה ישן נמי קונה היה ישן בעיר כל בה"ש הרי הוא כשביתת אנשי העיר ואם היה ישן קנה שביתתו אלפים לכל רוח (ת"א) :

ה ישב לו לנוח אע"פ שסבור שהוא רחוק מתחום העיר ולאחר שחשכה נודע לו שהוא בתחומי העיר הרי הוא כאנשי העיר ודוקא שהיה דעתו לכנוס לעיר אבל אם לא היה דעתו לכנוס לעיר או אפי' שהיה דעתו לכנוס לעיר אלא שאמר בה"ש שביתתי במקומי אין לו שביתת אנשי העיר אלא שיש לו שביתת מקומו אלפים לכל רוח ואם בלתה מדתו בעיר יתב' לקמן סי' כ"ז וכן אם היה חוץ לתחומי העיר קנה שביתה במקומו (ת' ת"א) :

ו אלפים אמה שאמרנו חוץ ממקומו הן וכמה הוא מקומו של אדם ד"א כדכתיב שבו איש תחתיו ור"ל שכל איש ישבות שיעור תחתיו ותחתיו של אדם הוא ד"א ג' אמות לגופו של אדם ואמה לפשיטת ידיו ורגליו ואע"ג דלענין טלטול אין לו אלא ד"א עם אלכסונן מ"מ לענין תחומין הקילו חכמים ונתנו לו ד"א לכל רוח ממקום עמידת רגליו (סל"ו וכן סכרית א"ר) נמצא שמותר להלך בשבת לכל צד ממקום עמידת רגליו ב' אלפים וד' אמות וכל זה ששבתו בשדה שאינו מוקף מחיצות (סל"ו) :

ז שבת במקום שהוא מוקף מחיצות או אפי' בתל גבוה י' ורחב ד' וכן בנקע עמוק י' ואפי'

בקמה

נשמת אדם

דיכול לסככים ולהוציא דרך כתלון בקרפף שם נכנים]ומוציא . ומש"ס הוי כמו שאינו רגיל . ומ"כ בזה שמכנים הכל דרך פתח המבוי למה לא יאסור ובאמת מדברי כל הפוסקים משמע דאפי' מוציא לעולם דרך המבוי ואינו משתמש כלום בפתח שבקרפף מ"מ אינו אוסר כיון שזה הפתח מיוחד לו לבד אבל בפתוח לרה"ר צ"ע . והריטב"א שם כתב דעת הראב"ד דדוקא בפתח קטן שהוא ד' על ד' בזה יש חילוק בין ב"ס ליותר מבית סאתים ובין ישראל לנכרי . אבל בפתח גדול לעולם אינו אוסר במעט . דהו"ל כב' חצרות פתוחות זו לזו . והרשב"א בעס"ק

דף כ"ח כתב סברא זו . וכתב שלא נתכוונו דברים אלו ע"ש . וגם הריטב"א כתב ע"ז דאינו דומה דהתם אין נכנס דריסת רגל זה על זה . אבל בזה אדרבה דומה לחצר שפתוחה לב' מבואות ורגילה בשתיהן שאוסרת על שתיהן . וכתבו ז"ל ומיהו בעיקר הדין אפשר י"ל דכיון שפתח לו פתח גדול לבקעה או נקרפף דמיחדו ליה גלי אדעתיה דבהא ניחא ליה טפי וסילק רשותו מכאן ועושה הפתח הסוא כרגיל ואידך כשאינו רגיל על"ל . ולפ"ז אפשר שי"ל ס"ס דפתוח לרה"ר למקום שמכניסים דרים שם הוי כרגיל . והה של מבוי כאינו רגיל ונ"ע :

בקמה קצורה ושבולות מקיפים אותה דכ"ז הוי רה"י לשבת כמו שבארנו בדין הוצאה אם הוא מוקף לדירה אפי' אין בה עתה דיורין חשוב כולו כד' אמות ואפי' גדול מאד וה"ה אם אינו מוקף לדירה אלא שהוא רק סאתים דמותר לטלטל כמו שבארנו שם חשוב כולו כד' אמות ומהלך את כולו וחוצה לו ב' אלפים אבל אם הם יותר מסאתים הואיל ואינו מוקף לדירה דינו כשבת בשדה לעיל וקנה שביתה במקומו (סס) :

ח שבת בבית או בעיר אפי' היא חריבה אפי' גדולה כאנטוכיא מהלך את כולו וחוצה לה אלפים אמה (ת"ח) :

ט עבורה של עיר נחשב מכלל העיר ואיזו היא עבורה ע' אמה ושני שלישי אמה הסמוכין לעיר אע"פ שהוא קרקע פנוי שאין בו שום בנין מפני שכן דרך להניח לעיר מקום פנוי זהוא נקרא קרפף העיר שהוא נוי העיר והכל נחשב מכלל העיר ונחשב עם העיר כד' אמות ותיכף ממקום שכלתה עיבור העיר מתחיל למדוד אלפים ואע"ג דבשבת בשדה מתחיל למדוד מעמידת רגליו ד"א ואח"כ ב' אלפים היינו דוקא בשדה אבל במקום שמוקף מחיצות כיון שהשבינן אפי' גדולה הרבה רק כד"א אין נותנין לו חוצה לו אפי' פסיעה אחת אלא תיכף מתחיל תחומו ממקום שכלה המחיצות אז העבור ואפי' שבת בבית שהוא רק ד"א מ"מ לא פלוג רבנן ואין נותנין לו מחוצה לו כלום אלא מתחיל למדוד תיכף (מ"א ס"ס ת"ח) :

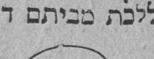
י היו ב' עיירות סמוכות זו לזו אם אין ביניהם רק קמ"א אמה ושליש שהוא שיעור ב' קרפיפות הרי שניהם נחשבין לעיר אחת (סל"ח) :

יא אפי' העיר אינה מוקף חומה אלא בתים סמוכים זה לזה אלא שאין בין בית לבית ע' אמה אפי' עד מהלך כמה ימים נחשב לעיר וממקום שכלה הבית האחרון מרחיק עוד ע' אמה וב' שלישים ומשם מתחיל למדוד (כ"כ הרמב"ם בהדיא בפ' כ"ז וכ"כ תוס' דף כ"ז ד"ה כ"ה וכ"כ הרא"ש שם וכן מוכח מדין דיוסבי צריפין בסי' שצ"ה דמיירי באין להם מחיצה כמש"כ רמ"א שם דאל"כ לא גרע מסיקף לדירה בסי' שנ"ו וטעמא דאין להם קביעות כה אם קבוע יש להם דין עיר וכ"כ הרא"ש ריש מי שהוציאוהו וכ"ו הביאו הב"י בסי' ת"ח) :

יב בתים אלו שאמרנו אפי' אין בהם דיורין אלא שראוין לדירה כגון ג' מחיצות אפי' אין עליהם תקרה או ב' מחיצות עם תקרה ובלבד שיהיה בין המחיצות אורך ורוחב ד"א דכל בית שאין בו ד"א על ד"א אע"פ שדרין בתוכו אינו בית כלל (כ' המ"א ס"ק ו' דאם אין בו רוחב ד"א אע"פ שארוכה כמה לא מיקרי בית . ונ"ע שלא שבי"ד סי' רפ"ו סעיף י"ז פסק הש"ע כן וסיא דעת רמב"ם מ"מ הרי כתב שם הש"ך דדעת הרבה פוסקים דאם יש בו כדי לרבע הוי ב' ואל"כ כ"ש במידי דרבנן וע' בסי' שס"ו במ"א ס"ק ו') אבל יושבי צריפין שעושין מן ההוצין וערבה וכיוצא בהן שאין להם קביעות לא מקרי בית דירה (סל"ט) :

יג הבא למדוד אלפים ע"ל תחום העיר אם היתה העיר ארוכה וקטינא שאין ארכה כרחבה או שהיתה מרובעת ולא לרבועו של עולם הואיל ויש לה ד' זויות שוות מניחים אותה כמות שהיא ומודדים אלפים לכל רוח היתה עגולה עושין לה זויות ורואין אותה כאילו היא בתוך המרובע ומודדין חוץ מצלעות אותו מרובע אלפים לכל רוח שנמצא משתכר הזויות וכשהוא מרובע מרבע לריבועו של עולם כדי שתהא כל רוח ממנה משובה כנגד רוח מרוחות העולם ומכוונת כנגדה :

יד היתה רחבה מצד אחד וקצרה מצד אחד רואין אותה כאילו כולה רחבה היתה עשויה כמין גאם דהיינו כמין דלת כזה ומרבעים אותה לריבועו של עולם וא"ב או כקשת נותנים לה זוית לצד הקשת וכן הולכים דרך הבתים עד ראש הקשת מהלכים כל אותו חלל וכל העיגול של הקשת ומשם מודדים אלפים אמה כמו הדרים בראשי הקשת אבל אם רצו ללכת מביתם דרך היתר (הקשת נקרא מה שהיא בעיגול והיתר הוא הרוחב שיש בין שני ראשי הקשת כזה) שבנגדם כל חלל

ראשיה פחות מד' הקשת ולא דרך הבתים בזה יש חילוק אם יש בין ב' זה מצטרפין להדדי אלפים אמה נמצא שתחומי הקצוות מובלעין זה בתוך והקשת כאילו הוא ומודדין לה מן היתר ורואין את כל הרוחב שבין היתר מלא בתים ואם היה בין שני ראשיה יותר מד' אלפים אמה אין מצטרפין ואין מודדין אלא מן הקשת וי"א מן המקום שנתקצר שם הקשת עד שאין בו עוד ד' אלפים אמה וכל כזה מיירי שיש בין הקשת והיתר יותר מאלפים דכיון דמכי נפיק מביתו הולך לו תחום שלם מקמי דלימטי ליתר לא משבינן ליה מן היתר אבל אם אין ביניהם אלפים מודדין לו בכל ענין מן היתר אפי' הוא יותר מד' אלפים אמה וטעמא דלעולם בשיכול להלך אע"פ שבל חלל הקשת עד היתר יותר מאלפים אמה מ"מ כיון שיכול להלך דרך הבתים סביב הקשת עד שמגיע לא' מן הראשים ומשם יכול להלך לראשו האחר שהרי תחומיהם נבלעים זה בתוך זה הו לא אסיר ליה אותה החלק לשוייה כשתי עיירות ורואין אותה כאילו היא מלאה בתים והצירות וה"ה נמי אם אין בין היתר לקשת אלא אלפים אע"פ שיש בין שני ראשי הקשת יתר מד' אלפים

אמה

אמה מודדין מן היתר דהא מצי אתו דרך היתר מהראש האחד לראש האחר כיון דהיתר מובלע בתוך אלפים של קשת :

טו עיר שהרבה בתים יוצאין זה אחר זה עד רחוק מאלפים מן העיר לצפון וכן לדרום דינה כעיר העשויה כקשת בסי' הקודם :

טז היה מצד א' מהעיר יוצאים בתים ובצד השני לא הי' בתים אם רוחב העיר באותו צד פחות מאלפים אע"פ שמשך אלו הבתים הם יותר מאלפים כיון שיכול לבא לצד הב' שהרי יכול להלוך דרך הבתים ומשם יפנה לשם כגון שבמזרח העיר מצד צפון יש בתים וארכם למזרח יותר מאלפים ובצד דרום אין כאן בתים כיון שבמזרח אין מדות העיר אלפים נמצא יכול לילך עד סוף הבתים ומשם יכול לילך לדרום שהרי אין כאן אלפים וכן אם העיר במזרח יותר מאלפים אלא שהבתים שבצפון אינם נמשכין למזרח אלפים נמצא יכול להלוך מסוף העיר מבית שהוא בדרומית מזרחית לצד דרום נגד הבית שבצפון ולכן רואין כאילו היה חוט מתוח מצפון לדרום וכאילו היה גם בדרום בתים ולכן ההולך מן העיר אפי' לצד דרום מתחיל למדוד לאחר שהלך לדרום נגד הבית שבסוף צפון ומשם מרחיק ע' אמה מודד אלפים אבל אם אורך הבתים מצפון יותר מאלפים וגם אורך העיר למזרח יותר מאלפים ונמצא שא"א לו שיבא בצד דרום נגד הבתים שבצפון עד שצריך להלוך אלפים ולכן אעפ"י שכשהולך דרך הבתים מודד מן ע' אמה לאחר שכלים הבתים אבל ההולך בקצה הדרום מרחוק רק ע' אמה מהעיר או מן הבתים שסמוכים לעיר בתוך ע' אמה ומשם מודד אלפים (א) :

יז הא דמרחיקין ע' אמה דוקא מעיר או בתים הסמוכים דנחשב בעיר אבל אם אין שם רק בית א' אפי' הוא גדול הרבה מ"מ אינו חשוב כ"כ ליתן לו קרפף אלא מתחיל למדוד מקיר הבית והוצה (סס) :

יח אין מודדין תחום העיר אלא בחבל של פשתן שהוא ארוך חמשים אמה לא פחות ולא יותר לא פחות מפני שהוא נמתח ביותר ומאריך המדה ולא ארוך יותר מפני שמחמת ארכו הוא מכביד באמצע ואינו יכול למתוח כראוי ונמצא שמתמעטת המדה של אלפים הרבה ודבר זה אסמכיה אקרא דכתיב אורך החצר מאה באמה ורוחב חמשים בחמשים ב' יתירה לומר בחבל של נ' אמה מדות וישים ראש החבל כנגד לבו שכן קבעו לו חכמים מקום זה כדי שלא יתן זה החבל כנגד צוארו וזה כנגד רגליו והחבל מתקצר ותחומין מתמעטין וימתחנו בכל כחו :

ואם

נשמת אדם

(א) עיין במ"א סי' שנ"ח סס"ק ט' וכ"כ א"ר בשמו ולדבריו צ"ל הא דאיתא בברייתא ומשוה כמין גאם נקשת . דוקא לענין זה דאמרי' כאילו מלא בתים . אבל לענין שהגג אינן שוין . ולהכי נקט רב הונא דין של ארבעת אלפים דוקא בעשוים כקשת דשם יש בתים משני צדדין . וי"ל הבלעת תחומין ומעילא משמע דבכמין גאם דנ"ל רק אלפים בקשת כמו מן הקשת ליתר . ואף שבש"ע סתם דבריו כמשך אחר לשון הרמב"ם . והרמב"ם נמשך אחר לשון הגמרא כדרכו . ומצאתי בתב"א שכתב וז"ל . הא דקתני כמין גאם רואין כו' היינו דוקא היה באלכסון שמזוית לזוית פחות מד' אלפים . דאיכא הבלעת תחומין ואם לאו אין מרבעין אותה . אלא מאותו מקום שימצאו באלכסון פחות מד' אלפים . דהא ברייתא כחדא קתני עשויה כקשת ועשוים כמין גאם ורב הונא לרבותא נקט עשוים כמין קשת . דמחזי רגלים טפי בעיר אחת . כיון שבזה צריך בין רגליה פחות מד' אלפים . כ"ש בשהוא כמין גאם עכ"ל : ולפ"ז הא דכתב הרא"ש בעיר רחבה מצד א' וקצרה מצד א' . דאפי' אורך העיר ארבע אלפים רואין אותה כאילו היא שוה צ"ל דמיירי שבצד הרחב יש שלשה אלפים לפחות ובצד הקצר אלף יותר . ונמצא דאף שאורך העיר ד' אלפים מ"מ הדר בקצה צד הרחבה יכול לילך דרך הבתים עד סוף הקצר . ומשם יכול לילך נגד שכנגד הרחב . הואיל שהוא בפחות מאלפים . ועכשיו ראיתי בספר מחצית השקל שכתב שצ"ל במ"א אם העיר ארוכה ד' אמות ולא כתב שום טעם בדבר :

השמטה (שייך לכלל ג' סי' כ') :

שאלה ישראל שמחזיק בית העיבור שקורין (גארבארנע) דהיינו שגוף הבית הוא של ישראל . רק שנותן (קאנטראקט) בכתב שכירות ע"ש הנכרי . ויהב (הקאנטראקט) בערכאותיהם וגם הנכרי דר בתוכו והנכרי השכיר את עצמו לישראל שמחויב לעבוד העורות של ישראל תמיד . ואם יפסיד חייב הנכרי לשלם . ונכתב הכל בערכאותיהם והישראל משלם לו שכירות בכל שבוע ושבוע ועתה שואל הישראל אם מותר להניח לנכרי לעשות מלאכתו בשבת :

תשובה דבר פשוט שאם היה נותן בקבלנות מלאכה . דהיינו שבעד כל עור ועור או ק' עורות יתן לו כך וכך ודאי דמותר כדאיתא בסי' רנ"ב . ואע"ג שגוף הבית שייך לישראל מ"מ כיון שהשכיר אותו לנכרי ונכתב הקאנטראקט בערכאותיהם הוי ביתו של נכרי והנכרי דר שם ומכ"ש שאין המלאכה ניכרת כלל שהיא של ישראל . דמאי הם של הנכרי או נכרי אחר שנתן לעבדן בשכר . אך הכא בנ"ד שאינו נותן לו בקבלנות מלאכה רק בקבלנות זמן ששכר את הנכרי לשנה ליתן לו שכירות בכל שבוע ושבוע . ונמצא זה תלוי בפלוגתא שבין רמב"ם וראב"ד בסי' רמ"ד סעיף ה' לרמב"ם מותר ולראב"ד אסור . ומכ"ש בנ"ד ששכר אותו לעשות תמיד במלאכת עיבוד . דבזה כתב המ"א דלכ"ע אסור שהרי הישראל מרויח בזה שאם לא יעשה בשבת יתבטל ממלאכה יום א' . ואמנם י"ל בנ"ד הרי אף לראב"ד . דבודאי בקבלנות מלאכה מותר אף לראב"ד אפי' אם ירויח ישראל ג"כ . שהרי כשנותנין עורות לעבדן כ"ע בקבלן ואין חילוק אם הישראל נותן רק איזה עורות . או שיש לישראל חנות שמוכר עורות וצריך תמיד לעורות . וא"כ מרויח ישראל בזה שעושה בשבת שהרי הראב"ד אינו מחלק בקבלנות ונכרי אדעתא דנפשיה עביד . לא איכפת לן אם הישראל ג"כ מרויח ולא אסר הראב"ד רק בשכרו לזמן דאפי' לא יעשה בשבת יצטרך ליתן לו שכרו משלם . ובזה לא שייך כלל אדעתא דידיה . וא"כ כיון שהרויח הישראל לכן אוסר אבל בנ"ד אם יפסידו העורות עי"ז שלא יעשה בשבת יהיה הנכרי צריך לשלם שהרי קיבל אחריות . וא"כ גם בזה אדעתא דנפשיה קעביד . ואף שהנכרי יכול לטעון שנפסד מחמת שלא הניחו לעשות בשבת . יאמר לו הישראל היה לך

לעשות

יט ואם יש נהר לפניו לסוף ע"ה אמה והנהר היא רחבה יותר מנ"ה אמה ולא יוכל למדוד בחבל של חמשים ב' פעמים חמשים שהרי יכלה באמצע הנהר יעשה כן לאחר שמדד חמשים אמה חוזר לאחוריו כ"ה אמה כדי שיהא החבל של נ' אמה שלם עד הנהר ואח"כ ימדוד בחבל זה משפת הנהר הזה עד אחורי עבר השני מן הנהר :

כ ולא ימדוד אלא כנגד העיר דרך ישרה ומכוונת אפי' אם יש הרים וגאיות כנגדה לא ילך מכנגדה בצדה למקום שהוא ישר למדוד שם שהוא נוח לו למדוד ואח"כ יחזור כנגד העיר לפי מדה שמדד להיות צופה משם כנגד מדתו לא יעשה כן מפני שלפעמים יש שם כנגד העיר הרים וגבעות שיש לו להבליע כמו שיתבאר לפיכך ימדוד כנגד העיר וכשהגיע להר אם הוא כ"כ זקוף עד שאם יורידו חוט המשקולת מראשו עד לארץ לא יתרחק החוט מכנגדו למטה בשפולו ד"א אז א"צ למדוד כ"כ הירידה והעליה שכיון שהוא זקוף כ"כ עד דלא חזי לילך על שיפועו שהוא פחות מד"א הקילו בו חכמים שא"צ ליטול גובה שיפועו למדת התחום שיש טורח במדידתו בד"א שבראש ההר אין בו מישור דלא ניחא להשתמש עליו אז אין מודדין כל ההר בכלל התחום כלל אבל אם יש מישור בראש ההר דניחא להשתמש עליו נוטל ראש ההר במדידת התחום ואין שיפועו ממעט התחום משום דניחא תשמישתיה עליו ואם אין השיפוע גבוה כ"כ בזקיפה אלא חוט המשקולות מתרחק כנגדו ד"א ומתלקט ההר י' בתוך ה' ר"ל שבהלוך ה' אמות של שיפוע ההר עולה י' טפחים דשיפוע כזה נוח להלוך עליו בזה הניחו מדידתו כמו בכל המדידות דהיינו בחבל של נ' אמה ורואים אם אין משפתו אל שפתו אלא נ' אמה מבליעו בחבל של נ' אמה כיצד יעשה זוקף עץ גבוה בשפתו מזה ועץ א' כנגדו בשפתו מזה ומותח חבל מזה לזה ומדת אותו החבל חושב במדידת אלפים של התחום ואם הוא רחב יותר מנ' אמה עד שאינו יכול להבליעו בחבל של נ' אמה מודדו בחבל של ד"א כיצד עושה נותן התחתון החבל כנגד לבו ועליון כנגד רגליו שמרויחין בזה שיתמעט מדרונו של כל ד"א חצי קומת אדם ואח"כ עולה התחתון למקום שעומד העליון והעליון עולה עוד ד"א ומודדין כבתחלה וכן יעשה עד שימדוד כולה ואם הוא משופע יותר עד שבהילוך ד"א עולה י"ט הוי זקיפתו ביותר שאין הילוכו נוחה אז הקילו בו ולא הטריחו להבליעו בחבל של נ' אמה ע"י זקיפת עצים אלא אם יש בו נ' אמה ישער אותו כמה יש בו לפי אומד הדעת ואם יש בו יותר מנ' אמה מודדו בחבל של ד"א על האופן שנתבאר שאין כ"כ טורח במדידה כזו :

כא הגיע לגיא אם שפוע הוא באופן עד שחוט המשקולת מתרחק מכנגדו למטה ד"א שיכולין להלוך בשיפוע קצת אז רואים אם יכול להבליעו משפתו אל שפתו מלמעלה בחבל של נ"א ע"י זקיפת ב' עצים כמו שנתבאר מבליעו כיון שאין רחבו יותר מנ"א הניחו מדידתו ככל המדידות ואם הוא רחב יותר מנ"א מודדו בחבל של ד"א על אופן שנתבאר בהר והוא שלא יהא עמוק יותר מאלפים אמה אבל אם הוא עמוק יותר מאלפים אמה מודד הירידה והעליה של כל השיפוע כמו בקרקע חלקה שכיון שהוא עמוק אלפים שהוא שיעור של תחום בפ"ע חשבוה בפ"ע ואע"פ שבהר מודדו בחבל של ד"א כדי למעט מדרונו ומשמע אפי' הוא גבוה יותר מאלפים שאני הר דעלייתו קשה ואין דרך לעלות עליו הרבה אבל גיא ירידתו קלה לפיכך חשבוהו למישור בפ"ע ומהאי טעמא לא חלקו בגיא אם מתלקט י' מתוך ה"א או מתוך ד' או לא כיון דירידתו קלה כו' ואם אין החוט מתרחק מכנגדו למטה ד"א הוי

זקיפתו

נשמת אדם

לעשות ביום א' . ומכ"ש דלא ניחא לנכרי שילך עמו בדינא . כי יכעוס עליו וגם הנכרי לא ישמע לו שלא יאמרו עליו שהוא מפסיד הסחורה . וא"כ בזה נ"ל פשוט להתיר . ואמנם י"ל שיתן לו עורות קודם שבת . בענין שלא יפסד אם לא יעשה בשבת . ובזה שפיר י"ל דלראב"ד אוסר . ואע"ג שהב"י סתם בסי' רמ"ה כרמב"ם . ודעת הראב"ד כתב בשם י"א . וגם בד"מ כתב דמשמע דדעת הטור ג"כ כרמב"ם . מ"מ בנ"ד ששכרו לעבד לעולם . ובזה אדרבה כתב המחבר ג"כ בס"ס רמ"ז מי ששכר נכרי לשנה אסור לשלחו ע"ש . וכמ"ש רמ"א והט"ז והמ"א בסי' רמ"ד דבענין זה לכ"ע אסור :

ואמנם נ"ל דאפ"ה בד' וה' מותר שהרי בס"ס רמ"ז כתב המ"א בד' וה' מותר . כיון די"א דזה מקרי קבלן . ולכאורה הוא תמוה שהרי בסי' רמ"ד כתב דזה לכ"ע אסור . אך באמת אע"ג שכתב רמ"א דלכ"ע אסור . מצינו לרב"י בסי' רמ"ד שלא כתב דלכ"ע אסור אלא שכתב דאפשר דמודה בזה רמב"ם . די"ל דאע"ג דאם חלק ישראל מתרבה אסור מדינא בסי' רמ"ג לשכור פועל להסיק המרחץ והישראל יטול כל הריוח . היינו דהתם בודאי ירויח הישראל משא"כ במלאכה דאפשר שהישראל לא יהיה לו למחר מלאכה . וא"כ אין הישראל מרויח . והנה בסי' רנ"ב במ"א ס"ק ה' בנא קבלן כ' כמ"א דבד' וה' מותר . כיון שאינו מקפיד מתי יעשה וכדעת הטור בסי' רמ"ז . וכ"כ רמ"א בסי' רמ"ז דלצורך יש לסמוך ע"ז . והנה הב"י בס"ס רמ"ז כתב בשכרו לשנה שאסור בע"ש . וכתב הב"י ולפ"ז היה ראוי לאסור אף בד' וה' . ומיהו נפי דעת מ"מ הרמב"ם בסי' רמ"ד לאסור דהכ"ג שרי . אלא דאפשר דלא שרי רמב"ם כו' עכ"ל ע"ש . והנה אע"פ שהשתא פק בזה בב"י . אפ"ה סתם בש"ע סי' רמ"ז אסור לשלחו בע"ש . וע"ז כתב המ"א דמשמע בד' וה' מותר די"א דזה מיקרי קבלן אין כוונתו דמפרש שזה נקרא קבלן אלא דכוונתו די"ל דדעת רמב"ם דזה נקרא קבלן . ולכן בד' וה' מותר . וא"כ ה"נ בנ"ד בד' וה' מותר ובלבד שלא יאמר לו בהדיא שיעשה מלאכה בשבת . אבל בע"ש אפי' בשתא אסור ליתן לו עורות לעבדן . וגם אסור להישראל ליכנס כלל לנכרי בשבת . ופשיטא לדבר עמו בענין העיבוד ואפי' הפועלים ישראלים שמסייעים לו בחול לא יכנסו לשם בשבת . ואם מתיירא שלא יגנוב יעמיד שומר מבחוץ יהיה ניכר שעומד שם ברשות הישראל כנלע"ד .

צריך

וקיפתו ביותר ואין נוח לירד שם לגיא אז אם יכול להבליעו בחבל של נ"א מבליעו ולא התירו לו כאן לפי אומד הדעת כמו בהר דשאני הר כיון שהוא עשוי בידי שמים הקילו להיות אומד אבל גיא שעושין בידי אדם כדרך שעושין גיאיות ועמקים סביבות העיר לחוזק לא הקילו להיות אומדו אלא אפי' אין החוט מתרחק מכנגדו ד"א למטה ודלא הוי להילוך מבליעו כ"כ הטור בשם ר"ת (לבוש) :

כב הגיע להר או לגיא וכל מה שהוא ממנו מכנגד העיר הוא רחב מנ"א שאינו יכול להבליעו כגון שהוא ממזרח העיר וכל אורח מזרח אינו יכול להבליעו וההר או הגיא יוצאין חוץ לתחומי העיר אם יכול להבליעו בתוך אלפים שלצד צפון או דרום ילך ויבליענו שם כיון שהוא עדיין בתוך אלפים שלצד צפון העיר או דרום העיר אבל אם אינו יכול להבליעו בתוך אלפים שלצד צפון העיר או דרום העיר אעפ"י שיכול להבליעו חוץ לתחומי העיר ולא כנגד התחומין לא יתרחק מצד העיר חוץ לתחומין להבליעו שם גזרה שמא יאמר מדת התחומין שלצד העיר בא לכאן :

כג אין סומכין אלא על מדידת אדם מומחה שהוא יודע ובקי במדידת קרקעות :

כד ומודדין את התחומין בריבוע שלם עד שיהיו הזויות עשויין כטבלא מרובעת דהיינו שמודד אלפים בשוה על פני כל ארך העיר למזרח מן קיר העיר וחוצה וכן אלפים על פני כל רוחב העיר לצפון או לדרום ואח"כ רואין הזויות כאילו הוא טבלא מרובעת למלא כל הקרן דהיינו שיהיה התחום קרן זויות אלפים על אלפים למלאות האלפים שבמזרח ושבצפון או דרום בריבוע שוה וכן במערב ויהיה התחום בקרן זויות של כל זויות העיר באלכסון אלפים ות"ת אמה דהא קיי"ל כל אמתא בריבוע אמתא ותרי חומשא באלכסון אבל לא ימדוד מאמצע הקרן אלפי' לאלכסונן וכן בקרן שכנגדו ויתן אח"כ החוט מזה לזה שא"כ מפסיד הת"ת שבקרן וגם לא יהיה התחום כנגד העיר בשוה אלא אלף ותכ"ח אמה ומשהו דהא כשתמדוד אלף ותכ"ח כנגד העיר בשוה ואח"כ תמדוד בקרן זוית על אלכסונן של אלף ותכ"ח יתוספו תרי חומשין של אלף ותכ"ד ויהיו תקע"ב פחות ד' חומשין צרפם יחד יהיה אלפים פחות ד' חומשין דהא תרי חומשין מאלף הם ד' מאות ותרי חומשין מת' הם ק"ס ותרי חומשי מכ"ח הם י"א אמה והומש צרפם יחד יהיה אלפים פחות ד' חומשין וכשתוסיף הד' חומשין למלאות אלפים בקרן זויות ותוסיף משהו על אלף ותכ"ח לכך מודדין בתחלה אלפים בשוה כנגד צלע מזרח וכן כנגד צלע צפון ודרום וכן במערב ואח"כ ממלאין הזויות מרובעת ויהיה ממלא אלפים על אלפים ויהיה אלכסונן של הזויות אלפים ות"ת (שם ובלבוש) :

כה כיון דתחומין דרבנן הקילו להאמין אפי' עבד או שפחה לומר עד כאן תחום שבת אבל קטן כל זמן שהוא קטן אינו נאמן דשמא טועה הוא ואינו מבחין ואע"ג דבכל דבר דרבנן קטן נאמן היינו דבר שהוא בידו כמבואר בחבורי הכ"א כלל ע"ב אבל בשהוא גדול נאמן לומר זכור אני שעד כאן היינו מהלכין בשבת כשהייתי קטן (שם) :

כו הרועים ושומרי פירות וביוצא בהן בזמן שדרכן ללון בעיר אע"פ שאוכלין בשדה ה"ה כאנשי העיר שאין קבע שלהן אלא בעיר ואם דרכן ללון בשדה אעפ"י שנכנסים ואוכלין בעיר מודדין להם מן השדה דאע"פ שנכנסים ואוכלין בעיר אנן סהדי שאילו היה מי שיביא להן פתן לשדה לא היו נכנסין לעיר וכן התלמידים האוכלים אצל בעה"ב והם בשדות וחוזרים ולנים בבית רבם מודדין תחומין מבית רבם ששם היו חפצים גם לאכול (ת"ס) :

כז הקונה שביתה חוץ לעיר והיה מודד וכלתה מדתו באמצע העיר או אפי' בסוף העיר אין לו מן העיר אלא עד המקום שכלתה לו מדתו ממקום שקנה שביתה שא"א שהעיר נחשב כד"א אלא למי ששבת בתוכה או למי שכלתה מדתו לחוץ העיר כיצד היה מודד וכלתה מדתו חוץ לעיר אפי' אמה א' מחשבין לו העיר כולה כד"א ומשלים למדתו כדלקמן כלל ע"ז אע"ג דמדינא סגי כשכלתה בסוף העיר מ"מ כיון שמדידה זו באלפים פסיעות נמסר לכל אדם לכן החמירו הפוסקים שיהיה כלה דוקא חוץ לעיר ומ"מ לצורך יש לסמוך דאפילו כלה בסוף העיר הוי כחוץ לעיר (א"ר בשם מ"ע) דלכן כ"כ הרמב"ם כלתה מדתו חוץ העיר בעיבורה של עיר מחשבין לו העיר כולה כד"א דאע"פ שעיבור העיר כעיר היינו להקל אבל לא להחמיר ולענין רוחב העיר מבואר לקמן בכלל שאח"ז סי' ה' וסי' ח' :

כח מי שיצא חוץ לתחום אפי' אמה א' אין לו אלא ד"א לכל רוח כדלעיל סי' ו' ודוקא שיצא במזיד ולדבר רשות אבל באונס או שהלך לדבר מצוה אפי' יצא כבר נ"א ואפי' אמה ד' אלא שעדיין רגלו א' בתוך ד"א כיון שעדיין נבלע מקצת מד' אמותיו שנתנו לו חכמים בתחום זה יכול לחזור לאמה זו וכיון שכבר נכנס בתחומו ה"ז כאילו לא יצא ונשאר על תחומו כבתחלה (מ"א ריש סי' ת"ס וכ"כ א"ר) :

כט מי שהוציאוהו נכרים או שנאנס בשאר אונסין ויצא חוץ לתחום והוא בבקעה או במקום

שאין מוקף לדירה אין לו אלא ד"א כדין היוצא חוץ לתחום אבל אם נכנס באונס זה או שהנכרים נתנוהו במקום שמוקף מחיצות לדירה אע"ג שהפסיד תחומו מ"מ מותר להלוך בכל אותו היקף כיון שהיציאה היה שלא לדעת ואם החזירוהו נכרים או בשאר אונס לתחומו ה"ז כאילו לא יצא כיון שהיציאה וגם החזרה היה שלא לדעת (ת"ס) :

ל יצא לדעת אע"פ שנכנס לעיר המוקף חומה אין לו אלא ד"א שהרי לא שבת באויר המחיצות אבל אם חזר לעיר ששבת בה והוא מוקפת לדירה (ואף דזה לא נזכר אלא בנתכניסו בעיר אחרת דלא שבת באויר מחיצה אבל בחזר לעיר כיון ששבתת בה י"ל דלא בעינן מוקפת לדירה דלא בשובת. בעינן מ"ק כלל כדלעיל י"ל דרמ"א למד זה מדברי כ"ין שסביא סב"י שכתב וכן בכל מקום שאמרנו שהעיר כולה כד"א צריך מוקפת זולת בשובת וכוהן עירובו עכ"ל וי"ל סברתו דאע"ג דכל העיר לו כד"א כיון ששבת בה מ"מ כיון שילא חוץ לתחום לענין זה הפסיד שביתתו וצריך עכ"פ שתהיה מוקף וכמש"כ הרא"ש כעין זה ריש מי שהוציאוהו ע"ש) או שמתוקן בעירוב בדין אע"פ שיצא וגם חזר לדעת מ"מ כיון ששבת באויר אותן המחיצות נחשב לו כל העיר כד"א ומותר להלוך בכולה אפי' גדולה הרבה אבל חוץ לעיר אסור לילך אפי' פסיעה א' אפילו החזירוהו נכרים שהרי כיון שיצא לדעת הפסיד תחומו דלעולם אינו מוחזר לתחומו הראשון אא"כ היציאה היה שלא לדעת וגם החזרה (שם) :

לא זה שיצא חוץ לתחום שלא לדעת שאין לו אלא ד"א אם היה נצרך לנקביו י"א דוקא גדולים וי"א אפי' לקטנים יכול לצאת אפי' למקום רחוק עד שימצא מקום צנוע שלא יתבייש שם לפנות ויכול ללכת עד בית יהודים לפנות שם דתחומין מדרבנן וגדול כבוד הבריות ועצה טובה לו שיתקרב בצד תחומו שאם לא ימצא מקום צנוע עד תחומו יכול ליכנס ולאחר שנכנס הוי כאילו לא יצא ואם מצא מקום צנוע קודם לא יכנוס אלא יפנה שם ויתרחק ממקום שנפנה עד שיכלה הריח ושם יש לו ד"א ואם נתרחק מהריח ונכנס בתחומו כאילו לא יצא וב"ז ביצא שלא לדעת אבל ביצא לדעת אע"ג דמותר ג"כ לילך למקום צנוע לפנות מ"מ אף שהגיע לתחומו יש לו כל דין המבואר בסי' כ' ביצא לדעת (סימן ת"ו) :

לב מי שיצא חוץ לתחום ברשות כגון החכמה שבאה לילד וכיוצא בזה יש לו אלפים לכל רוח מאותו מקום שהגיע לו ואם הגיע לעיר (כ"ל שאותו מקום שהלך לשם סוף העיר) הרי הוא כאנשי העיר ויש לו אלפים לכל רוח חוץ לעיר ואם באמצע הדרך אמרו לו שכבר א"צ לילך לשם יש לו ממקומו אלפים לכל רוח ואם מקצת תחומו נבלע בתוך אלפים הא' ה"ז חוזר למקומו וכאילו לא יצא וכל היוצאי' להציל נפשות ישראלים מיד עו"ג או מן הנהר וממפולת יש להם אלפים אמה לכל רוח ואם היו מפחדים לשבות באותו מקום הרי אלו חוזרים למקומם ובכלי זיינם (סי' ת"ז) :

לג כיון שבארנו דבימים ונהרות שהמים עמוקים עד שיש מקרקע הספינה לקרקע הים י"ט אין קונים שם שביתה וא"כ המפליג בספינה ונכנס בה מע"ש וקידש שם במבואר לעיל כלל ד' אם לא יצא כלל מהספינה והספינה הפליגה בשבת וא"כ כשמגיע ליבשה קונה שם שביתה אפי' באמצע השבת ויש לו שם אלפים לכל רוח כאילו היה שם באותו מקום בע"ש בין השמשות ואם פגע פעם א' במקום שלא היו המים עמוקים י"ט מקרקע הספינה ואם כן קנה שם שביתה ואם אח"כ הלך בספינה חוץ לתחום כיון שנכנס בה מע"ש הוי ליה כיצא שלא לדעת ולכן אם בא הספינה לנמל או למקום שמוקף מחיצות או שהוצרך לצאת מן הספינה לנקביו או מכח גשמים או מחמת החמה וצריך לכנוס לעיר או שדחפוהו נכרים לתוך העיר כיון שאותו מקום מוקף מחיצות מותר להלוך בכל העיר אותו היקף וה"ה כשנתנוהו נכרים לספינה אחרת מהלך את כולה כמבואר לעיל סי' י"ח ואפילו לא נכנס אלא לעיבורה של עיר ה"ה כאילו היה בעיר דלקולא אמרינן עיבורה של עיר הוי בעיר. ונהגו שלא לצאת מן הספינה אלא ישראל אחר אומר לנכרי שיוציאהו לעיר או לשפת הים מקום שהוא נבוה י"ט וי"א דעומק הנמל הוי מחיצה (ת"ס) :

לד ואם עדיין לא יצא אלפים ממקום שפגע למטה מעשרה ונכנס לעיר דינו כדין המהלך בתוך התחום ופגע בעיר דיש חילוק אם כלתה מדתו בחצי העיר או בסוף העיר כדלעיל סימן כ"ז (שם) :

לה ואם יצא פ"א מן הספינה בשבת או שחזר לביתו כדלעיל כלל ד' ונמצא שכבר קנה שביתה באותו מקום וחזר ונכנס לספינה לישב בה ולא ע"ד להפליג והספן הפליג בשבת דינו כיצא שלא לדעת ודינו כשיגיע בשבת ליבשה כדלעיל סי' י"ט ומ"מ מותר לכנוס לספינה קטנה התלויה בה לפנות ולהזור לספינה הגדולה (שם) :

לו ובין יצא פעם א' או לא כיון ששבת עכ"פ באויר מחיצות מותר לילך באותה ספינה כולו אפילו כשהיא עומדת ובלבד שיהיה להספינה מחיצות גבוהות י"ט באמצעיתה אעפ"י שבראשה מפני השפוע אין שם גבוה י"ט אבל אם נפחת דופני הספינה או שהולך על קורות השטין על המים שקורין (פליטין) כיון שאין שם מחיצות ולכן כ"ז שהיא שט על המים מותר

להלוך בכולו שלעולם אינו עומד בתוך ד"א אחרים דלעולם הספינה נוטלתו מתחלת ד"א ונותנתו לד"א אחרים אבל כשהיא עומדת אינו מהלך בה אלא ד"א (שם) :

כלל עז דין המערב ברגליו או בפת וע"י שליח :

א תקנו חכמים שמי שיצטרך לילך לרוח א' אלפים אמה יערב בסוף אלפים אמה או במקום שירצה ובלבד שלא יהיה חוץ מאלפים וא"כ ה"ז כאילו מקום שביתתו שם במקום עירובו ויש לו ממקום עירובו אלפים אמה לכל רוח ולפיכך מי שהיה שובת בעיר ונתן עירובו בעיר או בעיבורה של עיר או אפי' בתוך ע' אמה של עיר לא עשה כלום ולא נשכר ולא הפסיד בתחומין מפני שהוא ועירובו במקום אחד שהרי בלא"ה מתחיל למדוד לאחר ע' אמה של עיר (ת"ח) :

ב נתנו חוץ לעיבורה של עיר ה"ה נשכר מעירובו ולהלן כדי השיעור שהרחיקו מעיבור העיר והלאה ומה שנשכר מעירובו ולהלאה הפסיד לאחריו כיצד הרי שהניח עירובו אלף אמה למזרח העיר נמצא אנו חושבין ששבת שם ומשם יש לו ב' אלפים למזרח נמצא מהלך מן העיר למזרח ג' אלפים אמה דהיינו אלף אמה עד עירובו ומעירובו אלפים אמה ונגד זה הפסיד אלף אמה למערב העיר שאילו לא הניח עירוב והיה שביתתו בעיר היה מותר להלוך למערב העיר אלפים עכשיו שהניח עירוב וקנה שביתה אלף אמה רחוק מן העיר למזרח נמצא מותר להלוך למערב מעירובו אלף אמה עד העיר ועוד אלף אמה לחוץ לעיר ולא יותר וכדלקמן סי' נ' ד' נמצא השתכר במזרח והפסיד כמותו במערב וכן כל כיוצא בזה ולפיכך אם הניח העירוב למזרח לסוף אלפים מן העיר הפסיד מן המערב ואסור לו להלוך למערב אפילו אמה א' (שם) :

ג זה שהניח העירוב רחוק מעירו ובלבד שהוא בתחום העיר אע"פ שהוא חוץ תחום ביתו מותר לחזור לביתו כיצד הרי שהיה העיר ממזרח למערב ב' אלפים אמה וביתו הוא לצד מערב ורחוק ממזרח העיר אלף ות"ק אמה ונמצא כשהלך לערב אלף אמה למזרח העיר א"כ הוא רחוק מביתו אלפיים ות"ק אמה וכבר הוא חוץ לתחום ביתו ואילו היה בא מן הדרך וקנה שביתה באותו מקום שעירב ביארנו לעיל בכלל הקודם סי' כ"ז שאם כלתה מדתו בתוך העיר אסור לו להלוך יותר מאלפים. וא"כ היה לזה שהלך לערב אסור לחזור ללון בביתו ויצטרך ללון עכ"פ בתוך העיר רחוק מביתו ת"ק אמה מ"מ הקילו הכמי' לזה שעירב כשירצה לחזור לאחר שתחשך מותר לחזור לביתו דאין זה דרכי נועם שע"י תקנת חכמים יצטרך ללון חוץ לביתו וכיון שלן בה הקילו עוד יותר שיהיה נחשב כל העיר לו כד' אמות אפילו היא גדולה הרבה ואע"פ שכלתה מדת תחומו באמצע העיר ומ"מ לא הקילו רק לענין זה שיהיה מותר להלוך בכל העיר אבל חוץ לעיר למערב אסור להלוך שהרי כבר יצא חוץ לתחום עירובו (שם במ"א) :

ד בד"א שכלתה מדתו באמצע העיר אבל אם כלתה מדתו חוץ לעיר כגון שהעיר ממזרח למערב תתקצ"ט אמה והניח עירובו למזרח העיר אלף אמה מן העיר נמצא שמדת תחום עירובו כלה אמה אחת חוץ לעיר למערב וכיון שכלתה מדתו חוץ לעיר כבר כתבנו בכלל ע"ו סי' י"ז דאפילו בבא מן הדרך אם כלתה חוץ לעיר מהלך את כל העיר כד' אמות ומשלים ע"ז מדת תחומו דהיינו תקצ"ו אמה למערב העיר (שם) :

ה זה שאמרנו שהקילו לזה שלן בעירו לחשוב לו כל העיר כד"א וכלתה חוץ לעיר להשלים עליו זה דוקא לצד שעירב בו דהיינו מזרח ומערב שהוא לאורך דרכו שהיה צריך לערב שם אבל לרוחב דהיינו לצפון ודרום לא הקילו לו בזה כלום ואין לו אלא ברוחב מדת תחום עירובו דהיינו רוחב אלפים וד"א לצפון וכן לדרום כיצד הרי שהיה העיר שדר בו מן המזרח למערב תתקצ"ו אמה ומצפון לדרום ה' אלפים אמה ועירב זה למזרח העיר אלף אמה מן העיר וזה שקנה שביתה במקום עירובו אין לו אלא ב' אלפים וד"א לכל רוח נמצא רוחב תחומו מן צפון לדרום הוא ד' אלפים וד' אמות אם הניח העירוב בשדה דאז מקום עירובו ד' אמות על ד"א ונותנין לו אלפים לכל רוח עם הזויות ואם הניח בעיר או בבית מבואר בסי' ו' ולכן כשחוזר לעירו אע"פ שמסתברא שגם בזה הקילו שכל העיר נחשבת לו כד"א וא"כ מותר להלוך מצפון לדרום בתוך העיר כל ה' אלפים אמה ואפי' כלתה מדתו באמצע העיר כיון שכתבנו שהקילו עליו שמותר להלוך כל העיר ממזרח למערב ה"ה נמי שמותר לילך מצפון לדרום בכל העיר אבל אסור לזוז לצפון ודרום העיר מקיר העיר וחוצה כמו בכלתה מדתו בחצי העיר לעיל סי' ד' שהקילו עליו שיהיה לו כל העיר כד"א ואעפ"כ אסור לזוז מקיר העיר וחוצה למערב ה"ה הכא בצפון ודרום ולא עוד אלא דאפי' בכלתה חוץ לעיר שהקילו לו שמותר להשלים תקצ"ו אמה למערב מ"מ ברוחב צפון ודרום אין לו אלא רוחב

במדת תחום עירובו ד' אלפים וד' אמות שהרי זה הפסיד שביתת העיר וקנה שביתת תחומו (ויש מהכמי' הקלתינו רוצים לומר דבכלתה מדתו חוץ לעיר כיון שהקילו לו להשלים חוץ לעיר תתקל"ו אמה למערב ולא יעלה לו למדה ה"ה שהקילו לו שלא יהיה מדת העיר עולה לצפון ולדרום ומותר להלוך גם לצפון ודרום בכל לד אלפים ולא נ"ל) ולכ"ע במודד (ר"ל שבא מן הדרך ומדד אלפים אמות ממקום רגליו) אפי' כלתה מדתו חוץ לעיר דאע"ג דכל העיר נחשב כד"א כדלעיל כלל ע"ז סי' י"ז ומסתמא מותר להלוך גם לצפון ודרום בתוך העיר אבל חוץ לעיר בין לצפון ודרום ובין למזרח ומערב אין לו אלא ד' אלפים מרובעים ממקום שביתת רגליו (ר' יונתן כ' דבכלתה מדתו באמצע עיר אין לו לצפון ודרום ברוחב בתוך העיר והוא אזיל לשיטתו דפסק כפסק המחבר דבאמצע עיר לא הקילו לו הכמים כלום וכיון שלא הקילו לו למערב ה"ה לצפון ודרום אבל לפסק רמ"א דאפי' באמצע הקילו לו עכ"פ שתהיה כל העיר לו כד"א מסתמא ה"ה לרוחב העיר ודברי רמ"א שכתב דלר"י בכלתה הקילו לו ג"כ ברוחב הנה תמוה וכמש"כ המ"א ומש"כ בס' אבן העזר ומדייק כן מדברי ר"י דבריו אינם מובנים כלל שדברי ר"י מדוקדקים היטב ומה שפסק' דכיון דהשבינן לו העיר כד' אמות וא"כ בע"כ צריכין ליתן לו פאות כמו בכל שובתי שבת זה לק"מ דבאמת לכל שובתי שבת נותנין פאות למקום שהוא שובת אבל זה שהפסיד שביתת העיר מסיכי תיתי ליתן לו פאות העיר שם):

ו הנותן עירובו בעיר אחרת או אפי' בבית א' אפי' עיר הריבה מהלך את כולה והוצה לה אלפים אמה לכל רוח ואז גם רוחב תחומו הוא כנגד העיר כולו אבל אם הניח במקום שאין מוקף מחיצות כגון בשדה נותנים למקום העירוב ד"א ולכל רוח אלפים אמה נמצא מהלך אלפים לכל רוח רק ברוחב ד"א (שם ברמ"א) :

ז הנותן עירובו חוץ לתחום אע"פ שאינו כלום מ"מ נשאר על תחום ביתו דמסתמא ניהא ליה כשלא יקנה עירובו שישאר על תהום ביתו (שם) :

ח עיקר מצוות עירוב שילך למקום שרוצה לקנות שם שביתה וישב שם עד שתחשך ודאי ואפילו לא אמר כלום (ת"י) אלא שהיה כוונתו לקנות שם שביתתו קנה אבל אם לא היה כוונתו לא קנה שם שביתה אלא בביתו ואין חילוק בין שיצא מביתו להחשיך שם או שבא בדרך והשכה לו במקום שנתכוין לקנות שם קונה לו מכל מקום נשאר על התחום ביתו אבל הבא בדרך וטעה בשביתתו במקום שאין עירובו עירוב אסור לזוז ממקומו כמו שנבאר לקמן בסי' ט"ז וכבר כתבנו שהמחשיך לקנות שביתת מותר לחזור וללון לביתו ומ"מ קנה שביתה במקום שהחשיך עליו (ת"ט) :

ט אם אינו רוצה להטריח עצמו ולהחשיך שם יוכל לערב באוכלין דהיינו שילך שם מבע"י ויניח שם פת מזון ב' סעודות כל או"א לפי מזונו כגון שהיה חולה ואם הוא רעבתן סגי בב' סעודות בינונית שהם ו' ביצים או דבר שמלפתין בו פת ב' סעודות או שאר דבר ובלבד שהיה דבר שמלפתין בו פת ככל משפטי עירובי חצירות כמבואר לעיל בלל ע"ב סי' ח' ומניה במקום המשתמר ומברך בא"י אמ"ה אשר קב"ו על מצות עירוב ואומר בזה העירוב יהיה מותר לי לילך למחר (ממקום זה) אלפים אמה לכל רוח וחוזר ולן בביתו (שם) :

י אם לא בירך יצא אבל אם לא אמר בזה העירוב אינו עירוב ומ"מ אף אם לא אמר הנוסח הנזכר אלא שאמר זה יהיה עירוב סגי דעב"פ קרא שמו עירוב (ודומה לע"ה בסימן שס"ו) (תט"ו) :

יא אין מערבין לב' רוחות כגון שיאמר חצי יום יהיה ערובי למזרח וחצי יום למערב ואם עירב כך כיון שהוא ספק איזה עירוב יקנה לו ולכך אסור לו לילך אלא עד מקום שאפשר לו לילך מכח שניהם כיצד הרי שהניח עירוב למזרח לסוף אלף מן העיר ולסוף אלף למערב העיר אסור לו לילך רק אלו האלף דאף אם קנה לו למזרח עכ"פ מותר לו לילך עוד אלף למערב וכן אף אם קנה לו במערב מותר לו לילך אלף למזרח אבל יותר מזה אסור להלך אפי' פסיעה אחת נתן א' לסוף אלף למזרח ואחד לסוף אלף ות"ק למערב הולך למזרח ת"ק אמה שמא קנה לו העירוב למערב ולמערב הולך אלף וכן כל כיוצא בזה (תי"ג) אבל מותר לערב לב' רוחות על תנאי שיאמר לאיזה רוח שאצטרך למחר יקנה לי העירוב ואם ארצה אהיה כבני עירי ובדלקמן סי' כ"ג :

יב כיון שעיקר מצות עירוב לערב ברגליו לכן המערב ברגליו מותר לערב אפי' לדבר רשות אבל המערב בפת לא הקילו חכמים לכתחלה לערב כשהוצרך לילך בשבת לדבר מצוה ואפילו רק לקבל פני חבירו הבא מן הדרך או אפילו לטייל בפרדס שיש בו שמחה או שהיה חוץ לעורו וצריך לילך לביתו ואם עירב לדבר מצוה מותר לילך אף לדבר רשות ובדיעבד שעירב לדבר רשות ה"ז עירוב (תט"ו) :

יג אין מערבין ע"ת בין השמשות שהוא ספק יום ספק לילה ובדיעבד אם הוא לצורך יש לסמוך על המתירין (עי' סי' תט"ו בא"ר ס"ק ז') וכ"ש אם הניח העירוב ולאח"ז אירע ספק אם נאכל או נאבד בה"ש דמעמידין על הזקתו שהיה קיים אבל אם הוא ספק אם הניחו עירוב דלא היה לו כלל חזקת כשרות לכ"ע לא הוי עירוב (ס"ט) :

יד כיון דעירוב כטעם דנחשב כאילו קבע דירתו שם צריך שיהיה הוא ועירובו במקום אחד כדי שיהיה אפשר לו לאכלו בהש״מ לפיכך אם נתכוין לשבות ברה״ר והניח עירובו ברה״י או להיפך אין זה עירוב שהרי א״א לו להוציא מרשות לרשות בין השמשות שמא הוא לילה וכן אם הניחו במקום שא״א לו ליקחנו בהש״מ אם לא שיעשה איסור דאורייתא כיון שנפל עליו גל וצריך לחפור בכרא ודצינא או שהניחו במגדל ונאבד המפתח וצריך לסתור הבנין וכן אם הניח העירוב בגומא שבקרקע והניח עליו עפר אע״ג דיכול לפנות בידו מ״מ נ״ל דהוי מלאכה מה״ת שהרי הוא בטל לגבי קרקע וא״כ הוי חופר וכן אם הניח על אילן או קנה רך שהוא מחובר אע״ג דאיסור שימוש באילן אינו אלא מדרבנן מ״מ אינו עירוב דכיון שהוא רך ונוח לקטום וקרוב לבא לידי חיוב חטאת גזרו עליו בין השמשות אפי׳ לדבר מצוה וכן כשמניח עירובו ברה״ר רחוק ח״א משביתתו אע״ג דיכול להביאו בפחות פחות מד״א כיון דאפשר לבא לידי חיוב חטאת גזרו עליו ביה״ש וכן כל כיוצא בזה אבל אם א״צ למלאכה דאורייתא אע״פ שצריך לעשות איסור דרבנן כגון שנתכוין לשבות ברה״י או ברה״ר והניח העירוב בכרמלית או איפכא וכן אם הניחו תחת אבנים שא״צ לחפור רק שצריך לפנות ולטלטל האבנים וכן אם נתנו בקנה שהוא תלוש ונעוץ ה״ז עירוב ובלבד שלא יהיה הקנה רחב ד׳ טפחים וכן כל כיוצא בזה דכיון דאסור לערב כ״א לדבר מצוה וקיי״ל כל דבר שהוא משום שבות לא גזרו בין השמשות לצורך מצוה :

טו היה בא בדרך ועודנו רחוק מן העיר ד׳ אלפים אמה ומתיירא שתחשך לו קודם שיבא בתוך אלפים של עיר וראה מרחוק או שהיה מכיר אילן או גדר או כל דבר מסוים רחוק ממנו אלפים אמה יאמר שביתתי תהיה שם ובלבד שיפסיים מקומו כגון שיאמר בד׳ אמות המזרחיות או המערביות כדי שיהא ניכר מקום שביתתו ואז קנה שם שביתה ויש לו משם אלפים אמה אע״פ שלא יגיע לאותו מקום בהילוך בינוני עד שתחשך אם עדיין שהות שעב״פ יכול להגיע לשם קודם שתחשך אם ירוץ ואז מותר להלוך אפי׳ בנחת או שיניח כאן וילך כל הד׳ אלפים משתחשך (ח״כ) דכיון שהוא בדרך וא״א לו לערב שם הקילו לו חכמים לקנות שביתה אפי׳ בריחוק מקום אבל אם א״א לו להגיע לשם מבע״י אפי׳ בשירוץ לא מהני היו שנים או יותר ואחד מכיר והשאר אינם מכירים אלו שאינם מכירים מוסרין שביתתן למכיר והמכיר אומר תהא שביתתנו במקום פלוני (שם) :

טז היה אותו מקום שאמר שביתתי שם רחוק יותר מאלפים אמה אסור לזוז ממקומו דכיון דמכאן עקר דעתו ושם לא קנה אינו דומה לסי׳ ח׳ ששם כיון שהוא בביתו ודאי דעתו שאם לא יקנה לו ערובו ישאר לו תחום ביתו משא״כ בבא בדרך (מ״א סי׳ ת״א) :

יז עני שא״א לו לערב במזון ב׳ סעודות והלך לקנות שביתה במקום ידוע וכשיצא מפתח ביתו או שהיה דר בעליה וירד ממנו לילך לשם אירע לו מקרה שלא יוכל לילך לשם בין שהחזירו חבירו ובקש ממנו שילון עמו או שהוא מעצמו חזר כדי ללון בביתו או שאר עיכוב כיון שנתכוין לקנות שם שביתה מותר לו להלוך עד אותו מקום ומשם יש לו אלפים לכל רוח ודוקא לבא בדרך או לעני שהחזיק כבר לילך שם הקילו שיקנה שביתתו בריחוק מקום אבל מי שאינו עני ולא בא בדרך אעפ״י שהחזיק בדרך או עני ולא החזיק לילך לא מהני אפי׳ אמר שיקנה לו שביתה במקום פלוני אא״כ הולך לשם ומחשיך שם (סי״ו) אבל ע״י שליח לא מהני לערב ברגליו (ח״כ סס״י תט״ז) וכן מוכח בגמרא כמה פעמים ובמתני׳ ולא אמרו לערב ברגליו אלא להקל כו׳ :

יח אם ירצה מותר לשלוח העירוב ע״י שליח והשליח מוליך העירוב למקום ידוע ומברך (עיין מ״א סס״ו ס״ק כ׳) ואומר בזה העירוב יהא פלוני מותר לילך ממקום הזה אלפים לכל רוח ואם מערב בשביל רבים צריך שיהיה מזון ב׳ סעודות לכל אחד ואחד ואומר בזה העירוב יהיה מותר לפלוני ופלוני או לבני העיר פלוני לילך מכאן אלפים לכל רוח (ת״ט) :

יט השליח צריך שיהיה גדול ובר דעת ומודה בעירוב לאפוקי חש״ו אפי׳ ראה שהניחו העירוב במקום שצוה להם אינו כלום דלא אלימי למקני שביתה ונכרי נמי שמא לא כיון בהנחתו לשום עירוב ואפיקורס כיון שאינו מודה בעירוב לא מהני מה שהניח שם ואפי׳ אמר להם שימסרו העירוב לישראל גדול וגם עשה אותו שליח לקבל מיד אחד מאלו ויניח העירוב בשבילו אינו כלום דשמא לא הוליכו העירוב לאותו ישראל אא״כ ראה שהם מסרו לאותו ישראל אע״ג שלא ראה שהישראל הניח העירוב כשר דחזקה שליח עושה שליחותו כיון דתחומין אינו אלא מדרבנן ועוד דאפי׳ היה דאורייתא הוה סמכינן בזה אחזקה זו דהיכא דאם לא יעשה שליחותו ובא המשלח לידי איסור אפי׳ בדבר דאורייתא אמרינן חזקה שליח עושה שליחותו (שם) ועיין בחיבורי שערי צדק פרק ח׳ מבואר כל דיני דחזקה שליח עושה שליחותו :

כ הא דשליח סותר לערב דוקא מדעת משלחו אבל בלא דעתו אין בעירוב כלום דאין הבין לאדם אלא מדעתו וע״ת הוא חוב לו שהרי מפסיד מצד שכנגדו ואפי׳ בשביל בנו ובתו הגדולים אפי׳ כמוכים על שלחנו ובשביל עבדו ושפחתו העברים ובשביל אשתו אינו יכול לערב אלא מדעתם ומ״מ אם עירב בשבילם ושמעו ושתקו ולא מיחו ה״ז כשר ובשביל בנו ובתו הקטנים יותר מבן ו׳ שנים אפי׳ אינם כמוכים על שלחנו ואפי׳ מיחו או שהניחו בעצמם עירוב לרוח אחרת אינו כלום אלא נגררים אחר אביהם אבל קטן עד בן ו׳ שנים יוצא בעירוב עמו וא״צ להניח בשבילו מזון ב׳ סעודות (ועיין לעיל בדין חינוך קטן תי״ד) :

כא ולפיכך האומר לחבירו ערב לי אם אמר לו כתם מסתמא נתרצה שכל מה שיעשה ניהא ליה ועירובו עירוב אבל אם אמר לו ערב לי בפת ועירב לו בדבר אחר או שאמר לו להניח העירוב במקום פלוני ועל דבר פלוני והוא שינה וקי״ל דכל שליח שמשנה מדעת משלחו עקר השליחות לגמרי ואינו שלוחו עוד ואין עירובו עירוב וכ״ז אין חילוק בין עירב לו בשלו או בשל המשלח (סי׳ ת״ט מ״א וא״ר) :

כב ספק אם שינה השליח שליחתו ה״ז עירוב דחזקה שאין שליח משנה מדעת משלחו (שם מ״א ס״ק י״ז) :

כג המערב בשביל אחר בין יחיד או רבים משלו צריך להניח בעד כל נפש מזון ב׳ סעודות. וצריך לזכות להם ע״י אחר ודין הזיכוי לע״ת כדין הזיכוי בעירובי הצרות כמו שנתבאר לעיל כלל ע״ב סי׳ ד׳ וצריך להודיעם וכל מי שהודיע לו מבע״י אפי׳ לא גמר בלבו לסמוך עליו מבע״י אלא לאחר שהשכה הוי עירוב דקי״ל בדרבנן יש ברירה ואמרינן הוברר הדבר שדעתו היה מתחלה לכך אבל אם לא הודיעו מבע״י אינו יכול לסמוך עליו לאחר שתחשך וכן כי שהניח עירוב לכל שבתות השנה ואמר איזו שבת מהם שארצה אסמוך על עירוב זה אעפ״י שלא גמר בלבו עד למחר יכול לסמוך עליו וכן אם אמר לב׳ או לג׳ ערבו עלי ועל איזה מכם שארצה אסמוך עליו אעפ״י שלא בירר עד שתחשך יכול לסמוך עליו כיון שהתנה כך (תי״ג) :

כד המניח עירובו שיהיה לכל שבתות השנה צריך שיניחו במקום מוצנע שלא יאבד ושלא יתעפש ויכול להתנות לומר עירוב לשבת זה אבל לא לשבת אחרת ולא לשבת זה לשבתות ולא ליו״ט ליו״ש ולא לשבתות (תי״ו) :

כה אם שלח עירוב ע״י שליח והחזיק השליח בדרך ונתעכב ולא הניח העירוב לא קנה זה שביתה שם אע״ג שהשליח כבר החזיק בדרך אינו דומה לדלעיל סי׳ י״ז שהרי א״א לערב ברגל על ידי שליח אלא בפת וזה לא הניח הפת (סי׳ ת״י ועיין ח״כ סס״י תט״ז) :

כו כשם שאסור להלוך חוץ לתחום בשבת כך אסור ביום טוב וכ״ש ביה״כ ויו״ט הסמוך לשבת בין מלפניה או מלאחריה וכן שני ימים טובים של גליות הוו ב׳ קדושות ויכול לערב ב׳ עירובין לב׳ רוחות וסומך על איזה מהם שירצה ליום ראשון ועל העירוב שברוח השני ליום השני או מערב עירוב אחד לרוח אחד וסומך עליו לא׳ משני הימים וביום השני יהיה כבני עירו וכאילו לא עשה עירוב ויש לו ב׳ אלפים לכל רוח בד״א בב׳ יו״ט של גליות אבל ב׳ יו״ט של ר״ה הרי הן כיום א׳ ואינו מערב לב׳ ימים אלא לרוח א׳ (תט״ז) :

כז זה שאמרנו שיש לו לערב ב׳ עירובין לב׳ רוחות לב׳ ימים הוא שיהיה אפשר לו להגיע לכל אחד מב׳ העירובים ביום א׳ אבל אם א״א להגיע לעירוב של יום ב׳ ביום הא׳ אין עירוב הב׳ עירוב שהעירוב מצותו שיהיה סעודה הראויה לו מבע״י וזה הואיל ואינו יכול להגיע לזה העירוב ביום הא׳ ה״ז אינה ראויה מבע״י כיצד הרי שהניח עירובו ברחוק אלפים מביתו למזרח וסמך עליו ליום א׳ והניח עירוב ב׳ ברחוק אמה או יותר לרוח מערב וסמך עליו ליום ב׳ אין זה השני עירוב שהרי ביום הא׳ א״א לו לילך למקום שעירב על יום ב׳ שהרי הוא חוץ לתחומו שכיון שהניח לסוף אלפים למזרח אין לו למערב כלום אבל אם הניח עירובו ברחוק אלף ות״ק אמה מביתו למזרח ליום ראשון ועירב השני ליום השני רחוק מביתו למערב פחות מת״ק אמה ה״ז עירוב שהרי אפשר שיגיע שם ביום ראשון (שם) :

כח המערב ב׳ עירובין אפילו לרוח א׳ לב׳ הימים צריך שיהיה העירוב קיים בליל הא׳ ובליל הב׳ כל בין השמשות שהוא זמן קניית העירוב ולכן עצה טובה שלאחר שהחשכה בליל א׳ אם הוא יו״ט יטלנו ויוליכנו לבית ולמחר ביו״ט מוליך אותו פת לשם לאותו מקום וממתין עד שתחשך ודאי ולא יאמר כלום דאמירתו חשוב הכנה ואסור להכין מיום טוב להבירו ומכל מקום אפילו אמר עירובו עירוב (מ״א בשם ג״מ) כיון דבלא״ה כני ואוכלו שם כשירצה או יניחנו שם שכבר קנה עירוב ואם יום טוב לאחר שבת מוליכו בע״ש ומניחו שם במקום המשתמר שהרי א״א לו להביא לביתו ולמחר בשבת הולך לשם

אם העירוב קיים ממתין עד שתחשך ומביאו כשירצה ואם נאבד בשבת קנה עירוב לא׳ בלבד ואין לו עירוב ליו״ט שכיון שהם ב׳ קדושות אין א׳ קונה ליום ב׳ ולא מיבעיא ביו״ט שלאחר השבת שהרי אי אפשר לו להוליך שם בשבת פת אחר משום איסור הוצאה אלא אפילו ביו״ט שלפני שבת אם נאכל העירוב ביו״ט אסור לו להוליך פת אחר לשם דדוקא אם מוליך לשם אותו פת עצמו שכבר קרא שמו עירוב מערב יום טוב וא״כ אין צריך לומר כלום ואם כן אין כאן הכנה כלל אבל אם יקח פת אחר צריך ע״כ לקרות שמו עירוב כדלעיל סימן י׳ ואם כן מכין מיום טוב לשבת ואפילו בדיעבד אם קרא שם אינו עירוב ואפילו אם היה שוגג בזה שהיה סבור דמותר (דלומר מותר שוגג ט״ז י״ד סימן נ״ע ומ״א סי׳ רמ״ח) וקיימא לן בעשה איסור דרבנן בשוגג מותר אפילו הכי אינו עירוב שהמניח ע״ת כקונה שם בית על ידי אמירה זו ואין קונין בית בשבת ואפילו אם הניח עירובי תבשילין לא מהני (כדלקמן כלל י״א סי׳ י״ז) וכן אי אפשר לערב בפת לב׳ רוחות אפילו אם יוליך אותו פת עצמו לרוח ב׳ שהרי ע״כ צריך לקרות שם עירוב עליו שתיכף בשנטל ממקומו הא׳ נתבטל שם עירוב ממנו (עיין א״ר בשם פרישה) ודוקא בי״ט של גליות או י״ט ושבת דב׳ קדושות הן אבל ב׳ י״ט של ר״ה אם נאכל בראשון אפילו הכי עירובו גם כן לשני שתיכף בבין השמשות א׳ נקנה לו העירוב לב׳ הימים דיום אחד הוא העיקר והשבינן לשני כמו חול לענין זה מה שאין כן ב׳ יו״ט ש״ג דמספקא שמא יום ב׳ הוא העיקר (שם מ״א ס״ק א׳) :

כט עירב ברגליו לראשון אם עירב לב׳ הימים לרוח אחד יחזור ביום הראשון בין שהוא שבת או יום טוב ויעמוד באותו מקום שעמד אתמול ויחשוב בלבו שיקנה שם שביתה ולא יאמר כלום מפני שאסור לעשות שום הכנה מיום טוב לשבת או להיפך אפי׳ בדבור ומכל מקום אפילו אומר עירובו עירוב שאין זה הכנה גמורה שהרי אפילו לא אמר כלום קנה שביתה וגם ל״ש בזה שקונה בית שהרי ממילא נקנה לו דדוקא במערב בפת שאינו קונה אלא באמירה ונמצא קונה בית מה שאין כן במערב ברגליו שממילא נקנה לו בע״כ שהרי אפילו בבא בדרך והשכה לו ולא חשב בלבו לקנות שביתה נקנה לו מקומו (שם) :

ל ואמנם אם רוצה לערב ברגליו לשני הימים לשני רוחות י״א דמותר דכיון דע״י הליכתו בלבד נקנה לו התחום וגם א״צ שיאמר כלום וא״כ אין כאן לא הכנה ולא משום מקנה בית (רטב״א בשם ק ופרישה כ׳ דין זה בלשון אפשר ולא ראה עס״ק) וה״ה אם עירב בראשון בפת מותר לערב ברגל בשני אפילו בב׳ רוחות אבל עירב בראשון ברגל א״א לערב בפת לשני אפילו ברוח אחד אבל י״א דכל שלא עירב בראשון לאותו רוח אינו מערב ברגליו בשני לא באמירה ולא בשתיקה דדוקא היכא דאיכא גלוי דעתא שרוצה לקנות שם שביתה כגון זה שעירב שם בראשון וגלי דעתיה דניחא ליה גם בשני בזה מהני שמערב בשתיקה אבל כשלא עירב שם כלל מעי״ט דילמא לא ניחא ליה להפסיד לצד אחר וכיון שכן בעי אמירה ובמקום דצריך אמירה אסור משום הכנה (ריטב״א בשם ריב״א דף ל״ח אפשר סוסו ג״כ דעת ל״י סכ׳ ד״ס גופא עירב ברגליו כו׳ לאותו רוח עצמו כו׳) :

לא ומ״מ התיר באחד שבא בספינה בי״ט הסמוך לשבת דאע״ג דביו״ט אסור לזוז ממקומו כמבואר לעיל אבל בשבת מותר לו לצאת שקנה שם שביתה אפילו בלא אמירה דאנן סהדי דניחא ליה למקני מידי דהוי אישן (וזה סלא כה״ר בשם ס״ג) :

לב ולפ״ז נ״ל דגם כשלא עירב כלל בא׳ לא בפת ולא ברגל לדעת המתירין לערב ברגל אפילו לב׳ רוחות ה״ה דמותר בזה לערב ברגל כיון שאין כאן לא מקני שביתה ולא הקנה דמ״ש וצ״ע (מכרי כרטב״א סייס סם מי ססכת ולא עירב ע״ת אפילו בב׳ יו״ט סל גליות אינו מניח מ״ו״ט להכירו ואפילו בתנאי ססמניח עירוב כ״ז קונה בית ע״כ וכוא נגמרא דבילס י״ז ע״א וע״כ צריך לומר דזה דוקא לערב בפת אבל ברגל מותר ואם כן קשה למה לא הזכיר רבא תקנה זו וכל שכן הרטב״א למה לא חילק בכך וצריך עיון) :

וע׳ לעיל בדין עשיית חפציו בשבת כלל ס׳ באיזה דבר מותר להחשיך על התחום ונ״ל די״ש לסמוך ע״ז לצורך מצוה כגון שנודע לו ביו״ט למול בן חבירו או שאר מצוה :

כלל עח דין תחומי כליו ובהמתו :

א כשם שאין אדם רשאי לילך בשבת ויו״ט חוץ לתחום כך כליו ובהמתו קנו שביתת הבעלים ואסור לאחר להוציאם חוץ לאלפים של הבעלים ומ״מ אפילו חוץ לי״ב מיל י״א דלכ״ע אינו אלא מדרבנן (ת״ד מ״א) ואם עירבו הבעלים לרוח אחד אין שום אדם יכול להוליכם לרוח אחרת אלא מה שהבעלים מותרים לילך ואם השאיל כלים לאחר השואל נקרא בעלים ואפילו רק הבטיח לו להשאיל לו מעי״ט ולא נטל השואל מבית המשאיל עד

הלילה אעפ״כ קנה שביתת השואל (סי׳ תל״ז) ולכן ישראל שהשאיל כליו לנכרי שמחוץ לתחום והחזירן לו בשבת או ביו״ט אסור לטלטלן חוץ לד״א שקנו שביתה אצל הנכרי ולא עוד אלא אפילו כליו של נכרי קונים שביתה אצל הנכרי אע״ג שהנכרי אינו בר שביתה גזרו חכמים חפצי נכרי אטו חפצי ישראל ולפיכך נכרי שהביא כליו של ישראל שהיו מונחים חוץ לתחום וא״כ ע״כ קנו שביתה במקומו שהרי א״א ליתן להם שביתת בעליהם כיון שהוא חוץ לתחום או שהביא כליו של נכרי בשדה ובמקום שאין מוקף מחיצות אסור לטלטלן חוץ לד״א ואם הביאן הנכרי למקום שמוקף היקף כגון לעיר המוקף מחיצות או להצר או למבוי שמתוקן בעירוב כדין או לבית כל ההיקף נחשב להם כד״א ומותר לטלטלן בכל ההיקף וה״ה אם הביא דבר מאכל שאין בו השש צידה ומחובר כמבואר בדין נכרי שעשה מלאכה בשבת כלל ס״ג (סי׳ ת״א) אבל חפצי הפקר אין קונים שביתה אלא המוצא הא׳ הם כרגליו ואינו יכול להוליכו רק למקום שהוא מותר לילך שם לפיכך הריץ מלא מים שבין ב׳ תחומי שבת מקצתו בתחום עיר זה ומקצתו בתוך תחום של עיר אחרת אם הם מים מכונסים שתיהם אסורות למלאות אפילו בתוך תחומם שהמים שבתוך התחום קונים שביתת העיר דכיון שסמוכים לעיר דעת אנשי העיר עליהם ולא הוי כחפצי הפקר וצריך לעשות מחיצה של קנים בעלמא בסוף התחומין להפסיק אפילו רק מחיצה תלוי׳ שאינו מגיע לקרקע החריץ דבמים הקילו דגם מחיצה תלויה מתיר אבל אם הם מים המושכים אינם קונים שביתה כלל אלא הרי הם כרגלי המטלא ובור של תבן העומדת בין ב׳ תחומין אלו מאבילין מכאן ואלו מאבילין מכאן כיון שאין מערבין ולא גזרינן שמא יקח אחד מהלק חבירו (ס״ג) :

ב ישראל שעבר והוציא פירות חוץ לתחום אם במזיד הוציא אסורים באכילה לכל ישראל באותו שבת ויו״ט אע״ג דנכרי שהביא מחוץ לתחום אינו אסור אלא למי שהובא בשבילו כיון שנעשה האיסור ע״י ישראל חמיר טפי ואסור לטלטלן חוץ לד״א אפילו הכניסם לעיר המוקף חומה כדין יצא לדעת לעיל כלל ע״ו בסי׳ כ׳ ואם בשוגג מותר גם לאכלם בני אדם הדרים שם אבל למי שהביא אסור דלא גרע מנכרי שהביא פירות מחוץ לתחום דאסור למי שהובא בשבילו והריטב״א כ׳ דאפילו לבעלים מותר כיון שהיה היציאה בשוגג וכ״מ ברמב״ם (וע׳ כלל ט׳ בנ״א סי׳ ט׳) ואסור לטלטלם חוץ לד״א אם הוא מקום שאינו מוקף מחיצה ואם הוא במקום שמוקף מחיצות כל ההיקף להם כד״א כדין דיצא שלא לדעת שם בסי׳ י״ח וכ״ז כשהם עדיין חוץ לתחום אבל אם החזירן לתחומן הראשון אפילו במזיד ואע״פ שלא החזירן לעירן הרי הוא כאילו לא יצאו ממקומם ויש להם אלפים לכל הרוח ובזה עדיפי הפירות מאדם שיצא חוץ לתחום והזר כדלעיל שם סימן י״ט דפירות נחשבים לעולם כאנוסים ואם כן ה״ז בדין מי שיצא באונס וחזר באונס לעיל סי׳ י״ח ומותר באכילה אפי׳ לאותו ישראל שהחזירם במזיד דכיון שהחזירם אין שום איסור עליהם (עי׳ מה שכתבתי כלל ט׳ בנ״א סי׳ ס׳ ועיין עוד בכלל ק״ס סי׳ ס״ס) :

ביאור עלינו

אחר שהוא שבח גדול נעתיק כאן מדרושים שלי לבאר הכפל ד״פ שלא עשנו כו׳ ולא שמנו כו׳ שלא שם כו׳ וגורלנו כו׳ שהוא נגד ד׳ דברים שישראלים מובדלים מכל העו״ג כמ״ש המקובלים. (א) כי נשמת ישראל הם נאצלים מאורו של הקב״ה כמש״כ נר ה׳ נשמת אדם ואתם קרוים אדם כו׳ משא״כ נשמת העכו״ם שנאצלים מן השרים והיסודות (עיין זוהר בראשית מ״ז ע״א שאגרת לילית מחלת נעמה ר״ת אלמן וכ״ל שמרומז בפסוק כי לא אלמן ישראל מאלקיו ר״ל כי ישראל אינם מאלמ״ן אלא מאלקיו). (ב) כי כל העו״ג יש להם חוקים ונימוסים אשר כל אחד מנהיג במדינתו אבל לישראל יש להם חוקים עפ״י תורה כמש״כ מגיד דבריו כו׳ לא עשה כו׳. (ג) כל העו״ג נתונים תחת ממשלת השרים משא״כ ישראל שאמרו אין מזל לישראל אלא הקב״ה בעצמו ובכבודו מושל עליהם כמש״כ בפדר״א שבדור הפלגה הפיל הקב״ה גורלות עם השרים ונפלו ישראל תחת ממשלת הקב״ה וזהו כי חלק ה׳ עמו יעקב חבל נחלתו וכתיב אשר חלק ה׳ אותם לכל העמים כי כל אחד ואחד עובד למי שמושל עליו ע״ש ברמב״ן. (ד) כי כל העולם נחלק לכל העו״ג הראוי לממשלת אותו השר ולישראל נתן א״י הקדושה בכל מיני קדושות וזהו שאנו אומרים בשבח הגדול עלינו ולכן תקנו יהושע ולא משה שעדיין לא נשלם כל ד׳ מתנות טובות וזהו שאמר "שלא "עשנו "כגויי "הארצות (ר״פ גימט׳ כנגד) דמצינו לשון עשיה הוא על הנפש כדאיתא במדרש ואעשך לגוי גדול שאעשך

אותך בריה הדשה וכתיב ואת הנפש אשר עשו ואמרו שגיירו וכתיב ה' אשר עשה לי את הנפש ובבה"ש שאומרים שלא עשני עו"ג ועבד ואשה כ' האר"י שר"ל שלא נתחלף נשמתו בנשמתו ולזה אמר שלא עשנו כו' ר"ל נשמותינו. ולא שמנו כו' לשון שימה מצינו בתורה ומצות כמש"כ שם שם לו חק כו' וכן שימה בפיהם וכן ושמתם את דברי וכן אשר שם משה וכן אשר תשים לפניהם וז"ש שלא שמנו ר"ל שלא שמנו בחוקי נימוסיות אלא בתורה ומצות. ואמר אצל הנשמה כגויי הארצות ואצל תורה כמשפחות כי גויי הוא שם כלל ומשפחות הם פרט כמש"כ בעקידה ע"פ הוי גוי חוטא ונשמתם נמשך לכולם בשוה משא"כ חוקים ונימוסים יש לכל אומה חוקים אחרים. שלא שם הלקינו הוא חלק בעה"ז שהנחיל לנו ארץ קדושה וגורלנו הוא נגד הגורל שנפלנו לגורל של הקב"ה:

תם ונשלם חלק ראשון